IJA # 2925

ספר שמות השני לתורת האלהים

Sefer Shemot: Ha-Sheni le-Torat ha-Elohim

Vilna, 5682 (1921 or 1922)

שמות

שני לתורת אלהים

הוגה [illegible] רבינו שלמה [illegible] ז"ל

[illegible] חרשב"ם

תרגום אונקלוס

הוגה ונתקן ע"פ כתבי יד ישנים וע"פ דקדוק לשון ארמי, והרבה נוסחאות שונות שמצאנו בלשונו הדפסנום בתוך חצאי לבנה ( ). והערות מאת הרוו"ה.

פירוש רש"י

מאת רבינו שלמה יצחקי ז"ל (נדפס ע"פ פירש"י שהניח הרוו"ה ע"פ כ"י ישנים), ועתה הוספנו ציונים למצוא הפסוקי' בתנ"ך, ומראה מקומות בגמרא ומדרשים, להבין כמה מאמרים קשים.

(המנוח סלעזוויטש כתב"י כבשו לדפוס תרגומו בפניו על כפף המכתשים).

(גם הפלוגת סדנוי כתב"י הגיהו באותיות מרובעות, להסיר עיני הקוראי)

בעל דעתים

שרשראת מנחמרואת אם תעפי המסר' מאת רבינו יעקב בר אשר ז"ל.

שפתי חכמים השלם

הוגה היטב מכל השבושים שהיו בו. ומלאנו בו גם החסרונות שנחסרו בו עד כה כפי שמצאנוהו בדפוס ישן.

מנין המצות

תרי"ג מצות לחרמב"ם ז"ל, ומנין עשה ול"ת הצגנו בסוף כל סדרא.

וכעת הוספנו פירוש המצודות על [illegible]

למען יבין הקורא בר [illegible]

ועלוה עליו סדר התפלה לחול ולשבת ויוצר' [illegible]

ווילנא

בדפוס ר' א"ש ראזענקראנץ, ורי' ט"ש שריפטזעצער.

תרפ"ב

א א וְאֵלֶּה

שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ
וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃ ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה׃ ג יִשָּׂשכָר
זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃ ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃ ה וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ
יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם׃ ו וַיָּמָת
יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא׃ ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם׃ פ ח וַיָּקָם
מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף׃ ט וַיֹּאמֶר
אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃ י הָבָה
נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף

רש"י

(א) **ואלה** שמות בני ישראל· אע"פ שמנאן [א] בחייהן בשמותן חזר ומנאן במיתתן [ב] להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים [ג] שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותן שנא' (ישעי' מ) המוציא במספר צבאם [ד] לכלם בשם יקרא (שמ"ר): (ה) **ויוסף היה במצרים**· והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים [ה] ומה בא ללמדנו וכי לא היינו יודעים [ו] שהוא היה במצרים· אלא להודיעך צדקתו של יוסף· הוא יוסף הרועה [ז] את צאן אביו· הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו: (ז) **וישרצו**· שהיו יולדות ששה [ח] בכרס אחד: (ח) **ויקם מלך חדש**· רב

שפתי חכמים

א **לעיל** בפרשת ויגש· וה"ל דלעיל מנאן בחייהן ועכשיו מנאן אחר מיתתן מנ"מ בין מנין דקודם מיתה בין לאחר מיתה כיון דכבר מנאן ועז"פ להודיע וכו'· א"נ ק"ל וא"ו דואלה ג"ל וה"ל דקאי על מספר שלמעלה דבפרשת ויגש והתם נמי ואלה דקשה למג"מ קאמר דקאי על מספר דלעיל ו"ל דקאי על מספר דלעיל ולהודיע שזה כמספר אחר במיתה היה ולהכי כתיב ואלה כלומר אלה שמות בני ישראל כמספר של בחייהם ואלה מספר שמותיהם לאחר מיתה אבל עדיין קשה למ"ל לספר דלאחר מיתה כיון שכבר מנאן מחיים וע"ז קאמר אע"פ וכו' וק"ל: ב ולא נקט בשמותם גבי מיתתן דלעיל בחייהם מנאן בשמותן ובפרטן אבל גבי מיתתן לא מנאן אלא דהוי השבטים כדכתיב הכל ע' נפש וגו': ג ואין לתקשות מה הוא התנה שממשיל אותם לכוכבים י"ל כמו שהכוכבים קיימין ומאירים ביום ובלילה אך ביום [illegible] מפני שרגא בטיהרא מאי אהני כך הם [illegible] ובעוה"ב וק"ל: ד כ' רא"ם [illegible] קאי אלא על ומכניסן אבל בהוצאה דוקא במספר ולא בשמותם כמו שנא' בקרא שמו[illegible] בשם יקרא גבי הוצאה כתיב במספר ובכניסה כתיב בשם: ה וא"ל נמה לא הוזכר שמו של יוסף בכללם כנומר קודם סך של יוצאי ירך יעקב: ו א"ל דהאשונה אינו קושיא דצריך נמכתב יוסף משום שהיה במצרים מ"מ קשה וכי לא היינו יודעים וכו' (נח"י) הרא"ם הצריך במקום שצ"ל לקצר דהרב ס"ל דהאי חוזר למעלה הא דקאמר ויוסף ר"ל עם יוסף היו ע' וכ"כ בש"ד ע"ז מקשה והלא וגו' ולמה אמר יוספלהוד בשמאל אחר השבטים נכללו במאמר איש וביתו אבל יוסף לא נכלל בזה א"כ כשם שהזכיר יוסף הל"ל גם את בניו ולא הפרש שאינו חוזר אדלעיל ולא צריך להזכיר יוסף ובניו שהם בכלל ע' נפש אלא להורות שיוסף היה במצרים ע"ז קשה ומה בא ללמדנו: ז ר"ל דהו שמא מתוך שהיה שפל ועני ס"ל שמא עשה עבירה כי העוני מעביר דעתו של אדם· או מתוך שהיה מלך שמא עבר עבירה כיון שהוא תאוב כל כך· ולפי שממנין שבלתן הוא אחר מיתתן מ"מ הודיע לדקתו במנין הזה משום דאמרו רז"ל אל תאמין בעצמך עד יום מותך: ח (נח"י)

ברא"ש

א וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעַלּוּ לְמִצְרַיִם עִם יַעֲקֹב גְּבַר וֶאֱנָשׁ
בֵּיתֵהּ עַלּוּ׃ ב רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה׃ ג יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן
וּבִנְיָמִן׃ ד דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃ ה וַהֲוָה כָּל נַפְשָׁתָא נַפְקֵי יַרְכָּא
דְיַעֲקֹב שַׁבְעִין נַפְשָׁן וְיוֹסֵף דַּהֲוָה בְּמִצְרָיִם׃ ו וּמִית יוֹסֵף וְכָל אֲחוֹהִי
וְכֹל דָּרָא הַהוּא׃ ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפִישׁוּ וְאִתְיַלָּדוּ וּסְגִיאוּ וּתְקִיפוּ
לַחֲדָא לַחֲדָא וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא מִנְּהוֹן׃ ח וְקָם מַלְכָּא חַדְתָּא עַל
מִצְרַיִם דְּלָא מְקַיֵּם גְּזֵרַת יוֹסֵף׃ ט וַאֲמַר לְעַמֵּהּ הָא עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
סָגַן וְתַקִּיפִין מִנַּנָא׃ י הָבוּ נִתְחַכַּם לְהוֹן דִּלְמָא יִסְגּוּן וִיהֵי אֲרֵי

רשב"ם

(א) **ואלה** שמות· מפני שרוצה לפרש ולומר ובני ישראל פרו וישרצו וגו'· הוצרך לכפול ולומר בבואם למצרים לא היו אלא שבעים· ואחר מות דור ההוא פרו וישרצו וירבו: ויקם מלך חדש· ונתחכם עליהם למעטם ולא הועיל לו: (ו) וכל הדור ההוא· שבעים נפש: (ז) פרו· בהריון: וישרצו· בלידה· שלא נכלו ברחם· שבכל מקום קטנים קרויין שרץ על הארץ: וירבו· גדלו ונעשו הקטנים גדולים ולא מתו בקטנותם: ויעצמו· שלא מתו אנשים· אלא חיו הרבה ועצמו במאוד מאד עד שנתמלאה הארץ אותם· וכן והחצר מלאה את נוגה כבוד ה'· כמו מילאה· וכן ושוליו מלאים את ההיכל· כמו ממלאים את ההיכל: (י) נתחכמה לו· שלא ירבה· שאם ירבה והיה כי תקראנה מלחמה

בעל הטורים

(א) **ואלה** שמות בני ישראל הבאים· ר"ת שביה· שאף כשהיו בשביה שמות ב"י לא שינו שמותם שבשביל ג' דברים נגאלו ממצרים בשביל שלא שינו שמותם כו' וג"כ ואלה וא"ו מוסיף על ענין וימת יוסף ואלה שמות שלוש להם שלא ישנו שמותם ואמר להם אע"פ ששינו שמי לצפנת פענח אתם אל תשנו שמותיכם: ישראל הבאים ר"ת וס"ת עולה מילה: את יעקב היה ס"ת שבת לומר לך שבשביל שבת ומילה שמרו במצרים נגאלו: הפסוק מתחיל בוא"ו ומסיים בוא"ו כנגד י"ב שבטים משל לבונה פלטין בעמוד אחד ונפל ותחר ובנה בשני עמודים ונפל בג' עמודים ונפל מה עשה בנאו בי"ב עמודים ועמד כך אברהם ויצחק יצא מהם פסולת עד י"ב שבטים שלא היה בהם פסולת· וזהו ווי העמודים שהם עמודי העולם. (ז) פרו וגו' במאד מאד· ו' לשונות הן כנגד ששה שהיו יולדות בכרס א': (ט) אל עמו· עי"ן עקומה אמר בשבעים נפש ירדו לכאן וכבר נתרבו ממנו. (י) הבה· עולה י"ב כלומר שנתחכם על י"ב שבטים:

רש"י

ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו [ט] גזירותיו (סוטה יא): [י] **אשר לא ידע**· עשה עצמו כאלו לא ידע (כ"ג כא"ס): (י) **הבה נתחכמה לו**· כל הבה ל' הכנה והזמנה לדבר הוא כלומר הזמינו עצמכם לכך: **נתחכמה לו**· לעם [כ] נתחכמה מה לעשות [ל] לו (ש"ר)· ור"ד נתחכם למושיען של ישראל [מ] לדונם במים [נ] שכבר נשבע שלא

שפתי חכמים

כרא"ם כתב דאיכא בש"ר דמפיק לה משמה לבונה ול"נ דאתא כמ"ד בילקוט לגדול שבמצרים אתם מרמה אותן דכא עכשיו יולדים שיתא וגראין דברי פרעם להרב באלה וישרצו משמע דממלא וישרצו לחוד הוא דמפיק לה והיינו מדהפסיק הכתוב במלת וישרצו בין פרו ובין וירבו שלא כמנהג אלא ודאי להכי הפסיק כי פרו פירושו אחד מוליד אחד וירבו משמע אחד מוליד הרבה וכמו שפירש הרב בפ' בראשית ולכן הפסיק במלת וישרצו להודיע שסך הרביה היתה נגדול שבשרצים (ועיין בג"א דברים נכוחים): ט דהל"ל וימת וימלך מבע"ל: י כי בלא וי"ו משמע שזה הוא ליין ליבנא דקרא ואין הדבר כן אלא הוא ל' רע"י שלמ"ד שנתחדשו גזרותיו ל"ל שאמר לא ידע פירושו עשה עצמו וכו': כ דמלת לו קאי העם ולא אבני ישראל: ל פי' כי לא רצו שיהיו יותר חכמים ממנו רק שהתחכמות הוא מה נעשות להם· (מהרש"ל) דק"ל דהל"ל נתחכם עליו ר"ל יותר מהם ומהו לו לכן פי' מה לעשות לו: מ (נח"י) ואא"ו קאי על הקב"ה ולכן נכתב ג"כ חז ושלום ולא פירשם בל' יחיד: נ וא"ם וקא פיד נ"כ למילדות לבסים

ט

גַּם־הוּא עַל־שִׂנְאֵנוּ וְנִלָּחֵם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃ יא וַיָּשִׂימוּ
עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת
לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃ יב וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן
יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יג וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃ יד וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה
קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם
אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ׃ טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְיַלֶּדֹת
הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃
טז וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־
בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃ יז וַתִּירֶאןָ
הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ

שפתי חכמים

כל הכן כיוצא ויל"ג דזה היה בלא מדעת מלריים תלת
פרעה עליהן שהם עתידים לשעבד בהם ולהמיתם משום
שהמילדות יפחדו אלהן: ם בקה"ט היו מפלה לתלת
מדה כנגד מדה: ע"ש ובל"ע ועמהן הפלגותו מן
עכוהם בפלגותם: פ דק"ע ובל"ע וכן לתם פיהם והם
דשמעם לעני מכשלות לפרשה ומזכירים וכן שרי מכסים
לפ"ש ס"מ בכתיב כיו לתת וכו': כה"ס: צ דק"ע
דכשיוכ שמשע מהמן שהיו מעניין הזהן לכך היו מרבין
ויו לא כני כ"ה ול"ק דהמלרים עינוי מעבדו פריה
ורביה ומ"ש בכל כו' וכלומר שלא יהא מעשל מה שהיה
מתעכבן: ק כיון דק יכנה קלי למחשבה המקום
ומחשבה המקום מוכיח תעיד וה"ל קרא למה מביא
יכנה ל' נתיר לכן פי' כן הכה וכן פרץ שהוא ל' כוה
מעיד: ר דק"ע למחו מפני שי יפרוץ ולכך לא היו
יכולין בפיהם להרוג נוהן היו מתוך תפלרה עמהן
לפ"ש קל בתיכם על עלמן בכתיב מצרים לתם שם
יכולין: מכה"ע. וכיוצר ל' דכה"ע דייק מדמשיב
מפני דלא כל"ע לתת ויקרו בכני יכולין: ש שים דגוש
בלא"ף מילרת ג' קל מהות בלא דגוש ל"ר: ת שוכר

ומדכתו כוח בקודם לומר כן. לתם לומרים
ר בתייסס. (ויש מפרשים בתמרים בעוני עלמה וק"ל). וכ"ד בקונים היו בעוניים:
(יג) בפרך. בעבודה קשה המפרכת לת הגוף ומבלבתו: (טו) למילדות. הוח
לשון מועילות לתת שים לשון קל ויש ל' ככד
ש כמו שוכר ומשכנת דוכר ומדבר כך מוליד

ומילד

יִעֲנֶנָּא קָרֵב וְיִתּוֹסְפוּן אַף אִנּוּן עַל סַנְאָנָא וְיִגִיחוּן בְּנָא קְרָב
וְיִסְקוּן מִן אַרְעָא׃ יא וְכַנִּיאוּ עֲלֵיהוֹן שַׁלְטוֹנִין כְּבָאישִׁין בְּדִיל
לְעַנוֹאֲהוֹן בְּפֻלְחָנֵהוֹן וּבְנוֹ קִרְוֵי בֵּית אוֹצָרָא לְפַרְעֹה יָת פִּיתֹם וְיָת
רַעַמְסֵס׃ יב וּכְמָא דְּמַעְנִין לְהוֹן כֵּן סָגֵן וְכֵן תַּקֵּפִין וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי
מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יג וְאַפְלְחוּ מִצְרָאֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקָשְׁיוּ׃
יד וְאַמְרִרוּ יָת חַיֵּיהוֹן בְּפֻלְחָנָא קָשְׁיָא בְּטִינָא וּבִלְבְּנִין וּבְכָל פֻּלְחָנָא
בְּחַקְלָא יָת כָּל פֻּלְחָנֵהוֹן דְּאַפְלְחוּ בְהוֹן בְּקָשְׁיוּ׃ טו וַאֲמַר מַלְכָּא
דְּמִצְרַיִם לְחַיְתָא וְהוּדַיְתָא דְּשׁוּם חָדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם תִּנְיָתָא פּוּעָה׃
טז וְאָמַר כַּד הָהֵוְיוֹן מוֹלְדָן יָת יְהוּדַיְתָא וְתֶחֱזְיָן עַל מַשְׁבְּרָא אִם בַּר
הוּא תְּקְטְלָן יָתֵהּ וְאִם בְּרָתָא הִיא וּתְקַיְּמָנַהּ׃ יז וּדְחִילָא חַיְתָא כֵּן

ר ש ב"ם

משנאיגו כמו ידה ליתד ת שלחנהי מצינו
ל' יחיד אצל רבים: כי תקראנה. כי
תארענה כמו מקראי קודש־מארע קודשא
לשון מאורע: ונלחם בנו ועלה מן הארץ.
לשבר אל ארץ אבותיהם ולא טוב לנו
לאבד עבדינו וקראו לי מלכותא קמיעא׃
(יא) מסים. כן הכפולים הוא מסס. כמו
פתות אותו פתים. כן פתת: מסכנות.
ארגזות. כמו אל המוכן הלז לשבנא
אשר על הבית: (יב) כן ירבה. כמו כן
הרבו כמלפנים: ויקוצו בחייהם. כמו
קצתי בחיי וכן אשר אתה קץ מפני שני
מלכיה: (יג) בפרך. לשון שברון הוא.
בתלמוד מפרכין באגוזים: (יד) ובכל
עבודה בשדה. חריש וקציר: את כל עבודתם. עם כל עבודתם: אשר עבדו בהם
בפרך. בהם בתוך העיר. בפרך: (טו) למילדות העבריות. למילדות שהם העבריות:
(טז) על האבנים. על המשבר. כדאמרינן באו בנים עד משבר. גם בכלי יוצר כתב
בירמיה עושה מלאכה על האבנים: והיה. שעמו לשעלה. כמו מן ישב ישבה. מן
ארמכשד חי יאבד לנקבה חיה: אבל ואלו היה אלף שנים פעמים. מעמו למשה ול'
זכר מגורת עשה עלה ראה: (יז) ותיראנה. לשון יראה. אבל ותראנה

ר ש"י

ומילד: שפרה. זו יוכבד ע"ש ממסרת לת
כולד: פועה. זו מרים א על שם שפועה
ומדברת והוגה כולד בדבר הנשים המייסרות תינוק הבוכה (שם). פועה ל' לעקה כמו
כיולדה תפעה: (טז) בילדכן. כמו כהולידן. על האבנים. מושב הלבנים היולדת
ובמקום לחר קוראו משבר וכמותו (ירמיה יח) עושה מלאכה על האבנים. משבר כלי
לממות יוצר חרס: אם בן הוא וגו'. לת היה מקפיד אלת על האבנים שלמלרו לו מלטנגניו

שפתי חכמים

בעל השורים

(יא) דמסמס. לתתון לתתון מהנוסס: (ג') נאמן.
בפה כך שלמד לפה כמו לפה עניים לבנה. כתתר חסר
וכול לותיות כרמ"ת בכרמ"ל. ולתרבעה מיני
עיטוי נשנוח: וימרמרו לת חייהם. בשבורה קשה
בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה לת כל עבודתם
לת׳ עבדו בהם בפרך. לפן היתה כל מהם ומפה על
ל' מהות ולמ"ד על כ' מהות חביב ומי ומעבידו מלרים
לת כני יעבדון בפרך: (טו) בפרה. שנים במסמרת.
מהרי ניצני בוחנו שנים שנים (לעיל ל"ו) כי דרך
המילדת שתעמוד שלוה מלד מת לוקח המילדת
שפופרת על קנה ושומעת תוך מעיו של יולד ומבחינה
בו ומכיוכה רוח פלד וחו בשפה לשון שפופרת ל"ת
לשה נקראת שמה שפה שמשפיע לת יולד לפי בריחו
שנים בפרה ס"ם "סקנדרו בתוך רוח שפר הבשים:
(יז) המילדת: כני יוכבד בת לוי: ותחיין. כ'
במסרת בתהי פרשה כתלוחה נפ"ק דסוטה לף דיין

מְצָרַיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃ שני יח וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
לַמְיַלְּדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־
הַיְלָדִים׃ יט וַתֹּאמַרְנָה הַמְיַלְּדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים
הַמִּצְרִיֹת הָעִבְרִיֹת כִּי־חָיוֹת הֵנָּה בְּטֶרֶם תָּבוֹא אֲלֵהֶן
הַמְיַלֶּדֶת וְיָלָדוּ׃ כ וַיֵּיטֶב אֱלֹהִים לַמְיַלְּדֹת וַיִּרֶב הָעָם
וַיַּעַצְמוּ מְאֹד׃ כא וַיְהִי כִּי־יָרְאוּ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים
וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים׃ כב וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־
הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבַּת תְּחַיּוּן׃ פ ב וַיֵּלֶךְ

שפתי חכמים

בתי כנסיות ובתי מדרשות ומלמדות יש מהם שיולדו מלמדי תינוקות מיומנים ומרים ובוחנים וכן הוא ע"כ נזכרים כאן לומר דבשכר היו יכולות לילד בלא חבלים אבל מרים נתנו עיניהם לאחוז בתולדות ולפיכך היו מיילדות לבנות מרים ב ותיחן דלמה כדי שלא יפרו וירבו ויהיו בהקנות לא יפרו אך לחם יכולים בהקנות לא יפרו אך לחם יכולו לעבר כמה הקנות (נח"י) וע"ע ולמ"ד משום פריה ורביה נחוד הוא ל"ק למה תודע נזכרת המילדות דמשמע שהי' מרגיל על פ"י משום עשותו טוב עם בני ובת כבר נתבטלה בגזירת שכר מסים תלה שהלו וכו' ע"ש בתוספות: ג מי' וחיה הוא ל' אכ' כדאמרינן בפרקא חמישאי והיו ואחיה נשמו בקבה הוא כמו ותחיה ויש מיקל בי זה משום למעלה כתי"ם והוא לשון נקבה: לפי כשבטעם למעלה ביו"ד הוא לשון זכר דלמילוי במקום שסגל דכתיב לה ברבים כותב ואחיה וגם בקבה ותלד חיה לה לפי פשוט: ה"ק כוונתו דזוחיה בני"ו קופר לה בתיכה לבצה: ד מדבתיב ולא עשו כאשר דבר אליהן ש"מ לה כמיתה ה"ג (ל' מי ותחיין וכו' הלא משפטים וכו': ה ר"ל לון שפיר בין כשפחות ובין כגמלותם לשון עתיד ותחה דס"ד דרש"י משקר על עלמו לפי מה שפירשתי ותחיין ההיא שהי משפטים נסה מעון ה"ק קשה על המרגום למה שינה לנשון דכתיב בי' וקימתו ושבני ה' וקימתו כשלמה בלא זה הייתי הורג דוקימתו בי' משפטים נסה מעון ה"ק שינה הלה לפי מה שפירשתי דותחיין הה' פי' משפטים נסה ה"ק למה מרגם על ותחיין כהלשון וקימתו כ"ש לפי שלשון עברי וכו': ו כמו שמלינו ותשמרנה ובמקום אחר מלינו ותשמרנה שתיכה כמו ותשמרנה כי הוא על משקל ח' והא"ם כי לשון דבריהם ל' עבר ה"ק גם כאן ותחיין כלשון לשון הוא ובשני ל' לשעבר והוא על משקל אחר: ז כי לפי פ' הלשון קשה אלף הם כה בקולות ואי אתה מוצא לשון ביחיד ולשון ביחיד: ח ר"ל שמלכי מלכי המלכים הקב"ה

נשון

ב פעמיד לשולח בן כמושיע לומם: וחיות׃
ג ותמים: (יז) ותחיין את הילדים׃
מספקות נסה מיס"ד ומזון (סוטה סם) תרגום
כהלשון וקיומת וכמו וקימתו לפי שלשון
עבר לנקבות רבות תיבה ווכיולה כה משמעת
לשון פעלו ול' הפעלתם׃ כשון (שמות ב)
והתמלכה לים מעני לשון עבר כמו ויתמרו
לזכריה׃ והדבקתם בפיכם ל' דבקתם כמו
והדבקו ו לאבריו׃ וכן (יחזקאל יג) והתלשתם
לותי לא עמי לשון עבר מלשתם כמו ותחלשו
לזכריה: (יט) כי חיות הנה׃ בקיאות
במילדות׃ תרגום מילדות חייתא׃ וכ"ד
(סוטה סם) רבי בן מבולות לחיות הבדה
ז שלשן לריכות מילדות׃ וכיכן מבולות לחיות׃
גור אריה׃ זהב יטלף׃ בכור שורו׃ חילם
שלותם׃ ומי שלא נכתב בו רבי בכתוב בלעז
ויברך פותם׃ ועוד כתיב (יחזקאל יט) מה
אמך לביא׃ (כ) וייטב׃ סטיב לבן
וזה תילוק בתיבה ביסודה כ' לחולות ובקן
לה ויי"ן יו"ד בהשתא בשטות כתה לדבר
בלשון ויפעיל הוה נקוד היו"ד בציר"י בחולם
קמ"ץ קטן כגון וייטב לחכים לחולות׃
(לויכ כ) ויבב בכת יהודה׃ בבכה תאניה׃
וכן (דה"ב לו) ויגל את בני בתרים׃ וכהולתן
הגלה הם התרים׃ (מופעים טו) ויקן זכר
לת אב׃ בשבח מאכלות זו לא׃ כל תלו

קֳדָם יְיָ וְלָא עֲבָדָא כְּמָא דְּמַלֵּיל עִמְּהֶן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְקַיְּמָא יָת
בְּנַיָּא׃ יח וּקְרָא כַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְחַיָּתָא וַאֲמַר לְהֶן מָה דֵּין עֲבַדְתִּין
יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וְקַיֵּמְתִּין יָת בְּנַיָּא׃ יט וַאֲמָרָא חַיָּתָא לְפַרְעֹה אֲרֵי
לָא כְנִשְׁיָא מִצְרָיְתָא יְהוּדַיְתָא אֲרֵי חַכִּימָן אִנּוּן עַד[*] לָא עַלַת לְוָתְהֶן
חַיָּתָא וְיַלְדָן׃ כ וְאוֹטֵיב יְיָ לְחַיָּתָא וְסִגִּי עַמָּא וּתְקִיפוּ לַחֲדָא׃
כא וַהֲוָה כַּד דְּחִילָא חַיָּתָא קֳדָם יְיָ וְעָבַד לְהוֹן בָּתִּין׃ כב וּפַקִּיד
פַּרְעֹה לְכָל עַמֵּהּ לְמֵימַר כָּל בְּרָא דְּיִתְיְלִיד לִיהוּדָאֵי תְּגַמְרֻנֵּהּ
וְכָל בְּרָתָא תְּקַיְּמוּן׃ א וַאֲזַל גַּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וּנְסִיב יָת בַּת לֵוִי׃

ר ש"י

בלא יו"ד לשון ראיה שהרי יאמר
ותראה׃ והחיין׃ אין חילוק בין פעלו׃
לפעלתם׃ (יט) כי חיות הנה׃ בריאות
ופקחות וטהרות לילד׃ (כא) ויעש להם בתים׃ לשמרם פן ילכו לעבריות
היולדות׃ (כב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר׃ וכן אמר להם׃ שכן כל לאמר
שבתורה כפל לשון של ויצו או של וידבר או של ויאמר כמו שפירשתי
באלה תולדות נח׃ (א) וילך איש מבית לוי׃ הוא עמרם׃ וילקח את יוכבד בת
לוי׃ אשר ילדה אותה ללוי במצרים׃ והרבה שנים לקחה מלפני לידת משה

שפתי חכמים

(ג) ותמים: ט ר"ל לעלמו׃ ר"ל שמשם נתקדש בגיר"י
ותמ"ם שיהיו נשון ויעשו׃ כ ל' ויטיב לחוד ויעש
נאות׃ ל מקרים העולם ת"ל מלי דמשה ואהרן
ע"י שמשון של ישראל׃ ישראל שהכה בהם ג' ובו׃ מלי שהשמה
מעשה שבעתיד לבוא שיהיו נשון ויע"ל דלעיל לא הוה תלה על
העבריות ועל היותי לויה מלהרע אלמה הכה בהם מלהמה ו
(מושון) של ישראל לבד הוא יום שעשה אלשמשוני
ויום אחד חף על המלריים שבשלשון הוא לשון כל
העולים בתוכן יום לבד הם היה בעבור אלשמשוני
שהיו שלוקה במים ולא יוכלים הם אלריכין ו בפסוקים
נדפיס"י ול: ם בכל מיד אחר ליקחין ו בפסוקים
הולכה לת אבא ואמה ואחות ואחיו יוכבד
אמתה ואל"ם מלי ילחקון חלה וכו׃ ג ר"ל אבא מבשיר בת

*) עד׃ נקיון ק נקי הוא"ם וכבל הספרים «עקר עד׃ בשבח

אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי׃ ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן
וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים׃ ג וְלֹא־
יָכְלָה עוֹד הַצְפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה בַחֵמָר
וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת
הַיְאֹר׃ ד וַתִּתְצַב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ׃
ה וַתֵּרֶד בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־
יַד הַיְאֹר וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־
אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ׃ ו וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר
בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה׃ ז וַתֹּאמֶר

שפתי חכמים והאיא רפת ר ש"י

נשתהו שם׃ וכשיגלו היה משה בן שמונים שנה ק"ל כשנתעברם ממנו היתה בת ק"ל וקורלה לומה בת לוי׃ (ב) כי טוב הוא׃ כשנולד נתמלא הבית כולו אורה (כוטה שם)׃ (ג) ולא יכלה עוד הצפינו׃ ממנו לה המלריס מיום שהחזילה וכיה ילדתו לששה חדשים ויום ס׳ שהיולדת לשבעה יולדת למקוטעין ר"ה כדקו מהריס לסוף ט׳׃ גמא׳ גמי לשון משנה וכלעז יונק"ו (ניומן) ודבר לך הוא ועומד כפני לך וכפני קנה׃ בחומר ובזפת׃ ופת מכתוב ויוע מעכניס ס כדי שלא יריח ולולו לדיק ריח רע של זפת׃ ותשם בסוף׃ סוף לשון לגם רוסי"ל בלעז (כולפרמבר) ודומה ט (יעשיע יט) קנה וסוף קמלו׃ (ד) לרחץ על היאור׃ כלם המוקרא ופלשתו ותכך את פרשה על היאור לרחוץ בו׃ על יד היאר׃ לשל היאור כמו (שמואל ב יד) ולו תלקת יואב אל יהי ותוא לשון יד ממש ויד לתדם כמוהה לו׃ וכ"ד (כוטה שם) הולכת לשון מיתה כמו תכי הולך למות (בלתשית כה) הולכות למות לפי צ שמיתו בה׃ והכתוב מסיימן כי למיתה בה ולהוה ועברותיה הולמות׃ את אמתה׃ קשפתה׃ וכתוניתו דלכו׃ ר לשון יד׃ תכל לפי דקדוק לשון הקודם היה לו להקדיר תמתה מ"ס דנוסה׃ וכה דלכו לת למתה לת יהי שבתרכבה למתה תמות כלבה (כוטה שם)׃ (ו) ותפתח ותראהו׃ לת מי לתלה ילד זה פשוטו׃ ומדרשו שלקחה עמו שכיוה (ס"ב כוטה שם)׃ והנה נער בוכה׃ קול ת כינור׃ (ז) מן

ג וְעַדְיָאת אִתְּתָא וִילִידַת בַּר וַחֲזַת יָתֵהּ אֲרֵי טַב הוּא וְאַטְמַרַתֵּהּ
תְּלָתָא יַרְחִין׃ ד וְלָא יְכִילַת עוֹד לְאַטְמָרוּתֵהּ וּנְסִיבַת לָהּ תֵּבוּתָא
דְגֻמְּא וְחַפְּתַהּ בְּחֵמְרָא וּבְזִפְתָּא וְשַׁוִּיאַת בַּהּ יָת רַבְיָא וְשַׁוִּיאַת
בְּיַעְרָא עַל כֵּיף נַהֲרָא׃ ה וְאִתְעַתְּדַת אֲחָתֵהּ מֵרָחֵיק לְמִידַע מָה
יִתְעֲבֵד לָהּ׃ ו וּנְחָתַת בַּת פַּרְעֹה לְמִסְחֵי עַל נַהֲרָא וְעוּלֵימָתָהּא
מְהַלְכָן עַל כֵּיף נַהֲרָא וַחֲזַת יָת תֵּבוּתָא בְּגוֹ יַעְרָא וְאוֹשַׁטַת יָת
אַמְתַהּ וּנְסִבַתַהּ׃ ז וּפְתָחַת וַחֲזַת יָת רַבְיָא וְהָא עוּלֵימָא בָּכֵי וְחָסַת
עֲלוֹהִי וַאֲמָרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאֵי הוּא דֵּין׃ ז וַאֲמָרַת אֲחָתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה

ר ש"י ם

שהרי אהרן בן שלש ושמונים ומשה בן שמונים בדברם אל פרעה׃ (ב) ותהר האשה׳ בעת גזירת פרעה בהשליך הזכרים ליאור׳ ותלד בן׃ ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו׳ המפרש לפי שראתהו שטוב הוא המתינתהו שקר הוא שכל היולדות אמותן מרחמות עליהן׳ א"כ צריך לפרש ותרא כמו ויראו אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד׳ המתפל והביט כל מעשיו וכל פעולותיו׳ שעשה אם יש לתקן שום דבר בהם והנה כולם יפים ומתוקנים אף כאן לפי שנשתה נולד לסוף ששה חדשי כמו שמצינו בשמואל שנולד לתקופת הימים׳ שני תקופות ושני ימים׳ ולפיכך יכלה להצפינו שלשה חדשים שהמצריים היו מבקרים למעוברות לסוף תשעה חדשים לכן נסתכלה בו בשעת לידה אם הוא נפל ולא תטרח בהמטמנתו וראתהו כי טוב ויפה הוא כי נמרו סימניו שגרו וציפורניו כמו ששנינו ביבמות וידעה שהוא בר קיימא ותצפנהו שלשה ירחים עד סוף ט׳ ירחים שהוא זמן לידת רוב נשים וכשבאו לבודקו אמרה להם נפל היה או השליכוהו המצריים ליאור׃ (ג) בחמר׳ מבפנים׳ ובזפת מבחוץ שלא יכנסו בו הטים׃ ותשם בסוף׳ אשר סמוך לשפת היאור והטמינתו יפה שהתולכים על שפת היאור לא יוכלו לראות החיבה׳ אבל הרוחץ בתוך הנהר יכול לראותה כי יוכבד לא נכנסה בנהר להצפינו מכל צדדיו הטיב ולכך ראתתו בת פרעה שהיתה רוחצת בתוך היאר אבל נערותיה שהיו הולכות על שפתו לא יכלו לראותה׃ (ד) אמתה׳ שפחתה׃ (ו) ותפתח ותראהו את הילד׳ המפרש שראתה את הילד בזעה הוא׳ וכי מי אינו יודע שאם פתחה את התיבה שהראה את הילד׳ אלא כך פרושו פתחה את התיבה והביטה בילד אם זכר או נקבה וראתה כי נער הוא׳ כלומר זה הילד זכר הוא ולא נקבה וראתה בוכריותו שהוא מהול ולכך נסמן ואינו אפופי שאם היה בת׳ל אפופי הוא וכן מצינו כתוב מה נעשה לנער היולד׳ ביום תולדו קרוי נער׃ והנה נער בוכה ותחמול עליו וגו׳׃ לפי שהיה בוכה׳ לכך ותחמל עליו׳ ולפי שראתהו נער זכר מהול אמרה מילדי העברים זה׃ ורוגניא לזי ולחנה יהן מנה אחת אפים׳ חלק בחור ולמה כי את חנה אהב׳ לכך נתן לה אפים מקערה שלפניו וא"כ למה מנה אחת כי ה' סגר רחמה אבל לפניהם ולכל בנותיה ובניה נתן מנות הרבה כי בנים רבים היו לה׃

ותראהו

(חום ל') ע"י הגיעה א בת נוגלו מכתבון על ידי תוחם הגיעה יפת נתלו הלחתון שכות מבית בן ודד׃ (ב) כי טוב חוח׳ ס׳ מגין ב׳ כט"ם וזל׳ כוח"ו וכ׳ בני"ם נוסה שעשיך נקבל תעשה תומבי חוסם (שמחת עניה) כי נקח טוב נתתי לכם׃ (ג) ולא יכלה׳ ב׳ מפרים ספל ולחידו ולא יכלו לגון מגוניהם מנגד שעשה ע מערה כתבון ולפ"ו מתח בקבוק חפצי לחתיו ומני שידבו שעשה יולת הבגולת ומבו ולא יכלה עוד לכפיו׃ (ד) ותעמ נער כנס׃ וס לתבון ב שיעתה

אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן
הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ אֶת־הַיָּלֶד׃ ח וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה
לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד׃ ט וַתֹּאמֶר לָהּ
בַּת־פַּרְעֹה הֵילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן
אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתְּנִיקֵהוּ׃ י וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד
וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה
וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ׃ שלישי יא וַיְהִי ׀ בַּיָּמִים
הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא
אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ־עִבְרִי מֵאֶחָיו׃ יב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה
וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל׃ יג וַיֵּצֵא
בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע

רש"י

העבריות · שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה (ש"ר סוטה שם): (ח) ותלך העלמה · הלכה בזריזות ועלמות כעלם: (ט) היליכי · נתנבאה ולא ידעה מה א נתנבאה הי שליכי (ש"ר סוטה שם): משיתהו · כתרגומו שחלתיה והוא ל' הוצאה בל' ארמי כמשחל ביניתא ב מחלבא ובל' עברי מפיתהו לשון הסירותיו כמו (יהושע א) לא ימוש · לא משו · כך חברו מנחם · ואני אומר שאינו ממחברת מש וימוש אלא מגזרת משה ולשון הוצאה הוא וכן (שמואל ב כב) ימשני ממים רבים · שאילו היה ממחברת מש לא יתכן לומר משיתהו אלא המישותיהו כאשר יאמר מן קם הקימותיו ומן שב השיבותיו ומן בא הביאותיו או משתיהו כמו (זכריה ג) ומשתי את עון הארץ · אבל משיתי אינו אלא מגזרת תיבה שפעל שלה מיוסד בה"א בסוף התיבה · כגון מנה בנה עשה צוה פנה כשיבא לומר בהם פעלתי תבא היו"ד במקום ה"א כמו עשיתי בניתי פניתי צויתי: (יא) ויגדל משה · והלא כבר כתיב ויגדל הילד · אמר ר"י בר"א הראשון לקומה והשני לגדולה שמינהו פרעה על ביתו: וירא בסבלותם · (ש"ר) נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם: איש מצרי · (ש"ר) נוגש היה ג ממונה על שוטרי ישראל והיה מעמידם מקרות ד הגבר למלאכתם: מכה איש עברי · מלקהו ורודהו ה ובעלה של שלומית בת דברי היה ונתן עיניו בה

ובלילה

שפתי חכמים

אלא בן י"ג שנה: א אע"ג דהדר הלשון [illegible] מ"מ מדלא כתיב [illegible] לשון נקבה הוא [illegible]: ב פי' שהוצאת שער מן החלב: ג מדסתם ענין הסבלה [illegible] היה נוגש היה וכו': ד פי' שמוד מקרין התרנגולין היו צריכים לעמוד ולעשות מלאכתן: ה אין להקשות [illegible] לרש"י לפרש שהלקהו ולא שהמיתו [illegible] פירש"י ראה שאין איש טוב עתיד לצאת ממנו [illegible] שיצא איש טוב ממנו לא

הַאֵיזֵיל וְאֶקְרֵי לִיךְ אִתְּתָא מֵינִקְתָּא מִן יְהוּדָיָתָא וְתוֹנִיק לִיךְ יָת
רַבְיָא׃ ח וַאֲמָרַת לַהּ בַּת פַּרְעֹה אֱזִילִי וַאֲזָלַת עוּלֵימְתָא וּקְרָת יָת
אִמֵּהּ דְּרַבְיָא׃ ט וַאֲמָרַת לַהּ בַּת פַּרְעֹה אוֹבִילִי יָת רַבְיָא הָדֵין
וְאוֹנִקִיהִי לִי וַאֲנָא אֶתֵּן יָת אַגְרִיךְ וּנְסֵיבַת אִתְּתָא יָת רַבְיָא וְאוֹנְקְתֵּהּ׃
י וּרְבָא רַבְיָא וְאַיְתִיתֵהּ לְבַת פַּרְעֹה וַהֲוָה לַהּ לְבַר וּקְרָת שְׁמֵהּ מֹשֶׁה
וַאֲמָרַת אֲרֵי מִן מַיָּא שְׁחַלְתֵּהּ׃ יא וַהֲוָה בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וּרְבָא מֹשֶׁה
וּנְפַק לְוָת אֲחוֹהִי וַחֲזָא בְּפֻלְחָנְהוֹן וַחֲזָא גְּבַר מִצְרִי מָחֵי לִגְבַר יְהוּדִי
מֵאֲחוֹהִי׃ יב וְאִתְפְּנִי לְכָא וּלְכָא וַחֲזָא אֲרֵי לֵית גַּבְרָא וּמְחָא יָת
מִצְרָאָה וְטַמְרֵהּ בְּחָלָא׃ יג וּנְפַק בְּיוֹמָא תִנְיָנָא וְהָא תְּרֵין גֻּבְרִין

רשב"ם

ותראהו את הילד והנה הוא נער בוכה: (ז) ותינק · לשון מפעיל · ותינק כשהיא עצמה יונקת · ותניקהו · אין צריך לומר שהוא שתי אותיות כמו · רא · שב · קם · שיאמר בל' מפעיל והשיבהו ותביאהו ותקימהו · אלא מגזרת ינק הוא · ולקצר את התיבה הוא אומר ותניקהו במקום ותיניקהו: (י) משיתיהו · משכתיהו · לשון זה נופל במשיכה מן המים: כדכתיב ימשני ממים רבים · מגזרת קנה · יאמר קניתיהו בלשון פועל · יקנני בלשון מפעיל: (יא) מכה · שמא

בעל הטורים

אצל התיבה · נער בוכה בגימ' (ע"ה) זה אהרן [הכהן]: (ז) האלך · ג' במסורה · הכא · והאלך והכיתי בפלשתים גבי דוד (ש"א כ"ג) והאלך האלך על רמות גלעד (מ"א כ"ב) לומר שדברי נביאים מתקיימים כדברי אורים ותומים שמרים נתנבאה על משה קודם שנולד כמו שדרז"ל: (יג) נצים · ג' · עברים נצים [illegible]

רש"י

ובלילה העמידו והוציאו מביתו והוא חזר ונכנס לבית ובא על אשתו כסבורה שהוא בעלה וחזר האיש לביתו והרגיש בדבר וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר היה מכהו ורודהו כל היום: (יב) ויפן כה וכה · ראה מה עשה לו בבית ומה עשה לו בשדה · ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש · שעתיד לצאת ממנו ו שיתגייר: (יג) שני אנשים עברים · דתן ואבירם הם שהותירו מן המן: נצים · מריבים:

שפתי חכמים

היה הורגו ולא אמרת דמה בכתוב מכה איש עברי [illegible] [illegible] ואם עתיד איש טוב לצאת ממנו [illegible] [illegible] ולא הרגו אם היה רואה שיצא איש טוב ממנו [illegible] ישראל ולא בדין בן נח: ו דלקמן בפ' אמור על פסוק שלומית בת דברי [illegible] ז דאל"כ לא היה משה הורגו [illegible] ח (מהרמ"ש) [illegible] וירא כי אין אדם וגו' [illegible] ט [illegible] עתיד לצאת טוב איש ממנו שיתגייר: ט דכתיב הכא שני אנשים וכתיב התם [illegible]
הכי

למה תכה רעך: יד ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט
עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את־המצרי
ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: טו וישמע פרעה
את־הדבר הזה ויבקש להרג את־משה ויברח משה מפני
פרעה וישב בארץ־מדין וישב על־הבאר: טז ולכהן
מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את־
הרהטים להשקות צאן אביהן: יז ויבאו הרעים ויגרשום
ויקם משה ויושען וישק את־צאנם: יח ותבאנה אל־
רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום: יט ותאמרן
איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם־דלה דלה לנו וישק
את־הצאן: כ ויאמר אל־בנתיו ואיו למה זה עזבתן
את־האיש קראן לו ויאכל לחם: כא ויואל משה לשבת

רש"י

למה תכה · אע"פ שלא הכהו [י] נקרא רשע בהרמת יד: רעך · רשע [כ] כמותך: (יד) מי שמך לאיש · והרי עודך נער: הלהרגני אתה אמר · מכאן אנו למדים שהרגו [ל] בשם המפורש: ויירא משה · כפשוטו · ומדרשו דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין [מ] אמר מעתה שמא אינם ראויין לגאלה: אכן נודע הדבר · כמשמעו · ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו מה חטאו ישראל מכל ע' אומות להיות נרדים [נ] בעבודת פרך · אבל רואה אני שהם ראויים לכך: (טו) וישמע פרעה · הם הלשינו [ס] עליו: ויבקש להרוג את משה · מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב הוא שאמר משה ויצילני מחרב פרעה: וישב בארץ מדין · נתעכב שם כמו וישב יעקב: וישב על הבאר · ל' ישיבה למד מיעקב שנזדווג לו זווגו על הבאר: (טז) ולכהן מדין · רב שבהן ופירש לו מעבודת כוכבים ונידוהו [ע] מאצלם: את הרהטים · את בריכות מרוצת המים העשויות בארץ:

ויגרשום

שפתי חכמים

אלו שאנשים הרשעים כאלה: י דכל"ל למה אתה מכה רעך כמש"ל מכה איש עברי א"ו פירושו למה תרצה להכות רעך: כ דק"ל איך קראו רעו אם זה היה רשע וזה לא היה רשע לכן פי' בג"כ חבירו היה רשע · מהרש"ל: ל דהוא"ל וכתיב אומר ולא כתיב הלהרגני אתה מבקש [illegible] בשם המפורש [illegible] [illegible]

אונקלוס

יהודאין נצן ואמר לחיבא למא את מחי לחברך: יד ואמר מן שויך
לגבר רב ודין עלנא הלמקטלי את אמר כמא דקטלת ית מצראה
ודחיל משה ואמר בקושטא אתידע פתגמא: טו ושמע פרעה ית
פתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה
ויתיב בארעא דמדין ויתיב על בירא: טז ולרבא דמדין שבע בנן
ואתאה ודלאה ומלאה ית רהטיא לאשקאה ענא דאבוהן: יז ואתו
רעיא וטרדונון וקם משה ופרקנון ואשקי ית ענהן: יח ואתאה
לות רעואל אבוהן ואמר מה דין אוחיתין למיתי יומא דין: יט ואמרא
גברא מצראה שזבנא מיד רעיא ואף מדלא דלא לנא ואשקי ית
ענא: כ ואמר לבנתיה ואן הוא למה דנן שבקתין ית גברא קרן
לה וייכול לחמא: כא וצבי משה למיתב עם גברא ויהב ית צפורה

רשב"ם

הכהו גלא הרגו: הלהרגני אתה אומר · בשביל שאני מכה את חבירי · כאשר הרגת את המצרי בשביל שהיה מכה איש עברי: אכן · אך כן · לא כמו שהייתי סבור כשטמנתיו בחול שלא נודע אלא כן הוא שנודע: וישב בארץ מדין · כולל ואח"כ מפרש באיזה עלילה ישב במדין בתחילה יישב על הבאר שם נח תחלה כאדם שעומד לפוש: (טז) ולכהן מדין · אל רעואל · רעואל אבי אביהן · א"כ שם אביהן יתרו וחובב בן רעואל האמור לפנינו בפ' בהעלותך ויאמר משה לחובב בן רעואל והוא חובב הוא יתרו · ואם רעואל הוא יתרו א"כ בן יתרו היה) ומה שכתוב בנביאים מבני חובב חותן משה מוכיח שחובב

בעל הטורים

כתריב לפתאות גנים גלים עדים בגורות חד במ"נ (י"ט) וחד ביעשיה (נ"ז) אומר בהרשעים [illegible] וחרוב יחרבו דכתיב כי [illegible] כל האנשים המבקשים את נפשך [illegible] דהיינו דתן ואבירם [illegible]

רש"י

(יז) ויגרשום · מפני הנידוי: (כ) למה זה עזבתן · הכיר בו שהוא מזרעו של יעקב שהמים עולים [פ] לקראתו: ויאכל לחם · שמא ישא אחת [צ] מכם כד"א כי אם הלחם אשר הוא אוכל: (כא) ויואל · כתרגומו (כ"א כמשמעו) ודומה לו (שופטים יט)

שפתי חכמים

כשמשמע קריעת ים סוף אז בא ונתגייר · (מהרמ"ש) [illegible]

ויקח

אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפֹּרָה בִּתּוֹ לְמֹשֶׁה: כא וַתֹּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: פ כג וַיְהִי
בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־הָאֱלֹהִים
מִן־הָעֲבֹדָה: כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: כה וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ס ג א וּמֹשֶׁה
הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיְנַהַג אֶת־הַצֹּאן
אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה: ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ
יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הַסְּנֶה
בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־
נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה:
ד וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ
הַסְּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: ה וַיֹּאמֶר אַל־
תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה
עֹמֵד עָלָיו אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא: ו וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ

שפתי חכמים

סיקוים שלומרים פעמ נו׳ מפ״ל ביומו תכו כתן ביבר יתו׳ בלא כעניו של מפ תכן שיך וכ כלו ואמנסם ביבר כן כפר המתכוים וכו׳ דמפמע קרתן לו רק כפעול תמלים נתם נכד ותתל״ם יבר׳ נתנדכו ומי כל מחרוב האלם אחר למפ נעמנו וגו׳ קרתן לו וגו׳ כדתי כפעול זה נכו ל״פ שמת יפת וט׳ ח״פ ויותל מפמ לפכם וגו׳ ויפתר תנו יתו׳ ע״י ויתן לם למורס וגו׳ ותל״פ ל׳ ויותל ר׳ ויקרתו דמפמע כפרוש ביומו קרם ממנו אם ומפמ מפרוש נמנהם נקמתו ותל״פ ע״ל ל״ל כוא כימו בא״פ קרתן לו ויותל נחס שמת יפת ס׳ דמפ״ם שלת תחר מפמ ודו״ק: ק ל״ל דמייתי כאן תחייב מלשון כותלתי לשון רניתי מכותלתי כתתיון דמקיב נעיל נפ׳ ויולת דר״פ נתיב פם כותלתי דכא כותלתי ותלון דמקיב פם תיש לשון רניתי תלה ל׳ בתקלה כדפתל״י פם ע״פ. ר׳ דתי פיתוש פתם נפה ועקרו שמת תמעי ביומם לתר

כותל לה ונין · ולו כותלנו · כותלתי ק׳ לנפכר · ומדכרו לשון לתם נכנע לו שלא יוזו ממדין כי תם בלבושו: (כג) (ויהי בימים הרבים ההם · פיוס מפה גר במדין ויתם מעך מגריש והוגרכו ישראל להשועה ומפה פיס רועה וגו׳ ובתם תשועה על ידו ולכך נכתבו פרשיות סלגו · כ״ר׳): ויאנחו מלך מצרים · (כ״ל) לעטרע ר׳ויס כותם מיוקוקים יכרתלו ודומן כדמפ: (כד) נאקתם · מעקתם · וכן (מיוס כד) מעיר מתים יגתקו: את בריתו את אברהם · עם מנכסם: (כה) וידע אלהים · נתן עליהם לב ולא

ר ש״י

תוא יהרו שבכל מקום שמזכיר תתן לאברהם: (א) ומשה היה רועה צאן מיטה מזכיר יתרו: (כב) בארץ נכריה · ונו׳ · ונראה לו הקב״ה וציוהו לשוב שכך מטמע גרשום גר שם בארץ למצרים ולא היה משה רוצה כי היה רחוקה: (כג) ויהי בימים הרבים ההם · מתיירא עד שאמר לו הקב״ה כי מתו כל לאחר שהרג משה את המצרי ובקש האנשים המבקשים את נפשך זה פרעה שמת · לכך הוא אומר ויטה מלך מצרים ויברח מפניו ער שהיה עתה בן שבעים להעיד על מה שאמר הקב״ה כי מתו כל שנה כשריבר הקב״ה עמו ויטת עתה האנשים ונו׳ כמו והם הוא אבי כנען: וזמלך שהיה מבקש להורגו וישראל (ב) איננו אוכל · אפי׳ בטקום יציאת נאבחו ער עתה וראה הקב״ה בעניים · להלבה מן הסנה לא היה נחלת כלל: (בד) ויזכור אלהים את בריתו · שנשבע (ה) וירא ה׳ · המלאך קורא על שבח לשלשתם לתת להם את ארץ כנען ישתה של הקב״ה: (ו) אנכי של · השלך · מנזרת נתקרב הזמן של ר׳ מאיר שנה שאמר ונשל גוים רבים · כאשר יאמר מן נפש

ר ש״י

תעלים עיניו: (א) אחר המדבר · שהתהלך מן הגזל אלא יעלו בהרים להתיים · אל הר האלהים על שם שעתיד: (ב) בלבת אש · בשלהבת שם וכן אש של שם כמו לך בשמים · (במדבר ל) כגב שלא ולא יתחלל על התו״ן שם גם כיולא בו (יחזקאל טו) גפן מאולם · כי יעל ויוקר · אדמת קדש הוא ·

בְּרַתָּה לְמֹשֶׁה: כב וְיָלְדַת בַּר וּקְרָא אַתְּ שְׁמֵהּ גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אָמַר דַּיָּר
הֲוֵיתִי בְּאַרַע נוּכְרָאָה: כג וַהֲוָה בְּיוֹמַיָּא סַגִּיאַיָּא הָאִנּוּן וּמֵית מַלְכָּא
דְּמִצְרַיִם וְאִתְנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פֻּלְחָנָא דַּהֲוָה קָשֵׁי עֲלֵיהוֹן וּזְעֵיקוּ
וּסְלִקַת קְבָלְתְּהוֹן לְקֳדָם יְיָ מִן פֻּלְחָנָא: כד וּשְׁמַע יְיָ יָת
קְבָלְתְּהוֹן וְדָכַר יְיָ יָת קְיָמֵהּ דְּעִם אַבְרָהָם דְּעִם יִצְחָק וְדְעִם יַעֲקֹב:
כה וְגָלֵי קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ לְכַפֵּר קְהָנָן
יְיָ: א וּמֹשֶׁה הֲוָה רָעֵי יָת עָנָא דְּיִתְרוֹ חֲמוֹהִי רַבָּא דְמַדְיָן וּדְבַר
יָת עָנָא לְבָתַר שָׁפַר דַּיָּרָא לְמַדְבְּרָא וְאָתָא לְטוּרָא דְאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי
יְקָרָא דְיָ לְחָרֵב: ב וְאִתְגְּלֵי מַלְאָכָא דַיָ לֵהּ בְּשַׁלְהוֹבִית אֶשָׁתָא
כְּנוּ אַסְגֵּא וְחָזָא וְהָא אַסְגֵּא בְּעֵר בְּאֶשָׁתָא וְאַסְגֵּא לֵיתוֹהִי מִתְאֲכִיל:
ג וַאֲמַר מֹשֶׁה אֶתְפְּנֵי כְעַן וְאֶחֱזֵי יָת חֲזוֹנָא רַבָּא הָדֵין מָא דַּיִן לָא
כְּהוֹקַר אַסְגֵּא: ד וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי אִתְפְּנֵי לְמֶחֱזֵי וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִגּוֹ אַסְגֵּא
וַאֲמַר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא אֲנָא: ה וַאֲמַר לָא תִקְרַב הָלְכָא שְׁרֵי
סִינְךָ מֵעַל רַגְלָךְ אֲרֵי אַתְרָא דְּאַתְּ קָאֵים עֲלוֹהִי אַתְרָ קְדִישׁ הוּא:
ו וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהָא דְּאַבּוּךְ אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם אֱלָהָא דְּיִצְחָק וֵאלָהָא

אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה
פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט אֶל־הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה
רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרָיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי
כִּי־פִּנֵּי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־מַכְאֹבָיו: ח וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ
מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה
וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: ט וְעַתָּה הִנֵּה
צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלַּחַץ אֲשֶׁר
מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: י וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־פַּרְעֹה
וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יב וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ
הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם

שפתי חכמים

ר ש"י

ש המקום: (ז) (כי ידעתי את מכאוביו כמו וידע אלקים כלומר כי במתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו ואת סבלותיו עוני ולחטוס לח לחוז מעקתם): (י) ועתה לכה ואשלחך וגו' ולא תלמד עם תועיו ת והנה את עמי יועיזו דכרון ומוליח מסם: (יא) מי אנכי: מה לחי תחוב לדבר עם א המלכים: וכי אוציא את בני ישראל: ולא לם תחוב לחי ב מה וכו וכלאל ביעבד עסם גם ומוליחם ממלכים: (יב) ויאמר כי אהיה עמך: כבומו על לחבון לחבון ועל לחבון מחרון אפורה עו אחכי כי בלים גם ג לא בלום כי אנכי שלחתיך: ודומלים לא ליל לחיות עמך חם המלאם לחר בלים גם ג לא בלום כי אנכי שלחתיך: ודומלים לא ליל לחיות עמך חם המלאם לחר בלים גם ג לא בלום לובל בך לגך בלבוחתי ולוקך ניוחק: ובמלאם מה וכוח יב-לישראל דולמו ניעלים דבר נדוע יג לו על כולמה ו בחרי שהיודים לקבל בלוקה על בחר בוה בלוח ני חבדים ה מולים

מולים

וְיַעֲקֹב וּבְשִׁנּוֹן מֹשֶׁה לְאַפּוֹהִי אֲרֵי דָחִיל מִלְאִסְתַּכָּלָא בְּצִית יְקָרָא
דְיְיָ: ז וַאֲמַר יְיָ מְגָלָא גְלֵי קֳדָמַי יָת שִׁעְבּוּד עַמִּי דִי בְמִצְרַיִם וְיָת
קְבִילְתְּהוֹן שְׁמִיעַ קֳדָמַי מִן קֳדָם מַפְלְחֵיהוֹן אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי יָת כְּאֵיבֵיהוֹן:
ח וְאִתְגְּלֵיתִי לְשֵׁזָבוּתְהוֹן מִידָא דְמִצְרָאֵי וּלְאַסָּקוּתְהוֹן מִן אַרְעָא
הַהִיא לְאַרְעָא טָבָא וּפַתְיָא לְאַרְעָא עָבְדָא חָלָב וּדְבָשׁ לְאַתַר
כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וְיבוּסָאֵי: ט וּכְעַן הָא קְבִילַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלַת קֳדָמַי וְאַף גְּלֵי קֳדָמַי יָת דּוּחֲקָא דִי מִצְרָאֵי דָחֲקִין
לְהוֹן: י וּכְעַן אֵיתָא וַאֲשַׁלְחִנָּךְ לְוָת פַּרְעֹה וְאַפֵּיק יָת עַמִּי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יא וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ מַן אֲנָא אֲרֵי אֵזֵיל לְוָת
פַּרְעֹה וַאֲרֵי אַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יב וְאֲמַר אֲרֵי יְהֵי מֵימְרִי
בְּסַעֲדָךְ וְדֵין לָךְ אָתָא אֲרֵי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפָּקוּתָךְ יָת עַמָּא

בעל הטורים

ותיכו נחיכם: (ז) ויכבד מכבד פניו: כ' נתפ' כבוד ותיכו ויכבד ויכבד עמו פעמי (תיכו ני) שלוש פעמים נזכר בכתוב ולמה נכתב ויכבד עמו לומר לך כל מי שיש בידו ליפרע ואינו יפרע עמו מעניו שהם לו שיש עמהם נזכר כאן ויכבד עמו פעמים: (ז) ותלח: (תיכו) ותלח ותל"ת נמנה ס' העמודים: נמנה ס' ועמדים ס' עמודים

שמותי חכמים

סיעו: כן יאמר סע לשון צווי וגם של תשלו לה: (ז) ואת צעקתם שמעתי כיבני נוגשיו: צעקתם שצעקים מפני שנוגשים אותם שמעתי: (ח) וארד: כאן לדבר אליך כדי להצילו מיד מצרים: (י) והוצא את עמי בני ישראל ממצרים: על פי הדברים שתאמר אל פרעה מאתי:

(א) ויאמר משה וגו' אנכי: כי שרוצה לעמוד על עיקר שמושן של מקראות הללו. ישכיל בפירושי זה כי הראשונים מעני לא הבינו בו כלל וכלל: משה השיב על שני דברים שאמר לו הקב"ה ללכת אל פרעה וגם להוציא את בני ישראל ע"י מצות פרעה: ומשה השיב על ראשון ראשון: מי אנכי כי אלך אל פרעה: אפילו להביא לו מנחה ודורון: וכי ראוי אני ליכנס בחצר המלך איש נכרי כמוני: וכי אוציא את בני ישראל ממצרים כלומר ואפי' ראוי אני ליכנס לפני פרעה שמחת אני לשאר דברים לשער איזה דבר המתקבל לפרעה לאמר לו: וכי משה הוא פרעה לשמוע לי לשלוח עם רב שהם עבדיו חפשי מארצו ואיזה דבר המתקבל אומר לו שע"י אותו הדיבור אוציאם מצרים ברשות פרעה: והקב"ה השיב לו על ראשון ראשון ואמר כי אהיה עמך ואתן חנך בעיני המלך ותלך אל פרעה ולא הירא: וזה לך האות: ומה שאתה ירא מפני פרעה: כי אנכי שלחתיך: הלא אתה רואה בהבערת הסנה כי שלוחו של הקב"ה אני וזה האות לך הוא להיות בטוח שאהיה עמך: וכן מצינו בגדעון שאמר לו המלאך הלא שלחתיך: ועל מה שאתה אומר וכי אוציא את בני ישראל ממצרים: כלומר באיזה טענה שאומר לפרעה יתפייס אלי להוציאם: בהוציאך את העם ממצרים אני מצוה לך עכשיו שתעבדו את האלהים על ההר הזה ותקריבו עולותיו ומנחתו זו תוכל לומר כי יזבחו לאלהיהם זרים ללכת: ואף ע"פ שכאן לא פירש: מפרש לבסוף וישמע לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים וגו' ויתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה וכן בכל פעם ופעם היה משה אומר כך לפרעה: וכן מצינו בשמואל כשציוהו

הקב"ה

תַּעַבְדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל־הָהָר הַזֶּה: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָאֱלֹהִים הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם
אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה
אֹמַר אֲלֵהֶם: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר
אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי
אֲלֵיכֶם: טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה
זִכְרִי לְדֹר דֹּר: חמישי טז לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־
הֶעָשׂוּי לָכֶם בְּמִצְרָיִם: יז וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי

ר ש ב"ם

הקב"ה למשוח את דוד אשר שמואל להקב"ה ושמע שאול והרגני: והקב"ה אמר לו עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי: אף כאן דרך הכמה ציוה למשה בהוציאך וגו' וכן תוכל לומר לו: ומי שמפרשים ענינים אחרים אינם אלא שוגים גמורים: (יג) מה אומר אליהם: כי איני מכיר ויודע שבך המיוחד: (יד) ויאמר אלהים אל משה: אם אינך יודע שמי אני אומר לך כי שמי אהיה לעולם ויכול אני לקיים מה שאני מבטיח: ועיקר שאמרתי לך כי שמי אהיה: כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם: (טו) ויאמר עוד אלהים למשה: לא נאה שיקראו אותי בשמי בכל דבריהם כשם שאנו קורים המלכים בשמם: אלא ה' אלהי אבותיכם וגו' שהוא שם נרדות ומלכות כשם שאומרים למלכים יחי המלך: המלך ציוני דבר: זה שמי לעולם: אהיה האמור בפסוק ראשון: (טז) וזה זכרי: ה' האמור בפסוק שני שהוא לשון מלכות ובענין הזה מזכירין את המלכים ולא בשמם: ומה שכתב בי"ת אפרש בא"ת ב"ש: צפ"ת רפנ"י והי"ף תצט"ץ פתש"ף דפגמ"י תפא"ף מצמ"ץ פס"ף שידפ"י מפ"ק לי"ף ל"ם י"ץ צפ"ץ כתק"י והו עיקר עשק בשיטי של מקראות הללו וז"ן

כדברים המלא הלא כה תאמר לבני ובראלן אהיה פעם אחת וכן מצות נרות וד"ן) (טו) זה שמי לעולם: חבר ו"ן נומר בעגומו בלא יקרא בכתבו ז' (ם"ק) (טז) וזה זכרי: נמדו כילוך נקדה וכן דוד סוף תומר כ' בתן לשולם ס' זכרך לדור ודור: (טז) את זקני ישראל: מיוחדים לישיבה

ר ש"י

מצרים: דבר אחר כי אהיה עמך וזה שהגיזה בשיחותיך לך הלוה על הבטחה אחרת שאני מבטיחך שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על הר סיני הזה שהקבלה שהתורה עליו והיא הזכות העומדת ליבטחך: ודוגמת לשון זה מלינו (ישעיה נז) וזה לך אהוה ולא תכול למצוא כיוצא וגו' מפלא כאמריב תהיה לך ללוה על הבטחה אחרת שתקבלם מרוכה מפיהם ואני אתכך בכפיהם: (יד) אהיה אשר אהיה: אהיה עמם בצרה זאת אהיה אתם עמם בשעבוד שאר גליות (ברכות ט) אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו אמר לו יפה אמרת כך תאמר וגו' (ב"ר): (טו) ויאמר עוד אלהים וגו': אמר רבי שמלאי מלמד מה ביוחס אהיה בלא בטח הבין דברי הם"י כי לא מהבטחה מהבטחת הם"י שמלה כך ביוחס דעתו בלומדו יתי אהיה אתה אתם אתכם לאמר הגיד וגם

בדברים ויאמר לי אהיה עמך זה יהיה לך אות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם מצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה: (יג) ואמרת להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם. אמרו לי בשמו מה אומר להם: (יד) אהיה אשר אהיה. אהיה עמהם בצרה זאת אהיה עמהם בשעבוד שאר גליות (ברכות ט) אמר לפניו רבש"ע מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו אמר לו יפה אמרת כך תאמר וגו' (ב"ר): (טו) ויאמר עוד אלהים וגו'. אמר רבי שמלאי מלמד מה ביוחס אהיה בלא בטח הבין דברי הם"י כי לא מהבטחה מהבטחת הם"י שמלה כך ביוחס דעתו בלומדו יתי אהיה אתה אתם אתכם לאמר הגיד וגם

מִמִּצְרַיִם הִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ עַל טוּרָא הָדֵין: יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא
אֲנָא אֲתֵי לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵימַר לְהוֹן אֱלָהָא דַּאֲבָהֲתְכוֹן שְׁלָחַנִי
לְוָתְכוֹן וַיֵימְרוּן לִי מָה שְׁמֵהּ מָה אֵימַר לְהוֹן: יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַאֲמַר כְּדֵנָן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי
לְוָתְכוֹן: טו וְאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדֵנָן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלָהָא
דַּאֲבָהַתְכוֹן אֱלָהָה דְּאַבְרָהָם אֱלָהָה דְּיִצְחָק וֵאלָהָה דְּיַעֲקֹב שְׁלָחַנִי
לְוָתְכוֹן דֵּין שְׁמִי לָעְלַם וְדֵין דְּכָרְנִי לְכָל דָּר וְדָר: טז אֲזֵיל וְתִכְנוֹשׁ
יָת סָבֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהַתְכוֹן אִתְגְּלִי לִי אֱלָהָה
דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְמֵימַר מְדַכַּר דְּכִירְנָא יָתְכוֹן וְיָת דְּאִתְעֲבַד
לְכוֹן בְּמִצְרָיִם: יז וַאֲמָרִית אַסֵּיק יָתְכוֹן מִשָּׁעִבּוּד מִצְרָאֵי לַאֲרַע
כְּנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וְיבוּסָאֵי לַאֲרַע עָבְדָא

בעל הטורים

כמה כפרשה: (יג) (ואמרו) לי מה שמו מה: ס"ת שם בן ד' אותיות שאסור לו לשנה וכתיב בתריה לך ואמרת לם זקני ישראל שתהן מוסיפין לומר אלה נקראים שבדור (יד) ג"פ אהיה: כנגד ג' לשון וכפ לתרגם יאמר ויעקב לתרגם וכיה כרגש יאמר נזר נתרן הזאת והיה אהיה עמך שיקב שיב אלו לתך לעיתך ואהיה עמך: אהיה ס"ת עולה ס"ת וכן ד"ם לתרגם יאמר ויעקב ויתן בתחלת ג' שמות של ג"א מדות י"י. ל"ן וכן ד"ם לתרגם יאמר ויעקב ויתן בתחלת תמצה תומצי תורה כ' ו' ו' ו': ב"פ תהיה עולה בתענון מ"ב שאסור לו שם של מ"ב לותיות: ג"פ עולה פ"ן. וכפ ב"ב לותיות. כנגד ב"ב שבעים וכפ ל' לותיות לתך פעמים ב"ב לותיות של שמות הללו ויהיה בתענון פ"ב: (טו) זה שמי לעולם: זה עולה כמנין ס"ת מלאד שאסור לו שם של ב"ה לותיות [קדוש] דע"ת

מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ יח וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ
וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ יט וַאֲנִי
יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא בְּיָד
חֲזָקָה׃ כ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל
נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם׃
כא וְנָתַתִּי אֶת־חֵן הָעָם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי
תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ רֵיקָם׃ כב וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרַת
בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־
בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרָיִם׃ ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמַר

שפתי חכמים

מצוה קיח סמ"ג ועשין מצוה רכח סמ"ק. ח וח"מ ח"ג גם מצא ידע כמו כם ומצא סוכתה ו דלמלת מצא כיוצא מצא ו"ל דבלוקוי זמן שכתב מצאשא לא כיה כ"ל ב"ב נמצא והם לא מצו כסומן הלא לגבול: ט ותימה כח לא מלינו פסוק זה גבי יעקב ובמצ' ל"ל נתן דגבי יוסף נתנב פסוק זה כ"מ ל"ל תחר למר מכאן וח' תמר משום יעקב לכיו לומר שכן קבל יוסף מלבני ובמני ליוסף תמ"ל שבניהם דברי יוסף: כח ת"ס כתם הרמב"ן: (נח"י) כן ליתא בפדר"א פ' מ"ח וכ"ב קופיות בסוטה דף ל"ג ו"ס כתב"י כלן ובפ"ב ס': י (כח"ם) לגל כ"פ ויקרא כתב לגל לנגיעל: עובדי טוכנים נגלה עליהם בלבון שומלת ובמלת ל"ל צפי' יעקב לעולם ל' מקרא הוה הלה שלשון מקרא עם מחפרב על השקרים והכזדמן כמו כי יקרא קן לפוף ובמקם של מכתה זרא שכתב ל' שומלה כמו מקרא גילה: כ לה שלחים נקרא. לגיו כמו ויקר אלהים לגלעם שכתם נקרא לגיו כי בלעם לא היה נקרא לגל כתם הלה נקרא מכתם ותמר הלום לתודיע שפי' כך הוא כמו לה מצאתם עד כה לגל כתם כמו כה תמר ל' שהם יכולים פירוש הם כמה לתשר שהם לגי לקרוא לא לחר כתם כמו שיקרא כתם לגי ואין זה כמוכח ולגי הס"ה: ל לומר כ"ש כל קנין כי לא יתן לתשם מלך מלרים להוליך ולא כשביל עדיו חוקה ולא כשביל עדיו חוקה שהרי הם שלחוני

תשלח

חֲלָב וּדְבָשׁ׃ יח וְקַבְּלוּן לְמֵימְרָךְ וְתֵיתֵי אַתְּ וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל לְוָת
כַּלְבָּא דְמִצְרַיִם וְתֵימְרוּן לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דְיהוּדָאי אִתְקְרֵי עֲלָנָא וּכְעַן
נְזֵיל כְּעַן כַּהֲלֵךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמֵדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃
יט וְקִדְמֵי גְּלִי אֲרֵי לָא יְשַׁבּוֹק יָתְכוֹן מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמֵיזַל וְלָא כֵן
קֳדָם דְּהֵיךְ הַקִּיף׃ כ וְאֶשְׁלַח פּוּרְעָנוּתִי יָת מִצְרָאֵי
בְּכֹל פִּרְשָׁתִי דִי אֶעְבֵּד בֵּינֵיהוֹן וּבְתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן׃ כא וְיָתֵן
יָת עֲקָא הָדֵין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאֵי וְיְהֵי אֲרֵי תְהָכוֹן לָא תְהָכוֹן
רֵיקָנִין׃ כב וְתִשְׁאַל אִתְּתָא מִשְׁבִּבְתְּהּ וּמִקְרִיבַת בֵּיתַהּ כְּנִין דְּכַסְפָּא
וּכְנִין דְּדַהֲבָא וּלְבוּשִׁין וּתְשַׁוּון עַל בְּנָיכוֹן וְעַל בְּנָתֵיכוֹן וּתְרוֹקְנוּן יָת
כִּיצִ״ם׃ א וַאֲתֵיב מֹשֶׁה וַאֲמַר הָא לָא יְהֵמְנוּן לִי וְלָא יְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי

ר ש״י

מגלין אותם אלא לצנועים: (יח) אלהי העבריים. שהרי מעבר הנהר באו הנה ואלהי מלכותם צריכים לעבוד: (יט) ואני ידעתי וגו'. אל ירך לבבך על שמתהלה לא ישמיע לדברי לשלחם ולא מתוך יד החזקה שלו כי אין לו יכולת נגדי אך אני אקשה את לבו בדבר לשלוח בו ידי בתחלה וידעתי הכלרטה ידי וידעו ע"י נפלאותי כי אני ה' והיכילת בידי: (כב) ושאלה אשה משכנתה. בסתנה נמורה וחלוסה שהרי ונתתי את חן העם. כמו שאל כמני ואתנה גוים נחלתך. זהו עיקר פשוטו והשובה למינים: כלי כסף וכלי זהב.

שפתי הכמים

תבלת לת ידי והכיתי לת מלרים וגו' ומלרגמינן לוהו ולא מן קדם. דמיליס כתקוף. ממנו על רבי יעקב נרבי מנחם נאמר לי: (כב) ומגרת ביתה. מלוקה שכיא נרא לאה נכית: ונצלתם. כקרנומו והנזקנון. וכן (שמות יב) וינצלו לת מלרים (שמות יג) ויתנלגל כני ישרלל לת עדים וכמ"ן בו יכוד. ומנחם תכרו כמתכרת נד"א ג עם (נהמיה ה) ויכל לנליס לת מקנה תביכם. לתר כיכל לנליס מלכינו: (יט) לא יתן אתכם מלך מלרים להלך. לם לין לי מה מרלה לו ידי כחזקה כלומר כל עוד שלין לי מודיע ידי כהחזקה לא יהן לתכם להלוך: לא יתן לא יבכון. כמו (בהמדבר כ) ע"כ לא נתתיך. (שם ה) לא נתנו לנליס להרע עמדי. וכלן לבון נתינה שם. ו"מ ולא ביד חזקה ולא כשביל עדיו חוקה לי מה

בעל הטורים

ומ"ב: (יח) ואמרתם אליו. כ"ל שילוך לדבר להרגוה ביקו כי מיד יפצאנו לה: (כ) לגר תשר כתקיני. לין כשומה כמדגש: ג' דמ"ך עד"ם כתח"ם שכתקיני לין כשומה כמדגש:

ר ש״י

תבלת לת ידי והכיתי לת מלרים וגו' ומלרגמינן לוהו ולא מן קדם. דמיליס כתקוף. ממנו על רבי יעקב נרבי מנחם נאמר לי: (כב) ומגרת ביתה. מלוקה שכיא נרא לאה נכית: ונצלתם. כקרנומו והנזקנון. וכן (שמות יב) וינצלו לת מלרים (שמות יג) ויתנלגל כני ישרלל לת עדים וכמ"ן בו יכוד. ומנחם תכרו כמתכרת נד"א ג עם (נהמיה ה) ויכל לנליס לת מקנה תביכם. לתר כיכל לנליס מלכינו: (יט) לא יתן אתכם מלך מלרים להלך. לם לין לי מה מרלה לו ידי כחזקה כלומר כל עוד שלין לי מודיע ידי כהחזקה לא יהן לתכם להלוך: לא יתן לא יבכון. כמו (בהמדבר כ) ע"כ לא נתתיך. (שם ה) לא נתנו לנליס להרע עמדי. וכלן לבון נתינה שם. ו"מ ולא ביד חזקה ולא כשביל עדיו חוקה לי מה

תשלח

שפתי הכמים

תבלת לת ידי והכיתי וגו' כלומר לתחר מכה לי ולמלרים ולמה לי כיכ לנלות לתם ולתכם: כז פ' ולא מפני שהוא הזן ומפרנס לתם לנל לנליקום המתרגם שהוא רק עד הפ' שב ואחתי לת ידי שפרנס לתם ידי שפרנס הוא כי תין רק עד הפ' שב ואחתי לת ידי שפרנס לתם ידי שפרנס הוא כי תבלת לת ידי והכיתי וגו' כלומר לתחר מכה לי ולמלרים ולמה לי כיכ לנלות לתם ידי וגו' ולא מפני שהוא הזן ומפרנס לתם כיכ שולחם: כז פ' ולא מפני שהוא הזן ומפרנס לתם לנל לנליקום המתרגם שהוא רק עד הפ' שב ואחתי לת ידי שפרנס לתם ידי שפרנס הוא כי תין רק עד הפ' שב ואחתי לת ידי שפרנס לתם ידי שפרנס הוא כי

קוח

וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה
אֵלֶיךָ יְהוָה: ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה מַזֶּה זה ק׳ בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר
מַטֶּה: ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי
לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח
יָדְךָ וֶאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ:
ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ
עוֹד הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה
יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג: ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב
יָדוֹ אֶל־חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה־שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ: ח וְהָיָה
אִם־לֹא יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאוֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִינוּ
לְקֹל הָאוֹת הָאַחֲרוֹן: ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי
הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר
וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ
לְדָם בַּיַּבָּשֶׁת: י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא
אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ

שפתי חכמים

ר ש״י

וכוֹ׳ וגו כלשונות שכנדים כמו דכור כפור לעוד כמ״ש נגשן ופעלתם ועקד כחיר״ס כמו (במדבר ב) ודבהתם לא שכנע (יהושע מב) יכפרתם לא שנות (דברים יא) ולמדתם

לוחם לם כמיכם: (ב) מזה בידך. לכן נפתח יהיה לי לנחוש. עוד בידך לתם חייב לעקום שתחזיק בכשבים. ושמוע בקולו שתומרו תודם לתם זהו שלשון חכן כיה לומר לו כן תמר לו סרוי עומד לוחם מן. (ג) ויהי לנחש. כמו לו שכופר נשון פרש על ישראל (כלומרו לע יתמינו לו) ויפסק לומכתו בל נחש: (ד) ויחזק בו. ל׳ לחזיק כוח וכרכב ים במקרע. (בכלשון יע) ויהוקתו כלשונות היה (דברים כם) וכחזיק כמכוונו. (שמ״ל יז) ותחזקתי נזקנו. כל לשון הוזק הדבוק נקו״ף לשון לחזיק כוח: (ו) מצרעת כשלג. דבר לרעת נסיות לעשה. לם נכרת לעשה כיה

אַרֵי יְיָ מְרוֹן לָא אִתְגְּלֵי לְךָ יְיָ: ב וַאֲמַר לֵהּ יְיָ מָה דִּין בִּידָךְ וַאֲמַר
תּוּתְרָא: ג וַאֲמַר רְמִיתֵי לְאַרְעָא וּרְמָהִי לְאַרְעָא וַהֲוָה לְחִוְיָא וַעֲרַק
מֹשֶׁה מִן קֳדָמוֹהִי: ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אוֹשֵׁיט יָדָךְ וְאָחוֹד בִּזְנְבֵהּ
וְאוֹשֵׁיט יָדֵהּ וְאָתְקֵף בֵּהּ וַהֲוָה לְחוּטְרָא בִּידֵהּ: ה בְּדִיל דְּיֵהֵמְנוּן
אֲרֵי אִתְגְּלֵי לָךְ יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְהוֹן אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם אֱלָהָא דְּיִצְחָק
וֵאלָהָא דְּיַעֲקֹב: ו וַאֲמַר יְיָ לֵהּ עוֹד אָעִיל כְּעַן יָדָךְ בְּעִטְפָּךְ וְאָעִיל
יָדֵהּ בְּעִטְפֵּהּ וְאַפְּקַהּ וְהָא יְדֵהּ חַוְרָא כְּתַרְגָּא: ז וַאֲמַר אָתִיב יָדָךְ
לְעִטְפָּךְ וַאֲתִיב יְדֵהּ לְעִטְפֵּהּ וְאַפְּקַהּ מֵעִטְפֵּהּ וְהָא תָבַת חַוַת כְּבִשְׂרֵהּ:
ח וְיְהֵי אִם לָא יְהֵמְנוּן לָךְ וְלָא יְקַבְּלוּן לְקֹל אָתָא קַדְמָאָה וְיְהֵמְנוּן
לְקֹל אָתָא בָּתְרָאָה: ט וְיְהֵי אִם לָא יְהֵמְנוּן אַף לְתַרְיִן אָתַיָּא הָאִלֵּין
וְלָא יְקַבְּלוּן מֵימָךְ וְתִסַּב מַיָּא דִּבְנַהֲרָא וְתֵשׁוֹד לְיַבֶּשְׁתָּא וְיִהְוֹן מַיָּא
דִּי תִסַּב מִן נַהֲרָא וְיִהְוֹן לְדָמָא בְּיַבֶּשְׁתָּא: י וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ

ר ש״ם

תבשיטין לכבוד החג שתחונו במדבר: ישבתם אותם על בניכם: (ט) והיו השנים וגו׳ כפולות ל׳ כעין נשאו נהרות ה׳ נשאו נהרות קולם · עד מתי רשעים ה׳

שפתי חכמים

אף כלות זה רמז לו בלשון הרע שסך כחומו לא יתמינו לי לפיכך בלקנו כלרעה כמו בלקתם מכים על לבון הרע: (ז) ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו׳ · מכאן למדה טוכה ממכתם לבה ממדת פורעניות שברי בלשון הרע נתמר מהיקו (ב״ר): (ח) והאמינו לקול האות האחרון · מבתמר להם כשניהם נקיפו על בספרתי עליכם לשון הרע יתמינו לך ״ שבכר למדו בכך שמוזהרין להרע להם לוקים נגעים בגון פרעה והמילך בשניל שרה: (ט) ולקחת ממימי היאור · רמז להם שממם יהפוכו לדם · כשהקב״ה עפרע מלהומיהם פי׳ כשהקב״ה עפרע משונדי מוכיחים עפרע מלהומיהם תחלה שהיו עומדים לגיהום ומהם והפכם לדם ברש״י יסן): והיו המים וגו׳ · ויהי ויהו שני פעמים · נראה כעיני הלו גו׳ ויהו המים אשר תקח מן היאור ולא יהו המים אשר בכוחי · (י) גם מתמול וגו · לעדמו שכל כשעה ימים שיה הקב״ה מפקח לת עשה כשעה לילך כשלימתו · מתמול שלשום מלה לכרך היו עשה ושלשה גוזין רבוזין הם כמי שעשה ושוה שיה עומד כיום הו כשעתר לו זאת עוד שלח לת יוד השלח עד שחשה כו וקבל עליו (ב״ר) · וכל זה שלח שיה ליזה ליהול נדולה זל לשכן לחתו · שיה גדול פיתנו וכעיו שיהתר (שלח לכן לחתן סלני וגו ועוד נתמר לעני הכהן) (במ״ל כ) פנשה נגעיתי לל כיה תכיך

אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי־יָשׂוּם אִלֵּם אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ
אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה: יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־
פִּיךָ וְהוֹרֵיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר: יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא
בְּיַד־תִּשְׁלָח: יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אַהֲרֹן
אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא
יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: טו וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ
אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ
וְהוֹרֵיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: טז וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־
הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים:
יז וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־
הָאֹתֹת: פ ששי יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב ׀ אֶל־יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר

רש"י

בהיותם במצרים הוא הכהן. וכן (יחזקאל כ) ואודע להם בארץ מצרים וגו' ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו והוא נבואה לאהרן נאמרה: כבד פה. בכבידות אני מדבר ובלשון לעז בלב"ו (בעטאממער): (יא) מי שם פה וגו'. מי למדך לדבר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: או מי ישום אלם. (תנחומא) מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצות הריגתך ואת משרתיו חרשים שלא שמעו בצוותו עליך ולאספקלטורין ההורגים מי עשאם עורים שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת: הלא אנכי. ששמי ה' עשיתי כל זאת: (יג) ביד תשלח. ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן. ד"א ביד אחר שתרצה לשלוח שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד יש לך שלוחים הרבה: (יד) ויחר אף. (זבחים קב) רבי יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה עושה רושם וזה לא נאמר בו רושם ולא מצינו שבא עונש ע"י אותו חרון אמר לו רבי יוסי אף בזו נאמר בו רושם. הלא אהרן אחיך הלוי שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן והכהונה

שפתי חכמים

רא"ם ר' הקשה רא"ם אם פרעה נעשה אלם שלא נתאמץ בהריגתו א"כ למ"ל לעשות משרתיו חרשים וגם עורים ותי' כשהוגד לו שברח מן הבימה אחר שנעשה אלם היה צוה לרדוף אחריו להביאו בהגרה ואז גם משרתיו נעשו חרשים ועורים. פרעה שלא הבינוהו אבל שרדפו אחריו ולא מצאוהו ולא נתאמץ שוב לשלוח במה ובמה אפרטים מפה ומפה שימצאו אותו ולהביאו בחזרת להרגו אלא לא נתאמץ כלל בהריגתו ושתק והלך לו. יש לא שמלמוד יא' כי ט כתיב ובשמי ה' לא נודעתי להם והיה דאמר ששמי ה ולא נקט שמי ה' מפני שהיא אמר שמי ה' היה המובן שבא להודיענו את שתי שהיה ה' וא"ר איך מפל על זה מי שם פה לאדם וגו'. אבל בתוספת ה"ב יקיב פ' מי שם פה לאדם וגו' אנכי ששמי ה' וזה שסיבך עוד עשיתי כל זאת וכו מוסב על מי שם פה לאדם וגו'. ת ולצ"ז קשה למה לא אמר בהדיא שלא ביד אהרן לכן אמר

בְּבָעוּ יְיָ לָא גְּבַר דְּמִלּוּל אֲנָא אַף מִתְּמָלֵי אַף מִדְּקַמּוֹהִי אַף מֵעִדָּן
דְּמַלֶּלְתָּא עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מַמְלַל וַעֲמִיק לִישָּׁן אֲנָא: יא וַאֲמַר
יְיָ לֵהּ מָן שַׁוִּי פּוּמָא לַאֲנָשָׁא אוֹ מָן שַׁוִּי אִלְּמָא אוֹ חֵרְשָׁא אוֹ פִקְּחָא
אוֹ עֲוִירָא הֲלָא אֲנָא יְיָ: יב וּכְעַן אִיזֵיל וּמֵימְרִי יְהֵא עִם פּוּמָךְ וְאַלְּפִנָּךְ
דִּי תְמַלֵּיל: יג וַאֲמַר בְּבָעוּ יְיָ שְׁלַח כְּעַן בְּיַד מָן דְּכָשַׁר דְּתִשְׁלַח:
יד וּתְקֵיף רוּגְזָא דַייָ בְּמשֶׁה וַאֲמַר הֲלָא אַהֲרֹן אָחוּךְ לֵוָאֵי גְּלֵי קֳדָמַי
אֲרֵי מַלָּלָא יְמַלֵּל הוּא וְאַף הָא הוּא נָפֵק לְקַדָּמוּתָךְ וְיֶחֱזִנָּךְ וְיֶחְדֵּי
בְּלִבֵּהּ: טו וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ וּתְשַׁוִּי יָת פִּתְגָּמַיָּא בְּפוּמֵהּ וּמֵימְרִי יְהֵי עִם
פּוּמָךְ וְעִם פּוּמֵהּ וְאַלֵּיף יָתְכוֹן יָת דִּי תַעְבְּדוּן: טז וִימַלֵּיל הוּא לָךְ
לְעַמָּא וִיהֵי הוּא יְהֵי לָךְ לִמְתֻרְגְּמָן וְאַתְּ תְּהֵי לֵהּ לְרַב: יז וְיָת חֻטְרָא
הָדֵין תִּסַּב בִּידָךְ דְּתַעְבֵּיד־בֵּהּ יָת אָתַיָּא: יח וַאֲזַל משֶׁה וְתָב לְוָת

רשב"ם

עד מתי רשעים יעלוזו: (י) כי כבד פה וכבד לשון אנכי. איני בקי בלשון מצרים בחיתוך לשון כי בקטנותי ברחתי משם ועתה אני בן שמונים. וכן מצינו ביחזקאל. שמי שאינו בקי בלשון המלכות קרוי כן דכתיב ויאמר אלי בן אדם לך בא אל בית ישראל ודברת דברי אליהם. כי לא אל עם עמקי שפה וכבדי לשון אתה שלוח אל בית ישראל. לא אל עמים עמקי שפה וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם וגו'. וכי אפשר נביא אשר ידעו השם פנים אל פנים וקבל תורה מידו לידו היה מגמגם בלשונו. ואין דבר זה בדברי התנאים והאמוראים ואין לחוש לספרים החיצונים: (יג) ביד תשלח. ביד אשר תרצה לשלוח ולא אותי: (יד) ויחר אף ה' במשה. וחרון אף עשה רושם לפי הפשט כאמור לפנינו ויפגשהו ה' ויבקש המיתו כדפרשתי אצל יעקב כשנעשה צולע על ירכו: כי דבר ידבר הוא. הוא נתגדל שם ויש לו חיתוך לשון מצרים: (טז) ודבר הוא לך. בשבילך: תהיה לו לאלהים. שר ושופט מה שתצוה לו יעשה: (יח) וישב. מן המדבר אל יתר

בעל הטורים

(יא) מי שם פה לאדם או מי ישום אלם. שם לא נאמר אלא ישום לעתיד. תלמוד בפתי שקר ליום הדין שלא ימלאו מענה: (יב) והוריתיך. ה' תגין על ה' לומר והוריתיך על פי חמשה חומשי תורה שאתן לך: (טו) והוריתי. ב' במסורה. הכא ואידך והוריתי אתכם בדרך הטובה והישרה [ש"א י"ב] מלמד שהקב"ה הורה להם הדרך ולא תעו בחומי דרך: (יח) אל יתר. ב' במסורה. אל יתר חותנו. אל יתר זקני הגולה [ירמיה כ"ט] יתר זכה שישבו בניו בלשכת הגזית עם הזקנים

רש"י

הייתי אומר לצאת ממך ועתה לא יהיה כן אלא הוא יהיה כהן ואתה לוי שנא' (דברי הימים א כג) ומשה איש האלהים בניו יקראו על שבט הלוי: הנה הוא יוצא לקראתך. כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבו. לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה. ומשם זכה אהרן א לעדי החשן הנתון על הלב: (טז) ודבר הוא לך. בשבילך ידבר אל העם וזה יוכיח ב על כל לך ולי ולו ולכם ולהם הסמוכים לדבור שכולם לשון על הם: יהיה לך לפה. למליץ לפי שאתה כבד פה: לאלהים. לרב ולשר: (יח) וישב אל יתר חותנו. ליטול

שפתי חכמים

ד"א ולד"א קשה דאין שייך לומר שהיה מוציא מפיו דבר רע על עצמו לכך צריך גם לטעם ראשון. מהרש"ל: א לעדי לשון קישוט: ב כלומר שזה אחד מן המוכיחים

לוֹ אֶלְכָה־נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה
הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם׃ יט וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם כִּי־מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים
הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיַּרְכִּבֵם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־
מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ
לָשׁוּב מִצְרַיְמָה רְאֵה כָּל־הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ
וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אַחֲזֵק אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־
הָעָם׃ כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי
יִשְׂרָאֵל׃ כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי וַתְּמָאֵן
לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ׃ כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ
בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ׃ כה וַתִּקַּח צִפֹּרָה

שפתי חכמים

כי יש לו כאבה כוכחוח שנאמר ג' של פס ופיוכוב ג' בגיאל שאם היה פס פ' כמאמרו שיהיה לך ממנו מה שאין לה עכשו כלום תחזיו ולכן יקוייב שפ' קוב בשביל כיוצא בתקופה: ג תש"ב דתחזי' הוא ותהיב תשובין בתא עני ושופא ומורש ומי שיין לו כנים הכא ותלי בעשות קלמך לאין לומר שכאשר הכא כתוב כמתוקנו על קדח כשעי התנים הכא תנוך ועיכא למימר נמי שיהיו מלוערים דהא כתיב בקרא המחנה ועיכא למימר שכאשר כא"ת דהא חמרי' אחזו לשון במשנה כשבעל ועיכא למימר אשוב שלא היו להם כנים ה"ג כיוי תאר לו מפני זה שוב מלוינה וכו' מפני שלא היו להם כנים לא היו דבריהם נאמרים לשבחו שהלכו אחריו לא פרשה שלא ידעו מפני מה ירדו אחריו מלכיהם ולא מפני שהיו כנים להם ד"א ייכם כשאתה בא ד' הניח נפש במצרים נדרים בפ"ק דף ו': ד בפא ויקח אשה את בניה ויעלם על המור ויקח מטה האלהים בידו ויקח משה את מטה האלהים בידו: ה על מנת שלא יהיו מלוינין לו כנים ויהיו מלוינין לו כנים כמו שנאמר (שמות ז) כי ידבר אליכם פרעה וגו' ואל תאמר על אחר כיוצא בזה שמתי מקן מבשרו כשהדבר עמו ככר במקום כיוצא: (כב) ואמרת אל פרעה:

כשהכמע

אֲתַר חֲמוֹהִי וַאֲמַר לֵהּ אֵיזִיל בְּעַן וַאֲיתוּב לְוָת אַחַי דִּי בְמִצְרַיִם וְאֶחֱזֵי
מַעַד כְּעַן קַיְמִין וַאֲמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה אֲזֵיל לְשָׁלֵם׃ יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
בְּמִדְיָן אֲזֵיל תּוּב לְמִצְרָיִם אֲרֵי מִיתוּ כָּל גַּבְרַיָּא דְּבָעוּ לְמִקְטְלָךְ׃
כ וּדְבַר מֹשֶׁה יָת אִתְּתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְאַרְכְּבִנּוּן עַל חֲמָרָא וְתָב
לְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חוּטְרָא דְאִתְעֲבִידוּ בֵּהּ נִפְּין מִן
קֳדָם יְיָ בִּידֵהּ׃ כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמֵהָכָךְ לְמֵהוֹב לְמִצְרַיִם חֲזִי
כָּל מוֹפְתַיָּא דְּשַׁוִּיתִי בִידָךְ וְתַעְבְּדִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה וַאֲנָא אַתְקֵיף יָת
לִבֵּהּ וְלָא יְשַׁלַּח יָת עַמָּא׃ כב וְתֵימַר לְוָת פַּרְעֹה כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ בְּרִי
בּוּכְרִי יִשְׂרָאֵל׃ כג וַאֲמָרִית לָךְ שַׁלַּח יָת בְּרִי וְיִפְלַח קֳדָמַי וְאִם סָרֵיב
אַתְ לְשַׁלָּחוּתֵהּ הָא אֲנָא קָטֵיל יָת בְּרָךְ בּוּכְרָךְ׃ כד וַהֲוָה בְּאָרְחָא
בְּבֵית מְבָתָא וְעָרַע בֵּהּ מַלְאֲכָא דְיְיָ וּבְעָא לְמִקְטְלֵהּ׃ כה וּנְסִיבַת

ר ש"י

תוהנו: (יט) ויאמר ה' אל משה במדין. שנתיישב שם בברחו מפני פרעה וישב במדין ועתה אמר לו במדין. שוב כי מת איתו פרעה המבקש את נפשך (כדכתיב ויברח מפני פרעה וישב במדין) ועתה אמר לו במדין שוב כי מת פרעה (והמלשינים) מדכתיב לעיל ויהי מלך מצרים אחר ברייתו של משה: (כב) ויפגשהו ה'. המלאך. כי היה מתעצל בהליכתו ומוליך אשתו ובניו: (כה) צר. כמו חרבות צורים. תער שלוש איומל חריף. וכן אף תשיב צור חרבו נתעקם ונכפף תיגדוד חרבוני ולכך לא

שפתי חכמים

נקט כמעשה הלוי כמדין: ה"ג שלוח ג' ויכו דסכל כמו ויהי ביומי תמלכו ויהי בכשם ילת כמוהב על הענין וגלה על הסם מדכתיב בתר סיי ויפגשהו ס' ואל"ף למה לה פ' כתיב למי פעם תש"ב ויהי קלי תשכח. ר ופ"ת וכל עדיין כיוב בהרך ומיכל עדיין סיגוב ניון בדרך במלרים ומפני מה נענש ויי"ל דמלן סגיב לן מכם עכשיו כו סיב קוכב למלרים רק מלכך יום ובדרך קלי

בעל התוספות

שמהדרין ילהו ממנו: (יט) שב: כ' תפיים' לך אב מלרים. אב שכא פעמים [מ"ש י"ת] ותיקן כמדרש מ' פעמים כלך מכא למלרים ותחז: (כב) ויפגשהו ב' ממ"ו: ויפגשהו ס' ויבקש המיתו. ויפגשהו בכא כלומים לומר בשעה שהתחיל מכא אין המילה בלו לך ותמה בלמו ולא היה יכול לכא עד שנת תחלך ויכישו

בנשמל

צֹר וַתַּבְרֵת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן
דָּמִים אַתָּה לִי: כו וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים
לַמּוּלוֹת: פ כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה
הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק־לוֹ: כח וַיַּגֶּד
מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־
הָאֹתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ל וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֹתֹת לְעֵינֵי הָעָם:
לא וַיַּאֲמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְכִי רָאָה אֶת־עָנְיָם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ: שביעי ה א וְאַחַר
בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיָחֹגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר: ב וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי
יְהוָה אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי
אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ: ג וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ נֵלְכָה־נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר
וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר אוֹ בֶחָרֶב:

שפתי חכמים

מה לא יהיה שום מין וכיוצא לפעמים. רש"י: ז דתלינ"ן היינו כדאיתה שעל דבר המילה היה תלוי מין להקטיר דלעתה אמר לה בבדיעה שעל דבר המילה היה מילה להמיתו י"ל דכשמוך מיני לה אמרה חתן דמים למולות ומשמע דלה כדאיתה תלוי על עכשיו לה כדאיתה: ח ופ"ם כה לעיל פירש"י ובלעגו מרע"ב ושב ואיתו ומו עד כדאיתה לפרש כדאיתה המילה כה ומכן פי' בפעיל שבתוך ומשמע עתה ומן ס"ם כדאית סדבר בקושיות:

מתני היה מלה על דבר המילה (שיטה רש"י בלשונו לעיל כתב היה גורס דק' עכ"ו מה זה לו אמרה חתן דמים והלא גם לעיל אמרה חתן דמים. תלה מתמלה כדכתה דוס וזס גורס תטה המילה ותטה אחר לח"ל כמלאחה ויקף לעמיי לו כדאיתה דעל דבר המילה לבד נק וכוס מתוכן ג"כ כמיומי לפון כתרגום לונקלוס כתהן דמיס

ודו"ק

צִפּוֹרָה טִנָּרָא וּגְזָרַת יָת עָרְלַת בְּרַהּ וְקָרִיבַת לָקֳדָמוֹהִי וַאֲמָרַת אֲרֵי
בַּר דְּמָא דְמָהֲלָתָא הָדֵין אִתְיָהֲבַ חַתְנָא לְנָא: כו וְנָח מִנֵּהּ בְּבַן אֲמָרַת
אִלּוּלֵי דְּמָא דְמָהֲלָתָא הָדֵין אִתְחַיַּב חַתְנָא קְטוֹל: כז וַאֲמַר יְיָ
לְאַהֲרֹן אֲזֵיל לְקֳדָמוֹת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא וַאֲזַל וְעָרַע בְּטוּרָא דְאִתְגְּלֵי
עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ וּנְשַׁק לֵהּ: כח וְחַוִי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא
דַיְיָ דִּי שְׁלְחֵהּ וְיָת כָּל אָתַיָּא דִּי פַקְּדֵהּ: כט וַאֲזַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכַנְּשׁוּ
יָת כָּל סָבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ל וּמַלִּיל אַהֲרֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי מַלִּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה וַעֲבַד אָתַיָּא לָעֵינֵי עַמָּא: לא וְהֵימִן עַמָּא וּשְׁמָעוּ אֲרֵי
דְכִיר יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲרֵי גְלֵי קֳדָמוֹהִי שְׁעִבּוּדְהוֹן וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ:
א וּבָתַר כֵּן עַלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיַחֲגוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא: ב וַאֲמַר פַּרְעֹה
שְׁמָא דַיְיָ לָא אִתְגְּלִי לִי דְּי אֶקְבֵּל לְמֵימְרֵהּ לְשַׁלָּחָא יָת יִשְׂרָאֵל לָא
אִתְגְּלִי לִי שְׁמָא דַיְיָ וְאַף יָת יִשְׂרָאֵל לָא אֲשַׁלַּח: ג וַאֲמָרוּ אֱלָהָא
דְיְהוּדָאֵי אִתְגְּלִי עֲלָנָא נֵיזִיל כְּעַן מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא

רש"ם

הקטותו במלחמה: ותכרות וגו'. הועילה לו למשה המצוה להצילו כמו קרבן כעין שעשו נדעון ומנוח כשנראה להם המלאך: ותגע. לשון מפעיל, אבל ויגע בארבע פנות תבית. לשון פועל נגע לרגליו של משה והתרצה המלאך בכך. כי לרגליו של מלאך איני רוצה לפרש. כי מי יודע אם ראתה רגלי המלאך: כי חתן דמים אתה לי. בדמים הללו ישאר לי חתני: בעלי: (כו) וירף. המלאך ממנו. מן רפה היום לערוב יאמר וירף. מן קנה. ויקן: או אמרה חתן דמים למולות. על עכוב המילה. נתחייב בעלי מיתה. כי המילה הצילתו עתה: (כז) לך לקראת משה. לקיים מה שאמר לו הקב"ה וגם הנה הוא יוצא לקראתך ושמח בלבו: (ב) מי ה' אשר אשמע בקולו. לשלח את ישראל שהם עבדי מארצי לעובדו מה חלק יש לו בעם הזה שיעבדוהו: (ג) ויאמרו אלהי העברים וגו'. כלומר עם ישראל מעבר הנהר באו לנור הנה ושהו אלהי בני עבר הנהר והן

רש"י

ודו"ק כנ"ל): למולת. על דבר המילות שם דבר הוא ולשון נקבה: ' רש"י. תיעת דעכשת עשמע דכאי קרא דוסס לה

שפתי חכמים

שם לפני פרש"י לשון מקרא הוא ולשון נקיבה: ' רש"י. תיעת דעכשת עשמע דכאי קרא דוסס לה

בעל המורים

שמאחר ויפגענו וגו' כמו כתלמים ומזמורו מיל: (לא) ויאמן ג' במסרה. ויאמן העם. ויאמן תיבת כפול [ג"ש כ"ף] שני פסוקים סוגים שמעו כמו ויאמרו ומשם ודוד. ומשם תאמר מחני נא. דוד תאמר מחי נא ירך כי ואלו כאלו מה עשו שני פסוקים נאמרים כיו ולכך כתיבתן כרכה. (דמשמע כמו בעיב ויאמינו וגו') : (ג) נקרא. כנ"ל

י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָמָּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־
הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם: יא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים
עַתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלָתָם: יב וַיְצַו פַּרְעֹה
בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנֹּגְשִׂים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר: יג לֹא
תֹאסִפוּן לָתֵת תֶּבֶן לָעָם לִלְבֵּן הַלְּבֵנִים כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם הֵם
יֵלְכוּ וְקֹשְׁשׁוּ לָהֶם תֶּבֶן: יד וְאֶת־מַתְכֶּנֶת הַלְּבֵנִים אֲשֶׁר
הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שִׁלְשֹׁם תָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תגרעו [תִגְרְעוּ] מִמֶּנּוּ
כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לֵאלֹהֵינוּ: טו תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ־בָהּ וְאַל־
יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי־שָׁקֶר: טז וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וַיֹּאמְרוּ
אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן:

ר ש"י

שפתי חכמים

יגעו אותם להודיעכו קלי וחיו זה תמך שהיו נעיל מוציא כתיב עלה לה' ולפה ולהכין נדע והכוונה ובמעשים מקצי יומרו ואתה"ן כתוב ונגש אבא לכתו לא כ' ונו' ולפי כיון זה בעבור הפשטן לתכון מה תעשה וכן נדב ותכוונו שתוכם מלכי הקדים וכו' ובגיות כדבר נגיע. (קל"מ) וגעל"ד לתן לנדיך עיון גדול שהרי נתפ הרב נ"ע יאמרו אחם מתילם לעצמך ולתכון מתילם לעצמו והעם לא יכירו כל עיקר ולא כיום לתקנים מתילם נ"ע ולא עמדו בתוך העם וזה מפני הפרעון ועדי תלניות תשבר בעתנו עם לתכון במתילם לתם- כ עלה שיהיו מיתיקין לחוסם ממלאכתן ולא נלטוו להרוסים: ל' רש"י למה הקשורים לוקרים לא פרעה ולא הנוגשים ונגש היו השוטרים מוסם ולא הנוגשים: מ כלומר לא כתבתו שלשום נלנד ויכיר פי' כתמול כמו שמול תאמר ולא נדע ולא כיום לנדך לומר שלשום לתר שכל זמן שהעבודה קשה נקרא שמול לך הוא כ' כי תדע שהשבתים בן על האדם קדוש. מזרחי וגו"ל:

(ו) הנגשים. מלריים היו והשוטרים היו ישראלים להגיגם ממנום על כמה שוטרים והשוטר ממנה לנדוק בשובי המלאכה: (ז) תבן. לשעובל"ש היו גוזלין הוחו עם קשיו: לבנים. עיוו"ש בלעז (טיעגעלשטיינע) שעושים מטיט ומיבשין אותן בשמש ויש שעושין בכבשן: כתמול שלשום. כלתר פייתם עושים מ עד היום: וקששו. (ח) ואת מתכנת הלבנים. כמום השכון הלבנים שעשו כל לתד עושה ליום כשיעור שהיו נותן להם אותו כמום תשימו עליהם גם עתה לגמין

ר ש"י

סין נרעיים לומר לוא שהלקו כבוד למלכות. פגיעה זו לשון מקרה מוה סיה: (ד) תפריעו את העם ממעשיו. תבדילו ותרחיק אותם ממלאכתם שמועין לכם וכמוכיח לומה כמן המלוכה. וכן (מכלי ד) פרעתם לל העבר בו רחקתו. וכן (כש ל) ותפרעו כל עלתי. (שמות לג) כי כלוס הוא נלתך ונתעב: לכו לסבלותיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בביתיכם תהל מלאכת העבוד מלריכים לל סותה על שכמו של חבירו ותדע לך שהרי מכה ותהרן יושבים ושלום שלא נרשות: (ה) הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מוטלת עליהם ותתם מבטילים אותם מסבלותם שהסבל גדול הוא וכ:

(ט) תכבד העבודה. תחזק עליהם ותהי כבדה לעשות ולא יהא להם פנאי לדברי שקר: (י) ויצאו נגשי העם. לאותם שהיו נוגשים בהם מתחלה: (יא) אינני נותן לכם תבן. לא מפני שאין תבן בעולם אלא מפני שלא רלה לתתו להם: (יב) ויפוץ. נתפזרו: (יג) כתמול שלשום. כמו שהיה נתתן להם מתחלה: (יד) ויכו. נתנו מכות: (טו) ויבאו. לפרעה: (טז) ואין מתן. אין נותן להם:

בעל הטורים

אות [עם כתותים ותוכו קלי תלעיל ג' ית"ק רפז ט] עשר מנוח יכו בו כשם שהתה: (ט) ישעו. ג' כמקרה. ולל ישעו בדברי שקר. ישעו ולין מושיע [ג"ב ל"ג] תוסס שלין מנוחים כשפתים ישעו בדברי שקר שהיום מנוחים בלבם מה שהם מוליחים מפיהם עליהם נאמר ישעו ולין מושיע לכל המניחים בלבם כשם שהם מוליחים מפיהם עליהם נאמר ויחמר קנני [בראשית ל"ח] וכן בתחלה דוד שנתן ושלח קנני שפתי מרפא לכתחלה בלא ועמד דבר שהיה בשפתי מרפא לכתחלה בלא ועמד דבר שהיה

ג: פֵּת קְרֵם יְיָ אֱלָהֲנָא דִּלְמָא יְעָרְעִנָּא בְּמוֹתָא אוֹ בְקִטוֹל: ד וַאֲמַר
לְהוֹן מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תְּבַטְּלוּן יָת עַמָּא מֵעוֹבָדֵהוֹן
אֲזִילוּ לְפֻלְחָנְכוֹן: ה וַאֲמַר פַּרְעֹה הָא סַגִּיאִין כְּעַן עַמָּא דְאַרְעָא
וְתַבְטְלוּן יָתְהוֹן כְּפֻלְחָנְהוֹן: ו וּפַקִּיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא יָת
שָׁלְטוֹנִין דְעַמָּא וְיָת סָרְכוֹדֵי לְמֵימָר: ז לָא תּוֹסִפוּן לְמִתַּן תִּבְנָא
לְעַמָּא לְמִרְמֵי לִבְנִין כְּמִתְמָלִי וּמִדְקְכוֹדֵי אִנּוּן יְהָכוּן וְיִגַּבְּבוּן לְהוֹן
תִּבְנָא: ח וְיָת כְּכוּם לִבְנַיָּא דִי אִנּוּן עָבְדִין מִתְּמָלִי וּמִדְקְכוֹדֵי תְּתַנּוּן
עֲלֵיהוֹן לָא תִמְנְעוּן מִנֵּהּ אֲרֵי בְּטַלָנִין אִנּוּן עַל כֵּן אִנּוּן צָוְחִין לְמֵימַר
נְזִיל נְדַבַּח קֳדָם אֱלָהָנָא: ט תִּתְקַף פֻּלְחָנָא עַל גְּבַרַיָּא וְיִתְעַסְקוּן
בַּהּ וְלָא יִתְעַסְקוּן בְּפִתְגָמִין בְּטָלִין: י וּנְפָקוּ שָׁלְטוֹנֵי עַמָּא וְסָרְכוֹדֵי
וַאֲמָרוּ לְעַמָּא לְמֵימַר כְּדֵנָן אֲמַר פַּרְעֹה לַיְת אֲנָא יְהֵב לְכוֹן תִּבְנָא:

ר ש"י

סמו. וצריכין לעובדו פן יפגענו וגו': (ד) תפרעו. תבטלו או תנתקו ותפרידו כמו: וברעת ראש האשה: לסבלותיכם. לבלאכה שלכם ואל תבטלו מעסקיכם גם הנוגשים. מטונים על השטרים כמו שפמים: ושוטרים מטונים לצוות את השטרים והשוטרים הידים בעם לעשות את שהשפמים מצוים: (ו) לתת תבן. תבן היו מערבים בחומר ועושין ממנו לבנים: (ח) מתכנת. חשבון: כי נרפים הם. ויכולים לעשות יותר: (ט) ישעו. אינקנדאנ"ש בלע"ז. כמו וישע אל הבל.

שפתי חכמים

למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים. מן העבודה הם לכך לנם סומה לל כנעלה ומעיקים לאחר נלכה וגו': מתכנת. והכן נכנים (במ"ל ג) ולא נחכמו עליהם (מל"א יכ) ואת כספי המחוננ. כולם לשון חשבון הם: נרפים. מלאכה קשיה כידם ועשוה מהם וסם נרפים ממנה לטריים בלע"ז (צוריק גשלאגען): (ט) ואל ישעו בדברי שקר. ולל יהגו ודברו תמיד נדברי רוח לאמר נלכה נזבחה. ודומה לו (תהלים קיט) ותשעה בתקיך תמיד. למצל ונבניהם מתנגדים לבושן. ויספר ותשבעני. ול"ל עומד ולל ישעו לשון ושע כ' לל תכול וגו' ולל קין ולל מנחתו לל שעה ג' וגם' לל ישעו לל יפיו את"ל כיה לו לכתוב ולל ישעו לל דבכי שקר לו נדבכי שקר מי כן נזהם כלם (ישעי' יז) ישעה תאדם על עושהו (שם לא) ולא שעו לל קדום ישראל (שם יז) ולא ישעה לל המוצחות. ולל מלאכי שלום בי"ת ממוקה לתחריסם לתכל ל' דבור כמתעסק נדבר טבל ל' שמש בי"ת בנין (יחזקאל לג) המדברים בך. (במדבר יב)ותדבר מרים ותהרן

א אַתֶּם לְכוּ קְחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצָאוּ כִּי אֵין נִגְרָע
מֵעֲבֹדַתְכֶם דָּבָר: יג וַיָּפֵץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקֹשֵׁשׁ
קַשׁ לַתֶּבֶן: יג וְהַנֹּגְשִׂים אָצִים לֵאמֹר כַּלּוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־
יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בִּהְיוֹת הַתֶּבֶן: יד וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׂי פַרְעֹה לֵאמֹר מַדּוּעַ לֹא כִלִּיתֶם
חָקְכֶם לִלְבֵן כְּתְמֹל שִׁלְשֹׁם גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם: טו וַיָּבֹאוּ
שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל־פַּרְעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַּעֲשֶׂה
כָּה לַעֲבָדֶיךָ: טז תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים
לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים וְחָטָאת עַמֶּךָ: יז וַיֹּאמֶר
נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל־כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נֵלְכָה נִזְבְּחָה
לַיהוָה: יח וְעַתָּה לְכוּ עִבְדוּ וְתֶבֶן לֹא־יִנָּתֵן לָכֶם וְתֹכֶן
לְבֵנִים תִּתֵּנוּ: יט וַיִּרְאוּ שֹׁטְרֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתָם בְּרָע

שפתי חכמים

ר ש"י

פמכס: (זכריה ד) כמלאך הדובר בי: (דברים יח) לדבר עם(תהלים קיט) ואדברה בעדותיך לך כתן לא יבשו בדברי שקר לא יסיו נדברים בדברי בוז והכלי: (יא) אתם לכו קחו לכם תבן: ולריכים לתת לו לך מזונות שכי אין נגרע דבר מכל בשום לנטים שסייחיה שובים ליום בסיוח התבן נתן לכם מזונות מכיח המלך: (יב) לקשש קש לתבן: לאוכל מכיפה לנקוט נקט קש בשאר מקומות: (יג) אצים: ע דוחקים: דבר יום ביומו: תכתוב על כל יום כלו ביומו כאשר עשיתם בסיום התבן מוכן: (יד) ויכו שוטרי בני ישראל: השוטרים ישראלים היו ומכים על מכריחם מלאחקם וכשהיו מבלימין הלבנים נמנעים שכא מלריום וסיס הסכ מן הסכוס היו מלקין לאחם על שלא ילחקו את עובי המלאכה: לפיכך זמו מוחן שוטרים לסיות סנהדרין ונחלל מן הכרות לאבר על משה והוסם עליהם שמא מספה לי שבעים ליש מזקני ישראל מלוחן שידעת השוטרים שעשו במלריום כי סם זקי העם ושוטריו: ויכו שוטרי בני ישראל: לאבר שמו נגעי פרעה לוחם ע"ש שוטרים עליהם ל ליאמר מדוע וגו': למה: ויכו סרי לוחיהם נכה מדוע לא כליחם גם חמול גב

יא אִתּוּן אֱזִילוּ סִיבוּ לְכוֹן תִּבְנָא מֵאֲתַר דְּתַשְׁכְּחוּן אֲרֵי לָא יִתְמְנַע
מִפְּלְחַנְכוֹן מִדְּעָם: יב וְאִתְבַּדַּר עַמָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְגַבָּבָא
גַּיְלִי לְתִבְנָא: יג וְשֻׁלְטָנַיָּא דְחָקִין לְמֵימָר אַשְׁלְמוּ עוֹבְדֵיכוֹן פִּתְגַם
יוֹם בְּיוֹמֵהּ כְּמָא דַהֲווֹיתוּן עָבְדִין כַּד אִתְיְהֵב לְכוֹן תִּבְנָא: יד וּלְקוֹ
סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מְנָיאוּ עֲלֵיהוֹן שֻׁלְטָנֵי פַרְעֹה לְמֵימַר מָא דִין
לָא אִשְׁלֵמְתּוּן גְּזֵרְתְּכוֹן לְסָרְכֵי (לִבְנִין) כְּמֶאֱתְמָלִי וּמְקַדְּמוּתְהִי אַף
תְּמַלִּי אַף יוֹמָא דִין: טו וַאֲתוֹ סָרְכֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְצַוָּחוּ קֳדָם לְפַרְעֹה
לְמֵימַר לְמָא תַעְבֵּד כְּדִין לְעַבְדָּיךְ: טז תִּבְנָא לָא מְתְיְהֵב לְעַבְדָּיךְ
וְלִבְנַיָּא אָמְרִין לָנָא עִבְדוּ וְהָא עַבְדָּיךְ לָקִן וְחָטָן עַל־עַמָּךְ:
יז וַאֲמַר בְּטַלָּנִין אַתּוּן בְּטַלָּנִין עַל כֵּן אַתּוּן אָמְרִין נֵזִיל נְדַבַּח קֳדָם
יְיָ: יח וּכְעַן אֱזִילוּ פְּלַחוּ וְתִבְנָא לָא יִתְיְהֵב לְכוֹן וּסְכוֹם לִבְנַיָּא
תְּתָּנוּן: יט וַחֲזוֹ סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָתְהוֹן בְּבִישׁ לְמֵימַר לָא תִמְנְעוּן

שפתי חכמים

ר ש"ב"ם

ולא ישעה אל המובחות (ישעי' ל"ז): (יא) כי אין נגרע: קט"ן בלעז: לשון עובד: ואילו היה פתח היה לשעבר: וכן נשנה קמץ אבל נשנה פתח לשעבר ואילו היה לשעבר היה לו לכתוב כי לא נגרע בפתח: (יב) אציבי דוחקים וממהרים כמו ויאיצו המלאכים: (יג) תכן אין נתן: קפץ. אין נתון לנו אבל נתן בפתח לשעבר: נתן הסכל (קהלת י'): וחטאת עמך. אם דנש וקמץ הוא כן צריך לפרשו אנו מוכים והרי חטאה עושים עמך. אבל אילו היה חטאת

בעל הטורים

מנין גלוי: (יח) לבנים: כ': וכמו לבנים אתנו מלבנה לבנים: לבנים ואלו (יחזקאל ט') והיו שרוחה שבו מה שהיו כותן ביום סים מפל בלילה חסו לבנים ואלו וכן בלחמי העבדו לחמו עליהו נפ' ואליהו נקוד בלחין ואליהו עומד קיים:

לאמר לא־תגרעו מלבניכם דבר־יום ביומו : כ ויפגעו
את־משה ואת־אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת
פרעה : כא ויאמרו אלהם ירא יהוה עליכם וישפט אשר
הבאשתם את־ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת־
חרב בידם להרגנו : מפטיר כב וישב משה אל־יהוה ויאמר
אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני : כג ומאז
באתי אל־פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא־
הצלת את־עמך : ו א ויאמר יהוה אל־משה עתה תראה
אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה
יגרשם מארצו : ס ס ס קכ"ד · ויק"ח סימן · מעד"י סימן : ומפטירין
הבאים ישרש יעקב בישעיה כ"ז :

רש"י

כמולאת אותם בהכבידם העבודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו' : (כ) ויפגעו · אנשים מישראל א את משה ואת אהרן וגו' ורבותינו דרשו כל נצים ונצבים דתן ואבירם היו שנאמר בהם יצאו נצבים : (כב) למה הרעתה לעם הזה · ואם תאמר מה איכפת לך קובל אני על ששלחתני (ש"ר) : (כג) הרע · לשון הפעיל הוא הרבה רעה עליהם · ותרגומו אבאיש : (א) עתה תראה וגו' · הרהרת על מדותי לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית פא) כי ביצחק יקרא לך זרע ואח"כ אמרתי לו העלהו לעולה ולא הרהר אחרי מדותי · לפיכך עתה תראה · העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי ז' אומות כשאביאם לארץ : כי

שפתי חכמים

א לא השוטרים כי שוטרי בני ישראל כשרים היו כדלעיל · (נה"י) ונ"ל דודאי מהשוטרים היו דהא כתיב בצאתם מאת פרעה וא"א נמצא דקאי אמשה ואהרן דהא לא היו יוצאין אלא פרעה וכו' וכן הוא בב"ר וע"ש : ב וא"ת דהא מתחלה שהיה מרמז לו שעתיו שלא ימנם משה מאחך ולכן צי' כהעלותך על פסוק נוסעים אנחנו אל המקום פירש"י כעלמו דספר משה שיכנס לארץ וי"ל שהיה סבר שיהיה נכנס שם וימות קודם שיכבשו ז' אומות דזמן ארוך היו ישראל נוחמים קודם שכבשום אבל מ"מ קשה דהא רש"י פי' לעיל על שלח נא ביד תשלח אין סופי להכניסם לארץ א"כ משמע בהדיא (סנהדרין קיא) ·

מלבניכון פתגם יום ביומה : כ וערעו ית משה וית אהרן קימין
לקדמותהון בכמפקהון מקדם פרעה : כא ואמרו להון יתגלי יי עליכון
ויתפרע די אבאשתון ית ריחנא בעיני פרעה ובעיני עבדוהי למתן
חרבא בידיהון לקטלותנא : כב ותב משה קדם יי ואמר יי למא
אבאשתא לעמא הדין ולמא דנן שלחתני : כג ומעדן עלית לות
פרעה למללא בשמך אבאיש לעמא הדין ושזבא לא שזבתא ית
עמך : א ואמר יי למשה כען תחזי דאעבד לפרעה ארי בידא
תקיפא ישלחנון ובידא תקיפא יתרכנון מארעה :

רשב"ם

תח היה פתרונו חטאת של עמך : (כב) וישב משה · אל המקום שהיה מדבר עמו שם : למה הרעותה · בשביל שהוא סמוך (לה"י) (נ"א לעי"ן) · למה הרעותה לעם הזה · ואם תאמר כי נתחייבו בשביל רוב חטאתם ואין ראוין ליגאל · א"כ למה זה שלחתני אם אינן ראוין לגאולה ולהושע : (א) כי ביד חזקה ישלחם · בעל כרחם של ישראל יגרשם לסוף מארצם כדכתיב ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ :

רש"י

ביד חזקה ישלחם · מפני ידי החזקה שתחזק על פרעה ישלחם : וביד חזקה יגרשם מארצו · על כרחם של ישראל יגרשם ד ולא יספיקו לעשות להם צידה · וכן הוא אומר ותחזק מצרים על העם וגו' :

חסלת פרשת שמות

שפתי חכמים

שהיה יודע משה שלא יכנס שם וי"ל שהיה סבר נמי דלא יכנסו על ידו ולא יכיס שר ומשול עליהם אבל מ"מ יכנס שם כאחד ישראל ומ"ש רש"י בפ' בשלח תבאמו ותטעמו נתנבא שלא יכנס לארץ י"ל דודאי הוא שנתנבא אבל לא בדרך נבואה ממש נתנבא ולא ניכר ולא ידע מה ניבא : ג אבל לא תפרש שפרעה ישלחם ביד חזקה כמ"ש ותחזק מצרים וגו' כי זה נזכר בסיפא דקרא : ד (נח"י) ל"נ דס"פ בשביל יד חוקה של הקב"ה שתחזק על מצרים יגרשם אבל הרא"ם פי' ביד חזקה של פרעה שתחזק על העם יגרשם ולא נסירא ע"ש :

חסלת פרשת שמות

הפטרת שמות כמנהג אשכנזים (בישעיה סימן כז)

הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני־תבל תנובה :
הכמכת מכהו הכהו אם־כהרג הרגיו הרג : בסאסאה
בשלחה תריבנה הגה ברוחו הקשה ביום קדים : לכן בזאת יכפר
עון

הפטרת שמות

עון־יעקב וזה כל־פרי הסר חטאתו בשומו ׀ כל־אבני מזבח כאבני־
גר מנפצות לא־יקמו אשרים וחמנים : כי עיר בצורה בדד נוה
משלח ונעזב כמדבר שם ירעה עגל ושם ירבץ וכלה סעפיה :
ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה כי לא עם־
בינות הוא על־כן לא־ירחמנו עשהו ויצרו לא יחננו : והיה ביום
ההוא

הַהוּא וְהָבֵט יְהוָה מִשְׁבָּלֶת הַנָּחַר עַד־נַחַל מִצְרַיִם וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ
לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְהָיָה ו בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל
וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה
בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם: הוֹי עֲטֶרֶת גְּאוּת שִׁכֹּרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל
צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים חֲלוּמֵי יָיִן: הִנֵּה חָזָק וְאַמִּיץ
לָאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כְּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שְׁטָפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ
בְּיָד: בְּרַגְלַיִם תֻּרַמַּסְנָה עֲטֶרֶת גְּאוּת שִׁכֹּרֵי אֶפְרָיִם: וְהָיְתָה צִיצַת
נֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוֹרָה בְּטֶרֶם קַיִץ
אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה: בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה
יְהוָה צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ: וּלְרוּחַ
מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעְרָה: וְגַם־
אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגוּ וּבְשֵׁכָר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ מִן־הַיַּיִן
תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגוּ בָּרְאָה פָּקוּ פְלִילִיָּה: כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא
צֹאָה בְּלִי מָקוֹם: אֶת־מִי יוֹרֶה דֵּעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי
מֵחָלָב עַתִּקֵי מִשָּׁדָיִם: כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קָו לָקָו קָו לָקָו זְעִיר שָׁם
זְעִיר שָׁם: כִּי בְּלַעֲגֵי שְׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה:
אֲשֶׁר ו אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְנוּחָה הָנִיחוּ לָעָיֵף וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא
אָבוּא שְׁמוֹעַ: וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צַו לָצָו צַו לָצָו קָו לָקָו קָו לָקָו
זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבְּרוּ וְנוּקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ:
לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם לֹא־
עַתָּה יֵבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ: כִּי בְּרְאוֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה
יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

יתיר א׳

מצורות ציון יכתם: פ׳ ככתה בפקל: מצבות · מוזג תמזג המים: יתקע · פ׳ תקיעה: טוי · ע׳ קריאה
לעגר: ולינן · ולמת: נכל · ע׳ כמיהה: נכי · ע׳ הדר: ניח · ממנון: כלומי · עין כפתה
כנים: כמטף: צמר פשרה: קטב · ע׳ כריתה: כבירים · חזקים: כמוח · יוין · ביד · בכח: תרמסנה
תזכמנה: ליום · מנ׳ לין · כבכורה · מנ׳ נמר: קין · זמן קציר התאנים: בכפו · בכפה: ולמניה · ולעטיה
ולזות · ע׳ מתעוותים: עגו · מנ׳ אגב: ומשכר · יין: יגו · תעו · מעולגל: נבלעו · נשתו: פקו · טעו
קיץ · מלא קיאו: עפיש · פ׳ עפיסה · ע׳ עפ׳ טמא: קי · מש׳ שיר · מעפ׳ מעפ׳ רעים · מרץ פעמים ·

דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן:
אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ
יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר: בְּטֶרֶם אֶצּוּרְךָ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם
הִקְדַּשְׁתִּיךָ נָבִיא לַגּוֹיִם נְתַתִּיךָ: וָאֹמַר אָהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה לֹא־
יָדַעְתִּי דַבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי
כִּי עַל־כָּל־אֲשֶׁר אֶשְׁלָחֵךְ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ תְדַבֵּר: אַל
תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה: וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־
יָדוֹ וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ: רְאֵה
הפקדתיך ו הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתֹּושׁ וְלִנְתֹּץ
וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטֹעַ: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מֶה
אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ: וַיְהִי דְבַר־יְהוָה ו
אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו
מִפְּנֵי צָפוֹנָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ: כִּי ו הִנְנִי קֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־יְהוָה
וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח ו שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב
וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה: וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר
עָזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם: וְאַתָּה
תְּאַזֹּר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־
תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם: וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר
מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה
לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וְלַעַם הָאָרֶץ: וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ

אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּיקֵךְ׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ הָלוֹךְ וְקָרָאתָ
בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת

שמות ו׳ וארא

ג וָאִ֣רָא אֶל־אַבְרָהָ֣ם אֶל־יִצְחָ֣ק וְאֶל־יַעֲקֹ֔ב בְּאֵ֖ל
שַׁדָּ֑י וּשְׁמִ֣י יְהוָ֔ה לֹ֥א נוֹדַ֖עְתִּי לָהֶֽם׃ ד וְגַם֩ הֲקִמֹ֨תִי אֶת־
בְּרִיתִ֜י אִתָּ֗ם לָתֵ֤ת לָהֶם֙ אֶת־אֶ֣רֶץ כְּנַ֔עַן אֶת־אֶ֥רֶץ מְגֻרֵיהֶ֖ם
אֲשֶׁר־גָּ֣רוּ בָ֑הּ׃ הוְגַם֩ אֲנִ֨י שָׁמַ֜עְתִּי אֶת־נַאֲקַ֣ת בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל
אֲשֶׁ֤ר מִצְרַ֙יִם֙ מַעֲבִדִ֣ים אֹתָ֔ם וָאֶזְכֹּ֖ר אֶת־בְּרִיתִֽי׃ ו לָכֵן֙

ר״ש

(ב) **וידבר** אלהים אל משה. דבר
להו משפט אשר שמעשה
לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה: ויאמר
אליו אני ה׳. נאמן לגמול שכר טוב
למתהלכים לפני. ולא להם שלהיות לבי
שם לקויים דברי שדברתי לאהוב הראשונים.
וכלשון הזה מצינו שהוא נדבק כמה מקומות
לומר אלא קיום מלות כגון ואמרתם מעתה
ועשיתם חומש תני ר׳ נחמן ליתן שכר
(ג) וארא. לא נלחצות: באל שדי.
שבטחתים בבטחה ובכלן תמרתי להם תני
לא שדי: ושמי ה׳ לא נודעתי להם.
לא הודעתי להן בתיב כאן לוקח לו מודעתי
לו מכרתי לפסח במדת תמתים שעליו
נקרא שמי ה׳. נחמן לגמת דברי שכרי
הבטחתי ולא קיימתי: (ד) וגם הקמותי
את בריתי וגו׳. וגם כשגרלתיהי לפסח כאלו
שדי הפכבי והעמדתי בריתי ביניי וביניכם:
לתת להם את ארץ כנען. להכריחם
בפרסם מילה נאמר תני לא שדי וגו׳ ונאמר
לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך (בראשית

שפתי חכמים

א דייק מדכתיב ולהלים שכתו מדכתיב. ע״י ר״ל
דדייק מדכתיב ודבר נשון קשה הוא ר״מ.
ולו מקשי לך דכתי הכבד פעמים כתיב וידבר
כ׳ לא אמר לאמר ולהן מיתכון ל׳ קשה. ר״ל שכתם
בשוב אחריו לאמר ולר״ש וידבר הוי כלל ולאמר הוא
פרט שכתבם אם הוה כלכל ושיהו הדיבור לפל פלן
הוי כתיב אחריו לאמר דוקאמר אלין אלי כ׳ דכתיב כהן
ולהו פרט על וידבר הוא מילתא בעלמא שכתב הוא
דקאי על מה שאמר אמר למה זה שלחתני כדמצדש
רש״י. (מכרש״י) מדכתיב אחריו אלי כ׳ הוי לך
דמשו שם ולא מקראות אחרים: ב ר״ל שהשה לומדים
ממה זה שלח ר׳ ויקחתי לא נאמר שלחתיך. ומפני דברי
כהה״ם בפ׳ זה לדורות מלה ונלמדין ממנה ק״ל שאין
זו קבוצה על פי שלמעלה כתו שהבה כהה״ם קס״ם
דבר אחו שכתב ר״ל נשון קושי ולא נשון שהו על
שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה שהוא שלחתם שדבור
על פשו זה שלחתני שהוא הם על כבוד עלמו כתו שפ״י
נמלוה ומ״ם לא נאמר שלחתיך גם זה לשון קבוצה
הוא שלמעלה הלא ר״ם הקשה למה אמר לו
פלים כשלוחיו לו נאמר שלחתני ומו׳ עכ״ל מהכרש״י:
ג מה שקשה רש״י לא שהיתה לו הקשה לו הבהם לא
ידעתם ולא יבינו כמ״ש בקרא מבואר דהכא״ם נקט נשון
קלה. והכא״ם: ד דק״ל ולהלן כתיב נם׳ לך לך לא
ה׳ אמר כולהלן מלות כפלים ועל״ם לא הודעתי ומו׳.
ה ר״ל שלמו מצאם אם הפרש ים בין ו׳ ובין ה׳ שהי
ומ״ם שהרי הבטחתי ולא קיימתי ר״ל עדיין לא קיימתי
הבטחתי מבואר שהרי לא הו אלו מעבירים ל״ב יב
כאשר הבטחתיה כאם כ׳ הוה גלוי תמלי תפי׳ הם
שקיימו כדבי: ו דק״ל לוי מיוחד שלשון על שם האב

בְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה׃ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה
רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה׃

אונקלוס

ג וְאִתְגְּלֵיתִי יְיָ עִם מֹשֶׁה וְאֲמַר לֵהּ אֲנָא יְיָ׃ ג וְאִתְגְּלֵיתִי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְיָ לָא הוֹדְעֵית לְהוֹן׃
ד וְאַף אֲקִימִית יָת קְיָמִי עִמְּהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן יָת אַרְעָא דְכְנָעַן יָת
אַרְעָא דְתוֹתְבוּתְהוֹן דְאִתְהְוִיבוּ בָהּ׃ ה וְאַף קֳדָמַי שְׁמִיעַ יָת קְבִילַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְהִי מְצְרָאֵי מְפַלְּחִין בְּהוֹן וְדְכִירְנָא יָת קְיָמִי׃ ו בְּכֵן אֱמַר

ר״ש

(ב) **וידבר** אלהים אל משה. דבר
להו משפט אשר שמעשה
לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה: ויאמר
אליו אני ה׳. נאמן לגמול שכר טוב
למתהלכים לפני. ולא להם שלהיות לבי
שם לקויים דברי שדברתי לאהוב הראשונים.
וכלשון הזה מצינו שהוא נדבק כמה מקומות
לומר אלא קיום מלות כגון ואמרתם מעתה
ועשיתם חומש תני ר׳ נחמן ליתן שכר
(ג) וארא. לא נלחצות: באל שדי.
שבטחתים בבטחה ובכלן תמרתי להם תני
לא שדי: ושמי ה׳ לא נודעתי להם.
לא הודעתי להן בתיב כאן לוקח לו מודעתי
לו מכרתי לפסח במדת תמתים שעליו
נקרא שמי ה׳. נחמן לגמת דברי שכרי
הבטחתים בבטחה ובכלן תמרתי להם תני
לא שדי: ושמי ה׳ לא נודעתי להם.
לא הודעתי להן בתיב כאן לוקח לו מודעתי
לו מכרתי לפסח במדת תמתים שעליו
נקרא שמי ה׳. נחמן לגמת דברי שכרי
הבטחתי ולא קיימתי: (ד) וגם הקמותי
את בריתי וגו׳. וגם כשגרלתיהי לפסח כאלו
שדי הפכבי והעמדתי בריתי ביניי וביניכם:
לתת להם את ארץ כנען. להכריחם
בפרסם מילה נאמר תני לא שדי וגו׳ ונאמר
לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך (בראשית

בעל התורים

(א) וארא. לעיל מיום כתיב וארא אלהים ומפיך
ליה׳. (ב) וידבר אלהים. מלמד שלח
היה הדבור עמו בלהלה אלא מזו לכאן: (ג) ואדעך׳
ו׳ אחת. שכל פעמים כתיב בהמות ואדע ג׳. בהבאה
ג׳ ביצחק ו׳ ביעקב: אלהים. כנימטריא כוח דין.
שדכר הזה משפט: ואדעך אל הבהמה ס״ם הלם שעמד
עלמם הומים ולא הכהכו אחר אדומי: (ד) לתת להם
את ארץ כנען. להם עתה ס״ה ח״ן רמז לשני פקדונות
שפעמדו ס״ה ח״ן שנים ־ אחר כך בא בעון אחר כך

אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת
סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם
בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃ ז וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי
לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃ ח וְהֵבֵאתִי
אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי
יְהוָה׃ ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־
מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה׃ פ י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יא בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וִישַׁלַּח
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃ יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה

ר ש " י

אותו הברית כי בברית בין הבתרים אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי: (ו) לכן. ע"פ אותה השבועה: אמר לבני ישראל אני ה'. הנאמן בהבטחתי: והוצאתי אתכם. כי כן הבטחתיו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול: סבלת מצרים. טורח משא מצרים: (ח) נשאתי את ידי. הרימותיה להשבע בכסאי: (ט) ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין: מקוצר רוח. כל מי שהוא מצר רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך בר אליעזר והביא לי ראיה ממקרא זה (ירמיה טז) כי בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה'. למדנו כשהקב"ה נאמן את דבריו אפי' לפורעניות מודיע שהוא ה' וכ"ש נאמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו (ס"ר סנהדרין קיא) לענין של מעלה (שמות ה) שאמר משה למה הרעותה שאמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין יש

שפתי חכמים

ה גוי אשר יעבודו דן אנכי לפיכך הוצרך הפסוק אשר מצרים מעבידים אותם וזהו ואזכור את בריתי ר"ל מע"י שזכרתי ברית בין הבתרים של הארץ ממילא נזכרתי גם דן אנכי כי בפעם אחד ובמאמר אחד נאמרו אלו ב' הבטחות ועכשיו נשלמה התשובה על למה זה שלחתני ומאז באתי הרע. וע"ש מה שהארכתי: י כאן ק"ל דהיאך מיושב הלשון של מתחת סבלות דמתחת סבלות משמע שהסבלות למעלה פרוש עליהם והוא מוציא אותם מתחתיו ועז"פ טורח משא ר"ל כאדם שנושא משא שמוציאין אותו מתחת המשא ה"נ העבודה של מצרים דומה עליהן כמשא והוי כאילו מוציא אותן מתחתיו הכל לעיל לא כתיב מתחת גבי סבלות: כ (נ"א) כאילו אמר לישבע במלכותו כי הכסא מורה על המלכות כמו רק הכסא אגדל ממך: ל ושמיעה זו לשון קבלה היא. ר"ל שנתייאשו מן הגאולה לפי שסברו שא"א לגאלם מעבודה קשה כזו. ואל משה פי' אל תנחומי משה: מ והוה כאילו נכתב ולא שמעו אל משה מצרה גדולה ומעבודה קשה אלא בשביל זה נקט מקוצר רוח דדרך של מיצר להיות נשימתו קצרה: נ ר"ל שמביא לו ראייה אמה שפי' לעיל ויאמר אליו אני ה' שפירושו נאמן לשלם שכר וכו' שהרי אפי' לפורענות מודיע שהוא ה' מכ"ש כשהוא לטובה דהא מדה טובה מרובה ממדת פורענות: ס ר"ל שוידבר אלהים קאי על ענין שלמעלה דלפירש"י וידבר אלהים אל משה קאי אלמה הרעותה אבל ויאמר אליו אני ה' וכל הפרשה קאי אלמה זה שלחתני כדפי'

לעיל

ו לבני ישראל אנא יי ואפיק יתכון מגו דחוק פלחן מצראי ואשיזב
יתכון מפלחנהון ואפרוק יתכון בדרעא מרמא ובדינין רברבין׃
ו ואקריב יתכון קדמי לעמא ואהוי לכון לאלה ותדעון ארי אנא
יי אלהכון דאפיק יתכון מגו דחוק פלחי מצרים׃ ח ואעיל יתכון
לארעא די קימית במימרי למתן יתה לאברהם ליצחק וליעקב
ואתן יתה לכון ירתא אנא יי׃ ט ומליל משה כן לבני ישראל ולא
קבילו מן משה ממעיק רוחא ומפלחנא דהוה קשיא עליהון׃
י ומליל יי עם משה למימר׃ יא עול מליל לות פרעה מלכא
דמצרים וישלח ית בני ישראל מארעה׃ יב ומליל משה קדם יי

ר ש ב " ם

שפירשתי ואילו היה כתיב לא הודעתי להם ואז היה מוסב ושמי ה' לא הודעתי: (ט) ולא שמעו אל משה. עתה אעפ"י שהאמינו מתחלה בדכתיב ויאמן העם היו סבורים לנוח מעבודה קשה והנה

בעל הטורים

כה עמדו עשרה שבטים כאהרן: (ו) והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי. ד' לשונות של גאולה כנגד ד' גליות ובאחרון כתיב ולקחתי כנגד אדום ועל כן כתיב ביה ולקחתי כאדם הלוקח בחזקה שהוא קשה מכולם: והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי בגי' (זה עני) [והעני] בישראל לא יפתח לו מארבע כוסות (של יין): (ח) מורשה. ב' במסורה. הכא ואידך משה מורשה קהלת יעקב בזכות התורה ירשו הארץ כדכתיב ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו

ר ש " י

לי להתאונן על מיתת האבות הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת מה שמו מה אומר אליהם: וגם הקמותי וגו'. וכשבקש אברהם לקבור את שרה פלא מצא קבר עד שקנה בדמים מרובים. וכן ביצחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר. וכן ביעקב (בראשית לג) ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחרי מדותי ואתה אמרת למה הרעות. ואין המדרש מתיישב אחר המקרא מפני כמה דברים אחת שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי וא"ת לא הודעתים שכך שמו הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים ועוד היאך

שפתי חכמים

לעיל. אבל לפי פי' רבותינו קאי הכל אלמה הרעותה וא"ש וכא אה"נ מפרשים שקאי אמה שאמר משה מה שמו מה אומר אליהם. וי"ל דבשביל תרווייהו דבר אתו משפט וכא דנקט בתחלה שקאי אלמה הרעותה משום דלמה הרעותה עיקר וגרם הכל ואגב אורחא הוכיחו גם על ואמרו לי מה שמו ותדע לך שהרי לא דבר אתו משפט אלא אחר שאמר למה הרעותה ולמה לא דבר אתו משפט מיד כשדבר אליו מה שמו מה אומר אליהם אלא. ודאי זה גרם הכל: ע (נח"י) שמעתי ולא אבין דלמא היא הגונה בשאלת משה שלא ידע שום שם משמותיו ית' הוצרך לשאול אבל האבות הרבה פעמים נגלה להם מהי פיתי שיאלו וע"ק שהרי גם משה לא שאל בשביל עצמו אלא בשביל ישראל מה אומר אליהם וע"ש. וי"ל דה"פ דמ"ס ודמ"ר ומה אבות הראשונים שלא נודעתי להם בשמי ה' שהוא שם העצם ושמי הגדול רק באל שדי שהוא שם התואר אפ"ה לא הרהרו אחר מדותי ולך ע"י שאלת מה אומר אליהם הודעתיך בשמי ה' ואפ"ה הרהרת וע"ש: פ נ"ל מתיישב הפסוק לפי פי' רבותינו: צ ר"ל וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את הארץ ולא קיימתי בימיהם שהיו צריכין לקנות בדמים יקרים ואפ"ה לא הרהרו וכו': ק ר"ל כיון שפירושו של וארא אל אברהם וגו' הוא הרבה פעמים נגליתי להם באל שדי ולא שאלו לי מה שמך כל"ל ושמי ה' לא שאלו לי כמו שאתה שואלני: ר דקשה קשיא ליה ממ"ל שאם יפרשו לא נודעתי להם כמו לא שאלו לי אבל הוא הודיעם שכך שמו כל"ל ושמי ה' לא שאלו לי ואם יפרשו לא נודעתי כמשמעו אלא שהוסיפו עליו ולא שאלו לי הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר לו אני ה' וגו' וא"א לרש"י לפרש לא נודעתי לא ניכרתי כמו שמפרש רש"י דמשמע אבל שמו הודיע להם שבוב לא יתכן לאוסיף עליו ולא אמרו לי מה שמך שמכיון שהודיעם שכך שמו שוב לא

לפס

לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי
פַּרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ס שני יד אֵלֶּה
רָאשֵׁי בֵּית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא
חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן׃ טו וּבְנֵי שִׁמְעוֹן
יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה
מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן׃ טז וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם
גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת
שָׁנָה׃ יז בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ יח וּבְנֵי
קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת

ר ש "י

שפתי חכמים

(ס"ב) מה עליהם להסגיונם בנתח ונלכסנו תוכח: ואל פרעה מלך מצרים. מוסיף עליו לתוכן לו ככוד בדבריסם זכו מדבר ובסוטן זום על דבר ישראל ועל שלוחתו דלא פרעה. ודבר אלוי מהן מפורש בפרשה אינם לאחר כדבר היחם. הלה מחוך שהזכיר משה וח: בן בפסוק העבין בלמה רלחי בית לחוקם ללמדנו היתך נולדו משה ואהרן ובמי מיוחסו: (יד) אלה ראשי בית אבתם. מחוך שהחזק ליחם שבטו של לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן החמיל ליחסם דרך תולדותם ה מלחוכן. (בפסיקתא גדולה רלחי לפי שקנטרו יעקב אבינו לשלשה שבטים הלוי בשעת מוכו חוכ בכתוב ויחסם כאן לכדם לומר שהם בחשיבות הם): (טו) ושני חיי לוי וגו' למה נמנו אותיו של לוי לפרוט כמה שנה נתן הקדוש ברוך הוא לכל אחד ואחד מן השבטים קיים לח סיה שעבוד מצרים (שמות ח) וימת יוכף

לְמִשְׁפְּחֹתָם הוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא קַבִּילוּ מִנֵּי וְאִכְּדִין יְקַבֵּל מִנֵּי פַּרְעֹה
וַאֲנָא יַקִּיר כְּמַלָּל׃ יג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן וּפְקִדִנּוּן לְוָת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְוָת פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃ יד אִלֵּין רֵישֵׁי בֵּית אֲבָהָתְהוֹן בְּנֵי רְאוּבֵן בּוּכְרָא
דְּיִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי אִלֵּין זַרְעַיָּת רְאוּבֵן׃ טו וּבְנֵי
שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיְתָא אִלֵּין
זַרְעַיָּת שִׁמְעוֹן׃ טז וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי לֵוִי לְתוּלְדָתְהוֹן גַּרְשׁוֹן וְקָהָת
וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין׃ יז בְּנֵי גַרְשׁוֹן לִבְנִי
וְשִׁמְעִי לְזַרְעֲיָתְהוֹן׃ יח וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל

ר ש "י

שכל שנות הדורות הוא מונה עד שני (חייהם) (נ"א חשוביהם) מנח ועד אברהם. ואחר אברהם שנות יצחק ואחריו שנות יעקב ואחריו שנות לוי בנו ואחריו שנות קהת ואחריו שנות עמרם ואחריו שנות משה ואחריו יהושע ושופטים והמלכים וגלות בבל שבעים וגם שנות בית שני בדניאל: (יח) ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועוזיאל. על

שפתי חכמים

כן מפני שכתוכה נתנה לפי לחתם לנו לפי דעתו שכלה סוכר מקום שכתוב על שבטים לח נמנו לנו היה שייך ק"ו. ויתן להקשות תשל"ם ס"ל למכה נהבליע הפרטה לפ לחכר שנלה לו הקב"ה שכה שלח שמנו לנו היה לנו מקוכר רוח ומה יכחלל שכות לשוכתם ויהיו נשמות תע"ם שיש להם קוכר רוח פרטה שכות (ועיין היה דין שלח יכמנו תע"ם שלח לו קוכר רוח כמו שלנינו בכמה מקומות כחלמוד ע"ש דבירושלמי כתובות פרק שכחתך כיה שכחתך משיד שכה שלח שמנו רוח מפני קוכר רוח ויתן להבליע פירוש כמי כתוב"ם: ג דק"ל דמפסוק משמע שלוה לח יכחלל עולמן שיוליחו לח עולמן ועוע"ם שלוה עליהם ומ"ל דלעיל לחו: ומשמה יובנו ולהכנים יכחלל כנתח ולסכל לחו: ומשמה יובנו ומה שמנתה לחריו לכולל לח כני יכחלל מ"ש כחיים כשנה היח: ד' ומבחלה פלח לכולל קלי לכניהם שם על דבר יכחלל שלח יוליחם ממלים ועל ידי שלח יכחלל כנתח ולסכל לחו: ומשמה יובנו ומה שמנתה לחריו לכולל לח כני יכחלל מ"ש כחיים כשנה היח: ד' ומבחלה פלח לכולל קלי לכניהם שם על דבר יכחלל שלח יוליחם ממלים ועל

ושלשים ומאת שנה : יט ובני מררי מחלי ומושי אלה
משפחת הלוי לתלדתם : כ ויקח עמרם את־יוכבד דדתו
לו לאשה ותלד לו את־אהרן ואת־משה ושני חיי עמרם
שבע ושלשים ומאת שנה : כא ובני יצהר קרח ונפג
וזכרי : כב ובני עזיאל מישאל ואלצפן וסתרי : כג ויקח
אהרן את־אלישבע בת־עמינדב אחות נחשון לו לאשה
ותלד לו את־נדב ואת־אביהוא את־אלעזר ואת־איתמר :
כד ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלה משפחת
הקרחי : כה ואלעזר בן־אהרן לקח־לו מבנות פוטיאל
לו לאשה ותלד לו את־פינחס אלה ראשי אבות הלוים
למשפחתם : כו הוא אהרן ומשה אשר אמר יהוה להם
הוציאו את־בני ישראל מארץ מצרים על־צבאתם :
כז הם המדברים אל־פרעה מלך־מצרים להוציא את־
בני־ישראל ממצרים הוא משה ואהרן : כח ויהי ביום

רש"י

יוסף וכל אחיו ואח"כ ויקם מלך חדש ולוי האריך ימים על כולם : (יח) ושני חיי קהת. ושני חיי עמרם וגו'. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני ישראל ארבע מאות שנה שנאמר בכתוב שלא בארץ מצרים לבדה היו אלא מיום שנולד יצחק · שהרי קהת מיורדי מצרים היה חשוב כל שנותיו ושנות עמרם ושמונים של משה לא תמצאם ד' מאות שנה והרבה שנים נבלעים לבנים בשני האבות : (כ) יוכבד דדתו · אחת אביו בת לוי אחות קהת : (כג) אחות נחשון · (ב"ב קי ש"ר) מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה : (כה) מבנות פוטיאל · מזרע

שפתי חכמים

מכאן ואילך לכבוד משה לכך התחיל מראובן להודיע שאע"פ שראובן בכור לייחוס ונמנה לוי שלישי לשבטים : ד נמצא שלא עבדו אלא קי"ז שנה דהא יוסף א' לי שנה כשעמד לפני פרעה ובאותו זמן היה לוי בן נ"ד דהא בשבע שנים נולדו כולם חוץ מבנימין כולא מהם ב' שנים עד שנולד לוי שהוא ג' לראובן נמצא שהיה לוי גדול מיוסף ד' שנים ואח"כ היה ז' שני שובע ושתים רעב וכשעברו ב' שנים משני הרעב באו למצרים ובאותו זמן היה לוי בן מ"ג וקל"ז שנים היה כשמת לא מכן מ"ג אז נשארו עדיין צ"ד שנים מלוי שלא התחיל השעבוד ורד"ו שנים היו במצרים לא מרד"ו צ"ד שנים של לוי שלא התחיל השעבוד נמצא שלא נשתעבדו אלא קי"ז : ז ר"ל שלא תפרש כמו דודך הנאמר בפ' עריות ואל דודתך לא תקרב דהתם פירושו אשת דודו דהא יוכבד היתה בת לוי וא"כ היתה נמי אחות קהת דהא קהת היה בן לוי וקהת היה אביו של עמרם וא"כ נמצאת שהיתה אחות אביו : ח (רא"ם) אבל גבי לבן דדרשו להגיד שבחה משום דלא שייך לומר שבדק בלבן ועוד דלא הכ"ל לא את אביה ולא אחיה ולא מקומה ספר בוגרו למעלה וע"כ כולם בא"ב נדרשה ולהא לאימר דלמא אה"נ שצריך לבדוק כולם

ושני חיי קהת מאה ותלתין ותלת שנין : יט ובני מררי מחלי ומושי
אלין זרעית לוי לתולדתהון : כ ונסיב עמרם ית יוכבד אחת אבוהי
לה לאנתו וילידת לה ית אהרן וית משה ושני חיי עמרם מאה
ותלתין ושבע שנין : כא ובני יצהר קרח ונפג וזכרי : כב ובני עזיאל
מישאל ואלצפן וסתרי : כג ונסיב אהרן ית אלישבע בת עמינדב
אחתה דנחשון לה לאנתו וילידת לה ית נדב וית אביהוא ית
אלעזר וית איתמר : כד ובני קרח אסיר ואלקנה ואביאסף אלין
זרעית קרח : כה ואלעזר בר אהרן נסיב לה מבנת פוטיאל לה
לאנתו וילידת לה ית פינחס אלין רישי אבהת ליואי לזרעיתהון :
כו הוא אהרן ומשה די אמר יי להון אפיקו ית בני ישראל מארעא
דמצרים על חיליהון : כז אנון דממללין עם פרעה מלכא דמצרים
לאפקא ית בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן : כח והוה ביומא

רשב"ם

שלשה בני קהת עמרם ויצהר ועוזיאל מפרש בניהם · ועל חברון לא פירש · וא"ת כי לא היו לו בנים והלא בחומש הפקודים כתיב משפחת החברוני · ולמה לא פירש כאן בני חברון · לפי שאינן נזכרים בתורה לפנינו שמותם אבל אלו שלשה עמרם ויצהר ועוזיאל הוזכרו בניהם בתורה · עמרם בשביל אהרן ומשה ומרים · בני יצהר בשביל קרח · דכתיב ויקח קרח בן יצהר וגו' · בני עוזיאל בשביל מישאל ואלצפן · דכתיב ויקרא משה וגו' ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן : ובני קרח אסיר ואלקנה · לפי שכתוב לפנינו ובני קרח לא מתו · ובני אהרן · על שם שכתוב ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא : ואלעזר בן אהרן וגו' · בשביל פנחס בן אלעזר · אבל בני איתמר לא פירש כאן שאין צריך להזכירן לפנינו בתורה : (כו) הוא אהרן ומשה · אהרן זה שאמור שנולד לפני משה · ומשה זה ואהרן · הם אשר אמר ה' להם · הם המדברים וגו' הוא משה שאצל הדבור היה הוא תחלה ואהרן אחריו · ואצל

רש"י

יתרו שפטם עגלים לעבודת כוכבים · ומזרע יוסף שפטפט ביצרו : (כו) הוא אהרן ומשה · אלו שהוזכרו למעלה שילדה יוכבד לעמרם · הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' · (ש"ר) יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד : על צבאתם · בצבאותם כל צבאם לשבטיהם · יש על שאינו אלא במקום את אחת ועל חרבך תחיה כמו בחרבך (יחזקאל לג) עמדתם על חרבכם כמו בחרבכם : (כז) הם המדברים וגו' · הם שנצטוו הם שקיימו : הוא משה ואהרן · הם בשליחותם ובצדקתם מתחלה ועד סוף : (כח) ויהי

שפתי חכמים

חדא דבשלמא באחיה שייך הטעם משום דרוב בנים דומים לאחי האם משא"כ באביה וכ"ש האחי מקומה ועוד דהל"ל למה בדק אהרן באחיה בלבד דהא לא נכתב שם אביה עיותר : ט סוטה דף מ"ג ר"ל שאביה היה משבטו של יוסף ואמו היתה מזרע יתרו או להיפך ודייקי מדכתיב פוטיאל בי"וד דמשמע לשון רבים א"ו מדכתיב מבנות דמשמע נמי לשון רבים ר"ל שיתא בנותיו של שני יחוסים · וא"ל דלמא שם אדם הוא משמי פוטיאל וי"ל דדייק מדכתיב ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון ש"מ דהא דכתיב לאיתבה הא פוטיאל בא לייחסו : י י"מ שמגיד ג"כ שגולל : כ רעו

דבר יהוה אל־משה בארץ מצרים: ס שלישי כט וידבר
יהוה אל־משה לאמר אני יהוה דבר אל־פרעה מלך
מצרים את כל־אשר אני דבר אליך: ל ויאמר משה
לפני יהוה הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה: פ
ז א ויאמר יהוה אל־משה ראה נתתיך אלהים לפרעה
ואהרן אחיך יהיה נביאך: ב אתה תדבר את כל־
אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל־פרעה ושלח את־
בני־ישראל מארצו: ג ואני אקשה את־לב פרעה והרביתי
את־אתתי ואת־מופתי בארץ מצרים: ד ולא־ישמע
אלכם פרעה ונתתי את־ידי במצרים והוצאתי את־
צבאתי את־עמי בני־ישראל מארץ מצרים בשפטים
גדלים: ה וידעו מצרים כי־אני יהוה בנטתי את־ידי
על־מצרים והוצאתי את־בני־ישראל מתוכם: ו ויעש
משה ואהרן כאשר צוה יהוה אתם כן עשו: ז ומשה
בן־שמנים שנה ואהרן בן־שלש ושמנים שנה בדברם

רש"י

ביום דבר וגו': ל מחובר למקרא שלאחריו: (כט) וידבר ה'· הוא הדבור עצמו האמור למעלה בא דבר אל פרעה מלך מצרים אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחס חזר הענין עליו להתחיל בו: אני ה'· כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי: (ל) ויאמר משה לפני ה'· היא האמירה שאמר למעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי ושנה הכתוב כאן כי שהפסיק הענין, וכך היא השיטה כאדם האומר נחזור על הראשונות: (א) נתתיך אלהים לפרעה· שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין: יהיה נביאך· כתרגומו מתורגמנך וכן כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי

תוכחות

שפתי חכמים

לבאותם משמע שהוציאו את ישראל יותר מצבאותם· ה"נ דמשמע שהוציאו את צבאותם בתחלה וזה אינו: ל (ג"א) פי' דהל"ל לא יתכן ויהי ביום דבר וגו' דמה היה באותו יום אלא מחובר כו': מ פי' האמירה של ואני ע"ל שפתים הנא אחר הן בני ישראל לא שמעו אלי שזו היא האמירה ראשונה ונאמה בפרשה שנייה לא האמירה של ולא שמעו כי זו לא נשנית בפ' שנייה רא"ם · ואני אומר על כל מה שנאמר בפ' ראשונה קאי וכה דלא נשנית בפרשה שנייה הדבור של ולא שמעו· אלי הדבור הוא ג"כ מרומז בפרשה שנייה דקשה למה מהפך הכתוב ממה שנאמר למעלה בפרשה ראשונה דלעיל כתיב ואיך ישמעני [?] אלי פרעה ואני ערל שפתים ובפרשה שניה כתיב הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה אע"ש ק"ו בני ישראל לא שמעו אלי אע"פ שכל השליחות הוא לטובתם אפ"ה לא שמעו אלי נסבה שאני ערל שפתים א"כ איך ישמע אלי פרעה והנה

הוא

דמליל יי עם משה בארעא דמצרים: כט ומליל יי עם משה למימר
אנא יי מליל עם פרעה מלכא דמצרים ית כל די אנא ממליל עמך:
ל ואמר משה קדם יי הא אנא יקיר ממלל ואכדין יקבל מני פרעה:
א ואמר יי למשה חזי מניתך רב לפרעה ואהרן אחוך יהי מתרגמנך:
ב את תמלל ית כל די אפקדנך ואהרן אחוך ימלל עם פרעה וישלח
ית בני ישראל מארעה: ג ואנא אקשי ית לבא דפרעה ואסגיתי
ית אתותי וית מופתי בארעא דמצרים: ד ולא יקבל מנכון פרעה
ואתין ית מחת גבורתי במצרים ואפיק ית חילי ית עמי בני ישראל
מארעא דמצרים בדינין רברבין: ה וידעון מצראי ארי אנא יי כד
ארים ית מחת גבורתי על מצרים ואפיק ית בני ישראל מביניהון:
ו ועבד משה ואהרן כמא דפקיד יי יתהון כן עבדו: ז ומשה בר

בעל הטורים

וכתיב מורשה ולא כתיב ירושה רמז שמורישים ולא יורשים שלא יכנסו לארץ: (ג) ואני אקשה· ועליו נאמר [illegible]

רשב"ם

הלידה מקדים אהרן למשה ולענין הדבור מקדים משה לאהרן: (ל) ואיך ישמע אלי פרעה· פרשה זו היא פרשה שלמעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו' אבל למעלה קיצר דבריו עד שיפרש אלה ראשי בית אבותם לדעת מי הם משה ואהרן בדברם אל פרעה: (א) נביאך· דברן תחתיך: (ב) וישלח שיאמר לו אהרן שישלח בני ישראל מארצו: (ה) וידעו מצרים כי אני ה'·

רש"י

תוכחות והוא מגזרת (ישעיה נז) ניב שפתים (משלי י) ינוב חכמה· ויכל נהתנבאות דש: ולא (ש"א י) ובלעז קוראין לו פרידיג"ר (פרעדיגן): (ב) אתה תדבר· פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה: (ג) ואני אקשה· מאחר שהרשיע והתריס כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי כוכבים לתת לב שלם לשוב בתשובה טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורתי וכן מדתו של הקב"ה מביא פורענות על האומות עובדי כוכבים כדי שישמעו ישראל וייראו שנא' (צפניה ג) הכרתי גוים נשמו פנותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר· ואעפ"כ בחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה אלא ויחזק לב פרעה (ועיין ברא"ם שגורס כאן דבור המתחיל בלכתך לשוב עד אשר שמתי בידך וכדלעיל בפ' שמות בפסוק בלכתך לשוב ע"ם): (ה) את ידי· יד ממש להכות בהם:

מופת

שפתי חכמים

הוא הקב"ה בעצמו שנאמר בפרשה ראשונה: נ פי' דלכן אמר את כל אשר אנכי שאתה תדבר לפני פרעה כל דבור ודבור פעם א' בקצרה ולא יותר כמו ששמעת מפי ואהרן אחיך ידבר כל דבור ודבור פעמים וכלם עד שיטעימנו וימליצנו באזני פרעה· מהרש"ל: ס דהא ודאי הוא שפרעה ימרוד בו מאחר שהוא מחזיק את לבו וגם דרך של הקב"ה קן שיתן בדעתו של אדם שיעשה על רצונו נ"פ ובלוי וכו': ע ר"ל ואי לא אקשה את לבו אז בודאי שיעשה תשובה ונגלוי לפני שלא יעשה תשובה שלימה בלב שלם ואם אביא מכות ופורעניות עליו אז יאמרו הבריות כן מדתו של הקב"ה שמביא פורעניות על מי שחוזר בתשובה וכה לא יודעין שאינו חוזר בתשובה בלבב שלם לכך אקשה את לבו כדי שלא יחזור בתשובה כלל ואז יכול אני להרבות מופתי להביא פורענות עליו לעיני כל העם: פ דייק מדכתיב בקרא והרביתי את אותותי דמשמע מן הקרא שיביא עליו מכות ושופטים יותר על מה שחטא וא"כ קשה למה הוא רוצה להביא עליו מכות יתירות יותר על מה שחטא ועו"פ כדי שתכירו אתם את גבורתי וכו' מביא רא"ם וכן מדתו וכו' וק"ל: צ פי' אע"פ שלפי' היה ראוי

אל־פרעה: פ רביעי ח ויאמר יהוה אל־משה ואל־אהרן
לאמר: ט כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת
ואמרת אל־אהרן קח את־מטך והשלך לפני־פרעה יהי
לתנין: י ויבא משה ואהרן אל־פרעה ויעשו כן כאשר
צוה יהוה וישלך אהרן את־מטהו לפני פרעה ולפני
עבדיו ויהי לתנין: יא ויקרא גם־פרעה לחכמים ולמכשפים
ויעשו גם־הם חרטמי מצרים בלהטיהם כן: יב וישליכו
איש מטהו ויהיו לתנינם ויבלע מטה־אהרן את־מטתם:
יג ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה: ס
יד ויאמר יהוה אל־משה כבד לב פרעה מאן לשלח העם:
טו לך אל־פרעה בבקר הנה יצא המימה ונצבת לקראתו
על־שפת היאר והמטה אשר־נהפך לנחש תקח בידך:
טז ואמרת אליו יהוה אלהי העברים שלחני אליך לאמר
שלח את־עמי ויעבדני במדבר והנה לא־שמעת עד־כה:
יז כה אמר יהוה בזאת תדע כי אני יהוה הנה אנכי
מכה ׀ במטה אשר־בידי על־המים אשר ביאר ונהפכו
לדם: יח והדגה אשר־ביאר תמות ובאש היאר ונלאו

ר ש"י

(ט) מופת · אות שיודיע שיש צורך (צרוך) במי ששולח אתכם: (י) לתנין · נחש: (יא) בלהטיהם · בלחשיהון ואין לו דמיון במקרא ויש לדמות לו (בראשית ג) להט החרב המתהפכת דומה שהיא מתהפכת ע"י לחש: (יב) ויבלע מטה אהרן · (שבת לז) מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלן: (יד) כבד · תרגומו יקיר ולא אתיקר מפני שהוא שם דבר כמו (שמות יח) כי כבד ממך הדבר: (טו) הנה יוצא המימה · לנקביו היה

שפתי חכמים

שיקשה ה' את לבו גם כה' מכות הראשונות דעפ"כ ראה ה' שיפורסם רשעתו להודיע שאף בלתי החיזוק של הקב"ה הוא מתחזק מעצמו: ק לפי שפי' בפ' ג' נתתן על מופתים הם מכות מופלאות הולך לפרש שכאן פירושו אות: ר ר"ל שיש כח וממשלה במי ששולח אתכם כמו דכתיב בפ' כהונה יזבחו לשדים לא אלוה ומתרגמינן דלית בהון צרוך: ש כי גם התנין כינוס הוא נחש וכנים הוא דג וכן פי' הרד"ק בשרש תנן: ת ר"ל אותו חרב מתהפך מאליו וחרב הגוהה אותו שהוא מתהפך ע"י לחש ה"נ משמע להט דהכא נמי לחש הוא: א ר"ל מדלא כתיב ויבלע את אהרן אחר שחזר וכו' והיינו נס בתוך נס ואלו היה נחש נח

תמנן שנין ואהרן בר תמנן ותלת שנין במללותהון עם פרעה:
ח ואמר יי למשה ולאהרן למימר: ט ארי ימלל לותכון פרעה למימר
הבו לכון את ותימר לאהרן סב ית חוטרך ורמי קדם פרעה יהי
לתנינא: י ועל משה ואהרן לות פרעה ועבדו כן כמא דפקיד יי
ורמא אהרן ית חוטרה קדם פרעה וקדם עבדוהי והוה לתנינא:
יא וקרא אף פרעה לחכימיא ולחרשיא ועבדו אף אנון חרשי מצרים
בלחשיהון כן: יב ורמו גבר חוטרה והוו לתניניא ובלע חטרא
דאהרן ית חטריהון: יג ואתקף לבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא
דמליל יי: יד ואמר יי למשה אתיקר (לפרש"י יקיר) לבא דפרעה
סריב לשלחא עמא: טו איזיל לות פרעה בצפרא הא נפיק למיא
ותתעתד לקדמותה על כיף נהרא וחוטרא דאתהפיך לחויא תסב
בידך: טז ותימר לה יי אלהא דיהודאי שלחני לותך למימר שלח
ית עמי ויפלחון קדמי במדברא והא לא קבלתא עד כען: יז כדנן
אמר יי בדא תדע ארי אנא יי הא אנא מחי בחטרא די בידי על
מיא די בנהרא ויתהפכון לדמא: יח ונוני די בנהרא תמות וסרי

ר ש ב"ם

ארון ומושל שעד עתה אמרו לא ידעתי את ה': (יג) ויחזק לב פרעה · לומר כי גם אהרן במכשפות עשה: (יד) כבד · מכביד פרעה את לבו כאשר פירשתי למעלה · כי מתיבות התלוים בגוף האדם יאמר וישמן · ויכבד · וישפל · ויזקין · ויחכם · ומהם יאמר בשעבר זקן כבד שמן ושפל רום אנשים · כולם לשון פעל: (טו) הנה יוצא המימה · כדרך השרים לטייל בבקר ולרכוב אנה ואנה: (יז) בזאת תדע כי אני ה' · שהרי אמרת לא ידעתי את ה': (יח) ונלאו · כבר פירשתיו בפרשת לוט · שכל ונלאו כפל לשון שלא יוכלו אצו"י בלע"ז:

בעל הטורים

עם עקם תהפל · עקש בגימ' מלך מצרים: (ט) והשלך לפני פרעה יהי לתנין · ולא אמר ויהי אלא אחר שהשליך אותו אמור למטה יהי תנין כדי שישמע פרעה שעל פי דבורך יחזור לתנין ולמה לתנין לפי שפרעה אמר על עצמו התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו ורמז לו כשם שזה הוא תנין וחוזר להיות עץ יבש כך יחזור פרעה להיות עפר רמה ותולעה: (טז) והנה לא שמעת עד כה · כה אמר ה' כחצות הלילה · כה בא"ת ב"ש צ"ך וב"פ צ"ך עולה ר"מ וכל כך מכות לקו · במצרים פ' ועל הים ר' וזהו מרמז לו לא תשמע עד שתלקה כמנין כה כה וזהו שנאמר לך תנה ופתי יצרים כמנין לך לך:

ר ש"י

עושה עצמו אלוה ואומר שאינו צריך לנקביו ומשכים ויוצא לנילוס ועושה שם צרכיו (ש"ר): (טז) עד כה · עד הנה ומדרשו עד שתשמע ממני מכת בכורות שאפתח בה בכה ב כה אמר ה' כחצות הלילה: (יז) ונהפכו לדם · לפי שאין גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ ומצרים עובדים לנילוס לפיכך הלקה את יראתם ואח"כ הלקה אותם: (יח) ונלאו מצרים · לבקש רפואה למי היאור

שפתי חכמים

היה דק גם א' אבל לאחר שנעשו מטות כדכתיב ואת מטותם ואח"כ ובלעם היה נס בתוך נס · הרא"ם: ב בפ' מכות כתיב כה גבי התראה אבל גבי המכה

מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר׃ ס יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
משֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם
עַל־נַהֲרֹתָם ו עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה
מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֲצִים
וּבָאֲבָנִים׃ כ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר ו צִוָּה יְהוָה
וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי
עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם׃ כא וְהַדָּגָה
אֲשֶׁר־בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת
מַיִם מִן־הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כב וַיַּעֲשׂוּ־
כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע
אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ כג וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ
וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת׃ כד וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת
הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מִמֵּימֵי הַיְאֹר׃
כה וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת יְהוָה אֶת־הַיְאֹר׃ פ
כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ כז וְאִם־מָאֵן אַתָּה

שפתי חכמים

לא נתיר כה לשון קוק גבי מכה נגיפים מכה עשרה כה תמר ס׳: ב פי׳ לא ניכה מכה קל במים שבכלי עליה ותכנים לא בתוך השן ובתגון עלמן: ד ר״ל שרצים כולם נולד מ״ר חיצה כך נגרי ח״ר חיל מן חנה בלעיהם מעשה שרצים בלטיהם מעשה כשפים. וע״ק לומר ולא נמצא בהתך וגו׳, ופיבלי״ם בלטיהם יאריהם. פס בריכות ונגרים מעשיות בידי אדם מספת מהר לבדות וגולם מימון מתנכרים ועולם דרך ליחודים ומקוה מבדות: אגמיהם. קטנות מים שהיון מצטין ואין מוכחין לגלה עומדין במקום אחד וקורין לו אשטנ״ק: בכל ארץ מצרים. לפי מהמכות ונתמעטות שבכפים: ובעצים ובאבנים. מים שבכלי עץ וכלי אבן: (כב) בלטיהם. נאמ שהומרין לומו בלט ובהבלי (כשהדרין סו) והבוחנים למהו בלטיהם מעשה שדים ד׳בלטיהם מעשה כשפים: ויחזק לב פרעה. עומד על ידי מכשפות שהם עושים כחומר שיהיו רלוזין לשתות: (יט) אמר אל אהרן. לפי שהגין סיחור על מכה כשנאמר לתוכו לשיכך לא נקה על ידו לא כדם ולא בלעדעשים ולקה על ידי אהרן: נהרתם. הם נהרות המובלים כעין נהרות בלנו: על אגמיהם. קטנות מים שהיון מצטין ואין מוכחין לגלה עומדין במקום אחד וקורין לו אשטנ״ק: בכל ארץ מצרים. לפי מהמכות ונתמעטות שבכפים: ובעצים ובאבנים. מים שבכלי עץ וכלי אבן: (כב) בלטיהם. נאמ שהומרין לומו בלט ובהבלי (כשהדרין סו) והבוחנים למהו בלטיהם מעשה שדים ד׳בלטיהם מעשה כשפים: ויחזק לב פרעה. עומד על ידי מכשפות שהם עושים

וְהָרָא וְיַלְאוֹן מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהֲרָא׃ יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר
לְאַהֲרֹן טוֹל חֻטְרָךְ וְאָרֵים יְדָךְ עַל מַיָּא דְמִצְרַיִם עַל נַהֲרֵיהוֹן עַל
אַרְתֵּיהוֹן וְעַל אַגְמֵיהוֹן וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישׁוּת מַיֵּיהוֹן וְיהוֹן דָּמָא וִיהֵי
דָמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְמָנֵי אָעָא וּבְכָנֵי אַבְנָא׃ כ וַעֲבָדוּ כֵן
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ וְאָרֵים בְּרְהֵטָרָא וּכְתָא יָת מַיָּא דִי בִנְהָרָא
לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי וְאִתְהַפִּיכוּ כָּל מַיָּא דִי בִנְהָרָא לְדָמָא׃
כא וְנוּנֵי דִי בִנְהָרָא מִיתוּ וּסְרִי נַהֲרָא וְלָא יְכִילוּ מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא
מִן נַהֲרָא וַהֲוָה דָמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כב וַעֲבָדוּ כֵן חַרְטֻמֵּי
מִצְרַיִם בְּלַהֲשֵׁיהוֹן וְאִתְתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא קַבֵּיל מִנְּהוֹן כְּמָא
דְמֵימְלִיל יְיָ׃ כג וְאִתְפְּנִי פַרְעֹה וְעַל לְבֵיתֵהּ וְלָא שַׁוִּי לִבֵּהּ אַף לָדָא׃
כד וַחֲפָרוּ כָל מִצְרָאֵי סְחֲרָנוּת נַהֲרָא מַיָּא לְמִשְׁתֵּי אֲרֵי לָא יְכִילוּ
לְמִשְׁתֵּי מִמַּיָּא דְנַהֲרָא׃ כה וְאִשְׁתַּלַּם שְׁבְעַת יוֹמִין בָּתַר דְּהִכָּא יְיָ יָת
נַהֲרָא׃ כו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה וְתֵימַר לֵהּ כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ
שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃ כז וְאִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא הָא אֲנָא

ר ש״ם

(כ) לעיני פרעה. והוא כבודו של משה: שאהרן שלוחו היה מרים במטה ומכה בו הדיה: (כא) מתה. טעמו למעלה שהוא לשעבר. אבל מתה אנכי להבא טעמו למחה: מתה. על דהל טעמו למעלה שהוא לשעבר: (כג) גם לזאת. שכבר ויחזק לב פרעה. מעצמו וגם עתה נחזק מאליו. אבל בצפרדע שכתיב והכבד את לבו שהוא עצמו נתכוין להכביד את לבו: לכן כתיב בפה״ש. ערוב ויכבד פרעה את לבו גם בפעם הזאת שהרי כבד הכביד את לבו פעם אחרת: (כה) שבעת ימים. כך היה מכת היאור: (כו) ויאמר ה׳ אל משה בא אל פרעה. שני פעמים היה משה מתרה את פרעה בשני מכות ובשלישי לא היה מתרה. וכן כל הסדר ובכל שלשה מכות אינו מתרה בג׳ בדר ובצפרדע התרה. בכנים לא התרה. בערוב ובדבר התרה. בשחין לא התרה.

ר ש״י

(מנחות סה) תנן התם מכניסין לעפריים עיר שכולה תכן. לף התם מניחין מכפות למאריס שכולה כפסים: (כג) גם לזאת. למופת המעט שנאפך לתנין ולא נזה על דם: (כה) וימלא. מנין שבעת ימים ה׳ בלא דם: היאור לקדמותו שהיתה המכה מכמעת רגיע הדם. ושלשה חלקים היה מועד ומתקה כסם (בב״ר): (כז) ואם מאן אתה. ולא סרבן אתה: מלן כמו ממלן. מסרת לגלה כיצד הלדם על שם המעגל: (מלכים ח כ) שנו ושקו. כך ושם: גגף את כל גבולך. מכה זקן על כאן מנשה לאיו מיהה לגלה ל׳ מכה. וכן (שמות כא) ונגפו אנשים איש

בעל הטורים

(כא) ויבאש: ל׳. ויבאש היאר: ויכל מוליים ויגף: מלמד שגם ביאור גדלו מוליים שנגפו מהם:

שפתי הכתים

כמו והנה נלש: ה ק״ל דהוי״ל למיכתב וימלאו ועל׳ מנין ז׳ ימים כ״ל דוימלאו קלי על מנין יגף על ז׳ ימים: ו ר״ל ז׳ ימים וה״ם זמן המתנר לא היה ב

יִשְׁלַח הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בַּצְפַרְדְּעִים: כט וְשָׁרַץ
הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־
מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ:
ל וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְפַרְדְּעִים:
ח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־
יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל
אֶת־הַצְפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ב וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ
עַל מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל הַצְפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
ג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְפַרְדְּעִים
עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ד וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר הַצְפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה
אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה: ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר
עָלַי לְמָתַי ׀ אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית
הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה: ו וַיֹּאמֶר
לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
חשישי ז וְסָרוּ הַצְפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ

שפתי חכמים · הצי דגושה · מ״ש · ר ש ״ י

מיתה · וכן (ירמי׳ יג) ובטרם ית:גפו רגליכם · (חבקוק נ׳) פן הגוף נתכן רגלינך (ישעיה ח) ולתכן נגף: (כה) ועלו · מן היאור: בביתך · וחל״ כ בגית עבדין · סוף התיל בעפר התלג ויתמר לע עמו וממנו התחילם ספרדעות (סוטה יא וס״כ): (כט) ובכה ובעמך · (כתובות ס) בתוך מעיהם ונכנסין ת ומקבלין: (ב) ותעל הצפרדע · (ס״ר) לפללע לחם בתוכם וכן מכין לתוכם וכיוצא מזה נחילים נחילים ופשוטו זאו מדבקו · ופשוטו יש לומר כמו בכפרדעים קוכא ל׳ יחידות · וכן תסי בכתוב הכתיבה סחוגיר״ש בלע״ז · ולפי והעל בלפרדע גרימו״ל יכא בלע״ז (בעפרעם): (ה) התפאר עלי · כמו (ישעיה י) כיספאר הגרזן על המנסר בו מנסרים לומר מי גדול ממך

מָחֵי יָת כָּל תִּרְדְּמָךְ בְּעַרְדְּעָנַיָּא: כח וְיַרְבֵּי נַהֲרָא עַרְדְּעָנַיָּא וְיִסְקוּן
וְיֵעֲלוּן בְּבֵיתָךְ וּבְאִדְרוֹן בֵּית מַשְׁכְּבָךְ וְעַל עַרְסָךְ וּבְבֵית עַבְדָּיִךְ
וּבְעַמָּךְ וּבְתַנּוּרָךְ וּבַאֲצָוָתָךְ: כט וּבְךְ וּבְעַמָּךְ וּבְכָל עַבְדָּיִךְ יִסְקוּן
עַרְדְּעָנַיָּא: א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת יְדָךְ
עַל נַהֲרַיָּא עַל אַרְתֵּיָא וְעַל אַגַמַיָּא וְאַסֵּיק יָת עַרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא
דְמִצְרָיִם: ב וְאָרִים אַהֲרֹן יָת יְדֵהּ עַל מַיָּא דְמִצְרַאי וְסַלֵּיקַת עַרְדְּעָנַיָּא
וְחַפַּת יָת אַרְעָא דְמִצְרָיִם: ג וַעֲבָדוּ כֵן חַרְטֻמַיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאַסִּיקוּ
יָת עַרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם: ד וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַאֲמַר צַלּוּ קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עַרְדְּעָנַיָּא מִנִּי וּמֵעַמִּי וְאֶשְׁלַח יָת עַמָּא
וְיִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ: ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל לָךְ גְּבוּרָא חַב לִי
זִמָן לְאֵמָתַי אֶצַלֵּי עָלָךְ וְעַל עַבְדְּיִךְ וְעַל עַמָּךְ לְשֵׁיצָאָה עַרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ
וּמִבָּתָּיךְ לְחוֹד בְּנַהֲרָא תִּשְׁתָּאַרְן: ו וַאֲמַר לְמָחָר וַאֲמַר כְּפִתְגָמָךְ
בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית כְּיָי אֱלָהָנָא: ז וְיַעְדֵּין עַרְדְּעָנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּיךְ

ר ש ב ״ ם

בכרך בארבה התרה · בחשך לא התרה: וכו׳ נגף · מכה: (ה) התפאר · התנשא עלי לבקש הפצך ואעשה · כמו (ישעיהו ז׳) יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיע לי: לְמָתַי אעתיר לך · לאיזה יום וזמן אהה רוצה שיסורו כל הצפרדעים ואני אעתיר מיד שיכותו עד אותו זמן שתבקש ממני כי אין מנהג לבות כלן בפעם אחת: (ו) ויאמר למחר · התפלל

שפתי חכמים

ממך ועמ״ך בלע״ז · וכן מתפתח עלי המתנח להתחכם ולפלול דבר גדול ונורא ם בלה הוכל לעשותו: למתי אעתיר לך · לח לפי המעיר לך היום על הכרתת הצפרדעים למחי תלמד טיבורתו · והלאה לם תלמוד דבכי היום רע בו לפיכך לא ידע אימה לחזור בשלום אלא ם יפללו אותו ויאמר למחר · ויאמר למחר · התפלל

בעל התוספות

(כח) ושלו ושלח כעניין זה ונ׳ · וכתיב ענביך וכתיב כרמי הקדים עגבניך לעשה ונתן כרמי כתיב וכתיב ונטעתי כרמי עגבניך ושיבו · קשעה · וכתיבו כרמיהם

רק ביאר תשארנה : ח ויצא משה ואהרן מעם פרעה
ויצעק משה אל יהוה על דבר הצפרדעים אשר שם
לפרעה : ט ויעש יהוה כדבר משה וימתו הצפרדעים מן
הבתים מן החצרת ומן השדת : י ויצברו אתם חמרם
חמרם ותבאש הארץ : יא וירא פרעה כי היתה הרוחה
והכבד את לבו ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה :
ס יב ויאמר יהוה אל משה אמר אל אהרן נטה את מטך
והך את עפר הארץ והיה לכנם בכל ארץ מצרים :
יג ויעשו כן ויט אהרן את ידו במטהו ויך את עפר
הארץ ותהי הכנם באדם ובבהמה כל עפר הארץ היה
כנים בכל ארץ מצרים : יד ויעשו כן החרטמים בלטיהם
להוציא את הכנים ולא יכלו ותהי הכנם באדם ובבהמה :
טו ויאמרו החרטמם אל פרעה אצבע אלהים הוא ויחזק
לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יהוה : ס טז ויאמר
יהוה אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה
יוצא המימה ואמרת אליו כה אמר יהוה שלח עמי
ויעבדני : יז כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח
בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב ומלאו בתי

רש"י

למחר : (ח) ויצא · ויצעק · מיד שיכלתו
למחר : (י) חמרם חמרם · צבורים
צבורים כתרגומו דגורין דגורין : (יא) והכבד
את לבו · ל' פעול הוא כמו הלוך והכות ·
וכן (מ"ב ג) והכות את מואב (שמואל כב)
ושאול לו באלהים (מ"א כ) הכה ופצוע :
כאשר דבר ה' · והיכן דבר ולא ישמע
אליכם פרעה : (יב) אמור אל אהרן · לא

שפתי חכמים

שמעה שיכרתו ובשתעבוד הבעה לא יכול להסירם ולכן
אמר למחר להראות שע"י מכשפות הוא עושה כן אבל
עכה מתי שההפלל נשמע תפלתו · מהרש"ל · מקשים
העולם למה ביה הכתיב בצפרדעים ויצעק משה אל
ה' ובשאר מכות כתיב ויעתר משה אל ה' וי"ל משום
דאמרינן המתפלל צריך להשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו
ולאן היו הצפרדעים צועקים כמ"ש רש"י בסמוך והוצרך
להרים קולו בתפלתו כדי שישמיע לאזניו את תפלתו :
ס וא"ת ולמה לא פי' רש"י לעיל גבי מכת דם דכתיב
ויחזק לב פרעה ולא שמע וגו' וכן גבי בליעת מטה
אהרן

ומעבדיך ומעמך לחוד בנהרא ישתארן : ח ונפק משה ואהרן מלות
פרעה וצלי משה קדם יי על עסק עורדעניא די שוי לפרעה : ט ועבד
יי כפתגמא דמשה ומיתו עורדעניא מן בתיא מן דרתא ומן חקלתא :
י וכנשו יתהון דגורין דגורין וסריאו על ארעא : יא וחזא פרעה ארי
הות רווחתא ואתיקר ית לבה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי :
יב ואמר יי למשה אמר לאהרן ארים ית חטרך ומחא ית עפרא
דארעא ויהא לקלמתא בכל ארעא דמצרים : יג ועבדו כן וארים
אהרן ית ידה בחטרה ומחא ית עפרא דארעא והות קלמתא באנשא
ובבעירא כל עפרא דארעא הות קלמתא בכל ארעא דמצרים :
יד ועבדו כן חרשיא בלחשיהון לאפקא ית קלמתא ולא יכילו והות
קלמתא באנשא ובבעירא : טו ואמרו חרשיא לפרעה הא מחא מן
קדם יי היא ואתקף לבא דפרעה ולא קביל מנהון כמא דמליל יי :
טז ואמר יי למשה אקדם בצפרא ואתעתד קדם פרעה הא נפק
למיא ותימר ליה כדנן אמר יי שלח עמי ויפלחון קדמי : יז ארי אם
ליתך משלח ית עמי הא אנא משלח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך
ית ערובא ויתמלון בתי מצרים ית ערובא ואף ארעא דאנון עלה :

רש"י

עתה שימותו עד מחר : (י) המרים ·
צבורים : (יא) והכבד · לפי שהמכה
הזאת גדולה היתה לא נתחזק לבו מאליו
אלא הוא הרשיע להכביד את לבו :
(יב) לכנם · מיני (כינהו) [נ"א כינה]

ופרעושין : (יג) הכנם · כמו מ"ם של
ריקם : (טו) אצבע אלהים הוא · מכה
מדינה ולא על ידיהם של אלו היה זו
שאילו בא ע"י מכשפות אף אנו היינו
עושים כן : (יז) הערב · אומר אני כי

רש"י

היה העפר כדאי ללקות ע"י משה לפי שהגין
עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול ולקה
על ידי אהרן : (יג) ותהי הכנם · הרחישה
פדוליר"א בלעז (לויזעריא) : (יד) להוציא
את הכנים · לבראותם (נ"א ולהוציאם
ממקום אחר) : ולא יכלו · שאין השד
שולט על בריה פחותה מכשעורה :
(טו) אצבע אלהים הוא · מכה זו אינה
ע"י כשפים מאת המקום היא : כאשר דבר
ה' · ולא ישמע אליכם פרעה : (יז) משליח

שפתי חכמים

אהרן את מטותם וי"ל דלעיל כיון שעדיין המכה לא
פרה ממנו והוא עודנו מחזיק בטומאתו בודאי הוא
בכלל דבורו של ה' שדבר להם ולא ישמע אליכם פרעה
אבל הכא כתיב וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד
את לבו ולא שמע אליהם כאשר דבר ה' קשה היכן
דבר ה' שאף אם יהיה הרוחה שלא ישמע אליהם
מ"ה מביא קרא ולא ישמע אליכם מדכתיב ולא ישמע
אליכם פרעה והדר כתיב ונתתי את ידי וגו' אלמא זה
דכתיב ונתתי וגו' הוא עדיין המכה לא פרה א"ו ה"ע
קרא ונתתי כלומר כשיהיה לו הרוחה לא ישמע אליכם
ונתתי את ידי וגו' : ע לאו להוציאם מעליהם ודייק
רש"י מדכתיב ויעשו כן החרטומים בלהטיהם שעשו גם

בך · מגרה בך · וכן (דברים לב) ושן בהמות אשלח בם לשון גרוי אינציי"ר בלע"ז
(אנצייצער) : את הערב · כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא והיו
משחיתים

מִצְרַיִם אֶת־הַעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ׃
ח וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד
עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ ששי ט וְשַׂמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ
לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה׃ י וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב
כָּבֵד בֵּיתָה פַּרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת
הָאָרֶץ מִפְּנֵי הֶעָרֹב׃ יא וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ׃ יב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא
נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ׃
יג דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ׃ יד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם
וְזָבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ
לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי׃ טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא
מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו
וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־

שפתי חכמים

ג נמצא ולכן: ם הק"ל למה סגיא עליהן העכוב ודם ולאדם היה כדי להקוקות ולתקם ובמים כדי להכלות אלא שהוא לתכונתם להוליחן ומ"ש על העתיד לב"א שם שמח כו': צ הק"ל דהשתח לתון שבמצרים ל' עתיד שם כאן היתה לכי הכתיב תהיה מבהתנום מוסרים לתחלת שנות לשון עבר לו בעומד: ק הק"ל כי במים יזובתו ומ"ש ולא תלכו למדבר כמו בתקם

והומים וכו' כדאיתא במדרש כי תמומה: (יח) והפליתי · והפרשתי · ופ"י סתי וכן (שמות ט) וספנה ס' וכן (דברים ל) לא נפלאת היא ממך · לא מוכדלת ומופרשת היא ממך: לסען תדע כי אני ה' בקרב הארץ · תע"פ שבכותי בשאר מקומות בתחתונים: (יט) ושמתי פדת · ניבדיל בין עמי ובין עמך: (כ) תשחת הארץ · בתחתכת קרקע · במקומכם קרקע תלכו במדבר:

תוכחה

יז וְאַפְרֵישׁ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת אַרְעָא דְגֹשֶׁן דְּעַמִּי קָאִים עֲלַהּ בְּדִיל
דְּלָא לְמֶהֱוֵי תַּמָּן עָרוֹבָא בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּים בְּגוֹ אַרְעָא:
יח וְאֶשַׁוֵּי פוּרְקָן לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אֵיתֵי מָחָא לְמָחָר יְהֵא אָתָא הָדֵין:
כ וַעֲבַד יְיָ כֵּן וַאֲתָא עָרוֹבָא תַּקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית עַבְדּוֹהִי וּבְכָל
אַרְעָא דְמִצְרַיִם אִתְחַבְּלַת אַרְעָא מִן קֳדָם עָרוֹבָא: כא וּקְרָא פַרְעֹה
לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר אִזִילוּ דַּבְּחוּ קֳדָם אֱלָהֲכוֹן בְּאַרְעָא: כב וַאֲמַר
מֹשֶׁה לָא תַקֵּן לְמֶעְבַּד כֵּן אֲרֵי בְּעִירָא דְמִצְרָאֵי דְּחָלִין לֵיהּ מַגֵּפָה
אֲנַחְנָא נַסְבִין לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהֲנָא הָא נִדְבְּחִנַּת בְּעִירָא דְמִצְרָאֵי
דְּחָלִין לֵיהּ וְאִנּוּן יְהוֹן חָזִן הֲלָא יִסְקְלִנָּנָא: כג מַהֲלַךְ תְּלָתָא
יוֹמִין נֵיזִיל בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהֲנָא כְּמָא דְיֵימַר לָנָא:
כד וַאֲמַר פַּרְעֹה אֲנָא אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְתִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן
בְּמַדְבְּרָא לְחוֹד אַרְחָקָא לָא תְרַחֲקוּן לְמֵיזַל צְלוֹ אַף עָלַי: כה וַאֲמַר
מֹשֶׁה הָא אֲנָא נָפֵק מֵעִמָּךְ וְאֶצְלֵי קֳדָם יְיָ וְיֶעְדֵּי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה
מֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּיהּ מְחָר לְחוֹד לָא יוֹסֵף פַּרְעֹה לְשַׁקָּרָא בְּדִיל דְּלָא

ר ש"י

משחיתים בהם · וים טעם נדבר כי בלשון מכה ומכה למה זה ולמה זה · בטכסיסי מלחמות מלכים הוא עליהם כסדר מלחמת כשלחה על עיר בתחלה מקלקלין מעיינותיה וחל"ב הוקעין עליהם ומיישין בשופרות ניהם ולבהמם וכן בלפרדעים מקרקרים

ר שב"ם

מיני זאבים הם שנקראים ערוב על שם שדרכם לפרוץ בלילות כדכתיב (ירמיה ה') זאב ערבות ישדדם וכתיב (צפניה ג') זאבי ערב לא גרמו לבקר · וכאשר יאמר מאורם אדום כן יאמרו מעומק עמוק · מערב ערוב · גו"א מריו"ר בלע"ז שהזאב ערוב הוא שהוא הולך בערב · עומק שם דבר · והמעשה קרוי עמוק · אדום · שחור: (יח) והפליתי · ביום ההוא · לפי שהחיות רעות קלים הם ללכת בכל המלכות כשהמכה מושלחת תוצרך לומר לשון הבדלה והפרשה יותר משאר מכות · וכן ברבו של בהמות: (יט) ושמתי פדת · לשון הבדלה וכן ישועה והצלה ופורקן כולן לשון הפרשה והבדלה זה מזה: למחר יהיה · שלא תאמר מקרה הוא היה לנו: (כב) כי תועבת מצרים · צאן דבר מאוס היה בעיר מצרים: ולא יסקלונו · בתמיה · דרך בזיון הוא · כדכתיב בשמעי (ש"ב ט"ז) ושמעי הלך בצלע ההר לעומתו הלוך ויקלל באבנים לעומתי ועפר בעפר: (כה) והעתרתי · כמו והחרמתי את עריהם · והחזקת בו · והאבדתי חכמים מאדום · והעלותי · כולם פתרונן להבא: ופתחון וכן והעבדתיך כי אותיות נורמים · אבל לשעבר · יאמר העברתי מעליך עוניך · העליתיך · האבדתי ·

שפתי חכמים

תוכחה ליך כמדבר ותוכחת גם: ד ל"ל ויעמיק כיה (מל"ב כג) ולאלהוס תוכחת כי עמון ומ"ל יסרעל קוכח לותם ד תוכחה · ושוד ו"ל

גלגון

הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה׃ כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ וְעָתַרְתִּי אֶל־
יְהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר אַךְ אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל
לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה׃ ל וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־
יְהוָה׃ לא וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּסַר הָעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד׃ לב וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־
לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ ט א וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֵנִי׃ ב כִּי אִם־
מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם׃ ג הִנֵּה יַד־יְהוָה
הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר
וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד׃ ד וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל
וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃
ה וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה
בָּאָרֶץ׃ ו וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כָּל
מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד׃
ז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד
וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ ח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן
וְזָרְקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה׃ ט וְהָיָה לְאָבָק עַל
כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ

שפתי חכמים

גלגון תחב מועבת מצרים דכר שגאנו הוא למצרים ש וכיוצא בזה מוכיחים שכאן יהלחם תגו וזכחים: (כה) התל׳ כמו נסכל: (כו) ויעתר אל ח׳. נתחנן כנסכה. וכן גם כן נומר ויעתיר הוא יכול נומר ומצמע ויכבה כנסכה. עכשיו כשהוא לומר כי׳ ויפעל מצמע ויכבה נסתעל: (כז) ניסר הערב. ולא מתו כמו שמתו כלמצרים ח שלא מתו יכוה להם הגלה כעזוחסם: (כח) גם בפעם חזאת. תע״ם שמעד מאני לעגלה מתכם לא קיים כבעמחו:

פתוים

לְשַׁלָּחָא יָת עַמָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ׃ כט וַאֲפַק מִנָּךְ וְאֶצְלֵי קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה
מִבְּהוֹדוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ לָא אִשְׁתְּאַר חָד׃ ל וְנָפַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וְצָלִי קֳדָם יְיָ׃ לא וְעָבַד יְיָ כְּפִתְגָמָא דְמֹשֶׁה וְאַעְדֵי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה
מִבְּהוֹדוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ לָא אִשְׁתְּאַר חָד׃ לב וְיַקֵּר פַּרְעֹה יָת לִבֵּהּ אַף
בְּזִמְנָא הָדֵא וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּא׃ א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה
וְתִמַּלֵּל עִמֵּהּ בְּדִנָּן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיהוּדָאי שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן
קֳדָמָי׃ ב אֲרֵי אִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁבָּקָא וְעַד כְּעַן אַתְּ מַתְקֵף בְּהוֹן׃
ג הָא מֵימְרָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוָיָא בְּבְעִירָךְ דִּבְחַקְלָא בְּסוּסְוָתָא בְּחַמְרֵי
בְּגַמְלֵי בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא מוֹתָא תַּקִּיף לַחֲדָא׃ ד וְאַפְרֵשׁ יְיָ בֵּין בְּעִירָא
דְיִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּעִירָא דְמִצְרָיִם וְלָא יְכוֹת כֹּל דִּלְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדְּעַם׃
ה וְשַׁוִּי יְיָ זִמְנָא לְמֵימָר מְחָר יַעְבֵּד יְיָ פִּתְגָמָא הָדֵין בְּאַרְעָא׃ ו וַעְבַד
יְיָ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין בְּיוֹמָא דְבָתְרוֹהִי וּמִית כָּל בְּעִירָא דְמִצְרָיִם
וּמִבְּעִירָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא מִית חָד׃ ז וּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לָא מִית
מִבְּעִירָא דְיִשְׂרָאֵל עַד חָד וְאִתְיַקַּר לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּחְתֵּיהּ עַמָּא׃
ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן סִיבוּ לְכוֹן מְלֵי חָפְנֵיכוֹן פִּיחָא דְאַתּוּנָא
וְיִזְרְקִנֵּהּ מֹשֶׁה לְעֵינֵי פַרְעֹה׃ ט וְיֵהֵי לְאַבְקָא עַל כָּל

ר ש ב״ם

כילם נפתחין בפתח קטן. אבל בישאר איתיות יאמר והכרתי פסיליך והשמדתי. כולם בחיריק בין לשעבר בין לחבא: (כה) גם בפעם הזאת. כמו

ר ש ״י

(ב) מחויק בם. מחזקו בם כמו (זכריה ז) וחמיקו ממנוסיו: (ג) הנה יד ה׳ הויה. לי הוה כי כן יאמר בל׳ נקבה על שעבר היתה ועל העתיד תהיה ועל העומד הוה כמו עושה רוקח הושה: (ד) והפלה. והבדיל: (ח) מלא חפניכם. ולעיניים נלעז (כאנדפאנ): פיח כבשן. דכר הנפח מן הפחלים עמומים הנפרפים ככבשן וכלעז פונג״ס (קהלאנבוויב) פיח ל׳ הפתם שכחוח מפיחן ומפיחין: וזרקו משה. וכל דכר הנזרק נכח תימו נזרק אלא כיד לתת א הכי נפיס הכתב: לתת שהחזיק קומתו של משה אלא שהתיק בם. ולתת בשלח התנך ג׳ על כל תרן מנריס: (ט) לשחין פרח אבעבעת. כתרגומו

שפתי חכמים

שהכביד כצפרדעים: (ח) מועד לאמרי איתיות יאמר והכרתי פסיליך. שלא יאמרו טכת מדינה היא: (ח) פיחי אשר דק שהתנפח ברוח: (ט) פרח. מנדל אבעבועות ומלאות פורסא

אַבְעָבֹעֵת בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: כד וַיִּקְחוּ אֶת־פְּנֵי הַכִּבְשָׁן
וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי פַּרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי
שְׁחִין אַבְעֹבֹעֵת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: כה וְלֹא־יָכְלוּ
הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין
בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם: כו וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה
וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ס כז וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־
עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: כח כִּי ׀ בַּפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־
מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין
כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ: כט כִּי־עָתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אוֹתְךָ
וְאֶת־עַמְּךָ בַּדָּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ: ל וְאוּלָם בַּעֲבוּר
זֹאת הָעֲמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי
בְּכָל־הָאָרֶץ: לא וְעוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם:

ר ש"י

לא וְעוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי. כְּתַרְגּוּמוֹ לְהִתְיַמֵּר עַל עַמִּי לְהַכּוֹתָם וְלֹא יִהְיוּ רְאוּיִים לְהִשָּׁלֵחַ:

שפתי חכמים

לא ועודך מסתולל בעמי. כתרגומו להתימר על עמי להכותם ולא יהיו ראויים להשלח:

לב וְהַכֻּסְּמֹת כִּי אֲפִלֹת הֵנָּה: לג וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה
אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד
וְגֶשֶׁם לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה: לד וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי חָדַל הַמָּטָר
וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו:
לה וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ס

ר ש"י

לב וְהַכֻּסֶּמֶת כִּי אֲפִלֹת הֵנָּה. שֶׁלֹּא הָיוּ גְּבוֹהוֹת כָּל כָּךְ וְלֹא הָיוּ יְכוֹלוֹת לְהִשָּׁבֵר:

שפתי חכמים

והכסמת כי אפלת הנה. שלא היו גבוהות כל כך ולא היו יכולות להשבר:

א א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי
אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ:
ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי
בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בָם וְיִדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה:
ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵהָעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח
עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: ד כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הִנְנִי
מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ: ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא
יוּכַל לִרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת
לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:
ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־
רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד
הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה: ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה
אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים
וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם:
ח וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים: ט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ
וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ: י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי־כֵן
יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה
נֶגֶד פְּנֵיכֶם: יא לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי
אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרְשׁוּ אֶת־פְּנֵי פַרְעֹה: יב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה
וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיֹאכַל אֵת כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כֹּל
אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד: יג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־
הַלָּיְלָה הָיָה הַבֹּקֶר רוּחַ הַקָּדִים נָשְׂאָה אֶת־הָאַרְבֶּה: יד וַיַּעַל
הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל־גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד
מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵּן:
טו וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־
עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־
נוֹתַר כָּל־יָרֹק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
טז וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: יז וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם
וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת הַזֶּה:
יח וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה: יט וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ
יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵם יָמָּה סוּף לֹא־נִשְׁאַר
אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל־גְּבוּל מִצְרָיִם: כ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה
וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה
אֶת־יָדְךָ הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ:
כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: כג לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ
אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר
בְּמוֹשְׁבֹתָם: כד וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקַרְכֶם יֻצָּג גַּם־טַפְּכֶם יֵלֵךְ עִמָּכֶם:
כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ זְבָחִים וְעֹלוֹת וְעָשִׂינוּ
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה כִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־
נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה: כז וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב
פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: כח וַיֹּאמֶר לוֹ פַּרְעֹה לֵךְ מֵעָלָי
הִשָּׁמֶר לְךָ אַל־תֹּסֶף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רְאֹתְךָ פָנַי תָּמוּת:
כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא אֹסֵף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ:

ר ש"י

כה גַּם־אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ. מִמֵּילָא אֵין לָנוּ מִמֶּנּוּ כְּלוּם:

שפתי חכמים

גם אתה תתן בידנו. ממילא אין לנו ממנו כלום:

ב א וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת־בַּת־לֵוִי: ב וַתַּהַר הָאִשָּׁה
וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרֶא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יְרָחִים:
ג וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ וַתִּקַּח־לוֹ תֵּבַת גֹּמֶא וַתַּחְמְרָה
בַחֵמָר וּבַזָּפֶת וַתָּשֶׂם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתָּשֶׂם בַּסּוּף עַל־שְׂפַת
הַיְאֹר: ד וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק לָדַעַת מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ה וַתֵּרֶד
בַּת־פַּרְעֹה לִרְחֹץ עַל־הַיְאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הֹלְכֹת עַל־יַד הַיְאֹר
וַתֵּרֶא אֶת־הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת־אֲמָתָהּ וַתִּקָּחֶהָ:
ו וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֵהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וְהִנֵּה־נַעַר בֹּכֶה וַתַּחְמֹל עָלָיו
וַתֹּאמֶר מִיַּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה: ז וַתֹּאמֶר אֲחֹתוֹ אֶל־בַּת־פַּרְעֹה
הַאֵלֵךְ וְקָרָאתִי לָךְ אִשָּׁה מֵינֶקֶת מִן־הָעִבְרִיֹּת וְתֵינִק לָךְ
אֶת־הַיָּלֶד: ח וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פַּרְעֹה לֵכִי וַתֵּלֶךְ הָעַלְמָה
וַתִּקְרָא אֶת־אֵם הַיָּלֶד: ט וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פַּרְעֹה הֵילִכִי אֶת־
הַיֶּלֶד הַזֶּה וְהֵינִקִהוּ לִי וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שְׂכָרֵךְ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה
הַיֶּלֶד וַתְּהִי מֵינִקְתְּהוּ: י וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה
וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם
מְשִׁיתִהוּ: יא וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֶחָיו
וַיַּרְא בְּסִבְלֹתָם וַיַּרְא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו:
יב וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ
בַּחוֹל: יג וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי אַנְשֵׁי עִבְרִים נִצִּים
וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: יד וַיֹּאמֶר מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר
וְשֹׁפֵט עָלֵינוּ הַלְהָרְגֵנִי אַתָּה אֹמֵר כַּאֲשֶׁר הָרַגְתָּ אֶת־הַמִּצְרִי
וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר: טו וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה
וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּאֵר: טז וּלְכֹהֵן מִדְיָן שֶׁבַע
בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלֶנָה וַתְּמַלֶּאנָה אֶת־הָרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת
צֹאן אֲבִיהֶן: יז וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיְגָרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן
וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאנָם: יח וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ
מְהַרְתֶּן בֹּא הַיּוֹם: יט וַתֹּאמֶרְנָה אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד
הָרֹעִים וְגַם דָּלֹה דָלָה לָנוּ וַיַּשְׁקְ אֶת־הַצֹּאן: כ וַיֹּאמֶר אֶל־
בְּנֹתָיו וְאַיּוֹ לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת־הָאִישׁ קִרְאֶן־נָא לוֹ וְיֹאכַל
לָחֶם: כא וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לָשֶׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֶּן אֶת־צִפֹּרָה בִּתּוֹ
לְמֹשֶׁה: כב וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי
בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: כג וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל־
הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבֹדָה: כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר
אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב: כה וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ס

ג א וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֹתְנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּנְהַג
אֶת־הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵבָה:
ב וַיֵּרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסְּנֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה
הַסְּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסְּנֶה אֵינֶנּוּ אֻכָּל: ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אָסֻרָה־
נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מַדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסְּנֶה:
ד וַיַּרְא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסְּנֶה
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: ה וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֲלֹם
שַׁל־נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו
אַדְמַת־קֹדֶשׁ הוּא: ו וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב וַיַּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרֵא מֵהַבִּיט
אֶל־הָאֱלֹהִים: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נֹגְשָׂיו כִּי יָדַעְתִּי אֶת־
מַכְאֹבָיו: ח וָאֵרֵד לְהַצִּלוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן־הָאָרֶץ
הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל־
מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:
ט וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי וְגַם רָאִיתִי אֶת־
הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם: י וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל־
פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אָנֹכִי כִּי אֵלֵךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: יב וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת
כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן
אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה
אָנֹכִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם
שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אֹמַר אֲלֵהֶם: יד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־
מֹשֶׁה כֹּה־תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי
לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר: טז לֵךְ וְאָסַפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הֶעָשׂוּי לָכֶם
בְּמִצְרָיִם: יז וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ: יח וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ וּבָאתָ אַתָּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה
נֵלְכָה נָּא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
יט וַאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַהֲלֹךְ וְלֹא
בְּיָד חֲזָקָה: כ וְשָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִכֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכֹל
נִפְלְאֹתַי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי כֵן יְשַׁלַּח אֶתְכֶם: כא וְנָתַתִּי
אֶת־חֵן הָעָם הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְהָיָה כִּי תֵלֵכוּן לֹא תֵלְכוּ
רֵיקָם: כב וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמֵגָרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף
וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנוֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם
אֶת־מִצְרָיִם: ד א וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יַאֲמִינוּ לִי וְלֹא
יִשְׁמְעוּ בְקֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלָיו מַה־זֶּה בְיָדֶךָ וַיֹּאמֶר מַטֶּה: ג וַיֹּאמֶר הַשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה
וַיַּשְׁלִכֵהוּ אַרְצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיָּנָס מֹשֶׁה מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאֱחֹז בִּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֶק בּוֹ וַיְהִי
לְמַטֶּה בְּכַפּוֹ: ה לְמַעַן יַאֲמִינוּ כִּי נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה
עוֹד הָבֵא נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ
מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג: ז וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חֵיקֶךָ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל־
חֵיקוֹ וַיּוֹצִאָהּ מֵחֵיקוֹ וְהִנֵּה שָׁבָה כִּבְשָׂרוֹ: ח וְהָיָה אִם־לֹא
יַאֲמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֹת הָרִאשׁוֹן וְהֶאֱמִנוּ לְקוֹל
הָאֹת הָאַחֲרוֹן: ט וְהָיָה אִם־לֹא יַאֲמִינוּ גַּם לִשְׁנֵי הָאֹתוֹת הָאֵלֶּה
וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלֶךָ וְלָקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיְאֹר וְשָׁפַכְתָּ הַיַּבָּשָׁה
וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיְאֹר וְהָיוּ לְדָם בַּיַּבָּשָׁה: י וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם
מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל־עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד־פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן
אָנֹכִי: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם
אוֹ חֵרֵשׁ אוֹ פִקֵּחַ אוֹ עִוֵּר הֲלֹא אָנֹכִי יְהוָה: יב וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר: יג וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי
שְׁלַח־נָא בְּיַד־תִּשְׁלָח: יד וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא
אַהֲרֹן אָחִיךָ הַלֵּוִי יָדַעְתִּי כִּי־דַבֵּר יְדַבֵּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא
יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאָךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ: טו וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ
אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרֵיתִי
אֶתְכֶם אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: טז וְדִבֶּר־הוּא לְךָ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יִהְיֶה־
לְּךָ לְפֶה וְאַתָּה תִּהְיֶה־לּוֹ לֵאלֹהִים: יז וְאֶת־הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח
בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֹתֹת: יח וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־
יֶתֶר חֹתְנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלְכָה נָּא וְאָשׁוּבָה אֶל־אַחַי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאֶרְאֶה הַעוֹדָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם: יט וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שׁוּב מִצְרָיִם כִּי מֵתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים
הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ: כ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם
עַל־הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּה הָאֱלֹהִים
בְּיָדוֹ: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל־
הַמֹּפְתִים אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְיָדֶךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וַאֲנִי אַקְשֶׁה
אֶת־לִבּוֹ וְלֹא יְשַׁלַּח אֶת־הָעָם: כב וְאָמַרְתָּ אֶל־פַּרְעֹה כֹּה אָמַר
יְהוָה בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל: כג וָאֹמַר אֵלֶיךָ שַׁלַּח אֶת־בְּנִי וְיַעַבְדֵנִי
וַתְּמָאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אָנֹכִי הֹרֵג אֶת־בִּנְךָ בְּכֹרֶךָ: כד וַיְהִי בַדֶּרֶךְ
בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ: כה וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר
וַתִּכְרֹת אֶת־עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתַן דָּמִים
אַתָּה לִי: כו וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ אָז אָמְרָה חֲתַן דָּמִים לַמּוּלֹת: כז וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ
בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק לוֹ: כח וַיַּגֶּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֵת כָּל־הָאֹתוֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ: כט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וַיַּאַסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵ

יח הִנֵּנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה: יט וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ: כ הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי פַּרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים: כא וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: פ כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהְיֶה בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד וַתְּהַלֶּךְ־אֵשׁ אַרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: כד וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי: כה וַיַּךְ

שפתי חכמים

ההיא רפה ר ש"י

ועבר: ח הקשה לפי שהי אחר כאן כעת מחר וכדבר אחר מחר יעשה פתם והטעם שהכל הדבר שהבטחתם היו בדבר שנפלא שהיה הוא ותו יתחר לפרעה שהוא בעת שהיה התחיל הדבר ולא היה שהוא בעיניהם אחר כמה ימים שהי יכולים לומר שהוא לא היה בו ממש אלא שהיה מעשה כשפים ע"כ נתן להם לא היה שיהיה מעשה שכבר הוא עתיד להיות מפי משה: ט ר"ל שהוא מגזרת הפעל דמתרגמי' כעין כי נעשתי והוא מגזרת מפלס דמתרגמי' לוחת כמוסם וכלע"ז קלקי"ר (טרעטען) וכלר פירשתי בסוף ויסקמקן כל היכא שהמלת יסודם כמ"ך והיא באה לדבר בלשון מתפעל מהן התי"ו של המוס נהפכת לוחת"ם של שיקר כעין זו וכעין (קהלת יב) ויסכנו הסוחרים מגזרת סכנ (במדבר עז) כי תסחרו עלינו (יח) כעת מחר: כעת הזאת למחר שיהיה בכוחכ למחר כשהגיע ממה לכאן ח ירד הברד: הוסדה: שהיכדה וכל היכא שהמלת יסודם ת"ד כגון יסד ילד יולד יכל כשהיא מתפעלת הכל הוי"ו במקום הי"ד כמו סכדה כולה: ויודע: ויולד ליוסף: (מצלי כט) נדכריכם לא יוכר עבד: (יט) שלח העז: כתרגומו שלח כמוס: וכן (ישעיה י) יושבי הגביים העיזו (ירמיה ו) העיזו כי נעימן: ולא יאסף הביתה: ל' הכנסה הוא: (כ) הגיס: הנרית ל' ויגס: (כב) על השמים: לפי הכתוב ומדרש תנדא הנביהו הקביה למשה למעלה ם מן השמים: (כד) מתלקחת בתוך הברד: גם כהוך גם יהיה והברד מעורכין והכתוב מוסיף סוף

הגהות

אַתְּ כְּבִישַׁת הִיא בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלְחוּתְהוֹן: יח הָא אֲנָא מְחַיֵּת מְטָרָא בְּעִדָּנָא הָדֵין מְחַר בַּרְדָּא תַּקִּיף לַהֲדָא דִּי לָא הֲוָה דְכוֹתָהּ בְּמִצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְאִשְׁתְּכְלַת וְעַד כְּעַן: יט וּכְעַן שְׁלַח פְּנוֹשׁ יָת בְּעִירָךְ וְיָת כָּל דִּי לָךְ בְּחַקְלָא כָּל אֲנָשָׁא וּבְעִירָא דְּאִשְׁתְּכַח בְּחַקְלָא וְלָא יִתְכְּנֵשׁ לְבֵיתָא וְיִחוֹת עֲלֵיהוֹן בַּרְדָּא וְיִמוּתוּן: כ דְּדָחִיל מִפִּתְגָמָא דַיְיָ מֵעַבְדֵי פַּרְעֹה כְּנַשׁ יָת גֵּיתוֹהִי וְיָת בְּעִירֵהּ לְבָתַיָּא: כא וְדִי לָא שַׁוִּי לִבֵּהּ לְפִתְגָמָא דַיְיָ שְׁבַק יָת עַבְדּוֹהִי וְיָת גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא: כב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל צִית שְׁמַיָּא וְיֵהֵי בַרְדָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָאֵי עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל כָּל עִסְבָּא דְחַקְלָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: כג וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵהּ עַל צִית שְׁמַיָּא וְיְיָ יְהַב קָלִין וּבַרְדָּא וּמְהַלְכָא אֶשְׁתָּא עַל אַרְעָא וְאַמְטַר יְיָ בַּרְדָּא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם: כד וַהֲוָה בַרְדָּא וְאֶשְׁתָּא מִשְׁתַּלְהֲבַת בְּגוֹ בַרְדָּא תַּקִּיף לַהֲדָא דִּי לָא הֲוָה דְכוֹתָהּ בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם מֵעַרָן דַּהֲוָת לְעָם: כה וּמְחָא בַרְדָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם יָת כָּל דִּי בְחַקְלָא מֵאֲנָשָׁא וְעַד־בְּעִירָא וְיָת כָּל עִסְבָּא דְחַקְלָא מְחָא בַרְדָּא וְיָת כָּל אִילָנֵי דְּבַחַקְלָא

ר ש"י

צ"ד) יתאמרו כל פועלי און: יתברך: יתגדל: (יחזקאל ל"ח) והתגדלתי: יתהלל המתהלל: יתווכח: ויתחבא לשוא התיבי: (ישעיה כ"ח) והמסכה צרה כהתכנם: יתלכדו: ויתלקטו: ויתטרטר: מתנשא: התעלתי: אתפלל: והתקדשתי: מהרושש והון רב: הרי לך כל האלפ"א בית"א תי"ו בראשם הוץ משבעת אותיות אלו דז"ט ס"ן ש"ת: השי"ן והסמ"ך באה התי"ו אחריהם במתפעל שלהם מן סלל מסתולל: מן שר תשתרר עלינו: מן שבח ישתבח: מן שמר (מיכה ו') ויישתמר חקות עמרי: מן שבר משתבר: הצד"א והזי"ן לא יבא התי"ו במתפעל שלהם אלא אחרי הצד"י תבא סי"ת במקום תי"ו של מתפעל: מן צדק יאמר נצטדק: מן צבע יצטבע בדניאל: מן ציר הצטיידנו ביהושע: מן צרף מצטרף: ואחר הזי"ן תבא דל"ת במקום תי"ו של מתפעל: מן זמן הזדמינתון בדניאל אבל תוספות הן בתיבות: ט' של נצטדק ד' של הזדמנתון: ותי"ו של יתאמרו לעשותן כמתפעל כמו שפירשתי וכן כולם אבל הם עצמם כשהם ראש התיבה לא היה בהן תוספת אות להתפעל כמו וישמע את הקול מדבר אליו ולא יאמר: (ל"ת כמו) מתדבר: לא ישמע בעל: (לא יאמר) כמו יתשמע: ועם עקש (ופתלתל): (צ"ל) תתפתל (ל"ת תפעל) לא יאמר (תתפתל): תתמם לא יאמר תתחכם: (יט) העז: אסוף כמו

בעל המורים

שעל ידו תיקן מפלסים דג' הין בפלס: (יט) [ל"ת ופ"ת] יתפס: כ' במסרת: [ופ"ת] יתפס בכותב: פיקוד יפקוד ולא יתפס (תהיב כ"ל) שמו פקיד עשיר ויפיס לו מקנה רב: (כב) נטוי ל"ת יתפס שעשה בנטוי: (כ) הגיס: כ' במסרת: כתיב ותהיב חוס פירוש חוס וחמלה וקרי מה כתיב בירמיה מעניים שבידו לתף כמו כן מיו יחסים מעניים שבידם מתלין לאמרו טוב שבמצרים נתון לתף מורו שמרי מעיר פירוש תף דגר כ' ומעיר ליה ודך עליסם בכרך

העירו אנשי בנימין · יושבי הגבים העירו:

(שמות ש"ח רש"ם) גימל חמשתי

הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־
בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֵת־כָּל־עֵץ
הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר׃ כו רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא הָיָה בָּרָד׃ כז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי
הָרְשָׁעִים׃ כח הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים
וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד׃ כט וַיֹּאמֶר
אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה
הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי
לַיהוָה הָאָרֶץ׃ ל וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירָאוּן
מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים׃ לא וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי
הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל׃ לב וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת
לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה׃ לג וַיֵּצֵא משפטיר משֶׁה מֵעִם
פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת
וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה׃ לד וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל
הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא

שפתי חכמים

יורדת למטה זכו גם ה׳ וגם יראי שלא יכנו זה לזה (ס״ג) זכ. (ס״ח) ולא נקראו תבל ס״מ מלינו בירושלמי כתם נעשה מן הסמים נלמדין בן בשבוט וכן נרשם ולא נתאבד גם. ושוד דכת שעיון ל׳ נתאב פסוק ותכלה תם תלמוד ע״ג דמתלקת שניה בשעות רבה וכו׳ וגרסי׳ בתמיד פין כתם והכהל פתוכים ומעורבים זה בזה ותם מלקחת נגוף הכהל ובשיטים פיו דומים ולדידיה הוא כתב כתם שהכהל היה מעורבין ולפ״ז צריך לפרש הא דמסיים עשו סלוס ר״ל שנשטיפס דלקו: כ (ס״ח) ע״ש שגם בזמן שכת לפרנסים ומכת עורב היתה נ״מ מלת׳ גלגלים ול״ל מפסקת לה כיס מפעל בתור הציור וכגון שם מלמדי׳ את הציור ול״ל הכם היה מתפלל על עמחר וכיס ס שהוא להפעיל ולא כיס לריך נפעלים ופרשי

ועשות לון קיום עכו שלוס ביעסס (ס״ל): (כח) ורב׳ דו לו כמה שהוכיח בכך: (כט) כצאתי את העיר׳ מן העיר אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה כ גלולים (ס״כ): (ל) טרם תיראון׳ עדיין לא הולהון׳ וכן כל טרם שנמלכל עדיין לא הוא׳ ולשון לשון קודם כמו (בראשית יט) טרם ישכבו עד לא שכיבו׳ (בראשית ב) טרם יצמח עד לא צמח לפ זה כן הוא ידעתי כי עדיין לאיכסה ירהים ומשחיה הכוותה תעמדו פניכם: (לא) והפשתה והשערה

נפתלי

תִּבֵּר׃ כו לְחוֹד בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן דִּי תַמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה בַּרְדָּא׃
כז וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן חֲבִית זִמְנָא הָדָא
יְיָ צַדִּיקָא וַאֲנָא וְעַמִּי חַיָּבִין׃ כח צַלּוּ קֳדָם יְיָ וְסַגִּי קֳדָמוֹהִי רָגַז קָלָא
יְהוֹן עֲלָנָא קָלִין דְּלָוַט בְּאִלֵּין מִן קֳדָם יְיָ וּבְרַדָּא וְאֶשְׁלַח יָתְכוֹן וְלָא
תּוֹסְפוּן לְאִתְעַכָּבָא׃ כט וַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה כְּמִפְּקִי מִן קִרְתָּא אֶפְרוֹשׂ
יָדַי בְּצַלּוֹ קֳדָם יְיָ קָלַיָּא יִתְמַנְעוּן וּבַרְדָּא לָא יְהֵי עוֹד בְּדִיל דְּתִדַּע
אֲרֵי דְיָיָ אַרְעָא׃ ל וְאַתְּ וְעַבְדָּיךְ יָדַעְנָא אֲרֵי עַד כְּעַן לָא אִתְכַּנְעָתּוּן
מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים׃ לא וְכִתְּנָא וְסַעֲרֵי לְקוּ אֲרֵי סַעֲרְנָיָא אֲבִיבִין
וְכִתְּנָא גַּבְעוֹלִין׃ לב וְחִטָּאֵה וְכֻסְּמָתָא לָא לְקוּ אֲרֵי אֲפֵילָתָא אִנּוּן׃
לג וּנְפַק מֹשֶׁה מִלְוָת פַּרְעֹה יָת קִרְתָּא וּפְרַשׂ יְדוֹהִי בְּצַלּוֹ קֳדָם יְיָ
וְיִתְמַנְעוּן קָלַיָּא וּבַרְדָּא וּמְטָרָא דַּהֲוָה נָחִית לָא מְטָא עַל אַרְעָא׃
לד וַחְזָא פַּרְעֹה אֲרֵי אִתְמְנַע מִטְרָא וּבַרְדָּא וְקָלַיָּא וְאוֹסֵף לְמֶחְטֵי

ר ש״י

(כז) חטאתי הפעם׳ עתה הפעם אני מודה שחטאתי: (לא) כי פרס תיראון׳ בתרגום עדיין לא תיראון: (לב) לא נכו׳ להודיעך שמה שלא שיבר הברד אבל הארבה׳ הברד מקלקל את הקשה והארבה אוכל את הרך: (לג) נחך׳ לשון יציקה כמו כהתיך כסף בתוך כור כן תותכו בתוכה׳ ומטר לא חוצק ארצה: (לד) ויוסף לחטא׳ עד עתה לא נתכוין

בעל הטורים

ומטר׳ (ל) תירגום׳ ב׳ במכתב׳ כעת והירך נח מעמלון וזה קולוחון שת״ל׳ אפס ידעתי כי עד שתסור המכת תירגום לכל כוונת המוהס לת תצלון ולת תולחון: (לב) נכו׳ ג׳. (ל) נח נתך׳ לחוש׳. עד נתן מים עליכם כמו כי קחול תמוקטים (ש״ב כ״ח). כלומר נתך תפי ותמתי על יושבי יהושלים (ירמיה מ״ד) לשון בחפלה פלדיקים מעלתה לת האמר ממו כמו כעל נפי מפס׳ ותפוך פלדיקים מוריד לוהו כמו נפי דוד שעשה דין נפי נבל

שפתי הכמים

נלחתי לת העיר לפני כלן שלמה פרשה וכל מלחמות קולות ושוס מנקש שהכהל לת יתך לחלק ושוס ושוס שלת לנתחלקות לכן כוונתך נגלות נלחתי לת העיר ולת נתון בעיר: ל דקי״ל כיון דהפלל שוב ס״ל אין פעולה לכן כלומר ס׳. דהפלל וכו׳ לפיהכך הוכיח ועי״ש מנזהר שפו ל״ל כיון שהכהל בשולף כוס כלילי נקפר ס״ל: לו ר״ל לולהו חלק לייטר ביסוד (בשורש)

וַעֲבָדָיו׃ לה וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פפפ קכ"ח · גיכעטל סו' · ישע"ל סו

ומפטירין כה אמר ה' ביחזקאל סימן כח

שפתי חכמים

על נכסון ככף (מכתיב יד מכר"ן ויל): לעקת נתכנת · לקח זה לה נתן נתכן לה
חפלת פרשת וארא סוגן נתכן: חפלת פרשת וארא

הפטרת וארא (ביחזקאל סימן כח כט)

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּקַבְּצִי ו אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר
נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר
נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים
וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׁאטִים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם
וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃ בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃ דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר ו
אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ
בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עָשִׂיתָנִי׃ וְנָתַתִּי חַחִיִּים חחים ק׳
בְּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ
וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃ וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה
אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ
לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃ וְיָדְעוּ כָל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם
כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ בְּתָפְשָׂם בְּךָ
בַּכַּף כִּכְפְךָ תִּרּוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל כְּתֵפָה וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר
וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל מָתְנָיִם׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא
עָלֶיךָ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמְּךָ אָדָם וּבְהֵמָה׃ וְהָיְתָה אֶרֶץ מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה

מצורת ציון (מגרש): ע' פאר: כתפים: כמו שפמין: כתוב נגוח: יתרון: עלומים: עבותים: עגין
גרונה: תחים: על חת וחוח כלי זרוע: נלחיך: מחוק שחול כשפו: ותלכדתי: ותחתי:
פקפקתיך: ר' קשקשת: ומעשהו: ע' פאר: פּ' תחתם: ע' הכתפה: מצעדם: כשפו: קמו: אשה תשל:
כתפם: פּ' תחיה: קמון ל' כלוב:

וַיַּעֲבֵר לְלִבֵּהּ הוּא וְעַבְדּוֹהִי׃ לה וְאִתְתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח
יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

ר ש"ם

לחתוא במזיר אבל כשהודה על הברד ואני ועמי הרשעים לכן קוראו עכשיו מזיר׃

בעל התורים

שחול ומקצוץ לך כתם וכפר לכם וכן וכפר כי לירובעם על ידי הלם הלדיקים דכתיב וכפר תדמתו עמו׃

הפטרת וארא

וְתֵדַבֵּה וְיֵדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה־יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃ לָכֵן הִנְנִי
אֲלֵיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חֹרֶב שְׁמָמָה
מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃ לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה
לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁמָמָה בְּתוֹךְ ו אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מֻחֳרָבוֹת תִּהְיֶיךָ
שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃
כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־
הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃ וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וֶהֱשִׁבֹתִי
אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרֹתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה׃ מִן־
הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהַמְעַטְתִּים
לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם׃ וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר
עָוֹן בְּפָנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יְהוִה׃ וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וְשָׁבַע
שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ בֶּן־אָדָם
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדֹלָה אֶל־צֹר כָּל־
רֹאשׁ מְקֹרָח וְכָל־כָּתֵף מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־
הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ׃ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי נֹתֵן
לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְנָשָׂא הֲמוֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ
וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ׃ פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ נָתַתִּי לוֹ

את

מצורת ציון (מגרש): מל' חורבן: כשמות: מחרבות: מל' הורבה: והמילותי: חוריבם: ע'
פשר: וכאחי מל' כשכם: כמוס: מל' מני: פזרתים: מחרון מלכים: מגרשם: רדתם:
ע' מחוגאב: כשמעם: מל' הפוכה: חל' נר: מל' לר: מקרח: חוק מכלי שער: מרוטה: פוצ הטוב מן הכבה:
ע' פאר: פּ' תחיה: ע' כשמעם:

אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נָאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: בַּיּוֹם הַהוּא אֵצְמַיח

שמות י בא

י״ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי
אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי
אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ: ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת
אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם
וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי
מָאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: ד כִּי אִם־מָאֵן
אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ:
ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל
אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־
הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־
עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת
אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא
מֵעִם פַּרְעֹה: ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה

שפתי חכמים

א מדכתיב ... [illegible] ... ואי משום דכתיב ... [illegible]

ר״ש״י

(א) ויאמר ה׳ אל משה בא אל פרעה. אוהתרה בו: שתי׳ סומי סתמים ב׳ מימ: (ב) התעללתי׳ שהקשי כמו (במדבר כב) כי התעלע בי (שמ״ח ו) הלא כאשר התשוע בהם המור במצרים וגו׳ ועוד ל׳ פועל ומענינו של״ב היה לו לכתוב שועלתי כמו (חיכה ח) ושועלי לא יעבור. כתרגומו לאתכשעה

לָהֶן לַבַּיִת יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה אֲהֵלָן פְּרַחְוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם וְיֵדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

אונקלוס

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה אֲרֵי אֲנָא יַקִּירִית יָת לִבֵּהּ וְיָת
לִבָּא דְעַבְדּוֹהִי בְּדִיל לְשַׁוָּאָה אָתַי אִלֵּין בֵּינֵיהוֹן: ב וּבְדִיל
דְתִשְׁתַּעֵי קֳדָם בְּרָךְ וּבַר בְּרָךְ יָת נִסָּין דִי עֲבַדִית בְּמִצְרַיִם וְיָת
אָתָוָתַי דִי שַׁוִּיתִי בֵּהוֹן וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ: ג וַאֲתָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמָרוּ לֵהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי עַד אִמָתַי
כְּסֵרְבַ אַתְ לְאִתְכַּנָּעָא מִן קֳדָמָי שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי: ד דְאֲרֵי אִם
סָרֵיב אַתְ לְשַׁלָּחָא יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַייְתֵי כִּיתָר גּוּבָא בְּתָחוֹמָךְ:
ה וְחָפֵא יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְאַרְעָא וְלָא יִכּוּל לְמֶחֱזֵי יָת אַרְעָא וְיֵכוּל
יָת שְׁאָר שֵׁזְבְּתָא דְאִשְׁתְּאַר לְכוֹן מִן בַּרְדָּא וְיֵכוּל יָת כָּל אִילָנָא
דְאַצְמַח לְכוֹן מִן חַקְלָא: ו וְיִמְלוֹן בָּתָּיךְ וּבָתֵּי כָל עַבְדָּיךְ וּבָתֵּי כָל
מִצְרַיִם דִי לָא חֲזוֹ אֲבָהָתָךְ וַאֲבָהַת אֲבָהָתָךְ מִיּוֹמָא דְהֲוֵוהוֹן עַל
אַרְעָא עַד יוֹמָא הָדֵין וְיִתְפְּנִי וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה: ז וַאֲמָרוּ עַבְדֵי

בעל הטורים

(א) בא אל פרעה כי אני הכבדתי וגו׳. כתיב חומר לו לבוא לפניו
ויכתיב חומר לו ליכנס למיתה היה חומר לו לך
[כעמלן כי הן כתוב הכא ולך אמור ... הן הכא
אם] תענה האלן: (ב) כתיבי כאן וזכן כתיב שעד כאן
האחיו כתוב על הבן ולי נאמי מגיד ג׳ דורות שהיו באלים:

שפתי חכמים

ר ש״י

ומי שהיום ב׳ מימ: (ב) התעללתי׳ שהקשי כמו (במדבר כב) כי התעלע בי (שמ״ח ו) הלא כאשר התשוע בהם המור במצרים וגו׳ ועוד ל׳ פועל ומענינו של״ב היה לו לכתוב שועלתי כמו (חיכה ח) ושועלי לא יעבור. כתרגומו לאתכשעה

וחוא מגזרת עני ג׳ מאלת להיות עני ושפל מפני: (ה) את עין הארץ. אח ד׳ מרלה כאהן: ולא יוכל וגו׳. כדוחה לראות אח

[illegible] ... [illegible] ... [illegible]

זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ ח וַיּוּשַׁב אֶת־
מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים׃ ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ
וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי
חַג־יְהוָה לָנוּ׃ י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר
אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃ יא לֹא
כֵן לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם
מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃ ס שני יב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בָּאַרְבֶּה וְיַעַל
עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְיֹאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
הִשְׁאִיר הַבָּרָד׃ יג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיהוָה נִהַג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלָּיְלָה
הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאַרְבֶּה׃ יד וַיַּעַל
הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם כָּבֵד

ר ש״י

כתרגומו (ז) השרש תדע · (ז) השרש תדע · כמעוד גלי ידעת ה כי תכבד מלרוים : (ח) וישוב · סוסנו ע״י שניח ו שמלטו לתחייתם וסימוס לא פרעה : (י) כאשר אשלח אתכם וגו׳ · לפי כי ׳ תפלה גם את מלאן ואת הנקר כתיב לתחר לתמרוס : ראו כי רעה נגד פניכם · כתרגומו · ומ״ש שמעתי כוכב אחד יש שמעו לשם לתמר לכם פרעה רוחה לתי בתיקונים אלי לוחו כוכב עולם נקרא תכם במדבר וזוח אלי · דם והגיגר · וכתעלתו ישרתל כעגל ונקט סקב״ס לגרגר תמר מפה נתפללו (שמות לב) למה יתמרו

ר ש״ב

תארבה : (ז) השרש תדע · וכי עדיין לא ידעת כי אברה מצרים בדבר ובברד ובשאר מכות : (י) כי רעה נגד פניכם · אתם חושבים רעה בלבבכם · וזה טוביח הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים : (יא) ועבדו את ה׳ כי אותה אתם מבקשים · לעבד את ה׳ אתם מבקשים פניי וא״כ טף ונשים למה · (ולכם שאמר)

ר ש״י

על פרעה וסכך לת כדם לדם מיכם שמל יכוכע לוחם · וזכו שנת׳ (יכוכע ה) ביום נגוזתי לת מכפת מלרים מעליכם שכיו לומרים לכם דם לת מזון עליכם למדבר : (יא) לא כן · כתכר למכתם להועך כטף שמכם לנלן לכו מגברים ועבדו לת ה׳ : כי אתה אתם מבקשים · (לוחה ״עבודה) נקשתם עד כאן מכתם (לגלומו ולון דרך כטף לזכות : ויגרש אותם · כתי זה ל׳ קנ״ו · ולא פירש מי מהמגרש : (יב) בא ארבה · כתכול מכת מארבה : (יג) ורוח הקדים · רוח מזרחית : נשא את הארבה · לפי שכתי בנדמיים שמלרים מעכבת סיתה כמו שמפורש במקום לתר : (יד) ואחריו לא יהיה כן · ולוחו שכי · ביומי יוחל שנת׳ (יוחל כ) ממוחו לת נסיה מן העולם למדנו שכיה ככך מכל מכה (כי על יוחל סי) ע״י מיעון הכתוב שכיו יהד תרכה יפ תחיל גזה לכל על מכה לת היה

בעל השורים

(ז) עד מתי יהיה זה לנו למוקש · זה היינו מכה בכורות (ח) ויושב משה ואהרן · שלח להם שיחזרו אליו · התנצים מגיעו גדולים עם קטנים : (ט) מי ומי ההולכים · לתר פרעה שאמר מה לתת מבקשים כל כך לילך ולי לתת בטוחים לנתנם לתלך מי ומי ההולכים ליכום לתלך כי בלא יעזבו במדבר חון מיכוסא וכלו · מי ומי ההולכים · בניהן ובנותיהן וכלן · מי ומי ההולכים · בניהן ובנותיהן וכלן · חון מן · בעזרתו משה בשלוחו ובלבו שלא יהא לו על מה יחזר מכן ס׳ : (יד) ויעל · ל׳ כמעלה · דין ודיוק ויעל בעזרתו ·

שפתי חכמים

ח (מכתב״ע) פי׳ בעבודה וח״ל שתתר תוכח על כתיבים ד״ה כלע״ז תוכח וכו׳ : ט דח״ל תוכח לתת מבקשים עכשיו שהרי בקשו פת בטף ולולו ובקלר : י דח״ל פרעה עלמו גרם תוכח דח״ב מלו זה דיבורי

פַּרְעֹה לֵהּ עַד אִמְתַי יְהֵי דֵין לָנָא לְתִקְלָא שַׁלַּח יָת גְּבָרַיָא וְיִפְלְחוּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהְהוֹן הַעַד כְּעַן לָא יְדַעְתָּ אֲרֵי אֲבַדַת מִצְרָיִם׃ ח וְאִתּוּתֵב
יָת מֹשֶׁה וְיָת אַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַאֲמַר לְהוֹן אֲזִילוּ פְּלְחוּ קֳדָם יְיָ
אֱלָהְכוֹן מַן וּמַן דְּאָזְלִין׃ ט וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּעוּתָנָא וּבְסָבָנָא נֵזֵיל
בִּבְנָנָא וּבְבְנָתָנָא בְּעָנָנָא וּבְתוֹרָנָא נֵזֵיל אֲרֵי חַגָּא קֳדָם יְיָ לָנָא׃
י וַאֲמַר לְהוֹן יְהֵי כֵן מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעֲדְכוֹן כַּד אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְיָת
טַפְלְכוֹן חֲזוֹ אֲרֵי בִישָׁא דְּאַתּוּן סְבִירִין לְמֶעְבַּד לְקֳבֵל אַפֵּיכוֹן
לְאַסְהַדָּתָא׃ יא לָא כֵן אֲזִילוּ כְעַן גֻּבְרַיָא וּפְלְחוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי יָתַהּ
אִתּוּן בָּעֲן וְתָרִיךְ יָתְהוֹן מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃ יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים
יְדָךְ עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְיִתֵי גוּבָא וְיִסַּק עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְיֵכוֹל
יָת כָּל עִסְבָּא דְאַרְעָא יָת כֹּל דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָא׃ יג וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת
חֻטְרֵהּ עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וַיְיָ דַּבַּר רוּחַ קִדּוּמָא בְּאַרְעָא כָּל יוֹמָא
הָהוּא וְכָל לֵילְיָא צְפָרָא הֲוָה וְרוּחַ קִדּוּמָא נְטַל יָת גּוּבָא׃ יד וְסִלֵּיק
גּוּבָא עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּשְׁרָא בְּכָל תְּחוּם מִצְרַיִם תַּקִּיף לַחֲדָא

מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה כֵן אַרְבֶּה כָּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃
טו וַיְכַס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתֶּחְשַׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־
כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד
וְלֹא־נוֹתַר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
טז וַיְמַהֵר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חָטָאתִי
לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם׃ יז וְעַתָּה שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ
הַפַּעַם וְהַעְתִּירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָסֵר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמָּוֶת
הַזֶּה׃ יח וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה׃ יט וַיַּהֲפֹךְ
יְהוָה רוּחַ־יָם חָזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקָעֵהוּ
יָמָּה סּוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם׃
כ וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי
חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְיָמֵשׁ חֹשֶׁךְ׃ כב וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־
יָדוֹ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֵלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת

רש"י

אלא של מין אחד ב (כ"ג רא"ם ע"ש) וכמוהו לא היה ולא יהיה: (טו) כל ירק · עלה ירוק ל ויירדור"א בלעז (גריננס): (יט) רוח ים · רוח מערבי: ימה סוף · אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרחה של א"י לפיכך רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו · וכן מצינו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח שנא' (שמות כג) מים סוף ועד ים פלשתים ממזרח למערב שים פלשתים במערב היה שנא' בפלשתים (צפניה ב) יושבי חבל הים גוי כרתים: לא נשאר ארבה אחד · אף המלוחים מ שמלחו מהם (ש"ר): (כא) וימש חשך · ויחשיך עליהם חשך יותר נ מחשכו של לילה וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד: וימש · ס כמו ויאמש · יש לנו תיבות הרבה חסרות אל"ף לפי שאין הברת האל"ף נכרה

שפתי חכמים

מאת פני פרעה: ב (נח"י) הרמב"ן והרא"ם האריכו בכוונת הרב ואני אומר יגיד עליו ריעו וז"ל הרב בס' יואל אבל מין ארבה לבדו לא היה כמו אותו של מצרים ע"כ משמע כדברי הרא"ם שבארבה של משה היה גדול מהארבה של יואל ושל יואל גדול משל משה בריבוי המינים ר"ל דבשל משה לא היו רק ארבה וילק וחסיל כדכתיב ותהלים ע"ת ואילו גזם לא היה שם · רא"ם: ל רק · ותו אין שייך גבי עץ לשון ירק דהא כתיב כירק עשב ועשב השדה נקראים ירקות ומפרש עלה ירוק ונראה כתיב עלה ירוק נפ"ו מביא ויירדו"א בלעז כלומר כמו בלע"ז קוראין לעלה ירוק ויירדור"א כמו שקורין ירק · כ"ה בלה"ק: מ ר"ל מדכתיב לעיל וישא את הארבה נ"ל עוד לא נשאר אחד וכו' וגבי ערוב לא הוזכר הקרא לגלות שאף המלוחים לא נשארו כיון שהם חיות טורפים בודאי לא היו צריכין אותן מפחד: נ פי' וימש חושך משמע שאותו אמש היה כאן ובקרא משמע

אונקלוס

קֳדָמוֹהִי לָא הֲוָה כֵן גּוֹבָא דִכְוָתֵהּ וּבָתְרוֹהִי לָא יְהֵי כֵן׃ טו וַחֲפָא
יָת עֵין שִׁמְשָׁא דְכָל אַרְעָא וַחֲשׁוֹכַת אַרְעָא וַאֲכַל יָת כָּל עִסְבָּא
דְאַרְעָא וְיָת כָּל פֵּירֵי אִילָנָא דִּי אַשְׁאַר בַּרְדָּא וְלָא אִשְׁתְּאַר כָּל
יָרוֹקָא בְּאִילָנָא וּבְעִסְבָּא דְחַקְלָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ טז וְאוֹחִי
פַרְעֹה לְמִקְרֵי לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר חָבֵית קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וּלְכוֹן׃
יז וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבִי בְּרַם זִמְנָא הָדָא וְצַלּוֹ קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן
וְיַעְדֵּי מִנִּי לְחוֹד יָת מוֹתָא הָדֵין׃ יח וּנְפַק מִלְּוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם
יְיָ׃ יט וַהֲפַךְ יְיָ רוּחָא מַעַרְבָא תַּקִּיף לַחֲדָא וּנְטַל יָת גּוֹבָא וּרְמָהִי
לְיַמָּא דְסוּף לָא אִשְׁתְּאַר גּוֹבָא חַד בְּכֹל תְּחוּם מִצְרָיִם׃ כ וְאַתְקֵף
יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
אֲרִים יְדָךְ עַל צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי חֲשׁוֹכָא עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם בָּתַר
דְּיֶעְדֵּי קְבַל לֵילְיָא׃ כב וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה

רשב"ם

[נ"א לכן אמר] להם יהי כן ה' עמכם: ויגרש אותם · המגרש: (יט) ויהפך ה' רוח ים · כי רוח הקדים הביאו מן הים ורוח מערבי החזירו לים: (כא) וימש חשך · כמו ולא יהל שם ערבי כמו לא יאהל · כלומר החשך של לילה יאמיש ויאפיל זמן מרובה שלא האירה לילה עד שלשה ימים: (כב) חשך אפלה ·

בעל הטורים

מלמד שגם האדמה בשבת · ד"א רמז לכאן ואיתא כתענית מתריעין ומתענין על הארבה מפני שהיא

רש"י

ב"כ אין הכתוב מקפיד על החסרונה כגון (ישעיה יג) לא יהל שם ערבי כמו לא יאהל לא יטה אהלו וכן (ש"ב כב) ותזרני חיל כמו ותאזרני · ואונקלוס תרגם לשון הסרה כמו לא ימוש בתר דיעדי קבל ליליא ע כשיגיע סמוך לאור היום · אבל אין הדבור מיושב על וי"ו של וימש לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך · ומנ"א פותרו לשון (דברים כח) ממשש בצהרים שהיה כפול ומכופל ועב עד שהיה בו ממש: (כב) ויהי חשך אפלה וגו' שלשת ימים וגו' · חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים (בש"ר) ועוד ג' ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש מתחתיו יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לישב (ש"ר ע"ש) ולמה הביא עליהם חשך פ שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו · ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם צ וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא: שלשת ימים · שלוש של ימים · טרציי"ן

שפתי חכמים

שהיתה מכה מחודשת בחושך ולא של לילה ועז"פ יאמש וכו': ס ר"ל כמו אמש דהיינו לילה דעל יום שעבר אומרים אתמול ועל לילה שעברה אומרים אמש: ע פי' אחר שהסיר חושך של לילה והתחיל היום באותו זמן התחיל אותו חושך: פ וא"ת הא כפ' וארא פרש"י הטעם שבכל מכה ומכה בעכסיס מלחמות וכו' בפסוק כי אם אינך משלח את עמי וגו' והוא בתנחומא וא"ל רש"י לא פ יג עליו · וע"ק למה לא הקשה זה על הקרא · וי"ל דק"ל ולמה הביא עליהם חושך אפילה כ"כ הא בזה היה די במה שהביא עליהם חושך שלא ראו איש את אחיו ועז"פ שהיו וכו': צ (מהרש"ל) כ"ל שבתחלה הקשה רש"י למה היה חושך ר"ל למה היה מכה כך שבתחלה לא היה חושך כ"כ כמו לכם ק ע"כ פי' שבתחלה לא היה רוצה לגנות הטבע כ"כ משום

יָמִֽים׃ כג לֹֽא־רָא֞וּ אִ֣ישׁ אֶת־אָחִ֗יו וְלֹא־קָ֛מוּ אִ֥ישׁ מִתַּחְתָּ֖יו
שְׁלֹ֣שֶׁת יָמִ֑ים וּֽלְכָל־בְּנֵ֧י יִשְׂרָאֵ֛ל הָ֥יָה א֖וֹר בְּמוֹשְׁבֹתָֽם׃
שלישי כד וַיִּקְרָ֨א פַרְעֹ֜ה אֶל־מֹשֶׁ֗ה וַיֹּ֙אמֶר֙ לְכוּ֙ עִבְד֣וּ אֶת־
יְהוָ֔ה רַ֛ק צֹאנְכֶ֥ם וּבְקַרְכֶ֖ם יֻצָּ֑ג גַּֽם־טַפְּכֶ֖ם יֵלֵ֥ךְ עִמָּכֶֽם׃
כה וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה גַּם־אַתָּ֛ה תִּתֵּ֥ן בְּיָדֵ֖נוּ זְבָחִ֣ים וְעֹלֹ֑ת וְעָשִׂ֖ינוּ
לַיהוָ֥ה אֱלֹהֵֽינוּ׃ כו וְגַם־מִקְנֵ֜נוּ יֵלֵ֣ךְ עִמָּ֗נוּ לֹ֤א תִשָּׁאֵר֙ פַּרְסָ֔ה
כִּ֚י מִמֶּ֣נּוּ נִקַּ֔ח לַעֲבֹ֖ד אֶת־יְהוָ֣ה אֱלֹהֵ֑ינוּ וַאֲנַ֣חְנוּ לֹא־נֵדַ֗ע
מַֽה־נַּעֲבֹד֙ אֶת־יְהוָ֔ה עַד־בֹּאֵ֖נוּ שָֽׁמָּה׃ כז וַיְחַזֵּ֥ק יְהוָ֖ה אֶת־
לֵ֣ב פַּרְעֹ֑ה וְלֹ֥א אָבָ֖ה לְשַׁלְּחָֽם׃ כח וַיֹּֽאמֶר־ל֥וֹ פַרְעֹ֖ה לֵ֣ךְ
מֵעָלָ֑י הִשָּׁ֣מֶר לְךָ֗ אַל־תֹּ֙סֶף֙ רְא֣וֹת פָּנַ֔י כִּ֗י בְּי֛וֹם רְאֹתְךָ֥ פָנַ֖י
תָּמֽוּת׃ כט וַיֹּ֥אמֶר מֹשֶׁ֖ה כֵּ֣ן דִּבַּ֑רְתָּ לֹא־אֹסִ֥ף ע֖וֹד רְא֥וֹת
פָּנֶֽיךָ׃ פ יא א וַיֹּ֨אמֶר יְהוָ֜ה אֶל־מֹשֶׁ֗ה ע֣וֹד נֶ֤גַע אֶחָד֙ אָבִ֤יא
עַל־פַּרְעֹה֙ וְעַל־מִצְרַ֔יִם אַחֲרֵי־כֵ֕ן יְשַׁלַּ֥ח אֶתְכֶ֖ם מִזֶּ֑ה כְּשַׁ֨לְּח֔וֹ
כָּלָ֕ה גָּרֵ֛שׁ יְגָרֵ֥שׁ אֶתְכֶ֖ם מִזֶּֽה׃ ב דַּבֶּר־נָ֖א בְּאָזְנֵ֣י הָעָ֑ם
וְיִשְׁאֲל֞וּ אִ֣ישׁ ׀ מֵאֵ֣ת רֵעֵ֗הוּ וְאִשָּׁה֙ מֵאֵ֣ת רְעוּתָ֔הּ כְּלֵי־כֶ֖סֶף
וּכְלֵ֥י זָהָֽב׃ ג וַיִּתֵּ֧ן יְהוָ֛ה אֶת־חֵ֥ן הָעָ֖ם בְּעֵינֵ֣י מִצְרָ֑יִם גַּ֣ם ׀
הָאִ֣ישׁ מֹשֶׁ֗ה גָּד֤וֹל מְאֹד֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם בְּעֵינֵ֥י עַבְדֵֽי־פַרְעֹ֖ה

רש"י

קטרלייל"א בלעז (דרייאהייט) וכן ז' ימים בכל מקום שטיינ"א של ימים: (כד) יצג · יהא מוצג במקומו: (כה) גם אתה תתן · לא דייך שמקננו ילך עמנו אלא גם אתה תתן: (כו) פרסה · פרסת שרגל פלנט"א בלעז (פוסזאהלע): לא נדע מה נעבד · כמה

שפתי חכמים

שלא היה צריך כ"א כדי שלא יראו במפלתן ונחומר כל דבר היה די ולבסוף ג' ימים שמתו כלם והיו נקברים היה מביא עליהם חושך מאוד כדי שלא יוכלו לגמוד כדי שילכו ישראל לבתיהם ויראו כליהם וה"ל למה צריך נגע זה והא כתיב שהשם נתן חן העם בעיני מצרים שתפי' בעל נכחם הבהיגים די"ל דבזה נתן להם חן לפי שכשראו מצרים שהיה היכולת בידם ליקח כל אשר להם בימי האפילה ולא היה מי שימחה בידם ולא לקחו בעבור זה היו נושאין חן בעיניהם והשליגים בעל כרחם: ק ק"ל למה לא כתיב שלשה ימים דשלשת בתי"ו משמע דביקות · ועוד איך נופל הדביקות על ימים כי ימים לשון זכר ושלשת לשון נקבה ועז"פ וכו': ר לא נכה: ואילך שהרי כבר היה מוצג: ש ד"ל דפרסה משמע שתבה זה היה מבקש אלא בבהמות מפרסת פרסה וזה היינו דהא אמר בתחלה וגם מקננו משמע בכל וכן פירש פרסת רגל ר"ל בלשה כי' פרסה רגל ונלע"ן

אונקלוס

חֲשׁוֹךְ קְבַל בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם תְּלָתָא יוֹמִין׃ כג לָא חֲזוֹ אֱנָשׁ יָת
אֲחוּהִי וְלָא קָמוּ אֱנָשׁ מִתְּחוֹתוֹהִי תְּלָתָא יוֹמִין וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הֲוָה נְהוֹרָא בְּמוֹתְבָנְהוֹן׃ כד וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֱזִילוּ פְּלַחוּ
קֳדָם יְיָ לְחוֹד עָנְכוֹן וְתוֹרְכוֹן שְׁבוּקוּ אַף טַפְלְכוֹן יֵזִיל עִמְּכוֹן׃
כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אַף אַתְּ תִּמְסַר בִּידָנָא נִכְסַת קוּדְשִׁין וַעֲלָוָן וְנַעְבֵּד
קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ כו וְאַף בְּעִירָנָא יֵזִיל עִמָּנָא לָא תִשְׁתְּאַר מִנַּהּ
אֲרֵי מִנֵּהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְמִפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא וַאֲנַחְנָא לֵית
אֲנַחְנָא יָדְעִין מָה נִפְלַח קֳדָם יְיָ עַד מֵיתָנָא תַמָּן׃ כז וְאַתְקֵיף יְיָ
יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא אֲבָה לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃ כח וַאֲמַר לֵהּ פַּרְעֹה אֱזֵיל
מֵעִלָּוַי אִסְתְּמַר לָךְ לָא תוֹסִיף לְמֶחֱזֵי אַפַּי אֲרֵי בְּיוֹמָא דְתֶחֱזֵי אַפַּי
תְּמוּת׃ כט וַאֲמַר מֹשֶׁה יָאוּת מַלֶּלְתָּא לָא אוֹסִיף עוֹד לְמֶחֱזֵי
אַפָּךְ׃ א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מַכְתָּשׁ חַד אַיְתִי עַל פַּרְעֹה וְעַל
מִצְרַיִם בָּתַר כֵּן יְשַׁלַּח יָתְכוֹן מִכָּא כְּשַׁלָּחוּתֵהּ גְּמִירָא תָּרָכָא יְתָרֵךְ
יָתְכוֹן מִכָּא׃ ב מַלֵּיל כְּעַן קֳדָם עַמָּא וְיִשְׁאֲלוּן גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְאִתְּתָא
מִן חַבְרְתַהּ מָנִין דִּכְסַף וּמָנִין דִּדְהַב׃ ג וִיהַב יְיָ יָת עַמָּא לְרַחֲמִין

רשב"ם

חושך גדול: (כג) מתחתיו · מביתו לפי פשוטו שלא ידעו היכן ילכו: היה אור במושביהם · אפי' שהוא יושב אצל בית המצרי: (א) ויאמר ה' אל משה · בעמדו לפני פרעה: עוד נגע אחד וגו' ואחרי כן השיב משה לפרעה כה אמר ה' כחצות הלילה וגו': כלה · הכל גברים ונשים טף ומקנה: (ב) וישאלו · לשם מתנה גמורה כמו שאל ממני ואתנה גוים

בעל הטורים

בשבת חשך גדול בכל גבול מצרים אפי' הם נח בהויה בכל הגבול הע"פ ק ויצא ביום השביעי: (כח) לך מעלי · מעלי בגימטריא בפסח רמז שבפסח יצאו: אל תסף · ב' במסורה (ר"ל בתורה) דין והיכך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה אל הדי קלות הדיוט קלה בעיניך בשביל שאמר לו אל תוסף ראות פני כי ביום ראותך פני תמות אמר לו השם בעת מותו אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה: (ג) גם האיש משה ·

רש"י

הכבד העבודה שמא ישאל יותר ת ממה שיש בידינו: (כט) כן דברת · יפה דברת ובזמנו דברת אמת א שלא אוסיף עוד ראות פניך (ש"ר): (א) כלה · גמירא · כלה כליל ב כולכם ישלח: (ב) דבר נא · (ברכות ז) אין נא אלא לשון בקשה ג בבקשה ממך הזהירם על כך ד שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום ועינו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו

שפתי חכמים

ובלע"ז פלנט"א: ת לא שלא היו יודעין העבודה דהא היו אומרים וגם מקננו וגו' כי ממנו נקח לעבוד אם כ' וכן לעיל הרבה פעמים אמרו לזבוח לה': א (מהרש"ל) פי' יפה דברת פירושו של כן דברת כתרגומו יאות מלילת ואת"ל נתן טעם למה דברת יפה לפי שבזמנו דברת מ"ס יפה היא לפי שאמרת שלא אוסיף וכו': ב לא מלשון כליה וה"ל כמו גבי כליל תקטר תירגם נמי המתרגם גמירא והתם א"א לפרש לשון כליון אלא לשון כולו: ג פי' אין נא האמור כאן אלא ל' בקשה: ד וא"ת פשיטא כיון שאמר הקב"ה למשה ודאי יאמר לישראל וי"ל דמשה היה בדעתו שלא להזהירם על זה דהוי כעין גזלה בידם והקב"ה ס"ל דבכר עבודה קא שקלו כדאי' בסנהדרין דף צ"א ועוד שמא יאיו מצריים בכולים על ממונם

וּבְעֵינֵי הָעָם׃ ס ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצֹת
הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם׃ ד וּמֵת כָּל־בְּכוֹר ׀ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכֹר הַשִּׁפְחָה
אֲשֶׁר אַחַר הָרֵחַיִם וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה׃ ה וְהָיְתָה צְעָקָה
גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ
לֹא תֹסִף׃ ו וּלְכֹל ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ לְמֵאִישׁ
וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תֵּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם
וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ ז וְיָרְדוּ כָל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲווּ־לִי
לֵאמֹר צֵא אַתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא

שפתי חכמים

ממוקם וירגזו באצריים התיכונים לגן ערוך להשיגם
ה וה"ם פפרשה שלפני זה ויתכת ס' לו מסך עוד נגף
וגו' וי"ל נפרש כי שכרי נפניו כתיב לה תוכיח שוד
וגו' וי"ל נפ' דעונעל תמכר בכך תמר לו דבר זה דכתי
ביה בפ' ומכרו בתוכו לה תן פעם הזה וגו' חלק
ברכתיים כתוב שתחה קניע תעת תכר יעדם כה
פלח לחלן כל כוחה בפרעות שיולחו לה תחלו מלוים
ושתקים כתוחה הלילה בלה ומו כי בשוב מקום בפכרת
היה בעמדו לפני פרעה כתמרה לו נכוחך זו ומ"ם ותה
תני' שתקם קלה לה כתמלו מעם כתוך העיר וכ"ם דכוך
תמוך ח"ל מעום כנוך מעם בלה ימלה בתוכו תלי תלי לה
נתחר לו בעמדו נפני פרעה היה מוכרח לינן בפלחוחו
בל מקום לפני פרעה ח"ל דהקב"ה הקניטו נפעולה
אי' עפחים ודיבר עמו ביון שכועת נדשות תחר '
פרה"ם : ו ומו תחום ליל תקום ונכוחם לך ומו
שחומרים תני שלה זה"ל תלמ"ל תחום גלה כ' אתין
לכ' נוסל על לבון זה דכתוחם מעמע שמפך הוח מבי
תחום ותלילה שמפך הוח קמו הקב"ה תלה ונלתי כתחום
כתחלך בלילה : ז ר"ל שהם חומרים תחום שם דבר הוח
ומו כתלי לילה והקב"ה תמר נמעה כתחום הלילה שהוח מעמע בינה
ותמר כתחום שתח קח : ח ות"ת וכי בשביל כתוטים ניעטו יעמה דכתי שב מקום (כתיב) י"ל מפני שמן
כמה בשביעות ותילך ובדו כתתעטומים נעטותם מעה בכל דבריו תמת לכך נפיהלל בשב
ח"ת בתחום כי מעה יעטו עכשיו ויומ"ש נעטותם נעפרע : ט ות"ת וכח לל כתיב הכח כתוב הכני תלה
נקמן נגני תמכר מתיב בתר הכני ו"ל הח דנקטיב ר"ש הכח שלה תקשה ישוחה לתלעיל לפי דכתיב
בתמרו מעה בתלת שתה בתלת שתה יעשו ויומרו מעה בלתי כוח וכלה כוח תמר עד בכור בשפחה תבא מ
דכתיבתוחים מבכור בשפחה בל היו בכלל וגבי מעה כתיב הכני מעמע שגם שבויים לקו וכתיבים
פחוחים מבכור בשפחה כדפיש"י נקמן וצ"ע בתר הכני לתה לקו בשבויים וכו' ל"ל זו חיים בוכות
בתמרו ביה יוצעין שמה בל בתלה בילה בלה מחוקן תלת מחלעין בתם ובתלת דבריו מבכור פרעה
עד בכור בשפחה בל בשבויים בלה שבעבו תם ובתלת בל היו בלה מחוקן בתלת מדבריו
מעה שתין שבויים בכלל דגם הם בכלל הבכור שבתה פיהום בשתחוים ובתר הכני גם הוח פחום ' ועי"ש

בְּעֵינֵי מִצְרַיִם אַף גַּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחֲדָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּעֵינֵי
עַבְדֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַמָּא׃ ד וַאֲמַר מֹשֶׁה כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ כְּפַלְגוּת
לֵילְיָא אֲנָא מִתְגְּלֵי בְּגוֹ מִצְרָיִם׃ ה וְיִמוּת כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דְיָתִיב לְמִתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵהּ עַד בּוּכְרָא
דְאַמְתָא דִי בְתַר רֵיחַיָּא וְכֹל בּוּכְרָא דִבְעִירָא׃ ו וּתְהֵי צְוָחְתָא
רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דְּכְוָתֵהּ לָא הֲוַת וְדִכְוָתֵהּ לָא תּסֵף׃
ז וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יְנַזֵּק כַּלְבָּא לִישָׁנֵהּ לְמִנְבַּח לְמֵאֲנָשָׁא וְעַד
בְּעִירָא בְּדִיל דְּתִדְּעוּן דְּיַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין מִצְרָיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ ח וְיֵחֲתוּן
כָּל עַבְדָּךְ אִלֵּין לְוָתִי וְיִבְעוֹן מִנִּי לְמֵימַר פּוֹק אַתְּ וְכָל עַמָּא דִי

ר ש"י

נכלכם גדול לא קיים נכסם׃ (ד) ויאמר
משה כה אמר ה' כעמדו לפני פרעה
נתמכם לו נכוחה זו ה"ם שכבי מיכה מלפניו
לא פוסק לחות פיו׃ כחצות הלילה׃
כהתוך הלילה׃ כחצות כמו (מ"ח יט) כעלות
(תהלים קכד) נחצות אפם בתן׃ וכו בקונו
ליכנו על תופעיו בתין חצות עם דבר׃ כל
בכור׃ (נכרכות ד) וכ"ד כמו כבחצות הלילה
ותמרו שתמר משה כחצות דמכתע שמוך לו
ז לו נפיו לו לתחריו ולא תמר בחצות בתה
יעשו לתקניטי פרעה ויתמרו משה ה"נ דבדי
הוה תכל הקב"ה יודע עתיו ולבעיו תמר
בחצות׃ (ה) עד בכור השבי׃ נמה לקו
השבויים שכבו שלא יתמרו יהלחם תבעה
עלינוגם וכניה פורעמה על תלינים׃ מבכור

בעל הטורים

ס"ת משה וכהנך מעה בתו שבשלה קדמלו׃ (א) לו
משה ולא תחסן כתרן מלינים לתמר׃ ומשך ליה תיתום
לומר שלחם ניח דין לומר מקידם׃ ד"ה לו משה וכלו
לתמן בתוכם לומר שעדות כתוכם כשהם נקיונים

ר ש"י

פרעה עד בכור השפחה׃ כל הפחוטים
מבכור פרעה ותשובים מבכור בשפחה היו
בבלל׃ ומפה לקו בני השפחות שלקה הם היו
מעבדיהם בפה ומפתם׃ בגרתם׃ ובל
בכור בהמה׃ לפי שהיו עובדין לה׃
כשהקב"ה עתיד עון התומה עובדי תוכבי׃
נפיע מלהיות׃ (ז) לא יהריץ כלב לשונו׃ תומר תני שהון לו שון לא
וכן (יהושע י) לא הרן נבני ישראל לוים הת לשונו לא שן׃ (ס"ב ה) לו תרחן תשתון
(ישעיה מח) לשונך תרון שון (משלי בח) מהשבות תרון תדם חריף ושון (שם י) ויד
מהוצים העשיר׃ תריפים סומרים שתיים׃ אשר יפלה׃ יבדיל׃ (ח) וירדו כל
עבדיך׃ תלך בכוד לשלטה שהיו בסוף ירד פרעה בעלמו תלינו בלינה ויתמר קמוד
שלו תקון שתי ולא תמר לו משה מהמלה וירדם ללי וסבתמיות לי (זכתיב קג): אשר
ברגלך

וַיֵּצֵא מֵעִם־פַּרְעֹה בְּחֲרִי־אָף: ס ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:
י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמֹּפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה
וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ: ס יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן
הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־
אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: ד וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח

שפתי חכמים

כ דק"ג מפ' תוכחה ניח נפרעה סיפה קום לנד ושוד לפ
תם יצא עם כי בהלכה לא ידעו תלת ת ן לעיר וישבתו
ויחזקו (ג"פ מלרוך): ל וכיוצי כל למשה בל בחוצת
לעיר ובה יצא לפרוש מפרעה שיצא מלפניו מפ"ש
לא יצא: כב דק"ג לדברנם מפשם סי"ל לקוף על מפם
נפי שאמר להקם כי ודבר: תלוני קשת ומ"ע וכו':
ג (ת"י) קבר כי דכתוב תומר בלבן מלרים ותלו
המוסרים כיון מוך לתלן מלרים: ם (ת"י) ביה"ם
לתיר לכלול וכו' ודכיוו לתן לפם קיפוי וכו' לבל ל"ע
מבואר כולו בלעון הגמרא וכיוצא יפלה לעיני הפעמים
מכח דלמדינן מ"ה דק' ל' מ"ע שיצא ת"ע נתנן כ"ד
שני מיני סיכוכה נידון ניח מעזקה וחמני כדי
מחדה ובידוכו ניח מחדה וחמני סי מעזקה וחלו
שנוכר הכיעור כיון מתלכם לם בעזקה לתחר לעולם
ת: בחמוני כי לתחר בחוצה וכו' ע"ש: ע (ת"ם)
וחיני מכון הכתוב דלמלת תקח סדבר לתחלן כולו
דק לחר תלני בעיבול שיוכם לתחר כיון מדבקים ושוד
תפי' תל"ע בפ' תקח סדבר נפרעה סיפ דוקא למלת

ר ש"י

ברגליך · המוכנים לחת עלמך ולעוכך:
ואחרי כן אצא · עם כל העם כ מתלכך:
ויצא מעם פרעה · כשנאמר דכרון ל יולא
מלפניו: בחרי אף · על שאמר לו הלך מוסף
במלות סיי: (ט) למען רבות מופתי ·
מופתי סיום רבות ג · מכת ככורות וקריעת
יס סוף וכיוצר ג לא מלינו: (י) ומשה
ואהרן עשו וגו · כבר כתב לנו זאת בכל
המופתים ולא שנתה כתן הלוה בסביל לסמכם
לפרעה שלחתיכם: (א) ויאמר ה' אל
משה ואל אהרן · בשביל שהסתן עשה
ועכה מופתים במלה הלך לו כעוד זה
מתוך רלשונה בכללו עם משה בדבור:
בארץ מצרים · (מכילתא) תון לכלך לו
חינו הלוה בהון הכלך ם"ל כאותי לא סיער
וגו' ומה חפלה קלה לה שתפעל בחון הכלך לפי שהיתה מלחה גדולה לכלך
כ"ב: (ב) החדש הזה · (מכילתא ם"כ) כלאומו לנטיה בתידובה ואמר לו בשבילת
מהחדש יכוה לך כ"ש · ואין מקרא יולא מידי פשוטו על הדם ממן אמר לו זה יהיה
לכם לכבר מעין החדשים שיהא חייב קדוי שני סיון אלינו: חזה · שהקדש משה ע"י
מולד הלנכנה בחינו שעור שהלה ותהיה לקדש ם וכהלכה לו בחלנע לה ס:ם:
כרקיע ואמר לו כזה כלה וקדש · וכיולד כלאמרו והנה לה היה מדבר עמו הלה ביום
שנת (לעיל ג) ויכו לגיום דבר (ויקרא ז) ביום זאת (במדבר עו) מן היום אשר זה ס
וכיולה הלה שמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו וכשלאמה עם תשבה: (ג) דברו
אל כל עדת · (מכילתא) וכי מהרן מדבר והלה כבר נאמר לחם הדבר ? אלא חולקין

דבור

עֶקֶד וּבְתַר בֵּן אֶפֵּוק וְנִפֵּק מִלְּוָת פַּרְעֹה בְּתֻקְפָּא רָגְזוֹ: ט וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה לָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן פַּרְעֹה בְּדִיל לְאַסְגָּאָה מוֹפָתַי בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם: י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ יָת כָּל מוֹפָתַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם פַּרְעֹה
וְתַקֵּף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵהּ:
א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֵימָר: ב יַרְחָא הָדֵין
לְכוֹן רֵישׁ יַרְחִין קַדְמָאי הוּא לְכוֹן לְיַרְחֵי שַׁתָּא: ג כַּלִּילוּ עִם כָּל
כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּעַסְרָא לְיַרְחָא הָדֵין וְיִסְּבוּן לְהוֹן גְּבַר
אִמַּר לְבֵית אֲבָא אִמַּר לְבֵיתָא: ד וְאִם יְזֵעֵר בֵּיתָא מִלְּאִתְמְנָאָה

ר ש"י

אלי': (ט) לא ישמע אליכם פרעה · כלומר
אחר כל מכה ומכה הי' אומר הקב"ה
למשה ולאהרן לא ישמע אליכם עד לכסוף · ויחזק ה' בכל פעם ופעם:
(ב) בארץ מצרים לאמר · החדש הזה וגו' · לפי שפרשה זו על מצות קידוש החדש
הוצרך לפרש שמצות הללו נצטוו כמצרים אבל שאר מצות יש מהם בהר סיני ·
יש מהם באהל מועד ויש מהם בערבות מואב: ראש חדשים וגו' · זהו כר'
יהושע שבניסן נברא העולם: להודשי השנה · בכל מקום שאומר לכם בחדש
השביעי תשיעי לחודש הזה הם · ולר' אליעזר האומר בתשרי נברא העולם ·
עיקר פשוטו כך · החדוש הזה לכם אע"פ שאינו ראש חדשים לשאר אומות
לכם יהיה ראש חדשים למנות ששי שביעי תשיעי חדש שנים עשר
הוא חדש אדר · מכאן תמנו לחיות לכם זכרון שבו יצאתם ממצרים · וכשנאמר
בתורה · ובחדש השביעי · לירח יציאת מצרים פירושו · וכן דגילים
הפסוקים לקחת חשבונם ליציאת מצרים כרכתיב בחדש השלישי לצאת בני
ישראל וגו' וכן בבנין הבית ויהי בשבעים שנה וארבע מאות שנה לצאת
בני ישראל מארץ מצרים: (נ) לבית אבות · משפחות בית אחד רגילים לאכול
יחד בבית אחד כי הפסח לא יאכל בשני בתים · דכתיב שה לבית בית אחד
יאכל: (ד) ואם יטעט · שלא יוכלו לאוכלו כולו: בסכסת · כנין כדכתיב

שפתי חכמים

כמוד הם לנד ומומרים זה לזה למדני ומלמוד
יונה מכין שניהם כלאו שניהם מדברים:
דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר
לחדש · (מכילתא) דכאן סיום כלאם מודם
פקוקומו כמשמר לחודם: הזה · צ פכח
מלינו מקומו מנעשור ולא פכח דורות
(פסחים נו): שה לבית אבות · (שם)
למשפחה אחת ק כני שניו מכוונין יכול שה
אחד לכנן ה"ל נמי: (ד) ואם ימעט
הבית מהיות משה · ואם יהיו מועטין

דמיניטת הוא · ומ"ש ת"י דכ"ל ויקרא לשם ומנעשר ולהדם וגו' מכוון מעשה כלומר לקיחה קלי על יום
העשור הלא גם כשבו הכי לשר שנאמר שהלקיחה בעשור ולא בהדוק: ק מדלאמר משה לישראל ויקרו ונפ

בעל הטורים

משה והכהן: (ד) לוה לפי הכלי · כגיע' תלי כיום
מישר לך שהם לכל כיום ילוי: הכתוב על פשה שה תמים ·

הוא ושכנו הקרב אל־ביתו במכסת נפשת איש לפי
אכלו תכסו על־השה: ה שה תמים זכר בן־שנה יהיה
לכם מן־הכבשים ומן־העזים תקחו: ו והיה לכם למשמרת
עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל
עדת־ישראל בין הערבים: ז ולקחו מן־הדם ונתנו על־
שתי המזוזת ועל־המשקוף על הבתים אשר־יאכלו אתו
בהם: ח ואכלו את־הבשר בלילה הזה צלי־אש ומצות

רש"י

מהיות משה אחד שאין יכולין לאכלו ויבא לידי נותר ולקח הוא ושכנו וגו' זהו משמעו לפי פשוטו · ועוד יש בו מדרש ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו ולהמנות על שה אחר · אך אם באו למשוך ידיהם ולהתמעט · מהיות משה יתמעטו בעוד השה קיים בהיותו בחיים ד ולא משנשחט (פסחי' פט): במכסת: חשבון וכן (ויקרא כז) מכסת הערכך: לפי אכלו · הראוי לאכילה פרט לחולה ולזקן ש שאינו יכול לאכול כזית (מכילתא): תכסו · התמנו: (ה) תמים · בלא מום: בן שנה · כל שנתו קרוי בן שנה א כלומר שנולד בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים · או מזה או מזה ב שאף עז קרוי שה שנאמר (דברים יד) ושה עזים: (ו) והיה לכם למשמרת · זהו לשון בקור שטעון בקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטה · ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים ג מה שלא צוה כן בפסח דורות · היה ר' מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר (יחזקאל טז) ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים הגיע שבועה שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו ולא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו שנא' (שם) ואת ערום ועריה ונתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה שנאמר מתבוססת בדמיך (שם) בשני דמים ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו ושהיו שטופים בעבודת כוכבים ד אמר להם משכו וקחו לכם · משכו ידיכם מעבודת כוכבים וקחו לכם צאן של מצוה: ושחטו אותו וגו' · וכי כלן שוחטין אלא מכאן ששלוחו

שפתי חכמים

נאן למשפחותיכם א"כ בית אבות היינו משפחה ונגד פירש"י שה למשפחותיכם שה לבית אבות: ר ר"ל מהיות משה קרינן מהיותו דשה דאותיות אחע"ה מתחלפות: ש דמדפסח הוא נאכל על השובע א"כ מאי נפקותא בין בעל אכילה לשאינו בעל אכילה אלא לפי אכלו היינו הראוי לאכילה: ת י"ל משום שפי הביא התרגום שלא תאמר תכוסו את שאחרים · לכך הביא בתרגום תתמנון ע"י אחרים · (נה"י) נ"ל עיקר כוונת הרב למעוטי שלא תפרש לשון שחיטה לא תשחטו תרגום לא תכסון וכן דעת הר"ם: א (נה"י) ואתא למעט דלאחר שעבר עליו שנה אע"פ שעדיין לא נתמלאו שתי שנים פסול לקרבן פסח כדאמר בפסחים דף ל"ו ברש"י זכר בן שתי שנים אינו ראוי לפסח ע"ש מה שהאריך בראיות: ב דכתיב ושה עזים ואי אמרת א' מן הכבשים וא' מן העזים הל"ל שיים לשון רבים ביון דעז נמי קרוי שה אלא וכו': ג וזהו דלא הקשה לעיל גבי בעשור לחודש ויקחו לכם וגו' וגו' וי"ל דלעיל הייתי אומר משני בקור ממום צריך ד' ימים ואה"נ דפסח דורות נמי צריך ד' ימים לבקור ולא בא הוה למעט מבקור ד' ימים אלא פסח שני אבל הכא דכתיב והיה לכם למשמרת וגו' והוו לשון בקור ש"מ דויקחו דכתיב לעיל קיחה ממש הוא א"כ קשה למה לקיחתו ד' ימים קודם לשחיטתו כלומר לקיחתו לשם פסח ופסח דורות לקיחתו לשם פסח כל זמן שירצה · אך קשה היאך מתורץ הקושיא במה שמביא בשם רבי מתיא בן חרש וכו' ולמה ד' ימים לא פחות ולא יותר וצ"ע: ד פי' וטוב שעה אחד

על אמרא ויסב הוא ושיבבה דקריב לביתה במנין נפשתא גבר
לפום מיכלה תתמנון על אמרא: ה אמר שלים דכר בר שתה
יהי לכון מן אמריא ומן עזיא תסבון: ו ויהי לכון למטרא עד
ארבעא עסרא יומא לירחא הדין ויכסון יתה כל קהלא כנשתא
דישראל בין שמשיא: ז ויסבון מן דמא ויתנון על תרין ספיא ועל
שקפא על בתיא דיכלון יתה בהון: ח ויכלון ית בסרא בליליא

רשב"ם

ויהי המכס לה' מן הצאן · המם עיקר · כמו מם של מלך · מכסת כמו שכבת הטל · אבל תכוסו · מגזרת כסס · כמו תסובו או סבב · ואינו מגזרת מכס לה' כלל · ואפי' אם היה המ"ם של מכסת תוספות ולא מעיקר התיבה כמו מצוה מקנה מראה מעשה לא יהיה מגזרת תכוסו אלא מגזרת כסה עשה ראת · מחטופי למ"ד פעל של ה' שכולם אות שאחרי השם בחטוף · תקות תגרת · מצות · אבל משוב · קם · ויגר מואב · יאמר תשובה תקומה · ומגורתם אביא להם · חטף באות ראשונה: (ז) המשקוף · מפתן העליון הנראה לעין כל בכניסת הבית כמו וישקף אבימלך · והמפרש לשון שקיפה וחבטת הדלת צריך למצא לו חבר בלשון תורה ונביאים בלשון העברים: (ח) ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו' · כל עניני אכילה דרך חפזון ומהירות הוא כאדם הנחפז

בעל הטורים

שצריך ב' שיים א' לפסח וא' לחגיגה: (ה) ו"פ בה בפרשה בבתלרף עמהם מן הכבשים רמז שאין פותחין ממנה טלאים מבוקרין: (ח) ואכלו את הבשר · הפסוק מתחיל ומסיים באכילה על מרורים יאכלוהו רמז שצריך שתי אכילות אכילת הפסח ואכילת חגיגה: יאכלוהו · וסמיך ליה אל תאכלו לומר שיאכלוהו דוקא לשם פסח

רש"י

הכל אדם כמוהו (מכילתא קדושין מא): קהל עדת ישראל · קהל ועדה וישראל · מכאן אמרו פסחי צבור נשחטין בשלש כתות זו אחר זו נכנסה כת ראשונה ננעלו דלתות העזרה וכו' כדאיתא בפסחים (ד' סד): בין הערבים · משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים שהשמש נוטה לבית מבואו לערוב · ולשון בין הערבים נראה בעיני אותן שעות בין עריבת היום לעריבת הלילה · עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו צללי ערב ועריבת הלילה בתחלת הלילה · ערב לשון נשף וחשך כמו (ישעיה כד) ערבה כל שמחה: (ז) ולקחו מן הדם · זו קבלת ו הדם יכול ביד ת"ל אשר בסף: המזוזת · הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן: המשקוף · הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו לינט"ל בלש (אבערשוועלע) · ולשון שקיפה חבטה כמו (ויקרא כו) קול עלה נדף טרפא דשקיף · הבורה משקופי: על הבתים אשר יאכלו אותו בהם · ולא על משקוף ומזוזת שבבית התבן ובבית הבקר שאין דרין בתוכן: (ח) את הבשר · ולא גידים

שפתי חכמים

שכיו וכו': ה (רא"ם) וא"ת אמאי לא יליף מקרא אים שה לבית אבות שאחד לוקח לכל המשפחה ועוד דלמא באני הכא שיב לו ולמ"ת שותפות בגוים וי"ל דנפקא ליה מהכא מדי קרא: דאם אינו ענין לבית דאית לי' שותפות בגוים תנהו ענין לביתא שאין לשליח חלק בגוים כדאיתא גם בקידושין · (נח"י) ואגב חורפיה לא עיין יפה והאריך בה פ"ש ומפיים וג"ג דכא"ל ושחטו אותם דהוי משמע דהרבה אנשים שוחטים הרבה פסחים או הל"ל ושחט אותו השתא דכתיב ושחטו אותו א"כ קשה וכי כולם שוחטים אלא וכו': ו דלא הל"ל אלא ונתנו מן הדם ולקחו ל"ל אלא זו קבלה: ז (נח"י) והכי פי' מאחר שלקחו היינו שמקבל את הדם ונתן כתיב לתוך מה יקבל יכול אף ביד תלמוד לומר בסף: ח מדכתיב אשר יאכלו אותו בהם · וא"ל דדוקא כתיב על הבתים אשר יאכלו אותו בהם אבל בית שאין אוכלין בתוכו אע"פ שראוי לדור בתוכו אין נותנין שם דם שבדי

עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ׃ מ אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל
בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ׃ יוְלֹא־
תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ
תִּשְׂרֹפוּ׃ יא וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם
בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא
לַיהוָה׃ יב וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי
כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה׃ יג וְהָיָה הַדָּם לָכֶם

שפתי חכמים

כתיב בסמוך. וקיים הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם ואעשה אני ראיתי בדמים ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף לשחת בבא להכותי בארץ מצרים: ם ואכלתם אותו בחפזון. ולקח בידו את הסכין בעת שהיה אוכל (ג"ח) ודקה בעידנין שהם קצין שיהיו נלחצין מחמת קושיין קמייהו: י מדמיקיב ומלוים על מנורים הקים מרוב לעמוד מה שלא עין ערוים ועל דבר הבא בידו תימהין יצא ידי חובתו אף מרוב מין ערוים ועל שבב מר יצא ידי מרור: כ ר"ע בוחל ומביא מים ר"ש בוחל מים ג"ל לכתוב וכל מבושל נרצה על מבושל. ומ"ש לא ל' ותני' ברה"ש כיון דמבושל מעל גם מעל כדמיתיב ומבושל ותבשל ושרפ"י דחף הכי קרי ניעול ונלוף לעמוד ולאכול בחפזון. ג"י חש"ג ל"ש דכתיב ל"ת לא לגם ועל"ל דכתיב עם כרעיו ועם קרבו ולחם בגדם בהכנם לנדבו ג"ש עם ראשו ועם קרבו כדכתיב בפשוטו ללחוץ: בו וכתב הרמ"ם זה היום ללחץ תעבדו ר"ש. כלומר הכל ר"ש אלא בזה ותמיה לי אחר כמין ביטול הוא זה לגלח קודם תוכה גו ותמיה לי אחר הגיה דכתי ר"ש שהלכה כמותו מהכתי והפס דכתי ר"י הגלילי אבל ר"ע (נח"ת) וג"ע ר"ש"ך דבוהכ"ג הרב לפסוק כוותיה. וי"ש נאם ה' אשר בני מעיין בלשון שמותן נתיבו ל"ש. מי מהן מרעיו לתוכו לגלח רס"ג דכתי דכתיבה ל"ש דעתן לתוכו כ"ג בכני אדעיו ל"ש דעתן לתוכו ולח על גי לגלח בתרעיו לאחר ומ"ש ג' ימים (נח"ת) חימה לי דבכולה מקומות בש"ס מוכח שהוא עומד בחר ובן ש"ס ר"ע בברייתא בכריתות דף ט' ובפסחים דף ק"כ: ם הא לעל נקט כיוצא בהכתוב לפי שהרואה מבחוץ לעל קיימת ובולך מיום לחבירו עד יום בני לגן תתרפ"ו ובתרבעו יהיה שהחלה עמידתו לשרפו לו יהא לנגף עד נקד בני (רח"ם) ג"ל אבל אחר שלח ישרפו

ר ש"י

ללכת: (ע) נא. גראה לשון צלי קדר המבושל בלא מים ובלא צלי אש הכתוב כאן: ראשו על כרעיו. כל זה דרך מהירות: (יא) פסח הוא לה'. שהמלאך יהלוך ויניח בית ישראל להכות בבתיהם שבבתי העובדי כוכבים: (יב) אעשה שפטים. לפי שהיה ביוצא באלהי מצרים

ר ש"י

חגורים. מזומנים ע"נדרך: בחפזון לי. כהלה ומהירות כמו (ש"ב כג) ויכי דוד נחפז ללכת. (מ"ב ז) ואחר הצליחו תרם בחפזון: פסח הוא לה'. הקרבן הוא קרוי פסח ע"ש הדלוג ם והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים ויוסף ממנהי למנהי ויבראל למעלן נמלך צ ואחס עשו כל עבודותיו (ש"ם) (ד"ח) דרך דילוג וקפיצה זכר לעמו שקיו פסח וגס פסק"ח נאמן פסיעה: (יב) ועברתי. כמלך העובר ממקום למקום ק ונסתכרה אחת ובגגע אחד כולן נוקין (מכילתא): כל בכור בארץ מצרים. אף נכורות אחכים ורוסס במצרים. ומיון אף נכורי מצרים שבמקומות אחרים ס"ל (קמניס קו) למכה מצרים בנכוריכם: מאדם ועד בהמה. מי שהחזיק בעניטס אחלה ממנו מחזיק הפוערמות: ובכל אלהי מצרים. על עץ נקרבת ועל מחכת נמסת ונחכת נלחץ: אעשה שפטים אני ה'. אני בעל"י ולא ע"י שליח: (יג) והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות. מלמן שלא נתנו דמם שלח מבפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי לפניו שלא חשר הקב"ה ומהן אני עושה לגרום לאחרים שיהא עיני לגרום עבורם ופסחתי עליכם: ופסחתי. ומחלתי ודומה לו (ישעיה לא) פסוח וממליט. ולפי לומר כל סביחה לשון דלוג וקפיצה. ופסחתי מדלג היה מפני

ירמיה

הַהוּא שָׂטָן נוֹגֵשׁ וּפֶגַע רָע עַל מְרֵרִין יְקַבֶּלְנֵהּ׃ ט לָא תֵיכְלוּן כַּנְּוָה כַּד־חֵי
וְאַף לָא בַּשָּׁלָא מְבֻשָּׁל בְּמַיָּא אֶלָּהֵן טָוֵי נוּר רֵישֵׁהּ עַל כָּרְעוֹהִי וְעַל
גַּוֵּהּ׃ י וְלָא תַשְׁאֲרוּן מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וְדִי שְׁתַאֲר מִנֵּהּ עַד צַפְרָא בְּנוּרָא
תּוֹקְדוּן׃ יא וּכְדֵין תֵּיכְלוּן יְתֵהּ חַרְצֵיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מְסַנְּיכוֹן
בְּרַגְלֵיכוֹן וְחֻטְרֵיכוֹן בִּידֵיכוֹן וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בִּבְהִילוּ פִּסְחָא הוּא קֳדָם
יְיָ׃ יב וְאֶתְגְּלֵיתִי בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּלֵילְיָא הָדֵין וְאֶקְטוֹל כָּל בּוּכְרָא
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירְיָא וּבְכָל טַעֲוָת מִצְרַיִם אֶעְבֵּד
דִּינִין אֲנָא יְיָ׃ יג וִיהֵי דְמָא לְכוֹן לְאָת עַל בָּתַּיָא דִּי אַתּוּן תַּמָּן וְאֶחֱזֵי
יָת דְּמָא וְאֶיחוֹס עֲלֵיכוֹן וְלָא יְהֵי בְּכוֹן מוֹתָא לְחַבָּלָא בְּמֵיקְטֵלִי

בעל הטורים

ולח נסם לחיכה נסם: (י) ולח חוחיר־ממנו עד בקר. עד נקר נגי' הוח הבני ניהן נקר שני לביניהם: (יב) וכיה כדם נכה נסם נגי' בעיכה. בכלחוה נילה מנו: נחם. כחיב חסר ויי"ו: נומר לך שממליא יחלק עד מילת מלריס היו חק"ת שנה (חוליו ל"ל) שחמילת

לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת הַדָּם
וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: יד וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג
לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תָּחְגֻּהוּ: טו שִׁבְעַת יָמִים
מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם
כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי: טז וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־
קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה
לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ
יֵעָשֶׂה לָכֶם: יז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם

שפתי חכמים

ת (נסי"ו) כולא מאחר מדמיהן לכם נדוב כוזה כ"ש נדוזות נדי כוזרך הרב. לזה שכתי כתיב תחריו נדוזותיהם תלא ובעשור ואהרבעה שמה: ב (נמ"ו) ות"ל ת"ל ניל בדוזותיהם: י"ל דתי נתו נדוזותיהם ס"ת לזה כתוב יהיה לחקת עולם שיזוננו בכל אתם ובנוי וכו': ג מנכתיב ובזיום הי עלמת לכ' משמע דלא יהיו רק עלמת אבל חיים תוכה לאכול בו אלא אתם היה תוכה כל"ל נפ' ובזיום הי' תאכל מלות ועלמת שהיה ידי חלא נתחוב דיזה מן הכלל הלעיל בתב ו' ימים תשמע וחא ו' ימים ואין להקשות לה לכתוב חלא בערב תאכלו מלות ז' ימים לה יאכל תמץ ומתניתא דקתני לבערב תאכל מלות כל' בערב ת' בערב. וי"ל דה"ת בערב תאכלו מלות ל"ל בערב תאכל לאכול מלה והכי קאמר כל ז' יהא תאכל חמץ וק"ל. עיין במזרחי כי תהיה בדבר הכל ח"ו לזיין כ"כ לעיל רס"פ אם לא תהאמיני: ד פי' רשב"ם (פסחים ק"ד) דשנה בכלל ו' ימים מלות תאכלו היה ויהא מן הכלל ומכ וכיוצ כל' עלמת לכ' תלניח ולא נאמר בו תאכלו מלות אלמ לעולמו שכות רשות ולא תוכה ומן

חומר יום ט"ו כניסן הוא שכל יו"ט שכרי ליל ט"ו תאכלו את הפסח ונכתב ונאמר לדרתיכם וגו': שומע אני מעוט דורות כניס ת"ל חקת עולם ב תחגוהו (מכילתא): (מו) שבעת ימים · שטייל"ת שלשת ימים: שבעת ימים מצות תאכלו · ומקום תחר הוא לומר (דכניס טז) שבת ימים תאכל מלות (פסחים קכ) מגד על שביעי שלו פסח שאינו תוכה לאכול מלה ג ובלבד שלא יאכל המץ מעין לה הפסח רשות ת"ל בשבעת ימים יו מצה בתוכה דבר שהיה בכלל ד ויצא מן הכלל ללמד על עלמו

בגנד

ר ש ב"ם

יבשלו נבתי מלניה שהיו בתוים זה נמוך זה · וכן (מ"ח יח) סופחים על ותי הפסיפי' וכן כל הפסחים הולניה קוקופים · וכן פסוח הפניע מדלנו וממלנו מעין המוחתים: ולא יהיה בכם נגף · לשון הוה הוה במלניה (מכילתא) הכי פתוח מלני בניהו על ישראל יכול יעלע ת"ל ולא יהיה בכם נגף לשון הוה הוה במלני שבכתיכם · הכי פתוח יכול בניהו על מלני שומע אני ילקה כמותו ת"ל ולא יהיה בכם נגף: (יד) לזכרון · ת לזכרות: וחגותם אותו (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון תהא חוגנו · ועדיין לא שמעתי לי זכו יום הזכרון א"ת זכור את היום הזה תהא יכול יהא חתם למדנו שזוכ כיוצא בו ת"ל (מז) מקרא קדש · מקרא קדש אחד הוא לכל דבר קרא לחובו קדש ולחייב וכפוח (מכילתא): לא יעשה בהם · לחינו ע"י אחרים: ה א לבדו · (יכול לך לכעשים ת"ל הוא יעשה לכם ולא לכעשים) הוא ולא מכשיריו שתעשה לעשותן מערב יו"ט: לכל נפש · לפי לכתוב יכול לך לכעשים מ ת"ל לך (ניתא כה ב"ב): (יז) ושמרתם את המצות · שלא יבאו לידי חמוץ מכאן תמרו תהא תלטוש בגורן רבי יהושע לומר לא תהי קורא את המקום שלא את המצות כדרך שאין מתגיירין את המצות ·

שפתי חכמים

כמדה שאתם למדנו שלא נאמר על עלמו בלבד יכול יהא תלוי גם על הכלל כולו וכהיה"פ דסק ע' יב ופוסים בעניין תחר: ה פיש"י (פסחים כ"ח) קרא יתירא הוא דסה בתוב על מלות ומרוזים יהלכלו בתיכ בערב נפ"ל ולא בכלל ז' ימים מלות תאכלו הוא דיעים לה לילון ממשמע דהקפיד על מקרא דבר תוכ הוא: ו ר' מאיר וכ"ש בהדיא במכילתא: ז שכילוהו קרוחלף קדש ב"ל תקראלו לכסות ולתכילה ולשיקים ולין לבהמ מקרא שם דבר כלומר שני קרוי מן הקב"ה קרא דת"כ היום היום מצמ"ע ולא בזיום ובזיום: ח מדכתיב הוה דמשמע הוה ולא מבעוכיו ובתיב לכם משמע לכל לדוכים כה ניזה תלה כתן שתעבד כתן שהי לאבר וכו': ט ת"ל בלשת תיקחו ו"ל דמכאן אני אם בעובדי כוכבים ממשמעין עליך ושוחת אני אם בעובדי כוכבים שהין מוזהרים עליך: י פי' אם סמלה שפחה ולמד להחמיץ ת"ע שהין בחזקתם מכוה תמיך תמן ויהיה בגזק ותשחה את המלוה שהין בחזקתם כדי שתלטוק תמלה ממנו ת"ל לא תהיה לו כנושה (ב"ב) ולפי שכתוב תלן זה מק מי דכתי' תחר שבעת ימים מלות תאכלו ובמדרש תם המלות שלא יבואו לידי חימוץ ובפסיק בתוכם בשבר דעים

בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם: יד וְיְהֵי יוֹמָא הָדֵין לְכוֹן לְדוּכְרָנָא וּתְחַגּוּן יָתֵהּ
חַגָּא קֳדָם יְיָ לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלַם תְּחַגְּגֻהּ: טו שְׁבְעַת יוֹמִין פַּטִּיר
תֵּיכְלוּן בְּרַם בְּיוֹמָא קַדְמָאָה תְּבַטְּלוּן חֲמֵיעַ מִבָּתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵכוּל
חֲמִיעַ וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא קַדְמָאָה עַד יוֹמָא
שְׁבִיעָאָה: טז וּבְיוֹמָא קַדְמָאָה מְעַרַע קַדִּישׁ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
מְעַרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִיבִידָא לָא יִתְעֲבֵד בְּהוֹן בָּרַם דְּיִתְאֲכַל
לְכָל נַפְשׁ הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי יִתְעֲבֵד לְכוֹן: יז וְתִטְּרוּן יָת פַּטִּירָא אֲרֵי

ר ש ב"ם

ואמר מי ה': (יד) תחגוהו · חסף קכיון נמוצא בספרי מלכיות אחרות והוא עיקר שמגזרת חגג יאמר תחגוהו כמו כן סבב יסבוהו ערבי נחל · אבל תחגורו בן גזרת ה"י הוא שיאמר כן כלה תבלילהו בן צוות תצוותו: (טו) אך אשר יאכל לכל נפש וגו' ולכך כתי בכל ימים טובים מלאכת עבודה לא תעשו לפיעוטי אוכל נפש אבל בשבת ויום הכפורים כתיב כל מלאכה: (יז) ושמרתם את המצות · לאוכלם ביום הזה לזוכרון כי

בעל התוספות

לפרשים נו' כיו ת"ל שנה · וגם ר"ת שמוסיף לה קחתיכ · שעפ"י): (טו) לך ביום תוצא תלה ביום שהלכתן שבעתו · לך בני תוסיף שלין תוצא תלה ביום שהלכתן בשבעתו · חס-

שפתי חכמים

בלבד יכול יהא תלה לגמד על הכלל כלו יכול יהא מה בניעי רשות תה שבת יכול יהא תלוש בעניין נם על הכלל כולו וכהיה"פ דסק ע' יב ופוסים בעניין תחר: ה פיש"י (פסחים כ"ח) קרא יתירא הוא דסה בתוב על מלות ומרוזים יהלכלו בתיכ בערב נפ"ל ולא בכלל ז' ימים מלות תאכלו הוא דיעים לה לילון ממשמע דהקפיד על מקרא דבר תוכ הוא: ו ר' מאיר וכ"ש בהדיא במכילתא: ז שכילוהו קרוחלף קדש ב"ל תקראלו לכסות ולתכילה ולשיקים ולין לבהמ מקרא שם דבר כלומר שני קרוי מן הקב"ה קרא דת"כ היום היום מצמ"ע ולא בזיום ובזיום: ח מדכתיב הוה דמשמע הוה ולא מבעוכיו ובתיב לכם משמע לכל לדוכים כה ניזה תלה כתן שתעבד כתן שהי לאבר וכו': ט ת"ל בלשת תיקחו ו"ל דמכאן אני אם בעובדי כוכבים ממשמעין עליך ושוחת אני אם בעובדי כוכבים שהין מוזהרים עליך: י פי' אם סמלה שפחה ולמד להחמיץ ת"ע שהין בחזקתם מכוה תמיך תמן ויהיה בגזק ותשחה את המלוה שהין בחזקתם כדי שתלטוק תמלה ממנו ת"ל לא תהיה לו כנושה (ב"ב) ולפי שכתוב תלן זה מק מי דכתי' תחר שבעת ימים מלות תאכלו ובמדרש תם המלות שלא יבואו לידי חימוץ ובפסיק בתוכם בשבר דעים

הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וְשָׁמַרְתֶּם
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: יח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד
וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: יט שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא
בְּבָתֵּיכֶם כִּי | כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כ כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא
תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: פ חמישי כא וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם
צֹאן לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח: כב וְלִקַּחְתֶּם אֲגֻדַּת
אֵזוֹב וּטְבַלְתֶּם בַּדָּם אֲשֶׁר־בַּסַּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמַּשְׁקוֹף
וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסָּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ
אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: כג וְעָבַר יְהוָה לִנְגֹּף אֶת־
מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת

שפתי חכמים

ר ש"י

כך יזין ממעיינין את המצות תלוי שם בלח
ליד עשה לומס מיד: ושברתם את
היום הזה. ממלכה: לדרתיכם חקת
עולם. לפי שלא נאמר דורות ותקת עולם
על המלוכה תלוי על התגיגה לכך חזר
ואמרו כאן שלא תאמר לומרם כל מלוכה
לא יעשה לך לדורות נאמרה תלוי לאומו
הדור: (יח) עד יום האחד ועשרים.
למה נא והלא כבר נא' ז' ימים לפי שני
ימים ל' לילות מנין ת"ל עד יום החמה וגו':
(יט) לא ימצא בבתיכם. מיכן לגבולין ת"ל
כל בכל גבולך. מה ת"ל כבתיכם מה ביתך
ברשותך אף גבולך שברשותך יצא חמצו של
עובד כוכבים שהוא אינו מ"ע ואינו בל יראה ובל יכלא
עליו לתיאות: כי כל אכל מחמצת. לעניו כרת על השלוח ובלא כבר עבר על האומן
שלא תאמר מצה שלוחו לאכילה עבר שאינו שלוח לאכילה לא יעבור
עליו (מכילתא) ואם עבר על השלוח ולא עבר על האומן פטור שלוח שהוא

בְּכֵן יוֹמָא הָדֵין אַפֵּיקִית יָת חֵילֵיכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְתִטְּרוּן יָת
יוֹמָא הָדֵין לְדָרֵיכוֹן קְיָם עָלָם: יח בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעָא עַסְרָא יוֹמָא
לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא עַד יוֹמָא עֶסְרִין וְחַד לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא:
יט שִׁבְעָת יוֹמִין חָמִיר לָא יִשְׁתְּכַח בְּבָתֵּיכוֹן אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוֹל מַחְמָעָא
וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִכְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּגִיּוֹרָא וּבְיַצִּיבָא דְאַרְעָא:
כ כָּל מַחְמָעָא לָא תֵיכְלוּן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן תֵּיכְלוּן פַּטִּירָא: כא וּקְרָא
מֹשֶׁה לְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִתְגַּבִּידוּ וְסִיבוּ לְכוֹן (מִן בְּנֵי)
עָנָא לְזַרְעֵיתְכוֹן וְכוּסוּ פִּסְחָא: כב וְתִסְבּוּן אֲסָרַת אֵזוֹבָא וְתִטְבְּלוּן
בְּדָמָא דִבְמָנָא וְתִדּוּן לְשַׁקְפָּא וְלִתְרֵין סַפָּיָא מִן דְּמָא דִבְמָנָא וְאַתּוּן
לָא תִּפְקוּן אֱנָשׁ מִתְרַע בֵּיתֵהּ עַד צַפְרָא: כג וְאִתְגְּלִי יְיָ לְמִסְחֵי יָת
מִצְרָאֵי וְיֶחֱזֵי יָת דְּמָא עַל שַׁקְפָּא וְעַל תְּרֵין כְּפַיָּא וְיֶחוּס יְיָ עַל

בעל הטורים

בעצם היום הזה הוצאתי וגו' ולא הספיק בצקם להחמיץ. כדכתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו וגו': (כ) בכל מושבותיכם תאכלו מצות. אפי' בגבולין שאין שם פסחים נשחטין: (כא) למשפחותיכם. כדכתיב לעיל לבית אבות: (כב) בסף. כגלי

ר ש"י

ממון להביא עמם עליו ממן שיזו ממחן להביא לא יעשו עליו לכך נאמרו שניהם: בגר ובאזרח הארץ. לפי שהיו עשוים ליזהר הואיל ואין להם הנאה: (כ) מחמצת לא תאכלו. תוכיח ע"ע לא תאכלו שלוח. כל מחמצת. להביא לא מעותיכם: בכל מושבותיכם תאכלו מצות. צ"ז כי לגמד שהכל לשון להאכל בכל מומחיכם פרט למעשר שני קדשים תודה (מכילתא ע"ש) (שהיום לאוים להאכל בכל מוקדי ירושלים): (כא) משכו. מי שים לו לאן ימשוך ונקחו. מי יקח שים לו נעטוין: למשפחותיכם. שם נכית חמה: (כב) אזוב. מין ירק שים לו נעטוין: אגודת אזוב. ג' קלחין קרויין ש"אגודה" אשר בסף. כגלי כמו בפוס בסף: מן הדם אשר בסף. למה חזר ואמרו שלא תחמר מעליה אחת לפעם המחוה לכך נאמר אשר בסף שאפילו כל מקום ומקום מן הדם אבר בסף על כל הפעה מעליה: ואתם לא תצאו וגו'. מגיד שמחמר שמהנה רשות למזיקין ח לחבל לוים מבחוץ לבית אבל לא יזיק לרשע ולילה רשות למחבלי

וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּיכֶם
לִנְגֹּף: כג וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחָק־לְךָ וּלְבָנֶיךָ עַד־
עוֹלָם: כד וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה
לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת: כה וְהָיָה
כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:
כו וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בָּתֵּי
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בָּתֵּינוּ הִצִּיל
וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: כח וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס ששי כט וַיְהִי ו
בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיהוָה הִכָּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר
פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר
וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: ל וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל־עֲבָדָיו
וְכָל־מִצְרַיִם וַתְּהִי צְעָקָה גְדֹלָה בְּמִצְרָיִם כִּי־אֵין בַּיִת אֲשֶׁר
אֵין־שָׁם מֵת: לא וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר

שפתי חכמים

כמו שמפרש יהונתן בפסוקים הוה והא דלישנא לכם ג' ולא נז לעיל שבשעה שנא יתעכבו למצריים כדאם שמעו נוקין ויתמהו משם בתוכי הוה וכה ת' ידעו שתשחית כל בל נילס הוה ומשם לא דבר מהשחית שבכה כמכוונים לכך ניהס לכם שלא יגעו: א דייק כל הני מדכתיב ויקוד העם וישתחוו דכ"ע ויקדי כמו שנתב' וישתחוו לאלהות אחד קודם לכן ובני בשהשתחוו מכרכ"ע: ב ת"ע שביט שמשם כדבר נוכח מועטם מלכים לעוניכם: ג דס"ד דמשה ואהרן שתיק בכלל הנתונה לא עשו ולא עשו ת"ע כן

רש"י

כל שלמד (תהלים קד) בו תכמום כל מיתו יער: (כג) ופסח. ותמל ו"ו ולא: ולא יתן המשחית לבא. ולא יכן לו יכולת לבא כמו (בראשית לא) ולא נתנו לאלהים לרעע עמדי: (כה) והיה כי תבאו. הלם הכתוב מלוה זו בביאתם לארן ולא נתמייבו במדבר לגלה פסח לאחר שעשו כשהם סבניס על פי הדבור: כאשר דבר. וסיכן דבר (שמות ו) והבאתיו אתכם אל הארן וגו': (כז) ויקד העם. על כשורה הגלוה וביאת הארן וכשורה אבניס שיכין לכם: (כח) ויילכו ויעשו בני ישראל. (מכילתא) וכי בכר עשו ולא מלאם תודם לאמר להם לגלה מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו: ויילכו ויעשו. לא הסליכה מהם בכתוב ליתן שכר להליכה ושבר לעשיה: כאשר צוה ה' את משה ואהרן. לשבח על שלא הסיפו בדבר גדול מזה משה ואהרן ומה בן עשו לא משה ג' ואהרן בן עשו: (כט) וה' על

תַּרְעָא וְלָא יְשַׁבּוֹק לְחַבָּלָא לְמֵיעַל לְבָתֵּיכוֹן לְמִמְחֵי: כג וְתִטְּרוּן
יָת פִּתְגָמָא הָדֵין לְקָיָם לָךְ וְלִבְנָךְ עַד עָלַם: כד וִיהֵי אֲרֵי תֵּעֲלוּן
לְאַרְעָא דְיְיָ יָתֵן לְכוֹן כְּמָא דִי מַלֵּיל וְתִטְּרוּן יָת פֻּלְחָנָא הָדֵין: כה וִיהֵי
אֲרֵי יֵימְרוּן לְכוֹן בְּנֵיכוֹן מָה פֻּלְחָנָא הָדֵין לְכוֹן: כו וְתֵימְרוּן דַּבַּח
חֵיסָא הוּא קֳדָם יְיָ דִי חָס עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כַּד הָוָה
מָחֵי יָת מִצְרָאֵי וְיָת בָּתָּנָא שֵׁזִיב וּכְרַע עַמָּא וְסָגִידוּ: כח וַאֲזָלוּ
וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ:
כט וַהֲוָה בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וְיָ קְטַל כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבּוּכְרָא דְפַרְעֹה דְיָתִיב לְמִתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתֵהּ עַד בּוּכְרָא
דְשָׁבְיָא דִי בְּבֵית אֲסִירֵי וְכֹל בּוּכְרָא דִבְעִירָא: ל וְקָם פַּרְעֹה לֵילְיָא
הוּא וְכָל עַבְדּוֹהִי וְכָל מִצְרַיִם וַהֲוַת צַוְחָתָא רַבְּתָא בְּמִצְרָיִם אֲרֵי
לֵית בֵּיתָא דִי לֵית תַּמָּן מֵיתָא: לא וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן

רש"י

מקום שנאמר (תהלים קד) כולם בחכמה עשית. וכן (ישעיה ג) הסר מישראל גבור ואיש מלחמה: (כב) ואגודת אזוב. לשון אגודה: ולא תצאו. לשון יציאה: (כג) ופסח. ותמל ו"ו ולא: ולא יתן המשחית לבא. ולא יכן לו יכולת לבא כמו (בראשית לא) ולא נתנו לאלהים לרעע עמדי: (כה) והיה כי תבאו. הלם הכתוב מלוה זו בביאתם לארן ולא נתמייבו במדבר לגלה פסח לאחר שעשו כשהם סבניס על פי הדבור: כאשר דבר. וסיכן דבר (שמות ו) והבאתיו אתכם אל הארן וגו': (כז) ויקד העם. על כשורה הגלוה וביאת הארן וכשורה אבניס שיכין לכם: (כח) ויילכו ויעשו בני ישראל. (מכילתא) וכי בכר עשו ולא מלאם תודם לאמר להם לגלה מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו: ויילכו ויעשו. לא הסליכה מהם בכתוב ליתן שכר להליכה ושבר לעשיה: כאשר צוה ה' את משה ואהרן. לשבח על שלא הסיפו בדבר גדול מזה משה ואהרן ומה בן עשו לא משה ג' ואהרן בן עשו: (כט) וה' על

בעל השורים

(כט) מכלי פלילי. ג' נמכרים. כמו שלידן ויחיד ויש מכלי פלילי ויחיד כחיש (חוס ג') נומר שם בכלן מרוח מרובה גדולה ויחיד בכלי שאינו מכלי

שפתי חכמים

עשו דמיוחר דכוילנו ויעשו מני: ד כהרמ"ם מין שעה נשאר מקומות שהמחר וס' כוח ובוח דיוס בפ' ויהי בשלח וס כמוכח ר"ה מה לשון לבני טעמים לנו עיין לעיל ושם מפורש: ד (מ"ח) וכה דעבדיו לא היו משעבדין להם פרעה ת"ע שבשם ביוס שיקר המלכ דכתיב לון בוס וגו' יע"ל נפי שבשם תמנו שלא לת הלכתים וגו' כשהם תגדע וגו' ולא שאל תיובא לכך מלוכי הוא להעמידם ד' וקשה דה"מ יכלו נומר משה מאלי הוא שהרי גם הלחים שהיה בכוסים מיום ויי"ש שאשר יהיה להם שאלם בכוסים היו לפי שהיו נשוחים מוכנים וכו' וכל זה כדי להלחות שאלתם ושומתיהם: מהרש"ל: ח מעויים היה פלוגתו על לוקוים: ם הלוי"ם

קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַּם־אַתֶּם גַּם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלְכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה כְּדַבֶּרְכֶם: לב גַּם־צֹאנְכֶם גַּם־בְּקַרְכֶם קְחוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם וָלֵכוּ וּבֵרַכְתֶּם גַּם־אֹתִי: לג וַתֶּחֱזַק מִצְרַיִם עַל־
הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן־הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים:
לד וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת־בְּצֵקוֹ טֶרֶם יֶחְמָץ מִשְׁאֲרֹתָם צְרֻרֹת
בְּשִׂמְלֹתָם עַל־שִׁכְמָם: לה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת: לו וַיהוָה
נָתַן אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת־
מִצְרָיִם: פ לז וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס סֻכֹּתָה כְּשֵׁשׁ־
מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: לח וְגַם־עֵרֶב רַב
עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד: לט וַיֹּאפוּ אֶת־
הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ
כִּי־גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם־צֵדָה לֹא־

שפתי חכמים

ב' בקמ"ץ צ' דגרשה
ויקרא לו מסה מצע"ל כמו ויקרא לו משה ויכתב ס'
לומר כי למשה פירושו בעברי משה: ד' לחל"ש מה היה
לילך למרחק כאן בשלח לח קשה: כ' הגיד לה בשביל
חיסות המן שהיו בטוח מלחים לה היו מוכרחים מלהיות
חתן בפיים: ח"ש ד"ק ע"ש. טרם יחתן ל"ש טרם
שלמד על פי' המלחים וכו' כלומר מ"ש כאיב טרם
יחתן להודיע כי כ"כ היו המלחים מטרחים וכו':
ל' לא לה שיו פסח דה"ה כל מיני קרבנות שהיו
בו בלא"ש ומצות שע"ל דלא כקף וחלב קרבנות ס"ם
ממצות אלה וכו'. ומכבע"ל פי' מדלא שיה הקב"ה
מיקרא מלות אלא שלח היו חשובות ולכך לא נאמר
הקב"ה שישלח אלה כקף ובשר כדי לקיים ותת"כ יהלו
פירוש גרוע ומבלבל משעמם היו שוחטים מהם בכבדים
לפי שעשה אלה קיה לו בנר על ניחוח לה קיה נוהג
עיון על כקף ובשר אלה לשלול מהם קוב אלו בחוות
וב"ש אחשוורוש היו כל ל"ש בשני מלחים היה זה דבר
גדול ותחוב בפחול להם לפי שהיו מוכרחים לשחוט בהמותיהם
בתוכיותיהם ומהמרחים לשחוט בהמות המלחי שוחט בכבד

הכתב הוליכו ממהם מחכמים היו לה המלוך (מכילתא): (לה) כדבר משה
שאלתם (שמות יא) וישאלו לה ממה לשכן: ושמלת. לה קן היו

ר ש"י

(לב) וברכתם גם אותי. וגם תברכו אותי: (לד) בצקו. טן בצק טן כסף כספו: משאדותם. הוא הכלי שנותנין בו הבצק וזה מוכיח ברוך מנאך ומשארתך. כשם שהמנא הוא הכל שנותנין בה את הפרי כן משארותם כלי שנותנין בו את העיסה. ונהו ברכות הכלים שיהיו מלאים פירות ועיסה: (לו) נתן את חן העם. לתת להם בסתנה כדכתיב באלה שמות ונתתי את חן העם בעיני מצרים: וישאילום. מצרי לישראל ישראל היו השואלים ומצרים המשאילים. השלימו

ר ש"י

מצומת להם מן הכסף ומן הזהב ומלמוד שנפסקה חמה (מכילתא): (לז) וישאלום. שנפסקה חמה מהם היו מוחזים להם אחד טול שנים ושן: וינצלו. ומקיצו: (לח) מרעמסס סכתה. ע"ק מיל היו ובמו שם בפי שנה שנת (שמות יט) ותהי החמה על גבי שנה: הגברים. פ מכן עשרים שנה ומעלה: (לח) ערב רב. העכומות חומות על מלכי: (לט) עגת מצות. תגרה של מלה: נלק שלה החמין קדוש

שאילתם ומתנה היתה: מי (שפועה) (ל"ח ששואל) את הדבר קרוי פועל ומי שמוסר לו מה ששואל קרוי מפעיל. משאיל ניתן לו מה ששואל: וינצלו את מצרים. עדייש טוב מלבושיהן שאלו ונתנו על בניהם ועל בנותיהם וכדכתיב ויתנצלו בני ישראל את עדיים מהר חורב: (לח) ערב רב. ל' תערובות כדכתיב ויתערבו בגוים: (לט) עוגות. כי אין לחם אלא האפוי בתנור: כי לא חמץ. כי לא החמיץ. וכן כבד לב פרעה. לשון פעל. וכן אהב אביו. וחמלך דוד זקן. חזקן: וגם צדה לדרך

שפתי חכמים

לטעמיהם היו יוצא כוהני שלא יחזור לו לפי שיכולין
יצאנו בכגד ואפ"ש שחלוש לכ"ש שכיו חמוצות לכן כ"ש
מצות ולא לשכולין אכל כקף וחכל לא היה כן לך
חמוצ בשיעורם לפי שכיו מצומים שיחמיצו לפם: ג' וקצה
ולכל לכל חמוצ ושבוכל שוכ כחמוצ קודם ויל"ש לכן
לכן לומר כחמוצ קודם לכן יא ולפ"ש א שכיו מלוח
לפם כחמוצ מכ"ש שלוח לפם בשבל (מכילתא):
ס בחמיצ בחמלם ושחלו ממלכים וכו' ושחל"ש כחיב
וכו' כתן לת לחם בשם וכו' שכתן לפם לת בשיעורם
ושחלום לשם לריך לת לשכתך ושכולים לחל לרכות לף
מה וכו': ע לחל היה לריך לשכתך מבשעשם לת הם
היו בשעשם כלומר מלכן לכתן לת לשכתך
ולא היו יוצר לחל שהו פחל ולכל היה כשבם אחת שלו

לֵילְיָא וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִגּוֹ עַמִּי אַף אַתּוּן אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵזִילוּ
פָּלְחוּ קֳדָם יְיָ כְּמָא דַּחֲוֵיתוּן אֲמָרִין: לג אַף עָנְבוֹן אַף תּוֹרְכוֹן דְּבָרוּ
כְּמָא דִי מַלֶּלְתּוּן וְאֵזִילוּ וְצַלּוּ אַף עָלַי: לד וּתְקִיפַת מִצְרַיִם עַל עַמָּא
דְּאוֹחָאָה לְשַׁלָּחוּתְהוֹן מִן אַרְעָא אֲרֵי אֲמָרוּ כֻּלָּנָא מָיְתִין: לה וּנְטַל
עַמָּא יָת לֵישֵׁיהוֹן עַד לָא חֲמֵע מִסְרַר אֲצָוָתְהוֹן צְרִיר בְּלֵבְשֵׁיהוֹן עַל
כְּתֵפֵיהוֹן: לו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה וּשְׁאֵילוּ מִמִּצְרַיִם
כְּנִין דְּכַסְפָּא וּמָנִין דְּדָהַב וּלְבוּשִׁין: לז וַיְיָ יְהַב יָת עַמָּא לְרַחֲמִין
בְּעֵינֵי מִצְרָיִם וְשַׁאִילְגּוּן וְרוֹקִינוּ יָת מִצְרָיִם: לח וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת כְּשֵׁית מְאָה אַלְפִין רַגְלָאִין גֻּבְרַיָּא בַּר טַפְּלָא:
לט וְאַף נוּבְרַאִין סַגִּיאִין סְלִיקוּ עִמְּהוֹן וְעָנָא וְתוֹרִין בְּעִירָא סַגִּי
לַחְדָּא: מ וַאֲפוּ יָת לֵישָׁא דִּי אַפִּיקוּ מִמִּצְרַיִם גְּרִיצָן פַּטִּירָן אֲרֵי

ר ש"י

(לב) וברכתם גם אותי. וגם תברכו אותי: (לד) בצקו. טן בצק טן כסף כספו: משאדותם. הוא הכלי שנותנין בו הבצק וזה מוכיח ברוך מנאך ומשארתך. כשם שהמנא הוא הכל שנותנין בה את הפרי כן משארותם כלי שנותנין בו את העיסה. ונהו ברכות הכלים שיהיו מלאים פירות ועיסה: (לו) נתן את חן העם. לתת להם בסתנה כדכתיב באלה שמות ונתתי את חן העם בעיני מצרים: וישאילום. מצרי לישראל ישראל היו השואלים ומצרים המשאילים. השלימו

ר ש"י

מצומת להם מן הכסף ומן הזהב ומלמוד שנפסקה חמה (מכילתא): (לז) וישאלום. שנפסקה חמה מהם היו מוחזים להם אחד טול שנים ושן: וינצלו. ומקיצו: (לח) מרעמסס סכתה. ע"ק מיל היו ובמו שם בפי שנה שנת (שמות יט) ותהי החמה על גבי שנה: הגברים. פ מכן עשרים שנה ומעלה: (לח) ערב רב. העכומות חומות על מלכי: (לט) עגת מצות. תגרה של מלה: נלק שלה החמין קדוש

עשו להם: מ ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים
שלשים שנה וארבע מאות שנה: מא ויהי מקץ שלשים
שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל־
צבאות יהוה מארץ מצרים: מב ליל שמרים הוא ליהוה
להוציאם מארץ מצרים הוא־הלילה הזה ליהוה שמרים
לכל־בני ישראל לדרתם: פ מג ויאמר יהוה אל־משה
ואהרן זאת חקת הפסח כל־בן־נכר לא־יאכל בו: מד וכל־
עבד איש מקנת־כסף ומלתה אתו אז יאכל בו: מה תושב
ושכיר לא־יאכל בו: מו בבית אחד יאכל לא־תוציא

רש"י

קרוי מלה: וגם צדה לא עשו להם. (מכילתא) לדרך. מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו הוא שמפורש בקבלה צא (ירמיה ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה מה שכר מפורש אחריו קודש ישראל לה' וגו': (מ) אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה צא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה לא תמצאם כל כך ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים והוזקקת לומר על כרחך שאר הישיבות נקראו גרות ואפי' בחברון כענין שנא' (בראשית לה) אשר גר שם אברהם ויצחק (שמות ו) ואומר את ארץ מגוריהם אשר גרו בה לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך: (מא) ויהי מקץ שלשים שנה וגו' ויהי בעצם היום הזה. (מכילתא) מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין בט"ו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו בט"ו בניסן נולד יצחק ובט"ו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים: (מב) ליל שמורים. שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה'. הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך: שמורים לכל בני ישראל לדרתם. משומר ובא מן המזיקין כענין שנא' ולא

שפתי חכמים

תמצא דהכא מנאן מי"ג שנה א"כ הא השמנאן מכן ל' לא יהיה כל כך הרבה כמו הכא דהא בשנה אחת לא הגיעו כולן לל' שנה אלא המנין דהכא נמי היה מבן ל' ולמעלה: צ פי' כביאים נקרא קבלה: ק ע"ל פ' לך לך שהם מבואר שאברהם היה בן ע' בשעת ברית בין הבתרים וכן איתא בס"ע: ר דק"ל [illegible]

לא חמע ארי אתרכו ממצרים ולא יכילו לאתעכבא ואף זודין לא
עבדו להון: מ ומותב בני ישראל די יתיבו במצרים ארבע מאה
ותלתין שנין: מא והוה מסוף ארבע מאה ותלתין שנין והוה בכרן
יומא הדין נפקו כל חיליא דיי מארעא דמצרים: מב לילי נטיר
הוא קדם יי לאפקותהון מארעא דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי
נטירין לכל בני ישראל לדריהון: מג ואמר יי למשה ולאהרן דא
גזירת פסחא כל בר ישראל דישתמד לא יכול ביה: מד וכל עבד
גבר זביני כספא ותגזר יתיה בכן יכול ביה: מה תותבא ואגירא
לא יכול ביה: מו בחבורא חדא יתאכל לא תפיק מן ביתא מן

רשב"ם

לא עשו ולכך הוצרכו להתלונן ללחם ולמים: (מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים עד סוף שלשים שנה וארבע מאות שנה משנאמר לאברהם בין הבתרים כי בן שבעים שנה היה אברהם אבינו כשנדבר עמו בין הבתרים והארבע מאות של גר יהי' זרעך התחילו מיצחק כמו שפירשתי הכל בפרשת בין הבתרים: (מא) ויהי מקץ שלשים של ברית בתרים וארבע מאות שנה של לידת יצחק: ויהי בעצם היום הזה וגו' ומכל מקום במצרים לא ישבו אלא מאתים ועשר של סוף ארבע מאות ושלשים: (מב) ליל שמורים הוא לה'. מימות אביהם היה הקב"ה מצפה לזה הלילה להוציא את בני ישראל ממצרים כמו שהבטיחם. ולישראל הוא ליל שמורים: לדורותם לכל דורותם שמצפים לזה הלילה לחוג בו חג הפסח כמשפטיו: שמורים. לשון המתנה כמו

בעל הטורים

הלילה (שופטים ט"ו) בעמינא דעזה לומר לך שהקב"ה עושה נס לצדיקים בחצי הלילה: (מב) שמורים. ב' במסרה. ובפסוק. שאלך הקב"ה ליל ט"ו לנסים תוין ליציאת מצרים וחציו השני

רש"י

יתן המשחית וגו': (מג) זאת חקת הפסח. ביו"ד בניסן נאמרה ש לכם פרשה זו: כל בן נכר. (פסחים כח) שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים. ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל מומר במשמע: (מד) ומלתה אתו אז יאכל בו. רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח דברי רבי יהושע. ר"א אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח. א"כ מה ת"ל אז יאכל בו. העבד: (מה) תושב. זה גר תושב: ושכיר. זה העובד כוכבים ומה ת"ל והלא ערלים הם ונאמר וכל ערל לא יאכל בו אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול תושב או שכיר: (מו) בבית אחד יאכל. בחבורה אחת שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אתה אומר בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כמשמעו וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לבית ת"ל על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהאוכל אוכל בשני מקומות: לא תוציא

שפתי חכמים

דכתיב שמורים לכל בני ישראל לדורותם וכי לילה זו בלילה זה [illegible] לעולם ומתרץ משומר ובא לומר כל לילה כמו שבא בכל שנה משומר מן המזיקין: ש דאי בי"ח נאמרה להם הי"ל נכתבה לעיל גבי קחדש הזה לכם שהרי מתחלה נאמרו בפעם א': ת הרא"ם האריך בשני הדבורים לתרצם מסוגיא דגמרא ולפנה ע"ש באריכות: א וא"ת מנ"ל לרש"י דלמא היפוך אלא בבית אחד יאכל כמשמעו כדפירש"י [illegible] וקהל דעל הבתים אשר

מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ־בוֹ׃ מו כָּל־
עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ מח וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה
פֶּסַח לַיהוָה הִמּוֹל לוֹ כָּל־זְכוּר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה
כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ׃ מט תּוֹרָה אַחַת
יִהְיֶה לָאֶזְרָח וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם׃ נ וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ׃ ס נא וַיְהִי
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃ פ שביעי יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ ב קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא׃ ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל
חָמֵץ׃ ד הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃ ה וְהָיָה
כִּי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב

שפתי חכמים

יתלו תורה כפה מלמד שישבו קיומים עליו (שבת קמו:) חבורות ויתלוכלו ויתלו תורה בשתי כתפים ויצו׳ הכתי״ם כיון דקיים יתלכל בלי מעשה דקיים על כפסח תכל לי קלי על הכיום ה״ל לנקוד יתלכל בחולם ופתח דכיומיים עליו יתלכו כניים ת״י: ב פי׳ ביתלכל דניסה דקרו קלי נמי תעשם לה כשנעו כו ויתלו כתיב ופשם נתכל לה משמו פי׳ (כתי״ם): ג פי׳ לחמי׳ לחם ממשמעות לחם: ד וה״ת מיהת מיתלע ויהו גר יכתיל נאזר ויהו בשלמת לעיל דקיים בהזות בתכון לשמוח לח כגר לחזות בתכון בקרבנות פסח כי״ד ד״ל מיד שתגייר יהיה מיהב בקרבן פסח מ״ט כתיב תורה אחת תהיה לכם וגו׳:

פסח: יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד ת״ל ושה לכם לחזות מה חזות כי״ד לקמן גר כי״ד: וכל ערל לא יאכל בו: להכיות לח שמתו מהמת מילה שלימו מומר לעבולות ולימו נלמד מנן נכר לח יתכל בו: (משנה ד) כשהוחה: (ב) פשוט כל רחם: שפשם

פִּסְרָא לִבְרָא וְגַרְמָא לָא תְתָּבְרוּן בֵּהּ׃ מז כָּל בְּנֵשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל
יַעְבְּדוּן יָתֵהּ׃ מח וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ מְגוֹר
לֵהּ כָּל דְּכוּרָא וּבְכֵן יִקְרַב לְמֶעְבְּדֵהּ וִיהֵי כְּיַצִּיבָא דְאַרְעָא וְכָל עָרֵלָא
לָא יֵכוֹל בֵּהּ׃ מט אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵא לְיַצִּיבָא וּלְגִיּוֹרָא דְיִתְגַּיַּרוּן
בֵּינֵיכוֹן׃ נ וַעֲבָדוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וְיָת
אַהֲרֹן כֵּן עֲבָדוּ׃ נא וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הָדֵין אַפֵּיק יְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן׃ א ומַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב אַקְדֵּשׁ
קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא פָּתַח כָּל וַלְדָּא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא
דִּילִי הוּא׃ ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא הֱווֹ דַכְרִין יָת יוֹמָא הָדֵין דִּי נְפַקְתּוּן
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא אֲרִי בְּתֻקֵּף יְדָא אַפֵּיק יְיָ יָתְכוֹן מִכָּא וְלָא
יִתְאֲכֵל חֲמִיעָא׃ ד יוֹמָא דְיוֹ אַתּוּן נָפְקִין בְּיַרְחָא דְאָבִיבָא׃ ה וִיהֵי אֲרֵי
יָעֵלְנָךְ יְיָ לְאַרְעָא דְכַנַעֲנָאָה וְחִתָּאֵי וֶאֱמוֹרָאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי דִּי קַיֵּים
לַאֲבָהָתָךְ לְמִתַּן לָךְ אַרְעָא עַבְדָא חֲלָב וּדְבַשׁ וְתִפְלַח יָת פֻּלְחָנָא

ר ש״ם

ואביו שמר את הדבר׃ (מו) ועצם לא
תשברו בו׳ כדרך אכילתו בחפזון׃
(מח) וכל ערל׳ ישראל שמתו אחיו
מחמת מילה ולא נימול׃ (נא) ויהי
בעצם היום וגו׳ אע״פ שכבר נאמר זה
למעלה הזהר וכופלו עתה לומר לך שביום
שיצאו אמר הקב״ה למשה קדש לי כל

ר ש״י

את רחם התחלה כמו (משלי יז) פותר
מים לתחלת מדון׳ וכן (תהלים כב)
ופדיונו כספם ויפתחו ספתים׃ לי הוא׳
נעלמי קניתים ו׳ע״י שכשיתי בכורי מלרים
(ג) זכור את היום הזה׳ למד שמזכירין
ויליתם מלרים ׳בכל יום׃ (ד) בחדש
האביב׳ וכי לא היינו יודעין שחדש
יהלו אלא לך אמר לכם חדש שנגמלם
סחולות שתכסם בחדש האביב כבר נאמר
המה ולא כנס ולא גמטים׃ וכן הוא אומר
(תהלים כח) מוליה לתמרים בכוכבות תדם
סחות כבר נאמר׃ (ה) אל ארץ הכנעני
וגו׳׃ (תמוחמ) ואע״פ שלא מנה אלא

חמשה עממין כל ז׳ עתידים במשמע שכולן בכלל כנעני הם ואתה ממשפחת כנעני היתה

(שמות ש״ח רשב״ם) דלת

שפתי חכמים

לעיל תכל שהר מלות שבתורה מע״ל לתלק (רש״י)׳ ויו״ל מדהלטריך קרה לכתוב כאן ויתלתל בענין קר־נפ פסח ני״ד ה״ת שתין כאן יום שוב לישהתל כשהר מלות: ה דק״ל כה כל עובר פתח את רחמה (פ״ע תלה: ו דק״ל כה כל דבר שבעולם שנו הוח ועא״פ לעלמי קיומים כלומר לף הם לח תקנים לותו הוח קודם לף קדש לי כל בכור כדי שתקבל שכר: ז מהמכיר וכוי בקונו משמע זכור תמיד כמו שפירש״י בפרשת יתרו על פסוק זכור לת יום השבת׳ (שמ״ת) שתניח שם לשבתך דכאן הכח״ל יום ופוף דבריו לענין ת״ל דמשמע כמה פלף הכ״ע זכור לת היום הזה׳ ולפיכך ילפינן מהכח״ל כמה יום יש לתזכר ת״ל יום לשהר וגו׳ שלא יהו מזכירים כמו לשהר יום יהיו מזכירין כל יום ויום כענין שלוי כתיב יום יום ובכרתם וכו׳ ובשבת ת״ס אין לי אלא ביום שהתר׳ דיוף מפלף היום

וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃ ו שִׁבְעַת
יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה׃ ז מַצּוֹת
יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה
לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ ח וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר
בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃ ט וְהָיָה
לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת
יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ י וְשָׁמַרְתָּ
אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ פ יא וְהָיָה כִּי־
יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ
וּנְתָנָהּ לָךְ׃ יב וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר

רש"י

נקרא לה שם אלא כנעני: נשבע לאבתיך וגו' · באברהם הוא אומר (בראשית טו) ביום ההוא כרת ה' ט את אברם וגו' · וביצחק הוא אומר (שם כו) גור בארץ הזאת וגו' · וביעקב הוא אומר (שם כח) הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו': זבת חלב ודבש · חלב זב מן העזים והדבש זב מן התמרים ומן התאנים (מגילה ו): את העבדה הזאת · (פסחים לו) של פסח והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תבואו אל הארץ וגו' ולמה חזר ושנאה בשביל דבר שנתחדש בה · בפרשה ראשונה נאמר (שמות יב) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם בבן רשע הכתוב מדבר שהוציא עצמו מן הכלל · וכאן והגדת לבנך בבן שאינו יודע לשאול · והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב: (ח) בעבור זה · בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו: עשה ה' לי · רמז תשובה לבן רשע לומר עשה ה' לי ולא לך שאילו היית שם כ לא היית כדאי ליגאל: (ט) והיה לך לאות · יציאת מצרים תהיה לך לאות על ידך: ולזכרון בין עיניך · לצה לומר שתכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש ובזרוע: על ידך · יד שמאל לפיכך ידכה

שפתי חכמים

הוה ע"ש: ח ולא שהוא שם כולל כל הנאמרים דבשאר מקומות מנה כולן ותשיב כנעני בהדייהו והתם אין צריך לכלול בו משפחות רבות ל"פ ואתא וכו' (רא"ם) · א"נ דקשה כיון דכולם בכלל כנענים לצ"ל החתי והאמורי וגו' לא הו"ל רק כנעני ומאחר ואתא ממשפחת כנען וכו' ואי לא כתיב אלא כנעני ה"א שלא מרבה כלום לכך כתיב הכנעני וא"כ החתי וגו' כדי שיקשה לך למה לא מנה אלא ה' ומוכרח אתה לומר שכולם בכלל כנעני הם: ט וא"ת והלא בפ' וארא פירש"י לא נודעתי להם אלא באל שדי וי"ל שזה לא היה אלא בשורה בעלמא וא"ת א"כ הולא נשבע וי"ל שכפל דבריו וזו היא שבועה כדכתיב אשר נשבעתי מעבור מי נח ופרש"י לא מצינו בו שבועה אלא שכפל בו דבריו וזו היא שאמר לא אוסיף ולא אוסיף ב"פ בפסוק א' בפ' ואלה תולדות נח: י מדכתיב זה משמע שמרמז לו מידי: כ וא"ת למה רומז לו לרשע תשובה כאן בתשובת בן שאינו יודע לשאול וי"ל דגם היא תשובה לו דהקב"ה לא עשה נסים אלא בשביל צדיקים שיודעים את התורה אבל בשביל עמי הארץ לא זכו לעשות להם את הנסים ולא היו כדאין ליגאל בשביל עצמם אלא בשביל זכות הצדיקים · וא"ת ודלמא הכל לחכי הוא דאתי ומנ"ל רמז לתשובת הרשע וי"ל מדכתיב לי דמשמע לי ולא לו דמשמע שלא

מלא

הָדָא בְּיַרְחָא הָדֵין׃ ו שִׁבְעָה יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
חַגָּא קֳדָם יְיָ׃ ז פַּטִּיר יִתְאֲכֵל יָת שִׁבְעַת יוֹמִין וְלָא יִתַחֲזֵי לָךְ חֲמִיעַ
וְלָא יִתַחֲזֵי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמָךְ׃ ח וּתְחַוֵּי לִבְרָךְ בְּיוֹמָא הַהוּא
לְמֵימַר בְּדִיל דֵּין עֲבַד יְיָ לִי בְּמִפְּקִי מִמִּצְרָיִם׃ ט וִיהֵי לָךְ לְאָת עַל
יְדָךְ וּלְדוּכְרָנָא בֵּין עֵינָךְ בְּדִיל דִּתְהֵי אוֹרַיְתָא דַּיְיָ בְּפוּמָךְ אֲרֵי בְּיָדָא
תַקִּיפָא אַפְּקָךְ יְיָ מִמִּצְרָיִם׃ י וְתִטַּר יָת קְיָמָא הָדָא לְזִמְנַהּ מִזְּמַן
לִזְמָן׃ יא וִיהֵי אֲרֵי יַעֲלִנָּךְ יְיָ לְאַרְעָא דִּכְנַעֲנָאֵי כְּמָא דִּי קַיֵּים לָךְ
וְלַאֲבָהָתָךְ וְיִתְּנִנַּהּ לָךְ׃ יב וְתַעְבַּר כָּל פָּתַח וַלְדָּא קֳדָם יְיָ וְכָל פָּתַח

רשב"ם

עובד עבודה הזאת · וכן זה היום אשר עשה ה' לי שהייתי לראש פנה · נגילה ונשמחה בו: (ט) לאות על ידך · לפי עומק פשוטו · יהיה לך לזכרון תמיד כאילו כתוב על ידך · כעין שימני כחותם על לבך: בין עיניך · כעין תכשיט ורביד זהב שרגילין ליתן על המצח לנוי: את החוקה · חוקת הפסח: (יב) והעברת · הסירהו מבהמותיך ותנהו לכהן ויקריבו: שגר ל' שילוח

בעל הטורים

לגאולה לעתיד לבא: (ט) והיה לך לאות על ידך · בגי' (ע"כ) [אולי צ"ל זרע חסר ו'] זרוע שמאל: תורת יהוה בפיך · בגימ' זה הוא קריאת שמע: (י) למועדה · מלא ו"ו לומר לך ששה ימים בשבוע חייב בתפילין ויש ששה ימי מועד שאין בהם תפילין והם · פסח · עצרת · ראש השנה · יום הכפורים · סוכות · שמיני עצרת: פאהרך תבוא · בגי' אלו תפילין: (יא) ונתנה לך · ג' תגין על הה"א לומר לך אם תשמור ה' חומשי תורה יתננה לך: (יב) וכל פטר · ב' במס' · וכל פטר שגר בהמה · וכל פטר חמור תפדה בשה כדאיתא בבכורות פרה שילדה כמין חמור וחמור כמין סוס פטורין מן הבכורה שנאמר פטר חמור פטר שגר ב' פעמים עד

רש"י

מלא בפרשה שנייה (פסוק טז) לדרוש בה יד שהיא כהה (מכילתא · מנחות לז): (י) מימים ימימה · משנה לשנה (שם לו): (יא) והיה כי יבאך · יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר והאומר שקדשו מפרש ביאה זו לומר אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם: נשבע לך · והיכן נשבע לך (שמות ו) והבאתי אתכם אל הארץ מ אשר נשאתי וגו': ונתנה לך · (מכילתא) תהא בעיניך כאלו נתנה לך בו ביום נ ואל תהא בעיניך כירושת אבות: (יב) והעברת · אין והעברת אלא ל' הפרשה וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לבתו: שגר בהמה · נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו ולמדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטור את הבא אחריו ואף שאינו נפל קרוי שגר כמו שגר אלפיך · אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל שהרי כבר כתיב כל פטר רחם · ואם תאמר אף בכור בהמה טמאה במשמע ס בא ופירש במקום אחר בבקרך ובצאנך · לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם בבכור אדם

שפתי חכמים

היה נגאל כלל ועל כרחך בבן רשע הכתוב מדבר דאילו בשאינו יודע לשאול קשה למה לא היה נגאל בזכות הצדיק אבל הרשע לא היה נגאל כי גם הוא היה מת בשלשת ימי אפילה ודו"ק כ"ל: ל פירוש לשון חוקך שיד ימינו חשובה יותר משמאלו: מ (נח"י) דבפרש' הקודמת כתיב אשר נשבע לאבותיך וכאן כתיב כאשר נשבע לך משמע דב' פעמים נשבע פעם א' לאבותיך ופעם א' לך והיכן נשבע לך והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו' והאותה שבועה היתה לך דהא בראש הפרשה הזכיר שבועת האבות ועלה מסיים לכן אמור לבני ישראל וגו' ופי' הרב לכן ע"פ אותה שבועה וא"כ למה הוצרך שנית לומר אל הארץ אשר נשאתי וכו' ע"כ לומר דזאת השבועה היתה להם · ומהר"ם פי' נשבע בעבורך והאותה שבועה היתה עם אבותיך ופעם תקרא שבועת הבנים מלך שהיתה בעבורם: נ דקשה לל"ל ונתנה לך דודאי אם יביאם לארץ כבר תהיה נתונה להם ל"פ תהא בעיניך וכו': ס פי' וא"ת לעולם שגר דהכא היינו שאינו

שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה: יג וְכָל־
פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל
בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: מפטיר יד וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ
בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה
לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהַרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם
הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה: טז וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְךָ
וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם:

ס ס ם ק"ס • ומ"ס סימן: ומפסיקין הדבר אשר דבר ניסמיס כו' מ"ו

שפתי חכמים

(יג) פטר חמר • וגו' עכלתון מדנה: (יג) פטר חמר • וגו' פטר שה בכמה טעמים וגזרת הכתוב הוא ס"ד שיהא בשמעה לה כמו' מגדים להמוסרים • ועוד שסיעה לה שהרי ביניהן ממגדים (שהן לך לחמד מיבראל שלא נעל הרבה המוסיפ) טעוים מכספם ומזהבם של מגדים: תפדה בשה • מתן שה לכהן ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין צ' ביד כהן: וערפתו • עורפו בקפיון מלמטיו וכוהגו כוה ספיוד ממוחו של כהן לפיוק יפציד ממוחו (מכילתא): וכל בכור אדם בבניך תפדה • הגם שגעשה סדיומו קניא בעקום אלמה: (יד) כי ישאלך בנך מחר • יש מהם שהוא עכשיו ויש מהר שהוא לעתיד ועל כיוץ זה נאמר (יהושע כב) מהר יתמרו בניכם לבניהו דבני גד ובני לאובן: מה זאת • זה העוק טפש שהיו יודע להעמיק שלמדו ושהוא ומעקום אלמה הוא לומר (דברים ו) מה העדות והחוקים והמשפטים וגו' הרי זאת אמרה בן הכסה • דבעם תורה בעה אלכעה בעוה רשע וכיוצא מכין לשאול לך כתיבה ושאול לך הכתוב: (טז) ולטוטפת בין עיניך • הפילין ועל שם שהכעה בהם קריין טוטפת טט בלעזהם טוטפ (מנחות לה:) ושקד על דרוש • לשון דבור כמו יזקרון בין עיניך (ישעיה כה) ולמה לא נאמר בהדיוט אלא בכהן גדול שיהא מלמוד בפרשה לתשובה בהדיוט אומר בכהן גדול שיהא מלמוד לתורה בהדיוט אומר בכהן גדול שיהא מלמוד לתורה ולמה לא נאמר בכהן גדול אלא בהדיוט שיהא מלמוד לתורה בשעה שהוא עוסק בצרכי צבור כאלו עוסק בתורה: בעל השורים

הפטרת פרשת בא

ישאלך בנך מחר • יש מהם שהוא עכשיו ויש מהר שהוא לעתיד ועל כיוץ זה נאמר (יהושע כב) מהר יתמרו בניכם לבניהו דבני גד ובני לאובן: מה זאת • זה העוק טפש שהיו יודע להעמיק שלמדו ושהוא ומעקום אלמה הוא לומר (דברים ו) מה העדות והחוקים והמשפטים וגו' הרי זאת אמרה בן הכסה • דבעם תורה בעה אלכעה בעוה רשע וכיוצא מכין לשאול לך כתיבה ושאול לך הכתוב: (טז) ולטוטפת בין עיניך • הפילין ועל שם שהכעה בהם קריין טוטפת טט בלעזהם טוטפ (מנחות לה:) ושקד על דרוש • לשון דבור כמו יזקרון בין עיניך (ישעיה כה) ולמה לא נאמר בהדיוט אלא בכהן גדול שיהא מלמוד לתורה בשעה שהוא עוסק בצרכי צבור כאלו עוסק בתורה ולמה לא נאמר בכהן גדול אלא בהדיוט שיהא מלמוד לתורה ולמה לא נאמר בכהן גדול אלא בהדיוט שיהא מלמוד לתורה בשעה שהוא עוסק בצרכי צבור כאלו עוסק בתורה

הפטרת פרשת בא

וְלַד בְּעִירָא דִּי יְהֵי לָךְ דְּכְרִין תַּקְדֵּשׁ קֳדָם יְיָ: יג וכל פתח (בכורה)
דַּחֲמָרָא תִּפְרוֹק בְּאִמְּרָא וְאִם לָא תִּפְרוֹק וְתִנְקְפֵהּ וכל כיכרא דאנשא
בִּבְנָךְ תִּפְרוֹק: יד וַיְהֵי אֲרֵי יִשְׁאֲלִנָּךְ בְּנָךְ מָחָר לְמֵימַר מָא דָּא וְתֵימַר
לֵהּ בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא: טו וַהֲוָה אֲרֵי
אַקְשֵׁי פַרְעֹה לְשַׁלָּחוּתָנָא וּקְטַל יְיָ כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
מִבּוּכְרָא דַּאֲנָשָׁא וְעַד בּוּכְרָא דִּבְעִירָא עַל כֵּן אֲנָא דָּבַח קֳדָם יְיָ כָּל
פִּתַח וַלְדָּא הוּדְכְרִין וְכָל בּוּכְרָא דִּבְנֵי אֶפְרוֹק: טז וַהֲוָה לְאָת עַל יְדָךְ
וְלִטְפָפָן בֵּין עֵינָיךְ אֲרֵי בִּתְקוֹף יְדָא אַפְּקָנָא יְיָ מִמִּצְרַיִם:

ר ש ב"ם

בין הבטן: (יג) תפדה • לאחר שנתקדשו הלוים תחת כל בכור בשנה שניה שהוקם המשכן • ולקחת חמשת שקלים לגולגולת וכתיב ופדויו מבן חודש תפדה בערכך וגו': (טו) ויהי כי הקשה • כל זה תאמר לבנך וכן מוכיח מדכתיב הוציאנו ה' ממצרים • כי הקב"ה אמר למשה כל פרשה זו • וישראל אומר לבני הוציאנו ה' וגו' כי משה לא אמר לישראל פסוק זה מעצמו שיאמר משה היה והיה לאות על ידכם כי בחוזק יד הוציאנו וגו' אלא האב אמר לבנו כ"כ

בעל השורים

שיכה סיולד והמולד חמור: (טז) והיה לאות על ידכם: ס' תגין על פ"ח מנוך ס' פרקים עם פרוק שמניחין בו תפלין: ולטוטפת בין עיניך • כניסטרות לני מרכפה (תרגום): כתוב:

כינון המצות להרמב"ם ז"ל

מצוה ע"ג עשין

ג הַחְדוּת וחזרו • נקדש שמש • סנסה עטן ויי"ת (ג'ין •
ד ושחטו הפסח • ב"ד בניסן בין ה' • ופס לה • תייב ניס ב"ג ע"ב •
ה ואכלו אותו ליל מ"ז ניסן צלי אש • זכר ומקבה כוס •
לא תאכלו נא • או בשל • ולוקה ע"ש • תחד ועל סיכוס ע"ש •
לא תניחו ממנו עד בוקר • כוס"ב ז"ב ע"ש • ע' (קמ"ע •
ו השביתו שאור וחמץ • כי"ד ניסן בכל מקום וכל זמן ז •
ז בערב שבוע מ"ש ניסן תתלנו מותר בכל מקום וכל זמן ז"ע •
זי ימים שאור וחמץ לא ימצא בבתיכם בכל מקום וכל זמן ז"ע •
לא יקום כנגדם נוקם כ' • (ע' כ') •
כל מהמצת • הוא המקבת חמץ לא תתלנו ולוקה •
כל בן נכר לא יאכל בו כמילול עובר כוס"ב ז"ע •
תישה ושבור לא יאכל בו מ"ע ז"ב •
לא תוציא מן הבשר חוץ מחבורתו • ולוקה ע"ש •
וכל ערל לפי שכתיב לא יאכל כי ולוקה כוס"ב •
ועצם לא תשברו בו ולוקה כוס"ב ז"ע •
ח קדש לי כל בכור • בפסח כוס • בכל מקום וכל זמן ע"ב •
ולא יאכל חמץ • בפסח כוס • בכל מקום וכל זמן ע"ב •
לא יראה לך חמץ ושאור בכל גבולך ולוקה בכל מקום וכל זמן ז"ע •
ט והגדת לבנך • בעל ע"ו ניסן לפני ע"ש בכל מקום וכל זמן ז"ע •
י ושמרת חוקה זו בשנה • בכל מקום וכל זמן ע"ש ישראלים •
יא ואם לא תפדה ושפרתו ע"ש •

הַר כִּי אֶשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ
בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ
בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן כִּי־אָכְלָה
חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ: הִרְבָּה
כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנָשׁוּבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־
אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
שָׁאוֹן הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד: חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי
כְּתָבוֹר בֶּהָרִים וְכַכַּרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־
מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִּהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: עֶגְלָה יָפָה־פִיָּה
כְּיַצְהָר מִצָּפוֹן בָּא רָע: גַּם־שְׂכִרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כְּעֹגְלֵי מַרְבָּק כִּי
גַם־הֵמָּה הָפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ כִּי יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת

מצורת ציון ונקודות · שוה קמץ · כתמי · כמוהי · כמוהי · כ׳ נוסח · פוקד · ע׳ נוסח · פוקד · ע׳ נוסח · תמוז ·
ע׳ כתוב · מגלי מגלמדניה · תחם · ע׳ שבר · ושב · ע׳ מעתיק · ושתיו · ע׳ שוה · למשכנו ·
למשכנו · לא תקנר · לא תשמיעו ·

שמות יג בשלח

יז וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ
אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי ו אָמַר אֱלֹהִים
פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה: יח וַיַּסֵּב

שפתי חכמים

א ובו״ם נחם הוא כמו ולא נחם ע״ד הפעל וכול מענין
הנפעל ולא מלשון מתפעל ולא מענין נחמה:
ב דק״ל למה לי שכתבה פעמים. פעם וכבד מהי טעם
היה מלשעה שהדבה קבועה כדרך קבועה ג״ע
ופעם בשוב כי כמו במקרא ומי יתנני הפסוק מי יתן
תלים כמו ומה היה הכתוב שיכול כי תאר תלים
ג׳ ע״ב בהלותם מלחמה ומלחמתה היה כפעם: ב ל״ע
פעם דכתיב על כי קרוב כי היה על ולא נחם תלים
ד׳ ע״ב לקל כל כי קרוב כי היה על ולא נחם תלים כי תאר
תלים ג׳ ע״ב ומ״ש ד׳ ולא נחם כפעם שכתוב כי תאר
תלים ג׳ ע״ב שלמטה מזה ע״ש ומ״ש ד׳ ולא נחם
כפעם שכתוב כי תאר תלים ג׳ ע״ב שלמטה מזה ע״ש
כפעם שכתוב כי תאר תלים ג׳ ע״ב שלמטה מזה ע״ש

ר ש״י

(יז) וידי בשלח פרעה וגו׳ ולא נחם (שמות לג)
ולא נקנא אכמו (שמות לג) לך נחה את העם · (מכלי ו) כהתנחם
תגחה תורך: כי קרוב הוא · ומה נכוב נאמרו דרך למלכים בומ״ש יש ג׳ הרבה:
בראתם מלחמה · כגון מלחמת (במדבר יד) (ויכך העמלקי ד׳ והכנעני וגו׳ (מכלי ו)
אם הלכו דרך יכר היו חוזרים ומה אם כשהקיפם דרך מעוקש למעו נתנה רשת

(יז) וידי בשלח פרעה את העם · ונתכוון
הקב״ה להביאם לארץ כנען ולא
רצה הקב״ה להנחותם דרך ארץ
פלשתים כי קרוב הוא · דרך ישר ליכנס
מיד בארץ כנען · ולכשיבאו לטורח
מלחמות ארץ כנען · יתנו ראש וישובו
למצרים · כמו ששנו כמה פעמים
בדכתיב הלא טוב לנו שוב מצרימה

ר ש״י

ה וכוונם מלרימה אם כוונים נפשוטה
טלכ״ו · (ופי כדר בכתוב נלחם בלשמות
מהופכים ועיון בנכ״ח ונב״ח ובמ״י ישוב
נכון ע״ו): פן ינחם · יהמנו מהכנה על
בינתו ויתנו לב נשוב: (יח) ויסב ·

בסנס

שפתי חכמים

נתנה ראש ונשובה מצרימה · זכרנו את
הדגה אשר נאכל במצרים לפיכך ויסב
את העם דרך המדבר ארץ · התוקה ·
כדכתיב אחד עשר יום מחורב וגו׳ · אבל
פלשתים לבדם היו מספיקין בין מצרים
ובין ארץ כנען · כמו שמוכיח ביצחק
שהיה יורד בארץ כנען ללכת דרך ארץ
פלשתים לארץ מצרים מפני הרעב עד

שפתי חכמים

ויהי העמלקי כאיב · ויסב וכתוב כאן לשון נסיבה
לשון ג׳ ה כלומר בשביל שהיו כאן לשון שיבה לשון
ב׳ מקום בשביל שהיו שם מוכנין
לשון שבירת כחות ובדרך משוש שהיו נכנסים
בהם

אונקלוס

יז וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹה יָת עַמָּא וְלָא דַּבְּרִינוּן יְיָ אֹרַח אַרְעָא
פְּלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי קָרִיבָא הוּא אֲרֵי אֲמַר יְיָ דִּילְמָא יְוֹעִון עַמָּא
בְּמֶחֱזֵיהוֹן קְרָבָא וְיִתְהוֹבוּן לְמִצְרָיִם: יח וְאַסְחַר יְיָ יָת עַמָּא אֹרַח

אֱלֹהִים ו אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יח וַיַּקְהֵ מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת
יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה
אִתְּכֶם: כ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר:
א וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ
לַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: כב לֹא־
יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם:
ס יד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם

ר ש"י

שפתי חכמים

מזה רחם וכו' לומר מצמעותו של עמלק נגד שנאמרו מתרגלים תם הולכים בפשיטות ומאלהותם עלתה על"ו ואחתו לעמלק ד' דלכון יעתם כפוך מחשבה הוא והיינו דפי' ר"ח שפי' לעיל נפ' נחמיה לכל לפי פ' ולפשוט ויתם נשון נחתם הוא כמו שנחתם שם: ז ד"ם שהוא נשון קץ וסוף פירושו לסוף היום כן פי' סוף נשון תגם וכו' ויש הוא גלות. תגם נקע ל"ג יש סוף כמו יום סוף. מכרש"י: ח דלפי' לפשוט קשה לומר מביאת נחיים דכתם ס"ת נפרש כענין לחתר נקע פי' ר"ת ומחר נקע (נח"י) דלפי' לעיל פשוטו שגם הוא ל' שרוי: ט וכי תימר על דעת שפשוטו דהוי יעני ממצרים והלא היה להם לנהוג במצרים ס' שנה ולפחות לד' שנה ועוד מאי מהנה שנה הוא גלות שבמצרים וכו' ולזה מכרש"ם: י פי' ולא היה לריך להכתוב שיכשיעו לחתיהם וכו' תמר יעקב וכו' וכיון שיובא למה לה הקשה זה נפ' ויתי במקום עיקר הכתוב. (ד"ט): ב ופי' כמו ישראל כני יעקב. ולפחמר פקוד יפקוד תפקוד

סכיום מן סדרך שפשוטה נדרך העקומה: ים סוף. כמו ניס כוף וכוף הוא ל' תגם ז מגדלים בו קנים. כמו ותשם בכוף. קנה וכוף קמנו: וחמשים. לין חמושים אלא מזויינים (לפי שהסיבתן במדבר גרם לסם שעלו חמושים שהיו סיס דרך ייסוב לא היו מהומבים לסם כל סם שהריכים אלא כדאמר שעובר ממקום למקום ובדעתו לקנות סם מס שיצטרך אבל כשהוא פורש למדבר ריך לזמן כל הצורך וכיוון זה לא נכתב כי אם לכבר החזון שלא תחמה במלחמת עמלק ובמלחמת סיחון ועוג ומדין מסיון היו להם כלי זיין שכתוב ויכרתו בתרב ברם"י יבן וכפ"ל (יהושע ח) ואתם תעברו חמושים. וכן תרגם תוקפנא מזרזין כמו (בראשית יד) ויוק את חניכיו וגו'. ד"א חמושים ס"ת עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. מגיד שעמוד הענן מבליח לעמוד האש ועמוד האש מבליח לעמוד הענן (שבת נג). שעד שלא יקבץ זה עולה זה: (ב) וישבו. לאחוריהם לעד מלרים היו מקרבין כל יום הבלוגו כדי להעשות לה סרעה שיחמר הושים הם בדרך כמו שנאמר ואמר פרעה בני ישראל וגו': ויחנו לפני פי החירת. (מכילתא) כולו פיתום

מַדְבְּרָא יַמָּא דְסוּף וּמְזָרְזִין סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:
יט וְאַפֵּיק מֹשֶׁה יָת גַּרְמֵי יוֹסֵף עִמֵּהּ אֲרֵי אוֹמָאָה אוֹמִי יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מְדַּבָּר דְּבִיר יְיָ יְתָסְקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא עִמְּכוֹן:
כ וּנְטָלוּ מִסֻּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְאֵתָם בְּכִסְטַר מַדְבְּרָא: כא וַיְיָ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן
בְּיוֹמָא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא וְלֵילְיָא בְּעַמּוּדָא
דְאֶשָׁתָא לְאַנָּהָרָא לְהוֹן לְמֵיזַל בְּיוֹמָא וּבְלֵילְיָא: כב לָא עָדֵי
עַמּוּדָא דַעֲנָנָא בְּיוֹמָא וְאַף לָא עַמּוּדָא דְאֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא קֳדָם
עַמָּא: א ומַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ר ש"ם

שאמר לו הקב"ה גור בארץ הזאת. וישב יצחק בגרר: (יח) וחמושים. בכלי זיין שהיו הולכים לירש את ארץ כנען כמו שכתוב למעלה ואובר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו'. וכן תעברו חמושים דיהושע: (כא) וה' הולך. מלאך שהיה מוליך לפני ישראל עמוד האש ועמוד הענן יומם ולילה. ששכשמש פרעה יאמר בורחים הם וירדפו אחריהם: (כב) לא ימיש. הקב"ה לשון מפעיל ממיש את אחרים. אבל לא ימוש ספר הורה. לשון פועל:

ר ש"י

כיוס הסני שהכי בהאמן כלו מלעמסס לסכות: (בא) לבתתם הדרך. נקוד פת"ח שהוא כמו (מ)להמותם כמו (דכריס ח) (ל)להותכם בדרך מכר הלכו בם שהוא כמו (ל)להמותכם לף כאן (מכילתא ע"י שלית לומי הוא שלית עמוד הענן והקב"ה נכנוזו במוליגו לפניהם. ומ"מ לת עמוד הענן הכין (ל)הנחותם על ידו שהכי ע"י עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן היו (ל)הוכיח ג (ל)הנחותם דהכי: (כב) לא ימיש. הקב"ה לת עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. מגיד שעמוד הענן מבליח לעמוד האש ועמוד האש מבליח לעמוד הענן (שבת נג). שעד שלא יקבץ זה עולה זה: (ב) וישבו. (ל)אחוריהם לעד מלרים היו מקרבין כל יום הבלוגו כדי (ל)הנעות לת סרעה שיאמר הושים הם בדרך כמו שנאמר ואמר פרעה בני ישראל וגו': ויחנו לפני פי החירת. (מכילתא) כולו פיתום

שפתי חכמים

(יט) השבע השביע. כ' במסרה. פסוק ואילך גבי שלום הפעם השביע תניך לת עמם (ב"ר פ"ך) כדדרשינן הכא מלמד שהשביע לת יתהו שיעשע לפניהם לף הם נמי השביע לעם שיעשו לף (ל)הוסם מלת הוי הם בפסוקים. ולכך ג' יוסיון לת"ח מלת שמע לת הפעולה: (כב) לף יתיש עמוד הענן יומם ועמוד לתש וגו'. שעמוד לת מעלים עמוד הענן מדרכיהם לפני העם ולת כתיב מלפני העם משום שלפעמים היו שניהם לפני העם (שי' ד' ל"ב ע"ב כתי"ו וכיו"ב): לף יתיש. כ' במס' [בתיכ] כפל ואילך גבי יהושע לף יתיש מתוך ההלי כמו שהפעמים היו מזה לך ומזה לך עשה יהושע מעשים בכולך עד שעמד לתש (למוד) ולעיל הקדים ומלת עד שעמד הענן ולימוד לף יתיש כמו שהפעמים לף

לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם: ג וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: ד וְחִזַּקְתִּי
אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־
חֵילוֹ וְיֵדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: ה וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ
מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־
הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל
מֵעָבְדֵנוּ: ו וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ:

ד ש"י

שפתי חכמים

ויהי וס' כולך וגו': ם דהא הפסוק חוזר לסעיף ג' ולפיכך גופו ג' ת ים ועליון הין הוא יוצאין פי התורות דלא סיפר כי כת הוא בסיפרא אלא ולפי הוא פיתום: צ לפי שבאות מקום סיה עבודת סוכנים אלא כיצה מוסיף לכתוב הפי עבד ולכך נקרא פיתום שהוא מעשיהן ס' שם סוכות ובכתיב בני תוניו שם ע"י שהקב"ה היה מביא הכוכב במלאים בסוכות ובכתיב הוה נקרא פי התורות ולהן לפרקות גמר לן יפה נקרא תירוש ונם קודם לן גמר לה יפה נקרא קום ועמד נקרא פיתום ומפרש ואיך בכתיב בני פיתום וכו' וכתיב שבניהם הוה כמו פס: ק ושע"פ שכתוב ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים מ"מ הוה נקרא וכו': ר ד"ק"ל נאמר לה כמוצ כל המלות ועיבור ק"ן פיתום שבכתב כן ת"כ בזה נמי פיתום הוה ג"פ לפיכך שבכתב וכו' ע"ל דכתוב מעיד על נקרא: (נת"ע) ועי' בכת"ס על כי' זה כ"א ובכ"ל דכת כתיב תחניו ויגיעו לוהב מוסיף על כיס על פי התורות לפני בעל נפוץ הרי מוסיף התיר ות"ב ויש"ו כן מיוחר ת"א לפיכך בתחן וכו': ש ד"ק"ל כת פיתום שלא יתרחל מלשתו וידע שיהא מצרים ומהו ויוצר הוה וכו': ת ות"א וכת כיוס הרחמון ומי ופתו יתרחל ובכתיב חזו מה עשהו כיוס שני ס"ש נשיל ויפלו וגו' ומפת שלא יהא מצרים הוה מלבין יום ס' ומשה לן הכיצד פיתום הוה ונודעתי וגו' ואומר (תהלים עז) מים ראוך אלהים וגו' ואומר (שם ע) נודע ב' משפט עשה: בפרעה ובכל חילו. הוה יתמהו בעבירה וממנו יתחילה בפורעניות (מכילתא): ויעשו כן. לגיד שבתן שמעו ד' נקוד משה ולא יתמהו יתוך נתקרב לו רוחיהו יתמהו אלא יתמהו יתן לנו הוה יתמהו כדכי כן עמיק (מכילתא): (ה) ויגד למלך מצרים. מיקטורין (תנחומא) שלח עמהם ש וכיון שהגיעו לנקבת יום שקבעו ליל ונשוב ולא שלחו מזכין למלכים כלו וכגידו לפרעה ביום ד' (מכילתא). ובמשיבי ובשבו ה' לפיכך. ולא שביש יכלו ליס (ס"ק דקוטם) כשהיה יתמו יום ובוא

יתובון וְיִשׁרון קֳדָם פּוּם חִירָתָא בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין יַמָּא קֳדָם בַּעַל
צָפוֹן לְקִבְלֵהּ תִּשׁרְיָן עַל יַמָּא: ג וְיֵימַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מְעַרְבְּלִין אִנּוּן בְּאַרְעָא אֶחַד עֲלֵיהוֹן מַדְבְּרָא: ד וַאֲתַקֵּף יָת לִבָּא
דְּפַרְעֹה וְיִרְדֹּף בָּתְרֵיהוֹן וְאִתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשׁרְיָתֵהּ וְיִדְּעוּן
מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ וַעֲבָדוּ כֵן: ה וְאִתְחַוְיָא לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרֵי
אִזַל עַמָּא וְאִתְהֲפִיךְ לִבָּא דְּפַרְעֹה וְעַבְדּוֹהִי לְעַמָּא וַאֲמָרוּ מָה דָּא
עֲבַדְנָא אֲרֵי שַׁלַּחְנָא יָת יִשְׂרָאֵל כְּפָלְחַנָּנָא: וְטַקֵּס יָת רְתִכָּהּ וְיָת

ד ש"ם

(נ) נבוכים הם. לפניהם כמו נבכי ים. לפיכך שבו אחור שלא ידעו היכן ילכו כי סגר עליהם המדבר את דרכם שהוא ביום נחש שרף ועקרב וחיות רעות ודואגים שם מאחריהם. ולפיכך שבו ממקום שהיו חונים באתם בקצה המדבר ועתה באו בין מגדול ובין הים לחנות על הים והרי נבוכים נבכי ים לפניהם הרי אין להם מקום לנוס לא לפנים ולא לאחור. נבוכים. סנורים בנבכי ים שלפניהם. כדכתיב הבאת עד נבכי ים. מבכי נהרות: (ה) כי ברח העם. מתוך ששבו אחור: טעבדנו. חסף קמץ. מעבוד אותנו:

ד ש"י

שפתי חכמים

מצרים ויש"ע ויש"ע לעיל ושובו למשפר פיתומו ויש"ע וזה שמי שקנה רש"י לעיל לפי מגדים היו מקרבים היו ר"ל אחזיו ממש הלא נוטין מן הדרך על הלך שם היה חוזר ממש הלא מכוונם לו אחזו כדרך שבאו בו וזה לא תצו מתיעים לו היה לוקף פרעה לתחזיק שהיה הוה שלחם חפצי לחצנו שהוא גזרת הלטים וכו' פתחון דין שהיה גזרה היה מוליכן דרך ישרה: א וזה"ת ח' ויל"ת לח תמנה ע"פ שהוא יום מחשבת הפסח בין הפרנים ומתן דמו על המשקוף ושפי המשחית הלא יום שלם הוה היון שהין ליל עמו הלא לעיון קדושי תשוב יום שלם לילה שהוא לאחר היום ושהם יום ז' של פסח הוה ע"כ שהמצם יום השלישי ומלא יום ז' של פסח הוה יום ח' לאחיזת הפסח ושהם מיירי בשהמצם יום השלישי וכשהו כשלה הממה ושהת"ם פי' ושמח ע"ל שם"ש ההדם שאחר זה תולק עם כתיבתה ביהושפט. ועיין תמה שיהו: ב יש מקשים ממ"ש לפי דעתו של פרעה היה שיהו יכולין ממצרים ולא יכולו שוב וכדפי"ש ויפקר ע"י וגו' שיפקר ממם שביש וכו' ח"ש קשה ולמה לא תיקטורין הלא ודאי היה דעתו שיכולו ג' ימים במדבר ותח"ש יכולו ודמשמע קרא שלא מיהר עתו גם להם שם כי יכולין ולכן עכשו הח ימ"ש כדכתיב וכו' ח"ש מה זה שפרש"י ויפקר כפקר ע"י דלעיל ושהמצם יכולין שהם יכולו ולא יהיו תיקטורין ממנו הו שיכולו לחזור מה שהלכו ולא"ת ויחת ג"ש מה שפרש"י ועכשיו נשבו לדרוף תחזיקם בשני שמנוס הוו שהלו שניהם ליכך הדבר לפרעה ולעבדיו ויפקר ע"י לפי לכם לדרוף תחזיקם ולשביש תוהם שלהלם ולעבוד בכתחלה לה היה בדעתם שיכולו ג' (מכילתא"ן) וקשה מ"ש דלעיל כתם שביש כי שלחנו לח יכולין מעבדנו ויש"ע דקשה לפרעה כשהם כך פיתו ל

ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם
עַל־כֻּלּוֹ: ח וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף
אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה: שני
ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם
כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי
בַּעַל צְפֹן: י וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם ו נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: יא וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־
קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר הַרְבֵּה־זֹאת עָשִׂיתָ
לָּנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרָיִם: יב הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ
אֵלֶיךָ בְמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי
טוֹב לָנוּ עָבְדֵ אֶת־מִצְרַיִם מְמֻתֵנוּ בַּמִּדְבָּר: יג וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם

שפתי חכמים

משלם לא רוצה לשלוח חת ישראל מלהלך ל"ת בשביל שעשים לה רוצה לשלוח חת ישראל מלהלך ל"ת בשביל שעשים לה
שבעבודם לבל עבדי פרעה משלם לחמרו שך מכי וגו' שבעבודם לבל עבדי פרעה משלם לחמרו שך מכי וגו'
ועכשיו לחמרו מה זאת עשינו וגו' לגלה ולהלי בשביל ועכשיו לחמרו מה זאת עשינו וגו' לגלה ולהלי בשביל
משלם. ע"ל מדכתיב לל הטם משלם בשביל הטם משלם. ע"ל מדכתיב לל הטם משלם בשביל הטם
שבמלילוס משלם כל"ל: ד' דכ"ל בתורם שבחו שמו שבמלילוס משלם כל"ל: ד' דכ"ל בתורם שבחו שמו
לשון כעים ולה כוס לקח בתורם כיולה לומר שבחו לשון כעים ולה כוס לקח בתורם כיולה לומר שבחו
מלשון גם בחור גם בתולה לוקמיקו ון לך לקח לשון מלשון גם בחור גם בתולה לוקמיקו ון לך לקח לשון
בחור שבחו לשון בחורים כל הבשר משלם היו נשחטים בחור שבחו לשון בחורים כל הבשר משלם היו נשחטים
מ"ש ולקו רבים ג"כ לשון רבים שבחור מיסר על הבשר מ"ש ולקו רבים ג"כ לשון רבים שבחור מיסר על הבשר
משלם שבחו ל' רבים: ה דק"ל המחלוק בינינו שלח לקח משלם שבחו ל' רבים: ה דק"ל המחלוק בינינו שלח לקח
עמו כי הם בם משלח ולהח"ם כתיב וכל רכב מלרים ושוב עמו כי הם בם משלח ולהח"ם כתיב וכל רכב מלרים ושוב
כתיב ויכסו וכל רכב מלרים וגו"ל בם משלח בכב ל"ם כתיב ויכסו וכל רכב מלרים וגו"ל בם משלח בכב ל"ם
ועמהם וגו' ל"ל דולהי הכתיבים לח הי כי אם בם ועמהם וגו' ל"ל דולהי הכתיבים לח הי כי אם בם

תומר טוב שבחתים לעון לח מוחו: (ח) ויחזק ה' חת לב פרעה. שהיה הולה הם לרדוף חס לגו וחזק חת גבו לרדוף:
ביד רמה. (מכילתה) נגנוסה גבוסה ומפוקפקת: (י) ופרעה הקריב. סיס ע
נכתוב

ר ש"י

עשמו ומכר לפני מילותיו. דבר אחר מלכים ליעול ביזה בכלים כמו בוזנחר לחי יחבוא עמכם בחלק בנחל שלג: (ז) בחור. נבחרים ד נח"ר לשון יחיד כל רכב ורכב שבחנים זה סיס בחור: וכל רכב מצרים. ושמכם כל שהר ה שרכב (מכילתה) ומסיון היו הבהמות שלנו ת"ח מכל מלרים כדי נחמר (שמות ט) ויחת כל מקנה מלרים ות"ח מכל ישרחל ולכל נחמר (שם י) וגם מקנכם ילך עמכם. מכל מי סיו מסיעה חת דבר ס'. מכחן סיס ר"ש

ר ש"י

וכן משברו חת השבועה. באכל האש. באכלנו להם לשובע: (ז) רכב בחור. רכב חשוב ומובחר: ושלישים. שרים לפי שכתוב לפנינו ומבחר שלישיו טבעו בים סוף: (ח) ויוצאים ביד רמה. לא היו דואגים כלל עד שראו פרעה ועמו רודפים אחריהם. אז ויראו מאוד: (יא) המבלי אין קברים. כפל לשון: למות במדבר. אשר אין לחם ואין מים ואפי' אין רודף אחרינו נמות

בעל הטורים

(י) ופרעה. ג' כתם'. ופרעה הקריב. ופרעה תולה בלבב כבדו מלרים ופרעה [וגו'] הלה כלבב בתחלה כתם (במולל ה' ו') פי' הש"ם שפרעה תלה בלבו ופתר לו יוסף תלומותיהם (ל' זכר ט א כתיב ופרעה הקריב להלתר עם ישרחל ע"כ בתחלה כתם: הקריב. ג' כתתיב. ופרעה הקריב. הקריב חת קרבנו בזמן שהיה לפני כעל לשון הקריב קרבן לו. (עי' מ"י):

שפתי חכמים

לכתוב ופרעה קרב. מכו הקריב הקריב עלמו ונתחנן לקדם לפניהם כמו שהתנם עמהם: נסע אחריהם. כלב לחת כלשון חתה. ד"ח והם מלרים מכע מחניהם כלו כל מלרים ד' עסע מן הסמוך לעזור למלרים. ויעלקו. (מכילתה) תפסו לומות חמתם. בלחמה הוח לומר (בראשית יט) לל המקום חשר עמד שם. (שלחת כד) לשות בבדו. (שם כח) ויושע ויפע במקום: (יא) המבלי אין קברים. וכי מחמת חסרון קברים בחין קבריס במלרים? ד ליקבר שם לקבתו מכח. שיפו"ר פלוגים"ח דיום"ן פוב"ס: (יב) אשר דברנו חליך במלרים. (מכילתה) וסיכן דברו יהיה ס' עליכם ה ויפוש: ממתנו. מחכר עמות וחם סיס נקוד מלחפו"ס. (כ"ל חול"ס כמובן לבעלי דקדוק שקללו הול"ס מלחפו"ס ועיין לקמן ס' יחבו דרס"י שכוח כן יפכוך) סיס נכחר ממעמע. עכשיו בנקוד בשוב"ק נכחר מחכר עמות. וכן מי יתן מוחנו בעמות וכן (במ"כ יט) מי יתן מותי דחכחטנו בחמות. כמו (לפניס ג) ויום קומי לעד (דב"כ יח) עד יום בוכי בשוט. בחקום. בחשוב: (יג) כי אשר ראיתם את מצרים וגו'

עַמָּהּ דִּבַּר עִמָּהּ: ז וּרְתֵב תְּתִין בְּחַיִן וְכֹל הַרְתֵּכֵי מִצְרָאֵי
וְגִבָּרִין כְּמַנָּן עַל כֻּלְּהוֹן: ח וְתַקִּיף יְיָ יָת לִבָּא דְפַרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
וּרְדַף בָּתַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָפְקוּ בְּרִישׁ גְּלֵי: ט וּרְדָפוּ
מִצְרָאֵי בָּתְרֵיהוֹן וְאַדְבִּיקוּ יָתְהוֹן כַּד שָׁרָן עַל יַמָּא כָּל כּוּסָת רְתֵכֵי
פַּרְעֹה וּפָרָשׁוֹהִי וּמַשְׁרְיָתֵהּ עַל פּוּם חִירְתָא קֳדָם בְּעֵיל צְפוֹן:
י וּפַרְעֹה קָרֵב וְזָקְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן וְהָא מִצְרָאֵי נָטְלִין
בָּתְרֵיהוֹן וּדְחִילוּ לַחֲדָא וְזָעִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ: יא וַאֲמָרוּ
לְמֹשֶׁה הֲמִדְּלֵית קְבָרִין בְּמִצְרַיִם דְּבַרְתָּנָא לְמָמַת בְּמַדְבְּרָא טָב דְּא
עֲבַדְתָּא לָנָא לְאַפָּקוּתָנָא מִמִּצְרָיִם: יב הֲלָא דֵין פִּתְגָמָא דִי מַלֶּלְנָא
עִמָּךְ בְּמִצְרַיִם לְמֵימָר שְׁבוֹק כְּנָא וְנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי אֲרֵי טָב לָנָא
דְּנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי מִדְּנָמוּת בְּמַדְבְּרָא: יג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא

ר ש"י

ובאכלנו להם לשובע: (ז) רכב בחור. רכב חשוב ומובחר: ושלישים. שרים לפי שכתוב לפנינו ומבחר שלישיו טבעו בים סוף: (ח) ויוצאים ביד רמה. לא היו דואגים כלל עד שראו פרעה ועמו רודפים אחריהם. אז ויראו מאוד: (יא) המבלי אין קברים. כפל לשון: למות במדבר. אשר אין לחם ואין מים ואפי' אין רודף אחרינו נמות

שפתי חכמים

מחול ולחותן גם מחום כיו ג"כ עבדים בג"ש כלם עם פרעה מעלמם: ד וקוללו מלרים ולח קללו בעמו כיומו מפוס דבר בל מלרים נקרח מלרים: ד דלח כ"ל לגלח כמכלי קבריס במלרים וגו' על זה פי' המכלי וכי מחמת וגו': ה וכ"פ עכבו לחתנו לוחים בדפוסי חו על כיון ורח ס' וגו' ובכי לפי שם שלחתנו לוחים עכשיו יותר טוב היה לנו עבוד חת מלרים מלוחנו עתה

הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם׃ יד יְהוָה יִלָּחֵם
לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן׃ פ שלישי טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ׃ טז וְאַתָּה
הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה׃ יז וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־
לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ
בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ יח וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי
בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו׃ יט וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ
לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן
מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם׃ כ וַיָּבֹא בֵּין ׀ מַחֲנֵה מִצְרַיִם
וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה
וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה׃ כא וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־

רש"י

מה שראיתם אותם אינו אלא היום ט היום הוא שראיתם אותם ולא תוסיפו עוד: (יד) ה' ילחם לכם · בשבילכם · וכן כי ה' נלחם להם · וכן (איוב יג) אם לאל תריבון · וכן (בראשית כד) ואשר דבר לי · וכן (שופטים ו) האתם תריבון לבעל: (טו) מה תצעק אלי · למדנו שהיה משה עומד ומתפלל אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה · ד"א מה תצעק אלי עלי הדבר תלוי ולא עליך כמו שנא' להלן (ישעיה מה) על בני ועל פועל ידי תצוני: דבר אל בני ישראל ויסעו · (מכילתא) אין להם אלא ליסע שאין הים עומד כ בפניהם כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם הים: (יט) וילך מאחריהם · להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות ל של מצרים · בכל

מקום

שפתי חכמים

במדבר (רא"ם): ט (הרא"ם) כלומר ולא ביום אחר ולכן אני מזהירכם שלא תוסיפו ולכן הוסיף הרב הוי"ו ולא תוסיפו דאל"כ מה טעם אמרו כי אשר ראיתם וגו' וכי אם לא ראו אותם היום לא היה מזהירם לא תוסיפו וגו' · (נח"י) וכל דבריו איפכא מסתברא שאם הוא אזהרה א"כ הם ג' דברים הא' אשר ראיתם וגו' אינו אלא היום והב' אזהרה שלא תוסיפו א"כ אין צורך לוי"ו החיבור אלא ודאי שאינו אזהרה אלא הבטחה לא תוסיפו לראותם כי כולם יטבעו בים ורוב הפוסקים לא מנו זה במנין הלאוין: י פי' כי הנגינה שתחת תצעק הוא טפחא להורות שאינו סמוך למלת אלי כאומר דאלי פי' עלי הדבר וכו' · מהרש"ל: כ (נח"י) וה"פ שע"י שיסעו יועיל הרמת מטך שיבקע הים משא"כ אם לא יסעו לא יקרע הים אע"פ שתרים מטך על הים כי כדאי זכות וכו' והאמונה וכו' ולפ"ז יהיה הפירוש מה תצעק אלי סבור אתה להועיל בתפלתך אין הדבר כן אלא ויסעו וג"ש: ל (הרא"ם) פי' שנסיעת המלאך היה מיד כשבאו מצרים עליהם כדי להבדיל בין מחנה מצרים למחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות והעמוד ענן היה להחשיך למצרים ונסיעת המלאך לחוד ונסיעת הענן לאחוריהם לחוד עכ"ל אך קשה לק' דפ' יתרו בפסוק ואשא אתכם על כנפי נשרים פירש"י שהענן היה מקבל החצים וכו' וי"ל מיד כשבאו המצריים נסתלק

המלאך

תִּדְחֲלוּן אִתְעַתַּדוּ וַחֲזוֹ יָת פּוּרְקָנָא דַייָ דְּיַעֲבֵד לְכוֹן יוֹמָא דֵּין אֲרֵי
כְּמָא דַּחֲזֵיתוּן יָת מִצְרָאֵי יוֹמָא דֵּין לָא תוֹסְפוּן לְמִחֲזֵיהוֹן עוֹד עַד
עָלְמָא׃ יד יְיָ יְגִיחַ לְכוֹן קְרָב וְאַתּוּן תִּשְׁתְּקוּן׃ טו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
קַבֵּלִית צְלוֹתָךְ מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטְּלוּן׃ טז וְאַתְּ טוֹל יָת חֻטְרָךְ
וַאֲרֵים יָת יְדָךְ עַל יַמָּא וּבְזָעוֹהִי וְיֵעֲלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא
בְּיַבֶּשְׁתָּא׃ יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מְתַקֵּף יָת לִבָּא דְמִצְרָאֵי וְיֵעֲלוּן
בָּתְרֵיהוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשִּׁרְיָתֵהּ בִּרְתִיכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי׃
יח וְיִדְּעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ בְּאִתְיַקָּרוּתִי בְּפַרְעֹה בִּרְתִכּוֹהִי
וּבְפָרָשׁוֹהִי׃ יט וּנְטַל מַלְאֲכָא דַייָ דִּמְדַבַּר קֳדָם מַשִּׁרְיָתָא דְיִשְׂרָאֵל
וַאֲתָא מִבַּתְרֵיהוֹן וּנְטַל עַמּוּדָא דַעֲנָנָא מִן קֳדָמֵיהוֹן וּשְׁרָא מִבַּתְרֵיהוֹן׃
כ וְעָל בֵּין מַשִּׁרְיָתָא דְמִצְרָאֵי וּבֵין מַשִּׁרְיָתָא דְיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה עֲנָנָא
וְקַבְלָא לְמִצְרָאֵי וּלְיִשְׂרָאֵל נְהַר כָּל לֵילְיָא וְלָא אִתְקְרִיבוּ דֵּין לְוָת
דֵּין כָּל לֵילְיָא׃ כא וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא וְדַבַּר יְיָ יָת יַמָּא

רשב"ם

ברעב: (טז) ובקעהו · העי"ן גורמת · כמו שמענו אדוני אבל מן זכור יאמר זכרני: (יט) ויסע מלאך האלהים · המוליך את עמוד הענן לפני מחנה ישראל: וילך · המלאך מאחריהם ומתוך כך ויסע העמוד מפניהם ויעמוד מאחריהם · כי המלאך הוליכו להפסיק בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל וישם מאפל ביניהם כדכתיב ביהושע · שלא יוכלו לקרב זה אל זה כל הלילה: (כ) ויהי הענן והחשך · למצרים: ויאר · עמוד האש לישראל כל הלילה: ולא

בעל הטורים

(יד) תחרשון · ב' · הכא ואידך מי יתן החרש תחרישון וגו' (איוב י"ג) שאמר להם משה מי יתן החרש תחרישון כי ה' נלחם לכם ואין לכם לצעוק אלא תחרישון ומשי לכם לת:מה · כי תבטחו בה': (טז) ובקעהו · בזכות ויבקע עצי עולה ובזכות בקע לגלגולת קרי ביה בקע והו (א' משמות ע"ב) שבזה השם נבקעו המים:

רש"י

מקום הוא אומר מלאך ה' וכאן מלאך האלהים אין אלהים בכל מקום אלא דין מלמד שהיו ישראל נתונין בדין באותה שעה אם להנצל אם להאבד עם מצרים: ויסע עמוד הענן · כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים: (כ) ויבא בין מחנה מצרים · משל למהלך בדרך ובנו מהלך לפניו · באו לסטים לשבותו נטלו מלפניו ונתנו לאחריו באו זאבים מאחריו נתנו לפניו · באו לסטים לפניו וזאבים מאחריו נתנו על זרועו ונלחם בהם · כך (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו: ויהי הענן והחשך · למצרים: ויאר · עמוד האש מ את הלילה לישראל והלך לפניהם כדרכו ללכת מהלכו כל הלילה · והחשך של ערפל לצד מצרים: ולא קרב זה אל זה · (מכילתא) מחנה

שפתי חכמים

המלאך מלפניהם ונסע לאחוריהם להבדיל בינם כדי לקבל החצים וכו' והענן עדיין הולך לפניהם והשלים את המחנה לעמוד האש ואח"כ הלך הענן לאחוריהם להחשיך על המצריים ואז נסתלק המלאך · ובמכילתא אמרו שהענן והמלאך היו מקבלין החצים וכו' והמפרשים מישבים זה ועיין (בקל"מ): מ כאילו אמר ויאר המאיר

הַיָּם וַיֹּלֶךְ יְהוָה ו אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה
וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם: כב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם
וּמִשְּׂמֹאלָם: כג וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס
פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: כד וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת
הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן
וַיָּהָם אֶת מַחֲנֵה מִצְרָיִם: כה וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ
בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה
נִלָּחֶם לָהֶם בְּמִצְרָיִם: פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ
וְעַל־פָּרָשָׁיו: כז וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם

שפתי חכמים

ר ש"י

ג לְמַטָּה: (כא) ברוח קדים עזה. ברוח קדים שהיא עזה שכחומה היא כרוח שמקבלה נפגע פה מן כל הכיוונים שת' (ילקוט יח) ברוח קדים תפיס (תענית יג) יכול קדים רוח ס' (ישמעיהו כז) רוח הקדים שכרך בלב ימים (ישעיה כז) הגה ברוחו הקשה ביום קדים: ויבקעו המים. כל מים שבעולם (מכילתא): (כג) כל סוס פרעה. וכי סוס לחד היה ל"ת מגיד שהיו כולם חשובין לפני המקום לגלח כסוס לחד: (כד) באשמרת הבקר. (ברכות ג) שלשת חלקי הלילה קרוין אשמורות ואותה שלפני הבקר קורא אשמורת הבקר. ואומר אני לפי שהלילה חלוק למשמרות ביה על מלאכי השרת כת לחד כת נשלמה חלוקים לכך קרוי אשמורת וזהו שתרגם יונתן פרעתא: וישקף. ויבט בעומד פנים להיותם להבהותם. ל"ת ותבהמו אף הוא לשון נשקף כמעט כמו (במדבר כג) שדה צופים תקל: בעמוד אש וענן. עמוד ענן יורד ועושה אותו כעיט ועומד בין מחיותו לטלפי סוסיהם מתמטות (מכילתא): ויהם. ל' מהומה תשטוכדיו"ן בלעז (בעטייכונ) ערבכם נגל סנגויות ר' בלשם. ובמקרי ר"ת בס בל רבי יוסי הגלילי כל מקום שנת' בו מהומה ל' הרעשת קול קול וזש"ה לכו נחזה (ס"ח ו) ויבעת ס' בקול גדול וכו' על סלמתים ויהומו: (כה) ויסר

בְּרוּחַ קְדוּמָא תַּקִּיף כָּל לֵילְיָא וְשַׁוִּי יָת יַמָּא לְיַבֶּשְׁתָּא וְאִתְבְּזָעוּ
מַיָּא: כב וְעָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בְּיַבֶּשְׁתָּא וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין
מִמֵּימִינְהוֹן וּמִסְּמָאלְהוֹן: כג וּרְדָפוּ מִצְרָאֵי וְעָלוּ בָּתְרֵיהוֹן כֹּל סוּסָוַת
פַּרְעֹה רְתִיכוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי לְגוֹ יַמָּא: כד וַהֲוָה בְּמַטְרַת צַפְרָא וְאִסְתְּכִי
יְיָ לְמַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי בְּעַמּוּדָא דְאֶשָׁתָא וַעֲנָנָא וְשַׁגִּישׁ יָת מַשְׁרִיתָא
דְמִצְרָאֵי: כה וְאַעְדִּי יָת גַּלְגַּלֵּי רְתִיכוֹהִי וּמְרַבְּרִין לְהוֹן בְּתַקּוֹף וַאֲמַר
מִצְרָאֵי נֵעֵירוֹק מִן קֳדָם יִשְׂרָאֵל אֲרֵי דָא הִיא גְבָרְתָא דַיְיָ דְּעָבֵד
לְהוֹן קְרָבִין בְּמִצְרָיִם: כו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל יַמָּא
וְיִתּוּבוּן מַיָּא עַל מִצְרָאֵי עַל רְתִיכֵיהוֹן וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן: כז וַאֲרִים
מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא וְתָב יַמָּא לְעִדָּן צַפְרָא לְתַקְפֵּהּ וּמִצְרָאֵי

שפתי חכמים

ר ש"י

קרב זה אל זה. מצרים לא קרב לישראל כל הלילה: (כא) ברוח קדים. כדרך ארץ עשה הקב"ה שהרוח מייבש ומקריש את הנהרות: (כב) בעמוד אש וענן. בקולות של ברד ואש מתלקחת וענן. כדכתיב וירעם ה' בקול גדול ויהומם: ויהם. מהומת קול: (כה) ויסר את אופן מרכבותיו. כשראו מצרים שנתהממו היו טורחים את אופני העגלות להסותם אחריהם כדי לנוס ולברוח אחור ולא יכלו אלא היו מנהגים ובמים אותם לפנות לאחור בכבדות ובקושי גדול כי היו העגלות והרכב מרובות זו לפני זו ולמה היו עושים כך לפי שאמרו מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם עתה בנו במצרים: (כז) ומצרים נסים

שפתי חכמים

סנהדרין אחר עולם וכו': ש"ל בלשון ויסיגו משמע ויסובו עוד על ככבו ובמקרא הוא תיבה דבק עדיין לג' כסו עליהם אלא הוא קופין עד אחר שעשה ידו של משה שהקב"ה עושה בו

את אפן מרכבותיו. מכח שהם נשברו הגלגלים והמרכבות נגררות ומיושבים בשם נעשים ואילו־הן מתפקעין: ויינהגהו בכבדות. כשהגה שהיה כבדה וקשה לשם ממדו ומכבד לכו כוח ועכדיו לף כלו ויהגהו בכבדות: נלחם להם במצרים. במלחיים. ד"ל במלחים בתרן מלחים שבשם שהיו נוקים על סיס כך נוקים אותם שבאחרו במלחים: (כז) וישבו המים. מזקופים ושומדים כחומה ישובו ש"מקומם ויבכו על מלחים: (כז) לאיתנו. לעת שהנוקר פוסה לשת: לקראתו. שהיו מהוממים ומשוטטים ורצין לקראת המים: ויעער ה'. כחדם מעשה לת הקדירה ומוסך העליון למטה ומתחתון למעלה כך היו עולין ויורדין

ומתכרין

בעל התוספות

(כא) ויולך. ד' במסרה. כתה ולידך ויולך חוסם שמואל (מ"ב ו') בני תיטב בשבילי לשבדי מלך ארם בשניים לומר שגם מלחים כוחו בסוסים. ולידך ויקח חוסם ובזולתן ובו' ויולך חוסם על מלך בבל בשני (ירמיה מ"ב כ"ב) ולידך בני אחיהם לבוש (ירמיה ל"ב) (ל' ליין שם ל"ב ובמקרא תשיב דמ"ב ודומיה לחד וחבית שוב ויולך תוכך ולא תור לחיכה ג') שתמו עיניהם מהבלים בתלו כוחי בסוסים: בחוח קדים. ב' בשמרי. כתה ולידך בחוח קדים ושבני חוחים סרגים. מלמד שנשתברו כל חוחים שבים בשנקע: (כב) בלשמורת הבוקר. ב' כתה ולידך ויעלו בתוך המים בלשמורת הבוקר (ב"ח ל"ת) בני אחוז בלשמו עם חוכי יבא בלעב שכוח עת לתן שבקב"ה עושה בם נפלאות: (כה) ויעבירו בכבדות. על שתמי

לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְהוָה
אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: כח וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־
הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־
אֶחָד: כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם
לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: ל וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת
עַל־שְׂפַת הַיָּם: לא וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ
בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ טו א אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה
לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ב עָזִּי

סי' בי"ה שמ"ו

שפתי חכמים

ת"ל ויראו העם וגו' ומ"ש ויאמינו בה' ובמשה עבדו: פ טז א אז ישיר משה. מ"ש אז ישיר ולא שר ולא אמר אשירה לשון עתיד ולא לשון עבר כדאי הוא הלשון הזה לשון עבר ומתרגם אז ישיר משה כלומר דשיר קאי למחר: ב ר"ל דהא מיד כשבא למצרים ראה: ג פי' יש מבטא לעקיד: ד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: י ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: יא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: יב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: יג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: יד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: טו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: טז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: יז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: יח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: יט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: כט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ל ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: לט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: מט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: נט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ס ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: סט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ע ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: עט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: פט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: צט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ק ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קי ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קיא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קיב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קיג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קיד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קטו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קטז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קיז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קיח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קיט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קכט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קל ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קלט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קמט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קנט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קס ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קסט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קע ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קעט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קפט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: קצט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ר ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: רט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: ש ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שי ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שיא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שיב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שיג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שיד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שטו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שטז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שיז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שיח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שיט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שכט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: של ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שלט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שמט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שנט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שס ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שסט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שע ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שעט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שפט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שצט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שק ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקי ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקיא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקיב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקיג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקיד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקטו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקטז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקיז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקיח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקיט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקכט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקל ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקלט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמ ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמא ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמב ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמג ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמד ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמה ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמו ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמז ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמח ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקמט ר"ל דהא"ל אז אשר ידוע שהיה אחר שבא למצרים ראה: שקנ ר"ל דהא"ל אז אשר יד

יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ׃
ג יְהוָה אַנְשֵׁי מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ׃ ד מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ
יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טְבֻעוּ בְיַם־סוּף׃ ה תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ
יָרְדוּ בְמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן׃ ו יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ

שפתי חכמים

ד ופ' מחוקפי ומטבעתי: ה פי' כתוק קמץ: ו ר"ל תמעי מן עזי דהוה זי"ן ולו הוה תמעי אבו ויהי לי לישועה וכי היה לו בשבח לישועה מכאן"ל: ח ולפי התנחום ח"ב דס"פ עזי ותמרת פי' עזי ובשבי' הוה יה. ויהי לי לישועה מלמד שהיתה כיוה. ט כוסף

ר ש"י

מקומות שהוא כמוך אין וזמרת וכל שאר מקומות נקוד שוב"ק (ירמיה טו) כ' עזי ומעוזי (תהלים נט) עזי אליך אשמורה • וכן כל תיבה בת שתי אותיות שהקודש מלפיפו"ם בשביעי מלרכת בלוח שלושות ואין שלשייה בתע"ף ו' שהקשוב נקודה בשוב"ק כגון עז עזי רוב זוקי חק חקי עול עולו יסור עולו כל כלו וכיוצאים על כלו • ולפי ג' עזי וזמרת על כאן וכל יפעיש וכל תהלים נקודה בקמ"ץ המוף • ועוד אין בלאחד מכסם כתוב וזמרתי אלא וזמרת וכלם כמוך לכם ויהי לי לישועה ⁷לכך אני אומר ליעב' י' שהשלשה שאין עזי כמו עוזי ואלא וזמרת כמו וזמרתי אלא עזי שם דבר הוא כמו (שם קנג) ויושבי בשמיש (עובדיה ז) שוכני בתגוי אלא (דברים לג) שוכני סנה • והוא שהשם עזי וזמרת יה הוא היה לי לישועה וזמרת דומה הוא לתיבת שהם כמו (שופטים ה) לעורת ה' (ישעיה ט) בעברת ה' (קהלת ג) על דברת בני אלהים • ולשון וזמרת ג' (ויקרא כה) לא תזמור (ישעיה כה) זמיר עריצים ג' בכוח וכריתה עוון ונקמתו אל תלטינו היה לנו לישועה • ואל תתמה על ג' ויהי אלא נאמר היה חיים לנו מלקוחה מדברים בלשון זה הוה דוגמתו (מ"ש ו) את קיוות הבית סביב לביתי ולדביר ויעש גלעות סביב היה לו לומר עשה גלעות סביב וכן (דה"ב ו) ובני ישראל היושבים בערי יהודה ויעלון עליהם רחבעם היה לו לומר מלך עליהם רחבעם (במדבר יד) מבלתי יכולת ה' וגו' ויהרגם היה לו לומר אותם (שם יו) והתבשים אשר אלה עשה היה לו לומר ומי ומהו מה היה לו לומר (שמות ה) ואשר לא שם נפו אל דבר ה' ויעזוב היה לו לומר עזב: זה אלי • בכבודו נגלה עליהם והיו מלהין לוחו בלשבו לחתם בשתים על היום מה אלא רוח נבואה: ואנוהו • לוגקום תרגם ג' מה (ישעיה ג) מה אתנו • (שם סה) למה לזה ד"ל ותמהו לשון מי תספר מיו וכמו לבתי עולם כגון מה דודך מדוד חדי לת ותדום וכל בעניו: אלהי אבי • הוא זה ⁸ותהוממיכו • אלהי אבי לא תמי התלת הקדושה אלא מוהזקת ושומדת לי בקדושה ואלהיהו עלי מינו אלהותי: (ג) ה' איש מלחמה • בעל מלחמה כמו (רות ג) איש נעמי וכל איש ואישך מהולגמין נעל (מלכים ג כ) והזקת והיית לאיש לגבורה: ה' שמו • מלהמותיו לא נכלו זיין אלא כשמו הוא שלהם כמו שאמר דוד (שמ"ב יז) ואתי את אביך כשם ה' נאמתי • ד"ח ה' שמו לף בשעה שהוא נלחם ומזקק מלחיבין לוחו הוא במדבר לרפם על ברזלייו ואין לך כלי מזוין ואין כמדת מלכי לדמים בשהוא עוסק במלחמה קופה עלמו מכל עסקיו ואין בו כח לשאות א וזו: (ד) ירה בים • עדי כימת • עדי ל' יכיוב • וכן הוא לומר

דְּחִילָא יְיָ וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ וַהֲוָה לִי לְפָרָק דֵּין אֱלָהִי וְאַבְנֵי לֵהּ מַקְדָּשׁ
אֱלָהָא דַּאֲבָהָתִי וְאַפְלַח קֳדָמוֹהִי׃ ג יְיָ מְרֵי נִצְחָן קְרָבָיָא יְיָ שְׁמֵהּ׃
ד רְתִכֵּי פַּרְעֹה וּמַשְׁרְיָתֵהּ שְׁדִי בְיַמָּא וְשָׁפַר גַּבְרוּתֵי אִטְבָּעוּ בְיַמָּא
דְסוּף׃ ח תְּהוֹמַיָּא חֲפוּ עֲלֵיהוֹן נְחָתוּ לְעוּמְקָיָא כְּאַבְנָא׃ ו יְמִינָךְ יְיָ

ר ש"י

עני: רמה בים • תרגום של השליך • יכן רוטי קשת: (ב) עזי וזמרת יה • עוז וזמרת שבח ישראל יה והוא היה לי לישועה • עזי חסף קטן ויו"ד יתירה כמו רבתי בנוים • היושבי בשמים • שבני בחנוי סלע • אבל עזי אליך אשמורה • פי' עזו שלי: וזמרת • כמו ושבורת ולא מיין • וכן תסמר שערת בשרי • כפילו של ראש הפסוק ורוח על פני יחלוף • תסמר שערות הרוח בשרי • וכן תרגם רב יוסף התהלב שלהוביתא בישרי • הרי זמרת חסר כמו שכורת ושערת: ואנוהו (ואיפהה) • כמו הנות והמיענגה דמיתי בת ציון • ואינו לשון נוה משלה • כי כפל סופו מוכיח • וארוממנהו ואנוהו • שניהם לשון כיבוד להקב"ה: (ג) ה' שמו • נודע ה' משפט עשה: (ד) ירה בים • כמו ויורו המורים • דרך והשליך: (ה) יכסיומו יכסיומו היה לו לומר (פי' בחולם) אך בשביל את הראשון (בשורק) בא גם השני • וכן מוצאיו ומובאיו • היה לו לומר מבואיו • מן בא מבוא • או מן קם מקום • מן לן מלון • אבל בשביל מוצאיו אשר מובאיו: (ו) ימינך ה' • שאתה נאדרי בכח הוא תרעץ אויב • ימין היא לשון נקבה כדכתיב ימין ה' רוממה • ומקרא זה כעין נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם • עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלוזו • כי הנה איביך ה' כי הנה איביך יאבדו • חצי הראשון אינו מסיים דברו עד שיבא חצי האחרון וכופלו ושלשים רברו • אך בחצי הראשון מזכיר

ר ש"י

(שמות יט) לו יהי יורה • לו תשתדלה תשתדלו ותסתיו משתעם בלשו במקום התפעל: ומבחר • שם דבר כמו מבכר מבצר מקרא קדש: טבעו • (מכילתא) אין טביעה אלא במקום טיט כמו (תהלים סט) טבעתי בין מיולים (ירמיה נח) ויוצא ירמיהו בטיט מלמד שעשה שם טיט לעגמול נסם כמדתם שעשעדו את יהלאל בחמר ובלבנים: (ה) יכסיומו • כמו יכסום ויו"ד המוספת יתירה כו וזרך מקלחות בכך כמו (דברים ח) ובקרך וצאנך ירביון (תהלים לו) ירווין מדבן ביתך ויו"ד לחסוה שמשעה ל' עתיד קר פרשהו עטעו כיס קוף כדי שיחזרו לשם ויכסו אותן: יכסימו אין דומה לו במקרא כיקודתו ודכיו לעיות בקודתו יכסימו בשלשה ס"ם (גם כאן מוכח לעיות מולם מ"ם): כמו אבן • ובמקום אחר בללו בעופרת ובמקום אחר יתגלגו בקש: כרכעים בקש סולכים ומטוכסין עולין ויורדין • ביומים כאבן • וכרכעים כעופרת שאמו מיד: (ו) ימינך ימינך • בני פעמים כשהכלל עומן את לומו על מקום שהמלל נעשית ימין: ימינך ה' נאדרי בכח • לפני את יבאלל ויאיך השעת תרעץ לוביב • ול"ג לותה ימין עשמה תרעץ לויב מס שלא תסבר לאחד לעשות שהי מלאכות ביד אחת • ובשהו על

יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב׃ ז וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ
תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ׃ ח וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מָיִם
נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם׃ ט אָמַר
אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק
חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי׃ י נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ

שפתי חכמים

מ"ם פעולה היא וכמו כמו ומן מכתר: כ ולא הפרש
ל' עתיד ואין פ' על הסכום: ל ר"ל אולת הכסיל דבשפתו
נאה וכו': מ פי' משם כמו שפרש"י ומלך בסכום וחיי
נפשו וכו': נ פי' בעבור מקנים חוטם ומצמיתין עלמא
לאחוזו ומוקים לעלמא בקנו ומוכיחים לוחם בו ואין
עתה מפרש"י שם: ס ר"ל שמכוח לחייט מפסוק דתרגם
ל' שריפה הוה ת"ל תרגו נמי לשון שריפה הוה דתרגו

שפתי חכמים

לא גו (הושע ג) תעגם נאום ה' תעגם לה בסמים (שופטים ה) תגגי לה תגגי
לשיחה (תהלים קכד) גולי ה' וגו' גוליי ה' שביה גו בקוס עיניו לדם (שופטים ה) עוגי
עוגי דבורה עוגי עוגי דבורי סיב (ישעיה עט) תמסכה רגל רגלי עני (תהלים קו)
ומן לרגם לנחלה נחלה ליעקלך עבדו: נאדרי: היו"ד יתירה כמו רבתי עם שרתי
במדינות גמבתי יום: תרעץ אויב: תמיד היא רועצת ומכבכת החיל כ וזימה
לו ויבעצו זרועותיו לת בני ישראל בשפטים (כו' יח)· ד"ח יתיר המלדמת בכח היו
מכבכת ומלקח לחיב: (ז) וברב גאונך: תם היד גלבד רועצת החיב בכחה מרימה
כרוב גאוחו לו יכלם קמיו ותם כרוב גאוחו לבד לחיבו בהכיסים ק"ו בשלח כם הרוח
לף יהלמו: תהרס· תמיד תהם כוחם קמיך הקמים נגדך ומי הם הקמים בעגדו
לא הם הקמים על לדיקים וכן הוא לומר (תהלים פג) כי הנה לחיבך יהמיון ומה
היה בהמיה על עמך ישרמיו כוד ועל זה קורא לוחם לחיבו של מקום: (ח) וברוח
אפיך· היולא מפני נחיריו של לף דבר הכתוב בכיכול בשביל דוגמת מלך בבר ודם
כדי להמשיל לף בהכח ביוכלו להמין לדבר בשלדם כועם יולא רוח מנחיריו
וכן (תהלים יח) עלה עשן באפו וכן (לויב ד) ומרות לפו יכלו וזהו שלמר (ישעיה מה)
למען בני לחרוץ לפי ל בשפו נהם בשימתו לרוכם וכשהוא כועם בשימתו לגרם (שם)
והלגלי לחכם לף ולמען הלגלי לעשם הטח בלפני לכתם נחיני בפני לף והרוח
שלא יעלו· וכן בשבילך· להטח כמו נלקח בהטח בשמכת שבת (דף נח) כך נראה
בעיני· וכל לף והרוח בשתקרא לחי לומר כן הרם לף כמו (לויב ג) ועשני הרם מני
רוכב ל' שרפה ועוקר שהרחיים מהממיים והרחים בעת הקוף והרוח מגזרת הרם כמו
לעון מגזרת לגם וכן הים ל' המיות על כן הוא לומר (הבהר ג) והמתו בעדם בו
וכוח המתר לומר בתרגום דעתו: נערמו מים· תונקלוס תרגם ל' עלמיות ולפון
לתוח המקרא כמו (שיר ז) ערמתך הטים וגבו כמו בד יוכיח: נערמו מים·
ממוקד רוח שיש מלפוף יבבו הטים והם נעשו כמין גלים וכרוחים של עריסה שהם
גבוהים: כמו בד· כתרגומו כשור כתומה: בד לשון גבוד וכוח כמו (ישעיה יז) בד קציר
ביום נחלה (תהלים לג) כוהם כבד לא בחב כוהם בחלד חלה בבד ומלו היה בבד כמו
בחלד

אַדִּיר בְּחַיְלָא יְמִינָךְ יְיָ תְּבָרַת בְּנָאָה׃ ז וּבְסַגֵּי תָּקְפָךְ תְּבַרְהָנוּן
לְדָקְמָנוּ עַל עַמָּךְ שַׁלַּחְתָּ רוּגְזָךְ שֵׁיצִנִּנּוּן כְּגוּדָא לְקַשָּׁא׃ ח וּבְמֵימַר
פּוּמָךְ חֲכִימוּ מַיָּא קְמוּ כְּשׁוּר אֲזָלָיָא קָפוּ תְּהוֹמִין בְּלִבָּא דְיַמָּא׃
ט דַּהֲוָה אָמַר סְנָאָה אֶרְדּוֹף אַדְבֵּק אֲפַלֵּג בִּזְוָתָא תִּשְׂבַּע כֵּינְתְהוֹן נַפְשִׁי
אָשְׁלוֹף חַרְבִּי תְּשֵׁיצִנּוּן יָדִי׃ י אֲמַרְתָּ בְּמֵימְרָךְ חָפָא עֲלֵיהוֹן יַמָּא

רש"י

במי הוא מדבר: (ז) תהרס קמיך· לשון הפרה משפיל ומכניע הדבר מקומתו· וכן פן יהרסו אל ה' מעמדם להתקרב ולראות: וכן ובמעמדך יהרסך: (ח) וברוח אפיך· ברוח קדים עזה כל הלילה: נערמו· גבהו למעלה כמו ערימת חטים: נד· לשון גויה וכן בירדן קמו נד אחד: קפאו· כמו וכגבינה תקפיאני: (ט) אמר אויב· כשראה הים להרבה: אריק חרבי· אריק תערי בהוצאת חרבי· וכן כי חציך נחתו בו· על שם שע"י נחיתת דריכת הקשת הוא יורה החצים כדכתיב ותנחת עלי ידיך· ונחתה קשת נחושה זרועותי לכך הוא קורא ירושת החצים נחיתה: צללו כעופרת· במימות שהן אדירים· במים של ים אע"פ שהן אדירים ס"א כדכתיב

רש"י

כגלד וכוא ל' הכסוה היה לו לכתוב מכוים כגלד מי היה לגלד כו ס ל' לוקף ולוכר הוא וכן (יהוכל ג) קלו גד לחד ויעמדו גד לחד ולין לכון קיחה ושמידה בגלדות לגלה כחומות ולכוים ולא מלינו לחד שקוד לגלה בגלגלתם (תוי"ם) כמו (תהלים מו) שיחם דמעתי בגלדי· (שופטים ד) לת בלחד החלב: קפאו· כמו (לויב י) וכגבינה תקפיאני תקבלני· ועבדו כתהלים והמים זורמים לת המלכים על כתהן בכח וגלחמים עם בכל מיני קובי: בלב ים· בחוזק היה ודרך המקרלות לדבר כן עד לב בשמים· (שמ"ב יח) בלב החלה· ל' עקרו ותקפו של דבר: (ט) אמר אויב· לעמו בשפיקם בדברים תרדוף ותחלק שלל עם שרי ועבדי: תמלאמו· תמלה מהם: נפשי· רוחי ולבוי ע"ולת המת על תיבה המדברת בשתים תמלחמו תמלה מהם· ים הרבה בלבון הזה (שופטים ה) כי לרך הגשר נתתני כמו נתת לי· ולא יכלו דברו לבלום (בהשתים ו) כמו דבר עמו· בני יהודה כמו יהלו ממני· (לויב לה) מספר לעדי תגידנו כמו תגיד לו· לף בהן תמלאמו המלה ושפלו בו לבון בהקה כמו מריקם בקיומם· (ירמיה מח) וכליו יריקו· והם תהמה הין ל' ריקות עוסל על היולה לגלה על החוק ועל הכלי· היולה ממנה לגל לה על כתבה ועל היין ולדחוק ולפרם לריק הכלי ולבון (בהשתים יד) ויוק לת תיכיו וחזיין בחדרי ל מלינו לל· מוסב לף על היולה (ב"ה ל) כמן חוק (ירמיה סה) לה הוקך מכלי לל כלי· לה הוקך הכלי הין ריק כהן לגלה לה הוקך היין מכלי לל כלי מלינו הלבון מוסב על היין· וכן (יהוקלל כה) והריקו הרבותם על יופי הכמתך דמיכם: הורישמו· לשון ירושה ודלות כמו (במ"ח כ) מורים ומעבור: (י) נשפת· לשון

בעלי המורים

(שיר ו') כדכתיב בוכב שמים בעדינך: (ז) נכח· ל' כמס· לכח ולחידך לרחיבו בכח קוקך (יבשעיה מ') לחיקתך גאולה תתאוה (לחלכוה ולחידך לים לול בכח (ב"ה ל' ב"ן)· קול ל' בכח· זה הוא שלמרינו שמעתין לחיקו לבריותיו (כדי לכבר לת הלוקן)· (ח) בלב ים· ג'· הכל ולחידך דרך לחיה בלב ים (מלכי ל') פי' ישרלל כמו ים בדרך ישרה ובלוקה כדרך לחליה בלב ים כדכתיב דרך בשבור גחולים לבל מלינים לפו מוקדים

כַּעוּפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים׃ יא מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי
כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא׃ יב נָטִיתָ
יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ׃ יג נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ
נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ׃ יד שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל
אָחַז יֹשְׁבֵי פְלָשֶׁת׃ טו אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם
אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן׃ טז תִּפֹּל
עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר
עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ׃ יז תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ
בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי

שפתי חכמים

כפ' לך לך גבי ויוצ חת מעיניו וגו': ק ולפי כשהוד מתפלל עד מתי יפסיק בדבריו תלוי התלונים ותלוי התרועים הלז בגדול הנביא ובמדת הנ"ל וכן בגם: ד כלומר בין כשהניס שכוח ל' שם קודם שעזב ישתק: ת במילחמת בניו שהרס קודם שהכניסו ולפי שהכינו בשעת כמ' לנחמם: ומ"ש בפוסקת כנ"ל דף ל"ח: א (מכילתא) ובמכילתו (היון שכשודם עולם ומשנבר הי"ם) שאז יעשו שמחה מהניס על ריב בניו רוצי לחרוב ולנו ובניו יעקב ושמו: ב (תנ"ל מתני לא"ו: ג דק"ע והלא כל העולם כולו קטי לו כמו שנאמר לנחל-עליון קויט

רש"י

הסתה וכן (ישעיה מ) וגם נסף נסכי: צללו · שקעו עמקו לשון מעמקי כעופרת · לשון כלוס (בלעז) נלעז: (יא) באלם · במחקים כמו (יחזקאל יז) ואת אילי הארץ לקח · (תהלים כב) לולוטי לעזתמי מוסב · נורא תהלת · יהללו מלגדיך תהלות קפן ימעטו כמ"ש לך דומיה תהלה: (יב) נטית ימינך · כשהקב"ה מטה ידו כרשעים כלים ומפלים לפי שהכל נתון בידו ומפלים בהטייתה וכן

כוח לומר (ישעיה נא) וכי יטה ידו וכבל עזר וכפל עזר ומפלי מכל לכלי זכוכית המחומם ביד לדם מטה ידו מעט וכן מפלין ומהכבדין: תבלעמו ארץ · מלמד שזכו לקבורה בשכר שהמרו ה' בדיין: נהלת · לשון מנהל ומוליכם תכנס בי נוזפת ומוכל ולא דקדק לפרש תחר בי בעבריה: (יד) ירגזון · ד מתרגזין: ישבי פלשת · מפני שהרגו תת בני לפניהם שהרגו את הקרן ש ולולתו בהזקה כמפורש בדברי הימים והרגום תחתיו גת: (טו) אלופי אדום אילי מואב · (מכילתא) והלא לא היה להם ליראת כלום שהרי לא עליהם הולכים ה"ל מפני לחימות שהיו מהלוחמים ומלטערים על כבודם אבל יראתן: נמוגו · נמסו כמו (תהלים עה) נכניעים ממונגנה · למחו עליו הם בחים לכלותם ולוכם את הלנעו: (טז) תפל עליהם אימתה · (מכילתא) על הרשעים: ופחד · על הקדושים ב בשעין שמע (יהושע ג) כי שמעו את אשר הוביש וגו': עד יעבר · עד יעבר · כתרגומו: קנית · מלשון כתיב ד הקני בדמים יקרים שהניב על המדה: (יז) תבאמו · בהבאה שלא יכנסו לארץ בכך לא נאמר תבינהו (ל"ל שלא יכנסו לארץ וכו' והכי לישתא בהדיא ס"ס מוחלין לך קיט ובמכילתא

אִשְׁתְּקַעוּ כְּאַבְנָא בְּמֵימַר דְּרָעֲךָ עַד יְעִבַּר עַמָּךְ יְיָ עַד יְעִבַּר עַם זוּ דְּקְנֵיתָ׃ יז תְּעִלִנּוּן וְתִתְּעִנּוּן בְּטוּרָא דַּאֲחֲסַנְתָּךְ אֲתַר דְּשַׁוִּיתָ לְמִשְׁרְיָנָךְ יְיָ מַקְדְּשָׁא יְיָ דְּתַקִּנוּ יְדָךְ׃

ר"ש

אדירים משברי ים): (יא) מי כמוך באלים ה' · מי כמוך נאדר בקודש · גם זה מן הכפולים שפרשתי אצל ימינך ה' נאדרי בכח · וכן פירושו מי כמוך באלים ה' שנאדרה בקודש כמותך: נורא תהלות · תהלות האמורות בך על ידיהם אתה יראוי ומאויים כדכתיב ויירא העם את ה': (יב) נטית ימינך · ויאמר ה' אל משה נפה את ידך על חים וישובו וגו': (יג) נהלת בעזך · מנהל אתה את ישראל עכשיו כדי להכניסם ולהורישם את ארץ כנען · שהוא נוה קדשך: (יד) ישבי פלשת · אלופי אדום · אילי מואב · כל אלו שביני ארץ ישראל: (טז) בגדל זרועך · כמו בזרוע גדלך · וכן קדוש תיכלך בתהלים: עד יעבור · שניתם עד יעבור את הירדן אל א"י כפל אחד של העברת הירדן כעין ימינך ה' לפי השטש: (יז) מקדש קדש של מקדש דנושה ודל"ת רפה · וכן הצפינו · וכן משתי עיני מפלשתים · הדגש שבקוף של מקדש עושה את החטף (שבת) מגיע ·

שפתי חכמים

ר ש"י

הכנעים יכנעו ולא התנוח לף שלא נגזלה גזלתם מכנעים עדיין מ"מ ניכח ולא ידע מה ניכח מכרכים(ל"): מכון לשבתך · מקדש של מטה מכון ד כנגד כסא של מעלה אחר פעלת · מקדש · המעשה עליו

זקף גדול להפכידו מהיכח הכם שלאחריו המקדש אחר כוכו ידיך ס': מביא בית המקדש שהעושה נגדל כיד אחת שנ' (ישעיה מט) לף ידי יסדה אלין ומקדש בשתי ידים ותימני יבנה בשתי ידים זכוין שם' ימלך לעולם ועד לעתיד לבא שכל

כּוֹנַנוּ יָדֶיךָ׃ יח יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ יט כִּי בָא סוּס
פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי
הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ פ כ וַתִּקַּח
מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאןָ כָל־
הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת׃ כא וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ
לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם׃ ס כב וַיַּסַּע
מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ
שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם׃ כג וַיָּבֹאוּ מָרָתָה
וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־
שְׁמָהּ מָרָה׃ כד וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה׃
כה וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם

שפתי חכמים

ס"ם: ה ס"ג כנגד שבות פתח קטן תחת העי"ן של ועד: ז ס"ג נגד שבות קמץ קטן ונקוד כולו קלי על המלה שלפניו ובס"ת אחת מי' אין אלא שלש כמו"ש רש"י בסוכה דף ו' (נת"י) וס"ק מפני שבת קודש לפיכך ותקח מרים ולוה מתכון הדבר כמו שכתב לו ותקח מרים: ח ס"ם שלא ניתנה במרים רק בכולן כהתאון מ"ם קלי ומפני מה בכולם במרכא: ם דחל"פ ויסע משם ס"ל כדי תמיד היו נוסעים ע"פ הענוד ולפי שכשהיו משם נתקל: מעולתה: י ו"ם והיה כתיב רעלו תת מלרים ופרש"י שכשהוא כמולה שהיו כה דגים ס"ל ובסכל מיירי במעמנויות שהיו לכם: כ ס"ל ועוד זאב ביער ביום כו' ולקוח ככתוב פירוש

ר ש"י

סמלוכם שלו: (יח) לעלם ועד. נשוו עומדים הוא וכו"ו כו יסוד לפיכך היא פתוחה ה"ג (ירמיה כט) תוכי יודע ועד אמרו"ו כו סמוך קמוצה היא: (יט) כי בא סוס פרעה. ז"ל תלמר בא: (כ) ותקח מרים הנביאה. היכן נתנבאה לכשיתה לחזן קודם שנולד משה למה עתידה למי שתלד בן וכו' כדאיתא בסוטה (דף יב) ד"ח אחות להרן לפי שמכר נפשו עליה כשנלטרעה בקרנת

ר ש"י

(אסתר ח) ומתו בערב כן כרי ס"ח כל שורם נפסקת ליתי"ו מפני שמשמת לל הוא"ו סמוכה. וכן עבד ושמה (מלאכי ג) הגם שלשתי בלשה. נגפם היה (יחזקאל) ומשמתו מיתו לשם. כין כרמים ושמוכתו כלמתה: (כד) וילנו. ל' נפעל הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא ותתרעמו וכן דרך ל' הלועז לעשה לל הפעל ל'מתלונן מתרועם ולא למר לונן רועם וכן

שפתי חכמים

חמת לון לי. (אסתר ח) ומתו בערב כן כרי ס"ח כל שורם נפסקת ליתי"ו מפני שמשמת לל הוא"ו סמוכה. וכן עבד ושמה (מלאכי ג) הגם שלשתי בלשה. נגפם היה (יחזקאל) ומשמתו מיתו לשם. כין כרמים ושמוכתו כלמתה: (כד) וילנו. ל' נפעל הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא ותתרעמו וכן דרך ל' הלועז לעשה לל הפעל ל'מתלונן מתרועם ולא למר לונן רועם וכן

לְבֵית שְׁבִנְתָךְ אַתְקִנְתָא יְיָ מִקְדְּשָׁא יְיָ אַתְקִנוּהִי יְדָיךְ׃ יח יְיָ מַלְכוּתֵהּ
קָאֵם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃ יט אֲרֵי עַלּוֹ סוּסָוַת פַּרְעֹה בְּרַתְפּוֹהִי
וּבְפָרָשׁוֹהִי בְּיַמָּא וְאָתֵיב יְיָ עֲלֵיהוֹן יָת מֵי יַמָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ
בְּיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא׃ כ וְנָסֵיבַת מִרְיָם נְבִיאָתָא אֲחָתֵהּ דְּאַהֲרֹן יָת
תֻּפָּא בִּידֵהּ וּנְפָקוּ כָל נְשַׁיָּא בַּתְרָהָא בְּתֻפִּין וּבְחִנָּנִין׃ כא וּמְעַנְיָא
לְהוֹן מִרְיָם שַׁבְּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְנַאֵי עַל גַּוְרַנְיָא וְאָוִתָא
הֵיעֵהּ הֵיא סוּסְיָא וְרָכְבֵהּ רְמָא בְיַמָּא׃ כב וְאַטֵּל מֹשֶׁה יָת יִשְׂרָאֵל
מִיַּמָּא דְסוּף וּנְפָקוּ לְמַדְבְּרָא דְחַגְרָא וְאָזְלוּ תְלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא
וְלָא אַשְׁכְּחוּ מַיָּא׃ כג וַאֲתוֹ לְמָרָה וְלָא יְכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִמָּרָה
אֲרֵי מְרִירִין אִנּוּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ מָרָה׃ כד וְאִתְרָעֲמוּ עַמָּא עַל מֹשֶׁה
לְמֵימַר מָה נִשְׁתֵּי׃ כה וְצַלֵּי קֳדָם יְיָ וְאַלְפֵהּ יְיָ וְאַטְעִם לְמַיָּא

ר ש"ב

ולכך הדלת של אחריו רפה. וכן הצפינו. וכן בישתי: (יח) ה' ימלוך. לאחר שיתישבו בארץ ישראל תוודע מלכותו של הקב"ה בכל המלכיות: (יט) כי בא סוס. ונירגן בים. וישראל כבר הלכו ביבשה בתוך הים. אז ותקח מרים הנביאה וגו' וכמותו כאשר צוה ה' את משה. ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת. וכן בירמיה כי בא ירמיה אל בית הבור ואל החנויות וישב שם ירמיה ימים רבים וישלח המלך צדקיהו ויקחהו: (כ) הנביאה. קורא* בעל דבר. שבח או תוכחות בני אדם. אחות אהרן. על שם הבכור קורא אחות כמו שפירשתי אצל אחות נביות ואחות לוטן: (כב) ויסע. הפעיל. אבל ויסע. הוא עצמו נסע. וכן ויעל בקרב מחנהו. ויגש את פר לשון הפעיל. אבל ויפול ויגש. לשון פועל: (כה) וירהו. לשון יורו משפטיך. שם שם לו חוק ומשפט. שם במרה על ידי עלילות (הנסיון) אשר שם (להצמיאם) למים ואח"כ ריפא להם את המים התחיל להוכיחם שיקבלו עליהם את החוקים ואת המשפטים אשר ילמדם והוא יעשה צוריכיהם. והיאך שם לו חוק ומשפט שאמר להם אם שמוע תשמע בקול ה'

שפתי חכמים

ר ש"י

(אסתר ח) ומתו בערב כן כרי ס"ח כל שורם נפסקת ליתי"ו מפני שמשמת לל הוא"ו סמוכה. וכן עבד ושמה (מלאכי ג) הגם שלשתי בלשה. נגפם היה (יחזקאל) ומשמתו מיתו לשם. כין כרמים ושמוכתו כלמתה: (כד) וילנו. ל' נפעל הוא וכן התרגום לשון נפעל הוא ותתרעמו וכן דרך ל' הלועז לעשה לל הפעל ל'מתלונן מתרועם ולא למר לונן רועם וכן

בעל התורים

שיתקדשה כתיב: (יח) ה' ימלוך. פסק לומר לי' כמלכת בשת שיתאמו ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד לו תפסיק מלמת מוכיחים: משה קדוש ה' (מלכים ב) בשתאמר ימלוך לה' שתאמר ימלוך ה' לעולם לפי שכשם ודרך הכשים ישים לו הלה לשתאמר ה' עד הרעה: (כב) ויסע. ג' במס': דין ולוקח ויסע כלון עמו (המלים ע"ח) מלמד שהיו מולחים שם תנחם שוטות נקרקעים הוא והכיתם משם בשל כתוב שלהן הוא שהוצרה משיטו משכד לשהר ושוד תר (כתיב י"ע) ויסע כתן תקוני. שע"י פרשה כתים עמו כשלהו בשטות כדרך לן פרה כגד מרה

וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ׃ כו וַיֹּאמֶר
אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ו יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו
תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה
רֹפְאֶךָ׃ ס חמישי כז וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל־הַמָּיִם׃ טז א וַיִּסְעוּ
מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִן אֲשֶׁר
בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ב וַיִּלֹּנוּ וילונו קרי כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר׃ ג וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם
אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה

שפתי חכמים

לינו מעיכו כל כך על האדם ס"ק כו: כו ויאמר דבכם מסרם הקב"ה מיד לתיקון ח"ע מדבשיב כדברות התכונות כתכר לתיקון ופירש"י כתכר לתיקון במרם. ופרם להזהר מדקדוק חק וגבי פרם לחזהר כתיב נמי חק. וכמפרשים לתיקון כזה דכמלכתא וכשמרת מכון לתיקון יפוייש"ם: ז בתב הרמ"ם לא ידעתי מי שכתיב נרש"י לפרש ושם נסהו על התכונות שיהיו עתין לו עם הק ומשכט שיהן להם ולא פרש על המלות שיהן להם לעשותם אם יקבלו כשמחה אם לאו ידעיכב יותר כשם שכתב לתיתן מיד ויכיח לה שתו שמעו ושמעו ש"ע. ויש לקי ושם עכבו על המלות שיהיה להם עשייה: והאזנת. תעשה לתיש לדקדק כהם: כל החקים. דכרים שיהן לתת גזרה מלך בלא סוס טעם ולית לרש מקושר עליהם מה לתיכור כתלו למה נתסרו כעון לניעשת כלשים ולתילה חזיר ופרס תדמה וכיוצא כהם: לא אשים עליך. ולה לתשים עליך לתיל ס' רופאך

כוס כלל הוספה ס"כ לתי ס' רופאך זכו מדרשו. ולפי פשוטו כי לתי ס' רופאך מלמך תורה ומלות למען תגלל מסס כרופא הזה לתומר לתדם לתכיל דכרים

וּבְסִיסוּ מַיָּא תַּמָּן גְּזַר לֵהּ קְיָם וְדִין וְתַמָּן נַסְּיֵהּ׃ כו וַאֲמַר אִם קַבָּלָא
תְּקַבֵּל לְמֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ וּרְכָשַׁר קֳדָמוֹהִי תַּעְבֵּד וְתַצִית לְפִקּוּדוֹהִי
וְתִטַּר כָּל קְיָמוֹהִי כָּל מַרְעִין דִּי שַׁוֵּיתִי בְּמִצְרַיִם לָא אֲשַׁוֵּי עֲלָךְ
אֲרֵי אֲנָא יְיָ אַסְיָךְ׃ כז וַאֲתוֹ לֵאילִם וְתַמָּן תְּרֵי עַסַר מַבּוּעִין דְּמַיִן
וְשִׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַּמָּן עַל מַיָּא׃ א וּנְטָלוּ מֵאֵילִם וַאֲתוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְסִין דִּי בֵּין אֵילִם וּבֵין סִינָי בְּחַמְשָׁת עַסְרָא
יוֹמָא לְיַרְחָא תִּנְיָנָא לְמִפְקָהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ ב וְאִתְרָעֲמוּ כָּל
כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמַדְבְּרָא׃ ג וַאֲמָרוּ
לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוַי דְּמִיתְנָא קֳדָם יְיָ בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם כַּד הֲוֵינָא

רש"י

מלין בתמרי ס"ו: (כה) שם שם לו. במרה נתן להם מקלת פרטיות על תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה מ ודינין (סנהדרין מו): ושם נסהו. לעם ולה קבי ערבן שלה מלנו במשה בל' יפה ב בקש עליהם דמעים שיהיה לו מים לשתות לשה נתנו: (כו) אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היה עסיה: והאזנת. תעה תשים לדקדק בהם: כל החקים. דברים שאין לשה טעם גזרה מלך בלא סוס טעם ולית לרש מקושר עליהם מה לתיכור כתלו למה נתסרו כעון לניעשת כלשים ולתילה חזיר ופרס תדמה וכיוצא בהם: לא אשים עליך. ולה תשים עליך כדי לתיל ס' רופאך

רש"י

ממחזירים לוקך לידי הולי וזכו לישון מעות וכן הוא לומר (מכלי ג) רפאות תהי לשרך: (כז) שתים עשרה עינת מים. כנגד י"ב שבטים ס מדמו להם ב ושבעים תמרים כנגד ע' זקנים: (א) בחמשה עשר יום. נתפרכו היום שלו הגיעו זו לפי שבו היום נלקה המרכב שהושלו ממלרים והולרכו לון למדבר שהכלו מלכיו הגלח (או מלכיו המלה) שנים ולחת סעודות קיורד להם מן בע"ז בשלישי ויום ה' בשבת היה ד כדלתיתי במסכת שבת (דף פז): (ב) וילונו. לפי שהלה להם: (ג) מי יתן מותנו. בשמות ולימו שם דבר כמו מותנו (בהושע) הלה כמו עשותנו

שפתי חכמים

ע"ר"ל שמוד בשבת בכיתה בפוסה וכ"ם שמוכשת בתיתי לבה: ם ק"ל ל"ל בתמרי: צ ר"ל שבם היו מולילין לבה לון לפרש שמדמה להן שבכשיו בשבילו בכה בשיב לון כל הדם תיה בשבת: ק ת"ש שבשלחו ר"ו יפים מעטן ומחיוב היו ט"ו ויפים עד ירידת המן ות"ל הוה ס"ב פעודות שעודה בשבוע בלבה להלו בשלשים דהיינו ליל ט"ו וכ"ו שהיינו ירחו: ר מדבתיב שבם היום בלבשיטו וכיום הבשיעי לירדתו שבם הוה ולה היום בו. ופשם כה"ש שמוכת מהלי קלה שם"ו בהיום שבשבו מהלים ולהו למדבר כין יום שבם היה ובשבם והה כבר נלטיו במרה על השבם ולהיך עבדו על היושר התמוען לילך בשבת כו' ומת"ל ר"ל בשלום הבני דבשיב בשבת לה היה לילה בשבת לילה לויכלו לילך בשבת (שבת"ן): ש פי' דבה בתרגום מתרגם על מי יפן מוקמו לון דמתמה האי מלרגם על לו מתנו ולו מתנו פעטה שפיטנו כלהי ולויכו מעים ס"ב מי יפן מוקמו כמי פי' כלהי ביש

בָּרָעָב׃ ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם
לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
אֲנַסֶּנּוּ הֵיְלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא׃ ה וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ
יוֹם יוֹם׃ ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב
וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ז וּבֹקֶר
וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־
יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ קרי עָלֵינוּ׃ ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבַּע
בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ

ר ש"י

מתן׃ סלוותי וכיוצא בהם׃ (ד) דבר יום ביומו׳ מוכן לאכילת יום ילקטו ביומו ולא יום שלאחריו׳ למען אנסנו׳ נסה אותם׳ וכן ב׳ בגלל זכות ממנו׳ ולא יהא מצוי׳ לקוט׳ (ה) והיה משנה׳ ליום ומחר׳ משנה׳ על שהיו רגילים ללקוט יום יום על שני ימים׳ בשבוע ו׳ ולומר לעם יכינו מבעוד יום׳ מבשלו׳ מי שבא במלאכתו׳ על שבת ילקטו ויעמדו יום יום וזהו לקטו שם משנה בלקוטתו׳ כיום ממלא לחם משנה׳ וזהו על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומיים מוכן לכם ככתוב (פוב״ן) בכיוצא למלאות העומר פעמים ללחם יומיים׃ (ו) ערב׳ כמו ד׳ לערב׃ וידעתם כי ה׳ הוציא אתכם מארץ מצרים׳ לפי שלמחרתם לנו כי הוציאתם לחרות תדעו כי לא למצרים כמוניתים ללחץ ה׳ סוגיו לכם את הבשר וראיתם׳ לא על הכבוד שאתם רואים׳ כמו ועליו מטה מנשה׃ (ד) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו׳ אף אם יתכוונו ללקוט הרבה לא יוצאו בבתים אלא (יום) דבר יום ביומו כדכתיב ויהודו בעומר׳ איש לפי אכלו לקטו׃ למען אנסנו׳ למען לבונותיהם אלי מתוך כך יאמינו בי ויילכו בתורתי׳ כמו שפורש בפרשת והיה עקב ויענך וירעיבך׃ (ה) והכינו׳ את אשר תאפו אפו׳ ואת אשר תבשלו בשלו׳ והיה משנה׳ אע״פ שבכל יום לא מצאו אלא עומר לגולגולת ביום הששי יוצאו כפליים שני העומר לאחד׃ (ז) כי ה׳ הוציא אתכם׳ ולא כמה שאמרתם כי הוצאתם אותנו׃ (ז) ובוקר וראיתם את כבוד ה׳׃ שיעשיר לכם לחם בבוקר׃

ר ש"י

ס׳ נראה בענן ומאי ה״ת לומר לכם ערב ודעתם כי סיכוכה בידו ליתן תאוותכם וכאר יתן לך בשביל מאכלות יתנה לכם כי שלח כזונן שלחתם לחומו ומכרם מלחה ולחם שלחתם לעזרך לבקר תראה את כבוד ה׳ בשביל שם שהוא נכניו ועל מלמעלה ועל מלמטה כמותה בקופסא׃ את תלונותיכם על ה׳׃ כמו אשר ז׳ על ה׳׃ ונחנו מה תלינו עלינו׳ מה תאמרו הנוכן׃ כי תלינו עלינו׳ שתרשיעו עלינו את הכל את ביאתכם ושיבתכם ועבד רע׳ ועל כרחי תגי זקוק לפרס תלינו על׳ הפעולה מפני דגמוהו וקבייהו שהיו כסף הייתי מבקשו בל׳ תפעלו כמו (שמות יז) ויען העם על משה ולא הם היה דומה ואין כן יו״ד ונקרא תמיד הייתי מפרשו ל׳ התלוננו עכשיו בוה שממש תלינו את החרים כמו במגלעם (במדבר יד) ותלינו עלינו את כל העדה׃ (ח) בשר לאכל׳ ולא לשובע׳ למדה טובה דרך ארץ שהיו חוכלין בשר לשובע׳ ומה לחם להוסיף לחם בערב ובשר בערב לפי שהלחם שהיו לוקטין בשר לשובע׳ ולא נתנו להם בשר אלא בערב׳ ולחם בבקר׃ שלחתם׳ כמו ויהי כשלח׳ ולא נאמר כאן שלחנו׳ לפי שהלחם שלחו בלי מדה ובלי משקל׳ אבל הבשר שלחו במדה ובמשקל׳ שנאמר (במדבר יא) ויזרו להם שליו׳ ולא נאמר כאן כמה׳ לפי שהבשר שלחו לאכילה׳ ולא לקיום׳ ולא נאמר כאן כי ה׳ נתן לכם בערב׳ ולא נאמר כן בלחם׳ לפי שהלחם שלחו לקיום׳ ולא לאכילה׳ שהרי נשתייר מהם לבקר׃ ט ויאמר משה אל אהרן אמר אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני ה׳ כי נשמע את תלונתיכם׃ י והיה כדבר אהרן אל כל עדת בני ישראל ויפנו אל המדבר והנה כבוד ה׳ נראה בענן׃ יא וידבר ה׳ אל משה לאמר׃ יב שמעתי את תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני ה׳ אלהיכם׃ יג ויהי בערב ותעל השלו ותכס את המחנה ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה׃ יד ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר דק מחספס כמו כפור על הארץ׃ טו וירא בני ישראל ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן ה׳ לכם לאכלה׃ טז זה הדבר אשר צוה ה׳ לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש אשר באהלו תקחו׃ יז ויעשו כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעיט׃ יח ויכל לעמר ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר איש לפי אכלו לקטו׃ יט ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בקר׃ כ ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה׃ כא וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו ויחם השמש ונמס׃ כב ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה׃ כג ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה׳ שבתון שבת קדש לה׳ מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל העדף הניחו לכם למשמרת עד הבקר׃ כד ויניחו אתו עד הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו׃ כה ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה׳ היום לא תמצאוהו בשדה׃ כו ששת ימים תלקטוהו ויום השביעי שבת לא יהיה בו׃ כז ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו׃ כח ויאמר ה׳ אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי׃ כט ראו כי ה׳ נתן לכם את השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקמו ביום השביעי׃ ל וישבתו העם ביום השביעי׃ לא ויקראו בית ישראל את שמו המן והוא כזרע גד לבן ושמו כצפיחית בדבש׃ לב ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה׳ מלא העמר ממנו למשמרת לדרתיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציאי אתכם מארץ מצרים׃ לג ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן ונח לפני ה׳ למשמרת לדרתיכם׃ לד כאשר צוה ה׳ את משה ויניחהו אהרן לפני העדות למשמרת׃ לה ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ נשבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען׃ לו והעמר עשרית האיפה הוא׃ ס

שפתי חכמים

ס׳ נראה בענן ומאי ה״ת לומר לכם ערב ודעתם כי סיכוכה בידו ליתן תאוותכם וכאר יתן לך בשביל מאכלות יתנה לכם כי שלח כזונן שלחתם לחומו ומכרם מלחה ולחם שלחתם לעזרך לבקר תראה את כבוד ה׳ בשביל שם שהוא נכניו ועל מלמעלה ועל מלמטה כמותה בקופסא׃ את תלונותיכם על ה׳׃ כמו אשר ז׳ על ה׳׃ ונחנו מה תלינו עלינו׳ מה תאמרו הנוכן׃ כי תלינו עלינו׳ שתרשיעו עלינו את הכל את ביאתכם ושיבתכם ועבד רע׳ ועל כרחי תגי זקוק לפרס תלינו על׳ הפעולה מפני דגמוהו וקבייהו שהיו כסף הייתי מבקשו בל׳ תפעלו כמו (שמות יז) ויען העם על משה ולא הם היה דומה ואין כן יו״ד ונקרא תמיד הייתי מפרשו ל׳ התלוננו עכשיו בוה שממש תלינו את החרים כמו במגלעם (במדבר יד) ותלינו עלינו את כל העדה׃ (ח) בשר לאכל׳ ולא לשובע׳ למדה טובה דרך ארץ שהיו חוכלין בשר לשובע׳ ומה לחם להוסיף לחם בערב ובשר בערב לפי שהלחם שהיו לוקטין בשר לשובע׳ ולא נתנו להם בשר אלא בערב׳ ולחם בבקר׃ שלחתם׳ כמו ויהי כשלח׳ ולא נאמר כאן שלחנו׳ לפי שהלחם שלחו בלי מדה ובלי משקל׳ אבל הבשר שלחו במדה ובמשקל׳ שנאמר (במדבר יא) ויזרו להם שליו׳ ולא נאמר כאן כמה׳ לפי שהבשר שלחו לאכילה׳ ולא לקיום׳ ולא נאמר כאן כי ה׳ נתן לכם בערב׳ ולא נאמר כן בלחם׳ לפי שהלחם שלחו לקיום׳ ולא לאכילה׳ שהרי נשתייר מהם לבקר׃

שפתי חכמים

ס׳ זה היום שלאחרו יום ולא בבקר של מחרתו׳ (ג״ל)׃ ד ר״ל שהלחם תיכף שלא לעזרך כי בלחם יהיו לכם כל היום כאשר׳ ועוד שהלחם מבשם שלחם ר״ל דשל הבשר נתנו היום לכם׃ ז דשמוע משמע שעתה ישמע

יָתְבִין עַל הוּדֵי בִסְרָא כַּד הֲוֵינָא אֲכְלִין לַחְמָא וְשָׂבְעִין אֲרֵי אַפֶּקְתּוּן
יָתְנָא לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְמַקְטָלָא יָת כָּל קְהָלָא הָדֵין בְּכַפְנָא׃ ד וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מְחַיֵּת לְכוֹן לַחְמָא מִן שְׁמַיָּא וְיִפְקוּן עַמָּא וְיִלְקְטוּן
פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵהּ בְּדִיל דַּאֲנַסְנוּן הֵיהָכְנוּן בְּאוֹרָיְתִי אִם לָא׃ ה וִיהֵי
בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה וְיַתְקְנוּן יָת דְּיֵיתְנוּן וִיהֵי עַל חַד תְּרֵין עַל דְּיִלְקְטוּן
יוֹם יוֹם׃ ו וַאֲמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא וְתִדְּעוּן אֲרֵי
יְיָ אַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ ז וּבְצַפְרָא וְתֶחֱזוּן יָת יְקָרָא דַייָ
כַּד שְׁמִיעַ קֻדָּמוֹהִי יָת תְּרָעֲמוּתְכוֹן עַל מֵימְרָא דַייָ וַאֲנַחְנָא מָה אֲרֵי
אִתְרָעֲמַתּוּן עָלָנָא׃ ח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדִיתֵּן יְיָ לְכוֹן בְּרַמְשָׁא בְּכְרָא
לְמֵיכַל וְלַחְמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעַן קֳדָם יְיָ יָת תְּרָעֲמוּתְכוֹן
דִּי אַתּוּן מִתְרָעְמִין עֲלוֹהִי וַאֲנַחְנָא מָה לָא עֲלָנָא תְּרָעֲמוּתְכוֹן אֱלָהֵן

מָה לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה׃ ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה
כִּי שָׁמַע אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃ יוַיְהִי כְּדַבֶּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה
בֶּעָנָן׃ פ ששי יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ יב שָׁמַעְתִּי
אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם
תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ יג וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה
וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃ יד וַתַּעַל שִׁכְבַת
הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־
הָאָרֶץ׃ טו וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן
הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה׃ טז זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר

שפתי חכמים דגש אחר שורק. קמץ בוסק ר ש"י

אתלונותיכם עליו וכאי הקב"ה מקודם לכן נ"ע כיון יודע הוא לה לצורכים בתלונות הבאים מהם לן ולומר שהם לוחנו שכל כ': ח ר"ל ע"י ש"ם שסדר הענוה לנחת שולח מן בתחן ומל יודע מן הצמים כתן היה בהיפוך שהעמן הוא לחם יורד מן הצמים ועל עולה מן בתרן בתחי בתצומות: ט ר"ל לפי שפ' נעל בשהתחיל שולח הטל כו' מפרש עכשיו ומי מעמע הקרא ובעלות כו' מגלה ולה הוזכו לה שבעליותם בתחיל לתל לפי סדרם ג"ל שפ' הבעייר מן בתרן ג"ל שפ' ובאם על פי המדבר מורם על הוייתו שבעלות הטל מן בתרן יורד מתן על פני המדבר: י פירוש מיני עדות ותצוות הם:

ויורד טל עליו ובאי הוא כמוצת בקופסא: (יד) ותעל שכבת הטל וגו'. כשהתפה זוכחת שולה הטל שעל המן לקרלת החמה כדרך טל שולה לקרלת החמה לף לם תעלה שפופרת של בילה טל ופסקוס לת פיה ותיתה בחמה היה שולה מהליה בחורי. וכ"ל מהטל שולה מן בתרן ח בחורי וכשולות שכבת הטל ונתגלה המן וכלו ח וכאם על פני המדבר וגו': דק. דכר דק: מחספס. מגולה ולתן דומה לו במקרלו. וי"ל מחוספס לשון תפיפה ודלוסקמע שבלשון משפט. כשנתגלה משכבת הטל לתו שכי דכר דק

בתחתונה

עַל מֵימְרָא דַיְיָ׃ ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֲמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׁמִיעַן קֳדָמוֹהִי יָת תְּרָעֲמוּתְכוֹן׃ יוַהֲוָה
בַּר כַּלֵּיל אַהֲרֹן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִסְתְּפִיוּ לְמַדְבְּרָא
וְהָא יְקָרָא דַייָ אִתְגְּלִי בַּעֲנָנָא׃ יא וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
יב שְׁמִיעַ קֳדָמַי יָת תְּרָעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּלֵּיל עִמְּהוֹן לְמֵימַר בֵּין
שְׁמָשַׁיָּא תֵּיכְלוּן בִּסְרָא וּבְצַפְרָא תִּשְׂבְּעוּן לְחֵמָא וְתֵדְעוּן אֲרֵי אֲנָא
יְיָ אֱלָהְכוֹן׃ יג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּסְלֵיקַת סְלָיו וַחֲפַת יָת מַשְׁרִיתָא
וּבְצַפְרָא הֲוַת נְחָתַת טַלָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא׃ יד וּסְלֵיקַת נְחָתַת
טַלָּא וְהָא עַל אַפֵּי מַדְבְּרָא דַּעֲדַק כְּקַלַּף דַּעֲדַק כְּגִיר כְּגַלִּידָא עַל
אַרְעָא׃ טו וַחֲזוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוֹהִי כְּנָא הוּא אֲרֵי לָא
יְדָעוּ מָה הוּא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לַחְמָא דְיְהַב יְיָ לְכוֹן לְמֵיכַל׃
טז דֵּין פִּתְגָמָא דִי פַקִּיד יְיָ לִקְטוּ מִנֵּה גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ עָמְרָא

ר ש"ם

(יב) וידעתם כי אני ה' אלהיכם. אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים: (יד) ותעל שכבת הטל. שהיה מצפה את המן ומכשהו. ודרך מל לעלות: מחספס. אין חבר ופתרונו (לפי) ענינו מעורר כלפור שקורין גרישל"א: (טו) ויאמרו איש אל אחיו מן הוא. לפי שלא ידעו מה הוא ונם דונש פתרו כן. וסוף המקרא מוכיח. כי לא ידעו מה הוא. ואני אומר מן הוא. תרגומו של מת. ולפי שהוא לשון מצרי ובאותו לשון היו רגילין. כתבו משה כאותו לשון שאמרו. להודיענו שלפיכך ויקראהו בית ישראל את שמו מן על שהיו תמיהים ואומרים מן הוא. כמו מה הוא. וכן יגד שהדותא. וכמותו הפיל פור חוא הגורל. לא היה צריך לכתוב אלא תפיל הגורל הואיל ובלשון הקודש נכתבה המגילה. אלא להודיענו על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור. ואילו לא נכתב מתחלה בלשון שהיו אומרים באותה המלכות לא היינו יודעים למה נקרא

בעל המורים

בתכת כפול: אני כתבתים. אני כתבתים. אתי נתוח אתר ומחוק: (י) ויסי מדבר תכון. ולא מצא כי בזוטות תכון היו מעגנים לכך כפר ומכס מבוד מ' נתוח בעגן: (יד) מחספס. בגיע' מולם ר"ת שיטה המן-בגלי"ת תיכניים: (טו) זה הדבר אשר ונה ה'. ביה בפסוק יש לומר ביאור. שאר כל הפעמים לא כתיב כאן אלא טוחת כלומר כמן:

שפתי חכמים

מחוספס כתוכו כן אתי שכבות הטל. כ"ל נה שהמן דומה למרחש גיד שהוא שתר ואוקלוס תרגם מקלף לשון מחשוף הלבן: ככפר. כפור גלי"ח בלעז (ריב"ח בעפלכלען) דעדק כגיר כתכי גיר וכתו מין לבע שמוד כדתמרינן נבי כסוי הדם בגיר וכזכיך: דעדק כגיר כגלידא על תרעא דק היה בגיר כ"וכוכ מונלד בקרא על התרן: וכן סיכותו דק ככפור שהוא קלוש ומחוכר בגלידא: דק. טיגו"ם בלע"ז (דין) שהיה מגליד גלד דק מלמעלה וכגיר שתרגום אונקלוס מוסיף הוא על ג' העבריות ולין ש' היכה נפסוק: (טו) מן הוא. הכינת מזון הוא כמו (דניאל ה) וימן להם פתגך: כי לא ידעו מה הוא. ביקלוהו בכתו: (טו) עמר. שם מדה: בספרי נפשוטים

נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: יז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט: יח וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר וְלֹא
הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ
לָקָטוּ: יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר: כ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה: כא וַיִּלְקְטוּ
אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס:
כב וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד
וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה: כג וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת
אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף
הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר: כד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר

פתח באתנח

רש"י

נפשתיכם · כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו תקחו עומר לכל גולגלת: (יז) המרבה והממעיט · יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט וכשבאו לביתם מדדו בעומר איש מה שלקטו ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגלת אשר באהלו והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגלת וזהו נס גדול שנעשה בו: (כ) ויותרו אנשים · (ס"ל) דתן מ ואבירם: וירם תולעים · ל' נ רמה: ויבאש · הרי זה מקרא הפוך ס שבתחלה הבאיש ולבסוף התליע כענין שנא' ולא הבאיש ורמה לא היתה בו וכן דרך כל המתליעים: (כא) וחם השמש ונמס · הנשאר בשדה נמוח ע ונעשה נחלים ושותין ממנו אילים וצבאים ואומות העולם צדין מהן וטועמים בהם טעם מן ויודעים מה שבחן של ישראל (מכילתא) · פשר לשון פושרים פ ע"י השמש מתחמם ומפשיר: ונמס · דישטנפרי"ר (לו גיין · לו שמעלצען) ודוגמתו בסנהדרין בסוף ד' מיתות: (כב) לקטו לחם משנה · כשמדדו את לקיטתם באהליהם מצאו כפלים שני צ העומר לא' · ומ"א לחם משונה אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו (מכילתא) (שאם להגיד שהיה כן והלא כתיב שני העומר לאחד אלא משונה בטעם וריח):

שפתי חכמים

אלא דק היה שגיר אבל באמת המן היה לבן: ל לא שהיו שם אנשים שעברו על גזירתו של משה רבינו והרבו והמעיטו מעומר לגלגולת שא"כ מאי ויעשו כן: מ מדכתיב אנשים דבכ"מ שנאמר אנשים או נצים הוא דתן ואבירם: נ כאילו אמר והתליעו תולעים ולא לשון רוממות ופירושו הגביה תולעים כי לא מצינו וירם פועל יוצא: ס פרשב"ן · ר"ל שאין לפרשו כי הוא לשון אבירים ואין דרש לבאיש אלא התולעים היו בו תחלה ומחמת התולעים הבאיש · (רש"ל) ואין דבריו נראין שהרי הוא מקרא כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו: ע לא שנלקט נמס דא"כ מה יאכלו: פ פושרין תרגום של ונמס שע"י השמש נעשו פושרין: צ לא שכוונו כן ללקוט כפלים בעבור היום ומחר מפני שידעו שאין

לְגֻלְגַּלְתָּא מִנְיַן נַפְשָׁתֵיכוֹן גְּבַר לְדִי בְמַשְׁכְּנֵיהּ תִּסְּבוּן: יז וַעֲבַדוּ
כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְקַטוּ דְּאַסְגִּי וּדְאַזְעַר: יח וּכְלוּ בְעֻמְרָא וְלָא אוֹתַר
דְּאַסְגִּי וּדְאַזְעַר לָא חַסַּר גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵיהּ לְקַטוּ: יט וַאֲמַר מֹשֶׁה
לְהוֹן אֱנָשׁ לָא יַשְׁאַר מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא: כ וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה
וְאַשְׁאַרוּ גֻבְרַיָּא מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא וּרְחֵשׁ רִיחֲשָׁא וּסְרִי וּרְגַז עֲלֵיהוֹן
מֹשֶׁה: כא וּלְקַטוּ יָתֵיהּ בִּצְפַר בִּצְפַר גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵיהּ וּמָה דְמִשְׁתְּאַר
מִנֵּיהּ עַל אַפֵּי חַקְלָא כַּד חֲמָא עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא פָּשַׁר: כב וַהֲוָה בְּיוֹמָא
שְׁתִיתָאָה לְקַטוּ לַחְמָא עַל חַד תְּרֵין תְּרֵין עֻמְרִין לְחַד וַאֲתוֹ כָּל
רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא וְחַוִּיאוּ לְמֹשֶׁה: כג וַאֲמַר לְהוֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ
שְׁבָתָא שַׁבַּת קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ מְחַר יָת דִּי אַתּוּן עֲתִידִין לְמֵיפָא אֱפוֹ
וְיָת דִּי אַתּוּן עֲתִידִין לְבַשָּׁלָא בַּשִּׁילוּ וְיָת כָּל מוֹתָרָא אַצְנָעוּ לְכוֹן
לְמַטְּרַת עַד צַפְרָא: כד וְאַצְנָעוּ יָתֵיהּ עַד צַפְרָא כְּמָא דְפַקֵּיד מֹשֶׁה

רשב"ם

פורים: (יז) וילקטו · בלא אומד ובלא מדה: (יח) וימודו ·. בבתים · וימודו מן מדד · סבב · מן ויסובו: (כב) ויגידו למשה · מה שמצאו משנה ואם יותירו ממנו עד בוקר · ומשה לא הגיד להם עד עתה מה שאמר לו הקב"ה מיום הראשון · והיה ביום הששי (וכו' יביאו) והביאו את אשר לקטו והיה משנה: (כג) ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' · מיום ראשון ואני לא הגדתי לכם · ומשה נתכוון שיהיו תמיהים כשימצאו משנה להודיע להם עתה כבודו של השבת: אפו · אפו הי' לו לומר בחטף פתח קטן · כמו מן אכל אכל · מן אמר אמר · מן אפה אפה לשון צווי אלא בשביל שאינו מחובר לאחריו אלא כנוגן בדביע שהוא מנגוני המלכים לכן נקוד בצירי ולא מצאתי דוגמתו אלא

בעל הטורים

(כ) ויותרו · ג' במסרה · הכא ואידך ויותרו כדבר ה' (מ"ב ד') התם שהותירו כדבר ה' בתחלה בו ברכה והכא שעברו על דבר ה' והותירו נטלה בו קללה: וירם · ג' הכא וחד וירם כבוד ה' מעל הכרוב (יחזקאל י') וחד שבעו וירם לבם (הושע י"ג) וירם לבם זש גסות הרוח לכן נסתלקה השכינה שנאמר וירם כבוד ה' מעל הכרוב דאמרינן בפ"ק דסוטה (דף ה' ע"ב) כל מי שיש בו גסות הרוח כאילו דוחק רגלי השכינה · ועוד וירם לבם שאם רם לבבו שיש בו גסות הרוח ירם תולעים · וזהו שנינו מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה: (כג) שבתון שבת קדש · הקדים שבתון לשבת ואח"כ קדש ובפ' ויקהל הקדים קדש לשבת · יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' לומר שמוסיפין מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו שצריך שבית' קודם שבא עיקר הקודש ולאחר שיצאה קדושה (כי שבתון מורה על תוספת שבת ועי' מ"ש המדקדקים על אותיות האמנתי"ו ותבין היטב) ובן במקום אחד נאמר את שבתותי תשמרו הקדים שבת לשמירה ובמקום אחר הקדים שמירה לשבת כהכית דתנן לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה ושמירה אחריו שאסור ליהנות ממעשה שבת כגון לרחוץ

שפתי חכמים

כמן יורד למחר שא"כ למה באו הנשיאים כשראו שהיו להם לחם משנה להגיד הדבר למשה והבינם הוא אשר דבר ה' וגו': ק יק"ל דלפשוטו משמע שם שנבר את

רש"י

ויגידו למשה · שאלוהו מה היום מיומים ומכאן יש ללמד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת שנצטוה לומר להם והיה ביום הששי והכינו וגו' עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דבר ה' שנצטויתי לומר לכם ולכך ענשו הכתוב שאמר לו עד אנה מאנתם ולא הוציאו מן הכלל: (כג) את אשר תאפו אפו · מה שאתם רוצים לאפות בתנור אפו היום הכל לשני ימים ומה שאתם

כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ׃
כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם
לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה׃ כו שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃ כז וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ
מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃ ס כח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃ כט רְאוּ כִּי־
יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי
לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ ׀ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃ ל וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי׃ לא וַיִּקְרְאוּ
בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ
כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ׃ לב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה

רש״י

צריכים לבשל ממנו כמים שבלו היום׳ לשון אפייה נופל בלחם ול׳ בישול בתבשיל: למשמרת׳ ר לגניזה: (כה) ויאמר משה אכלהו היום וגו׳ (מכילתא) שחרית שהיו רגילין לצאת וללקוט באו לשאול אם נצא אם לאו ש אמר להם את שבידכם אכלו׳ לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו לצאת ת אמר להם שבת היום׳ ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד אמר להם היום לא תמצאוהו מה ת״ל היום היום לא תמצאוהו אבל מחר תמצאוהו: (כו) וביום השביעי שבת׳ שבת הוא המן לא יהיה בו ולא בא הכתוב אלא לרבות א יוה״כ וימים טובים (מכילתא): (כח) עד אנה מאנתם: משל הדיוט הוא בהדי הוצא לקי כרבא ב ע״י הרשעים מתגנין הכשרין (ב״ק צ״ב): (כט) ראו׳ בעיניכם כי ה׳ בכבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס

שפתי חכמים

ובשלו יאפו ויבשלו עוד׳ לכן פי׳ מה שאתם רוצים וכו׳ וגם זה לא יתכן כפשוטו דמה לו ליענש איך יאכלוהו לכ״פ שיענש שיאפו ויבשלו לצורך מחר: ר כמו והיתה למשמרת בני ישראל למשמרת ולא כמו ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח: ש דכל כי הוא נתינת טעם אבל מעלה והל״ל הניחא א׳ שאלתם היה אם יצאו ללקוט כמנהגם והשיב להם את שבידכם אכלו כי שבת היום ואסור ללקוט היום לא תמצאוהו אבל אם היתה שאלתם אם רשאים לאכלו היה די במה שהשיב אכלוהו היום אבל כי שבת למה ליה נתינת טעם אלא ודאי השאלה לא היתה על האכילה אלא אם לצאת׳ ואפשר כי דברי משה הטעה אותם שאמר להם ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת ופירש״י לגניזה והיו סבורים לגניזה כמשמעו ולא לאכלו ליום המחר כמו והיה לכם למשמרת לדורותיכם מש״ה שאלוהו אם לצאת ולא על האכילה: ת כי היו סבורים שמא לצורך סעודת שבת אין לנו לצאת ללקוט אבל לסעודת הלילה שהוא חול צריכים לצאת כי השבת מכין לשבת ואין מכין לחול לכך חזרו לשאול: א דאל״כ הא כבר נאמר כי שבת היום לה׳ היום לא תמצאוהו אלא וכו׳: ב פי׳ דרך משל הדיוט כשלוקחין בשדה קוצים ומיני עשבים בירק טוב ובאו לתלוש אותן קוצים פעמים בא בתלישתן מן הכרוב הטוב ונמצא בהדי הוצא לקי כרבא כך זה בהדי יש׳ אל פשטו לקה אף מי שלא חטא ואע״ג דלעיל פירש״י בעלותו שאלה הכרתין במשה מפני שלא הגיד לישראל פ׳ המן עד שאלו וי״ל דהא והא גרמא דאי משום שלא הגיד להם מצות שבת אתו למה לא הוכיח הקב״ה את משה מיד שלא הגיד לו ולמה המתין עד כאן אלא ודאי משום משל הדיוט ואי משום טעם זה

לָא סְרִי וְרִיחֲשָׁא לָא הֲוָה בֵּהּ׃ כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אִכְלוּהִי יוֹמָא דֵין
אֲרֵי שַׁבְּתָא יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ יוֹמָא דֵין לָא תַשְׁכְּחֻנֵּהּ בְּחַקְלָא׃
כו שִׁתָּא יוֹמִין תִּלְקְטֻנֵּהּ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא לָא יְהֵי בֵהּ׃
כז וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה נְפָקוּ מִן עַמָּא לְמִלְקַט וְלָא אַשְׁכָּחוּ׃
כח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי אַתּוּן מְסָרְבִין לְמִטַּר פִּקּוּדַי וְאוֹרָיָתִי׃
כט חֲזוֹ אֲרֵי יְיָ יְהַב לְכוֹן שַׁבְּתָא עַל כֵּן הוּא יָהֵב לְכוֹן בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה
לְחֵם תְּרֵין יוֹמִין תִּיבוּ אֱנָשׁ תְּחוֹתוֹהִי לָא יִפּוֹק אֱנָשׁ מֵאַתְרֵהּ בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה׃ ל וְנָחוּ עַמָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃ לא וּקְרוֹ בֵית יִשְׂרָאֵל
יָת שְׁמֵהּ מַן וְהוּא כְּבַר זְרַע גִּדָּא חִוָּר וְטַעְמֵהּ כְּאִסְקְרֵיטָן בִּדְבָשׁ׃
לב וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ מְלֵי עֻמְרָא מִנֵּהּ לְמַטְּרָא

רשב״ם

תבו׳ חבו קלון מגניה (הושע ד׳ י״ח): (כד) ולא הבאיש׳ ואפילו רימה שרגילה לבא מהרה לא היתה בו: (כו) לא יהיה בו׳ המן: (ל) וישבתו העם׳ מכאן ואילך ביום השביעי: (לא) וטעמו כצפיחית בדבש׳ ולהלן הוא אומר והיה טעמו כטעם לשד השמן פירשו רבותינו כדבש לתינוקות שמן לזקנים׳ ואני אומר לפי פשוטו כשאוכלין אותו כמות שהוא בלא טחינה הוא כצפיחית בדבש׳ כמו האגוזים קודם טחינה וכתישה מתוקין הם׳ אבל להלן כתיב וטחנו ברחים או דכו במדוכה לפיכך והיה טעמו (כשמנה) לשמנונית׳ כמו האגוזים שנעשים שמן לאחר כתישה וכן הזיתים׳ ולפיכך כתיב כאן וטעמו (פ״א שם והיה טעמו כטעם לשד השמן) שמתחלף טעם המתיקות ונעשה טעם שמן: כצפיחית׳

בעל הטורים

במרתן שנתתמם לצורך ישראל: (כד) ורמה׳ ב׳ פעמים במסרה׳ ורמה לא היתה בו׳ ורמה תכסה עליהם (איוב כ״א) לומר לך שאין רמה שולטת במתים בשבת ואין רמה שולטת באוכלי המן כדאיתא בהמוכר את הספינה

רש״י

נעשה בכל ערב שבת לתת לכם לחם יומים: שבו איש תחתיו׳ מכאן סמכו חכמים ד׳ אמות ליוצא חוץ לתחום ד ג׳ לגופו וא׳ לפישוט הידים ורגלים: אל יצא איש ממקומו׳ אלו אלפים אמה של תחום שבת ולא במפורש שאין תחומין אלא מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר: (לא) והוא כזרע גד לבן׳ עשב ששמו קוליינדר״י (קאריאנדער) וזרע שלו עגול ואינו לבן והמן היה לבן ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה והוא לבן: כצפיחת׳ בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטין בלשון משנה

שפתי חכמים

הדיוט לאו׳ למה כלל אותו כאן יותר מבשאר מקומות שחטאו ישראל אלא משום טעם השני ג״כ: ג כלומר ראו בעיניכם כי ה׳ נותן לכם בערב שבת לחם משנה׳ כתב הרא״ם אבל לא ידעתי מאי ראייה היא זו על קדושת שבת וכו׳ דלמא ברכת השבת היא מרובה ונתן בו לחם משנה כי כל ברכה תוספת טובה היא ואף בעבור שביום השביעי שובת בו המן ואיננו יורד הי״ל לכתוב על כן לא ירד המן ביום השבת ע׳ ותי׳ מה שתי׳ ונ״ל כיון שגם ביום הששי א׳ שמרבה הרבה מאוד וא׳ הממעיט מאוד לא מצאו כ״א לחם משנה שני עומרים לגלגולת ואז ברכת היום הששי היא שמעיד למה לא נמצא כ״א לחם משנה ותו לא א״ו מש״ה ירד לחם משנה ביום הששי כדי שיאכלו ביום הששי וביום השביעי וזה שכתב רש״י שהרי גם נעשה בכל ע״ש לתת לכם לחם יומים כלומר דוקא לחם יומים ותו לא: ד מדכתיב שבו משמע שלא יצאו ממקומן ומשמע דאסור לילך ואי איש דהא כתיב וימצאו איש מקושש בש״א ובלנו ב״ה דאסור לילך ל״ש שכאן וכו׳: ה כיון דכתיב שבו איש תחתיו פי׳ בתחתיו וכמה תחתיו ד״א גופו ג״א

יְהוָה הַמְלֵא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ
אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: לג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת
אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: לד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת
אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: לו וְהָעֹמֶר
עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא: פ שביעי יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם
וְאֵין מַיִם לִשְׁתֹּת הָעָם: ב וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ
תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן
עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה: ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם
וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם
לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא: ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי:
ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי

שפתי חכמים

ג"ת וחסר כדי לפשוט ידיו ורגליו: ד וכת כגון מקום
ממוצע לשני כ' כות ד' כל הפחות שלש: ה וה"ת כת כמ"ש
בפסוק פ' לשון דבוק"ש יחד עם כתב כמו אחוב: ח"ע דסם

ר ש ב"ם

והוא תרגום בל תוקעון: (לב) למשמרתי
לענינה: לדורותיכם. כימי ירמיהו כשכיה
ירמיהו מוכיחם לעתיד לבא מה תהם מוכיחים
בהווה וכה לומרים עניי מלאכתנו ועשוק בעורה מכיון שהפרנס הוליה לכם בשלמת המן
תמר להם תחם ולו דבר כ' כמשנו לה נתמר מלא רלו כזה מתפרנסו לבוקיכם ברכה
שמומין יב לו לעתיד לבוכן מזון ליתלו: (לג) צנצנת. נלוחית בל תרב בתרגומו:
והנח אתו לפני ה'. לפני הארון ויולא נתמר מקלת זה עד שבנתה לה מועד מלא
שנאמר כאן בפרשת המן: (לה) ארבעים שנה. וכלא הכר ג' יום בכרי בע"ו בתייר
ירד להם המן הלה וכא"ו בניסן פסק שנאמר (יהושע ה) ויהלום המן מתמרת
מלא מניד בסטוגות בהוליתו ושרתא בוהם עתידו ממוניים עתידו בוהם עתיד: אל ארץ נושבת:

בעל הטורים

(ע"ם ד' ע"ג): (ב) מריבון. ג' כתל ותידר סחתם
מריבון בגמל (שם) הם נאת מריבון (תיהל יב) בלתר
שכל המריב עם רבו כלילו מריב עם הקב"ה ואילו
מריב בלבון שנאמר טובים חם סחתם מריבון בשכל:
(ג) למיב ' כ'. ולילה אם כתב למיב ' נשתי למים
(ע"ב ב') הוי כל נמל בלו למים (ישעיה ל"ל) ולתריכם
שלמו לשיריכם למים (ירמיה י"ד). ולא נמל למים
(עמוס ח') פירוש הם ילמלו למים שתריכם ישלחו
לשיריכם ולא ילמלו מים לבו למים לשיריכם תוכיחו ולא
למים. ולא ירמיה בה רעב לעתם ולא נמל למים:

שפתי חכמים

ג"ת אחתם בתי סיכתן (קהלות לה) (ס"ת
מלותם בבעבע סיכתן מיוסבת ושוכה שבל'
(בראשית ג) תעבבה לה ותלחם לה בתרן
הטוכה תבר בעבר סיכתן ותכוסה בל מיבבת
יהבתיה ב"ל מיובבה. רש"י יבן): אל קצה ארץ בנען. בתחלת הגלות קודם
בעבור את סיכתן ותוא ישראל מהלה. ממלו מלחמים ות"ו תלת בתרות מוהב
בתחת תשם בה בלתר בפת בתן מלידה ובתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהלחיבו
בעומר בשבת עבר בתכן בתת' (יהושע ה) ויהלטו מעטר בתרן ממחרת הפסח:
עשירית האיפה. שלישה שלש סאין' והסלה ו' קבין ושקב ר' לוגין וכלוג ו'
ביצים חלת עבוריות שהיפה ע"ב ביצים והומר ביצה בינוני ולמלה ולמחבות: (ב) מח
תרגום. לוחר שיעבו לתת מים בתרן ניס: (ר) עור מעט. תם לתחזק עוד מעט

יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ׃
ו הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָּׁם ׀ עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר
וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ז וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב ׀
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ
אִם־אָיִן׃ פ ח וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם׃
ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם
בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים
בְּיָדִי׃ י וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם
בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃ יא וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ
וְגָבַר עֲמָלֵק׃ יב וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ
תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד

רש"י

ט וסקלוני: (ח) עבר לפני העם. וראה אם יסקלוך למה הוצאת לעז על בני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור ולא יאמרו מעינות היו בם מימי קדם: ומטך אשר הכית בו את היאר. מה ת"ל אשר הכית בו את היאור אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורעניות בו לקה פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים לכך נאמר אשר הכית בו את היאור יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן: (ו) והכית בצור. על הצור לא נאמר אלא בצור מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סנפירינון והצור נבקע מפניו: (ח) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין. חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא

שפתי חכמים

נ' תחלוק כל ביצה לחמשה חלקים נמצא המעשר חומש ביצה. מהרש"ל: ט' הוסיף מלת אם אתמין דבוודאי זה שמע דבורתי יסקלוני אחר זמן מעט ימתין או לא ימתין: י' ואעפ"י שלא מניח בפירושו מדרש הסמיכות אלא במקום שהפרשיות נכתבים בלא על סדור אבל כאן הוא בהכרח שהסמך זו נו לכיותם שניהם במקום אחד. (נ"א) דק"ל הכל"ל ויבא עמלק וכו' כדכתיב ויבא סיחון לקראתנו לכך דרשי כי הפרשה הזאת סמוכה למעלה עד ובא הכלב וכו' כי הם אמרו היש ה' בקרבנו ולכך ויבא עמלק פ"י. (נח"י) לפמ"ש כ"פ דהרב לא מיירי בסמיכות הכתיבה אלא בסמיכות יתור ו' א"ש דק"ל מלת ברפידים היא מיותרת דהא לעיל כתיב ויחנו ברפידים ובפ' יתרו כתיב ויסעו מרפידים ממילא כל הסיפור דביני וביני היה ברפידים אלא לכך נכתב רפידים לומר לך שמעשה רפידים גרם ובא עמלק וכן אמר הרב סמך פרשה זו למקרא זה ולא אמר לפרשה

לדרך

חֻטְרָךְ דִּי מְחֵיתָא בֵהּ יָת נַהֲרָא סַב בִּידָךְ וְתֵיזֵיל׃ ו הָא אֲנָא קָאֵם
קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל טִנָּרָא בְּחֹרֵב וְתִמְחֵי בְטִנָּרָא וְיִפְּקוּן מִנֵּהּ מַיָּא וְיִשְׁתֵּי
עַמָּא וַעֲבַד כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃ ז וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא
נִסֵּיתָא וּמַצּוּתָא עַל דִּנְצוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנַסִּיאוּ קֳדָם יְיָ לְמֵימַר
הַאִית שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינָנָא אִם לָא׃ ח וַאֲתָא עֲמָלֵק וַאֲגִיחַ קְרָבָא
עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים׃ ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנָא גֻבְרַיָּא
וּפוֹק אֲגַח קְרָבָא בַּעֲמָלֵק מְחַר אֲנָא קָאֵם עַל רֵישׁ רָמְתָא וְחֻטְרָא
דְּאִתְעֲבִידוּ בֵהּ נִסִּין מִן קֳדָם יְיָ בִּידִי׃ י וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ כְּמָא דַאֲמַר
לֵהּ מֹשֶׁה לַאֲגָחָא קְרָבָא בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר סְלִיקוּ לְרֵישׁ
רָמְתָא׃ יא וַהֲוֵי כַּד יְרִים מֹשֶׁה יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכַד
מַנַּח יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עֲמָלֵק׃ יב וִידֵי מֹשֶׁה יְקָרָא וּנְסִיבוּ
אַבְנָא וְשַׁוִּיאוּ תְחוֹתוֹהִי וִיתֵב עֲלַהּ וְאַהֲרֹן וְחוּר סַעֲדִן בִּידוֹהִי מִכָּא

רשב"ם

חמן ממהרת: (ז) היש ה' בקרבנו. אם יתן לנו מים: (יא) כאשר ירים משה ידו והמטה: וגבר ישראל. שכן דרך עורכי מלחמה כל זמן שרואים הרמת ניסים קונפנ"ן ב"ל הן מתגברין. וכשהוא מושלך רגילין לנוס ולהנצח.

בעל הטורים

(ח) ברפידים. נרף ידים רפו ידיהם מן המצות. עם ישראל ברפידים בגימ' רפו ידיהם מן המצות (ע"ס):

רש"י

לדרך היה אותו הבן רואה חפץ ואומר אבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שנייה וכן שלישית פגעו באדם אחד אמר לו אותו הבן ראית את אבא אמר לו אביו אינך יודע היכן אני השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו: (ט) בחר לנו. לי ולך השוהו לו מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. וכבוד חבירך כמורא רבך מנין שנא' (במדבר יב) ויאמר אהרן אל משה בי אדני והלא אהרן גדול מאחיו היה ועושה את חבירו כרבו. ומורא רבך כמורא שמים מנין שנא' (שם יא) אדני משה כלאם כלם מן העולם חייבין הם כלייה המורדים בך כאלו מרדו בהקב"ה: וצא הלחם. צא מן הענן והלחם בו (מכילתא): מחר. בעת המלחמה אנכי נצב: בחר לנו אנשים. גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. ד"א בחר לנו אנשים שיודעין לבטל כשפים לפי שבני עמלק מכשפין היו: (י) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שצריכים שלשה לעבור לפני התיבה שבתענית היו שרויים: חור. בנה של מרים היה וכלב בעלה: (יא) כאשר ירים משה ידו. וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' כדאיתא בר"ה: (יב) וידי משה כבדים. בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו נתייקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא ישב לו על כר וכסת

שפתי חכמים

ו' היינו שתירוץ הסמיכות הוא על זה הפסוק לבד: ב דהל"ל למה מחר דוקא אלא שהוא עת המלחמה ואמר אנכי נצב וגו' הודיענו בזה שמלת מחר דבקה עם אנכי נצב וגו' ובא להשמיענו שמחר בעת המלחמה אנכי נצב ומתפלל עליך כדי לזרז את יהושע ולחזקו בעת המלחמה שיהא בטוח בתפלתו של משה שהוא מתפלל בעת המלחמה בישלית על כל-בנים אבל אי קאי אלמעלה

אמר

וּמַזֶּה אֶחָד וַיְהִי עָדֶיהָ אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ : יג וַיַּחֲלֹשׁ
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי חָרֶב : פ מפטיר יד וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ
כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: טו וַיִּבֶן
מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נִסִּי : טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד
עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר : פ פ

קט"ז • י"ד למונ"ס כוונן : ומפטירין ודבורה אשה נביאה בשופטים סי' ד' :

ג"ר"פ בשלח יט כה פעם לא תעבה לחם : לארץ
בד אל יצא איש ממקומו בשבת ושקד מקום ובכל מקום יג

שפתי חכמים

ר ש"י

למד וכתלמ' ברוויז בעבר לף ולני לחסיס עמהם בעמק : ויהי ידיו אמונה • ויסי מסה לידיו כלומר פרוסות בסמיס נתפלס נתמנס ב' וכמונס : עד בא השמש • סבין שמלקים מחסבין לת הסעות בהגטרולוגי"ס בתיתו שסה כס עומיס וסעמיד לסס מסה ממה ושרכב לת סמעות : (יג) ויחלש יהושע (ממשמע) הוה לחסר גבורין ולא סבחיר הלא תלסיס שכתב ג"ל סרגס כלס מכלן חלו למדיס שעשה ע"ס הדבור בל שכיוה : (יד) כתב זאת זכרון • שכא שמלק להודוע לישראל קודם לכל סחומות (מכילתא) : ושים באזני יהושע • שמכניס לת ישראל לארן שיזוה לת ישראל לבלס לו לת גמולו כלן נראו לו למסה שיזושע מלניס לת ישראל להרן : כי מחה אמחה • לכך לתי מזהירך כן כי תצן לתי למחותו : (טו) ויקרא שמו • על מזבח : ה' נסי • פקנ"ס עשה עמו כלן גס גדול לף שבמזבח קריו ס' על שם שמזכיר שמו על מזבח זוכר לת סגס שעשה כמקום • כ' כוף גס בלמ : (טז) ויאמר • משה : כי יד על כס יה • ידו של פקנ"ס הזמיס ליסיות לו מלחמה ולסיכס בעמלק עולמית ומכו כס ולא נלחמ בכס ולף משה נחלק

חפטרת בשלח (בשופטים סימן ד)

וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת
הַהִיא : וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין
בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט : וַתִּשְׁלַח

ותקרא

תַּר וּמִבָּא חַר וַהֲוָה יְדוֹהִי פְּרִיקָן בְּצַלּוּ עַד דַּעֲל שִׁמְשָׁא : יג וְתַבַּר
יְהוֹשֻׁעַ יָת עֲמָלֵק וְיָת עַמֵּהּ לְפִתְגָמָא דְּחַרְבָּ : יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתָב
דָּא דוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשַׁוִּי קֳדָם יְהוֹשֻׁעַ אֲרֵי מְמָחָא אֲמְחֵי יָת
דּוּכְרָנָא דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא : טו וּבְנָא מֹשֶׁה מַדְבְּחָא וּפְלַח
עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ דַּעֲבַד לֵהּ נִסָּן : טז וַאֲמַר בְּשִׁבְוָעָה אֲמָרְנָא דָּא מִן
קֳדָם דְּחַיְלָא דְּשָׁכְנְתֵהּ עַל כָּרְסֵהּ יְקָרֵהּ דְּעָתִיד דְּאִתְגַּח קְרָבָא
קֳדָם יְיָ בְּדָבֵית עֲמָלֵק לְשֵׁצְיוּתְהוֹן כְּדָרֵי עָלְמָא :

ר ש"ם

(יב) אמונה • קיומו לדור דיר • וכן וחלים רעים ונאמנים הלאים ארוכים וקיימים: (יג) ויחלש • נצחם • כדכתיב קול ענות חלישה : (יד) באזני יהושע • שימלוך עליהם ויקיים מצותי למחית את שם עמלק: כי מחה אמחה וגו' • כי אני רוצה שיכחה את שמו: (טו) ה' נסי • שהמטה של הקב"ה היה לנס על הגבעה וגם לעתיד ירים איתו הקב"ה לנס על ההרים להלחם בעמלק שהרי אמר לי עכשיו כי מחה אמחה את זכר עמלק וזהו שכתוב: (טז) ויאמר כי יד על כס יה וגו' לכך אני קורא שם המזבח ה' נסי • דוגמת שם אדם ששמו אליעזר או עמנואל שהרי תרים הקב"ה את ידו על כסאו וישבע כי מלחמה לו בעמלק מדר דר דוגמת כי אשא אל שמים ידי זהו עיקר פשוטו • וי"מ בשתחית ידי וחזוק על כס יה שזהו כסא מלכי ישראל או תהיה מלחמה בעמלק • ואין נראה בלל בעיני שכי תהיה יד ה' לו ליסר • אבל למעלה הוא טוסס כמו שפירשתי ופירושו שהרי יד על כס יה :

ר"ש"י

נחניו נסגע הקנ"ס בחין כמו כלס ולתן כמוכ גלה (הכלים כס) ועריס מחכת כלתו כלס עד כיומהס כמו כל עמלק כולו והיומהס כמו יהיה כסא ס"ס וכחכה כלס כלס (תהלים ט) כלוייב המו הכנות נגנח זכו עמלק שכתוב בו (כמוס ח) ועכרמא

בעל הטורים

(יב) למונה עד בח בסמיס • שמיור וכול לנוח למוסס זה לחבריס דמיס וכלמני כס' • עד בח • ילמך לכתיב כיס ויולק לת מכלי • בסמיס זה יעקב דכתיב כיה ויגן בס כי בח בסמיס : (טז) כי יד • ר"ת כי יעקב בניסמריות דוד (ע"ש דוד תהי"ל) זה"ר ב"ל בס"ס בני"ס תהי"ל): מדר דר • כגיסמריות ליסוס המניח (ע"ש לימי מניח :

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא תֵּלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ׃
וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי׀ לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־
אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ
עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה׃ וַיַּזְעֵק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קָדְשָׁה וַיַּעַל
בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה׃ וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד
מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלֹו עַד־אֵלוֹן בְּצַעֲנַנִּים אֲשֶׁר
אֵשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ׃ וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר׃
וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן׃ וַתֹּאמֶר דְּבוֹרָה אֶל־בָּרָק
קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא
לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו׃ וַיָּהָם יְהוָה
אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק
וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו׃ וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב
וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חָרֶב
לֹא נִשְׁאַר־עַד־אֶחָד׃ וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר
הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי׃ וַתֵּצֵא יָעֵל
לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר
אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־
מַיִם כִּי צָמֵתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נְאוֹד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ׃ וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֶשׁ־פֹּה
אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן׃ וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־
הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח
בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וְיָעֵף וַיָּמֹת׃ וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא
יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ

טצורת ציון חפס · ע׳ רק · תעלומן · ימכר · ויזעק · מיכן חפשים מהאיש המבקש
ריפס · על מכוסה · כשמיכה · כיח כסות עב · ותקע · מן ׳צלון · נתן · שם כלי אשה · ימך · מפקד ·
פאקצה · שם כלי · כלשהו · כשמיכה · ותתקענה · ותפקע · נרקתו · קוה נר גוכה כפנים · ותלכ
ד״ר חק כצרי · ח״ר בקעץ · יתר ריש · ס׳ שניש ·

וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ׃ וַיַּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַתֵּלֶךְ יַד־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת־יָבִין מֶלֶךְ־
כְּנָעַן׃ וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר׃ בְּפָרַע
פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ
רוֹזְנִים אֲנֹכִי לַיהוָה אֲנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְהוָה
בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעְדְּךָ מִשְׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ
גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם׃ הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל׃ בִּימֵי שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרְחוֹת וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת
יַלְכוּ אֲרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת׃ חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלוּ עַד שַׁקַּמְתִּי
דְבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם־בְּיִשְׂרָאֵל׃ יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לֶחֶם שְׁעָרִים
מָגֵן אִם־יֵרָאֶה וָרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל׃ לִבִּי לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל
הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ יְהוָה׃ רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת יֹשְׁבֵי עַל־מַדִּין
וְהֹלְכֵי עַל־דָּרֶךְ שִׂיחוּ׃ מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים שָׁם יְתַנּוּ צִדְקוֹת
יְהוָה צִדְקֹת פְּרוֹזנו בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־יְהוָה׃ עוּרִי עוּרִי
דְבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר קוּם בָּרָק וְשָׁבֵה שָׁבְיְךָ בֶּן־אֲבִינֹעַם׃
אָז יָרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עַם יְהוָה יָרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים׃ מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם
בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמֶמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְבּוּלֹן
מְשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר׃ וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבוֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק
בָּעֶמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו בְּפַלְגוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי־לֵב׃ לָמָּה יָשַׁבְתָּ
בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לְפַלְגוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־
לֵב׃ גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף
יַמִּים וְעַל־כִּפְרָיו יִשְׁכֹּן׃ זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל
מְרוֹמֵי שָׂדֶה׃ בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעְנַךְ עַל־

מי

סצירת ציון כפיע פישוט · ע׳ נקפה · ויורדים · מ׳ שוחה · נקפו · מ׳ טשטוש ובפיכה · עניים · עמיים ·
תלנו · מנשו · ותחום · לבנשו · מתנוים · מן ׳אויש · יפנו · ס׳ דנור · דרי · ע׳ ממנה · אפש ·
ר״ן קיומוש · כשמקים · ס׳ נעלו ·

כִּי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ׃ מִן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם
נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא׃ נַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי
נַפְשִׁי עֹז׃ אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו׃ אוֹרוּ מֵרוֹז
אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת
יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים׃ תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל
תְּבֹרָךְ׃ מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתָנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה׃ יָדָהּ
לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ

מצודת ציון גרפם. ע' כבוד וטאטא: מדהרות. כ' יקרא דריכה וד"נת הסוס בכח: מרוז. שם מקום:

שמות יח יתרו

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר
עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־
הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן

רש"י

(א) **וישמע יתרו**. מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (זבחים קיו): **יתרו**. שבע שמות נקראו לו רעואל יתר יתרו חובב חבר קיני פוטיאל (מכילתא). יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה. יתרו כשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב שחבב את התורה וחובב הוא יתרו

שפתי חכמים

[illegible]

[illegible]

וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ׃ בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפָל
בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד׃ בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא
בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו׃
חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה אַף־הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ׃ הֲלֹא יִמְצְאוּ
יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל
צְבָעִים רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל׃ כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ
יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

מצודת ציון ותיבב. ע' יללה: האשנב. הוא כעין חלון: רחם רחמתים. ר"ל עלמה. ושתי עלמות:

אונקלוס

א וּשְׁמַע יִתְרוֹ רַבָּא דְמִדְיָן חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה
וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּהּ אֲרֵי אַפֵּיק יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ ב וּדְבַר

רשב"ם

(א) **אשר עשה אלהים למשה**. שלא הזיקו פרעה ושהגדילו הקב"ה בעיני פרעה ועבדיו ועשה מלחמת עמלק: עשה האלהים. ג' במסרה. הכא ואידך לעיל (פ' מקץ) מה זאת עשה אלהים לנו.

בעל הטורים

(א) **וישמע** יתרו. אמרו רבותינו ששמע קריעת ים סוף כשנקרע הים נשמע נשמה גדולה עד ששמעו כל מלכי מזרח ומערב וזהו שנאמר וינהום עליו [וגו'] כנהמת ים (ישעיה ה') ואמרו גם כן ששמע

רש"י

שנאמר (שופטים ד) מבני חובב חותן משה. וי"א רעואל אביו של יתרו היה ומהו אומר (מכילתא) ותבאנה אל רעואל אביהן, שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. ספרי: **חתן משה**. (מכילתא) כאן היה יתרו מתכבד במשה אני חותן המלך ולשעבר היה משה תולה הגדולה בחמיו שנ' וישב אל יתר חותנו: **למשה ולישראל**. שקול משה כנגד כל ישראל: **את כל אשר עשה**. להם בירידת המן ובבאר ובעמלק: **כי הוציא ה' וגו'**. זו גדולה

שפתי חכמים

[illegible]

[illegible]

משֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת משֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ: ג וְאֶת שְׁנֵי
בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ
נָכְרִיָּה: ד וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי
וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה: ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן משֶׁה וּבָנָיו
וְאִשְׁתּוֹ אֶל־משֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר
הָאֱלֹהִים: ו וַיֹּאמֶר אֶל־משֶׁה אֲנִי חִתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ
וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ: ז וַיֵּצֵא משֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ
וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ
הָאֹהֱלָה: ח וַיְסַפֵּר משֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אודֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר
מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה: ט וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה

ר ש"י

טעל מוֹם (מכילתא): (ב) אחר
שלוחיה. כשאמר לו הקב"ה במדין לך
שוב מצרים ויקח משם את חמשה ואם כן
וגו' ויש לחלק לקרותו ויפגשהו
בהלנים. אמר לו מי הם הללו אמר לו זו
היא שבחתי במדין והלו כניה. אמר
לו וכיון שהם מוליכן אמר לו לנערים אמר
לו על הרהוטים הלו מצטערים ואתה צא
להוסיף עליהם אמר לה לכי לבית חתיך
ונעלה אני עמיכם והלכה לה: (ד) ויצילני
מחרב פרעה. כשגילו דתן ואבירם על
דבר המלוי וקמו להרוג את משה נעשה
זוהרו כשעמוד על שים (מכילתא):
(ה) אל המדבר. לפי שלו יודעים שבמדבר
היה הלא כשהוא על שולם ומדבו לבתו נמלא לו
במדבר מקום קהו לשמוע דברי תורה:
(ו) ויאמר אל משה. ל"א שליח: אני
חתנך יתרו וגו'. (מכילתא) שם לא יחתה

ב ע"ב כפ' במות ע"ב פי שם וגו' לו שור: ל פרנסה

יִתְרוֹ חֲמוֹהִי דְמשֶׁה יָת צִפּוֹרָה אִנְתַּת משֶׁה בָּתַר דְּשַׁפְּרַהּ: ג וְיָת תַּרְיִן
בְּנָהָא דְּ שׁוּם חַד גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרְעָא נוּכְרָאָה:
ד וְשׁוּם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרֵי אֱלָהָא דְאֲבָא הֲוָה בְּסָעְדִי וְשֵׁזְבַנִי מֵחַרְבָּא
דְּפַרְעֹה: ה וַאֲתָא יִתְרוֹ חֲמוֹהִי דְמשֶׁה וּבְנוֹהִי וְאִתַּתֵּהּ לְוָת משֶׁה
לְמַדְבְּרָא דִּי הוּא שָׁרֵי תַּמָּן לְטַוָּרָא דְאִתְנְגַלִּי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ: ו וַאֲמַר
לְמשֶׁה אֲנָא חֲמוֹתְךָ יִתְרוֹ אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתַּתְךָ וְתַרְיִן בְּנָהָא עִמַּהּ: ז וּנְפַק
משֶׁה לְקַדָּמוּת חֲמוֹהִי וּסְגִיד וּנְשִׁיק לֵהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר לְחַבְרֵהּ לְשָׁלָמָא
וְעָלוּ לְמַשְׁכְּנָא: ח וְאִשְׁתָּעִי משֶׁה לְחֲמוֹהִי יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְפַרְעֹה
וּלְמִצְרָאֵי עַל עֵיסָק יִשְׂרָאֵל יָת כָּל עֲקָתָא דִּי אַשְׁכַּחְתִּנּוּן בְּאָרְחָא
וְשֵׁזְבִנּוּן יְיָ: ט וְחַדֵּי יִתְרוֹ עַל כָּל טַבְתָא דִּי עֲבַד יְיָ לְיִשְׂרָאֵל

ר ש"י

לישראל נסים על ידו: (ב) אחר
שלוחיה. לאחר שהחזירה ושלחה משה
ממצרים שלא ראינו עד עכשיו שהחזירה
לבית חמיו: וי"מ ואחרי כן שלח לה
נדוניתה כדכתיב שילוחים לבית פרעה
ונראה הוא פשט שלא מצינו בקראות בענין זה אלא קודם ששלחה יתרו
לה ולבניה במדבר היה לו לכתוב למעלה אחרי פרשת דמים למולות
ואח"כ חזר משה ושלחה אצל אביה ולה ולבניה) דוגמת וחם הוא אבי כנען:
אחר שלוחיה. כמו ואחר תטהר וכמו שפירשתי אחר נאתו בסבך. קדמו שרים
אחר נוגנים: (ג) ויאמר. שליח יתרו אל משה: (ח) התלאה אשר מצאתם בדרך.
רדיפת פרעה לים. ומן ובשר שנתן להם הקב"ה: (ט) ויחד. מגזרת [חדה]

שפתי חכמים

יולה כגוני את כגון אבתך את ומה אין אתה
יולה כגוני את כגון אבתך את כמו כן:
(ז) ויצא משה. ככוד גדול נהנהגו יתרו
כאומה שעה כיון שולה מבא שילה אהרן
נדב ואביהוא ומי הוא שלאה את ללו יונתן
ולא יולה: וישתחו וישק לו. לויו יודע
מי שבאותה נמי כתיבה אומר אים נרעטו
מי הקרני אים ה משם ע"ש, והאים משה
(מכילתא): (ח) ויספר משה לחותנו.
נאכוך את נגו ב לקבלו בתורה (מכילתא):
(מכילתא). התלאה. נמ"ך מלשון עמלק
כיכוד על שיבה ובכ"ו תקון ויכוד
כמשל ממנו נפרקים וכן ברומש מנוסה מקומה תמוהה: (ט) ויחד יתרו. ושמחת

בעל התורים

בהוסיפו נמין שלישעה בתוכו ל' הדומה לכם בפ"ק
משם: (ה) תנה. ב' במטוה. דין ואיהך הנה מלאך
ס' סניב ניהיו מלאך שלח כוכלך יתרו לשלול על ראש
משה לולה ראם עין קשה עלין ובוא בכיתו ואנו הוא
מלאך ס' סניב ניהיו על המדבר תבר הוא תנה שם:

אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם׃
י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם
וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃
יא עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר
אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם׃ יב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים
לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל ׀ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־
חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃ שני יג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב
מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר

רש"י

יתרו זהו פשוטו (סנהדרין צד) ומ"א נעשה בשרו חדודין חדודין מיצר על אבוד מצרים היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה: על כל הטובה. טובת המן והבאר והתורה (מכילתא) ועל כלן אשר הצילו מיד מצרים עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה הארץ מסוגרת ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא): (י) אשר הציל אתכם מיד מצרים. אומה קשה: ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים. כתרגומו ל' רדוי ומרות היד שהיו מכבידים עליהם היא העבודה: (יא) עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר (מכילתא): מכל האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל עבודת כוכבים שבעולם שלא הניח עבודת כוכבים שלא עבדה (מכילתא): כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו במים דמו לאבדם והם נאבדו במים: אשר זדו. אשר הרשיעו ורבותינו דרשוהו (סוטה יא) לשון (בראשית כה) ויזד יעקב נזיד בקדרה אשר בשלו בה נתבשלו: (יב) עולה. כמשמעה שהיא כולה כליל: וזבחים. שלמים: ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם: לפני האלהים

שפתי חכמים

הגל כדכתיב וישמע יתרו: צ פי' קמטין והוכחתו מדסיפה מלא וישמח וכתיב ויחד: ק דהל"ל בויחד יתרו לחוד סגי כיון דקאי אדלעיל דכתיב ויספר משה וכו' אבל מויצילם ה' דלעיל לא שמעי' לה דהתם במה שעשה לפרעה ולמצרים שעל ידם היתה הגלה קמיירי: ר לא כמו מיד מצרים שפירושו מרשות כמו ויקח כל ארצו מידו שפי' מרשותו דא"כ תרתי ל"ל: ש דק"ל דעתה משמע עכשיו וידעתי משמע לשעבר וע"פ מכירו הייתי לשעבר ועי"ל דק"ל בפ' שמות משמע שהיה אמעבודת כוכבים וא"כ מאי עתה ידעתי אלא עכשיו ביותר. והרא"ם פי' מדלא אמר עתה ידעתי אם ה' וכי גדול וכו' ש"מ שהכירו לשעבר אבל לא הכיר גודל פעולותיו על פעולות כל האלהים רק עכשיו אחר כל המעשים הללו: ת דהל"ל אנא ידע וא"ת גבי דוד נמי כתיב כי אני ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים ופי' הרא"ם דגבי דוד איכא למימר דידע זה מכח ההיות מופתיות ואין צריך היפוך אבל גבי יתרו כתיב עתה ידעתי וגו' דמשמע מכל המעשים שעשה ה' ידע זה לא מצד המופתים א"כ במה ידע זה אלא מצד ההיפוך ועי"ל דהכא כתיב מכל האלהים בה"א הידיעה דפי' מכל האלהים אלהים הידועים לי ולא לאחר א"כ מנא ידע זה יתרו דלמא גם אחר היה כמותו תיקר וידע זה אע"כ שלא הניח וכו': א מדלא כתיב אשר הרשיעו ול"נ דק"ל למה נקטו רז"ל המשל בלשון קדירה שבשלו וכו' ולא נקטו המשל ע"ד הכתוב בלשון חופר גומץ בו יפול וכל"ל בגומץ שחפרו בו נפלו הלא מפני שדרשו מלת זדו מ' שון ויזד יעקב נזיד: ב פי' הבעלים אוכלים ממנו היינו שלמים שאין נקטר ממנו אלא

דִּי שֵׁיזְבִנּוּן מִידָא דְמִצְרָאֵי׃ י וַאֲמַר יִתְרוֹ בְּרִיךְ יְיָ דִּי שֵׁיזֵיב יָתְכוֹן
מִידָא דְמִצְרָאֵי וּמִידָא דְפַרְעֹה דִּי שֵׁיזֵיב יָת עַמָּא מִתְּחוֹת מָרוּת
מִצְרָאֵי׃ יא כְּעַן יְדַעְנָא אֲרֵי רַב יְיָ וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנֵּהּ אֲרֵי בְּפִתְגָּמָא
דְּחַשִׁיבוּ מִצְרָאֵי לְמִדַּן יָת יִשְׂרָאֵל בֵּהּ דָּנִנּוּן׃ יב וְקָרֵיב יִתְרוֹ חֲמוּהִי
דְמֹשֶׁה עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ וַאֲתָא אַהֲרֹן וְכֹל סָבֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֵיכַל לַחְמָא עִם חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה קֳדָם יְיָ׃ יג וַהֲוָה מִיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי
וִיתֵיב מֹשֶׁה לְמִדַּן יָת עַמָּא וְקָם עַמָּא עִלָוֹהִי דְמֹשֶׁה מִן צַפְרָא עַד

רשב"ם

וחדוה) עוז וחדוה כמו (כיון) (ס"א ביו"ד) כל תיבה של בג"ד כפ"ת שמגזרת הטופי למד פעל שסופם דגשים מן בכה ויבך. מן פתה ויפת בסתר לבי. יפת אלהים ליפת. אל תוסף על דבריו. מן שבה וישב: (י) אשר הציל אתכם. משה ואהרן מיד מצרים ומיד פרעה ואת העם הושיע משעבוד מצרים: (יא) מכל האלהים. כי אין כח בהם לנקום צרת אמיניהם: כי בדבר. כלומר כי על כל דבר אשר זדו מצרים עליהם נתעולל בהם. זהו עיקר פשוטו: (יב) ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה. לכבוד יתרו באו. ומשה לא הוצרך להזכיר כי האהל שלו הוא: (יג) לשפט את העם. אפי' אם בא יתרו קודם מ"ת דיני ממונות היה להם מעולם. אף כי אמרו רבותינו כי במרה נתנו להם דינים כדכתיב שם שם לו חק ומשפט. ונראים הדברים שאחר מ"ת בא. כתיב כאן אשר הוא חנה שם הר האלהים. ולפנינו הוא אומר בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו

בעל הטורים

ויחד יתרו על' בגימ' הן המלו בשרו חדודים (חדודים): (יג) ממחרת. בגי' למחר יום כפורים (עם האותיות מסוג הראשון והתיבות מסוג הב'). מן הבקר עד הערב. לא אמר ועד רמז בזמן בית דין עד ו' שעות וכנגד ו' פעמים שכתיב בפ' לשפוט ושפטו ושפטו ובמיני הבקר עד הערב ס"ת יחידה שלמטה היינו אומר אלא מן בקר עד ערב לומר כל הדן דין אמת לאמתו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר

רש"י

האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות סד): (יג) ויהי ממחרת. מוצאי יום הכפורים היה כך שנינו בספרי ומהו ממחרת למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יוה"כ שהרי קודם מ"ת א"א לומר והודעתי את חוקי וגו' ומשנתנה תורה עד יוה"כ לא ישב משה לשפוט את העם שהרי בי"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביוה"כ. ואין פרשה זו כתובה כסדר שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה אף לדברי האומר יתרו קודם מ"ת בא דשילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה שהרי הנא' כאן וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י) נוסעים אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזוב אותנו ואם זו קודם מ"ת מששלחו והלך היכן מצינו שחזר. ואם שם לא נאמר

שפתי חכמים

האימורים: ג דא"ל ממחרת באכלו ושתו דמה סימן נתן בזה והרי עדיין אין אנו יודעין אותו יום מאי הוה אע"כ נ"ל למחרת רדתו מן ההר ירידת ההר מפורש בכריא בקרא: ד פי' דנמ"ד יתרו אחר מ"ת בא פשיטא דבלא כסדר הוא שהרי אפי' מן ראש הפרשה כולו ביאתו של יתרו שלא כסדר הוא שהרי הוא סובר דלאחר מ"ת בא אלא אף למ"ד קודם מ"ת בא א"כ ר"ש הפרשה עד ויהי ממחרת כסדר הוא מ"מ מן ויהי ממחרת ואילך שלא כסדר הוא: ה פי' למנין שנות העולם כי שנות העולם מתחילים מתשרי ור"ל שרוצה עוד להוכיח דמן ויהי ממחרת ואילך נכתב שלא כסדר כמו שמפרש והולך שהרי נאמר כו': ו הניחא אם לאחר

עַד־הָעָרֶב׃ יד וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה
לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ
אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב׃
טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים׃
טז כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין
רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו׃ יז וַיֹּאמֶר
חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃
יח נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד
מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃ יט עַתָּה שְׁמַע
בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וְיִהְיֶ אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מ֫וּל
הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃
כ וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ

שפתי חכמים

ס"ג עלמו ס"ה לא הוכיר הזמנו שלין כיוס ושקוחת שכרי כגר קבל כתורה וכמלות לבל לי עלומו על לרלו סיום קודם ס"ת ל"ה סיום לריך לכסוכר מוקלו שבת לקבל המורים שכיה עיקר ביולמו שלא יתעכו יומם יתרו לא סיום שבת מתחלה תלה לכניה לשם מצוה ומלו שכרי לא כוכר חזקיה מי' כ"ו בכרה"ם כי כלריך שם כרכם וקניה כמו ביכשלות ושקוה כמו קוימות על כגרסלות והעיקר היה כמי שכשבתי: ז וכ"ל בן מלת שהן שלוני לזה כי דרך הכוסיפים לעולם לסיות יושבים ועניני דיומם שומדים וכ' לכל חני לומר שהן מעלמו שעמד על כ"ש כיון שאתם יהיו כמה שכולן מוסדין לף מי שהין לו שום ריב לם עומדים לפניו לפשלרם ⊕ומלא לכניי מיני כי מוקשה בעיני יתרו · ושפכ"ל ממ ו"ג בלא קשה כי מם דלכיני ומלו שי שהשום היינו בשבת בין לכל גבי משה היו שומדין לף שלא בשעת דין כי היה דין יחיד ולא היו יכולין לבא לפניו ח"ל לפעמים היו מומדין עד הערב וכיו לבא לפניו ועל זה כוכיחו ואמרו שכ"ל: ח לפי דבר"י ז ולאמרה מלמדת ס"ה ול"ל לילך לפשר לומר ן. ולשון זה מלינו לקבלה בכל מקום שבא בלשון לקבלה ס"ה ולא כן מלינו בכל יחזקאל ולונוחת לכן היה לריך לומר על מלאכת משכן: ס לפי שכשומם קיים על הדין שכרי מעמיד על לשונם ומשכיח על חלם זה ולא כן משה ולכן לריך לומר בפירוש שלא ישכח: ע לפי שהיה סבור שיהיו כל הדברים שלריכין לדעת ולעשות מפורשים על פיו ולכן כשלוה שלוה:

ר ש"י

יתרו חנה חוכך וגמו על יתרו היה הוא חוכך הוא יתרו שכרי כחיב (שופטים ד) מנני חוכך מוקן מכה: ויושב משה וגו' ויעמד העם · יושב כמלך זקוק שומדים וקולקא בדבר ליתכן שכיה מזלזל בכבודן על ידולתו והוליחו ידעלכך שכת׳ מדוע אתה יושב לבדך וכלם עומדים: מן הבקר עד הערב · (שכת י) לשכר עומד כן חלוה לו דיין־שדן דין אמת בלמיתו אפי׳ שעה אחת מעלה עליו הכתוב כילולו שפך נחורה כל היום וכילולו נעשה שותף להקב"ה במעשה כראשית שנת׳ כי ויהי ערב וגו׳ (מנחם י):

(טו) כי יבא · כי נח־י נשמן החוה: לדרש אלהים · כתרגומו למתנע מחוכף לשחול הנמוד מפי הגבורה: (טז) כי יהיה להם דבר בא · מי שיש לו דבר

יַמְשָׁא׃ יז וַהֲוָא חַכִּימוּתִי דְמֹשֶׁה יָת כָּל דְּהוּא עָבֵד לְעַמָּא וַאֲמַר מָה
פִּתְגָמָא הָדֵין דְּי אַתְּ עָבֵד לְעַמָּא מָה דֵין אַתְּ יָחֵב בִּלְחוֹדָךְ וְכָל עַמָּא
קָיְמִין עֲלוֹהִי מִן צְפְרָא עַד רַמְשָׁא׃ יח וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲמוּתֵי אֲרֵי אָתָן
לְוָתִי עַמָּא לְמִתְבָּע אִלֵּפֶן מִן קֳדָם יְיָ׃ יט כַּד הֲוֵי לְהוֹן דִּינָא אָתָן
לְוָתִי וַאֲדַיְנָנָא בֵּין גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵהּ וְאוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת קְיָמַיָּא
דַיְיָ וְיָת אוֹרָיָתֵהּ׃ כ וְאַסְהֲרִנּוּן יָת קְיָמַיָּא דְּאִתְּ
עָבֵד׃ כא וְאַתְּ מִלַּאי תִּלְאֵה אַף אַתְּ אַף עַמָּא הָדֵין דְּעִמָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מִנָּךְ
פִּתְגָמָא לָא תְכוֹל לְמֶעְבְּדֵהּ בִּלְחוֹדָךְ׃ כב כְּבֵל מִנֵּי אֶמַלְכְנָךְ
וְיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ הֱוֵי אַתְּ לְעַמָּא (וְהָבֵיתָ) אִלֵּפֶן מִן קֳדָם יְיָ
וְתֵהֵי מַיְתֵי אַתְּ יָת פִּתְגָמַיָּא לָקֳדָם יְיָ׃ כג וְתוֹהֵר יָתְהוֹן יָת קְיָמַיָּא

שפתי חכמים

נשן שמיד ה"ל כ"ה כיון כ"ל עוד שלא נתן לדיום: כ ק"ו ומפת בלבו כנים ומפים בל יפיו כלי חלו ומ"ש מי שקבל וכו' ומפני שהמוכים מפה ילפי ממ שהיה מוכח שהיו יכול לעמוד על כל הדברים ומפני בל יפיו ס"ג ל"ל [ע"ל] דנרים שנין דיני (יתרו) [יתרים] חלו (ל') [ע"ל] דנרים שנין דיני

בעל הטורים

כס"ל: (כ) ומוכרתה לחכם · (כ"ל) [כ' סיון] כס"ל: (כ) ומוכרתה לחכם · (כ"ל) [כ' סיון]

ר ש"ם

מדברסיני · ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר · נמצאת פרשת רפידים וחניית ההר קדמה לפרשה זו וכדי שלא לחפסיק בפרשיות של מצות הקדים פרשת יתרו: מן הבקר עד הערב · לפי שהוא לבדו שפט את כל העם ואין לו מפסיעים: (יד) מדוע אתה יושב לבדך · ולפיכך כל העם נצב עליך מן בקר עד ערב: (טז) כי יבא אלי העם לדרש אלהים · כלומר אני לבדי צריך לישאול אל אלהים ואין בהם רגיל לדבר אל אלהים כי אם אני לבדי: (יח) נבל תבל · כמו ונבלה שם שפהם אישר לא ישמעו וגו' לשון שלך מתבלבלת להשיב לכמה בני אדם יחד וגם הם מתבלבלים לשונם זה צועק וזה צועק ואין בך כח להשיב לכולם כסדר זה אחר זה: (יט) ויהי אלהים עמך · כלומר ויכלת עמוד: היה אתה לעם מול האלהים · לאותם דינים שצריך לדרוש אלהים אתה השמע מה יאמר לך הקב"ה והזהרת אההם וזהר הדבר הקשה יביאו אליך

ר ש"י

כ נח לו: (יז) ויאמר חתן משה · דרך לכוד קולתו בכתוב למותנו על מנך: (יח) נבל תבל · כתרגומו: ונבונו לי ממש בלשון ס"א · כמו (ישעיה מ) והעלם נבל · (ישעיה לב) כנמול עלם מנבן וגו' בסוף כמוש ע"א ממש וע"ו קלם וכמו קם ונלאה: גם אתה · לרוחת לחכון ותור ס"ו וקיימ: כי כבד ממך · כבדו רב יוחר מכחך: (יט) איעצך ויהי אלהים עמך · (מכילתא) בעלמי · אחר לו לא אמלך בנמלוכה: היה אתה לעם מול האלהים · שלים ומלין מיומח למקום ושואל ממפטים מתוך: את הדברים · דברי ימוסה:

לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃
כא וְאַתָּה תֶּחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים
אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֹהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים
שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃ כב וְשָׁפְטוּ אֶת־
הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־
הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ׃
כג אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד
וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם׃ שלישי כד
וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר׃ כה וַיִּבְחַר מֹשֶׁה
אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי
אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃ כו וְשָׁפְטוּ
אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה
וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם׃ כז וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־

שפתי חכמים

ס"ה תת"כ׳. וי"ל כי הגדה תחתת שסוכרת שלח נכרא תוך כמעשה דכתיב ויפי תוכח תכבד מפרע רש"י תוכ ובני תגדה תחתת הינו כח לגרונת הלח תכמן ותקנים ׳ מכרש"ל: כ דתחוק פני׳ תיון דח"ל כ"ל תנחר ח"ל דתל"ל תין זכול פשה לנרר מח"ר תלח תכני תיל ותגיי תמח: ם כתח"ם כתב על רש"י ל"ל דלח דק כי תין תנדון דומה לנילים. וי"ל כגון שכתו כנים לנניו ותנר ח' פקס תם תין תלה מנחי תניני שוקף תת כיצד יזדין זה יולך ופניו ומלכו ויודע דיין זה שנעל׳ דין תבינו ופשנו נדין על שתייכו שלח נדין ויתחייב לשלם לו מה שהפסידו וע"ז קלתר כל דיינין שהו׳ כלומר כל דיין שתייב לשלם מעשו שגרם לה שתייב שכתי תפ"ה נלה ד יפ׳ פות שלח כ"ל נאות לה שתייב שכתי שפים תלף׳ (מס שפיכים על כל הכריס כנים סיו וכות לכלוכה נלה מוכ ונכוה נהמת תיקן כוה ותיכן קושיות נפסוק דקכתיב נלמעלה נמטה כ"ל המכפר מרובה קודם מפסר המ"ע ונלה ג"ל חלה מחתלה שרי עשרות נרשתוכה ותח"כ נהדנגה כולם ונפי סיומו שכתוב ושרט כלום מנין הכריס לה ותכוה וכשתדקדק נמעשה ונגכיכה תחי קפיר מפסר המועט תהלה ותח"כ נהדנגה כן נכון ודו"ק׃ (כב) ושפטו׳ ויהיו כל הדבר׳ יפין

ר ש"י

(כא) ואתה תחזה׳ כמוס"ק ג כעליך׃ אנשי חיל׳ עשיסים שחין למיכין להתיף ולהכיר פנים׃ אנשי אמת׳ חלו כעלי הכניתה שכם כדתלי לסמוך על דכריהם שע"כ יהיו דכריהם נשמעין׃ שנאי בצע׳ שמוחין לה ממוס כדין שכסיה דתמרינן כל דיינ׳ המפקיע ממוכ׳ מיימ כדיינ׳ סלחו דיינ׳ הוא (ב"ב נח) ׃ שרי אלפים׳ כם היו שם מחות שרים נשם מחות הלף׃ שרי מאות׳ שכם חנפים היו׃ שרי חמשים׳ ו"ב הלף׃ שרי עשרות׳ שנשים כנים היו וכות לכלוכה נלה מוכ ונכוה נהמת תיקן כוה ותיכן קושיות נפסוק דקכתיב נלמעלה נמטה כ"ל המכפר מרובה קודם מפסר המ"ע ונלה ג"ל חלה מחתלה שרי עשרות נרשתוכה ותח"כ נהדנגה כולם ונפי סיומו שכתוב ושרט כלום מנין הכריס לה ותכוה וכשתדקדק נמעשה ונגכיכה תחי קפיר מפסר המועט תהלה ותח"כ נהדנגה כן נכון ודו"ק׃ (כב) ושפטו׳ ויהיו כל הדבר׳ יפין

ר ש"י

ע"נכון לוי׳: והקל מעליך׳ דכר זה להקל מעליך׳ והקל כמו והכבד לה לכו והכות לה מוהב ל׳ ם"הוה: (כג) ואצך אלהים ויכלת עמד׳ כמלך נגמוזה שם מלוה לוסך לעשות כן צ"פוכל עמוד ולם יעכב על ידך לה תוכל לעמוד (מכילתה): וגם כל׳ העם הזה׳ לחכן כלא ונכיאות ונגנים זקנים קכלוים עליה עמך (מכילתה): (כו) ושפטו׳ ודיינין ית עמא׳ ביאון׳ מייתין׃ ישפוטו כם׳ כמו ישפטו וכן (מות כ) לה תעכוכי כמו לה הנכרי׳ וחרגומו דיינין לינון׳ מקלות כעיוסים סיו נכון לוי לכך מסורגמן

ידונון

אונקלוס

יָת אוֹרַיְתָא וְתָהוֹדַע לְהוֹן יָת אוֹרְחָא דִּיהָכְנוּן בַּהּ וְיָת עוֹבָדָא
דְּיַעְבְּדוּן׃ כא וְאַתְּ תֶּחֱזֵי מִכָּל עַמָּא גִּבָּרִין חַיָּלָא דְּחַיְיָא דַיְיָ גְּבָרִין
דְּקוּשְׁטּ דְּסָנְנִין לְקַבָּלָא מָמוֹן וְתִמְנֵי עֲלֵיהוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מְאָתָא
רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עֲשׂוֹרָיָתָא׃ כב וִידַיְנוּן יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן וִיהֵי
כָּל פִּתְגָמָא רַב יַיְתוֹן לְוָתָךְ וְכָל פִּתְגָמָא זְעֵר יְדִינוּן אִנּוּן וְיֵקַלּוּן מִנָּךְ
וְיִסְבְּרוּן עִמָּךְ׃ כג אִם יָת פִּתְגָמָא הָדֵין תַּעְבֵּד וְיֵכְּרְכָנָּךְ יְיָ וְתְכוֹל
לְמֵיקַם וְאַף כָּל עַמָּא הָדֵין עַל אַתְרֵהּ יְהָךְ בְּשָׁלָם׃ כד וְקַבֵּיל מֹשֶׁה
לְמֵימְרָא דַחֲמָהִי וַעֲבַד כֹּל דִּי אֲמָר׃ כה וּבְחַר מֹשֶׁה גִּבָּרִין דְּחַיְלָא
מִכָּל יִשְׂרָאֵל וּמַנִּי יָתְהוֹן רֵישִׁין עַל עַמָּא רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מְאָתָא
רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עֲשׂוֹרָיָתָא׃ כו וְדַיְנִין יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן
קָשֵׁי מֵיתָן לְוָת מֹשֶׁה וְכָל פִּתְגָמָא זְעֵר דָּיְנִין אִנּוּן׃ כז וְשַׁלַּח מֹשֶׁה

ר ש"י

אבל שאר דינים הנודעים (נקל) לחכמי ישראל שתשים עליהם ישפטו הם והקל מעליך׃ (כא) אנשי חיל׳ אנשי ממון׃ וגבורה שלא יגיהו כפני איש׃ שנאי בצע׳ שוחד וגזל קרוי בצע בכל מקום׃ הוי בוצע בצע רע לביתו׃ מה בצע כי נהרוג את אחינו׃ מה שכר׃ כי יבצע כי יש אלוה נפשו׃ (כב) כל הדבר׃ הגזול (ב"ק קיג) הגדול לדרוש אלהים׃ (כג) וצוך אלהים׃ כשיצוך אלוה לשפטם׃ ויכלת עמוד׃ ע"י טפייעך׃ וגם כל העם הנצב עליך מן הבקר ועד הערב יבא מהרה איש איש אל ביתו בשלום׃ (כו) ישפוטו הם׃ כמו לא תעבורי מזה׃ בכמה מקומות

שפתי חכמים

כתיב לה מגזרת מפני חיים׃ ע"פ׳ ויהיו דנין כגון שם ונקלו אחיך ונשוחר שיהיו כגון שם לכל ונשפטו אתה ומשה׃ מהנהגה ונ"ל שהיו דנין כגון שם ונקלה ביניכם עכשו׃ ם פ"י דת"ח ונשפטו ל׳ פוי תקום דכתיב קמתי כמלכים ושרים ישבו׃ ונכר כגיש קטנים ואין לריך שתשוב לראש עשרה׃ ולכך תלוי ונשפטו ל׳ רבים׃ ולא יהיה אחר שום יחיד תלוים ויהיו כל עשרה׃ דהל"ל אתה ואחד מהיחיד שיהיה עמך׃ אלא שהכתוב מדבר כמו שהוא׃ ל׳ רש"י לעיל ט"ו כ"ה׃ ואין לומר שהיה לו לכתוב ושפטו אתה ומשה׃ דהא כתיב ויבחר משה׃ ולא כתיב ויבחרו׃ ומשה לא היה שופט אלא הם׃ ל׳ רש"י לעיל ט"ו כ"ה׃ ואין לומר שהיה לו לכתוב ושפטו אתה ומשה׃ דהא כתיב ויבחר משה׃ ולא כתיב ויבחרו׃ ומשה לא היה שופט אלא הם׃ ל׳ רש"י לעיל ט"ו כ"ה׃

בעל הטורים

מפוזם נדיני נפשות׃ (כב) וגו׳ ג׳׃ כנה ואיזהו ילוך נשיוך (ב"ק כ"ם) פי׳ אס ילוך תלוים כזה שיכול נשיוך יגיד כי כענין אחר נא תוכל לעמוד׃ שלא מקומו׃ ג׳ כמכרס׃ כנה ואיזהו והכתוכות של מקומו יתיתו נשיוך אס מצטם דין למצם סרי כוה שלוס יהס נזה לוכל אס מצטם דין נמצלם וכזו וכשנוצע על מקומו יתיתו׃

חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ׃ פ רביעי יט א בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי
לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר
סִינָי׃ ב וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר
וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר׃ ג וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים
וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב
וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם
וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי׃
ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי

רש"י

ויודון ייתון ידונון ומקראות הללו לפני עשיה: (כז) **וילך לו אל ארצו** · לגייר [ר] בני משפחתו (מכילתא): (א) **ביום הזה** · (שבת פו) בראש חודש [ש] לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום הזה שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו: (ב) **ויסעו מרפידים** · למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו והלא כבר כתיב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה ביאתן למדבר סיני בתשובה [ת] אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא): **ויחן שם ישראל** · כאיש אחד בלב אחד אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא): **נגד ההר** · (מכילתא) למזרחו וכל מקום שאתה מוצא נגד [א] פנים למזרח: (ג) **ומשה עלה** · ביום השני [ב] וכל עליותיו בהשכמה היו שנא' (שמות לד) וישכם משה בבקר: **כה תאמר** · בלשון הזה וכסדר [ג] הזה (שבת פו): **לבית יעקב** · אלו הנשים תאמרו להן [ד] בלשון רכה: **ותגיד לבני ישראל** · עונשין ודקדוקין פרש לזכרים דברים הקשין כגידין (מכילתא): (ד) **אתם ראיתם** · (שבת פו) לא מסורת היא בידכם [ה] לא בדברים אני משגר לכם

שפתי חכמים

מה תועלת לחשוב אותו: **ר** דא"ל למה חלק בשליחות במשה אע"כ לגייר בני משפחתו וזהו שבח למשה דכתיב ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה וגו' וילך וישב את העם: **ש** כתיב הכא ביום הזה וכתיב התם החדש הזה ג"ש מה להלן בר"ח אף כאן בר"ח · (נח"י) ג"כ דה"פ בחדש השלישי ביום הזה ולא נכתב יום כי יום היה כוי אומר לא בא הכתוב לפתוח אלא לפרש ר"ח היה כי ר"ח נקרא חדש כמו מחר חדש וכן לא חדש ולא שבת וכו' וח"ש בתורת השלישי לכן צריך ברב אע"כ לא הוצ"ל אלא ביום ההוא כיון שנשמע שהיה ר"ח בלי ג"ש אלא וכו' ובזה יתורצו קושיות הרא"ם: **ת** דכתיב ויחן ישראל נגד ההר כאיש אחד: **א** אינו ר"ל כ"מ שנאמר מנגד שהוא מזרח דהא כתיב מנגד סביב לאהל מועד יחנו ואין פירושו למזרח אלא ר"ל כ"מ שנאמר נגד על פיאה מיוחדת שמלת מנגד מורה על הנוכח ונוכח האדם תמיד מורה על הפנים ומזרח נקרא פנים רא"ם: **ב** דלא בא הכתוב לפתוח אלא לפרש ומדאשכחן במקום אחר שכל עליות של משה בהשכמה היו א"א לומר שעלה ביום ביאתו וא"א לומר נמי שהיה ביום השלישי דהא כתיב וישב משה דברי העם ביום המחרת שהוא ג' לחדש וכתיב ויגד משה את דברי וגו' הוא רביעי בחדש כמו שפירש"י לקמן ואי היה עליותיו בי"ם שלישי לביאתו לא הוי נתינת התורה בששי בחדש לפי החשבון: **ג** היינו שיאמר לנשים בנחת ולא ת"כ להנשים: **ד** כיון שמלות דדבור הוא ל' קשה וכתיב דבר אדוני הארץ אתנו קשות ש"מ שאמירה הוא ל' רכה ועוד מדכתיב ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף וגו' וכתיב נמי ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא וגו' וכתיב נמי סוף סדר ויחי ויאמר אליהם יוסף אל תיראו וגו' מכל אלה נראה דלשון ויאמר לשון רכה הוא: **ה** וק"ל למה הוצרך לומר אתם ראיתם ועוד שלא תפול ראיה

יָת חֲמוּהִי וַאֲזַל לֵהּ לְאַרְעֵהּ׃ א בְּיַרְחָא תְּלִיתָאָה לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם בְּיוֹמָא הָדֵין אֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינָי׃ ב וּנְטַלוּ מֵרְפִידִים
וַאֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינַי וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא וּשְׁרָא תַמָּן יִשְׂרָאֵל לָקֳבֵל
טוּרָא׃ ג וּמֹשֶׁה סְלֵק לִקְדָם יְיָ וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִן טוּרָא לְמֵימַר כִּדְנַן
תֵּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְחַוֵּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ד אַתּוּן חֲזֵיתוּן דִּי עֲבָדִית
לְמִצְרָיִם וּנְטַלִית יָתְכוֹן כְּדְעַל גַּדְפֵי נִשְׁרִין וְקָרֵבִית יָתְכוֹן לְפָלְחָנִי׃
ה וּכְעַן אִם קַבָּלָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְתִטְּרוּן יָת קְיָמִי וּתְהוֹן קֳדָמַי

רשב"ם

או במקום או): (ב) **נגד ההר** · הנזכר למעלה · תעבדון את האלהים על ההר הזה: (ד) **על כנפי נשרים** · שהעברתי אתכם את הים ביבשה כנשרים שעוברים ימים דרך פריחה וגם שלא הוזקתם כדכתיב כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף:

רש"י

לא בעדים אני מעיד עליכם אלא אתם ראיתם אשר עשיתי במצרים על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שנזדווגו לכם ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם: **ואשא אתכם** · (מכילתא) זה יום שבאו ישראל לרעמסס [ו] שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כלם לרעמסס · ואונקלוס תרגם ואשא כמו ואסיע אתכם ואטלית יתכון תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: **על כנפי נשרים** · כנשר הנושא [ז] גוזליו על כנפיו שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ לפי שאין עוף פורח על גביו לכך נותנן על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני · אף אני עשיתי כן ויסע מלאך האלהים וגו' · ויבא בין מחנה מצרים וגו' · והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם: **ואבא אתכם אלי** · כתרגומו: (ה) **ועתה** · אם עתה תקבלו עליכם [ח] יערב לכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות (מכילתא שבת פו): **ושמרתם את בריתי** · שאכרות עמכם על שמירת [ט] התורה: **סגלה** · אוצר חביב כמו (קהלת ב) וסגלת מלכים כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם · כך אתם תהיו לי סגלה משאר אומות ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין אחרים לי עמכם ומה יש

בעל הטורים

(א) **לצאת** · ג' · הכא והיך לצאת בי"י על שנין הבית (מ"א ו') וכן הכא בנו משכן · והיך על מיתת אהרן (במ' אלה מסעי) בשנת הארבעים לצאת ב"י שמיתת הצדיקים מכפרת: **ביום הזה באו מדבר סיני** · על אותו יום שנאמר למשה תעבדון את האלהים על ההר הזה: (ג) **ותגיד לבני ישראל** · מלא יו"ד שתגיד להם עשרת הדברים: **והייתם לי סגלה מכל** (העמים) ·

שפתי חכמים

ראיה אלא על הדברים הנעשים לא על העשייה ועוד בקרא משמע דהמאמר הזה: אינו אלא להודיעם שהם חביבים לו כדמסיים ואשא אתכם על כנפי נשרים ומה חבה הראה להם בזה דלמא לא עשה להם מה שעשה אלא בעבור שחטאו המצרים ולא בעבור חבתן לי"פ וכו' · הרא"ם: **ו** אע"פ דכפ' בא בפסוק ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה פירש"י ק"ך מיל היה ובאו שם לפי שעה הוא שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים וכאן פי' שכולם נקבצו לרעמסס כו' דהא והא איתא: **ז** הרא"ם גורס ד"א כנשר וכו' וכ"ה במכילתא שני פירושים הראשון פי' על הקלות והשני כנשר הנושא וכו' על התבה ע"ש: **ח** הוסיף רש"י מלת אם שכתב אם עתה מפני שכל מלה שהיא תנאית כמו מלת אם שכתוב בקרא מורה על הזמן לכן נקט רש"י אם עתה בתיבה הכתוב הוא מסורס ופירושו אם עתה בזמן הזה תקבלו עול התורה יערב לכם בעתיד ואילו לפי משמעות הקרא יהיה מלת אם שהיא מלה תנאית קאי על קבלת המצות ויהיה פירושו אם תקבלו ולא יובן ממנו שיערב לכם מכאן ולסבת המורה על זמן העתיד רא"ם: **ט** פי' לא אותו הברית שכרתי כבר דהיינו ברית שבת וברית מילה כי פשט הכתוב מורה על ברית התורה

וְהָיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ׃ וְאַתֶּם
תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ חמישי ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי
הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ
יְהוָה׃ ד וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ ט וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר
יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֶּד
מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה׃ י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם׃
יא וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי כִּי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה
לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי׃ יב וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב

שפתי חכמים

ג׳ כולם (מילתא) : (יב) והגבלת • קכע
פסח תמצין למימן שלא יקרבו מן הגבול ואלמה: לאמר • הגבול לומר להם
פסח?

ר ש״י

לי מזד שתהא מנהגם נלכת כי לי כל תארץ וכם כשיני ונפני לנלוס : (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים • שרים כמו דוד כהניו היו : (ז״ב ח) ובני דוד כהנים היו : אלה הדברים • לא פחות ולא יותר : (ח) וישב משה את דברי העם וגו׳ • כיוס שהתנת עמוס יום נ׳ שהרי כתיב עליה וכי ליום מחר מסה ולא ליום מחרתו : ויגד משה • כמעמד הענן : (ט) בעב הענן • כמעמד הענן : את דברי העם וגו׳ • כיוס שהתנת עמוס שלא לדבר אם שמעתי מהם שכולם לשמוע ממך ולא ישמעו משמע שליח לשמוע שלוחו כמותך : (י) ויאמר ה׳ אל משה • ס״ת שמוקדין לדבר עמה לך אל העם : וקדשתם • ומזהרם שיהיו עומדים טהורים ומהרו : (יא) והיו נכנים • מוכנים ם מלאכה (מילתא) • ליום השלישי • (מכילתא) שמא שלא בתוכו ובמחיצה כתיב הכא ומשה לא תהיה תמיד בתוכה ולא תהיה תמיד בחוצה כתיב לעיל מן המחנה תחת הסר ובתיב תלן מוקדם ומחותר בתורה : לעיני כל העם • מלמד שלא היה כהם סומא שלא

חַפְיבִין כְּפָל עַמְמַיָּא אֲרֵי דִּי לִי כָּל אַרְעָא : ו וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי
מַלְכִין כַּהֲנִין וְעַם קַדִּישׁ אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דִּי תְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :
ז וַאֲתָא מֹשֶׁה וּקְרָא לְסָבֵי עַמָּא וְסַדַּר קֳדָמֵיהוֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין
דְּפַקְּדֵהּ יְיָ : ח וַאֲתִיבוּ כָל עַמָּא כַּחֲדָא וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַעֲבֵד
וַאֲתַב מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ : ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא
מְתְגַלֵּי לָךְ בְּעִיבָא דַעֲנָנָא בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עַמָּא בְּמַלָּלוּתִי עִמָּךְ וְאַף
בָּךְ יְהֵימְנוּן לְעָלַם וְחַוִי מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ : י וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה אֲזַל עַמָּא וּתְזַמְּנוּן יוֹמָא דֵין וּמָחָר וְיַכְּסוּן לְבוּשֵׁיהוֹן :
יא וְיהוֹן זְמִינִין לְיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרֵי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה יִתְגְּלֵי יְיָ לְעֵינֵי
כָל עַמָּא עַל טוּרָא דְסִינַי : יב וְתַתְחֵם יָת עַמָּא כְּחוֹר כְּחוֹר לְמֵימַר

אִסְתַּמְּרוּ לְכוֹן מִלְמִסַּק בְּטוּרָא וּלְמִקְרַב בְּסוֹפֵהּ כָּל דְּיִקְרַב בְּטוּרָא

בעל התורים

פ״ת מילה : (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים • לא כל העם זכו לשמוע כהנים • אלא זכו לשמוע כהן כולם נהנים ונשמח בשמחת נבוא בשמחת כהנים • שהרי כל כולם שמחים (ישעיה פ״ה) ואתם כהני כ׳ תקראו : ממלכת • ד׳ במסרה • ממלכת כהנים • ממלכת יש ויהיו נכם משה וגו׳ לא ממלכת פיתום מלך בתורתי ואת ממלכת עוג מלך הבשן (פ׳ פינחס) נשניל ממלכת כהנים זו למלוכה ויהיו נכם ממונים לתומות : וגוי • ד׳ וגוי קדוש • וגוי לא יהיה לנוי כעכו׳ (ישעיה נ״ב) • ובניס (ירמיה ו׳ כ׳) על תיכן כניס • ואם נחל יעזר מיכאל תכן • אם תכניו נוי קדוש וגוי לא יהיה לנוי כעכו׳ וחם נאו נוי נחול יעזר : (ב) נשלם • כ׳ מלאים • כפל ואיתך לא תהיה שליח שיעשה ושומנים כל יעיר לשלם (פ׳ תצא) וכן יש במדבר ויכן כח לאמיל נעשוני יכח משם ואילך עמו היה במדבר וכן כח לאמיל נעשוני

ר ש״י

כולם (מילתא) : (יב) והגבלת • קכע
פסח תמצין למימן שלא יקרבו מן הגבול ואלמה: לאמר • הגבול לומר להם
פסח?

לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל־הנגע
בהר מות יומת: יג לא־תגע בו יד כי־סקול יסקל או־
ירה יירה אם־בהמה אם־איש לא יחיה במשך היבל
המה יעלו בהר: יד וירד משה מן־ההר אל־העם ויקדש
את־העם ויכבסו שמלתם: טו ויאמר אל־העם היו
נכנים לשלשת ימים אל־תגשו אל־אשה: טז ויהי ביום
השלישי בהית הבקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על־
ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל־העם אשר במחנה:
יז ויוצא משה את־העם לקראת האלהים מן־המחנה
ויתיצבו בתחתית ההר: יח והר סיני עשן כלו מפני
אשר ירד עליו יהוה באש ויעל עשנו כעשן הכבשן

רש"י

השמרו מעלות מכאן והלאה ואתה תזהירם ס על כך: ונגע בקצהו · אפילו ע בקצהו: (יג) ירה יירה · (סנהדרין מה) מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה מבית הסקילה שהיה גבוה שתי פ קומות: יירה · יושלך למטה לארץ כמו (שמות טו) ירה בים: במשך היבל · כשימשוך היובל קול ארוך הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול צ וכיון שנסתלק הם רשאין לעלות: היבל · הוא שופר של איל שכן בערביא קורין לדכרא יובלא ושופר של אילו של ק יצחק היה: (יד) מן ההר אל העם · מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם: (טו) היו נכנים לשלשת ימים · לסוף שלשת ימים ר הוא יום רביעי שהוסיף משה יום אחד מדעתו כדברי רבי יוסי (שבת פז) ולדברי האומר בששה בחדש ניתנו עשרת הדברות לא הוסיף משה כלום · לשלשת ימים כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה · כל שלשה ימים הללו כדי שיהיו

הנשים

שפתי חכמים

את מלכם: ס (הרא"ם) פי' שלא יתכן לומר והגבלת את העם שתאמר השמרו כי ההגבלה מקומית לאיזו והאזהרה לאיזו לכן לאמר מחובר עם הגבול לא עם משה ומפני שלא ענה אלא א"כ הזהיר לכן הוסיף רש"י ואתה תזהירם על כך שגם משה אמר להם השמרו ואע"פ שאין לומר דבוק עם משה מכל מקום כיון שהמצוה הכתוב מורה על אזהרת משה א"כ בהכרח שאלת לאמר שבוע על הגבול וגם על משה: ע דאל"כ עלות בהר ל"ל דהא א"א לעלות אם לא יגע בקצהו · (מהרש"ל) בשעתי מתנם א' דק"ל שלא תפרש עלות בהר ונגיע בקצהו שלא תעלה ותגיע למעלה בקצהו לכך פירש אפי' בקצהו · א"נ נ"ל דק"ל דכתיב השמרו לכם עלות משמע לא תעלה אבל לעמוד מרחוק וליגע בו ע"ז לא הזהיר לכן פי' ונגוע בקצהו אפי' לעמוד מרחוק וליגע בקצהו עכ"ל: פ מדכתיב ירה שני פעמים: צ שכן דרך המנגנים את שפה אם בכלי שיהריכו הקול וימשיכו בעת ההפסקה והפסק הקול היא הוראה על סילוק שכינה שהרי לא באה אלא בקולות וברקים ובקול שופר ונתינת הרשות לעלות היה אחר סילוק השכינה · הרא"ם: ק (מהרש"ל) מדכתיב במשוך היובל משמע שופר המיוחד והיינו שופר של אילו של יצחק דכתיב ביה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ומה שהקשה הרמב"ן והא אילו של יצחק עולה הקריבו אותו והקרנים והטלפים נשרפו תי' הרא"ם ז"ל דמתים פירשו דלאו גבי הקטרה נינהו אף שיש בו מעילה ולפי לאחר זריקת דמן לית ביה משום מעילה. ר מדלא כתיב ליום השלישי כמו שצוה לו הקב"ה

אלא

אתקטלא יתקטל: יג לא תתקרב ביה ידא ארי אתרגמא יתרגם או
אשתדאה ישתדי אם בעירא אם אנשא לא יתקים במיגד שופרא
אנון מרשן למסק בטורא: יד ונחת משה מן טורא לות עמא וזמין
ית עמא וחורו לבושיהון: טו ואמר לעמא הוו זמינין לתלתא יומין
לא תקרבון לצד אתתא: טז והוה ביומא תליתאה במהוי צפרא
והוה קלין וברקין ועננא תקיף על טורא וקל שופרא תקיף לחדא
וזע כל עמא די במשריתא: יז ואפיק משה ית עמא לקדמות
מימרא דיי מן משריתא ואתעתדו בשפולי טורא: יח וטורא דסיני
תנן כליה מן קדם דאתגלי עלוהי יי באשתא וסליק תננה כתננא

רשב"ם

סימני גביל עד היכן יכולין לקרב: (יג) לא תגע בו יד · הנוגע בהר שאמרתי מות יומת · מרחיק ימיתוהו שלא יקרבו אל ההר להמיתו ויתחייבו גם הם מיתה · לכן לא תגע בו יד להמיתו אלא יורוהו בחצים מרחוק או ישליכו עליו אבנים לסקלו: במשוך היובל · בהסתלק שכינה ויפסקו קול השופרות והלפידים: (יח) עשן כלו · חציו קמץ וחציו פתח כי לשון פעל היא העשן כולו · אבל עשן שהוא שם דבר כולו קמץ · (כענין) פימיאה בלע"ז · ואילו היה שם דבר היה לו לומר כעשן הכבשן בח"פ כאשר נאמר כן דבר · דבר השמיטה · מן בקר בקר זבח השלמים · כן יאמר מן הבית ימלא עשן · עשן הכבשן כשהוא דבוק:

בעל הטורים

ומותבי שלא נדרוש בלומס וטובתם לעולם: (יז) בתחתית ההר וכר סיני מלמד שנתלש ההר ממקומו ונעשה

רש"י

הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה שאם ישמשו תוך שלשת ימים שמא תפלוט האשה שכבת זרע ש לאחר טבילתה ותחזור ותטמא אבל מששהתה ג' ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי לזריע וטהור מלטמא את הפולטת: (טז) בהית הבקר · מלמד שהקדים על ידם מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן שיהא הרב ממתין לתלמיד וכן מצינו קום צא אל הבקעה וגו' ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד: (יז) לקראת האלהים · (מכילתא) מגיד שהשכינה יצאה לקראתם ת כחתן היוצא לקראת כלה וזה שנא' (דברים לג) ה' מסיני בא ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר · לפי פשוטו ברגלי ההר ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם א כגיגית (שבת פח): (יח) עשן כלו · אין עשן זה שם דבר שהרי נקוד השי"ן פת"ח אלא לי פועל כמו אמר שמר שמע לכך תרגומו תנן כוליה ולא תרגם תננא ב וכל עשן שבמקרא נקודים קמ"ץ מפני שהם שם דבר: הכבשן · של סיד יכול ככבשן זה ולא יותר ת"ל בוער באש עד לב השמים · ומה ת"ל ככבשן לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע נותן

שפתי חכמים

אלא לשלשת ימים משמע לסוף שלשת ימים: ש וא"ת מ"ש דהקפידה התורה על טומאת קרי יותר מזוב ומצורע ובועלי נדות כבר תירצו התוספות בברכות כ"ב ע"ש: ת פי' דל' לקראת לעולם לא נאמר אלא על ההולכים זה כנגד זה כמו הנה היא יוצאת לקראתך: א ות"ה ולא גבר אמרו נעשה ונשמע גבר תי' התוס' דשמא יהיו חוזרין כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן · ופי"ל דמה שאמרו נעשה ונשמע היינו על התורה שבכתב ומה שכפה עליהן הר כגיגית כדי לקבל תורה שבעל פה · (הרא"ם) את האומן שקב"ה וסיגתן כדי שלא יסתלק השכינה משביהם ולא יוכל לשכחם כמו אשה דכתיב ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו: ב כתרגומו על עשן הכבשן: ג שמו השם שהביד כט

וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד: יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד
מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: ששי כ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־
הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ
הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד
בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב: כב וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרָץ בָּהֶם יְהוָה:
כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר
סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ:
כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לְךָ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ
וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ בָּם:
כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ס כ א וַיְדַבֵּר

שפתי חכמים

כתיב ונקולת כתיבה נגעון ציון שמי שנשמ שהוא נעשה נביאים: ד שמי שמ אול לבן הריסה לפי שהוא כשהוא לבוי מדבר נפי נשהוא נעון מי כשהוא יום מלמעלה כאלו: ה ר' החלינ כ"ל ומפי ג"ם נל שם ומ':

ר ש"י

לעריות ימען היזהר לכם ביוצא בו (ויקרא יח) כלריס יפלו וכי מי נהן בה כלהי לנה בוה ובבוא מוכיח כלריס לנה תנו מכאן ומדמין הוהו לנריותיו כדי לסבר לה כלהין

מם שיכולה נשמוע: ביוצא בו (יחזקאל מג) וקול ביקל מיס נכים וכי מי נהן קול נמים והלא כוח ולמה מכנה אותו לדמותו לנריותיו כדי לכבר לה כלהין: (יט) הולך וחזק מאד: מכאן סימוע כל זמן שהוא מלרין נהקול קול מהלך וכשהוא נלה קול ומוק מהו ומפי כך מחלה נכבר מזויפין נכשוב מה ביניהן נכשוב: משה ידבר כשהוא מבם מדבר ומשמיע לנבורלו נשרלו נסרי נמשו מפי נגבורה אלל תניו יהיה לך והקב"ה מעבייעו נחץ בו כח לשיות קול מלביע ובלחש בקול: יענגו: יענגו על דבר הקול כמו (מ"ת יח) הסר יענה נחש על דבר נחש נהזהיר: (ב) וירד ה' על הר סיני: יכול ירד עליו ממש ת"ל (שמות ל) כי מן השמים דנרתי עמכם: (מכילתא) מלמד שהכהיל שמים מלמעלה והשתוחם ונשען על גבי הסר כאלו על המטה וירד ככה ככוד עליהם: (א) העד בעם: החדם כהם ג בעלת לעלות נהר: פן יהרסו וגו': אלא יזכרו להם מלמה ד"א פן יהרסו אל ס' נלהות ויקרעו לך הסר: וגבל סמנו רב: (מכילתא) כל מה ביפול מכם הוא שלי ימיתו הכוב לפני כך: פן יהרסו: כל הריסה שבמקרא לשון פנין לף הריסה: (כב) וגם הכהנים: (כב) וגם הכהנים: לף הכהנים שמקוב כוכסים (זכריה קטו): הנגשים אל ה': להקריב קרבנות לף הם לף שמהו על הביכורים לעלות: יתקדשו: יהיו מזומנים להקיב כל עמהן: פן יפרץ

וְאִתְּנָא וְזַע כָּל טוּרָא לַהֲדָא: יט וַהֲוָה קַל שׁוּפְרָא אָזֵל וְתַקִּף לַחֲדָא
מַשֶׁה מְכַלֵּל וּמֵן קֳדָם יְיָ מְתָעֲנֵי לֵהּ בְּקָל: כ וְאִתְגְּלִי יְיָ עַל טוּרָא
דְסִינַי לְרֵישׁ טוּרָא וּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרֵישׁ טוּרָא וּסְלִיק מֹשֶׁה:
כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוֹת אַסְהֵיד בְּעַמָּא דִילְמָא יְפַגְּרוּן קֳדָם יְיָ
לְמֶחֱזֵי וְיִפֵּל מִנֵּהוֹן סַגִּי: כב וְאַף כָּהֲנַיָּא דְקָרִיבִין לְשַׁמְשָׁא קֳדָם יְיָ
יִתְקַדְּשׁוּן דִילְמָא יְקַטֵּל בְּהוֹן יְיָ: כג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לָא יְכִיל
עַמָּא לְמִסַּק לְטוּרָא דְסִינַי אֲרֵי אַתְּ אַסְהַדְתָּ בָּנָא לְמֵימַר תְּחִים יָת
טוּרָא וְקַדְּשֵׁהּ: כד וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אִזֵיל חוֹת וְתִסַּק אַתְּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ
וְכָהֲנַיָּא וְעַמָּא לָא יַפְגְּרוּן לְמִסַּק לְקֳדָם יְיָ דִילְמָא יְקַטֵּל בְּהוֹן:

ר ש"י

(יט) משה ידבר: אל הקב"ה ואין קולו נשמע לשום אדם אלא להקב"ה: אבל הקב"ה ועננו למשה בקול גדול כשביל קול השופר שהולך וחזק מאד וצריך שיהיה קולו של הקב"ה נוצח קול השופר להשמיע למשה: (כא) פן יהרסו: ממצעם להתקרב ולראות: (כב) הכהנים: הבכורות: יתקדשו: בעבודתן: (כג) ויאמר משה אל ה': לא יוכל העם וגו': המשרש שכך אמר משה כבר אמרת לנו זה שלשת ימים הגבל את ההר: השמרו לכם עלות בהר: ולמה אתה צריך לומר לי עכשיו פעם שניה: מעות הוא שהרי מזהרן לארם בשעת מעשה אף לאחר שנים והוקדם בששה שבועות לאדם פעם שניי כששת פעמים

ר ש"י

ל' פלשם יהרוג כשם ויעשה כהם פרעה: (כג) לא יוכל העם: לוי לריך לנעיד כשם בסרי מוהרין ושומרין כם היום כלשם ימים ולא יוכלו לעמוד בחין לכם רשות:

(כד) לך רד: (מכילתא) ושעד כשם בימים שמזהרון לף כהדם קודם מעשה ומוזהרין ומזכרון להם בשעת מעשה: ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים: יכול לף הם עתידין ת"ל ועלית אתה ואהרן עמך ואין עתידין לעלות אלא שנים הכתוב מדבר בהווה: פן יפרץ: מע"ם שכתוב יקוד האש מבהנים הנקוד לתחף קמ"ן: (כה) ויאמר אליהם: פתילתא ו': (א) וידבר אלהים:

שפתי חכמים

ו (ת"י) ג"ם וכול לף הם ג"ל בכתוב מוהרין ביה ובכתוב ולא יכשם ושפד לף"ל ומשה לשם ושם ג"ל קבה צל מי מלי לל יכולו לעלות ול"ל ומשה ההכהנים הם בכתוב ולא יכולו לף משה שלהרן שפד

אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ בצבור קורין בטעם העליון תמצא בסוף הספר ם ב אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ ג לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי׃ ד לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה

רש"י

אין אלהים אלא דיין וכן הוא אומר (שמות כב) אלהים לא תקלל ותרגומו דייניא. לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורענות (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן ת"ל וידבר אלהים דיין להפרע: את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור אחד מה שאי אפשר לאדם לומר כן. א"כ מה ת"ל עוד אנכי ולא יהיה לך שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית א"כ כו' פירוש לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלה שגם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד א"כ מה ת"ל אנכי וכו' ר"ל מה בא להודיענו במה שפרט לשון ב' דברות אלו מהשאר מדהוציאם בל' זה שהמשמעות דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו והלא לפי זה כולם כמוהם הקב"ה בכבודו ובעצמו דברם. ותירץ שחזר ופירש וכו' ור"ל באותה התורה לא החזיר ללמד על הכלל יצא אלא על הפרט אלו ב' הדברות ראשונות ביחוד ודו"ק): לאמר. מלמד שהיו עונין על הן הן ועל לאו לאו (מכילתא): (ב) אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי (מכילתא). ד"א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים שנא' (שמות כד) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים משנגאלו הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הן אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד"א לפי שהיו שומעין קולות הרבה שנא'

שפתי חכמים

וטעם אל יהרסו וממילא נשמע דגם הכהנים אל יהרסו ומדפרט והכהנים יכול דקאי אדלעיל וגם הם עמך וכו' ת"ל ועלית אתה [illegible]

כה וּנְחַת משֶׁה לְעַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן׃ א וּמַלִּיל יְיָ יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר׃ ב אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּיקְתָךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא׃ ג לָא יְהֵי לָךְ אֱלָהּ אָחֳרָן בַּר מִנִּי׃ ד לָא תַעְבֵּד לָךְ צְלֵם וְכָל דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא וְדִי בְאַרְעָא מִלְּרַע וְדִי בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא׃ ה לָא תִסְגּוּד לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל

רשב"ם

מעכשיו: (ג) לא יהיה וגו'. שאני לבדי הוצאתיך: (ח) לשנאי. אם הבנים שנאי:

בעל הטורים

[illegible]

רש"י

את הקולות קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ אל תאמרו רשויות הרבה הן. ולמה אמר ל' יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל וזה הוא שאמר (שמות לב) למה ה' יחרה אפך בעמך לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי: מבית עבדים. מבית פרעה שהייתם עבדים לו או אינו אומר אלא מבית עבדים שהיו עבדים לעבדים ת"ל ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים אמור מעתה עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים: (ג) לא יהיה לך. למה נאמר לפי שנא' לא תעשה לך אין לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מנין שלא יקיים ת"ל לא יהיה לך (מכילתא): אלהים אחרים. שאינן אלהות אלא אחרים שעשום אלהים עליהם (מכילתא) ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אצלו. דבר אחר אלהים אחרים שהם אחרים לעובדיהם צועקים אליהם ואינן עונין אותם ודומה כאלו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שאני קיים שלא תאמר לא נצטוו על עבודת כוכבים אלא אותו הדור (מכילתא): (ד) פסל. על שם שנפסל: וכל תמונה. תמונת כל דבר אשר בשמים: (ה) אל קנא. (מכילתא) מקנא לפרוע ואינו עובר על מדתו למחול על

שפתי חכמים

[illegible]

(שפתי ח' רשב"ם) ואנ

אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־
רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃ ו וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי
מִצְוֹתָי׃ ס ז לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי
לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ פ ח זָכוֹר
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ׃ ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ
כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ
וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ יא כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה

שִׁבְחֵי הַבְּנִים

יהוה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃ ס
יב כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ יג לֹא תִרְצָח׃ יד לֹא תִנְאָף׃ טו לֹא
תִגְנֹב׃ טז לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁוְא׃ יז לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא
תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וְאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃
יח וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר
וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק׃ יט וַיֹּאמְרוּ אֶל־
מֹשֶׁה דַּבֶּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־
נָמוּת׃ כ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם
בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ׃
כא וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים׃
כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם
כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם׃ כג לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי
זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם׃ כד מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־
עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׃ כה וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים
תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֹתָם גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְלֶהָ׃
כו וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃

ר ש"י

עון עבודה כוכבים בלבד (בזבחים קיח:) ומיהו (ב"ק לח.) לשנאי כתיב: לשנאי כתיב: (ג) ועשית חסד. שלום עמדי (ברכות ז.): (ד) לאלפים. אומות העולם (מכילתא): (ה) זכור. זכור ושמור נאמרו בדבור אחד (שבועות כ:) מלמד שהם נאמרו (במדבר כח) וזיכוך הנפש שבו הכניעו (דברים כה) לא תלבש שעטנז נדונים עמה לך וכן (ויקרא יח) ערות אשת אחיך (דברים כה) יבמה יבא עליה כוזא אחת (תהלים כה) תחת לבל להביא שחיט ז' במעיה. זכור ל' שוע הוא כמו (יחזקאל כה) לבול ושמו (ס"ב ג) בלון וכבה וכן פתילתו תגו לא יכבה תדיר תם יום השבת ב' שלם נזדמן לך חסן

שבחי הבנים

ר ש"י

(ו) ועושה חסד לאלפים. לבנים שלשים רבעים חמשים עשרים מאות ואלפים בנים אלפים הם אלף דור: ולא קשו קראי אהדדי. לפי השפט בכאן מדבר בבנים ובבני בנים וכל בלעם דור אחר ובני בניהם דור שני והבנים של דור אחרון אחרון של אלף קרוים בנים בנים אלפים. אבל במשנה תירה שאינו מזכיר לא בנים ולא שלשים ולא רבעים דכתיב שם וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים וגו' לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור ואותו אלף הוא בנים אלפים: (ז) לא תשא וגו'. כל זה מכבודו של הקב"ה וגם שבירה שבאחריו. וגם כיבוד אב ואם שהוקש כבודם לכבוד של מקום כדכתיב כבד את ה' מהונך: (ח) זכור את יום השבת. כל זכירה עונה על ימים שעברו כמו זכור ימות עולם וגו' בחנחל עליון גוים. זכור את היום הזה לעולם כי לשעבר ביום הזה יצאתם ממצרים. זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה'. אלהיך במדבר. זכור רחמיך ה' וזכרך כי בעולם הזה. אף כאן זכור את יום השבת של ששת ימי בראשית. כמי שמפרש והולך כי ששת ימים עשה ה' וגו' כמו שכתוב כאן. ולפיכך נכתב כאן

שבחי הכתבים

יפה תהלה מזמורו (תהלים נא): (ח) ועשית כל מלאכתך. כשתבא בעת הקדושה לתעל כל מלאכתך עבודיה בעת הקדושה תחר מלאכה (מכילתא): (י) אתה ובנך ובתך. אלו קטנים לו ליזון לגדוש תמרת הגי כגר מזונהן הם יזון לא כח אלא נהוזיר גדוש על שניהם קטנים וזהו שבמקרא (בעת קטן) קטן בעת עכשיו אין שומעים לו מפני

שכניתו

קָנָא מַסָּעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מָרְדִין עַל תַּר תְּלִיתֵי וְעַל תַּר רְבִיעֵי
לְשַׂנְאָי כַּד מְשַׁלְּמִין בְּנַיָּא לְמִחְשֵׁי בִּתַר אֲבָהָתְהוֹן: וְעָבֵד טִיבוּ
לַאַלְפֵי דְּרִין לְרַחֲמֵי וּלְנָטְרֵי פִּקּוּדָי: ז לָא תְיַמֵּי יָת שְׁמָא דֵּייָ אֱלָהָךְ
דְּמִגַּוָּא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת דְּיַמֵּי בִּשְׁמֵהּ לְשִׁקְרָא: ח הֱוֵי רָכִיר יָת
יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵהּ: ט שְׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעְבֵּד כָּל עֲבִידָתָךְ:
י וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד כָּל עֲבִידָתָא אַתְּ
וּבְרָךְ וּבְרָתָךְ עַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וּבְעִירָךְ וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְּקִרְוָךְ: יא אֲרֵי שְׁתָּא

בעל המורים

פעמים רוח גרם תיון) ההרים והגבעות: (ו) ועשה חסד. ד' מאות: ג' מהרים: ב' מהרים ו' ואלפים חסד למאות (ב"ב ל"ב:) מהרים ל"ה) נוער הי שמיה חסד לאלפים עושין עמו חסד יותר ויותר אבל ובני לף לפניהם עושין עמו חסד יותר ויותר אבל ובני פם מעון נוף עבד אבל ובני ועשה חסד לאלפים: פשוטו ל' מרבה: (ז) לא תשא. אל תזכיר: ושוא לשון בטלה: (ח) זכור. ל' נקבה ל' זכירה: (ט) ועבדת. ל' עבודה: (י) לא תעשה. ל' נקבה: (יא) כי ששת ימים. ל' זכר: (יב) כבד. ל' כבוד: (יג) לא תרצח. ל' רציחה: (יד) לא תנאף. ל' נאוף: (טו) לא תגנב. ל' גניבה: (טז) לא תענה. ל' עדות: (יז) לא תחמד. ל' חמדה: (יח) וכל העם. ל' נקבה: (כב) לא תעשון אתי. ל' עשיה: (כג) לא תעשו לכם. ל' עשיה: (כד) מזבח. ל' נקבה: (כה) ואם מזבח. ל' נקבה: (כו) ולא תעלה. ל' עלייה:

יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס יב כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻן
יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס יג לֹא
תִרְצָח ס לֹא תִנְאָף ס לֹא תִגְנֹב ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד
שָׁקֶר: ס יד לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת
רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ שביעי
טו וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֶת־קוֹל
הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק:
טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֶּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־
יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם

שפתי חכמים

רש"י בשבילכם עלה: (א) ויבח ביום השביעי. ככתוב בכתיב בעצמו מומחה לעמד סימנו ק"ו לחדש מחלוקתי בעמי וביעוצה שיהא גוח בכפיו לחם מצנח וקדשהו ברכו כמן לכושלו בשבי לחם מצנח וקדשהו המן אלא יום יוכד נו: (ב) למען יאריכון ימיך. (מכילתא) לם תכבד יתיכון ימיך ולם לאו יקלון שבכבי הוכם מטריקון לם גדלשון מכלל כן לאו ומכלל לאו כן: (ג) לא תנאף. לין ליוקף אלא בלשון זנות אלא (ויקרא כ) פוח יומם במוקף והמוקף ולמור (יהוקאל יו) ההבם המנאפים תחת אישם תקח לת זישם: לא תגנב. נגוב נפשות שכתוב מדבר לא תגנובו ממון לו תיהו אלא זה בגוב ממון ואלו בגוב נפשות תלמוד לומר אם לא תרלה נא תוקף מדבר אלא מעניו אם לא תרלה נא תוקף מדבר מתיניו עליסס מיקס כ"ד לא לא תגנוב דבר שכיוב עליו מיקס כ"ד (כבשדיו פו): (אי) וכל העם ראים. מלמד אלא היה בסס אחד מהם ראוי ל"ל ויעמו כל אחם ומלין אלא היה בהם הרגש ק"ל אחם ומשמע (מכילתא): ראים

יְמִין עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא יָת יַמָּא וְיָת כָּל דִּי בְהוֹן וְנָח
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עַל כֵּן בָּרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְקַדִּישֵׁהּ: יב יַקַּר
יָת אֲבוּךְ וְיָת אִמָּךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ עַל אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָךְ יָהֵב
לָךְ: יג לָא תִּקְטוֹל נַפְשׁ: לָא תִגּוּף: לָא תִגְנוֹב: לָא תְסַהֵד בְּחַבְרָךְ
סָהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא: יד לָא תַחְמֵד בֵּית חַבְרָךְ לָא תַחְמֵד אִתַּת חַבְרָךְ
וְעַבְדֵּהּ וְאַמְתֵּהּ וְתוֹרֵהּ וַחֲמָרֵהּ וְכֹל דִּי לְחַבְרָךְ: טו וְכָל עַמָּא חָזַן
יָת קָלַיָּא וְיָת בְּעוֹרָיָא וְיָת קַל שׁוֹפָרָא וְיָת טוּרָא דָּחֵנָן וְחָזֵא עַמָּא וְזָעוּ
וְקָבוּ מֵרָחִיק: טז וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּל אַתְּ עִמָּנָא וּנְקַבֵּל וְלָא יִתְמַלֵּל
עִמָּנָא מִן קֳדָם דַּייָ דִּילְמָא נְמוּת: יז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִדְחֲלוּן
אֲרֵי בְּדִיל לְנַסָּאָה יְתְכוֹן אִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַּייָ וּבְדִיל דִּתְהֵי דַחְלַתֵּהּ

רש"י

זכור כדי לקדשו להיות שובת מטלאכה: (א) על כן ברך ה' את יום השבת. כמו שפרשתי בבראשית. כי על כן (אשר) ברך ה' את יום השבת. שבהניע את יום השבת כבר ברא הקב"ה כל צורכי חבריות ומזונותם ונמצא השבת מבורך מכל טוב. ולכך ויקדשהו לשבות בו לעדות כמו ששבת הקב"ה שברא תחלה הכל ואח"כ שבת: (יג) לא תרצח. כל רצוח הרינה בתכם הוא בכל מקום. טות יומת הרוצח. הרצחת וגם ירשת. צבק ילין בה ועתה מרצחים. אבל הרינה ומיתה יש בהם כמו ויהרגהו דקין. ויש בדין בטו וחרגת את האשה. דעת. לפי שמדבר בענין רוצח בטוזד לכך הוא אומר ואם רציחה זו בבלי דעת שטור: (טו) רואים את חקולות. הברק והאבנים כדכתיב קולות אלהים וברד: (טז) ויאמרו אל משה. לאחר ששמעו עשרת הדברים. דבר אתה עמנו. ואלטלא

שפתי חכמים

את הקולות. רוחין לת הגשמע שלי לשכר גלולות ממקום לחר (שם): את הקולת. ויוליפין חמפי הגבוכה: וינעו. (שם) הין מע אלא מ זיע: ויעמדו מרחק. (שם) כוי מ"לעגין לתחוניסס ר"ב מיל כלומך מתניסס "זמנלהי הכרת הלין ומטיישין לחוץ לחשיכס אלא (תהליס כת) מלכי לגלוות ר"ש ולומך ולחוץ מתניסס כיכס. ר"ב מיל ב"ש בגב לחוץ מלכי לגלוות ר"ש ולומך ולחוץ מתניסס כיכס. ר"ב מיל ב"ש בגב לחוץ מלכי לגלוות ר"ש ולומך ולחוץ מתניסס כיכס. ר"ב מיל ב"ש בגב

רש"י

(ב) ככל אלה הדגין ואת לחוך: סעך אלא ואם לשבח טעה לך כשם שחייב לגבה אלא לשלם אלא ואמו: (ג) אשר יתגנב. אפי' ר"ד שלין לחוך אלא ואם לשבח טעה לך כשם שחייב לגבה אלא לשלם אלא ואמו: (ד) עד. נעלמה כמו עוה"ב בעלמה כל חי): (ד) עד. כדכתיב מתחילין בלה"ק ומסיימין בלה"ק ואם לאו אין לי עכשיו זמן בשם תר"ב לוחות זמן תרי"ג אלא ובכל מלה אל כני נת (נע) בשב"א חוטן ע"ה ובכתב ג' כמדבר וג' קלה) ומשמע כת"ב חוטם טעה לך בלה אלא עמד אלא חוטם בשבח אלא כתב בלה ואלא עמד ג"ל (שמ"ח יחוד כתם: (שה) ויהי הקם ויעמו: על כן מתעסקים בשבת ליעוד בחוכה לפי שהחוכה ניתנה

אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר
תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ: יח וַיַּעֲמֹד
הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ס
מפטיר יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן
אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח
אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ
אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־
שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: כב וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־

שפתי חכמים

ודו"ק: כ ר"ל דע"ש זה נקרא גם שהוא זקוף ומורם ס"ל נסות שיהיו מורמים: ל לא פי' וכסדר הזה דכאן אין נפקותא בזה הסדר: מ (מהר"ן) דהל"ל למה קוראו מזבח אדמה כלא היה מעלי שטים ומלופה נחושת

רש"י

ידודון ידודון: (יז) לבעבור נסות אתכם · לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם: נסות · ל' הרמה וגדולה כמו (ישעיה סב) הרימו נס (שם מט) ארים נסי (שם ל) וכנס על הגבעה כשהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו · ע"י שראיתם אותו יראוי ומאויים תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו: (יח) נגש אל הערפל · לפנים משלש מחיצות חשך ענן וערפל שנא' (דברים ד) וההר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל · ערפל הוא עב הענן שאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב הענן: (יט) כה תאמר · בל' הזה: אתם ראיתם · יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים מגידין לו שמה שאחרים מגידין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין: כי מן השמים דברתי · וכתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם (דברים ד) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה כבודו בשמים ואשו וגבורתו על הארץ (מכילתא) · ד"א הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר וכן הוא אומר (תהלים יח) ויט שמים וירד: (כ) לא תעשון אתי · לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני במרום (מכילתא): אלהי כסף · בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו של כסף שאם שניתם לעשותם של כסף הרי הן לפני כאלהות: ואלהי זהב · בא להזהיר שלא יוסיף על ב' שאם עשית ד' הרי הן לפני כאלהי זהב: לא תעשו לכם · לא תאמר הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם: (כא) מזבח אדמה · מחובר באדמה מ שלא יבנהו על גבי עמודים או על גבי כיפין (כ"א בסיס) (מכילתא) · ד"א שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה בשעת חנייתן: תעשה לי · שתהא תחלת עשייתו לשמי: וזבחת עליו · אצלו כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה (מכילתא) ע"ש · (זבחים נח) או אינו אלא עליו ממש ת"ל הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך ואין שחיטה בראש המזבח: את

עלתיך

עַל אַפֵּיכוֹן בְּדִיל דְּלָא תְחוֹבוּן: יח וְקָם עַמָּא מֵרָחִיק וּמשֶׁה קְרֵב
לְצַד אֲמִיטְתָא דְּתַמָּן יְקָרָא דַיְיָ: יט וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה כִּדְנָן תֵּימַר לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזֵיתוּן אֲרֵי מִן שְׁמַיָּא מַלֵּילִית עִמְּכוֹן: כ לָא תַעְבְּדוּן
קֳדָמַי דַּחֲלָן דִּכְסַף וְדַחֲלָן דִּדְהַב לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן: כא מַדְבַּח
אַדְמְתָא תַּעְבֵּד קֳדָמַי וּתְהֵי דָבַח עֲלוֹהִי יָת עֲלָוָתָךְ וְיָת נִכְסַת
קוּדְשָׁךְ מִן עָנָךְ וּמִן תּוֹרָךְ בְּכָל אַתְרָא דִּי אַשְׁרֵי יָת שְׁכִנְתִּי לְתַמָּן
אֶשְׁלַח בִּרְכְתִי לָךְ וַאֲבָרְכִנָּךְ: כב וְאִם מַדְבַּח אַבְנִין תַּעְבֵּד קֳדָמַי לָא

רשב"ם

שאמרו כך יש לומר שהיה אומר להם הקב"ה כל המצות מפיו: (יז) נסות · להוכיח אתכם: (כ) אלהי כסף ואלהי זהב · אפי' לזכרון שמים לא תעשו שיש בהם טועים וסבורים שיש בהם ממש · ואף על פי שצוה הקב"ה לעשות כרובים על הארון לשבתו · נעשה דוגמת כרובי כסא של מעלה ולא להשתחוות להם: (כא) מזבח אדמה תעשה לי · לפי שהאומות עושים אשריהם על המזבחות · כדכתיב בגדעון ואת האשרה אשר עליו תכרת וכתיב כזכר בניהם מזבחותם ואשריהם וגו' · לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבחי · לכך אומר הקב"ה ואפי' אם תעשה לי מזבח לא תעשהו אלא מאדמה שאין רגילים [בו] ציורים וצלמים כי אם מלאכה חלקה · ואף אם תרצה לעשות מזבח אבנים · אבנים שלימות תבנה את מזבח ה' אלהיך · מזבח אבנים לא תניף עליהם ברזל

בעל הטורים

באימה ברתת ובזיע: (יז) לבעבור · ג' במסו' · הכא ואידך לבעבור סבב את פני הדבר (ש"ב י"ד) גבי דין בענין אשה התקועית · לבעבור הביא ה' אל אבשלום את הרעה (שם י"ז) פירוש לבעבור נסות אתכם ואם תעמדו בנסיון תהיו כדוד כמו שאמר בענין ואדוני חכם וגו' כמלאך האלהים ואם לאו לבעבור הביא ה' הרעה: תחטאו · ב' במסרה · הכא ואידך רגזו ואל תחטאו · הבושה מונעת מן החטא והכעס מביא לידי חטא וזהו ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו כל מי שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא ורגזו ואל תחטאו כי הכעס מביא לידי חטא: יראתו על פניכם · בגימטריא [זה הו:] בושת [ה] פנים (ועמש"ל): (כא) אבוא אליך · אבוא עולה עשרה ל"מ שאם אמלא עשרה בבית הכנסת אבוא אליך וברכתיך:

רש"י

עלתך ואת שלמיך · אשר מצאנך ומבקרך · את צאנך ואת בקרך פירוש לאת עולתיך ואת שלמיך: בכל המקום אשר אזכיר את שמי · אשר אתן לך ס רשות להזכיר שם המפורש שלי שם אבוא אליך וברכתיך אשרה שכינתי עליך מכאן אתה למד שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם וזהו בית הבחירה שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפים לברך את העם: (כב) ואם מזבח אבנים · (מכילתא) רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מג' ואם מזבח אבנים תעשה לי הרי אם זה משמש בל' כאשר וכאשר תעשה לי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים שנא' (דברים כז) אבנים שלמות תבנה וכן (שמות כב) אם כסף תלוה חובה הוא שנא' (דברים טו) והעבט תעביטנו ואף זה משמש בל' כאשר וכן (ויקרא ב) ואם תקריב מנחת בכורים זו מנחת העומר שהיא חובה ועל כרחך אין אם הללו תלויין אלא ודאין ובל'

שפתי חכמים

כדכתיב בפ' תרומה: נ הוסיף מלת אשר כדי שיהיה מאמר את צאנך ואת בקרך פי' למאמר את עולותיך ואת שלמיך ופי' מלת את במקום מן כאילו אמר וזבחת את עולותיך ואת שלמיך מן צאנך ומן בקרך: ס והזכיר יוצא לשליש דאל"כ תזכור שמי מבע"ל · ופי' שמי המיוחד לי שהוא שם המפורש שלא ניתן רשות להזכירו רק בבית המקדש שהשכינה באה שם ולא כן שאר שמות

כאשר

לִי לֹא־תַעֲשֶׂה אִתָּךְ גֹּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְּלֶהָ׃
כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה
עֶרְוָתְךָ עָלָיו׃ פפפ ע״כ · יומד סימן

ומסיימין בשנת מות המלך עוזיהו מישעיה סימן ו׳

שפתי חכמים

כשהוא מזכיר בכל מקום: ע׳ פשוטו של מקרא ומדרשו מהי תיקונו ליתן לה כיצד עליו כותב ומתקנן ומתרגן עדי למדני ק״ו ומן ק״ו בפשוט וק״ו: פ׳ ד״ק מפ״א שם שבו מעלים מזכיר מיתי שיעלו בק״ו ומן ומזכיר לו שבוש בפיוטא מזכיר שלא יעשכו מעלים:

חסלת פרשת יתרו

ר ש״י

כלומר שם משמשים: גזית׳ לי גזוזה סמוכין שמכתתן בכרזל: כי חרבך הנפת עליה· הרי כי זה משמש בל׳ פן שהוא דילמת פן תניף תכוך עליו: ותחללה· הא למדת שאם הניפת עליה ברזל חללת שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצר ימיו של אדם אי אתה רשאי להביא הקצר על המאריך· ועוד שהמזבח מטיל שלום בין הבריות להאריך ימיהם שבשעה שאדם עולה עליו פורח ומתכבד הרי דכרים ק״ו ומה חנניה מישאל ועזריה שזעזעו לא מדברות ע״י שמטילות שלום ומרחיקות לו הניף עליהם ברזל המטיל שלום בין הים לאדמו בין משפחה למשפחה בין אדם להבירו על אחת כמה וכמה שלא במעלות: (כג) ולא תעלה במעלות· כשפתח בזה בכה למזבח לא העמידו פמעלות מעלות לשקוע״ם בעגו (בטופטן שבשפעלן) אלא חלק יהא ומסופו: אשר לא תגלה ערותך· שע״י המעלות לאחה ניזיל לכרתיב בסיוחיך ופע״פ שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי כד ע״א בהמכת בפשוטו קאמר לגלוי ערוה הוא ואחה אומר בא להם מכנסי בד ק״ו ומה אלעזר ואיתמר שלא עשו להם כיסוי על בזיונן אמרה הוכה הוזהל ויש בהם כוחך לא תעכב בהם מבזה בזיון בדמות יוצרך ומקיים על בזיונו על אחת כמה וכמה: חסלת פרשת יתרו

מרי״ם עשין	כפרט יתרו יש יא מצות · שהם עשין ויש לו לאוין :	לאוין
כה יב אנכי · להאמין בשם הוא ה׳ מעצמו · בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		
כו לא יהיה לך אי אחרים תפילה בפיוטך · בכל מקום ובכל זמן בכ״ע ע״ג :		יד
כז לא תעשה לך פסל וכל תמונה כ׳ · בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		טו
כח לא תשתחוה לעבודת כוכבים· סקילה וכן זבח לו עבד לאחר מיו בוקה ח׳ בכ״ם ובכל זמן ע״ג :		טז
בכל מקום ובכל זמן ע״ג · ויסיר ולא יעבור :		
כט לא תעבור עבודת כוכבים כדרך עבודתה· סקילה בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		יז
ל ולא תשא לשוא· נשבע לשוא בוקה · שם לנשבה · בלהו בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		יח
לא יג זכור את יום השבת לקדשו · בדברים בניכסתו בכל מקום ובכל זמן ע״ג		
לב לא תעשה כל מלאכה· סקילה בפרום ומחלוקה בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		יט
לג יד כבד את אביך ואת אמך בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		
לד לא תרצח נפש ומיתתו בסייף · ע״ג בסנהדרין נמי :		
לה לא תנאף את אשת איש שנישה בחנק · בת כהן היה בשריפה ובועל בחנק· נשרפה		כ
קדושה שניה בסקילה בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		כא
לו לא תגנוב נפש · ואפי׳ מי ומכרו בחנק כשר״י ע״ג :		כב

תִּבְנֵי יָתְהוֹן פְּסִילָן לָא תְרִים חַרְבָּךְ עֲלֵהּ וְתְחַלְלִנַּהּ : כג וְלָא תְסַק
בְּדַרְגִין עַל מַדְבְּחִי דְּלָא תִתְגְּלֵי עֶרְיָתָךְ עֲלוֹהִי :

ר ש״ם

ככתוב בתשנה תורה: (כב) לא תבנה יעשהו במקצועות· ובמחוגה יתארהו: אתהן גזית· כי כשבונין אותו גזית בכלי ברזל רגילין הכותתים לעשות בהם ציורים וצלמים כדכתיב בישעי׳ נבי צלמים חרש ברזל מעצר זפעל בפחם ובמקבות יצרהו· יתארהו בשרד· (כג) לא תעלה במעלות· לפיכך עשו של אבנים משופע גבוה עשר וארבו של שלשים אמה וגם מלח משליכים עליו שלא יחליקו הכהנים בעלותם וי״תחללת סדר יתרו טיסוד רבינו שמואל).

מרי״ם עשין		לאוין
כה יב אנכי · להאמין בשם הוא ה׳ מעצמו · בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		
כו לא יהיה לך אי אחרים תפילה בפיוטך · בכל מקום ובכל זמן בכ״ע ע״ג :		יד
כז לא תעשה לך פסל וכל תמונה כ׳ · בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		טו
כח לא תשתחוה לעבודת כוכבים· סקילה וכן זבח לו עבד לאחר מיו בוקה ח׳ בכ״ם ובכל זמן ע״ג :		טז
בכל מקום ובכל זמן ע״ג · ויסיר ולא יעבור :		
כט לא תעבור עבודת כוכבים כדרך עבודתה· סקילה בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		יז
ל ולא תשא לשוא· נשבע לשוא בוקה · שם לנשבה · בלהו בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		יח
לא יג זכור את יום השבת לקדשו · בדברים בניכסתו בכל מקום ובכל זמן ע״ג		
לב לא תעשה כל מלאכה· סקילה בפרום ומחלוקה בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		יט
לג יד כבד את אביך ואת אמך בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		
לד לא תרצח נפש ומיתתו בסייף · ע״ג בסנהדרין נמי :		
לה לא תנאף את אשת איש שנישה בחנק · בת כהן היה בשריפה ובועל בחנק· נשרפה		כ
קדושה שניה בסקילה בכל מקום ובכל זמן ע״ג :		כא
לו לא תגנוב נפש · ואפי׳ מי ומכרו בחנק כשר״י ע״ג :		כב

הפטרת יתרו (בישעיה סימן ו)

בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא
וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל׃ שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ
כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָּנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה
רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף׃ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ
יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל
הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן׃ וָאֹמַר אוֹי־לִי כִּי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא־
שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יוֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ
יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי׃ וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצָּפָה
בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־
שְׂפָתֶיךָ וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְכֻפָּר׃ וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר
אֶת־מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֵךְ־לָנוּ וָאֹמַר הִנֵּנִי שְׁלָחֵנִי׃ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ
לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל־תֵּדָעוּ׃ הַשְׁמֵן
לֵב־הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו

יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וְשָׁב וְרָפָא לוֹ׃ וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד
אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאַיִן יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֵה
שְׁמָמָה׃ וְרִחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וְעוֹד
בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבִעֵר כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת
מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצֶּבְתָּהּ׃ כאן מסיימין הספרדים

וַיְהִי בִּימֵי אָחָז בֶּן־יוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם
וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה עָלֶיהָ וְלֹא
יָכֹל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ׃ וַיֻּגַּד לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אֲרָם עַל־אֶפְרָיִם וַיָּנַע
לְבָבוֹ וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי־רוּחַ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ

מצודת ציון נכתב: ע' כלון: כלה ותלוי: כמוהו תלוי מרק: כשלכת: ע' השלכה: מהר: ע' חוש:
ויגע: מע' מעשה:

שמות כא משפטים

כא א וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם׃ ב כִּי תִקְנֶה

שפתי חכמים

א ואי"ת וכל כמ"ש כתיקונו כתיב הכא המלוה ומכתיב נמי
ונמי מסמי נקיט הכא המלוה ומכתיב
ובפרשת מי שכתב הכא הבנים וגו' ונלע"ד דהכא נמי
שמוסר להלוואה ע"י גוי דהוי כמו הגוי בעצמו
מקודם למכור בקצה לכו דהוי כמו מכר השדות
ומכאן ס"ב נמי נהגו הכא הלוואה בשטרות ופרט לוקח
ובזו גבי הכא מוזהרת גם הלוה ומי מוזהרת גם לעני
כמ"ש בהרים וה"ק ומכר לוקח מכיר לוה מ"ש
ואם נפרע אח"כ ומכר לו לוה בשטרות הכא
הבנים ע"י דפקיד לה בהלוואה דהא לוה הבנים
מכאן מוזה-הוא: ב הכא יש להקשות הרי כתיב
להקבלה קושיא זו מעיקרא ערב בפ"ב וכ"ה ופ"ק
שאם נכנס לתוכו כולו נתמלא מסיני ע"ש דכולן
בכתובות בכל כולו נתמלא מסיני ע"ש דכולן
ה"ל מוסיף על עיון הרמתן: ועי"ק הכי"ל לפרש זה גבי
תוכו הלוואת כספים ואתרע לו גבי הלוואת מה
(ועמ"ש בסמוך). ה"ל דס"ד שהלוה הלוה מעות
כוה. ולומר הלוה הם טובים ומצויים בעולם לכל מה שיבקש לו כך תשיבים בעולם ובכתוב לומר
שכל ההלוואות הם הלוואות כספים שפרע בכלי שני לו וכן הלוה הלוה לחבירו
הלוה ס"ל שאול וכן. לכך עכשו שכתוב והלוה שהוא מישוב הוה ליה ס"ל לה מיבעי
ליה ולכך לו נמי שכתוב כי תלוה ולא מיבעי ליה ס"ל דהוי כמו שכתוב
ובקרקע כמו שכתוב ו' כדכתוב לעיל כמ"ש ובפ"ק דב"ב ס"ל דהוי כמו
(ה"ל) והתירו שם: ג פשוט דגוד עשה כאיש גביהו הכי ה"ל יהודי והתורה משמע

צַאנָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל־קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה
הָעֶלְיוֹנָה אֶל־מְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֶר וְהַשְׁקֵט אַל־
תִּירָא וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בָּחֳרִי־
אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רְמַלְיָהוּ׃ יַעַן כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ אֲרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־
רְמַלְיָהוּ לֵאמֹר׃ נַעֲלֶה בִיהוּדָה וּנְקִיצֶנָּה וְנַבְקִעֶנָּה אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ
מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֶת בֶּן־טָבְאָל׃ כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי
הַמִּשְׂרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־
שָׁלוֹם׃ לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד
וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד־
עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת׃

מצודת ציון מהודים: העליון כוכביים מעט: ונינוסק: ע' מקום: כפתורה: מלמון ארוה ומתגלה:
לנגי עד: לא עולם: ולכעדה: ענין הפעמה:

אונקלוס

א וְאִלֵּין דִּינַיָּא דִּי תְסַדַּר קֳדָמֵיהוֹן׃ ב אֲרֵי תְזַבֵּן עַבְדָּא בַּר יִשְׂרָאֵל

ר ש"י ם

(ידעו ויבינו יודעי שכל כי לא נתתי לפרש הלמות
אע"פ שכתב עיקר כמו שפירשתי בבראשית כי מיעוט
המקראות כמשמעם הפרשיות והלכות ומקצתן ימלאו
בפירושי רבינו שלמה הני לתני ז"ל. ואני לפרש
פשוטן של מקראות נתתי ולפרש הדעים והסלמות
לפי דרך הרץ. ואע"פ שהלכות עיקר כמו שתמצו
רבותינו הלכה עוקרת מסכה):

(ב) כי תקנה עבד עברי. במברזוהו ב"ד
חכתוב מדבר כדכתיב ואם אין לו

ופמך דיכון לעבודת שכם מג' שהעולה עומד עליהם וכמך אוכם נאמרו לעיל כמ"ש
מה מזכה כפך ממי שמעמיד לת שליח כגון מלוי. ועוד שהרי מאמרות דיין הגון כלוי
עליה שליח דדיין לאחות כלו מכח מונחים לו על יכיכו

שפתי חכמים

ד ש"י

ד ואפילו ידעת בדיון. אחד מכם דיון אחתו
כדיני ישראל אל תכיאהו בערכאות שכם
שמעיה דיני ישראל לפני לכמיו. מתלג לת
שכם ומיקר שם התליג להשביתם (ס"ת
להחזיקם) שנת' (דברים לב) כי לא כצורם
צורם ואויבינו פלילים כשלוינו פלילים
זאו עדות לעליו ירחתם: (ב) כי תקנה

בעל הטורים

(א) ואלה. מטריקון ותייב לחדם לתקור סדין:
המשפטים. מטריקון סדיין מלוה
שיעשה עמהם כדרם עשה מבשט: תנר. מטריקון לת
מדכרים: לפניהם. מטריקון לת מי נדיב יכדר בתוכך
מהם: סמך משפטים לזה העלה בתלוות לומר הוי
מתוים כדין לומר לת יפו לזה יהיו כתורן. מעות
גר' מתוים: ומתך משפטים לתהי כפף לומר עלת ומתך
דיין בכדיק ממון ומכיק לעיל מיים כי תדבק כעפר
עליה שליח דדיין לאחות כלו מכח מונחים לו על יכיכו

עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִת יֵצֵא
לַחָפְשִׁי חִנָּם: ג אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל אִשָּׁה
הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: ד אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה
וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיַלְדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ
וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ: ה וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־
אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי: ו וְהִגִּישׁוֹ
אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה
וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם: ס ז וְכִי־

רש"י

עבד עברי. עבד סתם עברי לו לימד עליו
עכדו כל עברי עבד כיעקב בלקחתו מיוסף
הוענין הוא לומר שם כמה יעבוד ומה
לו מקיים (ויקרא כה) והתנהלתם לחוסן
בהם לעולם מן הנכרי תקנו משהגלו יעקב
כמה ת"ל (דברים טו) כי יימכר לך לחיוך
העברי לא תעבדנו עבדת עבד להלחיך: כי
תקנה. מיד ד"ה סתם קנינו כגנבתו כמו
שם (שמות כב) אם יזן יזן ומכר כגנבתו
לו לימד עליו מכאן שמכר אחיו מכל
מכמוהו כ"ד לא יצא כשש כמוהו לומר
(ויקרא כה) וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך
כרי מוכר עצמו מפני דחקו לחמור ומה לחי
מקיים כי תקנה כגמכר כ"ד: לחפשי.
לחירות: (ג) אם בגפו יבא. אלא סיס
נשוי אשה כתרגומו אם בגלוזדוזי ובגין
כגפו כתיבו אלא מה תלה כאות שהוא
יחידי בתוך לבוסו ככך נתגלו בגפו:
יצא. מגיד שאם לא סיס נשוי מתחלה
אין רבו מוכר לו אשתה כשעת שהוליד
ממנו עבדים (קדושין כ): אם בעל
אשה הוא. כי יבלתיה (מכילתא):
ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה
אתה אלא מגיד שכשהוא משתחוה עבד עברי
מהלכין אחריו לגוילו ואחריהן אשתו ובניו
(קדושין כב): (ד) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן
שהרבות בידו רבו לומר לו עשה לו שפחה כנענית

שפתי חכמים

עפ"מ מתוכח הקדושין ש"מ כמה ספרי' ואלישע ידעה כו'
ר"ל הקדה מעשה תוכח לומר לו לפניו ידעה בדין ט'
לגבי נכריות הם ידעה כיון שיש בדין אחד לעומתן
ראשי לגיה לפניהם: והוא יקנה פי' כי הקנה מכעבדי
שמכרו לו גוי אחר אע"ג שהוכיח בנכריות לגבי הקדים
הכא פרושו על פי' עברי קודם לפי' כי הקנה שלא
על כסרו אבוד יתייב שהוכיחו כ"ד כמשנ"ל מדבר:
ד ולאשה לבדו הכיא (ג"ל) נזיפת הכתוב לה מעשה
חוון שאמרה הכיא לה תעוב וכי לי בני ישראל
עבדים: ז ס"ד דילפינן עברי עברי מ"מ נלמד כתן
עברי ואחזר לגבי אחיך העברי כתיב מ"ל העברי שכבר
נאמר אחיך תלה ג"כ מה לגבי אחיך לקח אחיך.
ח ס"ד: ח כי תיגרום כיף נפש: ס לפי שפירש בגפו
בפני עצמו ואין זה מוכח על כיאורים מזה
שלח כיה נשוי ג"כ שכף נגדו כגד במקום נשמו
גלוגו המר שלח נח תלה כתוך לגיהו שכתוב לומר על
היחיד אין לו תלה לגופו: ז ת"ל ת"ל כפ"ש דקדק
דנגפו כתיב ג"כ פירושו כגוף שהם יכולתים כמו נגפו
קשה כן יצא מגי"ש. תע"ב כגפו כיחידים מזה
ואין דומה. לגלגול שמכר כיחידים לגי נקט לשון
מגיד וכו' משום המיוחד דקדק גפו תלה משפטיו:
כ מדבקרי לחכמי עמו ואין מיירי כבעלים
כת מתיר התנה וילדים תהיה לאדוניה וכתי"ם מי
ע"ם המכילתה הם בעל אשה הוא כיחידים דקדק הכתוב
יצא המיירי כיחידים תלה ת"ל הכא ולקמן כ"ב
בעלים ופ"ה ודו"ק: ל (כתי"ם) תע"ב דמכתיב לה
נפקא תלה לגבות מ"ם קרא תחריתא כתיב (ויקרא כ"ה)
ויגלא מעמך כוח וכגיו וגו' וקשיטטו כוח לגב מעשה
לגבות וכמעשים גיו קנינים מייתי וכ"ק קדושין מהגן
גמי מתחלת סדריהו: כג ת"ש לעמת לגוי לגבי לגוי
תייב ממזומות שהכו לו(קדושין כג): (ד) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן
שהרבות בידו רבו לומר לו עשה לו שפחה כנענית

שְׁתֵּי שָׁנִין יִפְלַח וּבְשָׁבְיַעֲתָא יִפּוֹק לְבַר חוֹרִין מַגָּן: ג אִם
בְּלְחוֹדוֹהִי יֵיעוֹל בְּלְחוֹדוֹהִי יִפּוֹק אִם בְּעַל אִתְּתָא הוּא וְתִפּוֹק אִתְּתֵהּ
עִמֵּהּ: ד אִם רַבּוֹנֵהּ יְהַב לֵהּ אִתְּתָא וְתַלִּיד לֵהּ בְּנִין אוֹ בְּנָן אִתְּתָא
וּבְנָהָא תְּהֵי לְרַבּוֹנָהָא וְהוּא יִפּוֹק בְּלְחוֹדוֹהִי: ה וְאִם מֵימַר יֵימַר
עַבְדָּא רְחֵימְנָא יָת רַבּוֹנִי יָת אִתְּתִי וְיָת בְּנֵי לָא אֶפּוֹק לְבַר חוֹרִין:
ו וְיְקָרְבִנֵּהּ רַבּוֹנֵהּ לְקֳדָם דַּיָּנַיָּא וְיְקָרְבִנֵּהּ לְוָת דְּשָׁא אוֹ לְוָת (נ"א דִּילְוָת)
מְזוּזְתָּא וַיְרַצַּע רַבּוֹנֵהּ יָת אוּדְנֵהּ בְּמַרְצָעָא וְיֶהֱוֵי לֵהּ עַבְדָּ פָּלַח לְעָלַם:

רש"י

ונמכר בגנבתו אבל מוכר עצמו בעניותו
כתוב כפרשה בהר סיני כי ימוך אחיך
ונמכר לך וגו' וכתוב בו עד שנת
היובל יעבוד עמך. ובכאן הוא אומר
שש שנים יעבוד במכירתו ב"ד. יש
מרבותינו שמשיטה דינם בגזירה שוה
ואם יובל קודם לשש שנים יצא ביובל.
ויש שנותן חילוק ביניהם: ובשביעית.
שביעית לכיכרתו ולא שביעית לשמטה:
יצא לחפשי. פעולה. שאילו היה לשון
אדם שהוא חפשי. הי' לינקד בחטף (בשוא) לחפשי: (ג) אם בגפו יבא בגפו
יצא. כולל ואח"כ מפרש אם בגופו לבדו בגגם בבית אדוניו שאין לו אשה עדיין
שיכנס עמו. או אפי' אדניו יתן לו אשה מ"מ יצא בגפו. שהאשה שנתן לו
אדוניו תהיה לאדוניה. ועתה מפרש כיצד שאם בעל אשה הוא או לא יצא
בגפו אלא תצא אשתו עמו. אבל אם אדוניו יתן לו אשה וגו' כמי שבגגם בגפו
כן יצא בגפו. ובשפחה כגענית שמסר לו אדוניו מדבר: (ו) אל האלהים. דיינים:
הדלת או אל המזוזה. לעין כל הרוצע אוגו לסימן עבדות. ומזוזה אפילו בבית
אבנים של עץ הם ויכול לרצוע באוגו ובדלת. לעולם. לפי הפשט כל ימי חייו

רש"י

גמ"ל סלסה וילדיה תהיה לאדוניה סה
היגו מדכר תלה כבגעגית שהרי העבדים סה
היה יוצאים בשש ואפילו לפני שם הם כניחה
סימגין יוצאה בגת' (דברים טו) סהיה
העבדי לו העבדים מגמד שהם העבדים
יוצאים בשש: (ה את אשתי ואת בני. ע"פשפסה:
(ו) אל האלהים. (מכילתא) לגזוז דיגן
לגיך שיעלך גמוכיגו ע"מכתוכו לו: אל
הדלת או אל המזוזה. יכול שהשה
ממזוזה כשהוא לגמוע עליה ת"ל (דברים טו)
ונתתה בהגזו ובדלתו הלא גמזוזה הם
מה ת"ל לו אל המזוזה סיגיס הלא גמזוזה הם
מזוזה שעומד שם הלא מעומד (קדושין כב):
ורצע אדניו את אזנו במרצע. כיתגיס

בעל המורים

ע"ח מהמה שהם יגאו דיגן מהמה לפי כדיגן יתגיר
ויהדוה כדי להוליכו לתגיתו: המשפטים אשר. הם
מעגיו שיהי לפגיהם [ל"ל ע' סוף המשפטים ואשר
שיהיו] כן: תשים לפניהם. גגי דקדוקי כתורה
והקד קי פיקודים ויש בפסוק ס' מיגוס עשה לך שגל
כדן דין לחמי ולחמיתו כלילו קיים כל תומ"י מהא

ימכר איש את־בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים:
ח אם־רעה בעיני אדניה אשר־לא לו קרי יעדה והפדה
לעם נכרי לא־ימשל למכרה בבגדו־בה: ט ואם־לבנו
ייעדנה כמשפט הבנות יעשה־לה: י אם־אחרת יקח־
לו שארה כסותה וענתה לא יגרע: יא ואם־שלש־

שפתי חכמים

ברא"ם: צ מדלא כתיב ועבדו עולם דאז היה משמע שיהא עובדו נ' שנה אבל השתא שכתוב לעולם משמע עד היובל: ק פי' אף ליובל דאי לשם הא בהדיא כתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה וגו': ר וא"ת מאחר שהוקש העברי לעבריה א"כ אף הוא יצא בסימנים וי"ל דעברי בסימנים לא משכחת ליה דאי במוכר עצמו אין במעשה קטן כלום ואי במכרוהו בית דין בקטנות לאו בר עונשין הוא ואי במוכרו אביו בקטנות לאו בר מכירה הוא דכתיב וכי ימכור איש את בתו לאמה ולא את בנו: עיין כ"ז בהרא"ם: ש פי' מדקאמר אם רעה שבכסת זה לא יעדה מכלל שהיה לו ליעדה אם היתה דעה ומדקה קרא לקידושין בלשון יעוד ולא אמר אשר לא קדשה ש"מ שאינה צריכה קדושין אחרים כו': ת פי'

רש"י

או אינו אלא של שמאל ת"ל אזן אזן לגזירה שוה נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו ונאמר במצורע (ויקרא יד) תנוך אזנו הימנית מה להלן הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה אזן לירצע מכל שאר אברים שבגוף (מכילתא) א"ר יוחנן בן זכאי אזן זאת שמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע. ואם מוכר עצמו אזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה אדון לעצמו תרצע. ר"ש היה דורש מקרא זה כמין חומר (נ"ל קשר צרור מבושם) שהולין בצואר לתכשיט) מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם: ועבדו לעלם. עד היובל או אינו אלא לעולם (קדושין טו) כמשמעו. ת"ל (ויקרא כה) ואיש אל משפחתו תשובו מגיד שחמשים שנה קרויים עולם ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה אלא עובדו עד היובל צ בין סמוך בין מופלג: (ז) וכי ימכר איש את בתו לאמה. (מכילתא. ערכין כט) בקטנה הכתוב מדבר יכול אפילו הביאה סימנים אמרת קל וחומר ומה מכורה קודם לכן יוצאה בסימנים כמ"ש ויצאה חנם אין כסף שאנו דורשים אותו לסימני נערות. שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר: לא תצא כצאת העבדים. כיציאת עבדים כנענים שיוצאים בשן ועין אבל זו לא תצא בשן ועין אלא עובדת שש או עד היובל או עד שתביא סימנין וכל הקודם קודם לחירותה ונותן לה דמי עינה או דמי שינה או אינו אלא לא תצא כצאת העבדים בשש וביובל ת"ל כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה מקיש עבריה לעברי לכל יציאותיו ק מה עברי יוצא בשש וביובל אף עבריה יוצאה בשש וביובל ומהו לא תצא כצאת העבדים לא תצא בראשי אברים כעבדים כנענים יכול העברי יוצא בראשי אברים ת"ל העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה ר מה העבריה אינה יוצאה בראשי אברים אף הוא אינו יוצא בראשי אברים: (ח) אם רעה בעיני אדניה. (מכילתא) שלא נשאה חן בעיניו לכונסה: אשר לא יעדה. שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה וכסף קנייתה הוא כסף קדושיה וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד ורמז לך שאינה צריכה ש קדושין אחרים: והפדה. יתן לה מקום להפדות ולצאת שאף הוא מסייע ת בפדיונה

ואם

ו ואָרי יזבין גבר ית ברתיה לאמהו לא תפוק כמפקנות עבדיא:
ח אם בישא בעיני רבונהא דיקימה לה ויפרקנה לגבר אחרן לית לה
רשו לזבונה במשלטה בה: ט ואם לבריה יקימנה כהלכת בנת
ישראל יעבד לה: י אם אחרנתא יסב לה זיונה כסותה ועונתה
לא יתמנע: יא ואם תלת אלין לא יעבד לה ותפוק מגן בלא כסף:

רשב"ם

כמו שנאמר בשמואל וישב שם עד עולם: (ז) לא תצא כצאת העבדים. בשש שנים. אלא יקחנה לו לאשה כמו שמפרש והולך: (ח) אם רעה בעיני אדוניה. שאינו רוצה לקיים לא תצא כצאת העבדים דמשמע שיקחנה לאשה: אם רעה. מכוערת היא בעיני אדוניה. אשר אינו רוצה ליעדה לו לאשה: בבגדו בה. מאחר שהוא בוגד בה שאינו מייעדה כדכתיב במלאכי באשת נעורים אשר בגדת בה והיא חברתך ואשת בריתך: והפדה. מגרע בפדיונה ויוצאה בפדיון לפי מותר שנים הנותרות: (י) שארה. מזונות. כמו ואשר אכלו שאר עמי: כסותה. מלבושים: ועונתה. בית דירת לפי הפשט לשון מעון. כי המ"ם של מעון כמו מ"ם של מקום ושל מלון שאינו עיקר הרי מזון וכסות ומעון: (יא) ואם שלש אלה. שלא יקחנה ולא לבנו ייעדנה ולא יניח לפדותה: ויצאה חנם. ע"י ב"ד. וחכמים פירשו שתצא

בעל הטורים

ובאילו כנגדה שופך לסקב"ה כמעשה בראשית: (ז) כצאת ג' במסורה. והיינו כצאת משה אל פרעה (פ' תצא) כצאת השמש בגבורתו (שופטים ה) וזהו שאמרו (ב"ב ע"ס) פני משה כפני חמה. וזה הוא כצאת השמש בגבורתו וכן הא דאמרי' פועל ביציאתו משל בעה"ב פירוש שאינו צריך לצאת למלאכתו אלא מיציאת השמש ועד"פ שאינו מה זיל מלאכתו עד אתי בעה שיצא השמש שהרי משבטל משעה שיצא השמש בהוא יוצא מביתו עד שיגיע למלאכה לא אמרינן שימכר לצאת כדי שיתחיל במלאכה ביציאת השמש וזהו כצאת העבדים שאין חייבין לצאת אלא כצאת השמש: (י) ועונתה. חסר וי"ו לומר לך שעיקר עונה בשבת ולא כבאר שאר ימי החול.

שפתי חכמים

דמדלא כתיב ונפדתה אלא והפדה משמע שאף האדון מסייע בפדיונה שמתשב עמה: א מדכתיב שצריך האדון ליעדה הו לבנו יעדנה א"כ מהיכא תיתי שרשאי למכרה ע"כ נ"ל לא ימשול למוכרה פי' אפי' האב: ב שהרי האב אינו רשאי ליתנה לאחר וצריך רש"י לפרש האדון שלא נטעה לומר כסף שלענין מכירה אין רשאין למוכרה לא האדון ולא האב ה"ס לענין יעוד מ"מ פירש האדון והוכחתו מדכתיב אחריו ואם שלש אלה לא יעשה כו' והגרעון והייעוד לו אינו תלוי אלא באדון: הרא"ם: ג פי' כמו האב שאין צריך קדושין אחרים אלא כסף קנייתו היא כסף קדושיה דאל"כ הל"ל ואם לבנו יקדשנה: או יקחנה: ד פי' כמשפט בנות ישראל בשאר כסות ועונה והע"פ שלא נזכר חיובם לבנות ישראל בשום מקום הרי זה בא ללמד ונמצא למד. מכילתא: ה פי' דלא

רש"י

ומה הוא מקום שנותן לה שמגרע מפדיונה במספר השנים שעבדה אצלו כאילו היא שכורה אצלו. כיצד הרי שקנאה במנה ועבדה אצלו ב' שנים אומרים לו יודע היית שעתידה לצאת לסוף שש שנה נמצא שקנית עבודת כל שנה ושנה בששית המנה ועשתה אצלך ב' שנים הרי שליש המנה טול שני שלישיות המנה ותצא מאצלך: לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למוכרה לאחר לא האדון ולא א האב (קדושין יח): בבגדו בה. אם בא לבגוד בה שלא לקיים בה מצות ייעוד וכן אביה מאחר שבגד בה ומכרה לזה: (ט) ואם לבנו ייעדנה. האדון ב מלמד שאף בנו קם תחתיו ליעדה אם ירצה אביו ואינו צריך לקדושין ג אחרים אלא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביו בדמיך: כמשפט הבנות. שאר כסות ד ועונה: (י) אם אחרת יקח לו. עליה (מכילתא): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן ה האמה שייעד לו כבר: שארה. מזונות: כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש:

ולא

אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף: ס יב מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת: יג וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: ס יד וְכִי יָזִד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת: ס

ר ש" י

(יא) ואם שלש אלה לא יעשה לה · אם אחת משלש אלה לא יעשה לה ומה הן ייעדנה לו או לבנו או יגרע מפדיונה ותצא וזה לא יעדה לא לו ולא לבנו והיא לא היה בידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם · ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים ומה היא היציאה ללמדך שתצא בסימנין ותשהה עמו עוד עד שתביא סימנין ואם הגיעו שש שנים קודם סימנין כבר למדנו שתצא שנאמר (דברים טו) העברי או העבריה ועבדך שש שנים ומהו האמור כאן ויצאה חנם שאם קדמו סימנים לשש שנים תצא בהן (קדושין ד' מכילתא) או אינו אומר שתצא אלא בבגרות ת"ל אין כסף לרבות יציאת בגרות ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה חנם זו בגרות לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק: (יב) מכה איש ומת · כמה כתובים נאמרו בפרשת רוצחין ומה שנידי לפרש למה באו כולם אפרש: מכה איש ומת · (סנהדרין פד) למה נאמר לפי שנא' (ויקרא כד) ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת שומע אני הכאה בלא מיתה ת"ל מכה איש ומת אינו חייב אלא בהכאה של מיתה · ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש הכה את האשה ואת הקטן מנין ת"ל כי יכה כל נפש אדם אפילו קטן ואפילו אשה · ועוד אלו נאמר מכה איש שומע אני אפי' קטן שהכה והרג יהא חייב ת"ל (שם) ואיש כי יכה ולא קטן שהכה ועוד כי יכה כל נפש אדם אפי' נפלים במשמע ת"ל מכה איש אינו חייב עד שיכה בן קיימא הראוי להיות איש (מכילתא): (יג) ואשר לא צדה · לא ארב לו ולא נתכוון: צדה · ל' ארב וכן הוא אומר (ש"א כד) ואתה צודה את נפשי לקחתה

שפתי חכמים

ג"ש שבפסוק שלפניו מפרש לה כבר כדכתיב כמשפט הבנות יעשה לה קודם שלקחת עליה אחרת. רא"ם: ו דאי כל שלשתן קאמר למה אמר ויצאה חנם אין כסף אם מיעדה לו או לבנו הרי אשתו היא ולריכה גט. הא מגרע לה מפדיונה הרי מיסה לאו היא הא"ג דהיך אפשר שיעשה שלשתן יחד ליעדה לו ולבנו. רא"ם: ז דאי קאי אאחר כסות ועונה למה יצאה חנם בלא לריכה גט כיון שייעדה לאשה: ח לא שתצא מיד כשלא עשה עבד כל אחד משלש הנ"ל. ט הקשה הרא"ם יש לתמוה שהוא יכה נכרג שהכאה בלא מיתה וכתיב ונקה המכה רק שבתו יתן והגית הדבר כל"ע · וי"ל כיון שמגיע גבי אביו ואמו שחייב מיתה על הכאה אפי' שלא המית ה"ע ה"א אפי' אחר נמי ועל הכי אפי' הכאה בלא חבורה אבל אחר דוקא הכאה בחבורה והא דכתיב פצע תחת פצע ופירש"י פצע מכה המוציא דם היינו שיש מיתה אבל בכוונה חייב מיתה והא דכתיב והאלהים אנה ליד. דמשמע דבלא כוונה חייב גלות היינו בפגיון לכתוב אם זה והכה את זה אבל בלא נתכוון כלל אינו חייב גלות וקרא ולא ימות ה"א הכאה דלא שייך בה אלא דס"ש בלא חבורה וחק · (קל"מ) ועיי"ע וה"א דס"מ דלא רגע לגלות חייבה התורה מיתה דגם"ג אמרינן בסנהדרין (דף ט"ו) גבי כופר צ"ע ובזה מיושבים כל קושיות הרא"ם: י (הרא"ם) וא"ם והיכן אשכחן דגלות הכתוב אם הקטן דכס"ל פרין בפ' בו סורר ומורה ומשני לשי בן סורר ומורה ע"ש חטאו הוא נה"ג הוי נסיי. אלא ע"ש ספי ה"א אפילו קטן נמי אבל קטן פא איכה למימר הכי · (גח"י) ול"נ דסד"א כיון דקש"ב מכה איש אתא לרבות אפילו קטן שיהא חייב של הי גני אשה דבעלמא קטן פטור מכל המצות לפיכן אפילו מעוטא ואיש כי יכה לכולל את הקטן וקושיא זו ותירון יש שייך בכל הני דבסמוך · כ (הרא"ם) כל זה קבלה בידם לגרוש כך דהוי"ל נמעט מאיש את הקטן ונרבה מכל נפש אשה וטומטום ואנדרוגינוס וכן גבי ואיש כי יכה שאיש הלא בהכאה שיש בו מיתה והג"ע למה לא דריש איפכא לומר לא שנאמר מכה איש יהא חייב אני שאיש חייב אלא בהכאה של מיתה ת"ל וה"נ

יב דימחי לאנש ויקטלנה אתקטלא יתקטל: יג ודי לא כמן ליה ומן קדם יי אתמסר לידה ואשוי לך אתר דיערוק לתמן: יד וארי ירשע גבר על חבריה למקטליה בנכילו מן מדבחי תדברניה לממת:

רשב"ם

בסימני נערות אע"פ שלא הגיע לא שש ולא יובל (יג) ואשר לא צדה. כמו ואתה צודה את נפשי לקחתה שלא ארב לו · אנה לידו · כי הוא מיתה בידי שמים היתה · ושמתי לך מקום · כשיהיו ערים לשבת · לפי שאמר להם כבר לא תרצח וגם כבר את אביו לפיכך פי' כאן עונשין · גם ונתנו א"ש ו כו' שאמר לא תגנוב ופירשתי

בעל הטורים

(יד) כי יזיד ב' במסורה · הכא ואידך כאשר יקום איש על רעהו (פ' תצא) ובעי' על רעהו יקרא (בישעיה ל"ד) · כי תאמרו איש על רעהו (ירמיה כ"ג) בענין נבואי השקר גבר מחליק על רעהו (משלי כ"ט) לומר מי שמחליק על רעהו בשפת חלקות ומתנהג לו בנכילות שקר לפתותו בדברים כאלו מתירנו וזה ושעי' על רעהו יקרא וכאילו הרגו ווהו ירלחו ופס' בערמה ב' במסרה הכא ואידך ויעשו

ר ש" י

ולא יתכן לומר לדה ל' כלך ליד תגידנו אינה אין נופל ה"א בפועל שלה ושם דבר הוא יד וזה שם דבר בו לדייה ופועל שלו יודה והוא פועל שלו ליד · ואומר אני שתרגומו לתרגומו ודלא כמן ליה · ומנחם חברו בחלק לד ליד ואין אני מודה לו אם ש נתברו באחת ממחלוקת של לד נחברנו בחלק (ישעיה כו) על לד תנשאו (ש"א כ) ודם אורב (דניאל ז) ומלין לצד עלאה ימלל אף כאן אשר לא צדה לא צדד למצוא לו שום צד מיתה ואף זה יש להרהר עליו מ"מ ל' אורב הוא: והאלהים אנה לידו · זמן לידו ל' (תהלים צא) לא תאונה אליך רעה (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און (מ"ב ה) מתאנה הוא לי מזדמן למצוא לי עילה: והאלהים אנה לידו · ולמה תצא זאת מלפניו הוא שאמר דוד (ש"א כד) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע · ומשל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיכן אמרה תורה מרשעים יצא רשע והאלהים אנה לידו במה הכתוב מדבר בשני בני אדם אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד ולא היו עדים בדבר שיעידו זה לא נהרג וזה לא גלה והקב"ה מזמנן לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות נמצא זה שהרג בשוגג גולה וזה שהרג במזיד נהרג: ושמתי לך מקום · אף במדבר שתנוס שמה ואי זה מקום קולטו זה מחנה לויה (מכות יב): (יד) וכי יזד · למה נאמר לפי שנא' מכה איש וגו' שומע אני אפי' עובד כוכבים ורופא שהמית ושליח ב"ד שהמית במלקות ארבעים והאב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו והשוגג ת"ל וכי יזיד ולא שוגג · על רעהו ולא על עובד כוכבים · להרגו

שפתי חכמים

כ' אפי' הכאה בלא מיתה וכו' ע"ש באורך ולא הבאתי דבריו אלא הכרחתים לפי' רש"י לכן קצרתי במקום שא"י להאריך · אבל תימה א"כ היאך חייב דמי ולדות הא מחייב מיתה וי"ל היכא דלא נתכוין לולדות כדאשכחן לר"ב שדרש ונתת נפש תחת נפש ממון א"נ דהא דמחייב · אבל היינו לאחר שנולד אבל קודם שנולד לא מחייב וכו' התוספות סנהדרין דף פ"ד · ל כי תרגום של והרג לו וכמן ליה וה"נ תרגום של ואשר לא ידי דלא כמן ע"ש דל' ארב הוא · מ פי' עולה ונופל על זה בירידתו ולא בעלייתו דכגון זה אינו גולה (מכות דף ז') והא דנקט הכא עולה מפני שלא יתכן ליפול בין ירידתו אם לא שקדמה לו עלייה (הרא"ם) · נ א"ם והרי עדיין לא נפרע לו שוגג הראשון · וי"ל גברא קטילא קטיל וגלוי הוא לפני הקב"ה שלא חייב גלות בצדייה הך אנו אין יודעין זה · ס נ"ל כגון שהיה ס"ף ניד ונפל עליו והרגו · דהנ"ל לא מתקיים כאן פיתוי שאיר רולא ידון בסייף וזה מפל עליו וכו' כפין מקילה ע מרנת כ ושמתי לך מקום היינו במחנה ופה · טיה וא"כ משמע דמדבר במחנה לויה דבמרנה · פ מתוהו של מכה קינא פ וא"ג כא כל · · ·

ט וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ י וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ
וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃ ס יא וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
יוּמָת׃ ס יב וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃ יג אִם־יָקוּם
וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנָקָה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן
וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃ ס יד וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־

שפתי חכמים

לריעים עדות והמחלה ובוגב לון צייך כי בפרשה דלתי בתרתי כי לון זה בוגב. וי"ל דמיירי בתנו שלון לגיך בהחלה וכ"ל. וה"ם ולפי זה לא משמע לפוגב הלא כתיב ואכל לא לוקה וכו' (כרמ"ם) וי"ל דמיירי בפוגב קרוב למיר כגון שהקטין לפרוע לתם זה וכרב תם זה שהין גוזל מפקפק לו מפני שהוא פושע: צ דכתיב מכה כמכה בהמה ומכה לדם יומת אם מכה כמכה עד שיעשה בו מכה גם בהמה לף מכה לדם ממי עד שיעשה בו שבורה. ק' לתו"ם דוי"ו מוסיף על ענין לשון שם שפתי חכמים

ר ש"י

בעממה ולא פליה ב"ד והרופא והמזיד גמ ולמדנו שתע"ם בסכ מוזידין לון מעריפין: מעם מזבחי. (כרמדרין נב) אם היה כהן (טו) ומכה אביו ואמו. (שם זד) נפי שנמנדמו על המיכל בתיכינו שהוא בתשלומין ולא במיתה תלמוד לומר על המוכל בתיבין שהוא במיתה ולמו תניא תלא בכהלה שים בם ב"תכוכה: אביו ואמו. לו זכ קלון זה: מות יומת. בתיב: (טז) וגוכב איש ומכרו. (ת"כ) למה נאמר לפי שנא' (דכריס כד) כי ימצא איש גוכב נפש מאחיו לון לי תלא איש שגוב נפש ר"ת שהוא עומעום לו תגדכוגומס שבגכו מנין ת"ל וגוכב איש ומכרו. ולפי שנא' כאן וגוכב איש לון לי תלא גוכב איש. גוכב אשה מנין ת"ל (שם) וגוכב נפש לכך כולכו שוכשי מס שתשכר זה גילה זה: ונמצא בידו. שהוכיחו עדים שגכבו ומכרו ונמצא ככר בידו שקודם תמיכה (כמכדרין שם). מות יומת. נתנק כל מיתה שתמורה בתורה שתם בתנק תלמ ובסשק בשגין ובתג וגוכב איש לון מכה תלין ואתי למקלל תלין (ויקרא כ) יכול יקלל לא תניי איש לי תלא איש שקלל תא תלין איש אלא שקלל אביו ואמו. (סנהדרין שם): (יז) ומקלל אביו ואמו. אפי' לא תניי איש לי תלא איש שקלל תא תלין איש אלא שקלל אביו ואמו. תא שמע (ויקרא כ) איש איש כי יקלל את אביו ואת אמו. אפי' לא תניי איש לי תלא איש שקלל תא תלין איש אלא שקלל אביו ואמו. כאן בתגן. תניי איש. בסשק ובי"ת שם דמיין גו בשקילה ובין תא בלא (ויקרא כ) ואתי איש דמשק תא ובשקילה תלין ואתי איש דמשק תא (כרמדרין נד):

ט וּדְיִמְחֵי אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ י וּדְיִגְנוֹב נַפְשָׁא מִן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתְּבֵחַ בִּידֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ יא וּדְיִלּוֹט
אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ יב וַאֲרֵי יִנְצוֹן גְּבָרִין וְיִמְחֵי גְּבַר
יָת חַבְרֵהּ בְּאַבְנָא אוֹ בְכוּרְמַיְוָא וְלָא יְמוּת וְיִפֹּל לְסַדְרָן׃ יג אִם
יְקוּם וְיִתְהַלֵּךְ בְּבָרָא עַל בּוּרְיֵהּ וְיְהֵי זַכְאָה מְחַיָּא לְחוֹד בּוּטְלָנֵהּ יִתֵּן
וְאִגַּר אַסְיָא יְשַׁלֵּם׃ יד וַאֲרֵי יִמְחֵי גְּבַר יָת עַבְדֵּהּ אוֹ יָת אַמְתֵּהּ

ר ש"י

חכמים בגוגב נפש דבר הלמד מעניגו שמדבר בחייבי מיתות ב"ד: (טז) ומכה אביו. בעושה חבורה פירשו רבות גו: (יח) או באגרוף. לפי השש כתרגום בין אבן או לבנה-שהרי בהשלכת אבן מדבר הכתוב. וכן מצאתי בתורת כהגים בגגיגי בתים אצל ולחלצו האבגים, בלבגים או בכורמיזין וכן לחבות באגרוף רשע. באבן גדולה אשר ימות ויחבל בה: (יט) אם יקום וההלך וגו'. ואם ימות אחי' לומן מרובה מות יומת מכהו. אבל בעבדו אינו חייב אלא אם מת תחת ידו אבל אם יום או יומים יעמוד פטור: שבתו. נמול מלאכתו: רפא ירפא. בדבר שאדם רגיל להבות את אחרי לרפואה. אבל בדרך לרי השש אחר יום או יומים חייב מיהה שאין זה דרך חבורה אלא דרך רציחה. ובעבד כוגני

שפתי חכמים

(יח) וכי יריבן אגשים. לגוב גלמד יפי אמ': עין תחת עין לא למדנו תלא דמי היזקין לכל אדם וכפוי לא למדנו לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא): ונפל למשכב. כתלמוד ויפול למכוכן לאחוי במכילתא ממנלכתו: (יט) על משענתו. על ב' כוריו וכמו (מכילתא): ונקה המכה. וכי העולם על דעתך שיהיה זה בלה הרג אלא לפי שהוא אומר אם יקום והלך בחוץ על משענתו שמא יאמר לפי שהוא מהלך בחוץ על משענתו אין לו לשלם לפיכך נאמר ונקה המכה אלא שבת הוא משלם: רק שבתו. גטול מלאכתו מהמה שמוכר לו קטן יד לו לגלו לוחץ בעול מלאכתו ממנה כתולי כלום הוא שומר שכר לו נהנה כהוא לוחץ לחוי למלאכתו יד וגגל וכוח כגר גתן לו מתמה גזקן דש יד וגגל שם יד מהם יד גגל שהם יד: ורפא ירפא. כתרגומו. (ע"ש שם כ' וכ' וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בעגד כגטי כהכות מדגו ג לוט תלה בעגיי ת"ל כי כספו הוא מה כספו קגוי לו עומדים לן עגד כהכו ג ופגיגי וכלי שיב בגלו מכה ד' לוט וגתה תלה בכתוב ובוזלו גן הכלל לגיוי גדי גד, יוד ם

אֲמָתוֹ בַּשַּׁבָּט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקֹם יִנָּקֵם׃ כא אַךְ אִם־יוֹם
אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא׃ ס כב וְכִי־יִנָּצוּ
אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן
עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃
כג וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ׃ כד עַיִן
תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רָגֶל׃
כה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת פָּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה׃ס
כו וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ

שפתי חכמים

מובד שוכיים חלק הינה דכתיב רעבו: ה ותלים על
בקרקע הייל לפקוח וכרי היה בכלל על כו׳. ויל כדי
שלא ימות תיכ״ע כאן דגלי קרא בעבד מעני ניהון
בדין יום או יומים גם עבד עברי דיום כי מעבד
דדבר שהיה בכלל ופלא מן הכלל ט״ם הקדיש בש״ס
הו היינו חלק בעבד עברי כו׳ וכוי דבני בש״י.
בסמ״ק ס״ו: ו מדכתיב ואתה לו וקח עליו עד שיתרפא
לו כדי להמיתו ואם לא היה בדעתו כדי להמיתו ל״ש
לו נפטרין כולו להמיתו ואל״ם נאמנו ל״ל פיקוח נפש
מק״ו מיבמות ופ״ק דתין טוענין מן הדין: ז דק״ל לה
בש״ע חלק ובי יכה היה לה לתחנו קודם ובפרו ורבו
ובפרו ורבו כי ניתי. ופ״ם כי בכתוב אה נתינת טעם
כולו מדלעולם יתחר בדין ודין הוא שיהיו לו יומים
תחר לה וק״ל: ח חלק לה בסיקס עם תשב דת״כ תשלם
לחד כמי ועוד ומאי כפלים מנא״ל: ט דתין ליתר
בולדות דכת בסיב פכם היה ובפרו ורבו נפש תת נפש
ואין בולדות אלא בסיב פכם היה ולא נפל: י מדכתיב
ומתו בפלים משמע שעדיין לא פרע לכן תחר לשון
יגיפה ולא יפרע: כ דהי פיקוחו בפי מה שיכים הוא
עליו ונתן בפלים דמשמע שתין כדבר תלוי בעבול:
ל לתפוקי דמים של תשב דכתיב ואין מקרא קדי:

יִנְצוּ אֲנָשִׁים ס זה עם ח״ה וכתיון לכתוב את הגיהנו והכה את האשה:
וְנָגְפוּ ׳ לון לשון הפיסה והכאה כמו (הכלים ל״ת) גן תגוף בתכן רגלך (ירמיה יג) ונטרס
יִנָּגְפוּ רַגְלֵיכֶם (ישעיה ה) ולתכן נגף: ולא יהיה אסון ׳ מ״תשה: עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ ׳
בלשם דמי ולדות בעל בתין לוחש כמה כיוסה לחויב לשמכר בשוק להעלות בדמים
בשביל הריונה: עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ ׳ יגבו ׳ ממנו ממון כמו (דכרים כג) ומגבו אליו
מלה בסף: כאשר ישית עליו וגו׳ ׳ כמיהבעלו בבעל ב בב״ד לנסיבת עליו עונש
על כך: ונתן ׳ המכה דמי ולדות: בפללים ׳ ע״פ הדיינים: (בג) ואם
אסון יהיה ׳ נתשה: ונתתה נפש תחת נפש ׳ (כמיהדרין עט) לנוסיבו

ר ש״י

ה יומיים נתשם לא מת תתה ידו ומשם מעת
לעת פטור: בשבטו ׳ כשם כן כדי להמית
כתחוה מדבר זה ילמו תפילו לין בו כדי
להמית ה״ג כיוכחל (במדבר לה) ותם נתכן
יד תשב יומים הם (לו) נכלי עץ יד ג׳
ל״ם) מכאן ולמה דכלים ק״ו מה יכחל
המוב לין מייב עליו תש״ב מכאן ו כדי לומת
כו כדי להמית ועל תכב שהוא ו כדי לומת
בהכאה זו עבד הקל נא ס״ב: נקם יִנָּקֵם ׳
(סנהדרין נב) מיתה סייף וכן הוא אומר
(ויקרא כו) והרב נקמת נקם ברית(מכילתא):
(כא) אך אם יום או יומים יעמד
לא יקם ׳ תם על יום אחד הוא פטור על
יומים לא ס״ם הלא יום שהוא כיומים ואיזה
זה מעת לעת (מכילתא): לא יקם כי
כספו הוא ׳ ס לחר שהכהו תש״ם שהרי
מעת לעת קודם שמת מייב: (כב) וכי
יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים׃

בעל השורים

מדבר אבל עבד עברי ישראל אינו כספו אלא כשכיר כתישב יהיה עמך ודינו כישראל לכל דבריו אלא שמוסר לו רבו שפחה כנענית: (כא) כי כספו הוא ׳ ודינו להכותו דרך תוכחה: (כב) ולא יהיה אסון ׳ באשה: בפלילים ׳ בשוטת הדיינים: (כג) ונתתה נפש תחת נפש ׳ ופטור מדמי וולדות: (כד) עין תחת עין ׳ דמי עין תחת עין ׳ וכל אלו הדברים דרשו מה צורך עין תחת עין וגו׳ ׳ פסוק זה כולו בהסרון אברים: (כה) כויה תחת כויה ׳ אע״פ שאין בכלל אלו חסרון אבר חייב דמי צער ובשת ורפוי: פצע ׳ מכת חבר וחבורה בציפורניו דבר מועט: (כו) תחת עינו ׳ בעבד כנעני: (כח) סקול יסקל השור ׳ לפי הפשט ולא יאכל את בשרו לגברי לאחר שנסקל ׳ ואע״פ

ר ש״י

תולקים נדבר ים תומיים נפש ממש ו״ת ממון תהל לא נפש ממש שמהכתוין להרוג
(כב) עין תחת עין ׳ סימא עין תבירו ומתן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו לעבור
נשוק וכן כיוסה ולא נטילת תבר ממש כמו שדרשו רבותינו בפ׳ החובל (ב״ק פד):
(כה) כויה תחת כויה ׳ מכות תם ועד עכשיו דבר ברחלכה ביום כה פחת דמיה
ועכשיו בשהין כה פחת דמיה תלה נער בגון כוהו בשבוע על בפלילי תומדים ממה תדם
כויות בזה תלה ניטול בויות מעשה בך: פצע ׳ היה מבה בתולילה דם שפצע תת
בשרו בפרזל״ר בלעז (תבעתע ווונוידע) הבל לפי מה שהוא תם יש בו פחת דמים ונתן
תה ואם בפל למכבך מהן בכת ורפוי ובשת ונער ׳ ומקרא זה יהב הוא וברחובות דבשוהו
בבותיו בתייב על הלער לפי במקום תה בת״ם שתין לו דמי ידו תין פוטרין תותו
תן בעבר עומד תהול וקמ ידו ים עליו להתבה בכל מה שילפה תלה תומדים יש לו
להתבה בכה שתיו מלעולם כל בך זה התבה בבהול ולעולם ׳ חבורה ׳ היה מבה שבדם
נלרל בה ואינו יולא תלה בתמדים שבבר בעבדו ולתן תבוהב טק״ת בלע״ז (פלעקקען) כמו
(ירמיה יג) ומלר תבדברותיו ותרגומו מפקופי ל׳ תבטה בטחות״ת בלעז (שלאג) וכן בחופות
קדיש שקופן קדוש תבוטות בחות וכן על המקוף על שם שבדלת טקם עליו: (כו) את
עין עבדו ׳ בשעיי תבל עבדי תיכו יולא בתן ושין כמו שתמרתו תלל לא ס תלת כעבדים: תחת עינו ׳ (מכילתא) וכן בכ״ד לתבי ג תבעים תבבעות סידים וברבנים ובפי

בְּשִׁלְטֵן וּכְיוֹת תַּחַת יַדֵּהּ אִתְדָּנָא יִתְדַּן׃ כא אִם בְּרַם אִם יוֹמָא אוֹ תְרֵין
יוֹמִין יִתְקַיְּמוּן לָא יִתְדַּן אֲרֵי כַסְפֵּהּ הוּא׃ כב וַאֲרֵי יִנְצְנוּן גֻּבְרִין וְיִמְחוֹן
אִתְּתָא מְעַדְּיָא וְיִפְּקוּן וְלָדָהָא וְלָא יְהֵא מוֹתָא אִתְגְּבָאָה יִתְגְּבֵי כְּמָא
דְּיִשְׁוֵי עֲלֵהּ בַּעֲלַהּ דְּאִתְּתָא וְיִתֵּן עַל מֵימַר דַּיָּנַיָּא׃ כג וְאִם מוֹתָא
יְהֵא וְתִתַּן נַפְשָׁא חֻלָּף נַפְשָׁא׃ כד עַיְנָא חֻלָּף עַיְנָא שִׁנָּא חֻלָּף שִׁנָּא
יְדָא חֻלָּף יְדָא רַגְלָא חֻלָּף רַגְלָא׃ כה כְּוָאָה חֻלָּף כְּוָאָה פִּדְעָא חֻלָּף
פִּדְעָא מְשַׁקְפֵי חֻלָּף מַשְׁקוֹפֵי׃ כו וַאֲרֵי יִכְחֵי גְּבַר יָת עֵינָא דְעַבְדֵּהּ
אוֹ יָת עֵינָא דְאַמְתֵּהּ וִיחַבְּלִנַּהּ לֶחָבֵר חוֹרִין יְפַטְּרִנֵּהּ חֻלָּף עֵינֵהּ׃

נַפְשׁוֹ יִשַּׁלֵּחַנּוּ תַּחַת עֵינוֹ : כז וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן
אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת שִׁנּוֹ : פ כח וְכִי־יִגַּח
שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא
יֵאָכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי : כט וְאִם שׁוֹר נַגָּח
הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית
אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת : ל אִם־כֹּפֶר
יוּשַׁת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו : לא אוֹ־
בֵן יִגַּח אוֹ־בַת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ : לב אִם־עֶבֶד
יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף ׀ שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו
וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל : ס לג וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִי־יִכְרֶה
אִישׁ בֹּר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שּׁוֹר אוֹ חֲמוֹר : לד בַּעַל

שפתי חכמים

הבי בקמץ. הלי רפה. ר ש"י

ירחבי לכבים וגבעוני ומפתיון לף כל ועל. יגח חלך ממנו כאר אחוק: ס יגפיק שור שור מפנק מ' ממו בפיוט"י. על פסוק שור תחת שורו. עתמול ושלשום וגניחה בגמת סיום (נח"י) וכל לומר שהיו מיד הלא גגניחה בגיחות. ם דקלת יתירה הוא בכאר כאיב וכי יגח שור לת לוש וגו' ומת ומיד לחריו ולם שור גגח הוא מת"ע. עוד וכמיתם גרמום בכל מידי בהמיה דומיא דקל"ם) וכל דלת נקע רבוקר ר"ע דחילוק בדחיפה: צ' ות"ם ובת"י ס"ע יתכן גבי לם מיכת לגמרי דכתי ב"י גב' לם לוש טופר תע"ג דלת בגיה זה לם טופר יתכן. וי"ן דלם טופר תע"ג דלת

ולא יאכל את בשרו. ממעמע גגח' סקול יסקל השור חיו יודע שהוא נגלח ונגלח לסוקה בהילה הלת מה ת"ל ולא יאכל לת בשרו שהפילו שהוא נלחר נגמר דינו לסור בהילה (ב"ק מת) בהלה מנין ת"ל ובעל השור נקי בלחם כלחוקר לחביהו יגח סיגו נקי מנוכיו ואין לו בשם בהלה בל כלוס וזה מדברו: ובשור המעמע לפי שגח' גמועד וגם בעליו יומת הוקרך עומר בתם ובעל השור נקי: (בט) מחמל שלשם. הרי לם גניחות (מכילתה): והועד בבעליו. (ב"ק כג) ג' התראה בעדים כמו (בראשית גג) העד העיד בנו לחים: וחבית איש וגו'. לפי שגח' כי יגח לין לו חלת בהמיתו בגניחה: במיתו בהשיכה דחיפה ובשטה מנין. פ"ע וכמיתו: וגם בעליו יומת. גידי בתים. יכול גידי לדם ת"ל (במדבר לה) מות יומת המכה רוצח הוא על לילהתו לחם הוקנו ולפי לתה הוקנו על לילהה בוכו (סנהדרין טו): (ל) אם כפר יושת עליו. לם זה חיו חלוי וכיו הוא כמו לם כפך תלוה לפון לחבר וזו מפפנו בהיתו ענין

כז וְאִם שִׁנָּא דְעַבְדֵּהּ אוֹ שִׁנָּא דַּאֲמָתֵהּ יַפֵּל לְבַר חוֹרִין יְפַטְּרִנֵּהּ חֶלֶף
שִׁנֵּיהּ : כח וְאֲרֵי יַגַּח תּוֹרָא יָת גַּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא וְיָמוּת אִתְרְגָמָא
יִתְרְגֵם תּוֹרָא וְלָא יִתְאֲכֵל יָת בִּסְרֵהּ וְכֵרֵהּ דְּתוֹרָא יְהֵי זַכָּאָה: כט וְאִם
תּוֹר נַגָּח הוּא מֵאֶתְמָלֵי וּמְדַקְּמוֹחֵי וְיִסְהַד בְּמָרֵהּ וְלָא נְטַרֵהּ וְיִקְטוֹל
גַּבְרָא אוֹ אִתְּתָא תּוֹרָא יִתְרְגֵם וְאַף כָּרֵהּ יִתְקְטֵל : ל אִם כְּמָן יִשְׁוֵן
עֲלוֹהִי וְיִתֵּן פּוּרְקַן נַפְשֵׁהּ כְּכֹל דְּיִשְׁוֹוֹן עֲלוֹהִי : לא אוֹ לְבַר יִשְׂרָאֵל
יַגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל יַגַּח כְּדִינָא הָדֵין יִתְעֲבֵד לֵיהּ : לב אִם
לְעַבְדָּא יַגַּח תּוֹרָא אוֹ לְאַמְתָּא כְּסַף תְּלָתִין סִלְעִין יְהֵן לְרִבּוֹנֵהּ וְתוֹרָא
יִתְרְגֵם : לג וַאֲרֵי יִפְתַּח גַּבְרָא גּוֹב אוֹ אֲרֵי יִכְרֵה גַּבְרָא גּוֹב וְלָא יְכַסְּיֵנֵּהּ
וְיִפֹּל תַּמָּן תּוֹרָא אוֹ חֲמָרָא : לד מָרֵי דְּגֻבָּא יְשַׁלֵּם כַּסְפָּא יָתִיב

בעל הטורים

ר ש ב"ם

שהנבלה וטריפה כתוב בם או מכור לנכרי. לכלב תשליכון אותו כאן אינו מותר בהנאה לאחר סקילה. והכתים בירושלמי משננמר דינו אסור אפי' שחטו לאחר גמר דין: ובעל השור נקי. כל זמן שלא הועד בו: (כט) וגם בעליו יומת. בידי שמים ואם יתן כופר פטור מכיתה בידי שמים: (לב) אם עבד. כנעני יגח השור המועד אבל שור תם פטור: (לג) וכי יפתח איש כור. שהוא עמוק וגמרה מלאכתו כבר ופשע ולא כיסהו או אפי' כי יכרה איש בור ולא יכסנו בכל יום לעת ערב בצאתו מלאכתו לפי שעדיין לבחר צריך ליכנס בו ולחפור עוד ופורח הוא לו לבסותו בכל יום

ר ש"י

כיס דין כופר: ונתן פדיון נפשו. דמי מיזק דכרי רבי יהמעלל. ר' עקיבא אומר דמי מזק (בבא קמא מ):
(לא) או בן יגח. בן פחות קטן: או בת. קטנה קטנה לפי שהאמר והמית אות לו פחם יכול לויו. תייב לתלה על הגדולים ת"ל לו בן יגח וגו' לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא):
(לב) אם עבד או אמה. כנעניים (מכילתא): שלשים שקלים יתן. גזילת הכתוב הוא בן בהוח בוב לתף זו בין שהיו שוב תלה ש"ד ויגל והשקל משקלו ד' זוזים בסף תני תוקיה אומר: (לג) וכי יפתח איש בור. שהוא ממסס וגלגו: או כי יכרה. לפי שהאמר על הכריה לא הפחוקה תייב על הכריה לא הפחוקה תייב: ולא יכסנו.

הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ׃ ס לה וְכִי־
יִגֹּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר
הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן׃ לו אוֹ נוֹדַע
כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם
יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ׃ ס לז כִּי יִגְנֹב־
אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם
תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה׃ כב א אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת

רש"י

הא אם כסהו פטור א ובחופר ברה"ר ב דבר הכתוב (שם נה): שור או חמור. הוא הדין לכל בהמה וחיה שבכל מקום שנא' שור וחמור אנו למדין אותו שור שור משבת שנא' למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה וחיה כשור שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך אף כאן כל בהמה וחיה ג כשור ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם ד חמור ולא הכלים (ב"ק נג): (לד) בעל הבור. בעל התקלה אע"פ שאין הבור שלו שעשאו ברה"ר עשאו הכ' בעליו להתחייב עליו בנזקיו: כסף ישיב לבעליו. ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין (שם ז. (והא דכתיב מיטב שדהו וכתב רש"י שהנזיקין מן העידית תירץ בגמ' בפ"ק דב"ק רב הונא בריה דרב יהושע הכא אם בא לגבות קרקע אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא דאי לא מזדבן הכא מזדבן הכא): והמת יהיה לו. (מכילתא ב"ק י) ה לניזק שמין את הנבלה ונוטלה בדמים ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזקו: (לה) וכי יגף. ידחוף בין בקרניו בין בגופו בין ברגליו בין שנשכו בשניו כולן בכלל נגיפה הם שאין נגיפה אלא ל' מכה: שור איש. שור ז של איש: ומכרו את השור וגו'. בשוים הכתוב מדבר שור שוה ר' שהמית שור שוה ר' בין שהנבלה שוה הרבה בין שאינה שוה מעט כשנוטל זה חצי החי וחצי המת וזה חצי החי וחצי המת נמצא כל א' מפסיד חצי נזק שהזיקו המיתה למדנו שהתם משלם חצי נזק ומן השוין הלמד לשאינן שוין כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר או יכול אף בשאינן שוין בדמיהן קיים מקרא כשהן שוין ומה אם שניהם אמר הכתוב ומנו את שניהם אם אמרת כן פעמים שהמזיק

שפתי חכמים

בו השור בין הוזק מפני שבתחלום העשרה היה בו מיתה ונזקים והראשון פטור מכלום אף מן הנזקים דהי פמיתה לא איצטריך קרא דהא לא עבד שיעור מיתה ופשיטא דפטור ממיתה: א פי' ולא תימא דלא סגי ליה בכסוי אלא עד דכתב ליה בעפרא קמ"ל: ב דאי ב' בית היחיד מאי אמר לו מזיק לניזק תורך ברשותי מאי בעי וה"ה בחופר בור בכ"מ שלא יוכל לומר תורך ברשותי מאי בעי והרב לא בא למעט אלא בחופר בור ברשות הרבים ד (ב"ק דף מ"ט): ג (רא"ם) תימה דבב"ק דף כ"ד מפרש תלמודא לנפילת הבור כסף ישיב לבעליו על דהיינו בעלים וכו' וי"ל הא דבעי הכא לימוד דכסף ישיב לבעליו דאי לאו קרא ה"א ונפל שמה הוא כלל חמור או שור הוא פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט שור וחמור אין מידי אחרינא לא ואין הג"ש יכולה לבטל הכלל ופרט קמ"ל כסף ישיב לבעליו כל דאית ליה בעלים והכלל ופרט בטל ולפ"ז לא איצטריך אח"כ ג"ש דשור שור משבת וי"ל למכתב ונפל שמה הכולל שור וחמור ל"ל אלא שור ולא אדם וכו': ד גזירת הכתוב ולא שנא בר דיעה ולא שנא לאו בר דיעה ואפי' בלילה ואפי' סומא: ה פי' כגון שנפל בבור חמור עם כליו ונתקרעו הכלים חייב על הבהמה ופטור על הכלים: ו דהיינו למזיק לכתוב רחמנא בעל הבור ישלם ונשתוק מוכחא יהיה לו אלא לניזק וכו': ז פי' לא שור את איש

לְמָרוֹהִי וּמִיתָא יְהֵא דִּילֵהּ׃ לה וַאֲרֵי יִגּוֹף תּוֹר דִּגְבַר יָת תּוֹרָא
דְּחַבְרֵהּ וִימוּת וִיזַבְּנוּן יָת תּוֹרָא חַיָּא וִיפַלְּגוּן יָת כַּסְפֵּהּ וְאַף יָת דְּמֵי
מִיתָא יְפַלְּגוּן׃ לו אוֹ אִתְיְדַע אֲרֵי תּוֹר נַגָּח הוּא מֵאִתְמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי
וְלָא נַטְרֵהּ מָרֵהּ שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם תּוֹרָא חֲלַף תּוֹרָא וּמִיתָא יְהֵא דִּילֵהּ׃
לז אֲרֵי יִגְנוּב גְּבַר תּוֹר אוֹ אִמַּר וְיִכְּסְנֵהּ אוֹ יְזַבְּנִנֵּהּ חַמְשָׁא תוֹרִין
יְשַׁלֵּם חֲלַף תּוֹרָא וְאַרְבַּע עָנָא חֲלַף אִמְּרָא׃ א אִם בְּמַחְתַּרְתָּא

רשב"ם

אעפ"כ חייב הוא בעל הבור הפותח או הכורה: (לד) והמת יהיה לו. לפי הפשט כיון שמשלם כל דמיו בדין הוא שהמת יהיה למזיק אבל חכמים פירשו לניזק כי פחת הנבלה דניזק הוא: (לה) וחצו את כספו. חכמים פירשו כל הפסוק כי עולה הכל לתשלומי חצי נזק ופירשו שוויו של חי ושל מת לפי ענין חצי נזק: (לז) חמשה בקר. אמרו חכמים שור שביטלו ממלאכתו חמשה: (א) אם במחתרת. ובלילה או להרוג או ליהרג בא. לפיכך אין לו דמים תשלומי דמים אלא ההורגו פטור: (ב) אם זרחה השמש.

בעל הטורים

כ"ז אי בדניזק שייכינן או בדמזיק: (לד) לבעליו ג' הכא; ואידך ישלם לבעליו בשומר שכר. עושר שמור לבעליו לרעתו (קהלת ה) שזה מחמת עשרו כרה בור ברה"ר וכוה לרעתו שמחייבו לשלם בנזקו וכי הוי דדרשינן הכא ישיב אפילו סובין הכא נמי בש"ש אמרינן

רש"י

שהמזיק משתכר הרבה כשהנבלה שוה לימכר לעובדי כוכבים הרבה יותר מדמי שור המזיק וא"א שיאמר הכתוב שיהא המזיק נשכר או פעמים שהניזק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם שחצי דמי שור המזיק שוין יותר מכל דמי שור הניזק ואם אמרת כן הרי תם חמור ממועד על כרחך לא דבר הכתוב אלא בשוין ולמדך שהתם משלם חצי נזק ומן השוין תלמוד לשאינן שוין שהמשתלם חצי נזקו שמין לו את הנבלה ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך ולמה אמר הכתוב בלשון הזה ולא אמר ישלם חציו ללמד שאין התם משלם אלא מגופו ואם נגח ומת אין הניזק נוטל אלא הנבלה ואם אינה מגעת להחצי נזקו יפסיד או שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש מאות זוז אינו נוטל אלא את השור שלא נתחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (ב"ק לג): (לו) או נודע. או לא היה תם אלא נודע כי שור נגח הוא היום ומתמול שלשום הרי ג' נגיחות: שלם ישלם שור. נזק שלם: והמת יהיה לו. לניזק ועליו ישלים המזיק עד שיתשלם ניזק כל נזקו: (לז) חמשה בקר וגו'. אמר ר' יוחנן בן זכאי חס המקום על כבודן של בריות שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו משלם ה' שה שנושאו על כתפו משלם ד' הואיל ונתבזה בו. א"ר מאיר בא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה שור שבטלו ממלאכתו ה' שה שלא בטלו ממלאכתו ד': תחת השור תחת השה. (ב"ק סז) שנאן הכתוב לומר שאין מדת תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד: (א) אם במחתרת.

שפתי חכמים

שהרי כתיב אחריו את שור רעהו: ח הא דלא פירש אלא או כמו אם י"ל דהיה צריך לו"ו המוסף ולכתיב ואם וגו' ובזה יש ליישב קושית הרא"ם שהקשה לאה לא פי' או את כמו שפי' בפסוק או הודע אליו חטאתו שאז יתיישב על בוריו גם לא יצטרך להוסיף מ"ם אלא והניח הדבר בצ"ע ועי' מה שהקשה הרא"ם עוד שהוא עצמו בפסוק או הודע אליו חטאתו פי' שהוא כמו אם ואמר וכן או נודע כי שור נגח הוא וע"ש פה ול"ע: ט וא"ת והא כבר פי' כזה לעיל וי"ל דמשכה הוא עיקר הלימוד דבעלים מטפלים בנבלה: א"נ שלא נטעה לומר כיון שהמזיק משלם נזק שלם ה"א דהפסיק יטפל ג"כ בנבלה לכ"פ שג"כ המת לניזק: י פי' דאיתו לא

ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים : ב אם־זרחה השמש
עליו דמים לו שלם ישלם אם־אין לו ונמכר בגנבתו :
ג אם־המצא תמצא בידו הגנבה משור עד־חמור עד־
שה חיים שנים ישלם : ס שלישי ד כי יבער־איש שדה
או־כרם ושלח את־בעירה בעירו קרי ובער בשדה אחר
מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם : ס ה כי־תצא אש ומצאה
קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם
המבער את־הבערה : ס ו כי־יתן איש אל־רעהו כסף
או־כלים לשמר וגנב מבית האיש אם־ימצא הגנב ישלם

רש"י

(סנהדרין עב) כשהיה [ב] חותר את הבית : אין לו דמים · אין זו רציחה הרי הוא כמת מעיקרו · כאן למדתך תורה אם בא להרגך השכם להרגו וזה להורגך בא שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממונו בפניו ושותק לפיכך ע"מ כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו : (ב) אם זרחה השמש עליו · (מכילתא וסנהדרין שם) אין זה אלא כמין משל אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך [מ] כשמש הזה שהוא שלום בעולם כך פשוט לך שאינו בא להרוג אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו כגון אב החותר לגנוב ממון הבן בידוע שרחמי האב על הבן ואינו בא על עסקי נפשות : דמים לו · כחי הוא חשוב ורציחה היא אם יהרגנו בעל הבית : שלם ישלם · [נ] הגנב ממון שגנב ואינו חייב מיתה · ואונקלוס שתרגם אם עינא דסהדיא נפלת עלוהי לקח לו שטה אחרת לומר שאם מצאוהו עדים קודם שבא בעל הבית וכשבא בעה"ב נגדו התרו בו שלא יהרגהו דמים לו חייב עליו אם הרגו שמאחר שיש רואים לו אין הגנב הזה בא על עסקי נפשות ולא להרוג את בעל הממון : (ג) אם המצא תמצא בידו · ברשותו שלא טבח ולא מכר : משור עד חמור · כל דבר בכלל תשלומי כפל בין שיש בו רוח חיים בין שאין

שפתי חכמים

שנאו הוה ילפינן שור שור משבת לחייב ד' וה' אף לכל זה ושוף ופי' שנאן פי' בגמרא דלא כל"ל אלא כי יגנוב איש שור וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וו' לאן תחת השה שה דרישא ושור דסיפא למ"ל אלא ב"מ שור ושה אין מידי אחרינא לא : כ לאפוקי שלא תפרש אם ימצא הגנב בחפירה כי החפירה אינה מורה על מקום עד שיאמר בו אם ימצא בו לפיכך פי' שימצא בעת החפירה : ל כלומר אם הסברא מוכחת שיש לו שלום וכו' כגון האב החותר לגנוב מן הבן וכו' בא אם הסברא מוכחת שבא להרוג שהרי יודע שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו שנוטלים בפניו ושותק השכם להורגו · רא"ם : מ (הרא"ם) יש לתמוה על רש"י היאך הביא המכילתא והביא הברייתא דפרק בן סורר ומורה ופירשו אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך פי' דמשמע דאם זרחה לא קאי אלא על בירור דברים לא על שלום וכו' ונראה דק"ל למה לא נאמר אם יאיר עליו כיום או היום כמו מברה כיום שהוא מורה על בירור דברים לכ"פ מה שמש שלום בעולם וא"ל מ"מ י"ל להביא המכילתא י"ל כיון שהמכילתא קרובה לפשוטו גם יתורץ קושיות הקרא : נ הוסיף מלת הגנב דלא תימא שלם ישלם בעל הבית לגנב ורש"י הגנב אע"פ שיש לו דמים אינו נהרג אלא משלם דמי כפרו וזה אי אפשר דהרי כתיב אחריו ואם אין לו ונמכר בגנבתו ש"מ דהגנב משתעי קרא : ס משום דכתיב ברישא וטבחו או מכרו וכו' לכך נקט רש"י שלא טבחו ולא מכרו ולאו

שתכח גנבא ויתמחי וימות לית ליה דם : ב אם עינא דסהדיא
נפלת עלוהי דמא ליה שלמא ישלם אם לית ליה ויזדבן בגנבתיה :
ג אם אשתכחא ישתכח בידיה גנבתא מתור עד חמר עד אמר
דאנון היין על חד תרין ישלם : ד ארי יאכיל גבר חקל או כרם
וישלח ית בעיריה וייכול בחקל אחרן שפר חקליה ושפר כרמיה
ישלם : ה ארי תתפק נור וישכח כובין וייכול גדישין או קמא או
חקלא שלמא ישלם דאדליק ית דלקתא : ו ארי יתן גבר לחבריה

רשב"ם

שהיה גונב ביום : (ג) אם המצא תמצא בידו · שלא מכרו : חיים · שלא טבחו או שנים ישלם ולא ארבעה וחמשה : (ד) כי יבער · מאכל את בעירו בשדה אחר : מיטב שדהו וגו' · מעידית שבנכסיו ישלם לו קרקע או שוה כסף כך פירשו רבותינו · ולפי פשוטו משמע לפי מיטב שדהו וכרמו של זה הניזק ישלם כי שמא מן מיטב אכלו בהמותיו של מזיק : (ה) כי תצא אש · שלא שמר בעל האש את אשו יפה והזיק ע"י רוח המצוי : גדיש · שנקצר כבר או אפי' הקמה מחוברת או אפי' השדה ליחכה וסיכסכת אבניו : (ו) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור · מטלטלים הם ולשמרם בתוך ביתו כשאר חפציו נתנו לו · לפיכך אם גנבוהו בביתו פטור כי שמרו כשמירת חפציו · אבל פרשה שניי' שכתוב בה כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור דרך בהמות לרעות בשדה · וודאי כשהפקידם על מנת לשמרם מגנבים הפקידם לו ·

רש"י

בו רוח חיים שהרי נאמר במקרא אחר על שה על שלמה על כל [ע] אבדה וגו' ישלם שנים לרעהו : חיים שנים ישלם · ולא ישלם לו מתים אלא חיים או דמי חיים : (ד) כי יבער · את בעירה · ובער · כולם ל' בהמה כמו אנחנו ובעירנו : כי יבער · יוליך בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו באחת משתי אלו או בשלוח את [פ] בעירה או בבעור · ופירשו רבותינו ושלח הוא נזקי מדרך כף רגל ובער הוא נזקי השן האוכלת ומבערת (ב"ק ג) : בשדה אחר · בשדה של איש [צ] אחר : מיטב שדהו ישלם · שמין את [ק] הנזק ואם בא לשלם לו קרקע דמי נזקו ישלם לו ממיטב [ר] שדותיו אם היה נזקו סלע יתן לו שוה סלע מעידית שיש לו · למדך הכתוב שמשמין שמין להם בעידית (ב"ק ז) : (ה) כי תצא אש · אפי' [ש] מעצמה : ומצאה קוצים · קרדונ"ש בלעז (דיסטלען) : ונאכל גדיש · שלהבה בקוצים עד שהגיע לגדיש או לקמה המחוברת בקרקע : או השדה · שלחכה את נירו וצריך לניר אותה פעם שנית : שלם ישלם המבעיר · אע"פ שהדליק בתוך שלו והיא יצאה מעצמה ע"י קוצים שמצאה חייב לשלם לפי שלא שמר את גחלתו שלא תצא ותזיק : (ו) וגנב מבית האיש · לפי [ת] דבריו :

שפתי חכמים

דוקא נקט טביחה : ע ואע"ג דהאי קרא בטוען טענת גנב הוא דכתיב והכא בגנב הידיי י"ל כיון דהאי אותם הכתיב לענין תשלומי כפל בודאי דין אחד לכם לשלם הכפל על כל דבר בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים : פ לומר שבשני מיני נזק אמורים כאן האחד השלוח והוא הרגל והב' הוא הביעור והוא השן לא שעלח אותו בגרם והלך וביער שאין כאן אלא נזק השן : צ הוסיף מלת של איש מפני שבשדה השין בשוא מורה על הסמיכות למלת של : ק לא שיתן לו כל מיטב שדהו אפי' היה יותר משיעור הנזק : ר לא מאיזה שדהו שירצה רק שיהיה מהמיטב שבשדותיו · גם לא שישלם דוקא ממיטב קרקעותיו ולא בכסף · דבמטלטלין יכול לשלם אפי' סובין דבמטלטלין כל מילי מיטב הוא : ש מדלא כתיב יבעיר כדכתיב בסמוך כי יבער וכתב המבעיר את הבערה : ת דק"ל הא כתיב אחריו ונקרב

שָׁנָיִם׃ ז אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־
הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ׃ ח עַל־כָּל־
דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שׁוֹר עַל־חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־
כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הִוא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא
דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ׃ ט
כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־
בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה׃
י שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ
בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם׃ יא וְאִם־גָּנֹב
יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו׃ יב אִם־טָרֹף יְטֹרַף יְבִאֵהוּ עֵד

שפתי חכמים

כשל מביא לו פלוגתם בשבת ושור שלו לא ימלט שהרי שור שהזיק בשבת חלוט הוא שיעמוד נגנבו ולא הוא נגנבו: א ולמד מגנב דמשמע דהוא שיעמוד נגנבו ולא הוא נגנבו: א ולמד ילמד כי הוא זה משמע שלמד לו לשבל הכתוב לומר לך כיוצא בו אם זה: ב פי' לכל ליתא למאי דאיכא שהרי

ר ש"י

אם ימצא הגנב. יכלם הגנב שיש לגנבתו (ב"ק קג): (ז) אם לא ימצא הגנב. וכן משמר הזה שהוא בעל הבית: ונקרב. אל הדיינין לדון עם זה ויטענו לו שלח שלח ידו בשלו: (ח) על כל דבר פשע. משלח שקדן בשבועתו שועידו עדים שהוא עשוי וגנבו ויבשיעוהו לשלם על פי העדים: ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב שהטוענן כשקדנין לומר נגנב ומצא שהוא עשוי וגנבו משלם תשלומי כפל ולימדך כאן שבנגח ותה"ע נלמד עדים שכך דרכו רע"ל ונקרב בעה"ב אל התלוים. קריס זו שביעה הוא. לתת לרעהו (מ) וכת או נשבר. שמרפו ארי או חיה רעה שכשם אי נשבה מדבר שאברה כל חבהמה חוא חדין לנשבר. שכל חבהמה חופסדה שהיא ארי או חיה רעה. שכן מצינו בנביא שהרגו הארי וחטור והאריה עומדים אצל הנבילה וגו' ולא שבר את החטור: אין רואה שבועת ה'. ושטור באונסים: גו וַלקח בעליו. חשבועה: (יב) יבאהו עד. קצת מאברי הטריפה לעדות כדרכיו

ר ש"י

כדכתיב והוא לא שלח כה יד (בראשית לט) נמי לעניין שלא שלח כה יד ואח"כ נתנסה נמי: נתנסים: ולקח בעליו. השבועה: ולא ישלם. לו השומר ד' לנזק: (יב) אם טרף יטרף. על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יביא עדיו השנטרפה בהשם ופטור: הטרפה לא ישלם. לומר שומר טרפה לא יכלם השבח מכלם ויש טרפה שלומו מכלם. טרפה מחול ושועל ומשיב מכלם. טרפה

בָּסֶף אוֹ מָנִין לְכִסַּף וְיִתְגַּנְּבוּן מִבֵּית גַּבְרָא אִם יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא יְשַׁלֵּם
עַל חַד תְּרֵין׃ ז אִם לָא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְקָרֵב מָרֵי דְבַיְתָא לָקֳדָם
דַּיָּנַיָּא אִם לָא אוֹשִׁיט יְדֵהּ בְּמָה דְמִסַּר לְהּ חַבְרֵהּ׃ ח עַל כָּל פִּתְגָם
דְּחוֹב עַל תּוֹר עַל חֲמַר עַל אִמַּר עַל כְּסוּ עַל כָּל אֲבֵדְתָּא דִּי יֵימַר
אֲרֵי הוּא דֵּין לְקָדָם דַּיָּנַיָּא יֵיעוֹל דִּין תַּרְוֵיהוֹן דִּי יְחַיְּבוּן דַּיָּנַיָּא יְשַׁלֵּם
עַל חַד תְּרֵין לְחַבְרֵהּ׃ ט אֲרֵי יִתֵּן גְּבַר לְחַבְרֵהּ חֲמַר אוֹ תּוֹר אוֹ אִמַּר
וְכָל בְּעִירָא לְמִטַּר וּמִית אוֹ אִתְבַּר אוֹ אִשְׁתְּבִי לֵית דְּחָזֵי׃ י מוֹמָתָא
דְיָ תְהֵי בֵּין תַּרְוֵיהוֹן אִם לָא אוֹשִׁיט יְדֵהּ בְּמָה דְמִסַּר לְהּ חַבְרֵהּ
וְיִקַּבֵּל מָרֵהּ מְנָהּ מוֹמָתָא וְלָא יְשַׁלֵּם׃ יא וְאִם אִתְגְּנָבָא יִתְגַּנַּב מֵעִמֵּהּ
יְשַׁלֵּם לְבָרוֹהִי׃ יב אִם אִתְבָּרָא יִתְבַּר יַתֵּי סַהֲדֵין הִתְבִּירָא לָא יְשַׁלֵּם׃

בעל המטודים

לפי' סיוען: (ז) אם לא ימצא הגנב ונקרב וגו'. פירשו רבותינו אם לא ימצא כמו שאמר השומר ננגב טמני אבל הוא עצמו נגנבו: ואם נקרב ונשבע בפני הדיינים ישלם הוא כפל כשיר שישבע אותו הדיינים וישלם שנים לרעהו: ואני לפי הפשט אפרשנו. אם לא ימצא הגנב ונקרב בעה"ב חוא השומר שלא שלח ידו במלאכת רעהו אלא ננגנבה חיטנו ויפטר: (ח) על כל דבר פשע. אבידה שנגנב הפקדון בין שור בין שה בין שלמה בין כל אבידה שאמר המפקיד כי הוא זה המטען שנגנב חימנו. או הגנב או השומר אשר ירשיעון הדיינים ע"פ עדים ישלם שנים לרעהו: (מ) וטת או נשבר. שטרפו ארי או חיה רעה שכשם שמה אי נשבה מדבר שאברה כל חבהמה חוא חדין לנשבר. שכל חבהמה חופסדה שהיא ארי או חיה רעה. שכן מצינו בנביא שהרגו הארי וחטור והאריה עומדים אצל הנבילה וגו' ולא שבר את החטור: אין רואה שבועת ה'. ושטור באונסים: גו ולקח בעליו. השבועה: (יב) יביאהו עד. יביא עדיו השנטרפה בהשם ופטור: הטרפה לא ישלם. לומר שומר טרפה לא יכלם השבח מכלם ויש טרפה שלומו מכלם. טרפה מחול ושועל ומשיב מכלם. טרפה

הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם׃ פ יג וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ
וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ יד אִם־
בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ׃ ס טו וְכִי־
יְפַתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּהּ מָהֹר
יִמְהָרֶנָּה לּוֹ לְאִשָּׁה׃ טז אִם־מָאֵן יְמָאֵן אָבִיהָ לְתִתָּהּ לוֹ
כֶּסֶף יִשְׁקֹל כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת׃ ס יז מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה׃
יח כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת׃ ס יט זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים

רש"י

זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם ומי יתכן לדון כן שהרי כתיב ומת או נשבר או נשבה מה מיתה שאין יכול להציל אף שבר ושביה שאין יכול להציל: (יג) וכי ישאל. בא ללמדך על השואל שחייב באונסין: בעליו אין עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל ז במלאכתו (בבא מציעא צד): (יד) אם בעליו עמו. בין שהוא באותה מלאכה בין שהוא במלאכה אחרת היה עמו בשעת שאלה אינו צריך ח להיות עמו בשעת שבירה ומיתה (ב"מ שם): אם שכיר הוא. ט אם השוכר הוא שואל אלא שכור בא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי ע"י שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם או כשומר שכר לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל שוכר כיצד משלם ר' מאיר כשומר חנם רי"א כשומר שכר: (טו) וכי יפתה. מדבר על לבה עד ששומעת לו וכן תרגומו וארי ישדל. שדול בלשון ארמי כפתוי בל' עברי: מהר ימהרנה. יפסוק לה כ מוהר כמשפט איש לאשתו שכותב לה כתובה

שפתי חכמים

דס"ל לרש"י עד המסייע אינו פוטר ומ"ה צריך שני עדים עיין בח"מ סי' ל"ו: ו הרא"ם פי' מי יתן לך באונך נחלק בין ארי להתול הא ממאה כתיב אם טרף יטרף והע"ג דכתיב הטריפה בה"א שבאה לחלק אכתי ניכא למשמע בחיה מין טריפה חייב ובחיה מין טריפה פטור לפיכך הוצרכו הקישא: ז הוסיף מלת במלאכתו דלא תימא עמו פירושו במקום אחד לכ"פ במלאכתו בין שעוסקין הבעלים מלאכתו של השואל במקום אחר בין באותו מקום בין שהוא במלאכה אחרת דהואיל וכתיב אם בעליו עמו משמע בכל מלאכה שהוא עמו: ח שהרי אומר וכי ישאל וגו' ונשבר או מת בעליו אין עמו וגו' משמע שאינו עמו לא בשעת שאלה ולא בשעת שבירה ומיתה שהרי בעליו אין עמו קאי אתרווייהו לכך שלם ישלם הא היה עמו באחד מהם לא ישלם וכתיב אם בעליו עמו לא ישלם משמע דאיתא בתרווייהו הא איתא בהדא וליתא בהדא חייב א"כ סתרי להדדי אע"כ צ"ל הא דפטר לעיל אם היה באחת מהן אם היה עמו בשעת שאלה אע"פ שלא היה עמו בשעת שבירה ומיתה והא דחייבו למטה היינו אם היה עמו בשעת שבירה ומיתה ולא היה עמו בשעת שאלה ואיפכא ליכא למימר דהכי מסתברא דשאלה עדיפא שכן חייב במזונותיה על ידה. גמרא: ט הוסיף השור להורות דהאי שוכר של שכיר הוא השור הנזכר בוכי ישאל כדלעיל והוי יהיה השור שאול ושכור לפיכך הוסיף לומר אינו שאינו הנה שכור להורות שכוונת הכתוב בזה אינו רק לבטל המונח בהאמין שהוא השאול לומר שאינו שאול אלא שכור: י מפני שהמילה מורה על ביאת דבר בדבר והכתוב קיצר בלשונו הוצרך לפרש שבא ליד השוכר ולהודיע הטעם למה לא יהיה דינו של זה כדין השואל להתחייב באונסין לכ"פ מפני שלא בא לידו בתורת שאלה אלא בשכרו בא ולפי זה יהיה בא בשכרו מפורש שהיה ראוי להיות כשכרו בא [illegible] ולא בשאלה ומש: שכוונת בא בשכרו הנאמר בקרא לפוטרו מן האונסים הוא בא ולא להודיע [illegible] נחלקו חכמי ישראל מה משפטו אם כשומר חנם אם כשומר שכר: כ [illegible] שהרי [illegible] לא בא בכל מקום אלא מכאן [illegible]

יג וַאֲרֵי יִשְׁאַל גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְיִתְּבַר אוֹ מִית מָרֵהּ לֵית עִמֵּהּ שַׁלָּמָא
יְשַׁלֵּם׃ יד אִם מָרֵהּ עִמֵּהּ לָא יְשַׁלֵּם אִם אֲגִירָא הוּא עַל בְּאַגְרֵהּ׃
טו וַאֲרֵי יְשַׁדֵּל גְּבַר בְּתֻלְתָּא דְּלָא מְאָרְסָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ קַיָּמָא יְקַיְּמִנַּהּ
לֵהּ לְאִנְתּוּ׃ טז אִם מְצָבָא לָא יִצְבֵּי אֲבוּהָא לְמִתְּנַהּ לֵהּ כַּסְפָּא יִתְקוֹל
כְּמוֹהַרֵי בְּתֻלְתָּא׃ יז חָרָשָׁא לָא תְחֵי׃ יח כָּל דְּיִשְׁכּוּב עִם בְּעִירָא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ יט דְּדַבַּח לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא יִתְקְטֵל אֱלָהֵן לִשְׁמָא

רשב"ם

באשר יציל הרועה מפי הארי שני כרעים או בדל אוזן: (יג) וכי ישאל. בהמת לעשות בה מלאכתו: ונשבר או מת. טרפה או מיתה: בעליו אין עמו. במלאכת אותה הבהמה לפי הפשט ובמדרש חז"ל אפי' במלאכה אחרת אם הוא עמו במלאכה פטור השואל מונשבר או מת: (יד) אם שכיר הוא. ששכר בהמת חבירו לעשות בה מלאכתו: בא בשכרו. כלומר שכר היא נותן לו. ואינו דומה לשואל לפיכך פטור מאונסין אבל בגניבה ואבידה חייב כשומר שכר. ויש מי שאומר שאף מגניבה ואבידה הוא פטור ואינו חייב אלא בפשיעה כשומר חנם. מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה בבבא קמא: (טו) אשר לא ארשה. שאם ארשה חייב סקילה כדכתיב במשנה תורה: מהר ימהרנה. כמוהר הבתולות. חמשים כסף כאונס את הבתולה. ונתן לאבי הנערה חמשים כסף. והוא הדין למפתה: (יז) מכשפה לא תחיה. לפי שדרך נשים כשפניות לעשות מעשיהם בסתר במחבואות במערות. כמו שמצינו בשמונים נשים באשקלון שתלה שמעון בן שטח. לכן הוא אומר לא תחיה. לא תתיאש מלהקור אחריהם. לא תניחם לחיות ע"י עצלות אלא חקור אחריהם להורגן: (יט) זבח לאלהים. פתח. אבל לאלהים משמע לשמו של הקב"ה:

בעל הטורים

הראשון): (יז) תחיה. ג' במסורה. הכא ואידך. לא תחיה כל נשמה (דברים כ). החכמה תחיה בעליה (קהלת ז). במדרש יש שמעמיקים מכשפים היו ועשו עצמם כדמות בהמות למלט עצמם לכך לוה הקב"ה והפשה מהיים עד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור (ש"א ט"ו) וזהו בשביל חכמה שהיתה בהם ורצו לחיות עצמם בחכמתם לזה הכתיב לא תחיה כל נשמה [ומכשפה לא תחיה]: (יט) זבח. ב' במסורה. זובח לאלהים. זובח תודה יכבדנני (תהלים נ) זובח ומודה להקב"ה מכבדו וזובח לאלהים [illegible] אלהים. [illegible] וזבח

רש"י

וישאנה: (טז) כמהר הבתולת. שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה באונס שנא' (דברים כב) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף: (יז) מכשפה לא תחיה. (סנהדרין סז) אלא תומת מ בב"ד ואחד זכרים ואחד נ נקבות אלא שדבר הכתוב בהווה שהנשים מצויות מכשפות: (יח) (ס"א כל שוכב עם בהמה מות יומת. בסקילה רובע כנרבעת שכתוב בהן דמיהם בם): (יט) לאלהים. לעבודת כוכבים ואלו היה נקוד לאלהים (הלמ"ד בציר"י) היה צריך לפרש ולכתוב אחרים עכשיו שאמר לאלהים אין צריך לפרש אחרים שכל למ"ד וני"ת וה"א המשמשות בראש התיבה אם נקודים בחטף כגון למלך למוכר לעיר צריך לפרש לאיזה מלך לאיזה מוכר לאיזה עיר וכן במוכים ולרגלים בחיר"ק צריך לפרש לאיזה ואם אינו מפרש כל מלכים במשמע וכן לאלהים

שפתי חכמים

מאי אם מאן ימאן וגו' הא כבר נתן לה הקנס: מ ולא כמו לא תחיה כל נשמה שכל אדם מותר להורגו אלא תומת בב"ד ונחלקו בו חכמי ישראל י"א בסייף כמו לא תחיה כל נשמה וי"א בסקילה כמו אם בהמה אם איש לא יחיה: נ דהא גבי אוב וידעוני דמכשפים הם לא חילק בין איש לאשה דכתיב איש או אשה. רש"י

יָחֳרַם בִּלְתִּי לַיהוָה לְבַדּוֹ׃ כ וְגֵר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ
כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כא כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם
לֹא תְעַנּוּן׃ כב אִם־עַנֵּה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק
אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ׃ כג וְחָרָה אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם
בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים׃ פ כד אִם־
כֶּסֶף ו תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ
כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃ כה אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל

שפתי חכמים

ס"ע ד' מקום. ם ומכוסו על חגב תאכו יחרם מן
החדש לא יפדה מות יומת: ע מדלת כתיב ביה עיבוד
לגלגים ניסוכה יחרם ג"ח לפי' אין הפעבודה שלו פ"ע
ר"ם שם: פ פי' בשלא נתרצה לגלגל שכן מלוש בשיחה כמו
שפירש"י בפ' כתה בשפיון תיכף יפצעו וגו': צ וכי
גרים היינם בא"י לא קוו לבנו שכולו בהולתם ד' כרגים
לגבל ויש שכתב למעשים לא מלאתו שכולו גדול ממך:
ק כל לפרש שכל ישראל גרים היו לפי שהרשם יעקב
ועשקו למ' ג' גר וגו': ר הכל כי בזיונו שעם הוא
שלפעמים ס"ע ל"ן דמפרש קלי הוא ולויתיו תאכו הם

ם ולמה נאמר יחרם ולמה נכתב בהמה בו מיכה במקום אחר (דכריה יד) והוסתה הם
בחים בהמה ולו הם כתיב בהמה וגו' הלך לפי שהם על ולו עבודה מיוחד מיכה
שלא תאמר כל עבודות במיכה כך ופי' לך כתן זוכה לגלגים לומר לך מה זבחיה עבודה
הנעשים בפנים לשמים לפי תני מרכא המקטיר ומנסך שהן עבודה נפנים ומיוחים עליהם
לכל עבודת מוכנים הן שהיכה לעבדה ע נכון הן שהין דבכה לעבדה נכך שלא
עבודות כגון במכבד ומרנן והמנסך ם והמנסך היו במיכה הלא בחוסרים: (כ) וגר לא
תונה תולחת דבריס קיומי"ר כלומ' (השמטת מט) כמו (יחעיה מט) והכלכלוך הם מוניך
לחת בחסר. ולא תלחצנו "בנזילה ממון: כי גרים הייתם. הם הוניהו לף הוא יכול
לנהונהן ולומר לו לף אתה תגריב בחם. מוה שכן אל תאמר להברך. כל ל' גר הדם
בלה מוד בחוקה שמדיבה הלא בא ממדינה לחברם לגור שם: (כא) כל אלמנה
ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם הלא שכתוב בכתוב לפי שכם הכתוב
בה ודבר מלוי ומיוחם: (כב) אם ענה תענה אותו. הרי זה מקרא קצר גוזם והלא
סרים "עונתו (והלא דכתיב ויהי כשיבם וגו' הם נעק יעקב אלהם לא יעקב לא
סו' וקי"ל) כמו (ברכאות ה) לכן כל סורת קין גזם והלא פי' עונתו לף כלן הם עזה הכעס
הוהי לשון גוזם כלומר סופך ליעוד הם בלך למה כי הם נעק יעקב אלי וגו' ושמעתי
ואמרתי: (כג) והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שלא' וכרגתי אתכם חיו יודע
שבשבילם הלמנות ובניכם יהומים הלא הרי זו קלה לחברת ביטין הגשים מרורות כלמנות
חיה שלא יהיו עדים למיתה בעליהן ובניהם לפרנסה לשבשה וכשים יהיו יהומים שלא

רַעֲיָ בְּלַחְדּוֹהִי׃ כ וְגִיּוֹרָא לָא תוֹנוּן וְלָא תְעִיקוּן אֲרֵי דַיְרִין הֲוִיתוּן
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כא כָּל אַרְמְלָא וְיָתֵם לָא תְעַנּוּן׃ כב אִם עַנָּאָה
תְּעַנֵּי יָתְהּ אֲרֵי אִם מְקַבֵּל יְקַבֵּל קֳדָמַי קַבָּלָא אֶקַבֵּל קְבִלְתֵּהּ׃
כג וְיִתְקַף רוּגְזִי וְאֶקְטוֹל יָתְכוֹן בְּחַרְבָּא וִיהֲווֹן נְשֵׁיכוֹן אַרְמְלָן וּבְנֵיכוֹן
יְתָמִין׃ כד אִם כַּסְפָּא תַּלְוֵף בְּעַמִּי לְעַנְיָא דִּי עִמָּךְ לָא תֶהֱוֵי לֵהּ כְּרַשְׁיָא

ר ש ב"ם

לאלהים׳ לאותו שאמרתי לך לא יהיה
לך אלהים אחרים: יחרם׳ יחרב:
(כ) לא תונה׳ בדברים׳ שהרי במטון
כתיב לא תונו איש את עמיתו אחיו וה"ה
לכל ישראל אלא שדיבר הכתוב בהווה
שיכול להונות את הגר במעשה אבותיו
ועל מעשיו בגויה: לא תלחצנו׳ לעשות
מלאכתך׳ לפי שהוא בלא גואל כדכתיב
וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים
לוחצים אותם׳ כי גרים הייתם׳ כמו
שמפורש לפנינו ואתם ידעתם את נפש
הגר כי גרים הייתם ולפי שצרתו מרובה
עונשו מרובה: (כא) לא תענון׳ כמו
למען עונתו בסבלותם ודיבר הכתוב
בהווה: (כג) והיו נשיכם וגו׳ מדה כנגד מדה: (כד) לא תהיה לו כנושה׳
כשיגיע זמן מלוה לגבות אל תדחק אותו לקחת משכון כדכתיב והנושה בא לקחת משכונ׳
וגו׳ או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו׳ כל נושה כשמגיע הזמן בא לקחת משכון׳
לא תשימון עליו נשך׳ למען הרחיב את ומנו: (כה) אם חבל תחבל׳ ע"ש ב"ר׳
כדכתיב בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה׳

ר ש"י

יגיחוס ב"ד ליכד לנכסי לגיסס לפי שאין
יודעים שם מהו לם נקט: (כד) אם
כסף תלוה את עמי׳ רבי יממעאל
אומר כל לם ולם שבמורה למוד מן מג'
וזה לחמד מהן: את עמי׳ (ב"מ עח) עמי ועוזר כולכים עמי שקודם עני ועשיר
עני קודם עיני עיניך ועמי עיר לחרת עמי עירך קודמין׳ וזה מלמעו לם כסף
הלוה׳ לם עמי תלוהו ולחזיה עמי לת העני ולחזיה עמך׳ (ד"ח לת
העני שלא תמהר מן מנכס ניזון נסלוחה שהוא עמו: את העני עמך׳ הוי מסתכל
בעצמך כלו לחה עני: לא תהיה לו כנשה׳ לף לחבעהו בחזקה לם לחה יודע
שאין לו לף הוי דומה עליו כלו הלויתו הלא כלו לף הלויתו לעומר לף תכלימהו:
נשך׳ רבים שהוא כנכיכת נחם שנחם נובך חכוהב קטה כרגלו ואיט מרגיש
ופתאום הוא מכלה לך ונופל עד קדקדו׳ כך כניה איט מרגיש ואיט מכר עד שהרגיש
עולה ומהסרו ממון סרבה: (כה) אם חבל תחבל׳ הלוה כשמגיע זמן ואיט פורע (חכול תחבל כפל

בעל הטורים

(כב) תענה׳ ג׳ לם עוה תענה
לם תענה לת נעוחי: זכו שנכנסו לם תענה תחנונים
דיוקין מכפל דכתיב לתענה ויקום לת תענון יכתיב
ניה לם עוה תענה שלא ישנה לוהם תענון לתענות
שלא יהיה לחוכות כלתענות חיוס: לת תענון. כמ"ש
ג' רבים׳ לם עוה תענה לחו׳ ג' יחיד׳ לומר ל'
עניו מיוחס ול' עני מועט׳ ד"א לומר שלא יהיה
עניים זה כזה שלפי׳ לם עוה כלחת מיהו עני כזה:
עמי העני. לעק יעק׳ שוע לתענה׳ כל כיוו לומר
עמי העני׳ לעק יעק׳ שוע לתענה׳ לם לחה לפרנסם יעק
ועשק למ' ג' גר וגו׳: ר הכל כי בזיונו שעם הוא
שלפעמים ס"ע ל"ן דמפרש קלי הוא ולויתיו תאכו הם

רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ : כו כִּי הִוא כְסוּתֹה
כסותו קרי לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־
יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי : חצי הספר ס רביעי
כז אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר : כח מְלֵאָתְךָ
וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי : כט כֵּן־תַּעֲשֶׂה
לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
תִּתְּנוֹ־לִי : ל וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה

רש"י

לך בתחלה עד כמה פעמים אמר הקב"ה כמה אתה חייב לי והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ומותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני ואני מחזירה לך אף אתה טול והשב): עד בא השמש תשיבנו לו · כל היום תשיבנו לו עד בא השמש וכשתבא השמש תחזור ותטלנו עד שיבא בקר של מחר א ובכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך לה בלילה (מכילתא): (כו) כי הוא כסותה · זו טלית: שמלתו · זו חלוק: במה ישכב · לרבות את המצע: (כז) אלהים לא תקלל · (סנהדרין סו) הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה ב לקללת דיין: מלאתך · חובה המוטלת עליך ג כשתתמלא תבואתך להתבשל והם בכורים: ודמעך · התרומה ואיני יודע מהו לשון דמע: לא תאחר · לא תשנה סדר הפרשתן לאחר את ד המוקדם ולהקדים את המאוחר שלא יקדים תרומה לבכורים ומעשר לתרומה: בכור בניך תתן לי · לפדותו בחמש ה סלעים מן הכהן והלא כבר נאמר עליו במקום אחר אלא כדי לסמוך לו כן תעשה ו לשורך מה בכור אדם לאחר ל' יום פודהו שנא' (במדבר יח) ופדויו מבן חודש תפדה אף בכור בהמה דקה מטפל בו ל' יום ואח"כ נותנו לכהן: (כט) שבעת ימים יהיה עם אמו · זו אזהרה לכהן שאם בא למהר את קרבנו לא יקרב קודם שמונה ז לפי שהוא מחוסר זמן: ביום השמיני תתנו לי · יכול יהא חובה לנו ביום נאמר כאן שמיני ונאמר להלן (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה ירצה מה שמיני האמור להלן להכשיר משמיני ולהלן אף שמיני האמור כאן להכשיר משמיני ולהלן וכן ח משמעו

שפתי חכמים

כשמשכנו בשעת שצריכו אינו חייב להחזיר: א (נח"י) מפני שכתוב במה ישכב מובן שבכסות לילה מדבר והא דכתיב עד בא השמש תשיבנו יהיה פירושו קודם ביאת השמש כמו עד בואי אליך או עד בא השמש יהיה בידך ואח"כ תשיבנו ל"פ כסות יום וכו' לפי שבכסות לילה נתנהל בפרשת תצא ושכב בשלמתו והא דמסיים במה ישכב לרבות גם כסות לילה (ב"מ קי"ד) וה"ה מנ"מ שממשכנין אותו כיון שצריך לחזור לו מפ"מו נכר תי' בגמ' דמהני ליה שאין שביעית משמטתו ושלא יעשו מטלטלין אצל בניו דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח: ב (נח"י) סנהדרין פ"ז ר"י סבר אלהים חול והזהרה לדיין ור"ע סבר אלהים קודש והזהרה לברכת השם ובין למ"ד חול ובין למ"ד קודש גמרינן תרווייהו מדלא כתיב לא תקל ופרש"י תקלל שתי קללות במשמע ואלהים שתי לשונות יש בו הלכך דרשינן תקלל אתרווייהו ע"ש: ג לא שכל אדם לא יאחר לכ"פ כשתתמלא וכו' י"ל כשיהיה לך: ד דהל"ל לא תאחר שליתן הבכורים דאין זמן מפורש בתורה אלא י"ל לא תאחר אותה ממקום שלתריה: ה פי' לא שתתן עצמו לי שהרי בפ' קרח כתיב אך פדה תפדה את בכור האדם וגו': ו (נח"י) טעות הוא וצ"ל לגאונר חזה דהא הכא מסיים בהמה דקה ועיין כו' ע"ש: ז אבל המקדים יכול להקדים והפי' אינו רק בן יום א' והאזהרה היא לאו הבא מכלל עשה דוקיה שבעת ימים וגו': ח כלומר כיון דהיכא

וביום

לָא תְשַׁוּוֹן עֲלוֹהִי חִבּוּלְיָא : כה אִם מַשְׁכּוֹנָא תִסַּב כְּסוּתָא דְחַבְרָךְ
עַד מֵעַל שִׁמְשָׁא תְּתִיבִנַּהּ לֵהּ : כו אֲרֵי הִיא כְסוּתֵהּ בִּלְחוֹדַהּ הִיא
תוֹתְבֵהּ לְמַשְׁכֵּהּ בְּמָה יִשְׁכּוּב וִיהֵי אֲרֵי יִקְבֵּל קֳדָמַי וַאֲקַבֵּל קְבָלְתֵהּ
אֲרֵי חַנָּנָא אֲנָא : כז דַּיָּנָא לָא תְקִיל וְרַבָּא בְעַמָּךְ לָא תְלוּט : כח בְּכּוּרָךְ
וְדִמְעָךְ לָא תְאַחַר בּוּכְרָא דִבְנָךְ תַּפְרֵשׁ קֳדָמָי : כט כֵּן תַּעְבֵּד לְתוֹרָךְ
לְעָנָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין יְהֵי עִם אִמֵּהּ בְּיוֹמָא תְמִינָאָה תַּפְרְשִׁנֵּהּ קֳדָמָי :
ל וֶאֱנָשִׁין קַדִּישִׁין תְּהוֹן קֳדָמַי וּבְשַׂר תְּלִישׁ מִן חֵיוָא חַיָּא לָא תֵיכְלוּן

רשב"ם

אבל אתה לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו וזהו לא תהיה לו כנושה : עד בא השמש · כל היום השיבהו לו כי חכמים פירשוהו בכסות יום : (כו) ושמעתי כי חנון אני · אע"פ שמן הדין יש לו משכון אינו חייב להחזירו אלא לפנים משורת הדין ולא היה לו לשמוע צעקתו אם לא מפני שרחום וחנון אני · אבל למעלה אצל אלמנה ויתום לא תענון כתיב שמוע אשמע צעקתו · הואיל ומן הדין שומע הקב"ה צעקתו לפיכך לא כתיב שם כי חנון אני : (כז) אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור · דבר הכתוב בהווה לפי שהמלכים והדיינים דנין דיני ממונות ונפשות רגילים בני אדם לקללם · וכן הוא אומר גם במדעך מלך אל תקלל · וכה"א כי קללת אלהים תלוי כשרואים את האדם תלוי מקללים את הדיינים לכך צוה לא תלין נבלתו : (כח) מלאתך ודמעך לא תאחר · זה הוא שכתוב ראשית דגנך תירשך ויצהרך · המלאה תרומת התבואה · כדכתיב המלאה הזרע · ודמעך הוא התירוש · ושמן זית יצהר שהם צלולים כעין דמעה ומזוקקים · וכן פירש מנחם : לא תאחר · אלא ראשית ותחלה לכל המעשרות : בכור בניך · כן תעשה לשורך וגו' כל אלו ענייני ראשית הם : (ל) ואנשי קדש · שלא לאכול דבר טמא כגון טרפה · וכ"כ לא תאכלו כל

בעל הטורים

הדיין : (כח) לא תאחר · בכור בניך · אלא תתן מיד אחר ל' יום : (ל) תשליכון אתו · ל' יתירה ללמדך שמרתיקין הנבלות מ: כעיר נו"ן אמה · לכלב תשליכון

רש"י

וביום השמיני אתה רשאי ליתנו לי (מכילתא): (ל) ואנשי קדש תהיון לי · אם אתם קדושים ופרושים משקוצי ט נבלות וטרפות הרי אתם שלי ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה · (מכילתא) אף בבית כן אלא שדבר הכתוב בהווה מקום שדרך בהמות ליטרף וכן (דברים כג) כי בשדה מצאה וכן (שם כג) אשר לא יהיה טהור מקרה לילה הוא הדין למקרה יום אלא שדבר הכתוב בהווה · וא"ת ובשר דתלוש מן חיוא חייא בשר שנתלש ע"י טרפת זאב או ארי או מן חיה כשרה או מבהמה כשרה בחייה: לכלב תשליכון אתו · (מכילתא) ק"ו לטריפה שמותרת בכל הנאות · א"כ מה ת"ל לכלב ללמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר (שמות יא) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר הקב"ה תנו לו שכרו :

שפתי חכמים

ג"ב דשמיני א"כ משמע דביום השמיני תתנו לי הוא רשות ולא חובה וק"ל: ט מפני שאחריו כתיב ובשר בשדה טריפה והוסיף מלת אם כדי שלא תפרש ואנשי קודש לשון צווי וכי תהיון לי · ומפני שיש כמה דברים בין אם תעשו כן אם לא תעשו לא תרחיק אתכם מלהיות שלי נגד סילוק נומר ואם לאו כו' שאם לא תהיו פרושים משקוצי נבילות לא תהיו לי והוא הוא עיקר המאמר שאין כוונתי רק על הלאו: י שהרי במקום אחר כתיב נבלה וטריפה כהדדי להקישן מה נבילה ל"ב בבית

לֹא תְאַלֵּם לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: ס כג א לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס: ב לֹא־ תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לָרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת: ג וְדָל לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ: ס ד כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ: ס ה כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב עָמּוֹ: ס חמישי ו לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ

שפתי חכמים

(ג) לא תשא שמע שוא. כתבגומו לא תקבל שמע דשקר מוסכם למקבל לשון הרע ולדין אלא ישמע דכני בעל דין עד שיבא בעל דין חבירו: אל תשת ידך עם רשע. סטיגון לא תביהו חניעת שקר כי שבטיתהו לסיוע לו עד חמס: (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעת. (סנהדרין ג) יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל הכל לתן לשון המקרא מיושב כפן על תוביהו שלתן מטין לתוכם בכללות דיין התר וסוף המקרא דרשו. לתרי כיוסי לסטות. שלא יש שנים כמתיישין יותר על המוכין סעם שלין על פיסוק לתוכם ובדיני נפשות בכחוב מדבר ומשמע המקרא דרשו: ולא תענה על ריב. על כל בתין הולקין על מוצאת שכ"ד לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד לקנטים שבהן שולין תחלה ביותמו לת דעתם: ולפי דברי רבותינו (סנהדרין ג) כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעות. לתייב מיתה בסנהדרין לחד שיבולו מחייבין על המוכין: ולא תענה על רב. לגעות מדבריו ולפי שהוא מסר יו"ד דרשו בו כן: אחרי רבים להטות. ויש נניס שלתה טעה לחתיסים ולומתי כומן שהן שנים המכריעין מחייבין יותר מן המוכין ומשמע שלתה לת מסים לחרי רבים לעשות שוחש לפי לחד היה שמסם לעוכה מכחן ממנו דיני נפשות מטין ע"פ לחד לזכות וע"פ שנים להוכיח. ואונקלוס מרגם לת המשנע מלפנים מם דבשיעור על דיוק ולשון המעבדי לפי הוא הפרשום כך הוא נדלם: לא תענה על ריב לנטות. לם שלתך דבר למסבע לת תעשה לעדך לחה ולשלך עשתך מן הריב לתת דין לחוכו לחתיהו: ולתי לומר ניתנו על תופניו וכן פרשונו: לא תהיה אחרי רבים להרעת. לם רחים לעשות מטין לת תלתך סוחלו ורבים הם לעגו מוצא לתהיהם: ולא תענה על רב לנטת וגו'. ולם יבלוך הדין על לחוכו המסבע לת תעשה על הריב דבר המעבד לתתי לחוכו רבים להטות לת המסבע מלחתיו לתת לתוכר לת המסבע כלחתר הרבים: (ג) לא תהדר. לת לתלוק לו בכבוד לשנותו נדין ולומר דל הוא לחוכו ס ולתכבדהו:

(ד) פי

לְכַלְבָּא תִּרְמוּן יָתֵהּ: א לָא תְקַבֵּל שְׁמַע דְּשַׁקְרָא לָא תְּשַׁוִּי יְדָךְ עִם חַיָּבָא לְמֶהֱוֵי לֵהּ סָהִיד שְׁקַר: ב לָא תֶהֱוֵי בָּתַר סַגִּיאִין לְאַבָּאשָׁא וְלָא תִתְמְנַע מִלְּאַלְפָּא מָה דְּיֵנָא בָּתַר סַגִּיאִי שַׁלָּם דִּינָא: ג וְעַל מִסְכֵּינָא לָא תְרַחֵם בְּדִינֵהּ: ד אֲרֵי תְּפָגַע תּוֹרָא דְּסָנְאָךְ אוֹ חֲמָרֵהּ דְּטָעֵי אָתֵיבָא תְּתִיבִנֵּהּ לֵהּ: ה אֲרֵי תֶּחֱזֵי חֲמָרָא דְּסָנְאָךְ רָבִיעַ תְּחוֹת טוֹעֲנֵהּ וְתִתְמְנַע מִלְּמִשְׁבַּק לֵהּ מְשַׁבְּקָא תְּשַׁבּוֹק כְּוָתֵהּ דְּבַלְבָּךְ עֲלוֹהִי וּתְפָרֵק עִמֵּהּ: ו לָא תַצְלֵי דִּין מִסְכֵּינָךְ בְּדִינֵהּ:

ר ש ב"ם

נבלה גו' כי עם קדוש אתה: (א) לא תשא שמע שוא. כמו שהעיד מיוחר לא תענה ברעך עד שקר. כמו כן הדיינים מיוהרין שלא לקבל עדות ולשמוע שקר אלא ודרשת וחקרת ואפילו אם יש שני עדי שקר אל תצטרף עמהם להעיד כמותם ואע"פ שיוגמר על פיהם כי אין מכחי ישם: (ב) לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם הם דנין שלא כדין לפי דעתך ואע"פ שלא יאמינו לך כי אם למרובים: ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות. כשהם מזהים אדם ופוטרים אפילו: (ג) ודל לא תהדר. כדכתיב לא תשא פני דל ולא תהדר פני נדול אלא בצדק תשפוט עמיתך: (ה) חמור שנאך. דבר

בעל התורים

תוהי ומעיר לים לת תפל שלת שוח כל סמסבר ל"ל לחיי להטות לנטות: (ב) ברוב. ר'. כפל ותידוד לסיק לסלמען לסניכו (מצלי י"ח). לת פשט מעבד לתניהך ברוב. לשון תרב ברוב (תהלים ג'). לתר לת לף לת הוא לל לת מעבד הכרוב תחלם לסנהדרין כדוש ולעיות בעל דינו הבא לתחריו: (ד) תפגע. כ' כמקרא. תמוהו פשוט. ובפה פשוט כבדם (פרשם ויצא). תרש מדוקק (מצלי ל"ח) ובו לתמרו מלת פרם ופשוט לת ולת ל"ל לתכיכה תעוב ובפרם ופשוט לת ולתניהך. ומה לתניהך בפרם ופשוט לת ולתניהך בפרם ופשוט לת ולתניהך. תעוב לתניהך לת פרם ופשוט בפרם ופשוט לת ולתניהך (ה) רבץ. ר' כמקרא. כפל ולתידוד לסנהדרין (מצלי ל"ח) לת פשט מעבד לתניהך ברוב. לשון תרב ברוב (תהלים ג'). לתר לת לף לת הוא לל לת מעבד הכרוב תחלם לסנהדרין כדוש ולעיות בעל דינו הבא לתחריו: (ד) תפגע. כ' כמקרא. תמוהו פשוט. ובפה פשוט כבדם (פרשם ויצא). תרש מדוקק (מצלי ל"ח) ובו לתמרו מלת פרם ופשוט לת ולתניהך. ומה לתניהך בפרם ופשוט לת ולתניהך. תעוב לתניהך לת פרם ופשוט בפרם ופשוט לת ולתניהך (ה) רבץ. ר' כמקרא. כפל ולתידוד לסנהדרין (מצלי ל"ח) לת פשט מעבד לתניהך ברוב. לשון תרב ברוב (תהלים ג'). לתר לת לף לת הוא לל לת מעבד הכרוב תחלם לסנהדרין כדוש ולעיות בעל דינו הבא לתחריו: (ד) תפגע. כ' כמקרא. תמוהו פשוט. ובפה פשוט כבדם (פרשם ויצא). תרש מדוקק (מצלי ל"ח) ובו לתמרו מלת פרם ופשוט לת ולתניהך. ומה לתניהך בפרם ופשוט לת ולתניהך. תעוב לתניהך לת פרם ופשוט בפרם ופשוט לת ולתניהך

ר ש"י

תראה חמור שנאך וגו'. כרי כי מעמם נל' דלמת סבות תר' לשומם על שמובי כי וכה פרשונו שמא תראה חמורו רובן תחת משאו: וחדלת מעזוב לו'. כמתיה: עזב תעזב עמו'. שוכה זו נשון עוכה וכן (מלכים ח יד) עזוב ועוזו וכן (מתיה ג) ויעזבו ירושלים עד החומה מלאוה עשר לעזוב ולסייע לת תוך לתמיר: כיוצא בו (דברים ז) כי תאהר בלבבך רבים הגוים לאלה ממני וגו' שמא תלמר כן כתמיה לל תיכל מסם. ומדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה וחדלת מעזוב לו' ס תחדל ופעמים שלתה עוזר לת כיוך וקן ותינו לפי כשודו וחדלת. לו בשמת עוכך מוכיכים תנם ומשלו על ישראל וחדלת:

בְּרִיבוֹ׃ ג מִדָּבָר־שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי
לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע׃ ח וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר
פִּקְחִים וְיַסֵּלֵף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃ ט וְגֵר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם
יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גtill גֵּרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃
יא וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ
וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃
יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת
לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃ יג וּבְכֹל
אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא

שפתי חכמים

ר ש״י

כמיקח שמתחייב כח: (ח) ושחד לא תקח. לפי לשפוט לעמת וכ״ש כדי להטות את הדין שבכל כדי להטותו לת הדין נאמר ככר לא תקח משפט: יעור פקחים. (כ״מ קיא מכילתא) ולפי תכם נתוסם ומטל מומד כוף שתשוקף דעתו עליו ויסתכא תלמודו ויכהה מאור עיניו: ויסלף. כתרגומו ומקלקל: דברי צדיקים. דכריס המשודקים: משפט גרך ובתרגומו פתגמין תקיפין: יסגיים: (ט) וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות מזהיר תורה על הגר (י) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה בניח כמו (דכריס כב) ואספת לנו מוך ניכך: (יא) תשמטנה. ״משבודה: ונטשתה. מלילה לאר זמן הניעור: ר״ת תשמטנה מעבודה גמורה כגון חרישה וזיעה. ונטשתה מלגול ומלקנט ויהרם תאכל חיה השדה: (מכילתא) לבקש מלכל חיה מה חיה יאכל. ״ בלא מעבר לך בניעור אלילים בלא מעבר מבלן למרו לין מעבר בכניעור: כן תעשה לכרמך. ותלמד המקרא מדבר קבמדם שלבן כמו שלמור למעלה היומו מזכיר לה לרבך: (יב) וביום השביעי תשבת. (מכילתא) לך בשבה שבניעית לא תעבד שבת בהשתים ״ ממקומה שלא תלמד סוחרו אל בשבה קדוש שבת בה שבת נרלתבת: למען ינוח שורך וחמורך. מן ע ניים לשחור שיהא

שמע

׃ כְּשַׁתְּנָא דְּשִׁקְרָא הֱוִי רְחִיק וְדִכְאֵי וְדִי נָפֵק (דכי) מִן דִּינָא לָא תְקַטּוֹל
אֲרֵי לָא אֲזַכֵּי חַיָּבָא׃ חוּשׁוּחְדָא לָא תְקַבֵּל אֲרֵי שׁוּחְדָא כְּעוֹר חַכִּימִין
וּמְקַלְקֵל פִּתְגָמִין תְּרִיצִין׃ ט וְגִיּוֹרָא לָא תְעִיקוּן וְאַתּוּן יְדַעְתּוּן יָת
נַפְשָׁא דְּגִיּוֹרָא אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ י וְשִׁית שְׁנִין
תִּזְרַע יָת אַרְעָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּהּ׃ יא וּשְׁבִיעֵיתָא תַּשְׁמְטִנַּהּ
וְתָרְטְשִׁנַּהּ וְיֵיכְלוּן מִסְכֵּנֵי עַמָּךְ וּשְׁאַרְהוֹן תֵּיכוֹל חֵיוַת בָּרָא כֵּן תַּעְבֵּד
לְכַרְמָךְ לְזֵיתָךְ׃ יב שִׁתָּא יוֹמִין תַּעְבֵּד עוֹבָדָךְ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
תְּנוּחַ בְּרֵיל דֵּינּוּחַ תּוֹרָךְ וְחֵמָרָךְ וְיִשְׁקוֹט בַּר אַמְתָּךְ וְגִיּוֹרָא׃ יג וּבְכֹל
דִּי אֲמָרִית לְכוֹן תִּסְתַּמְּרוּן וְשׁוּם טַעֲוַת עַמְמַיָּא לָא תְדַכְּרוּן לָא

בעל הטורים

כד מנוחל זה מכוכי לכתמ״ך: (י) ית תבואתה והכניסים. לחסוי פירות שהם שניים שנכנסו לבניעית: (יג) ושם אלהים אחרים. שלש לריעות: ניחר לך על המצות שהן המועדות בלבי עובד עובדו מוכים. שאין פסח למעודת מוכים לומר שם עבודת כוכבים לם הם נהנים והוכים בכל שנות לפי תאין בפסח לחור בהנאה

שפתי חכמים

ר ש״י

תזוע ואוכל עכנים ש״מן הקרקע לו מינו לגע יחכמנו כתוך כנים לחרת לין זה ניית לגע נער: בן אמתך. (מכילתא) נעבד העכל בכהוב מדבר: והגר. זה א״נ תוסב: (יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. (מכילתא) לעשות כל מלות עבה ב׳ בתורה שכל שניהם שבתורה תזכרה היה במקום לנו: לא תזכירו. שלא יהמר לו שמוד לי בלד עבודת בוכבים ג׳ פלונים לו העמוד עמי ביום עבודת בוכבים פלונים. ד״ל וכל לבר לחרתי לניכם תשמרו וכם תלהים לחרים לת זכירו לנמדך שבקולה עבודת בוכבים בנגד כל המלות כולן ובכחב

תַּזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃ יד שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי
בַּשָּׁנָה׃ טו אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ
מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ טז וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי
מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה
בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃ יז שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה
יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה׃ יח לֹא־תִזְבַּח
עַל־חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃ יט רֵאשִׁית
בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי

שפתי חכמים

ר ש"י

ומצה לא פסיר לח טון: לא ישמע
מן כעובד כוכבים: על פיך. כלא פעמא
שמפסות עם עובד כוכבים ויבטל לך
בעבודת כוכבים אלו ממלאכת אחרת
שיזכור על ידך: (יד) רגלים. פעמים וכן
(במדבר כב) כי כחימני זה שלש רגליס:
(טו) חדש האביב. שבאביב מהמלאת
בו בתיבה לבין לשון לחם. בכול ולחמון לבשל
פירות: ולא יראו פני ריקם. כשהלוו
לרחות פני כרגליס ד מביאין לי עולות
(חגיגה ז): (טז) וחג הקציר. הוא
ד חג שבועות: בכורי מעשיך. שהוא זמן
שהאת בוכרים שבהם הלחם הבאין בעלרת
היו מתירין ה שהרם למחות ומביאין בכורים
למקדש שנאי (במדבר כח) וביום הבכורים
וגו': וחג האסף. הוא חג הסכות:
באספך את מעשיך. שכל יחות שהאת
שהבואה מתיבשת בשדות ואת לוקסים
לוקה לל שבים מפני הגשמים: (יז) שלש
פעמים וגו'. לפי שהעניין מדבר בשבועות
ז שאוכך עמר שלא יקשקו שלש רגלים
ממקומן (מכילתא): כל זכורך. הזכרים
לל שהאת לת ד ביאת כיד ביכול עד
ולא ילין חלב חגי וגו'. מן למזבח:

ר ש"י

עד בקר. יכול לף על המערכה יפסל
בלינה ת"ל על מוקדי על המזבח ב כל
לינה: ולא ילין. אין לינה אלא בעמוד
השחר שנאי עד בקר לחבל כל לינה יכול
להעלותן מן השרפה למזבח: (יט) ראשית
בכורי אדמתך. לף הבכורים טעונין
בכוסים לבך נאמר לף כאן ב בכורי אדמתך.
כיצד הדש בכוס לחוך הדהו ניחה הלה
שבכרה מכך עליה גמי ם לנסכים ומקדישה
ואין בכורים אלא מהבעה ג המיוחין מהמוכרן
בפרק [illegible]

ר ש"ם

בכל מקום לפי ענין המעשה (בהקב"ה)
שבפרשה קורא את הקב"ה ' וגם רבות'
דרשו הנה האדון ה' באבות מסמך פארה
בכל מקום שאתה מוצא את הלשון הזה
כויצא דיורין ומבנים דיורין: (יח) לא
תזבח על חמץ. שתהא השבתת שאור
קודמת לוא"ו שעות של ארבעה עשר
שהוא זמן שחיטת פסח בין הערבים
משבע ולמעלה: חלב חגי. הפסח. כתוב
בו ולא תותירו ממנו עד בקר. וה"ה
לאימורין: (יט) ראשית בכורי אדמתך.
משבעת המינים האמורים בפ' כי תבא
ולקחת מראשית כל פרי האדמה בעלותך
ברגלים אז תביא בכוריך: לא תבשל גדי
בחלב אמו. דרך העזים ללדת שני גדיים
יחד. ורגילים היו לשחוט אחד מהם
ומתוך שרוב חלב בעזים. כדכתיב ודי
חלב עזים להמך וגו' היו רגילים לבשלו

שפתי חכמים

בגמרא גיטין (מגילה דף ו'): כ פי' היה לפעולה כל
שהיה לתו לפעולתי להקטרה מן הכהר ולילך לתו לפעל
שהיה העלו על המזבח לפי. רגע לתר קודם תור הכהר
כגר להקריב תפילת לתר תור הכהר ולתן להקטרת ל"ת
תרי קרתי ל"ל דעיקר קרת דעל מוקדי וגו' כת
לפעל שהיה להעלותן על המזבח משם הקטרה לפי
ויש גם כל לילה כדי שיהיה לו לתך ולפעל ג"כ
שהם העלו על המזבח כל הלילה ולילך לתו לפעל
כגר להקריב תפילת לתר תור הכהר ולתן להקטרת ל"ת
של הרמ"ם: ל ובקלן מהמחות תיכו בך כתיב כאן
לתמתך לתד ממש וכו' ובל"ל הרמ"ם ובל"ל לתלן
הבכורים מיכ בכורים ולתן יכול לומר ושהה כפי
שהתיר וגו' לתר ממש ל"ל מיכו לתלן תלת תורה
[illegible]

יִשְׁתְּמַע עַל פּוּמְכוֹן׃ יד תְּלַת זִמְנִין תֶּחוֹג קֳדָמַי בְּשַׁתָּא׃ טו יָת
חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא תִּטַּר שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוֹל פַּטִּירָא כְּמָא דְפַקֵּידְתָּךְ
לִזְמַן יַרְחָא דַּאֲבִיבָא אֲרֵי בֵּהּ נְפַקְתָּ מִמִּצְרַיִם וְלָא יִתְחֲזוֹן קֳדָמַי רֵיקָנוּן׃
טז וְחַגָּא דַּחֲצָדָא בְּכוּרֵי עוֹבָדָיךְ דִּי תִזְרַע בְּחַקְלָא וְחַגָּא דְכַנְשָׁא
בְּמִפְקָא דְשַׁתָּא בְּמָכְנְשָׁךְ יָת עוֹבָדָיךְ מִן חַקְלָא׃ יז תְּלַת זִמְנִין
בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוֹן כָּל דְּכוּרָךְ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ׃ יח לָא תִכּוֹס עַל
חֲמִירָא דַּם פִּסְחִי וְלָא יְבִיתוּן בַּר מִן מַרְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא עַד
צַפְרָא׃ יט רֵישׁ בְּכוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לָא

ר ש ב"ם

ושונה אהדדותיו · ורבותינו דרשו לרבות
שבירתת כלים: (טז) וחג הקציר· קרבנות
הכתיבים בפ' שור או כשב ושתי הלחם
שהם מנחה חדשה: בכורי מעשיך ·
להתיר חדש במקדש: וחג האסיף · חג
הסוכות בשעת אסיף אשר מלאו הגרנות
בר והיקבים תירוש ויצהר · ויצוה הכתוב
לישב בסוכות לזכרון כי בסדבר ישבו
באהלים ולא היה להם קרקע ולא דגן
ותירוש ויצהר הרי שלשה רגלים הלוים
כולם בפירות הארץ · אביב · וקציר ·
ואסיף: (יז) האדון ה' · והארץ שלו שלא
יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות
כמו שמפורש בפ' כי תשא שלש פעמים
בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה'
אלהי ישראל · יסמיך ליה כי אורישׁ גוים
מפניך והרחבתי את גבולך ולא יחמוד
איש את ארצך בעלותך לראות וגו' וכן

ר ש"י

עד בקר · יכול לף על המערכה יפסל
בלינה ת"ל על מוקדי על המזבח ב כל
לינה: ולא ילין. אין לינה אלא בעמוד
השחר שנאי עד בקר לחבל כל לינה יכול
להעלותן מן הרשפה למזבח: (יט) ראשית
בכורי אדמתך. לף הבכורים טעונין
בכוסים לבך נאמר לף כאן ב בכורי אדמתך.
כיצד הדש בכוס לחוך הדהו ניחה הלה
שבכרה מכך עליה גמי ם לנסכים ומקדישה
ואין בכורים אלא מהבעה ג המיוחין מהמוכרן
בפרק [illegible]

בְּחֶלְבּ אִמּוֹ׃ פ ששי כ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ
לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׃
כא הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא
לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׃ כב כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע
בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצַרְתִּי
אֶת־צֹרְרֶיךָ׃ כג כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וֶהֱבִיאֲךָ אֶל־
הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו׃
כד לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר מַצֵּבֹתֵיהֶם׃
כה וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־
מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ׃ ס כו שכעי לֹא תִהְיֶה
מְשַׁכֶּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא׃ כז אֵת־
אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹתִי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא

ר ש״י

שִׁשְּׁתֵי חֲכָמִים

בְּמַלְכָּת (דברים ח) מִלְּמַן תִּשְׁמַע וְשִׁנַּנְתָּם וגו׳: לֹא תַבְשֵׁל גְּדִי׳ לְפִ עֵגֶל וְכֵן כְּעֵגֶל גְּדִי בְּחֹמֶץ גְּדִי מֻלָּח ל׳ וְלֹד לְךָ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא תְּהֵא מוֹלֵךְ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת ס בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים גְּדִי וְסִלְקֵךְ לְפֶרֶס לְחַבְרֵיו עֵזִים כְּגוֹן (בְּרֵאשִׁית לז) תָּבִיא לְבָבָה גְּדִי עִזִּים לְךָ גְּדִי פְּעָמִים (שם כז) שְׁנֵי גְּדָיִי עִזִּים לְלַמֵּד עַל מְקוֹם שֶׁנֹּאמַר גְּדִי סְתָם לְךָ עֵגֶל וְכֵן בְּמַמְעַט וְכֵן מְקוֹמוֹת נִכְתָּב כָּתוּב ה׳ לְאִיסּוּר תְּלוּיָה וּלְ

לְאִיסּוּר הֲנָאָה וּלְאִיסּוּר בִּישּׁוּל (פסחים כז חולין קטו): כ) הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ׳ כְּלוֹמַר נִתְכַּוַּנְתִּי שֶׁתְּהֵא נְחוּמָה וְכֵיצַד מְזוּמֶנֶת לְכֶם (שמות לג) כִּי לֹא תַעֲלֶה ע בְּקִרְבֶּךָ: אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי׳ אֲבָל זָמַנְתִּי לְךָ לְכֶם זֶה פְּסוּטוֹ׳ וּמִדְרָשׁוֹ לֹא הַמָּקוֹם אֲבָל הַכִּיּוּתִי כֹּחַ מְקוֹמִי׳ נֵיכֶר פ בְּנִגְדּוֹ וְזֶה ל׳ מִן הַמִּקְרוֹאוֹת שֶׁמּוֹמְלִים שֶׁבְּמַמ״ק עַל מַעֲלָה מִכֹּחַ בְּנֶגֶד בְּמַמ״ק עַל מַטָּה: (בא) אַל תַּמֵּר בּוֹ׳׳ לְשׁוֹן מֶרֶדְתָּ כְּמוֹ (יהושע ז) הַמֹּר יִמָּהֵר לְךָ סִיף: כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם׳ לְשׁוֹן מְלוֹנֵי בְּכֹחַ שֶׁהוּא מִן הַכֹּחַ הוֹטִיפוּן וְשׁוּב שֶׁהוּא מְגִיהַ וּמְיוֹ עוֹשֶׂה מְגִיהַ עֲלֵיהֶם וּמוֹחֵל: כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׳ מְתוּקָּן לְרַחֵם הַמִּקְרָא שֶׁנֶּאֱמַר כִּי שְׁמִי מְשׁוּתָּף בּוֹ׳ וְרַגְזָנִין זֶה מֵעֲשֵׂה

תֵּיכוֹן בִּשְׂר בְּחַלְבָּ׃ כ הָא אֲנָא שָׁלַח מַלְאָכָא קֳדָמָךְ לְמִטְרְךָ
בְּאָרְחָא וּלְאָעָלוּתָךְ לַאֲתְרָא דְּאִתְקְנִית׃ כא אִסְתְּמַר מִן קֳדָמוֹהִי
וְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ לָא תְּסָרֵב לְקִבְלֵהּ אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיכוֹן אֲרֵי
בְּשְׁמִי מֵימְרֵהּ׃ כב אֲרֵי אִם קַבָּלָא תְּקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ וְתַעֲבֵד כֹּל
דְּאֲמַלֵּיל וְאֶסְנֵי יָת סָנְאָךְ וְאֶעִיק לְדַמְעִיקָנָךְ לָךְ׃ כג אֲרֵי יְהָךְ מַלְאָכִי
קֳדָמָךְ וְיַעֲלִנָּךְ לְוָת אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וּכְנַעֲנָאֵי חִוָּאֵי וְיבוּסָאֵי
וְאֶשְׁצִנָּנוּן׃ כד לָא תִסְגּוּד לְטַעֲוָתְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן וְלָא תַעְבֵּד
כְּעוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי פַּגָּרָא תְּפַגְּרִנּוּן וְתַבָּרָא תְּתַבֵּר קָמָתְהוֹן׃ כה וְתִפְלְחוּן
קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן וְיבָרֵךְ יָת מֵיכְלָךְ יָת מַשְׁתְּיָךְ וְאַעְדֵי מַרְעִין בֵּישִׁין
מִבֵּינָךְ׃ כו לָא תְהֵי מְתַבְּרָא וַעֲקָרָא בְּאַרְעָךְ יָת מְנָן יוֹמָךְ אֲשַׁלֵּים׃
כז יָת אֵימְתִי אֲשַׁלַּח קֳדָמָךְ וְאֶתְבַּר (נ״א וְאֶשַׁנֵּשׁ) יָת כָּל עַמָּא דְּאַתְּ

ר ש״ב״ם

בחלב האם ולפי ההוה דבר הכתוב׳ ונגאי היא (הדם) ובלועה ורעבתנות לאכול חלב האם עם הבנים׳ ודומא זו באותו ואת בנו ושילוח הקן ללמדך דרך תרבות ציה הכתיב ולפי שברגל היו אוכלים בהמות הרבה הזהיר בפ׳ רגלים שלא לבשל ולא לאכול גדי בחלב אמו וה״ח לכל בשר בחלב כמו שפירשו רבותינו בשחיטה חולין: (כ) שולח מלאך וגו׳׳ כדכתיב ביהושע כי אני שר צבא ה׳ עתה באתי להושיע את ישראל: (כא) אל תמר בו׳ מנזרת אם תמר ימירנו׳ ואם הוא דגש׳ הרי הוא וריחו לא נמר׳ כמו אל תפל דבר מנזרת נפל׳ אבל אינו מנזרת סרבנות מן מרה מריתי׳ שא״כ

ר ש״י

שְׁמוֹ בְּקִרְבּוֹ׳ מְעֻרְבָן בְּנִי׳ שֶׁלִּי: (כב) וְצַרְתִּי׳ כְּתַרְגּוּמוֹ צ וְאָעִיק: (כד) הָרֵס תְּהָרְסֵם׳ לְשׁוֹן קְלָלָה: מַצֵּבֹתֵיהֶם׳ תַּכְנִיס בָּהֶם מִזְבְּחוֹת לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם: (כה) וּבֵרַךְ׳ מְפֻלָּשׁ ר לְשׁוֹנוֹ: מִשְׁבָּלָה׳ שֶׁלֹּא תְהֵא מְשַׁכֶּלֶת: (כו) וְהַמֹתִי׳ כְּמוֹ וְהַמַּמְתִּי וְהַגְּמוֹנוֹ וְאַגְּזֵם׳ וְכֵן כָּל לְשׁוֹן פְּעוּלָה שֶׁלֹּא נִכְפְּלוּ לָהּ בְּתוֹכָהּ לְדַבֵּר בְּנִיַּן פְּעָלִים מְקוֹמוֹת שֶׁמְּעַל לוֹ כְּכוֹתֵל וּמְגָדִים לֹא לוּחוֹת וּמִקְדָּן כְּמִלְּמְטָה כְּגוֹן וְהִמְקִי מְגוֹרַת (ישעיה כח) וְהַמֵּס גַּלְגַּל עֶגְלָתוֹ׳ וְכְּמוֹתוֹ מְגוֹרַת (ב״ה ו) וְכַמָּה כֵּיוֹצֵא בָּהֶם׳ הִיה לוֹמֵר אֵל תְּמִרֵהוּ כְּמוֹ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יְמָרֵהוּ אֶת פִּיךָ: כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ׳ בִּשְׁבִילוֹ הוּא מְצוּיָה לָכֶם׳ אֲבָל לְשֵׁאת לִפְשִׁעֲכֶם אֵין בִּידוֹ רְשׁוּת: (כג) כִּי יֵלֵךְ׳ שֶׁהֲרֵי יֵלֵךְ: (כד) כִּי הָרֵס תְּהָרְסֵם׳ מֹדִיעֲךָ הַגְּדוֹלָה שֶׁתְּהָרְסֵם מִשְׁקַל דָּגֵשׁ מְעַכְּרֵי׳ וְשִׁבַּרְתִּי מַצֵּבֹתָם׳ וְשִׁבַּרְתִּי בְּהֵם אַסְפַּמְיָא וְאַשְׁכְּנַז כְּמוֹ שֶׁהִנַּחְתִּי מִשְׁקַל דָּגֵשׁ: (כה) וְהַסִרֹתִי מַחֲלָה׳ שֶׁבְּאֶה ע״י מִים רָעִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּמָרָה: (כו) לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֶּלָה׳ וְאִם׳ בְּגוּרוֹת לֹא תִהְיֶה

שִׁשְּׁתֵי חֲכָמִים

צ וְלֹא הִפְרִיס כְּמוֹ וְגַם כֵּהָה: ק וְלֹא לְעִנְיַן הַכְּתָב: ר מְעֻבְּיָם בְּגָלוּי: ש לְעִנְיַן כָּל הַמִּקְרָאוֹת מוּסָב עַל הַמַּאֲמָר וְשִׁבְּחָם לְךָ ה׳ תּוֹלִיכֵם וְתֹלִיו הַאי שִׁבְּחָא לְךָ כ׳ וְכֵן יִכְתֹּב לְאַחַר וּמִיַּיתֵר וְגוֹ׳ וְגַם קָסָם מִשְׁמַע

בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף׃ כה וְשָׁלַחְתִּי
אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־
הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃ כו לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת
פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃
ל מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ
אֶת־הָאָרֶץ׃ לא וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם
פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי ו אֶתֵּן בְּיֶדְכֶם אֶת יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ לב לֹא־תִכְרֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם
בְּרִית׃ לג לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן־יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי
תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ׃ פ כד א וְאֶל־
מֹשֶׁה אֱמֹר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא
וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק׃ ב וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה
לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ׃ ג וַיָּבֹא

שפתי חכמים

ר ש"י

דלוטי מגזרת (יבמות יט) דלוני ותכרו. (סנ מט) על כפיס תקוניך מגזרת (סופטים ס) תקני נב. (ז"ח יב) לתת מי לרוטי מגזרת (לויב כ) לגן עזב דליס. ומתרגם וכמוהו ולקטל טוטפת הוא שלנו מגזרת מיתה כיתה לון פ"ח שלא בפ"ח ולא מ"ם שלא מודגשת ולא נקודה מלחפוס. לשון ומתני כגון (במדבר יד) ומתה לם כעם האה וכתי"ו מודגשת לפי שהצמ במקום ב' תוי"ן. התחת גרבת לפי שלון מיתה בלא תי"ן. והתחרת מצמצת כמו לתחרתי עציתי. וכן ונתתי התי"ו מודגשת שהיא באה במקום שתים לפי שהיא נדיך שבשב הוי"ן שתים ליסוד כמו (יהושע י) ביום תת ה' (קהלת ג) מתה לחלוים היא וכשלישי לבמוס: ערף. שיטוו מלפניך ויספכו לך ערפס: (כה) הצרעה. מין ברך העוף ויתכה מכה לוחה בעיניהם ומטילה בהם תרס והם מתים. (כופא לו) ולמרעה לא ש"ע עבדם לם כיוכדן. ומתני ומכנעני הם לתן סימון ושוא לשיכך מכל ז' לומות לא מה כלון תלה אלו. והוי תע"ם שהוא מעבר כיוכדן והלחה שם רכוזיו בתוכה כוסה על שפת כיוכדן עמדה וזקפה בהם מרס: (כט) שמטה. ריקנים מבני תרס לפי שתתם מעט ואין בהם כדי למלות לוחה: ורבה עליך. ותרבה התנין: (ל) עד אשר תפרה. פרהם ל' פרי כמו פרו ורבו: (לא) ושתי. ל'

אֲתַי לַאֲנָחָא בְּהוֹן וְאֶמְסַר יָת כָּל בַּעֲלֵי דָבָבָךְ קֳדָמָךְ תְּחַזְרֵי קְדָל׃
כח וְאֶשְׁלַח יָת עָרְעִיתָא קֳדָמָךְ וְתֵתָרֵךְ יָת חִוָּאֵי יָת כְּנַעֲנָאֵי וְיָת הִתָּאֵי
מִן קֳדָמָךְ׃ כט לָא אֲתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ בְּשַׁתָּא חֲדָא דִּילְמָא תְּהֵי
אַרְעָא צְדָיָא וְתִסְגֵּי עֲלָךְ חַיְוָת בָּרְא׃ ל זְעֵיר זְעֵיר אֲתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ
עַד דְּתִסְגֵּי וְתֵחְסַן יָת אַרְעָא׃ לא וְאָשַׁוִּי יָת תְּחוּמָךְ מִימָא דְסוּף
וְעַד יַמָּא דְפִלְשָׁתָאֵי וּמִמַּדְבְּרָא עַד פְּרָת אֲרֵי אֶמְסַר בִּידֵיכוֹן יָת
יָתְבֵי אַרְעָא וְתְתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ׃ לב לָא תִגְזַר לְהוֹן וּלְטָעוָתְהוֹן
קְיָם׃ לג לָא יֵתְבוּן בְּאַרְעָךְ דִּילְמָא יְחַיְבוּן יָתָךְ קֳדָמַי אֲרֵי תִּפְלַח
יָת טָעוָתְהוֹן אֲרֵי יְהוֹן לָךְ לְתַקְלָא׃ א וּלְמֹשֶׁה אֲמַר סַק לְקֳדָם יְיָ
אַתְּ וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מְסָבֵי יִשְׂרָאֵל וְתִסְגְּדוּן מֵרָחִיק׃
ב וְיִתְקָרֵב מֹשֶׁה בִּלְחוֹדוֹהִי לְקֳדָם יְיָ וְאִנּוּן לָא יִתְקָרְבוּן וְעַמָּא לָא

ר ש"ם

יסות. אלא את מספר ימיך אמלא. לבא בכלח אלי קבר: (כז) את אימתי. חתת אלהים על בעלי מלחמתך: והמותי. והמסתי מהומת קולי. כדכתיב וירעם ה' בקול גדול על פלשתים ויהומם. וכן ברק ויהום. כמו מן סבב סבותי. אבל לי מיתה יאמר והמתי כמו והמתתי. ושתי כמו ושתתי. וכן כרתי ברית כמו כרתתי: (לא) ים סוף. שהוא בתחלת מזרח ארץ ישראל כמו שמוכיח בפ' אלה הדברים: ועד ים פלשתים. שהוא במערב כדכתיב ופלשתים מאחור: וממדבר. שהלכו בו ישראל מדרום: עד הנהר. נהר פרת בצפון. כדכתיב מצפון תפתח הרעה כי בבל בצפון: (א) ואל משה אמר. משה גנש אל הערפל אשר שם האלהים ויאמר ה' אל משה כה תאמר. כל הפרשיות הללו עד כאן אל בני ישראל ביום ששמעו עשרת הדברים. ואל משה אמר לבדו בשעת ירידתו בו ביום עלה אל ה' למחר אתה ואהרן וגו' ואח"כ ירד משה ויספר לעם את כל דברי ה' וגו'. ואח"כ ירד ולמחר בנה מזבח והקריב קרבנות ובו ביום עלה ויכסהו הענן ששת ימים וגו'. ואל משה אמר. מלאך עלה אל ה' מדלא כתב אלי כט"ש

שפתי חכמים

לקמן בפ' עקב בן תביא עליך וגו' ולפי שם עושין לוטו בין מחיילותיו בן מחיה וכו' לפי שהוא גלוי לפי שעתידין להטעות וכ"ע דכתיב בתיב בן תביא שהרגו ומכה וגו' דמשמע דטעמא הוא משום שמעות כתיב תביא תיב לתרך. ופ"ל דכתיב בתיב שם שהוא שולח מלאך וגו' ופירש"י בן תביאנו שתעודין לחטוא ולא לשמוע לקולו ולא תמרה בו שהוא נושא את שמי וכו' ל' רש"י כי ישלח מלאך. א' מלאך ממש בפ' בלעם: ב' דכ"ל כי הרי כי יהיו משמש שם מקומות שהוא משמש בל' אדם כמו והם המיטו שם מקומות אחרים משמש בל' אחר כמו והם תקריב: ג' מלכתיב תחתיו ויספר לעם ופירש"י בו ביום. תת על דבדי ס' ו' מלות מיוחס ומלות פרשיה בד' בסיון ופ"ה בשבועות בפ' בסיון ופ"ה בשבועות

מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים
וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה נַעֲשֶׂה: ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיַּשְׁכֵּם
בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים
עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים: ו וַיִּקַּח
מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:
ז וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: ח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם
וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה
עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ט וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם
לָטֹהַר: יא וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ

ר ש"י

משה לבדו: לא הטעפל: (ג) ויבא
משה ויספר לעם: כו ביום: את כל
דברי ה': מנות ד פרישה והגבלה: ואת
כל המשפטים: (מכילתא נמ יתרו) ג'
מנות שנלטוו בני נח: ובכח וכבוד לא
ולא וכרה לדומה ודיינו שיתנו לפס כמוכה:
(ד) ויכתב משה: (מכילתא) מכלל שיש
ועד מתן תורה וכתב מנות שנלטוו במרה:
וישכם בבקר: כמחשבה נסיון:
(ה) את נערי: הבכורות: (ו) ויקח
משה חצי הדם: (זבחים נו) מי הלקו
מלאך: בלא ושלקו: באגנות: שהי לגמות
בהם להני דם שלום ולחד להני דם שלמים להזות חלקם ומקצן למזבח
בבוקרו לבוקרו לבריות במילה ובזולת דמים שמין בזולת בלא
עבילה: (ז) ספר הבריה: מכלליות ועד מתן תורה ומנות שנלטוו במרה:

ויזרק

יִסְקוּן עַמָּהּ: ג וַאֲתָא מֹשֶׁה וְאוֹשְׁתָּעִי לְעַמָּא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דְיְיָ
וְיָת כָּל דִּינַיָּא וַאֲתִיב כָּל עַמָּא קָלָא חַד וַאֲמָרוּ כָּל פִּתְגָמַיָּא דִי מַלִּיל
יְיָ נַעֲבֵד: ד וּכְתַב מֹשֶׁה יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דְיְיָ וְאַקְדֵם בְּצַפְרָא וּבְנָא
מַדְבְּחָא בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא וְתַרְתָּא עָשְׂרֵי קָמָן לְתַרֵי עֲסַר שִׁבְטַיָּא
דְיִשְׂרָאֵל: ה וּשְׁלַח יָת בּוּכְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַסִּיקוּ עֲלְוָן וְקָרִיבוּ
נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ תּוֹרִין: ו וּנְסִיב מֹשֶׁה פַּלְגוּת דְּמָא וְשַׁוִי
בְּמִזְרָקַיָּא וּפַלְגוּת דְּמָא זְרַק עַל מַדְבְּחָא: ז וּנְסִיב סִפְרָא דְקְיָמָא
וְקָרָא קֳדָם עַמָּא וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַעֲבֵד וְנִקַּבֵּל: ח וּנְסִיב מֹשֶׁה
יָת דְּמָא וּזְרַק עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל עַמָּא וַאֲמַר הָא דִין דַּם קְיָמָא
דְּגָזַר יְיָ עִמְּכוֹן עַל כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין: ט וּסְלִיק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מְסָבֵי יִשְׂרָאֵל: י וַחֲזוֹ יָת יְקָר אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
וְתִחוֹת פָּרְקָא יְקָרֵהּ כְּעוֹבַד אֶבֶן טָבָא וּכְמֵחֲזֵי שְׁמַיָּא לְבָרִירוּ:
יא וּלְרַבְרְבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה נָזְקָא וְחֲזוֹ יָת יְקָרָא דַיְיָ וַהֲווֹ חָדָן

ר ש"י

לפנינו עלה אלי ההרה: (ד) לשנים עשר שבטי ישראלי לעד שכולם נתרצו בקיום הברית: (ה) את נערי: בכורות: (ז) ספר הברית: דכתי' למעלה ויכתוב משה וגו':
נעשה ונשמע: נעשה מה שדיבר ונם נשמע מה שיצוונו עוד מכאן ולהבא ונקיים:
(י) ויראו את אלהי ישראל: כעין וראיה את אהורי: לבנת: לוהן: וכעצם: מראה כמו (איכה ד') אדמו עצם מפנינים: לטהר: כשהשמים ברור בלא עננים: (יא) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו: אע"פ שראו את אלקי ישראל לא שלה הקב"ה ידו:
אע"פ שראו את אלהי ישראל כמ"ש כבלע את הקדש ומתו: וכן באנשי בית שמש
כי ראו בארון ה': ובמשה רבינו כי ירא מהביט וכאן חלק להם הקב"ה בבוד
ומפני כריתות הברית נראה להם כמו שפרשתי בברית בין הבתרים אשר עבר בין

ר ש"י

(ח) ויזרק: עיין מ"ש וזרק
על מדכחא לכפרא על עמא: (י) ויראו
את אלהי ישראל: כשהלכו ונישו
ונתחזיונו מיהו הגה בלה הקב"ה
לעבכם ממתן כהורה ומתוין לגדל ולכיטות עד יום הנוכת המשכן: וזקקים עד ויהי
העם ממתנונים וגו': ובמעי כם לחם כ': ותלכל בקלים ממהמה בקלים ממהמה:
כמעשה לבנת הספיר: (כושה יב) היה היתה לפניו כמעשה סבעמד לזכור לפניו
על ישראל שהיו משועבדים במעשה לבנים: וכעצם השמים לטהר: משמלמלין היו
אור ומדוה נראין: וכעצם: כתרגומו ל' מרחה: לטהר: ל' כהר וצלול:
(יא) ואל אצילי: לם נדב ואביהוא והזקנים: לא שלח ידו: מכלל שהיו

כעל השורים

(יא) ויחזו ויאכלו וישתו: כ"ל. כמו שאוכל ושותה ויחזו
לך משלחן שיש מעדנים (מיכה ב) כמו לעמו יחזו לם
פלוטים וזה היה משלחן שוה ד"א ויחזו לשון כתלמים
ויתכלו ויפתו מה הכא לשלמה ובמ' לף ויחזו משלחן

שפתי חכמים

יתרו: ד מדכתיב למעלה ויבנה כסופו ויבן מזבח תחת
ההר וגו' ש"מ כה היה ביום ה' כדפרש"י בפרשת יתרו
וזה לך כוה שבדר לעם היה יום ה' לפניו לכוה יום ד'
וכדפרש"י בפרשה: ומקבה ברה"ם מיתה דכתיב ר"ע
(ד' ע"ו) תמרו בבדיה דלה"ע מנות הנלוט בתלת
בדיחת חתר לה ובד' בדיחת עבוד פריסה ומגרני
ברע. בשמע דתרוייהו בד' בדיחת הוי וע"ש. (ג"ע)
נלה עיון דוהי כתמיהה היתה בג' בתוהם לבל הפרישה
עומה מיתה בד' בתוהם בדיחת היתה על זה ש"מ:
ה בתב זה להודיעו שעליות מבה לבד עם עדה ותביטה
ויקנים לקבלת התורה ביום ביום בתחילו שבוה שבה
לפיכך נלה בד' יומי דתמר ז' כי: ו (ע"ו) לפי שבעבודה
היתה בבוהות עד שבוקם המשכן ואע"פ שבעליות עבתרו
בתחלה המעל ובזה בתחלת ביקה מלין: ז לפי שבתה
אחד להני דם שלום ואחד להני דם שלמים להזות חלקם ומקצן למזבח
בבוקרו לבוקרו לבריות במילה ובזולת דמים שמין בזולת בלא
עבילה: (ז) ספר הבריה: מכלליות ועד מתן תורה ומנות שנלטוו במרה:

ויזרק

אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן
וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם׃ יג וַיָּקָם מֹשֶׁה
וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתּוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר הָאֱלֹהִים׃ יד וְאֶל־
הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בָּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה
אַהֲרֹן וְחוּר עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם׃ מפטיר
טו וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃ טז וַיִּשְׁכֹּן
כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא
אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן׃ יז וּמַרְאֵה כְּבוֹד
יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יח וַיָּבֹא
מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים

ר ש"י

לחוים להשלמת מספר יב: ויהזו את האלהים. סיו מסתכלין בו כלב גם מתוך אכילה ושתיה כך מדקם מהומות. ומוקמים לה בהגים קן: אצילי. לשון גדולים כמו (ישעיה מג) ומלילים קראתיך (במדבר יא) ויהלך מן הכרות. (יחזקאל מא) עם תמות לעולם: (יב) ויאמר ה' אל משה. נלחה מקן סוכה: עלה אלי ההרה והיה שם. מ' יום: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. כל סג מלות וכלם עסרה מלות לכללן עסרת הדברות הן. וכיצד עשרים וכוים בתחלת סיפה לכל דבור ודבור מלות

התליות בו: (יג) ויקם משה ויהושע משרתו. עד ידעתי מה טיבו של יהושע כל זמן שהוא משרתו של משה. ולומר לתי שהיה מתלמיד מלוה ורב עד מקום הגיעה בהומי הסר שהיו רבתי גילך משה ושלחה ומשה ויעל משה נבדו לא כך מלינום ויאמרו ונשכב עם כל מ' יום שבן מעיו בשיור משה ויאמרו יהושע עמהם: (יד) ואל הזקנים אמר. ט נתלחו מן סמתנה: שבו לנו בזה. ובתעבהו כלן עם סתר העם כמהנה ג לילות וכתיב הזה: הזר. נעה על מרגים היום ותבין כלב בן יפנה שמה (ד"ם ח) ויקח ו בלב שם תפרה ותיב לו שם הזר.

תפרה

ר ש"י

לתורם. ז מרגים כדתיתה בסוכה: מי בעל דברים. מי ע"ם לו דין: (טו) ויכסהו הענן. (יומא ד) רכותיו תולקן בדבר. ים משם תומרים לתו שבת יתים שמ"ח עד עלרת (יום מתן תורה רש"י ופן): ויכסהו הענן. פ נסב: ויקרא אל משה ביום השביעי. לומר עשרת הדברות ומשם וכל כתי ישראל עומדים לתת שתלך כתחוב בכתוב למשה (יומא שם) זו"ח ויכסהו הענן למשה ו' יתים נלחר עשרת הדברות וסם היו בתחלת מ' יום בעלה משה לקבל לוחות ולמדך שכל הכתוב למתנה שכיום עשון פרוש ו' ק יתים: (יח) בתוך הענן. ענן זה כתין ענן הוא ועשה לו הקב"ה למשה

סנהדרין

ר ש"י

ולמדך שכל הכתוב למתנה שכיום עשון פרוש ו' ק יתים: (יח) בתוך הענן. ענן זה כתין ענן הוא ועשה לו הקב"ה למשה

סנהדרין

בְּקֶרֶב־בְּנֵיהֶן דְּאִתְקַבָּלוּ כְּאִלּוּ־אָכְלִין וְשָׁתָן׃ יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַק
לְקֳדָמַי לְטוּרָא וֶהֱוֵי תַמָּן וְאֶתֵּן לָךְ יָת לוּחֵי אַבְנָא וְאוֹרַיְתָא וְתַפְקֻדְתָּא
דְּכְתָבִית לְאַדּוֹעֵיהוֹן׃ יג וְקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשָׁעַ מְשַׁמְּשָׁנֵהּ וְסַלֵּק מֹשֶׁה
לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ׃ יד וּלְסָבַיָּא אֲמַר אוֹרִיכוּ לָנָא הָכָא
עַד דְּנִתּוּב לְוָתְכוֹן וְהָא אַהֲרֹן וְחוּר עִמְּכוֹן מַן דְּאִית לֵהּ דִּינָא יִתְקָרֵב
לְקֳדָמֵיהוֹן׃ טו וּסְלֵיק מֹשֶׁה לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יָת טוּרָא׃ טז וּשְׁרָא
יְקָרָא דַיְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי וַחֲפָהִי עֲנָנָא שִׁתָּא יוֹמִין וּקְרָא לְמֹשֶׁה
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ עֲנָנָא׃ יז וְחֵיזוּ יְקָרָא דַיְיָ כְּאֶשָּׁא אָכְלָא בְּרֵישׁ
טוּרָא לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יח וְעַל מֹשֶׁה בְּגוֹ עֲנָנָא וּסְלֵק לְטוּרָא

ר ש"י

הגזרים האלה. וכתב שם ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית וגו'. וכן לפנינו בכריתות ברית פ' כי תשא וראית את אחורי. וכתיב ויעבור ה' על פניו וגו' וכתיב בתריה הנה אנכי כורת ברית: ויאכלו וישתו העולות הקריבו והשלמים אכלו שכתיב למעלה ויזבחו זבחים שלמים: (יב) אשר כתבתי. הלוחות מכתב אלהים שנתן לו בסוף ארבעים (חסלת ואלה הכישפטים). פרשיות על מנת תוכן ואחור הקלף כפרוסן ויעלתה כפרוסה רבינו שלמה. תני תמי ז"ן:

בעל השורים

שות על ידי תמילה וזריזה דכתיב (יחזקאל י"ג) ותחללוני וגו' כפתוני תחלה לחם שבעתיני תחלה ואחים שאני לכם תמיד מכם נמנחת שקר: (טו) ויכס. כ' כמכסים. כסה תמיד ויכסו הענן כמדבר סתים (פ' בשלוח) ויכסו ישראל כסת כדד (פ' בשכם) ויכסו נוראות עד לעולם (ד"ם פ' כ"ג) ויכסו פרים נמחים (תיהי ט"ו) כמר שכתוב כ' שכתן על סר סיני היה מכסה לעולם כל זמן שהיה מכשיש מתחשים תלוי ויכסו פרים נמחים ומחרב פנים ומשלוק מכסים [מעתיד לחזור לפי בב"ח]:

שפתי חכמים

שים שהיו תין דיומים ין ומ"ד שרוינן דין פ"ם נקרתו כ"ד תלוף. לכן פירש"י תור נגם על מרים היה לעומר ע"ב נלח שניהם ביחד היו יוצאים ודיש רבה קדושים היו שיהו לתשון בשני ולדברי הכל פשוטים הם תלה ולמי כל אחד היה דין בפ"ע פירש מהרש"א שהיה דן יחידי: ע"ן לח שהלך מי לשון שלום: גם לח נעל דבריו בעל לשון ועיין לקוסף בפסוק שלח שהוא כמדבר במלת שם כתיב תחר מי שהיה בעל דברים: ם ולח למשה מפני שהתירה מיד כשיו ויקרא אל משה משמע שהדבר היה ומן נומר שהיה מפני משה משמע שהדבר היה כל יום ישים שהרי מ"ם היה עולה ויורד כל יום כמ"ש בפרשת יתרו לכל. ומ"ד ויקרא אל משה שהדבר היה בתחלת מ' יום וישים פירוש ויכסהו משה שהיה מכסה כל הענן למשה ומשה ויקרא: צ תא"ם שלשה ימים קודם לתחר מ"ם היה תוציא בפ"ם כדכתיב רש"י נעיל הוי תחר זה ומשה על סדר הפר. תלוש סיפור על עשרת הדברות ותח"כ בפיפור של תלוחות ויכי משה כאר וגו': ק ותא"ם שהיו ב"ם. משם פרישה ז' ימים קודם ל"ב היינו מפני חטא שומלתו ניצו: (שמות לד) ויקח ו בלב שם תפרה ותיב לו שם הזר.

חסלת פרשת משפטים

יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃ פ פ פ קי״ח · עזי״ל סימן · תמ״י סימן
ומפטירין הדבר אשר היה כירמיה סימן נד

תר״ג	עשין	משפטים יש כה ל״ת פוקח כ״ג עשין ולא״ת לעולם׃
מב	לדון דין עבד עברי · נעזן יוכל כ״מ · ע׳ (במ״ו) :	
מג	לייעד אמה עבריה · לו לבנו כאמן יוכל · ע׳ (מקי״ב) :	
יז	אב לא יעדה והפדה ·	
	לא ימישול למכרה :	פח
	שארה כסותה ועונתה לא יגרע · וכן מכל תאבה · בכל מקום ובכל זמן ז׳ :	כט
ה	מכה אביו ואמו מיתת · כתוב · בכל מקום ובכל זמן ש״ב · ע׳ (תקי״ב) :	ך
יח	לדון · מוסף יומם סתם כתוב כאמצע נפש :	
יט	לדון כאשר עשת כן יעשה לו · כשמוצין שם קשה · בכל מקום ובכל זמן :	
כ	לדון נקם ינקם · כפיה כאמצע נפש :	
כא	לדון כי יגח שור או כי ינוף · כשמוצין · בכל מקום ובכל זמן :	
	לא יאכל בשר של בע״ח · כשומד לפקול בע״י ניסא כי״ב :	לא
כב	לדון כי יפתח איש בור · בכל ל״ד בכל מקום ובכל זמן :	
כג	לדון גנב · קנן בכל כ״ד קום כשמוצין :	
כה	לדון ושלח · ובער · שהוא מוקי בן ובת בכל ב״ד · בכל מקום ובכל זמן :	
	לדון נוקי אש · בכל ל״ד · בכל מקום ובכל זמן :	
כו	לדון כי יתן איש כסף · שהוא שומר חנם בכל כ״ד · בכל מקום ובכל זמן :	
כז	אשר יאמר כי הוא זה · דין שו״ע בכל כ״ד · בכל מקום ובכל זמן :	
כח	כי יתן חמור · לשומר שכר · ובוכר · לדון בכל ב״ד · בכל מקום ובכל זמן :	
כט	לדון כי יושל · דין שואל בכל כ״ד · בכל מקום ובכל זמן :	
ל	כי יפתה בתולה · קנס כמוצין · ושימהנה בעבד · בכל מקום ובכל זמן :	
	מבשפה · פיתח מבשל בשקיעה בכל ב״ד בשב״ג · ע׳ (תקי״ח) :	לב
	וגר לא תונה · בדברים · בכל מקום ובכל זמן ש״ב ועיין (בצ״מ) :	לג
	ולא תלחצנו · כאמור · בכל מקום ובכל זמן ש״ב ועיין (בצ״מ) :	לד
כב	כל אלמנה ויתום לא תענון · ושבא מפיהם וכהנתי · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	לה
לא	אם כסף תלוה את עמי :	
	לא תהיה לו כנושה · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	לז
	לא תשימון עליו נשך · שלא לטרוח טרח ושוער ושלא לכלותה כריבית ושוברים גם	
	על כ׳ הל״ג · ואפילו עובדי גם על פ׳ (ס״ו שמ״ד תקע״ב) · לא שוכר על כ׳ (ל״ע ·	
	תקע״ב) בכל מקום ובכל זמן זכר ונקבה :	לז
טז	אלקים · כוח דיין לא תקלל ונוקב כ׳ · כי׳ (בצ״ב) · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	לח

הפטרת משפטים (בירמיה סימן לד)

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ
בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר׃ לְשַׁלַּח
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים לְבִלְתִּי
עֲבֹד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־
בָּאוּ בַּבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים
לְבִלְתִּי

סגולת ציון ויאמר · ע׳ קנקן דגנים · ויכבשום · תפיסה מחקה :

וְהָיָה מֹשֶׁה בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן׃

	עשין	מנין המצות	לאוין
ע		ושלא לברך השם · זה מגדף · בפקיעה · בכל מקום ובכל זמן ש״ג · ע׳ (תקי״ט) :	לט
עא		ונשיא לא תאור בשם · ג׳ פוקח עו׳ · ס׳ (ס״ט בג״כ) בכל מקום ובכל זמן ש״ג :	מ
עב		מלאתך לא תאחר · שלא להקדים תוכי בתנוחת בח״י ש״ג :	מא
עג		מרפה לא תאכלו · לוקה · בכל מקום ובכל זמן ש״ב וכן קדשים שיולו ממחוסר	מב
		כפרה״ב וכן תמר שיולו מכהמתה קודם שחיטה :	
עד		לא תשא שמע שוא · לישון · ונכפ״ד · וכן (בצ״ד ש״ב · בכל מקום ובכל זמן :	מג
עה		אל תשת ידך עם רשע · שלא לקבל עדות נגד עכו״ם · בכל מקום ובכל זמן :	מד
עו		לא תהיה אחרי רבים לרעות · בשבול תחד בדיני נפש :	מה
עז		לא תענה על ריב · שלא ילמוד תוב מי שלמד זכות בד״ע :	מו
עח	לב	אחרי רבים להטות · לאוה בד״ם בג׳ · לאוה אי בל כל ד״ם בח׳ :	
עט		הדל לא תהדר · שלא לרחם על שני בדין · בכל מקום ובכל זמן · ב״ד :	מז
פ	לג	עזוב תעזוב עמו · לפרוק משא בחבב · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	
פא		לא תטה משפט אביונך · פ׳ הוטה מפני רבשו · בכל מקום ובכל זמן ב״ש :	מח
פב		ונקי וצדיק אל תהרוג · שלא לדון בלומד בדעת בדיני נפש :	מט
פג		ושוחד לא תקח · לפי לדין לאחר · ושאמן ע׳ (תנ״ג) · בכל מקום ובכל זמן :	נ
פד	לד	והשבתיות תשמרנה · בשבת · ע׳ (צ״ב) · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	
פה	לה	ביום השביעי תשבת · בשבת · ע׳ (צ״ב) · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	נא
פו		ושם אלהים אחרים · לא תזכירו בשבועה ולנדר ולוקה · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	
פז		לא ישמע על פיך · שלא ידיח עיר הע״ג · פקוח · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	נב
פח	לו	שלש רגלים תחוג · להקריב שלמי חגיגה בזמנם :	
פט		לא תזבח הפסח על חמץ · ולוקה בזה״ב זמן ש״ב · ע׳ (ט) :	נג
צ		ולא ילין חלב · מהלמודו כל קדשי עד בוקר זכרי בכאה :	נד
צא	לז	ראשית בכורי תביא בית ה׳ · בח״י בשפ״ב · זכר ונקבה :	
צב		לא תבשל גדי · וכן כל בשר בחלב אוכלו · בכל מקום ובכל זמן ש״ב :	נה
צג		לא תכרות להם ברית · ושם ישבדו שו״ע בח״י ע׳ (תקי״ו) :	נו
צד		לא ישבו בארצך · בכל זמן זכר ונקבה בח״י · ע׳ (תקי״ח) :	נז

הפטרת משפטים

לְבִלְתִּי עֲבֹד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃ וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁיבוּ אֶת־
הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיַּכְבִּישׁוּם וְיכבשום קרי
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם
הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר׃ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים

סגולת ציון ויאמר · ע׳ קנקן דגנים · ויכבשום · תפיסה מחקה :

תשלחו

תִּשְׁלַחוּ אִישׁ אֶת־אֲחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים
וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־
אָזְנָם: וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ
לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: וַתָּשֻׁבוּ
וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־
שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים
וְלִשְׁפָחוֹת: לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר
אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב
אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַוְעָה לִזְעוה קרי לְכֹל מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ: וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ

מצורת ציון וחלבו · מג׳ חלב : לנפשם · ע׳ לזון : לזעוה · ע׳ תנדנה : העברים · העוברים : הקימו · מלעון קיום :

שמות כה תרומה

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: ג וְזֹאת הַתְּרוּמָה

שפתי חכמים

א דהא כל דבר שבשופט עלו קוה : ב כל עומר אלא מפרקין ל׳ תרומה וכגבסה כמו שוק סהרומה · ולא״ם : ג דק״ע כיון דהרומה הכתה קולה הפרשה ולא״ר נאמר שכות דבר שים לו קצה כמו הרומת גורן ויקח לכן מי׳ ממנומם ואין לתן שום קצה · ח״ע דק״ע כיון שפי׳ תרומה הפרשה כל״ע נתחלט ענין הפרשה ולא״ר כל״ע לנמוד ויקחו לי תרומה · ומלת ממנומם שמוסיף רש״י על הפסוק משום דק״ע דפשוטו של מקרא משמע שהתרומה יכיה מנוף כלים ולכך הוצרך לומר ממין לתוך לכ״ע יפרישו לי ממנומם נדבם ומלת נכיים. ולפי זה לפי שלתת תרומה לשעל מיכה לתת קלי לתיכה לשמה ומפי שהפרשה לשעל שהיכה לתיכה היה נדבה כמנמו מלתר יזכנו לנו · ולא״ם : ד ולפי לתר יזכנו ומנו״ן מוקלעת בקרא דנו״ן : ה פי׳ במנומם ולפי פי׳ לתן כי לפ תרומת המשכן אינה נדבת כל ג׳ ו״ל : ולא״ר לתרומה ולתרגמן ומקלעת אלו כתן של לתר יזכנו נגו וכך וגו׳ : ו נקבים ולתרגמן ומקלעת · אלו כתן של לתר יזכנו ועשו״י לתרגמן היה מלת אחוקין בלעזין · ועשו״י לתרגמי שהם

(ב) ויקחו לי תרומה · לי א״נ למעני : תרומה · הפרשה ב יפריש לי ג ממנומם נדבה : ידבנו לבו · לתון ד נדבה והוא לתן לתן שוב כלע״ז (נשעיה) : תקחו את תרומתי · לתכו רבוקיו ג׳ תרומות התומות לתן ה׳ תרומה בקע לגלגלת בעשו מהם הלדים כמו שמפורש בלוה פקודי · ו׳ תרומה המזבח בקע לגלגלת לקופות לקנות מהן קרבנות לבור · ואת תרומה המשכן נדבת כל אחד ואחד · ז״ג דברים ד׳ התלויים בעניו כולם כוונתו למלאכת המשכן או

בעל הטורים

(ב) ויקחו לי תרומה · פתח דבר אל בני ישראל בלשון שוה כמו דברו אל כל יהושלים בשביל שהם כו הסרון כיס פייסם ואיתא במדרש תהר ר׳ תנכו ומה לעשות מהן לשעת מהן וכפרה ליהיה לתמר דבר אל בני ישראל לשון שוה כדאתחיק לה ישראל ומיטלים לת ממומם מה תהא עליכם : תרומה תוכיות מ׳ תורה שהתורה אמתנה ל׳ יום היה לתוכלי תרומה שניתת התמרון לת ניתנה תורה לנת לתוכלי המן שניה לה לתוכלי תרומה וקח ויקחו לי לשמי שכל מי שעשה בתורה כהון ניקח לי אתין לי לנקב״ע בשעלמו לנת ר׳ לתמר אל בלשם נלבד ועל כן סמך ל׳ ויקחו לי

ר ש״י

(ג) תרומה · הפרשה ממנומם :
(ד) ותולעת שני ·
צמר הצבוע בצבע אדום קרוי תולעת · והצבע קרוי שני · כדכתיב (נהום ב׳) אנשי חיל מהולעים · מלובשים בגדים צבועים · וכן האמונים עלי תולע · בגד צבוע · וכן מוכיח אם יהיו השאיכם כשנים כשלג ילבינו · אם יאדימו כתולע כצמר יהיו השני והשלג שם של צבעים, זה אדום וזה לבן · אבל תולע והצמר שגיהם צמר אלא שהתולע צבוע צבוע והצמר הוא לבן בלא צבע : ושש · פשתן

ר ש״י

(ג) זהב וכסף ונחשת וגו׳ · כלם כלו כנדבת לים לים מה שנדבו לנו תון מן הכסף שבא בשוה מחצית השקל לכל לחד · ולת מחצית השקל

אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִפְנֵי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ
בֵּין בְּתָרָיו: שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם הַסָּרִיסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם
הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל: וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד
מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִבְהֵמַת הָאָרֶץ:
וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם: הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה
וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפוּהָ בָאֵשׁ
וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא
בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי: גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב
וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׂחָק
וְיַעֲקֹב כִּי־אָשִׁוב אשיב ק׳ אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים: מלא יוד

מצורת ציון · תלקו · ספריסים · מין סרוס : הנבנים · מלכון הנבנים : כעניים · ענין פיוס : יפתק · צבוקם · מג׳ צבוים :

אונקלוס

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִפְרְשׁוּן
קֳדָמַי אַפְרִשׁוּתָא כֹּן כָּל גְּבַר דִּיהֵיתְרְעֵה לִבֵּהּ תְּסַבּוּן יָת
אַפְרִשׁוּתִי: ג וְדָא אַפְרִשׁוּתָא דִּתְסַבּוּן מִנְּהוֹן דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא:

אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וְכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת: ד וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: ה וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת
תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: ו שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: ז אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד
וְלַחֹשֶׁן: ח וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם: ט כְּכֹל
אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית
כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: ס י וְעָשׂוּ אֲרֹן עֲצֵי שִׁטִּים

שפתי חכמים

חלוקי מלואים הנזכרים כאן וכ"ה לה בחיבוי הלוח
שם שבמצור נדבו: ד דק"ל כיתיל ואינו דומה לשאר
מלבוש אחר בתיב כתיל ואחרון דומה לשאר
וכן דאמרת בה לה הוזכר שם ככה יובר זה הין קוטלת
דבתי ככה הו: ה [ונון פ"י בל' תרגומן לאחר לבוש ·
ומוכחת ר"מ מבגדי כהונה שנאמרו הלוי
מלכלם ואחרון ואלעזר בני לבושם כהנים ויאמ"ק בתיב
מין היו הלוח ומקבלין בני לבושם כהנים ויאמ"ק בתיב
בגדי קדש יעשו לאהרן אחיך ולבניו לכהן לי ואמנם
דבגל הכהנים היו לובשים בגדי קדושה ובגדי לאחר ולא
כולם מין תחר ומגנוניים בתיב הת מכנסי הבד עד
מצוע וכך כולן קדושים ר"מ דשם קדושים ודרשם קדושים
הכלם לאחר ולאחרן ולבניו דכל מלוי בהדיא קדושים
קדושים ע"כ הכלם לאחר ולבניו במלוי בגדי כהונה
והכלם לאחר ודאי לתרגמן נאי מין לאחר לנוטע: ם ולאי
קרי העורות כיל"ן ועורות על עזים וכתב קרוב במקום
מלוי של עזים מפני שהוי לוחם מן העזים עלמן
ד ולאינו מתהלם בריחטן ל"ל לדומים: ב ומצא
דיחסקול מין חיה שמתה היא ולא לוין אחר כמ"ש
בגמרא בע"ח: ל (תהי"ן) פ' מלכיהם ביבשה לחן
במדבר הלו שנה ד"ו ומשמע דלשחיד יהיה הכל עכשיו
לו: ם דק"ל לאחור ג"ל לך ל' אחר זיל ער סדום
אחר זה משום מהתר מעשים כמו שמפורש מגרגרו
בגרסא קדמא ועי"ש ולמה היה זה השמן אחר לקיטן כו
הכתוב מגיד מהתר מעשים ומאחרן לעשות כן תמיד
שיכול להעלות קודם שלא יכבו: ב כי משום שהכהנים
עלו אחר הפושרה היתה סתם בשמים היה בשמים מיוחדים
שהם מר דרור וכו' והיה שהכתוב קלי ובאב לאחר
המשחה שהם והרמ"ם כתיבו ע"ש: ם נשמר שהם
מפורש בהדיא בקטורת ערב ובקרי כי בשמים שלמון
כמו שמפורש בתורה סעלמת קיטור ומחזות עשן: (ז) אבני
שהם · שהיה הוקרבו שם לעוקר כתפוד כתמור בותרה כהני
בשושן לכם בזכר מוכב כמו נומא ומחזין הכתן שם למלואים קדושים לאחר
מלואים

שפתי חכמים

כלל מלואים שמכן שהוקרב שם ככף יותר
שנת' (במדבר לה) וככף פקודי העדה וגו'
נקב לגלגלת וגו' ובאהר ככסף ז הכתן שם
כנדבה עשתה לכלי שרת: (ד) ותכלת·
צמר צבוע חכדם תלגון והצבוע ירוק·
(יחזקאל ד מגחות מד): וארגמן צמר צבוע
ממין נקע שמשו ארגמן: וששי · היה
שמהן: ועזים · מוה על ם עזים לכן ר"ל
מלרגם בכגונא שמם ומהפתר בגוונין שלו:
ועצי שטים · ומלין היו נמהם ל כמדבר
פירש רבי תנחומא ישקב לכונו נפש כרוח
קדש בעתידין ישראל לעמוד משכן במדבר
והביא לרזים למלויים ונעשה זה לבניו
ליטלם עמהם כשילאו ממלרים: (ו) שמן
למאר · למן אין לך ם נשעשה נר תמיד:
בשמים לשמן המשחה · בעשה למזבח
כלי ג המשכן והמשכן לקדשו והוקרבו לו
בשמים כמו שמפורש בכי תבא: ולקטרת
הסמים · שהיו מקטירין בכל ערב ובקר
כמו שמפורש בותרה לוה ם ולשון קטרת סעלמת קיטור ומחזות עשן: (ז) אבני
שהם · שהיה הוקרבו שם לעוקר כתפוד כתמור בותרה כהני
בשושן לכם בזכר מוכב כמו נומא ומחזין הכתן שם למלואים קדושים לאחר
מלואים

ר ש"י

אבל שאר המינים הם צמר צבוע: ועזים·
מיטה של שער עזים: (ו) לשמן המשחה·
ניפורש בכי תשא: ולקטרת הסמים·
כלומר לצורך קטרת הביאו סמים
כדכתיב בקטרת קח לך סמים בכי
השא: (ז) מלאים · שהאבן מכלא עומק
המשבצות כעין אבני המבעת: (ח) מקדישי·
לשון מועד שמתקדש ומזדמן אליהם
לדבר מוכן כדכתיב ונועדתי שמה לבני ישראל: (ט) ככל אשר אני מראה · שכל
הראיות של כלים ושל בנינים הראה לו ה' למשה כמו שמצינו ביחזקאל בבנין
ב' שהראהו בבבל בכל מראות אלקים וגם בדיבור הראה לו ופי' לו כמה שכתוב
וכן מוכיח לפנינו בכל אשר אתה מראה בהר אם בדבור לבד היה אומר אשר
אתה מראה למה הוצרך לומר בהר: (י) ועשו ארון עצי שטים: לפי שהיא
דבוק ארון של שטים נקוד חטף פתח ו ואע"פ שבמעשה בצלאל מצינו שעשה
תחלה משכן ואח"כ כלים ארון ומנורה ושלחן· שהיכן יכנים את הארון והשלחן
כל זמן שאין משכן עשוי אלא בצווי הוצרך לפרש עשיית הארון ותשלחן

ר ש"י

מלואים ומקום למשכן קרוי מכבנות:
לאפד ולחשן · לכני כהנם לאפוד
ולכני המלואים לתכן ע ובחן ולאפוד מפורש·
בותתה תלום וכם מיני תכשיט: (ח) ועשו
לי מקדש · ועבו פ לשמי בית קדושה:
(ט) ככל אשר אני מראה אותך·
(מגחות כט) כלן לת תבנית צ המשכן·
המקבלת הזה מחזור למקבלת בימעלה
ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך·
וכן תעשו · (ס.הדרין זו שבועות יד) לזהרות הם יחיד מן הכלים לו
כתיעבו לי כלי בית שולמים כגון שולחנות ומזהרות וכיוצא ומזהרות שעשה שלמה
בהגניות ולו העשו לותם (חוספתא שבת לת) ולת לה היה המקבלת מחזור למעלה
מימה לה היה לו לכתוב וכן תעשו ולה היה כן העשו והיה מדבר על עשיית חומל מועד
וכלו: (י) ועשו ארון · למין לחזהרות שמוסיף כלה בגלים עליהם כמין ארגז

ד וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ וְמַעְזָא: ה וּמַשְׁכֵי דְּכָרֵי מְסַמְּקֵי
וּמַשְׁכֵי סַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין: ו מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמַיָּא לְמִשְׁחָא
דְּרְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: ז אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אֶשְׁלְמוּתָא
לְשִׁקְעָה בְּאֶפּוֹדָא וּבְחוֹשְׁנָא: ח וְיַעְבְּדוּן קֳדָמַי מִקְדְּשָׁא וְאֶשְׁרֵי
שְׁכִנְתִּי בֵּינֵיהוֹן: ט כְּכֹל דִּי אֲנָא מַחֲזֵי יָתָךְ יָת דְּמוּת מַשְׁכְּנָא וְיָת
דְּמוּת כָּל מָנְוֹהִי וְכֵן תַּעְבְּדוּן: י וְיַעְבְּדוּן אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין
אַמִּין וּפַלְגָא אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָא רוּמֵהּ:

ר ש"י

אבל שאר המינים הם צמר צבוע: ועזים·
מיטה של שער עזים: (ו) לשמן המשחה·
ניפורש בכי תשא: ולקטרת הסמים·
כלומר לצורך קטרת הביאו סמים
כדכתיב בקטרת קח לך סמים בכי
השא: (ז) מלאים · שהאבן מכלא עומק
המשבצות כעין אבני המבעת: (ח) מקדישי·
לשון מועד שמתקדש ומזדמן אליהם
לדבר מוכן כדכתיב ונועדתי שמה לבני ישראל: (ט) ככל אשר אני מראה · שכל
הראיות של כלים ושל בנינים הראה לו ה' למשה כמו שמצינו ביחזקאל בבנין
ב' שהראהו בבבל בכל מראות אלקים וגם בדיבור הראה לו ופי' לו כמה שכתוב
וכן מוכיח לפנינו בכל אשר אתה מראה בהר אם בדבור לבד היה אומר אשר
אתה מראה למה הוצרך לומר בהר: (י) ועשו ארון עצי שטים: לפי שהיא
דבוק ארון של שטים נקוד חטף פתח ו ואע"פ שבמעשה בצלאל מצינו שעשה
תחלה משכן ואח"כ כלים ארון ומנורה ושלחן· שהיכן יכנים את הארון והשלחן
כל זמן שאין משכן עשוי אלא בצווי הוצרך לפרש עשיית הארון ותשלחן

בעל המורים

(ד) תכלת · צמר צבוע כחול: (ה) ועזים·
תמונה (פ' של חלים: (י) ועשו ארון· בכלם כתיב
ועשית תוך מכתיב כתיב ועשו של כלים עשה שלמה
כיוצא בהן תוך מלבון · ארון · לוחיות לוהן שיש בם
ארון בו ושתיהן לוהן שיש בהן ארון בו ולוחיות
בעמודי מן שבתי תורה שיש בהן ארון בו · ולוחות
שבירה מן שבתי תורה שיש בהן ארון בו · ארון
שעשה משה ושם בו לוחות שבירה ושם בו ספר תורה
ומלא ומלא ומלא קומתו · כל מדותיו שוו
שנאמר כאן ומלא ומלא קומתו · כל מי שיעסוק במלאכת

וְחֵצִי אַרְכּוֹ וְאַמָּה וְחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וְחֵצִי קֹמָתוֹ: יח וְצָפִיתָ
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר
זָהָב סָבִיב: יט וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל
אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: כ וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים
וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: כא וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל
צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם: כב בְּטַבַּעַת הָאָרֹן
יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ: כג וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֶת הָעֵדֻת
אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: כד וְעָשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמָּתַיִם
וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ: כה וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים
זָהָב מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: כו וַעֲשֵׂה

שפתי חכמים

ת"ק ר"ג וחכ"א מנ"ל ג"ח מנ"ל ג"ם דלמא
לא סיב רק לחד וכיב מיפב מנים ומתין ביניב כדרך
שמקרבים פוסים (מכו"ן) וי"ל דכפרכא ז' של עבריים
מהלין שכיו מוממין כי לחומות יש כו כל לחומות על
ת"ק ב"ג לפי שבלחומות יש כל כמוכם ולכך רומה בפ'
ז' כחל"ם ב"ם שכיו כל החומה לנכך מן הגגים"ל שלין
בו ומ"ם חין כו גגים"ל חלא לח לנרך לגמרי כב'
לפי שכהלהן עלמו כיב ג' ל"ל לכן כתב בקרא חלמעו
יהיהם כחל"ם חלפה שבפו בעיומה כיעמר ג' לחיומה
כיו וכיו מוממין זה לנוך זה ומ"מ כיב מ"ב מכיב
ומתין לנך בפו בעיומה וחל"ם כיב מ"ב לח מהין לח
ר' לפל לי כיב ב' מכהן וב' מכהן לנחרו על לחין לח
כיו יכולין שני כני לדם כמהלין לינך זה בנך זה לפי
שלח יכיב בעיומה לחין לחמה וחלין: ש' מדכתיב בחחלב
בשבועה מהלין יכיו הבדים ג"ל למכזב ח"ל ולח

וזהו סימן לפתר תורה: (יב) ויצקת • ל' התכה כתרגומו: מעמתיו • פתרגומו
זויותיו • וכזויות העליונות כתוב לכבכת כיו נהומים בתים מכהן וכתים מכהן לרחתו
על ר' מהן וכבדים נחושים בפה ותכהו על מהן מפסיק בין הבדים למתים ולפי כין כד
לכד מיכיו שני ב"ל הנעשים לת מהין מהכהן ניתיהם וכן מפורש במקומות כפ'
בתי הלמה: ושתי טבעת על צלעו האחת • כן כן ד' טבעות שבחחלת
המ"ק ופיהם לך הוכן כיו וכו"ו זו יהיהם היא ופפהזו כתו שתי טבעות ויש לך ליהכה
כן ושפי מן הטבעות הלחו על צלעו הלחת: צלעו • לד: (יג) בדי • מוטות:

שפתי חכמים

עקורין לישקי"ן (שריין שלחוק) יוהב על
שוליו: (יא) טבית ומחוץ תצפנו •
(יומח עב) שלהם לחומת עשה כלילה כ'
על זהב וח' על כל עין וד' כחלים וחולים לכל
לחד ופחומים מלמעלה • נחן על עין בחך
על זהב וכל זהב בחוך על עין ותפס שפהו
העליונה קבוהב ממלח מגיפה מבית ומחון
(שם תגומות שיב הכה): זר זהב • כתן
כתר מוקף לו כסיב למעלה משפתו שעשה
הלהן הלחילון גבוה מן הפיימי עד שעשה
גמול עוני הכפורת ונמעלה פימנו משפו
וכשהפורת מוהב על עוני הכלחים עולה
זר למעלה מכל עוני הכפורת כל שהוא
כדי שלהיה הכפורת כלוי מהם: (יב) ויצקת • ל' התכה כתרגומו: מעמתיו • פתרגומו
זויותיו • וכזויות העליונות כתוב לכבכת כיו נהומים בתים מכהן וכתים מכהן לרחתו
על ר' מהן וכבדים נחושים בפה ותכהו על מהן מפסיק בין הבדים למתים ולפי כין כד
לכד מיכיו שני ב"ל הנעשים לת מהין מהכהן ניתיהם וכן מפורש במקומות כפ'
בתי הלמה: ושתי טבעת על צלעו האחת • כן כן ד' טבעות שבחחלת
המ"ק ופיהם לך הוכן כיו וכו"ו זו יהיהם היא ופפהזו כתו שתי טבעות ויש לך ליהכה
כן ושפי מן הטבעות הלחו על צלעו הלחת: צלעו • לד: (יג) בדי • מוטות:

יא וְתֶחֱפֵי יָתַהּ דְּהַב דְּכִי מִגַּו וּמִבָּרָא תְּחַפְּנַהּ וְתַעֲבֵד עֲלָהִי זֵר
דְּדָהַב סְחוֹר סְחוֹר: יב וְתַתִּיךְ לַהּ אַרְבַּע עִזְקָן דְּדָהַב וְתִתֵּן עַל
אַרְבַּע זְוָיָתַהּ וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סְטַרַהּ חַד וְתַרְתֵּין עִזְקָן עַל סְטַרַהּ
תִּנְיָנְתָא: יג וְתַעֲבֵד אֲרִיחֵי דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא:
יד וְתֵע�ול יָת אֲרִיחַיָּא בְּעִזְקָתָא עַל סְטַרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא
בְּהוֹן: טו בְּעִזְקָתָא דַּאֲרוֹנָא יְהוֹן אֲרִיחַיָּא לָא יְעִדּוּן מִנֵּהּ: טז וְתִתֵּן
בַּאֲרוֹנָא יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ: יז וְתַעֲבֵד כַּפֻּרְתָּא דְּדָהַב דְּכִי
תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָא אָרְכַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָא פְּתָיַהּ: יח וְתַעֲבֵד תְּרֵין
כְּרוּבִין דְּדָהַב נָגִיד תַּעֲבֵד יָתְהוֹן מִתְּרֵין סְטֵרֵי כַּפֻּרְתָּא: יט וַעֲבֵד

ר ש"י

שבשביל הארון שהוא עיקר של ועשו
לי מקדש הוצרך לעשות משכן: (א) זהב
טהור • מזוקק: (יב) ויצקת לו • בולטין
בגוף הארון ולא מחוברות: ושתי טבעת •
מן הארבע טבעות: על צלעו האחת •
מצד רחבו שהרי בולטין היו הבדים
לצד ההיכל ו[בע"כ ארכו של ארון
מצפון לדרום והבדים ממזרח למערב:
(טז) את העדת • הלוחות שהם עדות
ובריות בין הקב"ה לישראל ולכך נקראו לוחות הבריח: (יז) כפרת • לשון כיסוי:
אמתים וחצי ארכה וגו' • כמדת ארכו ורחבו של ארון: (יח) כרבים • עושית
כדבתיב (יחזקאל כח) את כרוב ממשח הסוכך • עוף גדול בעל כנפים • וחכמים
פירשו פני תינוק: מקשה • מעובי זהב הכפורת הקשר בקורנס להבלים ממנו

ר ש"י

(טו) לא יסרו ממנו • (יומא שם)
שלעולם: (טז) ונתת אל הארן • כמו
כתוכן: העדת • החומש שהיא לעדות
ביני ובניכם שמויתי ת[תכם מעון
הכינוהו שם: (יז) כפרת • כסוי על
הארון שהיה פתוח מלמעלה ומניחו עליו
כמין דף: אמתים וחצי ארכה • כתרכו
של ארון ורחבה כתרכו של ארון ומונחת על
עובי הכתלים מהבעתם ואע"פ שלא נתן
שיעור לעוביהם פירשו רבותינו אלפים
עושים עשה (סוכה ה): (יח) כרבים • דומה ב פרקוף תימה להם: מקשה תעשה •
שלא תעשה בפני עלמם ותחברם בראשי הכתפות לאחר עשייתם כמעשה הזרסים
שקורין סולדי"ן שלא יניע זהב הרבה בתחלה עשויים בכתפות וכאן בפעמים
וקוראים כתמצע ותחתין נוגעין למעלה וניכר בכרובים בגליפת קדמיה: מקשה

בעל התורים

לכתר ולכתפיל עלמו: (יא) זהב טהור מבית ומחון •
כ"ת דזהב עם שיהור מבית ומחון • כביל' כתב כתתם
יהיה טהור כבית [סוד הרחמן ל'] יוהב ובח"ן (ל' דק •
ות"ב בע"ח [מ"ב] לקח ב' דוהב ותהיו כי בתתם פהמה
כתם זהב ע"ד הרחיקה בגמרת לתם ת"ח דומה ט'
נתתים בקיהון של זהב ט' [ל] (יב) שהם כרבים ומיהם
הים לל לחיו • כמו שר תמים שהמלחין ומומנין בדבלי
טהור: כרובים [מלח] בגי' מלחים לנוד: מלחים
[תסר] בהיות • כי בשר יחרלל ותסיכה: בתים [ל"ב
בין כרובים • בגי' לחריהם יולח ויעקב • שהיו שם

כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־
הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו: כ וְהָיוּ
הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־
הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת יִהְיוּ פְּנֵי
הַכְּרֻבִים: כא וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה וְאֶל־
הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: כב וְנוֹעַדְתִּי לְךָ
שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר
עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֹתְךָ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ כג וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם אָרְכּוֹ
וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וְחֵצִי קֹמָתוֹ: כד וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר
וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: כה וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח
סָבִיב וְעָשִׂיתָ זֵר־זָהָב לְמִסְגַּרְתּוֹ סָבִיב: כו וְעָשִׂיתָ לּוֹ
אַרְבַּע טַבָּעֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת
אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: כז לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תִּהְיֶיןָ הַטַּבָּעֹת

שפתי חכמים

קרובים הוא כ"ף דדמיון: ג שהם קצות התורך ולא קצות הכרוב כי לא יתויב שיהיו לתורי הכרוב התחר לך תוכל מועד ותיון זה כמו ועוד כי כתיב ונועדתי לך שם ודבתי התר מעל הכפרת מכין שני הכרובים ואם יהיו לתורי הכרוב הא' לא תוכל מועד יהיה גופו מבדיל בין מקום ילוקת הדיבור ובין התכל: ד ויהיו פורבי פורבי לא פורבים כי לעיל בעלי חיים והיה כי לעיל פורבי כמו פורבי הלא תמצי בני' פורבי שב לא הכרובים ופי' פורבים שב אל הכנפים לפיכך הוצרך לומר שלא יעשה כנפיהם שוכבים אלא לא פורבים: ה לפי שהיו עומדין בתכלן כלפי הכפרת והיה נראה כאלו הכפרת מגינה על בניו שהיו עומדים מאחוריהם לכך נאמר ופניהם אל הכפרת יהיו פני הכרובים כלפי הכפרת כלומר כלפי בניו שעומדים מאחוריהם: ו ואתן את העדת. לא ידעתי למה נכפל כאן שכבר נאמר ונתת אל התורן את העדות. ונ"ל עוד שכן נאמר בתעודו תהון נבדו גלוי לפניו שהכפרת יהיו לתורי העדות ולתורו ותל"ע יהיו

ר ש"י

כטדי"ן בלשון (גטהממערע). כמו (דניאל ה ו) דך נדך ינקון: קצות הכפרת. לתורי ג הכפרת: (יט) ועשה כרוב אחד מקצה. בלה תאמר שתים כרובים לכל קלה וקלה לכן הוצרך לפרש כרוב אחד מקלה מזה: מן הכפרת. עלמה תעשה לת הכרובים זהו סיומו של מקלה תעשה לותם בלה תעשה בפני עלמה ותהיכרם לכפרת: (כ) פרשי כנפים. בלה תעשה כנפיהם בוכבים בלה דמותם ונעשוים כמעשה בלל לתיסים שיהא ' עומדים ה בתולל שבין הכרובים לכפרת כדאיתא בסוכה (דף ה): (כא) ואל הארן תתן

פְּרוּבָא חַד מִסְּטַרָא כְּבָא וּכְרוּבָא חַד מִסְּטַרָא מִכָּא מִן כַּפֻּרְתָּא
תַּעֲבְדוּן יָת כְּרוּבַיָּא עַל תְּרֵין סְטָרוֹהִי: כ וִיהוֹן כְּרוּבַיָּא פָּרְסָן גַּדָּפֵיהוֹן
לְעֵלָּא מְטַלְּלִין בְּגַדְפֵיהוֹן עַל כַּפֻּרְתָּא וְאַפֵּיהוֹן חַד לָקְבֵל חַד לָקְבֵל
כַּפֻּרְתָּא יְהוֹן אַפֵּי כְרוּבַיָּא: כא וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אָרוֹנָא מִלְּעֵלָּא
וּבְאָרוֹנָא תֵּהֵן יָת סַהֲדוּתָא דִּי אֶתֵּן לָךְ: כב וְאֶזְמַן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן וְאֶמְלֵל
עִמָּךְ מֵעִלַּוֵי כַּפֻּרְתָּא מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא יָת
כָּל דִּי אֶפְקֵד יָתָךְ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כג וְתַעְבֵּד פָּתוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין
תְּרֵתֵּין אַמִּין אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָּא רוּמֵהּ: כד וְתֶחֱפֵי
יָתֵהּ דַּהֲבָא דְּכִי וְתַעְבֵּד לֵהּ זֵיר דַּהֲבָא סְחוֹר סְחוֹר: כה וְתַעְבֵּד לֵהּ
גַּדְגֶּפָא רוּמֵהּ פִּשְׁכָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתַעְבֵּד זֵיר דַּהֲבָא לְגַדְגֶּפְתֵּהּ סְחוֹר
סְחוֹר: כו וְתַעְבֵּד לֵהּ אַרְבַּע עִוְקָן דַּהֲבָא וְתִתֵּן יָת עִוְקָתָא עַל אַרְבַּע
זְוָיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי: כז לָקֳבֵל גַּדְגֶּפָא יְהוֹן עִוְקָתָא לַאֲתָרָא

ר ש"י

כרוב ולא נתחבר שם: (יט) מקצה. מאמצעות גבול רחבו של כפורת שיהיו פני שכינה הנראה אליו לצד החיכל: (כ) לסולה. לצד ראשיהם: ופניהם איש אל אחיו. שזה הוא אל אמצעות הכפורת יהיו פני הכרובים: (כה) מסגרת. כעין לבזבון שעושין לשלהנות ויש מרבותינו שאומרים מסגרתו למטה היתה:

ר ש"י

(כו) לעמת המסגרת. בשלחן למטה מן הכפרת עליו וכן מצינו בכסקים לת המשכן נאמר (שמות מ) ויתן לת העדות לל מחוץ לפרוכת ויתן לת כספרת על הארן מלמעלה: (כב) ונועדתי. כשתקנע מועד לך נדבר עמך לותו מקום לקבע למועד שתהא שם נדבר לליך: ודברתי אתך מעל הכפרת. ומקום לחר הוא לומר (ויקרל ל) וידבר ס' לליו מלהל מועד לומר זה המשכן מחוץ לפרכת מלמעלה שני כרובים מכמיסים זה לת זה כת הכתוב הללינו ובכניע כיוסים (במדבר ז) ובבא משה לל להל מועד וישמע לת הקול מדבר לליו מעל הכפרת וגו' משה היה נכנס למשכן וכיון שבא בתוך הפתח קול יוכד מן הכרובים לכין הכרובים ומשם יוצא ושומע למשה בלהל מועד: ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי ו"ן ו' ויוסיף ועשלם וכמוהו הרבה במקבא וכה בספר ולת לתר תדבר עמך שם לת כל לתר לשוה תוכך לל בני ישראל הוא: (כג) קטורת. נזכה לגליו עם עובי הכלתן (שמות קע): (כד) זר זהב. פי' לכתר מלמעלה שהכלתן עשוי כמין זר שזר וגזוזה כמו בלחמים שלתן מלעיל: (כה) מסגרת. כתרגומו כעין לסומר זוג תחת (כב) ונועדתי. כ' בשמות ונועדתי לך ונועדתי שם לפני יבחתל (ש' תלוה) וכן שהרלי תצר דבר ס' לתצר בקרוני תקרם ושיון דבר ונקרם בכוונני לתר שם לשהין שיהא שיתקדש כשהכן בקדוני על מקום וקיות. כלול שיתקדש בני ושהין יהא מכוון לתצר לו ונועדתי לך פירש על יחד. על כן כתיב ונועדתי לך ונקפן ונועדתי שם לפני

בעל התורים

לְבָתִּים לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן׃ כח וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשָּׂא־בָם אֶת־
הַשֻּׁלְחָן׃ כט וְעָשִׂיתָ קְעָרֹתָיו וְכַפֹּתָיו וּקְשׂוָתָיו וּמְנַקִּיֹתָיו
אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֵן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ל וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן
לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד׃ פ שלישי לא וְעָשִׂיתָ מְנֹרַת זָהָב טָהוֹר
מִקְשָׁה תֵּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹרֶיהָ

שפתי חכמים

יהיו נסכיהם כפן כבדים׃ לבתים׃ לשאת אותה׃ (כח) ונשא בם׃ ל׳ נשוא יהיו נסת בו תת השלחן׃ (כט) ועשית קערתיו וכפתיו׃ קערותיו זה הדפוס שהיו עשוי לדפוס הלחם והלחם היה עשוי כמין חיטה שכולם אחזו לו למעט וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים ולכך קרוי לחם הפנים שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן נגדי הבית מזה ומזה ומהן לכאן לחמו של שולחן וכותלין וקופיו כנגד שפת השולחן וסיכו עשוי לו דפוס זהב ודפוס כרגל כנגד כ׳ כרגל הוא נראה וכשמוליכין מן התנור מחמו בגד זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השלחן והחום דפוס קיבל קעקע׃ וכפתיו׃ מוכין שמחזיק בהם לנזוף בהם כמו כופתין על שתי המערכות שעל (ויקרא כה) ונתת על המערכת לבונה זכה׃ וקשותיו׃ כן במין מלאי קנים חלולים שמפקדין לתוכן דוגמתן עשה של זהב ומסדר ג׳ על רחם כל לחם שיהא לחם שתחר על גבי חומן הקנים ומבדילין בין לחם ללחם כדי שתכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו ובשבת ערכו כל דבר חגיל קודי קס״ח׃ ומנקיותיו׃ תרגומו ומזלגיותיו כן מפיק במין יחדיו זהב שומדין בתוכן וגבוהים עד למעלה מן השלחן כדרכם בגוף מערכת הלחם ומפולגים שבה (הרש״י גורס ממשה) פלוגים זה למעלה מזה ושבשי הקנים בתן לחם ממוכין על חומן פלוגי כדי שלא יבבד מהם העליונים על התחתונים ושברו ובמן מזלגיותיו כשבולותיו כמו גלגלתי הכיל׃ אבל בשבן מקיותיו לחיי יודע היך תופל על מפיקן הם מחכמי ישראל חומרים (מנחות פו) קשותיו אלו מפיקן מקנקן שלהן ומחזיקים לחמו שלא יפסד׃ ומנקיותיו׃ אלו הקנים שמנקין ליתן שפעת אבל לחמים שהרגיל לחם פסח בהן׃ אשר יוסך בהן׃ אשר יסוכו בהן ועל קשותיו הוא אשר יוסך שפת אלא

לְאַרְיְחַיָּא לְמִשַּׁל יָת פָּתוֹרָא׃ כח וְתַעֲבֵד יָת אַרְיְחַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין
וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא וְיהוֹן נָטְלִין בְּהוֹן יָת פָּתוֹרָא׃ כט וְתַעֲבֵד
כְּגִיסוֹהִי וְבוּכוֹהִי וְקַלְוָתֵהּ דְּיִתְנַסַּךְ בְּהֶן דַּהֲב דְּכִי תַּעֲבֵד
יָתְהוֹן׃ ל וְתִתֵּן עַל פָּתוֹרָא לַחֲם אַפַּיָּא קֳדָמַי תְּדִירָא׃ לא וְתַעֲבֵד
כְּנָרָתָא דַּהֲבָא דְּכִי נְגִיד תִּתְעֲבֵד מְנָרְתָּא שַׁוְיָה וְקָנַהּ בַּלְיָדָהָא

ר ש ב״ם

תמסגרת יהיו המכעות קבועות ולא במסגרת עצמה׃ (כט) קערתיו׃ דפוס כעין תיבה פרוצה לעשות בה הלחם׃ וכפתיו׃ לצורך שני בזיכי לבונה כדרכיב׳ נגתת על המערכת לבונה זכה׃ וקשותיו ומנקיותיו׃ מיפרשים במנחות׃ לפי שהיה הלחם שתים מערכות שש המערכת זה על גב זה והיו מזלגות מכאן ומכאן לשלחן׃ וקשותיו שהיו כחצאי קנים ממולזן למזלג והלחם על הקשות וכן בין לחם ללחם ששה זה על זה ולפיכך נקראים במקום אחר קשות הנסך שמסככין על הלחם בין לחם ללחם׃ אשר יוסך׃ בקשיות׃ כמו שפירשתי׃ (ל) לחם פנים׃ שהיו לפני כמו שפירשתי ומינן הלחם וסדר מערכותיו מפורשים בתמור תל כבכתיב׃ (לא) מקשה תיעשה חמנורה׃ שלא יעשנה חלולה ולא יעשה קיסם וגבובים חיבורים ולחבר כך ידביקם כדרך המרפים שקורין סולדיר״ן חלוי כולה בהם מחזיקם לתת ומקום בקוכים ומוקך בכלי מלוממת ומסיר הקיסם חילך ולחילך׃ מקשה׃ תרגומו גיגד ג׳ מהכסף ממשיך לח סלוכים מן הכעשה לבתן ולבתן מהקשה הקודם ולשן מקשה מכת קוכים בעדי״ן בלשו (בעשהממערע) כמו (דניאל ב) דלא נדלד נקבן׃ תיעשה המנורה׃ (תמומת) מחלוי לפי שהיה מעשה כ מתקשה כא׃ לחבר לו הקב״ה השלך לחבר לחו ושלח נעשית מחליו לך לח ונחב מעשה (מחמת כט)׃ ירכה׃ הוא הרגל של משה העשוי כמין חיכה ומלמה רגליה יוצאין הימנה ומעט׃ וקנה׃ הקנה החמעני שלה העולה בחמצע מרכז קנקי מעלה ועליו כל החמלעי עשוי כמין נוף נוטן לחומו ולחת השלוה׃ גביעיה׃ הן כמין

וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ לג וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ
שְׁלֹשָׁה ו קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה
מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי׃ לד שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד
פִּרְחֹ֥ר וָפָ֖רַח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנֶה הָאֶחָד פִּרְחֹר
וָפָרַח כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה׃ לה וּבְמְנֹרָה
אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים פִּרְחֵיהָ וּפְרָחֶיהָ׃ לו וְכַפְתֹּר
תַּחַת׀ שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה
וְכַפְתֹּר־תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים
מִן־הַמְּנֹרָה׃ לז וְעָשִׂיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה
ר ש ״ ג
מִכְלָ קְנֵה וְקָנֵה׃ בְּפֹתֶר וּפֶרַח ׀ הֵיה לְכָל
קְנֵה וְקָנֵה׃ (לד) וּבִמְנֹרָה אַרְבָּעָה
גְבִעִים ׀ מְגֻפָּף עַל מְנוֹרָה הֵיו תַּלְתְּעָה
גְבִישִׁים תַּחַד מִזֹּנוֹ בְּה לְמִעְה מִן הַקְּנֵים
וְהַנ׳ לְמַעְלָה מִן יְתֵיהֶ סְקִיעִים הֵיוֹלְיִים
מְגַדִּים׃ מְשֻׁקָּדִים כְּפִתְרֵיה וּפִרְחֵיה ׀
(יוֹמָא נב) זֶה אֶחָד מִמַּמְשֵׁה מִקְלוֹת שֶׁלֹּא
לְמַד הַכְּתוּב׳ לִין יְהוּ לְהֶם גְּבִישִׁים מְשֻׁקָּדִים
אוֹ מְשֻׁקָּדִים כְּפִתְרִיה וּפִרְחֵיה׃
(לה) וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים ׀ מִתּוֹךְ
כְּפִתְרוֹ הֵיוּ הַקָּנִים מְמַשְׁכִים מִכְּנֵי לְהֵיוֹת
לִינֵךְ וְלִילֵךְ ׀ כָּךְ אָנוּ מְלוּמָּדִים מִמְּכוֹן
(מְנָחוֹת כח) גּוּפוֹ שֶׁל מְנוֹרָה ״ח טְפָחִים
הַרְגָּלִים וּפִרְכֶּת ג׳ טְפָחִים הוֹא פִּרְכֶּת
הַמְּסוֹךְ בֵּינֵיהֶן אַמָּה׳ (מִדְבָּר ח) עַד יְרֵכָהּ
עַד פִּרְחָהּ וְטִפְחַיִם הַלָּן וְטִפְחַיִם מִכָּאן גְּבִיעַ
מִהֲרֵכָעָה גְּבִישׁוֹ וְכַפְתּוֹר וּפֶרַח מִכְּנֵי
כְּפִתְרוֹיִם וְכֵן פְּרָחִים הַתְּמוּרִים בְּמִנְיָנָם
עֲמָמָה אַחַת׳ מְשֻׁקָּדִים כְּפִתְרוֹיִם וּפְרָחִים
לְמַדְנוּ מֵהֶם׳ כְּפִתְרוֹיִם וְאֵינָם פְּרָחִים
כְּלָל וְכַפְתּוֹר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים וְגוֹ׳ וּשְׁמֹנֶה

חֲזוֹרְהָא וְשׁוֹשַׁנְהָא מִנַּהּ יְהוֹן׃ לג וְשִׁתָּא קָנִין נָפְקִין מִסְּטַרְהָא תְּלָתָא
קְנֵי מְנָרְתָא מִסְּטַרְהָא חַד וּתְלָתָא קְנֵי מְנָרְתָא מִסְּטַרְהָא תִּנְיָנָא׃
לד תְּלָתָא בַּלִּידִין מְצִיְרִין בְּקָנְיָא חַד חֲזוֹר וְשׁוֹשַׁן וּתְלָתָא בַּלִּידִין
מְצִיְרִין בְּקָנְיָא חַד חֲזוֹר וְשׁוֹשַׁן כֵּן לְשִׁתָּא קָנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָא׃
לה וּבְמְנָרְתָא אַרְבְּעָא בַּלִּידִין מְצִיְרִין חֲזוֹרְהָא וְשׁוֹשַׁנְהָא׃ לו
תְּחוֹת תְּרֵין קָנִין מִנַּהּ וְחֲזוֹר תְּחוֹת תְּרֵין קָנִין מִנַּהּ וְחֲזוֹר תְּחוֹת תְּרֵין
קָנִין מִנַּהּ לְשִׁתָּא קָנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָא׃ לז חֲזוֹרֵיהוֹן וְקָנֵיהוֹן מִנַּהּ
יְהוֹן כֻּלַּהּ גְּגִידָא חֲדָא דְּדַהֲב דְּכִי׃ לח וְתַעְבֵּד יָת בּוֹצִינָהָא שִׁבְעָא
ר ש ״ ג
מִקְנָה הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא עִיקַּר הַמְּנוֹרָה׃
לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים נ׳ פְּעָמִים וְכַפְתּוֹר (וְכַפּוֹת)
לֹא הוּצְרַךְ לְכָתוּב כֵּן לְשִׁשֶּׁת הַקָּנִים כַּאֲשֶׁר
כָּתוּב בְּפָסוּק רִאשׁוֹן לְפִי שֶׁמִּנָּה אֶת כּוּלָּם׃
(לו) נִרְאֵיתִי׳ לְוַצִּי״ש בְּלָעֵז שֶׁנּוֹתְנִים אֶת
הַיָּשֵׁן וְהַסְּתִילוֹת וְהָעֲלָה הַכֹּהֵן אֶת
נֵרוֹתֶיהָ שִׁבְעָה עַל שִׁבְעָה הַקָּנִים׃ וְהֵאִיר
עַל עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ יְדַלֵּיק הַסְּתִילוֹת אֶל עֵבֶר
כּוֹל הַמְּנוֹרָה שֶׁזֶּהוּ לְצַד הַשֻּׁלְחָן שֶׁכְּנֶגְדּוֹ
כִּדְכָתִיב וְאֶת הַמְּנוֹרָה נוֹכַח הַשֻּׁלְחָן וְכֵן
כָּתוּב אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת
הַנֵּרוֹת שֶׁכָּל שִׁבְעָתָן מְאִירִין לְצַד הַשֻּׁלְחָן

שִׁפְתֵי חֲכָמִים

תִּשְׁעָה כְּתִיב כָּאן וְאֶחָד כָּתוּב לְקַמָּן׃ ג פִּי׳ אֵינוֹ
וְהֵיכִי עֲבַד פְּתִיל אֶחָד וְעָבְדָה אֶת כּוּלָּם מִכְּלַל
לְמִדְרָשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב מְדַקְדֵּק בְּכָל מָקוֹם
עַל הַדְּלִיקָה מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶם בְּסִדְרָן
בְּעֲשִׂיָּתָם וְלָכֵן וְתַיְיבִ בְּיִקְרָא פִּי׳ וְהֵיכִי נַמִּי
תַּחְזוֹר עַל הַתּוֹרָן שֶׁעָשָׂה אַחֲרוֹן שֶׁהֲרֵי כְּתִיב
בְּיִקְרָא יְהֵיכִי יְכִיל וְכֵן הֵיכִי עָשָׂה פִּי׳
שֶׁכָּל הַכְּרוּת שֶׁעָשָׂה הַקָּנִים מְכוּבָּנִים כְּלַפֵּי הַתְּחִלּוֹת׃

וְהַעֲלָה אֶת־נֶרֶתֶיהָ וְהֵאִיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ׃ לח וּמַלְקָחֶיהָ
וּמַחְתֹּתֶיהָ זָהָב טָהוֹר׃ לט כִּכַּר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ
אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ מ וּרְאֵה וַעֲשֵׂה בַּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־
אַתָּה מָרְאֶה בָּהָר׃ ס כו א וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר
יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ ב אׇרֶךְ ו הַיְרִיעָה הָאַחַת
שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרׇחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת׃ ג חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת תְּהִיֶינָה חֻבָּרֹת
אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חֻבָּרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃
ד וְעָשִׂיתָ לְלֻאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִקָּצָה
בַּחֹבָרֶת וְכֵן תַּעֲשֶׂה בִּשְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחְבֶּרֶת
הַשֵּׁנִית׃ ה חֲמִשִּׁים לְלֻאֹת תַּעֲשֶׂה בַּיְרִיעָה הָאַחַת וַחֲמִשִּׁים

שפתי חכמים

כמ"ש (שמות כה לא) כמו (יבמות ג) נהמות אם מיקוד: (לט) ככר זהב שהוא • שלא יהיה מעקלם עם כל כליה שלא ככר לא פחות ולא יותר והכוכר כל מה שעשה משה ושל קדש היה כפול ק"ך מנה ושמנה היה ליטרא שמשקלין בה כסף למשקל קלוני"ת ושם ק' זהובים כ"ס כלשון יוסלט"ן בתשובה זהובים: (מ) וראה ועשה • לפי שהיו מראין לו בהר תבנית משה מגיד שנתקשה משה במעשה החמורה עד שהראה לו הקב"ה תמונה של אש: אשר אתה מראה • כתרגומו דתה מתחזי בטורא קדוש מיהו מראה דמשה היה מראה להדיוט עכשיו שכינה קדוש מראה דמשה היה מראה לו כדי שיהא יודע איך לעשות • והוא לשון מקרא שהוא מראה: (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות • לפיכך ט לגג ולאוהל

ממון

ר ש"י

גוף הממונה: (לח) ומלקחיה • שם הכלכלים שמוציין לוקח משם הפתילה מתוך השמן ומכבן בפי הגרות ועל שם שנוקשים בשם קרויים מלקחים • ולגיהנם שם"ל ג' נמצ טגלי"ם כלעז (למגנגן): ומחתתיה • שם כמין גזיכין קטנים שהוחם בהן את הסאטר שבתוך בקבר בכשול מעיט את הגרות מלאר שפתילות שלהן הלילה וכבו ולבון מתחה שוי"ד"ת בלע"ז (בעסלענטע) כמו (יבמות ג) נהמות אם מיקוד: (לט) ככר זהב שהוא • שלא יהיה מעקלם עם כל כליה שלא ככר לא פחות ולא יותר והכוכר כל מה שעשה משה ושל קדש היה כפול ק"ך מנה ושמנה היה ליטרא שמשקלין בה כסף למשקל קלוני"ת ושם ק' זהובים כ"ס כלשון יוסלט"ן בתשובה זהובים: (מ) וראה ועשה • לפי שהיו מראין לו בהר תבנית משה מגיד שנתקשה משה במעשה החמורה עד שהראה לו הקב"ה תמונה של אש: אשר אתה מראה • כתרגומו דתה מתחזי בטורא קדוש מיהו מראה דמשה היה מראה להדיוט עכשיו שכינה קדוש מראה דמשה היה מראה לו כדי שיהא יודע איך לעשות • והוא לשון מקרא שהוא מראה: (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות • לפיכך ט לגג ולאוהל

ר ש"י

מתן לקרסים בהיסיעות הלויות מלמוריין לכסותן: שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני • כלי מלכים מיוחן יפה בכלי תוט פ"ומוט ת' של פשתים וג' של צמר וכל תוט ומוט כפול ו' כלי ד' מיוחן בשבן שזוכן יפה כ"ד בפליס להוט (בלייטיג"ם דמלחמה) במשכן): כרובים מעשה חשב • כרובים הין מנויינן בכם בתרגום ולא בנקיומה שהוא מעשה צ"מחט אלא בתרגום בעני כרובים פרוש לשון חד מכאן ופרוש לשון אחר מכאן שהוא מנוקבן מכל מני ציורין כלעז פיסיט"ם (גשטיקט): (ג) חברת • יופכן במחט זו בגד זו ממש לבד ומחט לבד: אשה אל אחתה • כך דרך המלכות לדבר בדבר שהוא לשון נקבה • ובדבר שהוא לשון זכר יאמר איש אל אחיו כמו בנות כרובים (שמות כה) ופיהם איש אל אחיו: (ד) ללאת • לגוז"ם כלעז (סלייפען) וכן ת"ת עמוק ל' עיניכם: מקצה בחברת • בלשון חבור: כמוהו: קצוות חמשת סיריעות מוכיח: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית • בלשון יכיעה שהיא קיומה ל' קצה כלומר בקצוה

בעל התוספות

(א) מראה • לשון מופעל ע"י אחרים • (ב) מגיד שהראה לו תבנית המנורה בחלוש ואחרון בנרות: ומחתיתיה בהחטיבו את הנרות בבקר חותה בהן גחלי הנרות ומותר השמן שבנרות: אמושט"ריץ בלע"ז: אשר אתה מראה • ממש הראו לו תבנית המנורה אמושט"ריץ בלע"ז • אבל לה' הנראה אליו (אליך) מעצמו סובד"ק בלע"ז: (א) ואת המשכן תעשה עשר יריעת • המש תחתונות קרוי משכן כי התחתים הארון מקום שהשכינה שורה: (ג) חוברת • נתפרות יחד במחט: (ד) מקצה בחוברת •

ר ש"י

ובדפי' לעיל: פ' כתלן היו שוורין יחד כדמפיק מעזר • וי"ו ותכלת במקום ב' כתיבו תמר עב מעזר בחכלת ותרגמן וגו' כו"ן (שמות פ"ח) ב' כתלתי ורוחו כמו כרוחו (שם י"ג) ב' ולבי יעמו כמו בלבי יעמו: צ' בספרלוף שוב מב' לדדין זה דומה לזה: ק' ל' בהיה"פ כתי דקרא לחרי וגבר ל"ד תגא עורם בשלמא וגו' לכל לא יעבידי לית כאן כמאן שלא בלומות בשם כרובים אם פ' כרובים הוא לומר ידעים שתקבלום בלכתם מ"פ רש"י ז' ומשו שהוא מצוחר בפ' לון דומיון • עכ"ל • ור"ע נגא היו מלוין בידיעות כמשמע שם לומות רק טוח המשכן שהם ל' מה היה שור וגר וע"ד נקט

אונקלוס

וְתַדְלֵק יָת בּוּצִינָתָא וְיהוֹן מְנַהֲרִין עַל קֳבֵל אַפָּתָא׃ לח וְצִבְיְתָהָא
וּמַחְתְּיָתֶיהָא דְּהַב דְּכִי׃ לט כִּכְּרָא דְּדַהֲב דְּכִי יַעְבֵּד יָתָהּ יָת כָּל
מָנְיָא הָאִלֵּין׃ מ וְחָזֵי וְעָבֵד כְּדְמִיּוּתְהוֹן דְּאַתְּ מְתַחֲזֵי בְּטוּרָא׃ א וְיָת
מַשְׁכְּנָא תַּעְבֵּד עֲשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתְכֶלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי
צוֹרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אֻמָּן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃ ב אׇרְכָּא דִּירִיעְתָא חֲדָא
עֲשְׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעְתָא חֲדָא מְשַׁחְתָּא
חֲדָא לְכָל יְרִיעָתָא׃ ג חֲמֵשׁ יְרִיעָן יְהוֹן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא וְחָמֵשׁ
יְרִיעָן מְלַפְּפָן חֲדָא עִם חֲדָא׃ ד וְתַעְבֵּד עֲנוּבִין דִּתְכֶלָא עַל שְׂפַת
דִּירִיעָתָא חֲדָא מִסְּטַרָא בֵּית לוּפֵי וְכֵן תַּעְבֵּד בְּשִׂפְתָא דִּירִיעָתָא
בְּרִטְרָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָתָא׃ ה חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעְבֵּד בִּירִיעָתָא חֲדָא

לָלָאֹת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית
מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ׃ י וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים
קַרְסֵי זָהָב וְחִבַּרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים
וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃ יא וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־
הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ יב אֹרֶךְ ו
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃
יג וְחִבַּרְתָּ אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת
לְבָד וְכָפַלְתָּ אֶת־הַיְרִיעָה הַשִּׁשִּׁית אֶל־מוּל פְּנֵי הָאֹהֶל׃
יד וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לְלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצֹנָה

שפתי חכמים

בפרי: ד' ע"ג נמצ' לוחות של זו והקרסים מתנגן יחד: ש פ' הפרוכת מבסיק בין קדשי קדשים לאהל מועד ומשך בין המערב ו' תמות כלומר של קדשי קדשים נמצא מעבודתם עד מזרח כיס עוד ל' תמות ולפי לתמות מיריעות

ר ש"י

המוברת: (ה) מקבילת הלולאת אשה אל אחותה. שמור שתעשה סעולות כמדה אחת מכוונת כנדבתן זו מזו וכמדתן ביריעה זו כן יהא בתנועת כל הפרוכת מוכנת

לגג מוכנת יהיו סעולות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו ר' וזהו לשון מקבילות זו כנגד זו הרגומו של כנגד נקבל. ויריעות לארכן ל"ת והכן לארבע ובהבר חמש יריעות יחד נמצא לחמן כ' וכן במוברת בשניה. והמשכן לארכו בלבוש מן המזרח למערב שנ' עשרים קרסים לפאת נגב הימנה וכן לצפון וכל קרס חמש ואלו החמה הרי בלבוש מן המזרח למערב. וזאת המשכן מן הצפון לדרום עשר אמות ל"ת ועוביהו המשכן שמה וגו' ושני קרסים למקצועות הרי עשר ובמקומה לפרשה למקלות הללו. ותן ויריעות לארכן לגחלו של משכן עשר אמות ל"ת רוחב המשכן ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי הלבוד הקרסים שעוברין אמה בתחילה וי"ן אמה ל' לצפון וח' לדרום מכאות קומות הקרסים שנאמר עשר ומצלן בתי אמות התחתונות מגולות. ולהבן של יריעות לרוחבן בתי אמות לאחוז בקרסים שנאמר עשרים אמה בשתי יריעות שהן ארבע אמות לאחוז בקרסים שנאמר עשרים קרס בשתי יריעות בפוף של מחברת ואמה לכפות עובי העמודים שנאמר מלמטה ד' (ברש"י יש המשך) עמודים שבמסך פרוס ושלו חוץ לבתים ויצאו ל' אמות שהיו מלויין על אחורי המשכן שנאמר ובתי אמות מגולות. וז מלאתי בבצלאל דמשכא מדות. אלא במשכא שבא (פ' הזוכר) לין יריעות מכאות לא עמודי המזבח וז' אמות מגולות אחורי המשכן והמזבח בפרכא זו מכיעו ואמת לא הפרוכת אמה הקרסים ולפי כדבני בצלאל הזאת נמלאת פרוכת מכוסה מן הקרסים ומעורב

אמה: (ו) קרסי זהב. פיטמי"ם בלעז (espingues) ומניחין לתחן אחד בלולאות

וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעֲבֵד בְּסִטְרָא דִּירִיעָתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָנָא כְּעַנְנִין
עֲנוּבַיָּא חָדָא לָקְבֵל חָדָא׃ וְתַעֲבֵד חַמְשִׁין פּוּרְפִין דַּהֲבָא וְתָלֵפְתָּ
יָת יְרִיעָתָא חָדָא עִם חָדָא בְּפוּרְפַיָּא וְיהֵי מַשְׁכְּנָא חַד׃ ז וְתַעֲבֵד
יְרִיעָן בְּעִזָּא לְפָרְסָא עַל מַשְׁכְּנָא חָדָא עַסְרֵי יְרִיעָן תַּעֲבֵד יָתְהוֹן׃
ח אָרְכָּא דִּירִיעָתָא חָדָא תְּלָתִין אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעָתָא
חָדָא מְשַׁחְתָּא חָדָא לְחָדָא עַסְרֵי יְרִיעָן׃ ט וְתִתְלֵפְ יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן
לְחוֹד וְיָת שֵׁית יְרִיעָן לְחוֹד וְתֵיעוֹף יָת יְרִיעָתָא שְׁתִיתֵיתָא לֶקְבֵל
אַפֵּי מַשְׁכְּנָא׃ י וְתַעֲבֵד חַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שְׂפָתָא דִּירִיעָתָא חָדָא
בְּסִטְרָא בֵּית לוּפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עַל שְׂפָתָא דִּירִיעָתָא לְוּפֵי

ר ש"י

שבמוברת זו ולמען לחד בלולאות שבמוברת זו וממבן כמן: (ז) יריעת עזים. ממש של עזים: לאהל על המשכן. לפרוס לחוכן על יריעות התחתונות: (ח) שלשים באמה. שבמוברת לרוחב למחד כמשכן כמו שמבן את התחתונות ממלו לנו עודפות למה מכלן לכסות לחת מכאתי למה שמאחי מגולות מן הקרסים ולמה התחתונה של קרס שלין יריעה מכסה לוח כיה למה התחתונה בנקב לחדן העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל לגי להבים סיס קלו וכפול על המשכן שבמוברת כנגד פתח דומה

בעל המרים

לוח לחד וכאך ס' שעל לות הבני: (ו) תמצים קרסי· כנגד נ' שעתי ביום: (ט) הפעים· ג' בחומה· ומיתיר לח בהמני לכם בעצם הפעמים (פ' בהר) בחומת הפעלתן שניים בחמשה בהרכם בכל השלים:

בַּחֲבֶרֶת וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחִבֶּרֶת הַשֵּׁנִית׃
יא וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים נְחֹשֶׁת וְהֵבֵאתָ אֶת־הַקְּרָסִים
וְהִבֵּאתָ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃ יב וְהַנּוֹתָר הָעֹדֵף
בִּירִיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הָעֹדֶפֶת תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי
הַמִּשְׁכָּן׃ יג וְהָאַמָּה מִזֶּה וְהָאַמָּה מִזֶּה בָּעֹדֵף בְּאֹרֶךְ יְרִיעֹת
הָאֹהֶל יִהְיֶה סָרוּחַ עַל־צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסֹּתוֹ׃
יד וְעָשִׂיתָ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת
תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה׃ טו וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן
עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ טז עֶשֶׂר אַמּוֹת אָרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה
וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ יז שְׁתֵּי יָדוֹת לַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכֹל קַרְשֵׁי

שפתי חכמים

תסרח על אחורי המשכן נמצא קרשים שלהם תסרח על פני המשכן: א ולו דוקא מגולות הקרשים שבאי חמה אחר שנים מהדשים הלזה ר"ל שתי לשונות שבין מגולות חמה של קרשים והמה של הדשים ול"ל ומי דסך דמ"מ שתי לשונות היינו לזניא דבריתא דמסכת מדות הכל לזניא דנמרת דמסכת שבת לה היו מגולות למערב הלזה חמה של הדשים ולזניא דמ"ש בית שיבוים היו מכסות גם הדשים ולזניא דמ"ש בית שיבוים הלזה נמי לומר שהיו חמה של יריעות הללו מכסות החמה של העמודים ושתי חמות היו נכנסים על מכך פחת החלל ה"ג בהיות חמה ר' נפול על מכך פחת החלל ולמה ר' היה מכוון על לחורי המשכן ושוה ומובטח על כתרש וק"ל: ב לומר על הגב ולא על הדפנות ומלינו נמי ס"ח יריעות עזים נקראו הלל כדמיתינ ועשית

אחרי המשכן. הוא לד מערבי לפי שהפחת נמוכה שהן פניו ונפון ודרום קטיין נדרים לימין ובמלואל: (יג) והאמה מזה והאמה מזה. לעפון ונדרום: בעדף בארך יריעת האהל. שהן עודפות על חוק יריעות המשכן שהי אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לעפון ונדרום כמו שפירשתי למעלה. לנמדב תוסס דרך הכן ביהמ"ק הדם הס על היסה: (יד) מכסה לאהל. לאוהל גג של יריעות עזים עשה עליו עוד מכסה אחר של עורות מאדמים ב ושוד למעלה ממנו מכסה עורות התחשים ואוהל מבחוץ לג היו מכסין אלא לא הגיע לארץ ב' ולחכן ו' אלו דברי רבי נחמיה ולדברי רבי יהודה מכסה אחד סיה הגיע על עורות אילים מאדמים ומגיע על עורות

ר ש"י

(יב) והנותר הנעדף. על יריעות האהל. על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עזים שקרויים אהל כמו אוהל. כהן לאהל על המשכן וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג שמאהילות ומכסכות על התחתונות והן הן עודפות על התחתונות הני סיכיעה נמעלה שהתני על יריעה אחת שעשה היתירים היה נכפל לג מוג פני האהל שמאחריו אחי לשון נחתי רוחב תיתי עודף על רוחב התחתונות: תסרח על אחרי המשכן. לכסות שהי אמות בהיו אמגולות הקרשים: (יג) והאמה מזה והאמה מזה. לעפון ונדרום: בעדף בארך יריעת האהל. שהן עודפות על חוק יריעות המשכן שהי אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לעפון ונדרום כמו שפירשתי למעלה. לנמדב תוסס דרך הכן ביהמ"ק הדם הס על היסה: (יד) מכסה לאהל. לאוהל גג של יריעות עזים עשה עליו עוד מכסה אחר של עורות מאדמים ב ושוד למעלה ממנו מכסה עורות התחשים ואוהל מבחוץ לג היו מכסין אלא לא הגיע לארץ ב' ולחכן ו' אלו דברי רבי נחמיה ולדברי רבי יהודה מכסה אחד סיה הגיע על עורות אילים מאדמים ומגיע על עורות

אונקלוס

תְּנִיתָא: יא וְתַעֲבֵד פּוּרְפִּין דְּנְחָשָׁא חַמְשִׁין וְתָעֵיל יָת פּוּרְפַּיָּא
בְּעַנּוּבְיָא וּתְלַכֵּף יָת מַשְׁכְּנָא וְיֶהֱוֵי חַד: יב וְסָרְחָא דְּיִתְיַתַּר בִּירִיעַת
מַשְׁכְּנָא פַּלְגוּת יְרִיעְתָא דְּיִתְיַתַּר תִּסְרַח עַל אֲחֹרֵי מַשְׁכְּנָא: יג וְאַמְּתָא
מִכָּא וְאַמְּתָא מִכָּא בְּדִיתַיְרָא בְּאָרְכָא יְרִיעָתָא דְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי כָּרִיחַ
עַל סְטָרֵי מַשְׁכְּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסָּיוּתֵהּ: יד וְתַעְבֵּד חוּפָאָה לְפָרְסָא
כְּשַׁבֵּי דְּרְבִי מְסַמְּקֵי וְחוּפָאָה מַשְׁבֵּי דְּסַסְגּוֹנָא מִלְעֵלָּא: טו וְתַעֲבֵד
יָת דַּפֵּי לְמַשְׁכְּנָא דְּאַעֵי שִׁטִּין קָיְמִין: טז עֲשַׂר אַמִּין אָרְכָא דְּדַפָּא
וְאַמְּתָא וּפַלְגוּת אַמְּתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא חַד: יז תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא

ר ש"י

עשר אמות. ועשר אמות תלויות לצד צפון וכן לצד דרום ונמצאו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן על התחתונות שהן נגדרות תשע מכאן ואלו עשר. וזהו שכתוב והאמה מזה והאמה מזה וגו': (יג) על צדי המשכן. לכסות האמה של האדנים עד הקרקע שהרי גובה הקרשים עשר אמות עם האדנים: (יד) ומכסה ערת תחשים מלמעלה. מלמעלה של עורות

שפתי חכמים

תחשים: (מו) ועשית את הקרשים. כל"ל ועשית קרשים כמו שנת' בכל דבר ודבר מהו קרשים המוסדין ומיוחדין לכך. יעקב אמינו נתן לתוכו במלים וכשמת שוה לבניו להעלותה-עמהם כשילמו ממלרים ואמר להם בעתיד הקב"ה לזוזות תוכן לעשות משכן במדבר מעט בעט לתוכו שיהו מזומנים ג'בידם הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו עם מעט מזכיח קומת בתיו לתיש. שבזרזו לבניה מוכנים בידם מקודם לכן: עצי שטים עומדים. מיוסטנ"ם בלע"ז (פיופרעטע טעהענד) שיהא תוכך הקרשים זקוף למעלה בקיומת המשכן ולא העמד הקרשים שוכבים להיות רוחב הקרשים לגובה הקרקע על הקרקע. (טז) עשר אמות ארך הקרש. נמדנו נמסו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רחב. למדנו תרמו של משכן לג' קרשים שיהו בלפון ובדרום מן המזרח למערב ל' אמה: (יז) שתי ידות לקרש האחד. היה תורן לה הקרש מלמטה בתחתון ומתיה לתוכו קרש אחר מלמעלה ולבוע בתוכו ומתיה לתוכו קרש אחר מלמעלה (ר"ל קרש נקרא מה שנאחר לחתר שהכן מלמטן ומכאן. ואו נאחר לוכב אמה ממנו הני לוכב קרש בתחתון הני לוכב אמה. וכן פירש רש"י בפרק הזורק דף ל"ח שהתיון בתחתון הני לוכב אמה. וכיוב תורן רביעית אמה מכל לד: וכל יד היה רוחב רביעית אמה. וכן כל שבח אדן היה רוחב רביעית אמה. ודוק היטב. ואו קרש הלומד הכמ"ן (והמיסתו מכוונת) ואותן ידות שבקרש שהיו מעולים ובאדנים נעכן אמה ויוכנים לעומת ס' זה אחד זה ודוק קרש שבאמצע בתוך

ירושת עזים לחלל על המשכן: ב ומעני שבאדנים היו מיוחדים מבחוץ לקרשים. כמו שהיתה בשם קרשים

הַמִּשְׁכָּן׃ יח וְעָשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קָרֶשׁ
לִפְאַת נֶגְבָּה תֵּימָנָה׃ יט וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף תַּעֲשֶׂה
תַּחַת עֶשְׂרִים הַקֶּרֶשׁ שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד
לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו׃ כ וְלִצֶלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עֶשְׂרִים
קָרֶשׁ׃ כא וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ כב וּלְיַרְכְּתֵי
הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ כג וּשְׁנֵי קַרְשִׁים
תַּעֲשֶׂה לְמִקְצֹעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ כד וְיִהְיוּ תְאֹמִם
מִלְּמַטָּה וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים עַל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת
כֵּן יִהְיֶה לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת יִהְיוּ׃ כה וְהָיוּ שְׁמֹנָה
קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים

ר ש״י

שִׁפְתֵי חֲכָמִים

וכמה הקרוס כמ״ח כיוצא כתקרוס: ד אבן
לד תמניעי ונד תילוני בשוכין ובלד בי בתר הקרס
מלד ל׳: ה פשוטי כתיבתו כיתרו שמע׳ חומותיו ועל
על תריהי הקרשים ויהיו הכתר לד החוצה בב לד כיוצא
לד על הקרשים: ו ודוא״ר לד היה יכול לעשות הקרשים
יהד הלח עומדים בפשוט: ז דיוקין מניח עליהם
שהוא רחבו כאלים לחבו ב״ל ב׳ אמות ורחבו
ל׳ אמות ס״א במשכן רחבו כאלים לחבו ולכאו היה ל׳:

כלומר כולם מוכדלות זו מזו ומשופין בחשיחה ניכוך כתוך הלח כאליה
כגמגמת בניקב כתוך עמודי כסולם: אשה אל אחתה. מכוונות זו כנגד זו ניהיו
תריהם שוים זו כמידת זו הכדי שלא יהיו בתי כידות זו מכוסה לעד פניה ומן מכוסה
לנגד ו׳ מון בעוני הקרס כאות למה ומכוגס על ידות ניהיו נפי שדומות לעיני כדלת
כעכוסה כמוני המשכן: (יח) לפאת נגבה תימנה. מון פאה זו לשון מקוה
שלא כל כרוח קרויה פאה כתכוגומו לרוח עיכר דרומה: (כב) ולירכתי. לשון היה
כתכוגומו ולסיפי. ולפי שהפתח כמזרח קרוי מזרח פניה והמערב אחוריים וזהו סוף
כמשכן הוא כאחר: תעשה ששה קרשים. כרי ע׳ לאות נוחב: (כג) ושני
קרשים תעשה למקצעת. לחד למקוע נפוחות מערבית ולחד למערבית דרומית כל
קרשים תעשה כשדר לחד הן. שלא שלחו כאחים חוץ כחלי המשכן לחד ולחי לאחד מזו ומזו גלולות, שלא לכאליס ניהיו לעכר זו ולחמה מזה נלוחות

חַד מִשְׁלַבְיָן חֲדָא לְקִבֵּל חֲדָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃ יח וְתַעְבֵּד
יָת דַּפֵּיא לְמַשְׁכְּנָא עַסְרִין דַּפִּין לִרְוֹחַ עֵבֶר דָּרוֹמָא׃ יט וְאַרְבְּעִין סַכְוִין
דְּכֶסֶף תַּעְבֵּד תְּחוֹת עַסְרִין דַּפִּין תְּרֵין סַכְוִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לְתְרֵין
צְדוֹהִי וּתְרֵין סַכְוִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לְתְרֵין צְדוֹהִי׃ כ וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא
תִּנְיָנְתָא לְרוּחַ צְפוֹנָא עֶסְרִין דַּפִּין׃ כא וְאַרְבְּעִין סַכְוֵיהוֹן דְּכֶסֶף תְּרֵין
סַכְוִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַכְוִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃ כב וְלְסֵיפֵי
מַשְׁכְּנָא מַעַרְבָּא תַּעְבֵּד שִׁתָּא דַּפִּין׃ כג וּתְרֵין דַּפִּין תַּעְבֵּד לְזָוְיַת
מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן׃ כד וִיהוֹן מְכַוְּנִין מִלְּרַע וְכַהֲדָא יְהוֹן כְּכַוְּנִין עַל
רֵישֵׁהּ לְעִזְקְתָא חֲדָא כֵּן יְהֵי לְתַרְוֵיהוֹן לִתְרֵין זָוְיָן יְהוֹן׃ כה וְהוֹן
תְּמַנְיָא דַּפִּין וְסַכְוֵיהוֹן דְּכֶסֶף שְׁתָּא עֲשַׂר סַכְוִין תְּרֵין סַכְוִין תְּחוֹת

ר ש״ב ם

תאחד׳ וגם האדנים היו חלולים להכניס
בהן הידות: (כב) ולירכתי המשכן ימה
תעשה ששה קרשים׳ שהן תשע אמות
מצפון לדרום נשאר חצי אמה בקרן
מערבית אצל הצפון מכאן ואצל הדרום
מכאן ובאין שני הקרשים של מקצועות

ר ש״י

כנגד לחות עוזי קרבי המשכן מלפון
והדרום כדי שיהא המקוע מבחון שוה:
(כד) ויהיו תאמם מלמטה. לל הקרסוס
תלוחים זה לזה מלמטה בלא יפסיק עוזי
בפח שני התדים ניעיזה לסרמיקן זו מזו
כמו שפלפלתי ביניהן לידוע כידות מרוחים
מלדיהן שיהא רוחב הקרס כולו לעדיו חוץ
לידי הקרס לכנות לה בפח התדן וכן הקרס
שתלוי ומעלה התוחים זה לזה וקרס המקוע
כשכסדר המערב יהיו לרחבו בעביו כנגד חצין של לד קרס לשפוי ח׳ והדרומי כדי
שלא יפריעו התדים ניעיהם׳ ויהדו יהיו תמים׳ כמו תלוחים: על ראש׳. של
קרס: אל השבעת האחת׳. לל קרס וקרס היה חרון מלמעלה ברחבו כני
חרולין כשני לדיו כמו עוזי טבעת ומכיסהו בטבעת אחת ממש מתחים לקרס בחלקו׳
לכל לוחן טבעות לה ידעתי לם קבועות הן בלא מטולטלות׳ וקרס כמקוע היה
טבעת בעוזי קרס (כלומר כי מלות הדרומי והלפוני חלמטה קלי׳ ודומה לומר שהדרומי
והלפוני וקרס קרס הן) וכמו לחוכו ומה שכחוב היה טבעת בעוזי קרס ל״ל בעוזי
קרס ממערבי ודק) הדרומי והלפוני וקרס כמקוע שכסדר מערב וכמו לחוכו
ממלון׳ שני הלחים מחוכרים: כן יהיה לשניהם׳. לשני הקרסים שכמקוע לקרס
שכלפון נמן ולקרס כממערבי וכן לשני המקועות: (כה) והיו שמנה קרשים׳

שהן אמה וחצי ומטלאים אחת לצד צפון
והצי אמה ואמה מן הקרש ממלא ומישוה
המישכן ומכסה את עובי הקרש צפוני׳
וכן אמת קרש השני מכסה עובי קרש
דרומי׳ המיצא האויר שבתוך המישכן
עשר אמות רוחב ופגם של מקצועות

ר ש״ב ם

ח ותע״ש לעל הקרסים יהו תלוים מג׳ לדיהן מ״ש
עם כיה רק לגני מיהו בעוזי בשדי לדיהם ובשפי הקרסים
שיהם לעל כלהו הקרסים חייב לעשותם כתחתן משוש
שלמעה ויהיו תוחמים מלמטה׳ כתיב׳: ם ר״ל לפי
היה טבעת קטוע כתחד מן הקרסים שמתניהן הקרסים
והטבעות ביחד׳. (נח״ל) לפיקו הטבעות המוכיחיד
נפוף הפרסה שהקרסים נעכסות נכן היו קטועות כדלותם
בשבת דף ק״ח: ו ר״ל לחתם מזו ולחתם מזו כלום כנגד
עוזי הקרס לפלון והדדומי לליך היה הטבעת כתוך
עוזי הקרס שלפון והפדומי וכיכוס כעוז כתך לחת הקרס
במקוע שכסדר המערב: כ מדמיה יהיו יהיו על

תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אַדְנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃
כו וְעָשִׂיתָ בְרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן
הָאֶחָד׃ כז וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית
וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי יֶלַע הַמִּשְׁכָּן לְיַרְכְּתַיִם יָמָּה׃
כח וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבָּרַח מִן־הַקָּצֶה אֶל־
הַקָּצֶה׃ כט וְאֶת־הַקְּרָשִׁים תְּצַפֶּה זָהָב וְאֶת־טַבְּעֹתֵיהֶם
תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב׃
ל וַהֲקֵמֹתָ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאִיתָ בָּהָר׃ ס

ר ש"י

שפתי חכמים

כתוך כן יכוין לסיים דבור לעלמו וי"ל כמו שכל הקרשים היו תלוים למעלה בתחתן שני חלילים מצד כעובדות כן יהיה לפנינו לקרש שבסוף לד לפון וקרש הראשון הסמוך לו ; וכן לשני המקומות יהיה נ"ב דבור בפ"ע הוה ל"ל כמו זה סדרן יהיה ; לשני המקומות שכתב מקלע לפונים מערבית ומקלע דרומית מערבית ובזה יהיו כל הקרשים קשורים זה בזה : ל' תוכן לח הקרש מלמטה נחלון זה בחלת רגיש הקרש מכאן ורגיש הקרש מכאן ותמרין היה בחמץ ל ועשה לו שתי יודות כמין שני תמוקין . (זי נראה שהגרסה כמין שני חוקין) כמין שני צלעות סולם כמובדלות זו מזו ומכוונות להכנס בהעלי המלון כשלוכה הקרש נוקב עמוד הכולם והוא לפון משולבות עשויות כמין שלשה ומכניסן לתוך שני לדים שני לדים ותוכן לח הקרש מלמעלה תוצע מכאן ותוצע מכאן ומחבן לתוך טבעת אחת של זהב כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה שלא יהיו הולמה מלמטה וגו' כך היה כמשכה ובסני שלא הלמעלה כנגד המקלעות : (כו) בריחים . כתרגומו עברין ובלעז אשטרי"ס (קווערריגעל) : חמשה לקרשי צלע המשכן . הלו ממשה שלמה הן שלש שבאמלע העליון ושתחתון עשוי מאמה תחיבות זה מבריח עד חלי הכותל וזה מבריח עד חלי הכותל זה נכנס בטבעת מלד זה וזה נכנס בטבעת מלד זה עד שמגיעין זה לזה ממלע לשלע ושתחתון בשים שהן מרובע לכל המלעי מלכו כנגד כל הכותל ומבריח מקנה הכותל ועד קלו שלחמר ובריח התיכון וגו' מבריח מן הקלה לל הקלה שבשלשתן ושתחתונים היו לפן בטבעות לקרשים להכנס לתוכן שתי עבעות לכל קרש משולבים בתוך עשר אמות של גובה הקרש חלק לחד מן הטבעת העליונה ומלעה וחלק לחד מן התחתונה ומלעה חלק הוא לביע לתך הקרש ושני חלקים בין טבעת לטבעת כ' כדי שיהיו כל טבעות מכוונות זו כנגד זו לכל לבריח התיכון לתי טבעות חלק הקרשים נקובין בטבעות והוא נכנס

דַּפָּא חַד וּתְרֵין סַמְכִין תְּחוֹת דַּפָּא חָד׃ כו וְתַעְבֵּד עַבְּרֵי דְאָעֵי שִׁטִּין
חֲמֵשָׁא לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא חַד׃ כז וְחֲמֵשָׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא
תִּנְיָנָא וְחֲמֵשָׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי סְטַר מַשְׁכְּנָא לְסוֹפֵיהוֹן מַעַרְבָּא׃
כח וְעַבְּרָא מְצִיעָאָה בְּגוֹ דַּפַּיָּא מֵעִבַּר מִן סְיָפֵי לְסָיְפֵי׃ כט וְיָת דַּפַּיָּא
תַּחְפֵּי דַּהֲבָא וְיָת עִזְקָתְהוֹן תַּעֲבֵד דַּהֲבָא אַתָרֵי לְעַבְּרַיָּא וְתַחְפֵּי יָת
עַבְּרַיָּא דַּהֲבָא׃ ל וְתָקֵים יָת מַשְׁכְּנָא כְּהִלְכָתֵהּ דִּי אִתְחֲוִיתָ בְּטוּרָא׃

ר ש"י

מכיסה ושוה מכאן ומכאן מרובע לגמרי זויות המשכן מבחוץ : (כו) בריחים וגו' חמשה : חמשה מבעות בכל קרש מבחוץ זה תחת זה להכניס בהן הבריחים מלבד הבריח התיכון שבתוך הקרשים שהיו נקובים כולם להכנס הבריח התיכון בתוכם בתוך חלל הקרשים הרי האדנים מלמטה והבריחים החיצונים ובריח התיכון . הרי חוזק התיכון בתוכם בתוך חלל נקבי הקרשים גדול . לפי פשוטו של מקרא שלשה בריחים תיכונים היו אחד בצפון ואחד בדרום ואחד במערב מן הקצה אל הקצה . מקצה כותל צפוני לקצהו השני וכן בדרום וכן במערב וע"י המקצעות נתחבר כל המשכן כל שלש כותליו יחד שהרי בריחי הצפון והדרום נכנסו גם במקצעות שהרי אמה מן המקצוע עובי קרש של מקצוע

ר ש"י

נכנס בהם דרך הקרשים שהם מכוונין זה מול זה וזהו שנא' כתוך הקרשים . הבריחים העליונים והתחתונים שבלפון ושבלדום לתוך כל אחת ע"א אמה והתיכון לכתו ל' אמה שהרי מן הקלה אל הקלה חסרים שבמערב לתוך העליונים והתחתונים ו' אמות והתיכון לכתו י"ב כנגד רוחב ה' קרשים הן היו מפוכחים במלאכת המשכן (בט) בתים לבריחים . הטבעות שהעבה בהן יהיו בתים להכיס בהן הבריחים : וצפית את הבריחים זהב . לל שהיו הזהב מדוקק על הבריחים בתין עליהם שום שפוי אלא הקלם היה קובע כמין ג' פיסות של זהב כמין ג' סדקי קלה מעלה את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן ולכאן ולכאן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן ומכאן לכאן ולהזו ומכאן לטבעת ומן הטבעת לפה שהיו ממלאו הבריחים מפוסים זה כנגד הקרשים והבריחים הללו מבחוץ היו נראות . והטבעות והפיסות לל היו נראות בתוך המשכן אלא כל כחותל הלל מבפנים : (ל) והקמות את המשכן . לאחר שיעמוד ומבוארת בסוף פרשת עד סוף הקרש שיהיה כמין לי' חלקים הוה אומר שהיו שהיו בלית בל בלית בתוך ל' חלק מרחב הקרש של הבריחים התיכון ובלל שהיו מבדילות בתוך בל בלית הקרש שהיו שוה אלו לאלו ל' אמה ובל בלית התיכון והחלקים שהם בקרשים בל בלית העליון ובן בלית התיכון מל' ללדיו עד בלית התחתון והעליון שהם שוים וכקרשים שלו וכן שהיו לללדיו בל בלית התחתון מבדיל התיכון ומבדיל בהחתון עד סוף הקרש שהיה לי' ; ס"א בסדקי קרש לל יהיו מפסיק הטבעות ולל יהיו הבריחים נראין לחוץ ; (ל) ל"ל בפ"ע ; ס"א (בא"ל) בספרי : ס"א לאי לאשה איקימנה הוה בעלמא . (בא"ל) בספרי : ס"א לאחר שיגמר כל מלאכת המשכן וכן לא הקימו בשעה אחת ולא שקיבלו לפרקים כל אחד כשיכל ובמה תלא דוקא סוף ראשון : ע"פ קודם הקמתו שהע"ה שעשאו עדיין לא בחנם לו וכיון הלוי לואל שעשאו לאחר שהוקם כבר בלשון ערוך ס"א כשהיה מדבר בלשון

בעל הטורים

(ל) בהקים . ג' במס' . סמך והזהר שהם בהקם לשעה (ג' ותחתון) פי' בשר בהלית לשעה כי פ' הוה הלילות ולתן עוד שבהקין שמי שיעם על בשר ובהלך שעות שבהו אוכל בעלונים ובתחתונים :

חמישי לא וְעָשִׂיתָ פָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מְשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב יֵעָשֶׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים: לב וְנָתַתָּה אֹתָהּ
עַל־אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב עַל־
אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף: לג וְנָתַתָּה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת
הַקְּרָסִים וְהֵבֵאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת
וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים:
לד וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים:
לה וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח
הַשֻּׁלְחָן עַל צֶלַע הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תִּתֵּן עַל־צֶלַע
צָפוֹן: לו וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם: לז וְעָשִׂיתָ לַמָּסָךְ
חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב וְיָצַקְתָּ
לָהֶם חֲמִשָּׁה אַדְנֵי נְחֹשֶׁת: ס שפי כן א וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב

שפתי חכמים

סקמתו: (לא) פרכת נכון מחיצה סוג ונגי מסמיס פרגוד רבי כמניני כין כמגן וכן כעם: תכלת ארגמן כו מין ומין סיס כפול נכל סוג מיני ו הצבע: מעשה חשב עבר ארבב בין שיש מיניה בו סמני קיטון וכניוין במעשי עבניס לון נומין יש נזב: כרובים בניין יפעב כב: ד עמודים מקומים נהון ד תגיס וחנקניים קניעין נפן בקומן נמעלה נהובע עניבן לעומים בתחם הפרוכת קין הנוין: ומסרי בניין וון בב עבניס וספרכת תרכם י למות נרחני כי מבכן ומבכ ' תמוי כבנכן בו קרסיס נספרוסים נבנים על מבכן שיהם סימוס: ונתת אותם. ונתון כ' הוה ענמה נים קדמי מקדשים עבר נכל עבר נוח. ענין זה שנכתב נתת בקדמיות כמשכנים תם שתי הוכחות בו ירושנו במבכן ומה ת"ר ' תמם ויכפרכת בל מבכן ומסוכר אלו נתחזיו נעבנות לה מקדשים. (לה) ושמת את השלחן מנח נפשך מבכן מן הפרוכת פנימי למה ת"ל ' ומנורה כנדום משכה מן

ר ש ב " ם

השני והרי קבועים ראשי הבריחים של צפון ודרום במקומות ' ולפי דברי רבותינו בריח התיכון מתעגל בהוך שלשה הכתלים מן הקצה אל הקצה ע"י נס: (לא) פרוכת. לפי ענייני לשון מחיצה והבדלה בין בית לבית: משזר חושב ' אומן בעין מעילים ציורים: מעשה אורג אבל רוקם ציור בחוט מבחוץ: (לב) ונתתה. בעין בולל קבועים בעמודים להכניס בהם שפת הפרוכת שלמעלה: (לג) ונתתה את הפרכת תחת הקרסים ' של זהב שהם לסוף עשרים אמה של ירישת והפרוכת ' לתחלת חמשים כי המשכן ארכו שלשים והקרסים באמצע

ר ש " י

מכוחל הכתוב אחי למות ומלמד ומזה כוזב יהון כעבד לוקח עבין לגלגן נמוכה מכון קמעת כלפי המזרח וכלפי נתוים מן המזרח ולא שם מה המזמות ובגומו עוכד ניין ולא עוכד ניין ' מדת המסך במדת הפרוכת ' למות על ר' למות: (א) ועשית את המזבח וגו' ' וכלם למות קומתו ' מעשה בעצים אמה של ארבעים אמה של עשר ירישות נמצא מפרוכת עד פתח מזרח עשרים של היכל ומפתח לצד מערב עשר אמות של בית קדש הקדשים: (לו) מסך לפתח האהל ' שאין שם יריעה לבד חצי היריעה הכפולה למעלה: מסך ' כמו מסיך ' וכן מגן מנין ' לפיכך אפי' כשהם דבוקים אינן נחפצים בראשיתם לפי שהן לשון פועל נדכתיב מסך פתח אהל מועד ' מנין של פתח ' וכן (שמואל ב' א') מגן שאול בלי משוח בשמן ' אבל דבר ' בקר ' שהוא שם דבר כשהוא דבוק בקוף בחטף בקר זבח השלמים ' דבר השמטה: (א) ועשית את המזבח ' מזבח חיצון

ר ש " י

ל) סכת נעדו ל' מנין: מעשה רקם ' הלומות עכוזות בו מעשה מחט בפלוף של עכר זה כך פלוף על עכר זה: רקם ' שם המומות ובגומו עוכד ניין ולא עוכד ניין ' מדת המסך במדת הפרוכת ' למות על ר' למות: (א) ועשית את המזבח וגו' ' וכלם למות קומתו ' (ומים עמ) דבריס כמתכן דבכי כ' יהודם

לא וְתַעֲבֵד פָּרְכְתָּא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד
אֻמָּן יַעֲבֵד יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין: לב וְתִתֵּן יָתַהּ עַל אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי
שִׁטִּין מְחַפָּן דַּהֲבָא וְוֵיהוֹן דַּהֲבָא עַל אַרְבְּעָא סַמְכֵי דְכַסְפָּ: לג וְתִתֵּן
יָת פָּרְכְתָּא תְּחוֹת פּוּרְפְיָא וְתָעֵל תַּמָּן כְּנוֹ לְפָרְכְתָּא יָת אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא וְתַפְרֵשׁ פָּרְכְתָּא לְכוֹן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא:
לד וְתִתֵּן יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא בְּקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא:
לה וְתִשְׁוֵי יָת פָּתוֹרָא מִבָּרָא לְפָרְכְתָּא וְיָת מְנָרְתָּא לְקָבֵל פָּתוֹרָא
עַל צַדָּא דְמַשְׁכְּנָא דְרוֹמָא וּפָתוֹרָא תִּתֵּן עַל כְּטַר צְפוּנָא: לו וְתַעֲבֵד
פָּרְסָא לְתָרַע מַשְׁכְּנָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד
צָיֵר: לז וְתַעֲבֵד לְפָרְסָא חֲמֵשָׁא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתַחֲפֵי יָתְהוֹן דַּהֲבָא
וְוֵיהוֹן דַּהֲבָא וְתַתִּיךְ לְהוֹן חַמְשָׁא סַמְכֵי נְחָשָׁא: א וְתַעֲבֵד יָת מַדְבְּחָא
דְאָעֵי שִׁטִּין חֲמֵשׁ אַמִּין אָרְכָּא וַחֲמֵשׁ אַמִּין פּוּתְיָא מְרַבַּעְיָהִי מַדְבְּחָא

רָבוּעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת קֹמָתוֹ׃ ב וְעָשִׂיתָ קַרְנֹתָיו
עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ תִּהְיֶינָה קַרְנֹתָיו וְצִפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת׃
ג וְעָשִׂיתָ סִּירֹתָיו לְדַשְּׁנוֹ וְיָעִיו וּמִזְרְקֹתָיו וּמִזְלְגֹתָיו וּמַחְתֹּתָיו
לְכָל־כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת׃ ד וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה
רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבְּעֹת נְחֹשֶׁת עַל
אַרְבַּע קְצוֹתָיו׃ ה וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ
מִלְמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ׃ ו וְעָשִׂיתָ בַדִּים
לַמִּזְבֵּחַ בַּדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ ז וְהוּבָא
אֶת־בַּדָּיו בַּטַּבָּעֹת וְהָיוּ הַבַּדִּים עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ

שפתי חכמים

ר ש"י

כ"י אומר נלמד כהן לבוש ונלמד נפטימו
כ"ב רבוע מה לכהן גבוה פי שנים כלרכו לך
כהן גבוה פי שנים כלרכו ומה לחי מקיש
ובלא חמות קומתו משפח סוכב ומעלה:
(ב) ממנו תהיינ קרנותיו. שלא יעשה
לבדם ויחברם בו: וצפית אתו נחשת.
ומלמך נהוגה: (ג) סירותיו. כמין יורות: לדשנו. לכסיר דשנו לאוכס והוא שם"ח
למספר קטנים לספות הדשן להוכס כי יש מלות בל' עברית שהתלפת
בפתרון לשם כמין וסתוכס כמו (תהלים פ) והשרש שרשיס (חיוב ה) חוול משרים
ומוסו (שם לא) ובכל מטוחתי תשרש. וכמוהו (ישעיה י"ז) בשפיפוס פוריס והלופו
(שם י) מוסף פלסה משפת בשיפוס וכמוהו (ירמיה ב) וזה בלתכון עלמו בשר עלמותיו
וכמוהו (מ"ש כה) ויסקלוהו בלתכוס והלוהו (ישעיה כח) הקלו מלהן לשיהו לשיס וכן
(שם ס) וישוקו ויסקלכו לך כהן לדשנו לסיר דשנו ובלעז לדשנ"דיר"ב (ג
עטלתנ"ן): ויעיו. בתרגומו מגרפות שמועל בשם לת הדשן וכן בשיר בשיר הקדלם
שלי מלכת דק זלו בית יד ובלעז וידי"ל (בויפעל): ומזרקותיו. לקבל בשם דם
מזבוס: ומזלגותיו. כמין לוקלוות בפופוס ומכס בשם בשבר ומתבשים בו
ומתפבלין בשן על גחלי המערכה שיהא ממהר בריפתן ובלעז קרוטיל"ס (בהקטן)
ובלבון הכתוב ימעיטוס: ומחתותיו. בית קבול יס לשם ליטול בהן גחלים מן
המזבח לפחתם על מזבח הפנימי לקטרת ועל שם התייהן קלויים מתחות כמו (ובעי' ג)
להתות לת מיקוד ל' שחיטה שם מקומות וכן (מלכי ז) ויתחם חיס שם בחלי:
לכל כליו. כמו על כל כליו: (ד) מכבר. נטון בתוכה בקרקע קלויל"ם (זיעפ) כמין
לבוס עבוי לו למזבח עבוי חורין כמין רשת ומקלה זה מסורס וכה פתרונו
ועשית לו מכבר נחשת מעשה רשת: (ה) כרכב המזבח. כובב כל דבר
המקיף סביב בעגול קרי כרכב כמו שעשינו בסבל שומעין אלו בן גולמי כלי עץ בל

וּתְלֵת אַמִּין רוּמֵהּ׃ ג וְתַעֲבֵד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ כְּנָפֵהּ תְּהֵוְיָן
קַרְנוֹהִי וְתַחְפֵּי יָתֵהּ נְחָשָׁא׃ ד וְתַעֲבֵד פָּסַכְתָּרָוָתֵהּ לְמַסְפֵּי קְטַטֵהּ
וּמַגְרוֹפְיָתֵהּ וּמִזְרָקָתֵהּ וְצִנּוּרְיָתֵהּ וּמַחְתְּיָתֵהּ לְכָל מָנְוֹהִי תַּעֲבֵד
נְחָשָׁא׃ ה וְתַעֲבֵד לֵהּ סְרָגָא עוֹבַד מְצַדְתָּא דְּנְחָשָׁא וְתַעֲבֵד עַל־
מְצַדְתָּא אַרְבַּע עִזְקִן דְּנְחָשָׁא עַל אַרְבַּע כִּטְרוֹהִי׃ ו וְתִתֵּן יָתָהּ
תְּחוֹת כּוֹבְבֵי מַדְבְּחָא כְּלָרָע וּתְהֵי מְצַדְתָּא עַד פַּלְגוּת מַדְבְּחָא׃
ז וְתַעֲבֵד יָת אַרְיָחוֹהִי בְּעִזְקָתָא וְיהוֹן אַרְיָחַיָּא עַל תְּרֵין סִטְרֵי מַדְבְּחָא

ר ש ב"ם

שבעורה: (ב) ממנו תהיין קרנותיו. ולא (ד) מכבר. ככברה. כדכתיב כאשר ינוע
מחוברות: (ג) ויעיו. שקורין ויוד"ל בכברה ולא יפול צרור ארץ: כרכב.
בלע"ז לקבץ בהן הדשן ולתת אותו בתוך כניסת המזבח. שמקצר למעלה ללכת
סירותיו להוציא בהן הדשן כאמור בצו על אותה הכניסה סביב המזבח. וגם
את אהרן: ומזרקותיו. לקבל דמי בהלכה קרוי כן בשחיטת חולין עד
הקרבנות לזרוק על המזבח: ומזלגותיו. שיכרכב בליטות וצידין שבכלי וגומות
לקחת בהן אברי הקרבנות ולהפכן על שעושין בהן קרויין כן: עד חצי המזבח.
גחלי המערכה להקטירן: ומחתותיו. להבדיל בין דמים העליונים לתחתונים:
לחתות בהן הגחלים מהכתיב לחתות וסימנך עולת העוף למעלה חטאת העוף
אש מיקוד. היחתה איש אש בחיקו: למטה. ובבהמה לטיפרע חטאת למעלה

ר ש"י

שעתיד לעשה ולכרכב והוא כמו שעשין כי אין שם זולתם כדכתיב (ר' מה,
תחינן עגולין ככברי דפני בתיבות וספכלי הען לף למזבח עבה הרין כדיבו וסיה
רחבו אמה בדפנו לגוי והוא לכוף שלש (ס"ל שם) אמות של גבהו כדכתי' החומר גבהו
פי שנים כהלכו הא מה לחי מקיש ובלא אמות קומתו משפח סוכב ומעלה. אבל
סוכב לרגלי הכבשים לא סיה למזבח המחצה אלא על רחבו לפנים מקרמותיו וכן בשיבו
בזמחים חיזהו בלרכב בין קרן לקרן וסיה רוחב אמה ולפנים מן אמה של הלוך רגלי
הכהנים שהי אמות אלו קדושיה בלרכב. ודקדקו שם ובכתיב אתת בלרכב המזבח
מלמטה למדנו שבלרכב בדפנו הוא ולגבי המכבר אמרתיו. ותיכף המכבר לתי הוי
אד לגוי והד לכבשים דלא יבתלנו זה בבדופן לגוי סיה ומתחתיו הלבישו המכבר
ובגיע לתבו עד לתי המזבח ממלא שהמכבר רחב אמה והוא סיה סיעו לתי גבהו להבדיל
בין דמיס העליונים לדמיס שהתחזיקס וכגבדו עבו למזבח בית עולמיס דוגמת חוט
השקולה בחמשו ובכפ שהיו עולין בו חע"פ אלא פיבלו בעיני זה בכר שמעבו שם מזבח
אחמה שעשה לי ולא העלה במעלות לא שעשה לו מעלות בלבש בלא אלא
למדנו שהיה לו בשם בך שיהו במעלות. ומזבח אחמה הוא מזבח הנחשת שהיו מעלין
עליו אחמה ר' במקום שהיהן והבשם היה בדרום מזבח מובדל מן המזבח אלא חוט
השערה והיו מגיעין עד אמה מתוך לגלגי המלך שבדרום לדברי האומר ו' אמות
קומתו. ולדברי האומר דבריס בבתבן ג' אמות קומתו לף היה לוכך בבשם אלא
ו' אמות כך מלמדנו במשנת מ"מ מדות וזה שהיה מובדל בין המזבח אלא החוט במשנת

בְּשֵׁאת אֹתוֹ׃ ח נָבוּב לֻחֹת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה
אֹתְךָ בָּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ׃ ס שביעי ט וְעָשִׂיתָ אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן
לִפְאַת נֶגֶב־תֵּימָנָה קְלָעִים לֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָאַמָּה
אֹרֶךְ לַפֵּאָה הָאֶחָת׃ י וְעַמֻּדֵיו עֶשְׂרִים וַאדניהם עֶשְׂרִים
נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ יא וְכֵן לִפְאַת צָפוֹן
בָּאֹרֶךְ קְלָעִים מֵאָה אֹרֶךְ וְעַמֻּדָיו ק׳ עֶשְׂרִים וַאדניהם
עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמֻּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ יב וְרֹחַב הֶחָצֵר
לִפְאַת יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים אַמָּה עַמֻּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וַאדניהם
עֲשָׂרָה׃ יג וְרֹחַב הֶחָצֵר לִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים
אַמָּה׃ יד וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַכָּתֵף עַמֻּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וַאדניהם שְׁלֹשָׁה׃ טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית חָמֵשׁ
עֶשְׂרֵה קְלָעִים עַמֻּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאדניהם שְׁלֹשָׁה׃
טז וּלְשַׁעַר הֶחָצֵר מָסָךְ ו עֶשְׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם עַמֻּדֵיהֶם אַרְבָּעָה

ר ש״י

זבחים בעזרה (ז) במבעת. בלרנ"ט בעזרה שנאמר למכבר: (ח) נבוב לחת. כהנגומו תלול לוחין לזוחת עני שניה מכל צד והחלל בתוכו ולא יהיה כלו עץ ס' טיסת עניו ס' לחות על ס' לחות כמין סדן: (ט) קלעים. עבויין כמין קלעי ספינה נקבים נקבים מעשה קלעים ולא מעשה לוגג והרבומו סרדין בהגנוסו של מכבר המתונגס כדרך שבו מעוקנין בכלבוס: לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה: (י) ועמדיו עשרים. חסר לחות בין עמוד ש לעמוד: ואדניהם. של ה העמודים נחסר הלדיים ועשנים על הלחן והעמודים תקועים לתוכן כיום עושה כמין א קונדסין שקורין פלנ"ש לחכן ו' שפעמים

שפתי חכמים

להקריב עליו קרבנות: ש כלומר עם רוחב העמוד שביום לחה וח"ת מין אמה ביום כ"ה ל' לחות בין עמוד לעמוד והעמודים לח היו כ"ה כ' לח יהיה חלל ל"ש לחות ו"ל דס"ש שבל' עמודים של כ' דרוס הקרוי בקלעים מאחרים דרומים ולא לסף ל"ש לחות. ולסף ק' לחות בחלוע מערבית לחתילו כך. ולסף ל' לחות בחלוע מערבית לחות לחתילו כך. של לפון ולא לסף ל"ש לחות. ולסף ק' בחלוע לחות מזרחים לחתילו כך. עמודים של לסף כה' מעשר ולא לסף יו"ד לחה ולסף ט"ו לחה בעמיד עמוד של לסף ולא כה' עמודים של לסף עשר לסף לחה. ולסף ל"ש לחה לחתילו כך. עמודים של לסף בלעים ולא לסף ל"ש לחה. ולסף ט"ו בעמוד: (יא) בלקלע מאחרים דרומית (כה"ש) וכן בלדרוס בחמוך ולא"ך לחתילו: ת של לח של בלקלעים דה"ל ט"ל ועמודיהם ל' לבים חש"ל של עמודיו של לח כתוב ולחדיהם שנות ל' לבים של לח העמודים ב' לבים של לח העמודים

ר ש״י

ומחבן ג' וטבעת נחשת קבוע בו בחמלעו לחזוק ג' לחזוקים לפיכך במזבח קרוי קדש קדשים ומערב קרוי לחזוק כה"ל (דבריס יח) סיס הלחברון ימלא מערבה: חמשים אמה. לוקן כ' לחה לף סין לחזוקים כולם בקלעים לפי שסם בפחת לולח ט"ו לחה קלעים לבלקף הפחת מבלן ובן לבלקף הבמיה בחלר לוחה חלל בפחת בינתים כ' לחה וזהו שנאי ולבעבר הלחר חסר מבן שבלים לחה ווליו למבך כנגד בפחת כ' לחה לוחך כרוחב הפחת: (יב) העמדיהם שלשה. חסר לחות בין עמוד לעמוד בחלוע לבלקף הדרומי מוכחים עד עמוד אחרון מן סג' שבמזרח ס' לחות וחסר לבני חסר לחות ואין בסף

עמודים

בְּמִטַּל יָהּ׃ ח חֲלַיִךְ לְזִיחֵי תַּעְבַּד יָתֵהּ כְּמָא דִּי אַחֲזִי יָתָךְ בְּטוּרָא
כֵּן יַעְבְּדוּן׃ ט וְתַעְבַּד יָת דָּרַת מַשְׁכְּנָא לְרוּחַ עֲבַר דָּרוֹמָא סְדָרִין
לְדָרְתָא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין אָרְכָּא לְעֶבֶר חַד׃ י וְעַמּוּדוֹהִי
עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וַוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כַּסְפָּא׃ יא וְכֵן
לְרוּחַ צְפוֹנָא בְּאָרְכָּא סְדָרִין מְאָה אָרְכָּא וְעַמּוּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסַמְכֵיהוֹן
עֶשְׂרִין נְחָשָׁא וַוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף׃ יב וּפוּתְיָא דְּדָרְתָא
לְרוּחַ מַעַרְבָא סְדָרִין חֲמִשִּׁין אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֲשָׂרָא וְסַמְכֵיהוֹן עֲשָׂרָא׃
יג וּפוּתְיָא דְּדָרְתָא לְרוּחַ קְדוּמָא מַדִּינְחָא חֲמִשִּׁין אַמִּין׃ יד וַחֲמֵשׁ
עֲשָׂרֵי אַמִּין סְדָרִין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן תְּלָתָא׃
טו וּלְעִבְרָא תִּנְיָנָא חֲמֵשׁ עֲשָׂרֵי סְדָרִין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וְסַמְכֵיהוֹן
תְּלָתָא׃ טז וּלְתָרַע דְּרָתָא פְּרָסָא עֲשָׂרִין אַמִּין תְּכֵלָּא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע
זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צַיָּר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא׃

ר ש״י

ועולה למטה׃ הכל במס׳ זבחים׃ כי יש לומר שאף קלעים של חצר המשכן היו עשויים כענין מקלעות ויצורים׃ (י) ועמודיו עשרים. לכל חמש אמות של פרוש עמוד אחד: (יב) חמש עשרה אמות קלעים לכתפי לצד מזרח בכניסת העזרה שיש רוחב חמשים אמה מצד זה קלעים וכן לצד השני ומסך עשרים באמצע׃

ר ש״י

ומחבן ג׳ וטבעת נחשת קבוע בו בחמלעו לחזוק ג׳ לחזוקים לפיכך במזבח קרוי קדש קדשים ומערב קרוי לחזוק כה"ל (דבריס יח) סיס הלחברון ימלא מערבה: חמשים אמה׃ לוקן כ׳ לחה לף סין לחזוקים כולם בקלעים לפי שסם בפחת לולח ט"ו לחה קלעים לבלקף הפחת מבלן ובן לבלקף הבמיה בחלר לוחה חלל בפחת בינתים כ׳ לחה וזהו שנאי ולבעבר הלחר חסר מבן שבלים לחה ווליו למבך כנגד בפחת כ׳ לחה לוחך כרוחב הפחת: (יב) העמדיהם שלשה׃ חסר לחות בין עמוד לעמוד בחלוע לבלקף הדרומי מוכחים עד עמוד אחרון מן סג׳ שבמזרח ס׳ לחות וחסר לבני חסר לחות ואין בסף

עמודים

וְאַדְנֵיהֶם אַרְבָּעָה׃ מפטיר יז כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב
מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף וָוֵיהֶם כָּסֶף וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ יח אֹרֶךְ הֶחָצֵר
מֵאָה בָאַמָּה וְרֹחַב ו חֲמִשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים וְקוֹמָה חָמֵשׁ אַמּוֹת
שֵׁשׁ מָשְׁזָר וַאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת׃ יט לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל
עֲבֹדָתוֹ וְכָל־יְתֵדֹתָיו וְכָל־יִתְדֹת הֶחָצֵר נְחֹשֶׁת׃ סס

כ"ו • יט"ו סימן • ס"ו סימן : ומפטירין ות' נתן חכמה לשלמה כמלכים ג סי' ה

שפתי חכמים

קורסים וחכרו ו"ש: ב דק"ע המשמע שגם היה תרנו
חגה ל' מרוצע ותחב תמצים בחמצים ומחבר לחוצו
חלק חלר כסוי במוחת שלפני הפתח היתה מרוצעת ל'
על ל': ג וה"ת והיה המשכן היה חגו ל' אמות
בהורך ו' אמות בכוחב וגם הקרסים היה עוביון חמש
וה"ק לא יהיה לחגה י"ש אמות ביוח לחחוריו וגם חלר
המשכן לא יהיה ל' חגה מ"ש וגם מן הלדדין לעפון
ולדרום לא יהיה כ"ש חגה ו"ש אמות ו"ל שגם המעמדים
של חלר המשכן היה עוביון אמה כמו עוביון של קרסים
ובקלעים לא היו עוביון לפחות מן המעמדים חגה עוביון
לחוץ מן העמודים וגן נקע כ"ש החשכן על הקלעים

ר ש"י

עמודים למסך הכי ו' עמודים למזרח כנגד
ו' למערב: (יז) כל עמודי החצר
סביב וגו' • לפי שגה פיכם ויין ומחוקים
ולדני נחשת חגה לעפון ולדרום לחכל למזרח
ולמערב לא נאמר ויין ומחוקים ולדני
נחשת לכך נא ונעמד כאן: (יח) ארך
החצר • לעפון ולדרום שמן המזרח למערב
מאה באמה: ורחב חמשים בחמשים •
חלר שבמזרח היתה מרוצעת המבוא על
ב' חמשים שבמשכן לרכון בלעים וכאן עשר העמוד מוצע בפתח ל' החיטים של
תוך החלר נמלא כלו בחמשים בפעמים וכלה לרוחב ל' נמלאו כ' אמה ויוח
לאחוריו בין הקלעים ג' שבמערב ליריעות של אחורי המשכן ורוחב המשכן עשר אמות
בחמלא רוחב החלר נמלאו לו עשרים אמה ויוח לעפון ולדרום מן קלעי החלר ליריעות
המשכן וכן למערב והחמשים על המבוא חלר לפניו (עירובין כג): וקומה חמש אמות •
גובה מחיצות החלר והוא רוחב הקלעים: ואדניהם נחשת • להניח לחדני המסך

תרי"ג עשין — בפרשת תרומה יש בה ג' מצות כ' עשין וללו לאוין
צה לח ועשו לי מקדש • וכל לחכוו מלוה על כל ישראל:
צו בטבעות הארן יהיו הבדים לא יסורו • ולוקה ע"ש: נח
צז לט ונתת על השולחן להם פנים לפני תמיד • בפסח"ק ז"ש:

הפטרת תרומה (במלכים א סימן ה)

וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ וַיְהִי שָׁלוֹם בֵּין חִירָם וּבֵין
שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם׃ וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־
יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ׃ וַיְשַׁלְּחֵם הַלְּבָנוֹנָה עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים
בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְאֲדֹנִירָם
עַל

אונקלוס קבא

יז כָּל עַמּוּדֵי דַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר מְכַבְּשִׁין כַּסְפָּא וְוֵידֹהֹן כַּסְפָּא וְסַמְכֵיהוֹן
נְחָשָׁא׃ יח אָרְכָּא דַּרְתָּא מְאָה בְּאַמִּין וּפוּתְיָא חַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין
וְרוּמָא חֲמֵשׁ אַמִּין דְּבוּץ שְׁזִיר וְסַמְכֵיהוֹן נְחָשָׁא׃ יט לְכָל מָאנֵי
מַשְׁכְּנָא בְּכֹל פֻּלְחָנֵהּ וְכָל כַּסְדּוֹהִי וְכָל כְּנֵי דַרְתָּא נְחָשָׁא׃

ר ש ב"ם

תרי חמשים אמות מכוסים: (יח) ורוחב
חמשים בחמשים • כיצד החצר אורכו
מאה אמה ממזרח למערב שהרי כותל
צפוני מאה אמה קלעים • וכן דרומי •
ומצפון לדרום חמשים אמה רוחב החצר,
ומשכן ארכו שלשים ורחבו עשר • העמיד
המשכן על שפת חמשים מן האמצע
ונשאר חצר מן המשכן חמשים בחמשים
מרובעים ובשלשה רוחות חצר עשרים
אמה שהרי אורכו שלשים ונשארו אחריו
למערב עשרים מן החמשים של אירך
מאה אמה • ורוחבו עשרים ונשארו לצד
צפון עשרים מן החמשים רוחב וכן לצד
דרום: (יט) יתדותיו • הקשורים בקלעים
ותוחבין אותן בקרקע שלא ירגזון ירושות
מלמטה לכאן ולכאן ברוח:

חסלת תרומה מיסוד רבינו שמואל:

ר ש"י

שפתי חכמים

בגה תמר גה נאמרו לדני נחשת גגה ל' כמין פיכים: ה כמין בריחים:
לעמודי הקלעים מכל לדני המשכן בל מין
לחר כך מלחם בעיני בלבך חזר וכגון: (יט) לכל כלי המשכן • שהיו לריכין
להקמתו ולהוכדתו כגון ד מקוות להקוע יתדות ועמודים: יתדת • כמין ה' גבוי
נחשת שעוזין ליריעות בחכל ולקלעי החלר קשורים במיתרים סביב בשפולין כדי
בגה תכה כרוח מגביהן ואין יודע לם התוכין בחלן או קשורין והולין וכוכדין
מכניד בשולי היריעות בגה ישוו כרוח • ואומר אני שמן מוכיח עליהם שם הקושן
בחלן לך וקלחו יתדות ומקלע זה מסייעני (ישעיה לג) חלל בל יעגן בל יסע יתדותיו
לגלח: חסלת פרשת תרומה

הפטרת תרומה

עַל־הַמָּיִם: וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב
בָּהָר׃ לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת
אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: וַיְצַו הַמֶּלֶךְ
וַיִּסְעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבַּיִת אַבְנֵי גָזִית: וַיִּפְסְלוּ
בַּנַּי שְׁלֹמֹה וּבַנֵי חִירוֹם וְהַגְּבָלִים וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת
הַבָּיִת: וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ

שלמה

מצודת ציון סמל: משל: תלג • טורח תגנים: מבני • שם אבנים: כרדים • העובדים: יקחת • כבדות:
גזית • מלבון גזוח: ויפסלו • ענין החלקה פני הלבנה: בני • תומני בנין: וכבלים •
תגני סבל: ע • חיל:

שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה׃ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה
קוֹמָתוֹ׃ וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי
רֹחַב הַבַּיִת עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת׃ וַיַּעַשׂ לַבַּיִת חַלֹּנֵי
שְׁקֻפִים אֲטֻמִים׃ וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצוּעַ יציע קְרִי סָבִיב אֶת־קִירוֹת
הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב׃ הַיָּצוּעַ היציע ק׳
הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ
וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה
לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת׃ וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה

מצודת ציון ומקורות: כות כתים: ומגוים: משעת בלעם: וילכו. המלימו: ויפקד. ויספה: גניס: קנין גומות: ומדרום: כמו ומדרות: על. ממזר: תח. עם:

שמות כז תצוה

כ **וְאַתָּה תְצַוֶּה׀ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת**
זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ כא **בְּאֹהֶל**
מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן

שפתי חכמים

א פי׳ שאל מהאיך סיתר מיניה שמן זית זך מן שמריס דסח תנן בפ׳ בתרא ר״י אומר אף המוכר שמן מעוקק כל ימות השנה מקבל עליו נוד ומאלם שמריס למחר ס״ת שהן שמן בלא שמרים ומפרש כמו שמעינו (נו׳: ב כי׳ נוקט הוהן ציריס הגדילים בתוך הזית גרגר ה׳ מכלן גרגר ה׳ מכלן לפי שהוהן ציריס מכוונין היטב ואין כהם שמרים: ג דכשהוהן מהחיים יש בו שמרים ס״ת שמגרגרו ה׳: ד דתי מוניא מכן יותר יכה בו שמרים ולכך שמן שבי פסול משום שיש בו שמרים: ה ותפ״ל דגב׳ מנחות נמי כתיב כתית ונרעת דוקא כתית: ו״י דה״מ למחר דכתיב ס״ל ע״ש למחר דכתיב למעט בת כתית למחר ולא כתית למנחות ולא כתית למנחות ס״ל ויש״ש ס״ל כתית למנחות ולא למחר: ז ואפ״ה כתיב למנחות ס״ל ויש״ש ס״ל כתית למנחות ולא למחר: ח ס״ל כתית למנחות ס״ל ויש״ש ס״ל כתית למנחות ולא למחר: ט שמן שבי כשר למנחות: וה״ת ס״ל כתית למנחות ס״ל ויש״ש ס״ל כתית למנחות ולא למחר: י ואפ״ה כתיב כתית למנחות דוקא שמן שבי כשר ולא שמן רחצון מ״מ כתיב כתית למנחות כדי להכשיר: יא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: יב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: יג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: יד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: טו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: טז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: יז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: יח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: יט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: כט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: ל ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: לט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: מט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: נט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: ס ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: סט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: ע ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: עט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: פט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: צט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: ק ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קי ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קיא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קיב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קיג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קיד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קטו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קטז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קיז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קיח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קיט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קכט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קל ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קלט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קמט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קנט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קס ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קסט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קע ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קעט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפו ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפז ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפח ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קפט ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קצ ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קצא ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קצב ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קצג ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קצד ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קצה ואפ״ה כתיב כתית למנחות מ״מ לא כתיב כתית למנחות אלא להכשיר למנחות דהי מנחות ס״ל כתית למנחות ולא למחר: קצו ואפ

וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ס כח א וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃ ב וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ ג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃ ד וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי׃ ה וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת

שפתי חכמים

מעריכין על השלחן לפי שהיה תמיד מתש שהיה מונח משבת לשבת ואף כשהיו מסירין אותו ומשימין אחר תחתיו לא היה שם הפסקה אלא אלו מושכין ואלו מניחין כאחר טפח של זה לתוך טפח של זה: ט דק"ל דבפסוק משמע דשיעור מערכה הוא מערב עד בוקר דכל הלילה יערוך המערכה א"כ מתי הוא דולק לכ"פ תן לה כמדתה שתהא דולקת וגו' והוי כאילו אמר יערוך אותו אהרן ובניו בערך שיהא דולק מערב עד בקר לא שיעריכנו מערב עד בקר ואע"פ שאין שיעור אלא לפי הפתילות שאם היו עבות לא יספיק אפילו לוג · י"ל לפי שהיה לנרות בית קבול לפתילות ואי אפשר שיהיה עובי הפתילות אלא לפי שיעור הזה · רא"ם : י כלומר ולא מעכשיו שהרי הקרבתם לא היתה רק ע"י הבגדים והמשכן כדכתיב ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך וגו' · רא"ם : כ ולכהנו אינו ר"ל שיעשו כהן רק להכניסו בכהונה ע"י לבישת הבגדים וכדי להדביקו עם מלת לי הוסיף שיהא כהן לי וכדי לפרש ג"כ מלת לקדשו לומר שפירוש לקדשו הוא לכהנו כאילו אמר ואיך יקדשנו כשיכניסנו לכהונה וכו' מ"ה לא פירש זה לעיל גבי לכהנו לי: ל ר"ל נגד רגליו ולא נגד הראש ומה שפי' רחבו כרוחב גב איש לאו דוקא דהא לקמן פי' שהיה ג"כ מעט מכאן ומכאן: מ ר"ל מלבוש: נ ר"ל על

רש"י

(כא) מערב עד בקר · תן לה מדתה שתהא ט דולקת מערב עד בקר · ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין וכן לכל הלילות ואם יותר אין בכך כלום : (א) ואתה הקרב אליך · לאחר שתגמור מלאכת המשכן : (ג) לקדשו לכהנו לי · לקדשו להכניסו כ בכהונה ע"י הבגדים שיהא כהן לי ולשון כהונה שירות הוא שגטריא"ה בלעז (סיילינקייט) : (ד) חשן · תכשיט כנגד הלב : ואפוד · לא שמעתי ולא מצאתי בברייתא פי' תבניתו · ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו רחבו כרוחב גב איש כמין סינר שקורין פורציל"ט (שורץ) שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים · כך מעשהו ל מלמטה שנא' (ש"ב ו) ודוד חגור אפוד בד למדנו מ שהאפוד חגורה היא · וא"א לומר שאין בו אלא חגורה לבדה שהרי נאמר (ויקרא ח) נ ויתן עליו את האפוד ואח"כ ויחגור אותו בחשב האפוד ותרגם אונקלוס בהמיין אפודא למדנו שהחשב הוא החגור והאפוד שם תכשיט לבדו וא"א לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נאמר שתי כתפות האפוד למדנו שהאפוד שם לבד והכתפות

קֳדָם יְיָ קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ א וְאַתְּ קָרֵב לְוָתָךְ יָת אַהֲרֹן אֲחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּהּ מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃ ב וְתַעְבֵּד לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אֲחוּךְ לִיקָר וּלְתֻשְׁבְּחָן׃ ג וְאַתְּ תְּמַלֵּל עִם כָּל חַכִּימֵי לִבָּא דְּאַשְׁלֵמִית עִמֵּהּ רוּחַ חָכְמְתָא וְיַעְבְּדוּן יָת לְבוּשֵׁי אַהֲרֹן לְקַדָּשׁוּתֵהּ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי׃ ד וְאִלֵּין לְבוּשַׁיָּא דְּיַעְבְּדוּן חוּשְׁנָא וְאֵפוֹדָא וּמְעִילָא וְכִתּוּנָא מְרַמְּצָא מִצְנֶפְתָּא וְהֶמְיָנָא וְיַעְבְּדוּן לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן אֲחוּךְ וְלִבְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי׃ ה וְאִנּוּן יִסְּבוּן יָת דַּהֲבָא וְיָת תִּכְלָא

רשב"ם

העדות : (ד) ואלה הבגדים וגו'. כולם מפורשים לפנינו : חשן · לפי ענינו ופשוטו כעין נרתק וכיס שהרי כפול היה: אפוד · לשון מלבוש שמתקששים בו ומכוסה בו האדם למעלה מכל בגדיו : תשבץ · כעין גומות גומות הוא עשוי : מצנפת · כובע בראש כדכתיב וצניף מלוכה : ואבנט · אזור · לפי הפשט את המכנסיים לא הוצרך להזכיר כאן שאינו

בעל הטורים

ויקחו אליך · אבל אני איני צריך לאורה: כתית למאור · ת"י ת"כ שנים היה נוסף שדלקת המנורה: (ג) חכמי לב אשר · בגימ' מי שמלא יראת השם · והיינו שנאמר ראשית חכמה יראת ה' : (ד) ואלה הבגדים · ולא הזכיר מכנסים [שלא היו] לכבוד ולתפארת · ולא הזכיר

רש"י

וכתפות שם לבד והחשב שם לבד לכך אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד ע"ש ס שאופדו ומקשטו בו כמו שנא' (שם) ויאפד לו בו והחשב הוא חגור של מעלה הימנו והכתפות קבועות בו · ועוד אומר לי לבי שיש ראיה שהוא מין לבוש שתרגם יונתן ודוד חגור אפוד בד כרדוט דבוץ · ותרגם כמו כן מעילים ע כרדוטין במעשה תמר אחות אבשלום (ש"ב יג) כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים : ומעיל · הוא כמין פ חלוק וכן הכתונת אלא שהכתונת סמוך לבשרו ומעיל קרוי חלוק העליון : תשבץ · עשויין משבצות לנוי והמשבצות הם כמין גומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות כמו שנא' באבני האפוד מוסבות משבצות זהב ובלעז קורין אותו קשטונ"ש (קאסטען) : מצנפת · כמין כיפת צ כובע שקורין קופי"א שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות ומתרגמינן ק כובעין (עי' יומא כה) : ואבנט · היא חגורה על הכתונת והאפוד חגורה על המעיל כמו שמצינו בסדר לבישתן ויתן עליו את הכתונת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד : בגדי קדש · מתרומה המקודשת לשמי ר יעשו אותם : (ה) והם יקחו · אותם חכמי לב שיעשו הבגדים יקבלו מן המתנדבים

שפתי חכמים

המעיל : ס ר"ל לכאן ודעת רש"י דכל אפוד לשון קישוט וכל חשב שכתיב בבגדי כהונה פי' חגור הוא : ע ומעיל בודאי לבוש הוא א"כ אף אפוד לבוש הוא : פ רש"י נקט מלת מעיל שבפ' ומפרש לה : צ דעת רש"י בזה שלא תפרש מצנפת מה שקורין בל"א הויב שהוא שוכב על הראש שבזה אין לו כיפה אלא מצנפת דקרא כעין כובע שהוא קשה [illegible] בתוכו כיפה : ק פי' שהמגבעות של כהנים הדיוטים ג"כ מצנפת הם כדאי' בפ' שמונה נטל מצנפת של א' מהן הרי שהמצנפת קורין להם מגבעות גבי כהנים הדיוטים ובא מצנפת במקום מגבעות ומאחר שהמגבעות מתרגמינן כובעים למדנו שהמצנפת כמו כן כובעין הן ופעם נקראת מצנפת ע"ש שלופף ראשו כצניף ופעם מגבעות ע"ש שמכסה ראשו ככובע · רא"ם : ר דק"ל דבגדי קדש משמע דמשמע עשייתן הן קדש והא לא הוו קדש אלא לאחר לבישתן שהרי

הַשֵּׁנִי וְאֶת־הַשִּׁשׁ׃ פ וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃ ז שְׁתֵּי
כְתֵפֹת חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃ ח וְחֶשְׁבֹ
אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי אַבְנֵי־

שפתי חכמים

נשם להכין ופיו עשו ומתרץ מקושטא וכו': ש פי' מני ופס לא נתיישב על הכין ובכיו הסנוסים לו תלת על תנאי לא כתיבי למעלה ומפני שאלה יקרו המוסים על כיון לינו נופל על הלחושים כי הם לינם מוסים תלת מלאכתן מלוכר לפרש שהלחיבה היה ל' קלבה ביקבלי מסם לעשות הכנפים ומפני שהין מקבל בלתי מהן מעיהו לו כוסף מן המתנדבים הת הזהב וכו': ת פי' המשבלות היו כזוחות בקיבות שהיו קבועות הפני הבשם: א פי' כן העבותות הזהב והשזורות משבלות מלת שיש לכל אחד שני הלפין והוא כפול. משבלות הלחוך פי' משבלות שבשרשות גם הם מזהבין שהתיר להפוך: ב פי' משבלות שבקיבות היו לכל חוך ועבותות שבתוכן היו לכל פנים והת"ק מבכון פי' מתכין

ולכל כדי לבקוף ולהגור בו וכשהפות מחוב וה בתוב להת לימין והת לשמל מכוהקות זו מזו שיעור הגדלת בקיבס מהולי בכבן לפני קנות לתבו על סיבר ובשוקבן עומדות בו על פני בקיבס וכן ממין בתי לשעות עבויות ממין הלפוד לבוכות כדי שיהיה נשקן לכל נוהלו ומכלן ומקבלות נפניו למעה מכתפיו מעט ותבני בשם קבועות בשם לחת על כתף ימין ולחת על כתף שמאל והמשבלות תהיות בהלפיסס לפני הכתפיו ובתי עבותות הזהב תהיות בשתי טבעות שבתבן בשני קנות בתבו העליון לחת לימין ולחת לשמאל ובני לתבי הבבבות תקשי' במשבלות לימין וכן בני לתבי הבבבות השמאליות תקושין בשבתף שמאל בתבן תלוי במשבלות הלפוד על גבו מלפניו ועוד בתי טבעות בשני קנות בתבתיהן וכנגדם בתי טבעות בשתי בתפות הלפוד מלמטה בלחתו שהתהון המחובר בתשב ועבעות בתבן לל מול טבעות הלפוד שובבים זה על ב זה ומבכון בפתיל הכלת תהוב בטבעות הלפוד והתבן בינה מתחת התבן דבוק להשב הלפוד ולא יבוים זה ובבדל הזוך והוב: זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר· המשב מעיס בלאו מזוין בכל חוט וחוט· וכיו מבדדין לת השב כמין טבס דקין וקולין פתיליס מסס ומווין לוהן חוט של זהב עם סם חוטין של תלת והוט של זהב עם סם חוטין של תרגמן וכן בתולעת שני וכן בשם שכל המיעין חוטן בפול סם וחוט של זהב עם סם חוטין של תכלת וחת"ל בוהב לת בלם לתחד ממלה חוטן בפול כ"ם וכן מפורש בשם' יומת ונמד מן בשבתף הזה וילקטו לת פתי הזשב וקלן פתיליס לעשות (לת פתילי הזשב) בתוך

בתבלת

וְיָת אַרְגְּוָנָא וְיָת צְבַע זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא׃ ו וְיַעְבְּדוּן יָת אֶפּוֹדָא דְּהַבָּא
תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא צְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אָמָן׃ ז תַּרְתֵּין כְּתֵפִין
מְצַפְּפָן יְהוֹן לְהּ עַל תְּרֵין סְטָרוֹהִי וְיִתְלַפַּף׃ ח וְהֶמְיַן תִּקּוּנֵהּ דִּי עֲלוֹהִי
כְּעוֹבְדוֹהִי מִנֵּהּ יְהֵי דַּהֲבָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצַבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר׃
ט וְתִסַּב יָת תַּרְתֵּין אַבְנֵי בּוֹרְלָא וְתִגְלוֹף עֲלֵיהֶן שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

בעל התורים

ר ש"ם

מזכיר אלא בגדים הנראים העשוים לכבוד׃ (ו) ועשו את האפוד׳ אפוד וחשן זקני פירשם׳ אך אני אפרש בהם דברים שלא נתפרשו׃ (ז) שתי כתפות וגו׳· האפוד עשוי לפי דעתי כמו חצי מלבוש ממתניו של אדם ולמטה ומכסהו בין מלפניו בין מלאחריו׳ וזהו שכתוב ויקנור אותו בחשב האפוד ויאפוד לו בו׳ שהחשב עשוי כמין אזור עשוי בתוך שפת האפוד בניף האפוד והכתפות הללו שיש בהם חוברות מעט מכל וכל ומכסים את כל הגוף של אדם׳ ואחריו ממתניו ולמעלה׳ וזהו שכתב פעם שנית וחובר שמלבד שהיו הכתפות אשה אל אחותה עד בתפי האדם מלמעלה׳ היו ומחבר אותם מלמטה אל האפוד׳ ויאפוד והחשן לפניו על לבו זרת ארבו וזרת רחבו מחובר למעלה בכתפות ובלמטה באפוד נמצא הכל מלבוש אחד׳ תמצא כל גוף הכהן מכוסה באפוד המחובר לחשן ולכתפות האפוד׳ שאם לא היו חוברות הכתפות יחד אלא באו שתים רצועות עולות על צווארו ובת־ברבות לשרשרות החשן מלפניו׳ א"כ כשהכהן עסוק בעבודה וכופף את צווארו למטה יהו נופלות הכתפות ומתפרדות׳ והחשן נופל אל שני קצותיו שביחברין לאחוריו של כהן׳ קצות האפוד העליונות מעל החשב׃ (ח) וחשב אפודתו׳ שבחשב היה חוגרו ומחברו׳ כדכתיב ויחגור אותו בחשב האפוד

ר ש"י

מחלת וכתוב בהרגמן וגו׳· למדנו מהוט אפוד שלא היה כתבו חלת כנגד גבו של כהן של זהב אזור עם כל מין ומין׃ מעשה חשב׳ כגר פרבתי שהוא תריגת בתי וגבהו עד כנגד התליות קודין ק"ו קילות בתין לוהת שני עבריה דומות זו לזו׃ מוגרין במקום זועה לת למעלה מהליהם (ז) שתי כתפות וגו׳· הסיר מלמטה ולת למעה ממתניהם חלת כנגד הליהם׃ וחבר· לאפוד עם חוהן בתי הכתפות׃ מלמעלה דומות הגיר הסיום ומגבו של כהן לאפוד יהבר לוהם במעה למעה בהשב היו ממוכנות בהשב בתי תריהן כמין בתי לנועות בתפות לחת כנגד כל כתף וכתף ווקפן על בתי כתפותיו עד שקולות לפניו כנגד התוב ועל ידי תכוהן לנעות החשן ולהזון מלפניו כנגד לבו בתן נופלות כמו שמפורש בענין וכן זקופות וכולמות כנגד כתפיו ובתי לתבי בשם קבועות בכן לחת בכל לחת׃ אל שני קצותיו· לל לחבו של

שֹׁהַם וּפִטְּחָתָ עֲלֵיהֶם שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ׀ שִׁשָּׁה
מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים
עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם׃ יא מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי
חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃ יב וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי
הָאֲבָנִים עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא
אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃
ס שני יג וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב׃ יד וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרֹת זָהָב
טָהוֹר מִגְבָּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֲבֹת וְנָתַתָּה אֶת־
שַׁרְשְׁרֹת הָעֲבֹתֹת עַל־הַמִּשְׁבְּצֹת׃ ס טו וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן

ר ש"י

ויתכנו׃ (י) כתולדתם׳ כסדר טולדו ג׳ לחומן שמעון לוי ויהודה דן ונפתלי על כתפו׳ ועל כתפי גד־אחר ישכר זבולן יוסף ובנימין מלא׳ שכן הוא כיוצא נמקום מולדתו כ״ם לוחיות בכל לחת ולחת׃ (יא) מעשה חרש אבן׳ מעשה לוחן על ד׳ אבנים׳ תרגם זה דבוק הוא ויתיכה בלחתיהן ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו׳ וכן (יחזקאל מד) תרגם עושה עשה קו תרגם בל עיש׳ וכן (שם) תרגם כרתל מעלה כל לחת דבוקים ופתוחים׃ פתוחי חותם׳ כתרגומו׳ כתב מפרש ה״נגלף דעוקר בחותם החקוק בתוכו כמו בחותלין חותמי הרועות שהם לתחוב תגרות כתב ויכר ומפורש׃ על שבעות׳ כמו ו׳ בשמות מוסבות משבצות׳ מוקפין בחניים במשבצות זהב ושבעתם מוסב על החניים כמין גומה למדת החתן ומקשה במשבצות מגלת המשבצת סובבת את החתן סביב

ומחבר המשבצות בפתוחת החפוד׃ (יב) לזכרון׳ שיהא כותב בהם בשבטים כתובים לפניו ה׳ויזכור לדקתם׃ (יג) ועשית משבצת׳ מיעוט משבצות תחים ולא כי׳ אך עשה כפרשה ג שנה מקצת נגרן ומפרשת בחתן גומר לך פירוסן׃

י שְׁהָא כִּשְׁמָהָתְהוֹן עַל אַבְנָא חֲדָא וְית שְׁמָהַת שְׁתָּא דְּאִשְׁתָּאֲרוּ
עַל אַבְנָא תִּנְיָנָא כְּתוּלְדָתְהוֹן׃ יא עוֹבַד אָמָן אָבֶן פָּתַךְ כְּפָרַשׁ
פִּגְלַף דְּעִזְקָן תִּגְלוֹף יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁקְּנָן
כְּרֵמְצָן דְּהַב תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃ יב וְתַשַּׁוִי יָת תַּרְתֵּין אַבְנַיָּא עַל כִּתְפֵי
אֵפּוֹדָא אַבְנֵי דָכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהָתְהוֹן קֳדָם
יְיָ עַל תְּרֵין כִּתְפּוֹהִי לְדָכְרָנָא׃ יג וְתַעְבֵּד מְרֵמְצָן דְּהָבָא׃ יד וְתָרֵתִין
תִּכִּין דְּהַב דְּכִי טַהֲרָן תַּעְבֵּד יָתְהוֹן עוֹבַד גְּדִילוּ וְתִתֵּן יָת תִּכְיָא
גְּדִילָתָא עַל מְרֵמְצָתָא׃ טו וְתַעְבֵּד חֻשָּׁן דִּינָא עוֹבַד אָמָן כְּעוֹבַד

ר ש"ם

ויאפוד לו בו׳ (יא) מעשה חרש אבן׳ דבוק הוא לכך הרי״ש פתח חרש של אבן׳ אומן לפתח ומשקל דגש הוא כמו נגב לכן החי״ת קמוצה ולא חטופה׃ פתוחי חותם׳ כעין פתוחי החותמות שעושים בטבעות:(יב)על כתפות האפוד׳ כתפות האפוד באים עד צווארו שתי אבנים בראשי הכתפות ויש בהן שרשרות שבגדיות עד החשן שמגדד לבן והוא תלוי בהן: אבני זכרון׳ כתו שתפרש לפנינו אצל ציץ שכתוב בו קודש לה׳: (יג) ועשית משבצות זהב (טהור)׳ כעין טס של זהב שיש שהרות גומות באמצעיתו להכנים בו ראשי השרשרות לחתיכה אחת גמה שהרומה לגבול ולסוף׃ כעין גומין שעושין בראשי החגורות של־משי כדי שהכנס במשבצות: (יד) מעשה עבות׳ לפי שיש שלשלאות בענין אחר תהובות זו בתוך זו כעין לולאות לכך צריך לפרש שהיו עשויות כעין חבלים שלנו: ונתתה את שרשרות העבותות על המשבצות׳ ועדיין לא פירש כאן באיזה מקום יקבעום׳ ולפנינו מפרש ששני ראשיהם של שרשרות יהן בשבעות החשן ושני ראשיהן שנותנים במשבצות יהן בכתפות האפוד אל טול פניו: (טו) חשן משפט׳ לפי שנותנים בהם האורים והתומים שבנודים כשפט ישראל וצרכיהם כדכתיב ושאל לו

ר ש"י

(יד) שרשרת זהב׳ טלשלאות: מגבלת׳ לכוף גגול כתען תעשה תוקם טבעת׳ מעשה קליעה חוטין ולא מעשה עבת׳ מעשה קליעה חוטין ולא מעשה נקיבה וכפיפה לכותן בעובין לגובות׳ לגה כתותן בעובין ב׳לעיל־דקלות בקוליו מיכפפיים״ם (מיכפפים) (ביוסף כב): ונתתה את שרשרות׳ כל עבותות בעבויות מעשה עבות על משבצות הלזו ולא זה הוה מקום עוזה עשייתן כל בבכבות ולא עוזה קביעותן ולפן תעשה תלמוד לכן לגון זוין ולפן ונתתה כתלמוד כתן ל׳ זוי לגה לגבן עהיד כי בפרקא כתבן מוזר ומוסו על עשייתן ועל קביעותן ולא נכתב כאן לגה לגודיע מקלת טוקף המשבצות שזוה עבודת עם כתפוד וכ׳ לך זאת לומר לך שהמשבצות הלזו יוקבו לך לכתעשה שבודת מגבלת על כתבן פתוח על המשבצות הלזו: (טו) חשן משפט׳ ממשפ על קלקול

בעל הטורים

מ״ם [ל״ל ע״ן כ׳ מ״ם׳ ס׳ טיטור כמוהם] בגימ׳ בלוחות: (י) שבה מעמותם על׳ ר״ת שתא שלומר שתא ישראל וכו׳: (טו) חבן משפט׳ שהכפר על עונות משפט׳ ומה משפט ביום הף שלות חורים ותומים ביום׳ חבן משפט׳ בגי׳ מעמד על הדיבור הלב [לוחי ל״ל בגי׳ מעמד הדיבור לב ל״ב כח׳ עיטור כמוהם]׃

מִשְׁפַּט כַּמַּעֲשֵׂה חֹשֶׁב בְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ טז רָבוּעַ
יִהְיֶה כָּפוּל זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ׃ יז וּמִלֵּאתָ בוֹ מִלֻּאַת
אֶבֶן אַרְבָּעָה טוּרִים אֶבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר
הָאֶחָד׃ יח וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם׃ יט וְהַטּוּר
הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה׃ כ וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ
שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְשֻׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוּאֹתָם׃ כא וְהָאֲבָנִים
תִּהְיֶיןָ עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תִּהְיֶיןָ לִשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט׃
כב וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֹת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב
טָהוֹר׃ כג וְעָשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ
אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃ כד וְנָתַתָּה

שפתי חכמים

מים: כ מ"ו שקו אקזיגרין בתכלי קטן: ל מ"ו בל דבר שהיה מוסיף עוד לה לפעות הם לה כוכר הלל תוסן שמשפט כי סיכל הלחומות מלא"ף כי"ת והיו הלחומות כולטין ועשוי תיכה וכלומו היכה היה מתכ הם לעשותם הם לחו: לא מ"ע משפט מעשה ג' דכרים ואחד מן הלחומות נעשר בין ומשפט דכתיב בגדי תכן המשפט נעשר בין דכתיב לכן כיכול דכרים: ג מ"ל ככלי קיבלו מלאכות כלומר מי שהיה בעיה תלה בעיה אלא נשנית על הסדר שנלמד בפעמים שהיו הלומן שמשון לו ויוסיפו כיכול מולדותם מחמר מפוך וחיכה לפי שי שנשר ומזון קודמים לכן ולעפיל זרות שכשם כן יהיה כתוב על הלחן שמשון לשם כמו שכתב ובקרא ולקרוא לשם כן כשם כן תלכיהם: ס אלא מלמד שלא לעשותן חלוק על החשן אלא כשהוא מלוכסן ומעשה כמו שמפורש בעניין: (יז) ומלאת בו' ע"ש שהלבנים ממלאות גומות המשבצות המקומות לכן קורא לומן בל' מלוחים: (כ) משובצים זהב' יהיו הטורים במלוחים מוקפים משבצות זהב כעומק ביעור שיהיו הלבנים שבמלוחים כשיעור מלוי עביין של לבנים שיהיו עומק המשבצות לא פחות ולא יותר: (כא) איש על שמו' כסדר מולדותם כסדר הלבנים לומר לומן' פשוטו לשמשון' וכן כולם: (כב) על החשן' כשכיל שהיו להעשה מעשה שרשות נעשין: שרשת' לשון

ר ש"י

חשן' ד"א משפט שמכריע דכריו וכשעתהו לחמת דרישמ"ע כלעז (חוויסכען) שהמשפט מעשה ג' לכוונת דכרי טעות בעלי דין' וגמר דין' ושוב הדין שום מיום שיקח לא שום מקום לא שום ממון וזה מעשה ג' ביכור ב' דכרים שמפרש ומכרר דכרין: כמעשה אפד' מעשה תושב ומחשבת מיון: (לו) זרת ארכו וזרת רחבו' כפול ומוטל לו לפיכך כנגד נבו שנאמר וכיו על נב לחכן תלוי בכתפות כתפוד הכלוה מלחוכין על כתפין וקפלות ויולדות לפניו מעט ולחכן תלוי בהן כשהוא נעשה כמו שמפורש בעניין: (יז) ומלאת בו' ע"ש שהלבנים ממלאות גומות המשבצות המקומות לכן קורא לומן בל' מלוחים: (כ) משובצים זהב' יהיו הטורים במלוחים מוקפים משבצות זהב כעומק ביעור שיהיו הלבנים שבמלוחים כשיעור מלוי עביין של לבנים שיהיו עומק המשבצות לא פחות ולא יותר: (כא) איש על שמו' כסדר מולדותם כסדר הלבנים לומר לומן' פשוטו לשמשון' וכן כולם: (כב) על החשן' כשכיל שהיו להעשה מעשה שרשות נעשין: שרשת'

אַפּוֹדָא תַּעֲבִדְנֵהּ דַּהֲבָא תְּכֶלְא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר
תַּעֲבֵד יָתְהּ׃ טז מְרַבַּע יְהֵי עֵיף זַרְתָּא אָרְכֵּהּ וְזַרְתָּא פָּתְיֵהּ׃ יז וְתִשְׁלֵם
בֵּהּ אַשְׁלְמוּת אַבְנָא אַרְבְּעָא סְדָרִין אֶבֶן מַבָּא סִדְרָא קַדְמָאָה סַמְקָן
יַרְקָן וּבְרֶקֶן סִדְרָא חַד׃ יח וְסִדְרָא תִּנְיָנָא אִזְמָרַגְדִּין וְשַׁבְזִיז וְסַבְּהַלִּוֹם׃
יט וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קַנְפְּרֵי טַרְקִיא וְעֵין עֶגְלָא׃ כ וְסִדְרָא רְבִיעָאָה
פְּרוּם יַמָּא וּבוּרְלָא וּפִנְטְרֵי כְּרִמְצָן דְּהַב יְהוֹן בְּאַשְׁלְמוּתְהוֹן׃
כא וְאִבְנַיָּא יְהוֹן עַל שְׁבָטַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּרֵתֵי עֲסַר עַל שְׁמָהָתְהוֹן
כְּתָב מְפָרַשׁ בְּגְלוּף דְּעָזְקָא גְּבַר עַל שְׁמֵהּ תְּהֵוֶן לְתְרֵין עֲסַר שְׁבָטַיָּא׃
כב וְתַעְבֵּד עַל חוּשְׁנָא הִבִּין מְתַחֲכָן עוֹבַד גְּדִילוּ דְּהַב דְּכִי׃
כג וְתַעְבֵּד עַל חוּשְׁנָא תְּרֵתֵין עִזְקָן דְּדָהַב וְתִתֵּן יָת תְּרֵתֵין עִזְקָתָא
עַל תְּרֵין סְטָרֵי חוּשְׁנָא׃ כד וְתִתֵּן יָת תְּרֵתֵין גְּדִילֵי דְּהַב עַל תְּרֵין

בעל הטורים

ר ש"ב"ם

במשפט האורים לכן קרוי משפט: כפול' כעין כיס' לפי שניתנים בתוכם האורים והתומים: (יז) ומלאת בו' גומות לחגישב בהן האבנים: (כב) רשפות על החשן שרשות גבלות' הם שרשרות שעל המשבצות לטעלה: (כב) ועשית על החשן' על שתי קצותיו העליונים שתי טבעות בהן שתי העבותות ושתי קצותם החונים במשבצות תהן על כתפות האפוד ונמצא החשן תלוי באפוד ועדיין צידו של החשן התחתון יכול להיות מנענע הנה והנה עד שמחברו אל האפוד כמו שמפרש והולך שעושה בקצות החשן טבעות שתי טבעות אחד מכאן ואחד מכאן ושתי טבעות בקצות האפוד על סוף הכתפות מקום חיבורן מלמטה אל האפוד והחשן מלמעלה' היו של חשן מלטטה ושל אפוד מלמעלה:

ר ש"י

לבן בכרי לוין המתחזין לילון להתלו ונהתקע בחלן תף לנו יהיו מתחזין לחבן בכתפם יסוד תעי בהפוד וכן בתי טבעות בתמונות למעלה בעניין המשבצת ותף מהם כן סמוך ל' שבשלוש ומ"ש שבשלוש ומ"ש שבחיקוק ותיני לוחה לת דכרי הלת שבשת כל עברית בשלשת ע"כ כל מקום: גבלת' הוה מגבלות המשוכ למעלה בתחקעם בטבעות בזהי החבן וכל גבול ל' קלף לחומו"ל בלעז (זוים): מעשה עבת' מעשה קלוע: (כג) על החשן' לעורך החושן כדי לקבעם בו' ולא יתכן לומר בתחת תחלת עבויהן שלא הן הוא החושן ולומר ותתת את בתי הטבעות ולא ככר נתוים בו היה לו לכתוב בתחלת המקרא ועשית על קלות החבן את טבעות וזה ולא בשבחות לדיך לתת בפתוח כן: על שני קצות החשן' בקצי פתות שבצד הלוחר לימנית ולשמאלית הכתפים מול כתפות האפוד: (כד) ונתתה

אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת אֶל־קְצוֹת
הַחֹשֶׁן׃ כה וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תִּתֵּן עַל־
שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצוֹת וְנָתַתָּה עַל־כִּתְפוֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל
פָּנָיו׃ כו וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־
שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפוֹד בָּיְתָה׃
כז וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי
כִתְפוֹת הָאֵפוֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל
לְחֵשֶׁב הָאֵפוֹד׃ כח וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו מטבעתיו ק'
אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפוֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפוֹד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד׃ כט וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ
לְזִכָּרֹן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד׃ ל וְנָתַתָּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־
הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים וְהָיוּ עַל־לֵב אַהֲרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי יְהוָה

רש"י

את שתי עבתת הזהב· הן הן שרשרות גבלות הכתובות למעלה ולא פירש מקום קבוען בחשן עכשיו מפרש לך שיהא תוחב אותן בטבעות ותדע לך שכן הן הן הראשונות שהרי בפרשת אלה פקודי צ לא הוכפלו: (כה) **ואת שתי קצות**· של שתי העבותות ב' ראשיהם של כל אחת ואחת: **תתן על שתי המשבצות**· הן הן הכתובות למעלה בין פרשת החשן ופרשת האפוד ולא פירש את צרכן ואת מקומן עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי העבותות התחובות בטבעות החשן לימין ולשמאל אצל הצואר שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשבצות של ימין וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרות השמאלית: **ונתתה**· המשבצות: **על כתפות האפד**· אחת בזו ואחת בזו נמצאו כתפות האפוד מחזיקין את החשן שלא יפול וכן הוא תלוי ועדיין שפת החשן התחתונה הולכת ובאה ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה לכך הוצרך עוד ב' טבעות לתחתיתו כמו שמפרש והולך: **אל מול פניו**· ק של אפוד שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל אלא בעבר העליון שכלפי החוץ והוא קרוי מול פניו של אפוד כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים: (כו) **על שני קצות החשן**· הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל: **על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה**· הרי לך שני סימנין האחד שיקבעם

בשני

שפתי חכמים

צ פי' בפ' עשיית החשן שם לא נזכרו הטבעות: ק לאפוקי שלא יהיה כלפי המעיל: ר ר"ל לחשב שבאפוד:

פ'

עִזְקָתָא לְסִטְרֵי חוּשְׁנָא׃ כה וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תַּרְתֵּין סִטְרוֹהִי
תִּתֵּן עַל תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וְתִתֵּן עַל כִּתְפֵי אֵפוֹדָא לָקֳבֵל אַפּוֹהִי׃
כו וְתַעְבֵּד תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב וּתְשַׁוֵּי יָתְהוֹן עַל תְּרֵין סִטְרֵי חוּשְׁנָא
עַל סִפְתֵהּ דִּי לְעִבְרָא דְאֵפוֹדָא מִלְּגָיו׃ כז וְתַעְבֵּד תַּרְתֵּין עִזְקָן דִּדְהַב
וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל תַּרְתֵּין כִּתְפֵי אֵפוֹדָא מִלְּרַע מִלָּקֳבֵל אַפּוֹהִי לָקֳבֵל
בֵּית לוֹפֵי מֵעִלָּוֵי לְהֶמְיַן אֵפוֹדָא׃ כח וְיִרְחֲדוּן יָת חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵהּ
לְעִזְקָתָא דְאֵפוֹדָא בְּחוּטָא דִתְכִלְתָּא לְמֶהֱוֵי עַל הֶמְיַן אֵפוֹדָא וְלָא
יִתְפָּרַק חוּשְׁנָא מֵעִלָּוֵי אֵפוֹדָא׃ כט וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת שְׁמָהַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּחוּשַׁן דִּינָא עַל לִבֵּהּ בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא לְדוּכְרָנָא קֳדָם יְיָ
תְּדִירָא׃ ל וְתִתֵּן בְּחוּשַׁן דִּינָא יָת אוּרַיָּא וְיָת תֻּמַּיָּא וִיהוֹן עַל לִבָּא

רשב"ם

כשיבא פתיל תכלת מטבעות האפוד אל טבעות החשן· החושן מלמעלה והאפוד מלמטה: (כח) וירכסו· ויתחברו: (ל) את האורים ואת התומים·

בעל הטורים

[בנימין] בן יעקב· שישפה היה לבנימין: (ל) הו"יש תמים· בגי' אור ישראל: את האורים ואת התמים·

רש"י

בשני קצות של תחתיתו שהוא כנגד האפוד שעליונו אינו כנגד האפוד שהרי סמוך לצואר הוא והאפוד נתון על מתניו ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר שכלפי החוץ אלא בעבר שכלפי פנים שנ' ביתה· ואותו העבר הוא לצד האפוד שהחשב האפוד חוגרו לכהן ונכפל הסינר לפני הכהן על מתניו וקצת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החשן וקצותיו שוכבין עליו: (כז) **על שתי כתפות האפוד מלמטה**· שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו והטבעות צוה ליתן בראשן השני שהוא מחובר ר לאפוד והוא שנאמר לעמת מחברתו סמוך למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט שמחברת לעמת ש החגורה ואלו נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפות הוא שנאמר ממעל לחשב האפוד והן כנגד סוף החשן ונותן פתיל תכלת בהותן הטבעות ובטבעות החשן ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל שלא יהא תחתית החשן הולך לפנים וחוזר לאחור ונוקש על כריסו ונמצא מיושב על המעיל יפה: **ממול פניו**· בעבר החיצון: (כח) **וירכסו**· ל' חבור וכן (תהלים לא) מרוכסי איש חבורי רשעים וכן (ישעיה מ) והרכסים לבקעה הרים הסמוכים זה לזה שאי אפשר לירד גיא שביניהם אלא בקושי גדול שמתוך סמיכתן הגיא זקופה ועקומה יהיו לבקעת מישור ונוחה לילך: **להיות על חשב האפוד**· להיות החשן דבוק אל חשב האפוד: **ולא יזח**· לשון ניתוק ולשון ערבי הוא כדברי דונש בן לברט: (ל) **את האורים ואת התמים**· הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו (יומא עג) ובמקדש שני היה החשן שא"א לכהן גדול להיות מחוסר בגדים אבל אותו השם לא היה בתוכו ועל שם אותו הכתב

הוא

שפתי חכמים

ש פי' הכתפות היו מחוברים על החשב ברוחב והטבעות נתונים למעלה מהן בסוף החשב ונמצא שהיה סוף הכתפות מגיע לתחלת החשב משום שנאמר ממעל לחשב

וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה
תָּמִיד: ם שלישי לא וְעָשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת:
לב וְהָיָה פִּי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שָׂפָה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה
אֹרֶג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקָּרֵעַ: לג וְעָשִׂיתָ עַל־שׁוּלָיו
רִמֹּנֵי תְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי
זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב: לד פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן
עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב: לה וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשָׁרֵת וְנִשְׁמַע
קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבְצֵאתוֹ וְלֹא יָמוּת: ם
לו וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פִּתּוּחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ
לַיהוָה: לז וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־

ר ש"י

כוח קרוי מעפת שלו' (במדבר כו) ומהו מעפת החוזים: את משפט בני ישראל. דבר שכל נפשעים ומוכתים על ידו הם לעשות דבר לו לא לעשות ואף מדרש לגדה שהאהן מכפר על מעוות: הדין נקרא מעפת ע"ש סליחת המעפת: (לא) את מעיל האפוד. שחשוד ניתן עליו ת"לגזוכה: כליל תכלת. כולו תכלת שאין מין תחר מעורב בו: (לב) והיה פי ראשו. פי המעיל בגובהו הוא פתיחת צוארו: בתוכו. כתרגומו בפול לגויו. כפול לתוכו לחיות לו לשפה בפלוגו ושם מעשה הוֹרג ולא במתן: שפה תהרא. לשדו שבאריגים שלא יפשם כפול: לא יקרע. כדי שלא יקרע ושקוראו אשובר שלו שם ממין לאוזן שבתוכה וכן לא יזח החבן. וכן לא יזוזו ממנו כשתמר בגדי כהונה: (לג) רמוני. ענועים והלולים היו כמין רמונים העשויים בצילי תרגולת: ופעמוני זהב. וגרן עם ענפיהן שבתוכה: בתוכם סביב. בתוכם סביב לו שני רמונים פעמון לתוך דגוק ותלוי בשתי המעיל: (לד) פעמן זהב ורמון וכו'. פעמון זהב ורמון תלוי: (לה) ולא ימות. מכלל לאו הוא שומע הן אם יהיו לו לא יתחייב מיתה הא אם יכנס מחוסר לתוך הן הכגדים הלא בתחייב מיתה בידי שמים: (לו) ציץ. (פוסס ב) כמין טס של זהב היה רוחב ג' אצבעות מקוף על המצח מהזן לאוזן: (לז) על פתיל תכלת. ובמקום שהוא הולמו (שמות לט) ויתנו עליו פתיל תכלת ועוד כתיב כאן והיה על המצח ומעמד הוא לומר והיה עליו מצח אהרן. ובמחיצת

קדשים

דְאַהֲרֹן בְּמֵעֲלֵהּ קֳדָם יְיָ וְיִטּוֹל אַהֲרֹן יָת דִּינָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לִבֵּהּ
קֳדָם יְיָ תְּדִירָא: לא וְתַעְבֵּד יָת מְעִילָא דְאֵפוֹדָא גְּמִיר תְּכֵלָא:
לב וִיהֵי פּוּם רֵישֵׁהּ כְּפֵיל לְגַוֵּהּ תּוֹרָא יְהֵא מַצַּח לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר
עוֹבַד טְחֵי כְּפוּם שִׁרְיָן יְהֵי לֵהּ לָא יִתְבַּזַּע: לג וְתַעְבֵּד עַל שִׁפּוֹלוֹהִי
רִמּוֹנֵי תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי עַל שִׁפּוֹלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְגַלְגִּין
דְּדַהֲבָא בֵּינֵיהוֹן סְחוֹר סְחוֹר: לד גַּלְגִּין דְּדַהֲבָא וְרִמּוֹנָא גַּלְגִּין דְּדַהֲבָא
וְרִמּוֹנָא עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר: לה וִיהֵי עַל אַהֲרֹן לְשַׁמְּשָׁא
וְיִשְׁתְּמַע קָלֵהּ בְּמֵעֲלֵהּ לְקֳדָשָׁא קֳדָם יְיָ וּבְמִפְּקֵהּ וְלָא יְמוּת:
לו וְתַעְבֵּד צִיצָא דְּדָהָב דְּכֵי וְתִגְלוֹף עֲלוֹהִי כְּתָב מְפָרַשׁ קֻדְשׁ לַיָי:
לז וּתְשַׁוֵּי יָתֵהּ עַל חוּטָא דִּתְכֵלְתָּא וִיהֵי עַל מִצְנַפְתָּא לָקֳבֵל אַפֵּי

ר ש"י

כעין השבעות של שמות בדבר הקב"ה שהיה נותן בהחשן להגיד משפטן וצורכיהם: אם האומות מנידים להם תרפים וקסמים שלהם כדרוש טומאה להבדיל כמה הבדלות בין טומאה לטהרה ק"ו לקדושה שמגדת: (לא) מעיל האפוד. שלובש עליו את האפוד: כליל תכלת. בולה תכלת ונראה בעיני לפי שהיא נראית תחת האפוד והחשן שבאים לזכרון וגם התכלת שדומה לרקיע הרי הוא לזכרון כמו שכתבו רבותינו אצל תכלת שבציצית שהתכלת דומה לים ים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד לפיכך הוא תכלת כולו ולא ארגמן ולא תולעת השני: (לב) לא יקרע. לא יפתח בית צוארו למטה כעין מלבושים שלנו אלא למעלה שבשעת אריגה מניחים בו צואר: (לג) בתיכם. בין רמון לרמון ולא בתוך הרמון: (לה) ונשמע קולו בבאו אל הקדש. שפעמונים נוקשים ומכים זה לזה אע"פ שבליטת הרמונים ביניהם ולפי שצוה הקב"ה וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו לכך ציוה הקב"ה ונשמע קולו בבאו ויתרחקו השיטעים משם: (לו) ועשית ציץ. לפי שנותנו על מצח מקום ראיית בני אדם קרוי ציץ כמו מציץ מן החרכים כמו שפירשתי על המשקוף כך נראה בעיני: קדש לה'. על האפוד ועל החושן היו שמות בני ישראל לזכרון שכפר הקב"ה על עון הקדשים שיקדישו בני ישראל הכתובים למטה מן הציץ באבני האפוד והחשן: קדש לה'. כלומר הקב"ה מרצה עון הקדשים: (לז) ושמת אותו על פתיל תכלת. פתיל אחד היה בשני ראשי

שפתי חכמים

קדשים (זבחים יט) מימו בעמו היה נרצה בין בין למ:פ שכפ מיח פתילן נמדמו בממעפח למעלה בגופה בלחש ולחוש עמוק: לכפים בפ כל הרחם עד ממלח והיו מלמעפ ומפחילים היו מקבים ותלויין כו בחי לחפים ובמחלפו שכפ בג ג מקומות סלע פמיל מלמעלה לחת מכמון

בעל המורים

בני' שם (ג) [בן] שבעים ושתים: (לב) שפה יהיה לפיו. שהמעיל מכפר על לשון הרע שהם חשיבה בלה"ר ויפשפר ישפה שפה לפיו שומע מלה"ר ויפשפר ויקבר

הַמְצַנֶּפֶת אֶל־מוּל פְּנֵי־הַמְּצַנֶּפֶת יִהְיֶה׃ לח וְהָיָה עַל־
מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָּמִיד
לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה׃ לט וְשִׁבַּצְתָּ הַכָּתֹנֶת שֵׁשׁ וְעָשִׂיתָ
מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֵׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃ מ וְלִבְנֵי אַהֲרֹן
תַּעֲשֶׂה כְתֳנֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה
לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת׃ מא וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן
אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם
וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכִהֲנוּ לִי׃ מב וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד לְכַסּוֹת
בְּשַׂר עֶרְוָה מִמָּתְנַיִם וְעַד־יֵרֵכַיִם יִהְיוּ׃ מג וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן

שפתי חכמים

ד כלומר שהן מיוחדי בתפיסה מיוחדת בקומה ובמצנפת ומכנסים ולא לתכלת שהרי גם לתכלת עשה בלחו אלא ש"פ מכל מקום ח כנגדים על תכלת שבעה: י: ה לא כהנות ומצנפת ואבנט וכתונים כלולו בגדים: ו ר"ע מכנסים קלי תש"ע ותהדיוטות: ז בשם מכנסים

ר ש"י

ומתר מכנסים כנגדו וקושר רגלי הפתילים מלמטה כעוקץ שבתן ומעלה מניח כדי שיהא הפתילים נשים ופתילי רגלים מקיפין את הקדקד וכפתיל החמצני שבראשו קשור עם רגלי המכנסים וכולן על פני רוחב כרשם מלמעלה

נמצא עשוי כמין כובע ועל פתיל החמצני הוא אומר וכיס על המצנפת • וכיה נוהן כיון על רגלו כמין כובע על המצנפת • ובפתיל החמצני מחזיקו אחיו מעל ובשם הלוי כנגד מצחו ותקיימו כל המקראות פתיל על כיון ופין על הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה: (לח) ונשא אהרן • ג' פעמים • ופ"ע כן הוא ז ממצחו אהרן מבה את המבה על עון מנחת מסוכן העון מן הקדשים: את עון הקדשים • לרצות על הדם ועל המנה שהקריבו בשגגה (ממות כה) לו זה עון הוא ומצא לה עון פיגול הרי כבר נאמר לה ילמה ואם עון מזבח הרי נאמר לה יהבה ואין נומר שיכפר על עון הבשר שהקריב טמא שהרי עון הקדשים נאמר ולה עון המקריבים לה היינו מלמה אלא להקריב הקרבן: והיה על מצחו תמיד • לו לפשר נומר ביהת על מלחו תמיד שהרי היו עניו אלה בשעת העבודה אלא תמיד לרלות להם לפי היו על מלחו אלא היה כה"ג עובד בהוחה שעה • ולדברי האומר עודהו על מלחו משכר ומלמה ואם נלו היו מלמה נדחה על מלחו תמיד מלמד שממשמש בו בעודו על מלחו אלא יסיח דעתו ממנו: (לט) ושבצת • עשה לוחם מבלחות ולמה מבלחות של שש: (מ) ולבני אהרן תעשה כתנת • ד' בגדים הללו ולא יותר ד' בהונות ומבלחות היו מלנפת • ומכנסים בחוצים למטה כפרשה: (מא) והלבשת אתם את אהרן • לוחם המתינין הכהן הגדול ומעיל וכחונת הבגד מלנפת וחגור ואין ומכנסים הבקונים ו למעלה בגופו

בשם

ר ש"י

כשם: ומשחת אתם • לח לחכון ולח נהו ח בזמן המשחה: ומלאת את ידם • כל מלוי ידים ל' תוך כשהוא נכנס לבגד לביות מוחזק בו מלוחו יום והלאה וכל' לע"ו בממונין לחדם על פקידת דבר נוהן בשליט בידו בית יד על עוד בקונין גוולגע"ן (בתנחומו) ועל ידו סוף מהזיקו בדבר וקונין לחוהו מסיהה דוויבטי"ן ב והוא מלוי ידים: (מב) ועשה להם • לאהרן ולבניו: מבנסי בד • הרי מ' בגדים לכהן גדול ו' לבעשה לבהן בדיוט: (מג) והיו על אהרן • כל הבגדים הללו על מהרן הכהוין לו: ועל בניו • המשוחים בשם: בבאם אל אהל מועד • לכיכל וכן • נמשכן: ומתו • לח למדת שהמשמש מחוכר נגדים ג במיתה: חקת עולם לו • כל מקום שנאמר חקת עולם הוא גוזרה על

ונשנה לחוהם עם שאר בגדי כהונה כדי דקדוק דוחק יומר יפה לו כל המשנה בגדים ועבד העבודה הלא כל ח"ח חייב חבל לא לח כיה ט כל המשנה בגדים כגון שהלבין חו נטמחו ח"ח דיטול לעבוד עבודה בבגדים העקרים

(שמות ש"ח רשב"ם) טיח

מְצַנֶּפְתָּא יְהֵי׃ לח וִיהֵי עַל בֵּית עֵינוֹהִי דְּאַהֲרֹן וְיִשְׁוֵל אַהֲרֹן יָת עֲוֹנַת
קוּדְשַׁיָּא דִּי יְקַדְּשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתְּנַת קוּדְשֵׁיהוֹן וִיהֵי עַל בֵּית
עֵינוֹהִי תְּדִירָא לְרַעֲוָא לְהוֹן קֳדָם יְיָ׃ לט וּתְרַקֵּם כְּתוֹנָא בּוּצָא וְתַעְבֵּד
מִצְנֶפְתָּא דְּבוּצָא וְהֶמְיָנָא תִּעְבֵּד עוֹבַד צָיר׃ מ וּלְבְנֵי אַהֲרֹן תַּעְבֵּד
כְּתוֹנִין וְתַעְבֵּד לְהוֹן הֶמְיָנִין וְכוֹבָעִין תַּעְבֵּד לְהוֹן לִיקָר וּלְתֻשְׁבְּחָן׃
מא וְתַלְבֵּשׁ יָתְהוֹן יָת אַהֲרֹן אָחוּךְ וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּהּ וּתְרַבֵּי יָתְהוֹן
וּתְקַדֵּשׁ יָת קֻרְבָּנֵהוֹן וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן וְיִשַׁמְּשׁוּן קָדָמָי׃ מב וְעַבֵד לְהוֹן
כְּבִנְסַיָּן דְּבוּץ לְכַסָּאָה בִּשְׂרָ עֶרְיָתָא מִכַּרְצָן וְעַד יַרְכָן יְהוֹן׃ מג וִיהוֹן

ר ש"י

חציו שמניע מאן לאון שיהא הציץ מקושר בהן וג' חוטין מלמעלה על הראש והיה עשוי על החוטין כעין כובע על המצנפת: אל מול פני המצנפת יהיה • הציץ על מצחו מקיף באזן לאזן: (לח) ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' • לפי פשוטו לא דבר הכתוב בשוגגת הקדשים אלא כך פירושו כל קרבנות

ר ש"י

נכסם: ומשחת אתם • לח לכהן ולח נהו ח בזמן המשחה: ומלאת את ידם • כל מלוי ידים ל' תוך כשהוא נכנס לבגד לביות מוחזק בו מלוחו יום והלאה וכל' לע"ו בממונין לחדם על פקידת דבר נוהן בשליט בידו בית יד על עוד בקונין גוולגע"ן (בתנחומו) ועל ידו סוף מהזיקו בדבר וקונין לחוהו מסיהה דוויבטי"ן ב והוא מלוי ידים: (מב) ועשה להם • לאהרן ולבניו: מבנסי בד • הרי מ' בגדים לכהן גדול ו' לבעשה לבהן בדיוט: (מג) והיו על אהרן • כל הבגדים הללו על מהרן הכהוין לו: ועל בניו • המשוחים בשם: בבאם אל אהל מועד • לכיכל וכן • נמשכן: ומתו • לח למדת שהמשמש מחוכר נגדים ג במיתה: חקת עולם לו • כל מקום שנאמר חקת עולם הוא גוזרה על

שיביאו ישראל או עולה או חטאת או אשם לכפר עליהם שיסייע הציץ עם הקרבן להזורין לפני הקב"ח שיהא לרצון ולזכרון לבני ישראל להתכפר להם: (מ) לכבוד ולהפארת • לפי שהמנבעות על הראש צריכים יפוי נאה ביותר: (מא) והלבשת אותם • כשתקים המשכן

שפתי חכמים

ומכנסים ואבנט עם המכנסים כתוב במקום ח לחמוש דלח קלי הבגדים כמו חותם דלעיל מיהה דקלי תבגדים ואתה בשמן משחתם ולח בשמן זית לו בשולחן שבן כתיב כאהרן שהחיים ולקחת לח כבגדים ולקחתם לח שמן המשחה ומ': שם מ' שמולה ידם בגדים ד לסוחן שים ו לו כח מחוקה כדבר שיהמשמה עליו כי לו מה שהוא בידו מחזיקו ומסופה בשליחי יד יהיה מוחזק מלוי יד: ר"י כשיבנה המקדש קלי תכל מועד תחיל ואח"ש שהכל מועד מוכן על המשכן לבד • כהיכל ואת מק"ו ומשכן • ויש לחוי נוסר למשכן וכן לכיכל (מא"ו) ולח נהיגת דבהדיא לתריהן בשמוחים הן ש"מ חלו נאתר משכן ולח נאתר מקדש כייחי לוחר וכו' ולחילו נאתר מקדש ולח נאתר משכן כייחי לוחר וכו' ומשמע דלח נוכל ללמוד לח קנ"ו ולח ממה מלינו ש"מ שבכל למד זה מכח דתמירון בח"י פרשת שמיני גבי יין ושכר דלחל מוכח לין לי ולח לוכל מוכח מוכח מוכח מוכח מוכח וכיב עולים מ"ל חוקת עולם ע"כ • ולוה ומהון כלל ממה שכתב במסוק חוקת עולם: כ ומשום דמקרא דלח יצוח לח למדנו לח בכהנים בגדים דלעיל מינה לכל לח על המכנסים ולכיון שכתובים לחריהן מלינו חוקה לח כיה ט כל המשנה בגדים כגון שהלבין חו נטמחו ח"ח דיטול לעבוד עבודה בבגדים העקרים

וְעַל־בָּנָיו תְּבִאֵם׃ וְאֶל־אַהֲלֹ מוֹעֵד תָּאֹ וְרָחַצְתָּם אֶל־הַמַּיִם׃ וְלָקַחְתָּ
לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא־יָשִׁאוּ עָוֹן וָמֵתוּ חָקַת עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ
אַחֲרָיו׃ ס רביעי כט א וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם
לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם
שְׁנַיִם תְּמִימִם׃ ב וְלֶחֶם מַצּוֹת וַחַלֹּת מַצֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן
וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשָׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת חִטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃
ג וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סַל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בַּסָּל וְאֶת־
הַפָּר וְאֶת שְׁנֵי הָאֵילִם׃ ד וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃ ה וְלָקַחְתָּ אֶת־
הַבְּגָדִים וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וְאֶת מְעִיל
הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאַפַּדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב
הָאֵפֹד׃ ו וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֵזֶר
הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת׃ ז וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ׃ ח וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב
וְהִלְבַּשְׁתָּם כָּתֳנֹת׃ ט וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו

שפתי חכמים

ש"י

ונדוכות לעכב בו׃ (א) לקח׳ כמו קח
ושאי גזכות הן לחתא על קיחה ואחת על
לקיחה ולהן פתרון אחד׃ פר אחד׳
לכפר על מעשה העגל ס שכות פר׃
(ב) ולחם מצות וחלת מצות ורקיקי
מצות׳ הרי לנו ג׳ מינין לכוכה ואינו
ורקיקין׳ לחם מצות היא הקרויה למטה
בעניין אחר ג לחם שמן על פס שיהו שמן
בכוכוכה כנגד החלות והרקיקין וכל המינין

ר ש"י

(ב) ולחם מצות׳ אפוי בתנור קרוי לחם׳
תם שמו היה כן כי הוא לחם האמור עם
הלות ורקיקין בעשיית מילואים בפרשת
צו את אהרן׳ חלות ורקיקין מפורשים

ר ש"י

נחיש עצר עצר ס חלות (ממחות עז) :
בלולת בשמן׳ כמאן קמח יוצק בהן
ע"מן ובולגן (סס עס)׃ משחים בשמן׳
למה לפיהן מוזהן כמין כ"ף יונים שבזוג
עשוים כמ"ן אנגו (סס)׃ (ג) וחקרבת
אותם׳ לל תלה המכבן בזוס פ הקטתו׃
(ד) ורחצת׳ זו עבילת כל צ הגוף׃
(ה) ואפדת׳ קשט ותקן המגולס וסשיר
סבוכותיו׃ (ו) צזר הקדש׳ זס כלין
על המצנפת׳ כמו שפירשתי למעלה
ע"י ספזיל המלעזי ושמי פזילון שבלשון
הקבולין שלשתן מלמוכי העולך הוא מוצא
על המצנפת כמין כובע׃ (ז) ומשחת
אתו׃ (ס"כ) לף מצויח זו כמין כ"י נוהן קשמן על ראשו ומזין ויסוי עליו ומקבן
עתכנו׃ (ט) והיתה לחם׳ מלוי ידיים זס לכהונה ר שלם׃ ומלאת׳ ע"י סדגריס

עַל אַהֲרֹן וְעַל בְּנוֹהִי בְּמַעֲלְהוֹן לְמַשְׁכְּנָא אוֹ בְּמִקְרְבְהוֹן לְמַדְבְּחָא
לְשַׁמְּשָׁא בְּקוּדְשָׁא וְלָא יְקַבְּלוּן חוֹבָא וְיִמוּתוּן קְיָם עָלַם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי
בַּתְרוֹהִי׃ א וְדֵין פִּתְגָמָא דִּי תַעְבֵּד לְהוֹן לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא
קֳדָמַי סַב תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי וְדִכְרִין תְּרֵין שְׁלָמִין׃ ב וּלְחֵם פַּטִּיר
וּגְרִיצִין פְּטִירִין דְּפִילָן בְּמִשְׁחָא וְאֻסְפּוּגִין פְּטִירִין דְּמְשִׁיחִין בְּמִשְׁחָא
סֹלֶת חִטִּין תַּעְבֵּד יָתְהוֹן׃ ג וְתִתֵּן יָתְהוֹן עַל סַלָּא חַד וְתִקְרֵב יָתְהוֹן
בְּסַלָּא וְיָת תּוֹרָא וְיָת תְּרֵין דִּכְרִין׃ ד וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב
לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃ ה וְתִסַּב יָת לְבוּשַׁיָּא
וְתַלְבֵּשׁ יָת אַהֲרֹן יָת כְּתוֹנָא וְיָת מְעִיל אֲפוֹדָא וְיָת אֲפוֹדָא וְיָת
חוֹשְׁנָא וְתִתְקֵן לֵהּ בְּהֶמְיַן אֲפוֹדָא׃ ו וְתָשַׁוֵּי מִצְנַפְתָּא עַל רֵישֵׁהּ
וְתִתֵּן יָת כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא עַל מִצְנַפְתָּא׃ ז וְתִסַּב יָת מְשַׁחָא דְרַבּוּתָא
וְתִרְמֵיק עַל רֵישֵׁהּ וּתְרַבֵּי יָתֵהּ׃ ח וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשׁוּן
כְּתוֹנִין׃ ט וְתִזָּרֵז יָתְהוֹן הֶמְיָנִין אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי וְתִתְקֵן לְהוֹן כּוֹבְעִין
וְתְהֵי לְהוֹן כְּהֻנְתָּא לְקָנֵם עָלַם וְתִקְרֵב קְרָבְנָא דַּאֲהָרֹן וְקָרְבָּנָא

ר ש"י

(ב) ולחם מצות׳ אפוי בתנור קרוי לחם׳
תם שמו היה כן כי הוא לחם האמור עם
הלות ורקיקין בעשיית מילואים בפרשת
צו את אהרן׳ חלות ורקיקין מפורשים
במסכת מנחות ומכל מין ומין עשר הם׃
(ג) והקרבת אותם׳ תביאם לעזרה׃
(ט) וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו׳ כן
נחלקו במסכת יומא לפי שאין סדר

שפתי חכמים

ס דגמרי מלמעי קהה מס לעין עשר לף כהן עבד
ולמעי תיזה כסדיה כמיב עבד דכתיב כיום וכתיב מעמו
לחד מכל קרבן מעומד ומעריבן בפ׳ כמוה דף ע״ו
נאמר כהן תניא ונאמר כהן הרי בקיומת עבד קיומת
מה להלן לחד משכיה כמין כ״ף יונים שבזוג׃ ע״ש
למה מכבה הקרא ולא כתב בלשון לו משיחו בעיל׃
פ ולא לל המוצא כי לוזס קרוצים לגבוס לוזל לחד
עבל מין ומין כדמיבי למטה בעיין ומה שמוסיף לומר
ביום הקמתו ע׳ בעת הקמתו ולא קודם והקמת המשכן
לא היה רק בכ״ח ניסן כי כל שבעת ימי המילואים היה
בוזס ושוהר כל יום׃ צ ולא קדוש ידים ורגלים
מלבדיהן בשם בפרשת קהי דמשמע בשתי ידיהם
במקום לחד דכיוצא מי מקום אחד מ״ם פלגי״ם
דמילואים כל גופו כולו׃ ק״ע טיפת שמן׃ ר ולא״ם
שבגדים ונדשו ורוסים לגם לגבוס הכבוסה הלוז לקוטת
כנגדים ונדשו ורוסים לגם לגבוס הכבוסה הלוז לקוטת

וְחַבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם
וּמִלֵּאתָ יַד־אַהֲרֹן וְיַד־בָּנָיו׃ י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר׃
יא וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
יב וְלָקַחְתָּ מִדַּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעֶךָ
וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ יג וְלָקַחְתָּ אֶת־
כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד
וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ
הַמִּזְבֵּחָה׃ יד וְאֶת־בְּשַׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִּשְׂרֹף
בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חַטָּאת הוּא׃ טו וְאֶת־הָאַיִל הָאֶחָד
תִּקָּח וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃
טז וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃ יז וְאֶת־הָאַיִל תְּנַתֵּחַ לִנְתָחָיו וְרָחַצְתָּ קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו
וְנָתַתָּ עַל־נְתָחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ׃ יח וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־
הָאַיִל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה
הוּא׃ יט חמישי וְלָקַחְתָּ אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל׃ כ וְשָׁחַטְתָּ אֶת־הָאַיִל

שפתי חכמים

שלום שבאמן שכבנדים עליהם כפרתם עליהם לתן בגדיהם
עליהם לתן לכוהנים עליהם וכו׳ לבו כוהנים • ע״ל
ברש״י סוכר בין שתן המקרא לפעיל וכן על
תכון ועל בנו וגו׳ למדנו שמשמוסר ג׳ מן שבגדים
כשכוהנים לעול תייב מיתה כולהו מפני זה לפרש
המקרא כאן כפי פשוטו ולא כפי מדרשו שלא יהא
נדרש בשתי פעמים: ש ע״י כשכנים בלולה המשמוים
תחתיו ונקרנם ושחטת וכו׳ לו בשעיו יכיפים לאחר
שכשמוים שכלים לתחתיו לאחר: ת שמי שכל שלוי יכים לאחר
כוח: א כשכפרת קשכפר לו כי לולא שפעת לחל מועד מפני היא מזבח לא
כפגר הפעת קשמכר: ב פי׳ לולא שיעשור לאחר ושלוק כשלמים אל מזבח היה לולא
שעושה בקרבן פולם ושעת כל שעשים: ג שאני שעון רש״י ג״כ על שקדשע ושלן שעיר ולולא כדם שעשון

ר ש״י

כלומר בית קבול עשוי לו כעיב סביב לאחר
שעלה ממנה מן הלחן: (יג) החלב המכסה
את הקרב • כולו הקרוב לעל הכרס
שקורין טיל״ה: ואת היתרת • כולו עלבסא
דכבדא שקורין טיבר״ם (לחטפליים): על
הכבד • לקו מן הכבד ד יטול עמה (ת״כ):
(יד) תשרף באש • לא מיעו ה׳ מלאת
היולוס שנשרפת לגלה זו: (טז) וזרקת •
(זבחים נב) בכלי ׳ לוהו במזרק וזרק כנגד
הקרן כדי שיהא נכאן ונכאן ולין קרבן
שעון מחנה בלילה לגלה מצוה בלבד לבל
שלא זכחים לוץ טעונין קרן ולא מזבח
במקום המיס מלאי המזבח ומלטה ׳ ולוץ
עולה בכלים לגלה עומד בלילה ולזק:
סביב • לך מפורש בזבחים קדשים שלין סביב לגלה כ׳ מלומת שהן לרבע לקרן שיהא
ז׳ ושלוק בקרן שבנגדה שלאכסון ומן מלוס מלולים בלילה לקרן לולך ולוץ מלוץ
הדם ינתן כל׳ זוחות סביב ולכך קלוי סביב: (יז) על בתריו • לעם ינתנו מוסף על

שפתי חכמים

ש שהלם: יד אהרן ויד בניו • כמילוי
ת ופקודת הכתוב: (יא) פתח אהל
מועד • שאר המקום שלפני אכפתח:
(יב) על קרנת • (זבחים סג) למעלה בקרנות
ב ממש: ואת כל הדם • שיכי ג הדם:
אל יסוד המזבח • (פ״ג דמדות) כמין

דִּבְנוֹהִי׃ י וְתִקְרֵב יָת תּוֹרָא לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי
יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא׃ יא וְתִכּוֹס יָת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ לְתֵרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא׃ יב וְתִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וְתִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא בְּאֶצְבְּעָךְ
וְיָת כָּל דְּמָא תֵּישׁוֹד לְיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא׃ יג וְתִסַּב יָת כָּל תַּרְבָּא
דְּחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת חַצְרָא דְעַל כַּבְדָא וְיָת תַּרְתֵּין כִּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא
דִּי עֲלֵיהֶן וְתַסְּיֵק לְמַדְבְּחָא׃ יד וְיָת בִּסְרָא דְתוֹרָא וְיָת מַשְׁכֵּהּ וְיָת
אוּכְלֵיהּ תּוּקַד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא חַטָּאתָא הוּא׃ טו וְיָת
דְּכָרָא חַד תִּסַּב וְיִסְכְּכוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דְּכָרָא׃
טז וְתִכּוֹס יָת דְּכָרָא וְתִסַּב יָת דְּמֵהּ וְתִזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃
יז וְיָת דְּכָרָא תְּפַלֵּג לַאֲבְרוֹהִי וְתִתְחֵלֵל גַּוֵּהּ וּכְרֵעֲוֹהִי וְתִתֵּן עַל אֲבְרוֹהִי
וְעַל רֵישֵׁהּ׃ יח וְתַסֵּיק יָת כָּל דְּכָרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קֳדָם יְיָ
לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָמָךְ קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ הוּא׃ יט וְתִסַּב יָת דְּכָרָא תִּנְיָנָא
וְיִסְמְכוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דְּכָרָא׃ כ וְתִכּוֹס יָת דְּכָרָא
וְתִסַּב מִדְּמֵהּ וְתִתֵּן עַל רוּם אוּדְנָא דְאַהֲרֹן וְעַל רוּם אוּדְנָא דְבָנוֹהִי
דְיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהוֹן דַיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהוֹן דַיְמִינָא

שפתי חכמים

ר ש״י

כלומר בית קבול עשוי לו כעיב סביב לאחר
שעלה ממנה מן הלחן: (יג) החלב המכסה
את הקרב • כולו הקרוב לעל הכרס
שקורין טיל״ה: ואת היתרת • כולו עלבסא
דכבדא שקורין טיבר״ם (לחטפליים): על
הכבד • לקו מן הכבד ד יטול עמה (ת״כ):
(יד) תשרף באש • לא מיעו ה׳ מלאת
היולוס שנשרפת לגלה זו: (טז) וזרקת •
(זבחים נב) בכלי ׳ לוהו במזרק וזרק כנגד
הקרן כדי שיהא נכאן ונכאן ולין קרבן
שעון מחנה בלילה לגלה מצוה בלבד לבל
שלא זכחים לוץ טעונין קרן ולא מזבח
במקום המיס מלאי המזבח ומלטה ׳ ולוץ
עולה בכלים לגלה עומד בלילה ולזק:
סביב • לך מפורש בזבחים קדשים שלין סביב לגלה כ׳ מלומת שהן לרבע לקרן שיהא
ז׳ ושלוק בקרן שבנגדה שלאכסון ומן מלוס מלולים בלילה לקרן לולך ולוץ מלוץ
הדם ינתן כל׳ זוחות סביב ולכך קלוי סביב: (יז) על בתריו • לעם ינתנו מוסף על

וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן אַהֲרֹן וְעַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
בָּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם
הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: כא וְלָקַחְתָּ
מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזֵּיתָ עַל־
אַהֲרֹן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וְקִדַּשׁ
הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ: כב וְלָקַחְתָּ מִן־הָאַיִל
הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב ו הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת
יֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאֶת ו שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן
וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֻּאִים הוּא: כג וְכִכַּר לֶחֶם אַחַת
וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד מִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי
יְהוָה: כד וְשַׂמְתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ
אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: כה וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ
הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשֶּׁה הוּא
לַיהוָה: כו וְלָקַחְתָּ אֶת־הֶחָזֶה מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
וְהֵנַפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמָנָה: כז וְקִדַּשְׁתָּ
אֶת ו חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֻנַּף וַאֲשֶׁר

שפתי חכמים

ר ש"י

הֻרַם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לִבָנָיו: כח וְהָיָה
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הִוא
וּתְרוּמָה תִּהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם
לַיהוָה: כט וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו
לִמְשְׁחָה בָּהֶם וּלְמַלֵּא בָם אֶת־יָדָם: ל שִׁבְעַת יָמִים יְכַהֵן
תַּחְתָּיו מִבָּנָיו הַבָּא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ: לא וְאֶת
אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקַּח וּבִשַּׁלְתָּ אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ: לב וְאָכַל
אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסַּל פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: לג וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם
לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם: לד וְאִם־יוֹתִר מִבְּשַׂר
הַמִּלֻּאִים וְעַד־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ
לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא: לה וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כְּכֹל
אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם: לו וּפַר הַחַטָּאת תַּעֲשֶׂה
יוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטָּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ
אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: לז שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כֹּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: לח וְזֶה
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד:
לט אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה
בֵּין הָעַרְבָּיִם: מ וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּרֶבַע הִין שָׁמֶן כָּתִית
וְנֶסֶךְ רְבִעִת הַהִין יַיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: מא וְאֶת־הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי
תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה לְרֵיחַ
נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: מב עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֶּר אֵלֶיךָ שָׁם: מג וְנוֹעַדְתִּי
שָׁם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי: מד וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֲנוֹ לִי: מה וְשָׁכַנְתִּי
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: מו וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִשְׁכְּנִי בְתוֹכָם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: מז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: מח וְאַתָּה
תַּעֲשֶׂה מִזְבַּח מִקְטַר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: מט אַמָּה
אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קוֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו:
נ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו
וְעָשִׂיתָ לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: נא וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה לּוֹ מִתַּחַת
לְזֵרוֹ עַל־שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים
לְבַדִּים בָּהֶם לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם: נב וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: נג וְנָתַתָּה אֶת־הַמִּזְבֵּחַ נֶגֶד הַפָּרֹכֶת
אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת נֶגֶד הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אִוָּעֵד
לְךָ שָׁמָּה: נד וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: נה וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין
הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם: נו לֹא־
תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֵסֶךְ לֹא תְנַסְּכוּ עָלָיו:
נז וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים
אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה:
נח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: נט כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה
בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: ס זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית
הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
לַיהוָה: סא כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן
תְּרוּמַת יְהוָה: סב הָעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית
הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: סג וְלָקַחְתָּ
אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּה אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת
אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם: סד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: סה וְאַתָּה עֲשֵׂה כִּיּוֹר
נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּה שָׁמָּה מָיִם: סו וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־
יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: סז בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מָיִם וְלֹא
יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה:
סח וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק עוֹלָם לוֹ
וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם: סט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ע וְאַתָּה קַח־
לְךָ בָּשָׂם רֹאשׁ וּקְנָמָן־בֶּשֶׂם מָחֲצִית וּקְנֵה־בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים: עא וְקִדָּה
חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין: עב וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן
מִשְׁחַת קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה:
עג וּמָשַׁחְתָּ בּוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת: עד וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:
עה וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ: עו וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ: עז וְאֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשַׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֲנוֹ לִי: עח וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: עט עַל־
בְּשַׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם: פ אָדָם אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר
וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: פא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף
וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: פב וְעָשִׂיתָ
אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: פג וְשָׁחַקְתָּ
מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד
לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: פד וְאֶת־הַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה: פה אִישׁ אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: פו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה: פז וָאֲמַלֵּא
אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה: פח לַחְשֹׁב
מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: פט וּבַחֲרֶשֶׁת אֶבֶן לְמַלֻּאת
וּבַחֲרֶשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה: צ וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֶת־אָהֳלִיאָב
בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: צא אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל: צב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו
וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: צג וְאֶת־
מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ: צד וְאֶת־בִּגְדֵי
הַשְּׂרָד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן:
צה וְאֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
יַעֲשׂוּ: צו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: צז וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: צח וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: צט בֵּינִי וּבֵין
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ק וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ
לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינָי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע
אֱלֹהִים: קא וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם
עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ
כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה
לוֹ: קב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם
בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: קג וַיִּתְפָּרְקוּ כָל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב
אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן: קד וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט
וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: קה וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן
וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר: קו וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת וַיַּגִּשׁוּ
שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקוּמוּ לְצַחֵק: קז וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
קח סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ
לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: קט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם
קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא: קי וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה
אֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל: קיא וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה
יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל
וּבְיָד חֲזָקָה: קיב לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג
אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם
עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: קיג זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: קיד וַיִּנָּחֶם
יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: קטו וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה
מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עִבְרֵיהֶם מִזֶּה
וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים: קטז וְהַל�ֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב
אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַל�ֻּחֹת: קיז וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם
בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה: קיח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל
עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ: קיט וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה
וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר: קכ וַיִּקַּח אֶת־
הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר דַּק וַיִּזֹּר עַל־פְּנֵי
הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: קכא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מָה עָשָׂה
לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה: קכב וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־
יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא: קכג וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־
לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ: קכד וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ
וַיִּתְּנוּ לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה: קכה וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־
הָעָם כִּי פָרוּעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמָּצָה בְּקָמֵיהֶם: קכו וַיַּעֲמֹד
מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי
לֵוִי: קכז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ
חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ
אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ: קכח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי
כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ:
קכט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מַלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו
וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה: קל וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה
בְּעַד חַטַּאתְכֶם: קלא וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם
הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: קלב וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא
חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ: קלג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי: קלד וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה
אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם
פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם: קלה וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר
עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן: קלו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ
עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה:
קלז וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי
וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: קלח אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה
בְקִרְבְּךָ כִּי עַם קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה פֶּן־אֲכַלְּךָ בַּדָּרֶךְ: קלט וַיִּשְׁמְעוּ
הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו:
קמ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם קְשֵׁה־עֹרֶף
רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ
וְאֵדְעָה מַה־אֶּעֱשֶׂה לָּךְ: קמא וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר
חוֹרֵב: קמב וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק
מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: קמג וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל
יָקוּמוּ כָל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־
בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה: קמד וְהָיָה כְּבוֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה: קמה וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן
עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ: קמו וְדִבֶּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב
אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל:
קמז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה
וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ
בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי: קמח וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי
עַמְּךָ הַגּוֹי הַ

תּוֹרָם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו׃
כח וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי
תְרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי
שַׁלְמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַיהוָה׃ כט וּבִגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן
יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמָשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּא־בָם אֶת־יָדָם׃
ל שִׁבְעַת יָמִים יְלַבָּשָׁם הַכֹּהֵן תַּחְתָּיו מִבָּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ׃ לא וְאֶת אֵיל הַמִּלֻּאִים תָּקָח
וּבָשַׁלְתָּ אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ׃ לב וְאָכַל אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
בְּשַׂר הָאַיִל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסַּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
לג וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם
וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם׃ לד וְאִם־יוֹתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים
וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת־הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא

שפתי חכמים

ר ש"י

קדשי לזרות להיות מוקצה תרומתם קומפתם כתוב וכוי על שלמיים תכל לא להקטרתם תלת וכוי לכהן ולבניו לתכול: הורם. לשון מעלה ומוריד: (כח) לחק עולם מאת בני ישראל. שהשלמים לבעלים ואת כתוב ואת כבוד יתנו לכהן: כי תרומה הוא. כתוב וכוי כאן: (כט) לבניו אחריו. למי שבא ר גדולה אחריו: למשחה. להתגדל בהם שיש משיחה שהיא לשון שררה כמו (במדבר יח) לך נתתים למשחה (תהלים קה) לא תגעו במשיחי: ולמלא בם את ידם. ע"י הבגדים הוא מתקנם בכהונה גדולה: (ל) שבעת ימים. א למופין: ילבשם הכהן. תכר יקום מבניו בתחתיו לכהונה גדולה בשמונה להיות כהן גדול: אשר יבא אל אהל מועד. (ויקח עג) לתזו כהן הממונה להכנס לפני ולכפר ביום ג הכפורים וזהו כהן גדול שמן שנמדוך יום הכפורים בשבע תלת גו: תחתיו מבניו. מלמד שהם ים ע לכהן גדול כן ממלה תם

וְדִי אִתְפְּרַשׁ מִדְּבַר קָרְבָּנַיָּא מִדֵּי לְאַהֲרֹן וּמִדֵּי לִבְנוֹהִי׃ כח וִיהֵי
לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי לִקְיָם עָלָם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרֵי אַפְרָשׁוּתָא הִוא
וְאַפְרָשׁוּתָא יְהֵי מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנַּכְסַת קוּרְשַׁיהוֹן אַפְרָשׁוּתְהוֹן קֳדָם
יְיָ׃ כט וּלְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דִּי לַאֲהֲרֹן יְהוֹן לִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי לְרַבָּאָה בְהוֹן
וּלְקַרְבָּא בְהוֹן יָת קָרְבְּנַיָּא׃ ל שִׁבְעָת יוֹמִין יַלְבְּשִׁנּוּן כַּהֲנָא תְּחוֹתוֹהִי
מִבְּנוֹהִי דִּי יֵעוֹל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא׃ לא וְיָת דְּכַר
קָרְבְּנַיָּא תִּסָּב וְתִבְשַׁל יָת בִּסְרֵהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ׃ לב וְיֵיכוֹל אַהֲרֹן
וּ֝בְנוֹהִי יָת בִּסַּר דִּכְרָא וְיָת לַחְמָא דִּי בְסַפָּא לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃
לג וְיֵכְלוּן יָתְהוֹן דִּי יְתְכַּפַּר בְּהוֹן לְקַרְבָּא יָת קָרְבְּנַיָּא לְקַדָּשָׁא יָתְהוֹן
וְחֵלּוֹנִי לָא יֵכוֹל אֲרֵי קוּדְשָׁא אִנּוּן׃ לד וְאִם יִשְׁתְּאַר מִבִּסַּר קָרְבְּנַיָּא
וּמִן לַחְמָא עַד צַפְרָא וְתוֹקֵיד יָת דְּאִשְׁתְּאַר בְּנוּרָא לָא יִתְאֲכֵל אֲרֵי
קוּדְשָׁא הוּא׃ לה וְתַעְבֵּד לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי כְּדֵין כְּכֹל דִּי פְקֵדִית יָתָךְ

ר ש ב"ם

ונאכל אבל השוק של באן נקטר. אבל של דורות שניהם נאכלין: (כט) למשחה בהם. להתגדל בהם כעין משיחת שמן

ר ש"י

ד מקומו ימנוהו כהן גדול תחתיו (ת"כ): הבהן תחתיו מבניו. מכאן לחיוב כל נגזן כהן פועל עבור המקום לפיכך ניגון מצוה ומכאן לפניו: (לא) במקום קדש. כהאי ו מכל מועד שהשלמים הללו קדשי קדשים הן: (לב) פתח אהל מועד. כל ח המלך קרוי כן: (לג) ואכלו אתם. לכהן וכיון לפי שהם פעליהם: אשר כופר בהם. הם כל זמן ם ותיעוב: למלא את ידם. כתיב ומלא הללו לקדש אותם. שעל ידי המלואים הללו נתמנו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם. קדשי קדשים ומכאן למדנו שהזהה נזר המוכן ל ק"ק מלמד שהקבה עשה לדבר מצוה קודש הם: (לה) ועשית לאהרן ולבניו ככה. הם

וגם בכל מקום קורא הגדולים משוחים: אל תגעו במשיחי: (לו) ולבשם הכהן

בהתחנכו לחיות כהן גדול:

שפתי חכמים

לומר כהן שהוא לבוש כל הל תכל מועד תלת למיניהו כלפני ולפנים והוא"ם לה יהא כמוהם כל: ד מדמיינ כפ' תתיי מות ותכהן יעלה לה יהו לעשר ניגון שהוא מעלה מקום לתוכיה: ה דש"י מלת כהן דבק לתתיו מכאן למה דבק למעלת יובכם כהנו ת"כ יכאן למה תתיו בני עשם: כלומר בלת פי' ענין אם ת"כ כהנו ותתיו דכוקים זה לזה וה"ק תנו כהן פועל עובד ממש דהי מלת כהן כמו כהן מדין כהן יתן ומש וכני דוד כהנים היו בניהו: נשון שהוא גדולה לוץ מאחר תתיו מלת כהן דבק הגיון ומאחר תתיו לו אחר תתיו כי לה היו כמעשה המוץ תתיו לו אחר תתיו כי לה היו כמעשה גלת כאלף אחר יוסף תתיו לו יעלוץ תתיו ויוסיף ת"ק מקרא אחר וקול לגל לה פי' על כהן שנבר ממש ושניהם כמו המברת וקול הנובר ת"ק דמלת כהן דבק עם מלת תתיו וזה שנובר ת"ק דמלת כהן ממש לפני שלמד למשם למלת תתיו וגלת תתיו לגלת יובכם כי כתביר היה דבק לגדלה: ושין בקל"ת: ד דתנ"ח כפעמים לו במקום קדש בתוך הכל מועד: ז דתנ"ח כמה כזה לה יהא לכל ממש דש"ם כני מכל שתר קדשי קדשים כתוכם הכל מועד: ם כלומר על ידי לה המלואים הוא ולכתם כזה כפר לההנן וכנו כל זרות ותיעוב תבר עכו דתנ"ח תבר נובו מבע"ג: ל לה ע"י תניתם כמוהן לה בפעניה כלול ולכתם המבשו לה יתחזקו: כ ביתיב ויסיב תכר ו"י ממלת לקדש תוסם ובגלת זה יוכר שמוץ יהם ויקדשם לכהונה והין כעמון לה כן ולה ע"י ממלת קדשם תוסם ובגלת זה יוכר שמוץ יהם ויקדשם לכהונה: ל פי' מכל שהן בני ומין שב קדשי קדשים לה

יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא׃ לה וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיךָ תַּשְׁבִּעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם׃ לו וּפַר
חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכִּפֻּרִים וְחִטֵּאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
בְּכַפֶּרְךָ עָלָיו וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ׃ לז שִׁבְעַת יָמִים תְּכַפֵּר
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־
הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ׃ ס ששי לח וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־
הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד׃ לט אֶת־
הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה
בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ מ וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע
הַהִין וְנֶסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יַיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד׃ מא וְאֵת הַכֶּבֶשׂ
הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־

שפתי חכמים

מקדשי מקדשים מלא נגר שבת שבת כפרה עשה לאכול בו כי קדש הוא: ם כי יחלו לאכול מנחה ולא יאכלו מן הבשר ולא מן הלחם אין מביאין אותן: כמוהו יתן עכשיו כמוהו לך אחר לעכב: נ כלומר שלא נתכוון שיהא חלק אחד ומחלק לתתן לו׳ מזרקים זכאל שם מהו׳ ימים חלק ל׳ שבשעותיו הנאחר נכס לקדש שם חלק אחד שבכל יום ויום מהו׳ ימים נכנסו כל הקרבנות הללו שבמדבר בימין: ס הלויים נאה לי קרא דאפר חסלת מעבד ליום הרי כאן ב׳ ימים מלאת ימים ומלו ימים הוא פר החטאת שם שני ימים: ע כלומר לא בפרהו מכל צדדיו ומשבוע כדפרש בגמרא כאן ובזבחים פרק ב׳ כלום: פ פי׳ לפי שבכל יום מקריב שלש עשרה פרים כאן: ם פי׳ לפי שכשיגיע לפעיר וכמה ימים חוזרין: ק שכל אלו שהזכירם לפעיר ימים ופי׳ אין לפי כמה ימים הם לפעיר:

ר ש״י

ככתוב וכפל ם לעכב שלא תאכל ד״מ מכל המחובר מעין לא נתמלאו ידיכם ניתוץ כפים ועמודתם פסולה: אתכה׳. כמו לתוכך: שבעת ימים תמלא וגו׳. בעליך הוא ג וקרבנות שלנו בכל יום: (לו) על תכפרים. בשביל הכפורים לכפר על המזבח מכל זוהם וקיעוב ולפי שנאמר שבעת ימים תמלא ידם אין לי אלא דבר הבא בשבילם בגון פרים ואילים אבל הבא בשביל המזבח בגון פר שהוא לחטאת המזבח לא בעינן לכך הוערב ם מקרא זה: ומדבר ם״כ אומר בפרה המזבח ם הולך אחר התנדב ימים דבר גזול במלוכה המשכן והמזבח: וחטאת. ומדבר בשן מתנת ימים בשבוע ראשון: ומשחת אתו. בשמן המשחה וכל המשתמש ם בשמן כ״ף ימים: (לז) והיה המזבח קדש. ומה הוא קדושתו כל הנוגע במזבח יקדש לפי קדש מקדש שעליו ויליף קדשי המזבח להכשירו שלא ירד מחוץ לעזרה כשהוא מזבח יקדש שמתוך שאי אפשר לחלוי בזבח שלא יקדש המזבח ומהמזבח יקדש הבשר כגון דכר שעיר שהוא פשוט יקדש בגוף המזבח והמרצע שבמקלה ועצם ובמרפק צ וכיוצא בהן ר״ל וזה אחר שעשה כסויו לאחריו (ס״ע ס״ג) שם עולה לחוליה לפי שלא נתכוון לכך ונפסל עכשיו כגון פלג וכיוצא בהן והטמא שנגע בהן נגעו ופסל עכשיו (כז) ועשרון סלת. עשירית

שפתי חכמים

עשירית האיפה מ״ג ביצים וחומש ר ביצים: ב שכן כתיב׳. לא לחנוכה נאמר כתיב הזה ולעכבו לפי שנאמר כתיב למחר ושמע למחר ולא למנחות יכול לפכלו למנחות ת״ל כאן כתיב וכאן נאמר כתיב למחר הלא למעט מנחות שלין לריך כתיב הלא הטהון כריתיס בכל בהן (ממחות כו) : רבע ההין. שלשה לוגין: ובנסך. ש לספלים של כסף היו שהיו המזבח מוסב אני ספלים של כסף היו ברואם המזבח וממקומות כאן אני חוטמים דקים מהן יין לתוכו והוא מקלח ויולא דרך החוטם ומפל על גג המזבח ומשם יוכד ת לביתיהן במזבח ביום עולמים ביום עולה ונכנסה לכאן ביום כלול ומדר נתתה: (מא) לריח ניחח. על המנחה א נאמר אשנתה נסכים ביום כלול ומדר

בעל התורים

(לח) כבש בן שנה. ביום יום תמיד ובפתח הוסף לומר שיהא ביום עולה תמיד: קרי ביה ליום עולה: פרוס כנגד הכבש עולה דכיוון כנגד הכבש ליום תמיד ר״ת עולם על תמ״ך: דמיון תמ״ך תמידין היו קרנים בפ״ם יפות: (לט) את הכבש האחד. ובפתח כתיב אחד הכא כתיב אחד שעולה י״ח רמז ר״ת מלות שבשלמא תקנו כנגד תמידין: והכא כתיב אחד דמיון אחד היו הכבש עשוקים כתמיד לפשוטים (בחולין כשהוא בן ג׳) כדלקמיה בסמ׳ ומפ״ק ד״ג) שבשלמא הכא כתיב אחד הכבש השני תעשה בין הערבים כנגד תמיד של שחר (ע״פ פ״ג מ״ב) ובערב מוסיף עליהם (בבר׳ [ל״ב ע״ב] שבשלמא הכא כתיב אחד הכבש השני תעשה בין הערבים כנגד תמיד של בין הערבים אלא הכא מאי אחד אחד ממש: ובפתח כתיב ו׳ יחיד ובפתח כתיב תעשו ו׳ רבים לומר שיהו ב׳ כבשים בכבש הכבש לכבש הכבש הכי נמי (דמיבעי ליה כבשים בכבש) הין פותחין מן עולות המוספין בשבת ט״ליס ובמוסף ו׳ פעמים עולה בב׳ שלוחי: (מ) הפל בתוך ובשבת ובפתח כתיב ושעירו רמז לפ״ו מיני מזונות שבלחם בשר על הגחל ושבלחם בשר על הסופג שם לב׳ שמות:

שפתי חכמים

שיהיה הבשר מבושל לו כן בשר והקטורים • ויוצא שלא הלם לו בשר לו תיקטורים על עולה ותשלח ובלא נומר שם ליום עולה תמיד • קרי ביה ליום עולה • פרוס כנגד הכבש עולה דכיוון כנגד הכבש ליום תמיד ר״ת עולם על תמ״ך • דמיון תמ״ך תמידין היו קרנים בפ״ם יפות: (לט) את הכבש האחד. ובפתח כתיב אחד הכא כתיב אחד שעולה י״ח רמז ר״ת מלות שבשלמא תקנו כנגד תמידין: והכא כתיב אחד דמיון אחד היו הכבש עשוקים כתמיד לפשוטים (בחולין כשהוא בן ג׳) כדלקמיה בסמ׳ ומפ״ק ד״ג) שבשלמא הכא כתיב אחד הכבש השני תעשה בין הערבים כנגד תמיד של שחר (ע״פ פ״ג מ״ב) ובערב מוסיף עליהם (בבר׳ [ל״ב ע״ב] שבשלמא הכא כתיב אחד הכבש השני תעשה בין הערבים אלא הכא מאי אחד אחד ממש: ובפתח כתיב ו׳ יחיד ובפתח כתיב תעשו ו׳ רבים לומר שיהו ב׳ כבשים בכבש הכבש לכבש הכבש הכי נמי (דמיבעי ליה כבשים בכבש) הין פותחין מן עולות המוספין בשבת ט״ליס ובמוסף ו׳ פעמים עולה בב׳ שלוחי: (מ) הפל בתוך ובשבת ובפתח כתיב ושעירו רמז לפ״ו מיני מזונות שבלחם בשר על הגחל ושבלחם בשר על הסופג שם לב׳ שמות:

שִׁבְעַת יוֹמִין תְּכַפֵּר עַל מַדְבְּחָא וְתַקְּדִשׁ יָתֵהּ וִיהֵי
מַדְבְּחָא קֻדְשָׁא קֻדְשִׁין כָּל דְּיִקְרַב בְּמַדְבְּחָא יִתְקַדַּשׁ׃ לח וְדֵין דִּי
תַעְבֵּד עַל מַדְבְּחָא אִמְרִין בְּנֵי שְׁנָא תְּרֵין לְיוֹמָא תְּדִירָא׃ לט יָת
אִמְּרָא חַד תַּעְבֵּד בְּצַפְרָא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין שְׁמָשַׁיָּא׃
מ וְעִסְרוֹנָא סָלְתָא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח דְּתִישָׁא רְבִיעוּת הִינָא וְנִסְכָּא
רְבִיעוּת הִינָא חֲמָרָא לְאִמְּרָא חַד׃ מא וְיָת אִמְּרָא תִּנְיָנָא תַּעְבֵּד בֵּין
שְׁמָשַׁיָּא כְּמִנְחַת צַפְרָא וּכְנִסְכַּהּ תַּעְבֵּד לְהֵ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָמָא

לה לֵיהוָה נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: מב עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח
אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ
שָׁם: מג וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי:
מד וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי: מה וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: מו וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: פ שביעי ל א וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטַר קְטֹרֶת
עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ: ב אַמָּה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ
יִהְיֶה וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ קַרְנֹתָיו: ג וְצִפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב
טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ
לּוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: ד וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לּוֹ מִתַּחַת
לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צִדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים
לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶמָּה: ה וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב: ו וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת

שפתי חכמים

בגלל לגבוה שהוא שב על כבני הפעולה ולא על המנחה: ב (ל) שתושב לך שמה ענין לשון זימון ודבור לוקח ג"כ ענין לשון הצעה כמ"ש רש"י. מלת שמה מן הפסוק כלי שיהיה לו מלאה שם שכתוב הפסוקים: ג כוונתי בדבור מכוון שלא פירש בקרא כמה יתושב לב"מ בדבור ומה קשה לרש"י ולמה לא כתוב ודבורתי ומהבן כמלך הק פע וכו' שפירושו מפני שמנוא המלך לקבוע מקום לדבור תמיד ומועדתי במקום ודבורתי: ד פלוגתי ע"י הפסוקים שביעתי יהיו מקודש כשכתוב ואפי' לדעתי מעל הכפורת: ואחר תועד לכם רשאין לעמוד כמקום הגבוה ואחר כך יהיו מקודש כמ"ש ואפי' לדעתי שמה: (מג) ונעדתי שמה: לתושב עמה בדבור כמלך הקובע מקום כמזכה במקרא: ג מועד לדבר עם עבדיו שם: ונקדש: במכבדי: ד שתעשה בשבילו. ה מלת מקני בכבודי הלת במכובדים בלי כלן רמז לו מיתת בני היכן היום מקומו וזהו שאמר משה (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש ס' לומר בקרובי אקדש ולא אמר בכבודי

ר ש"י

סקרבתם מהבניס בתחלה ואח"כ מהעיה שנאמר (ויקרא כג) עולה וממחה: (מב) תמיד: משה אין יום ולא יפסוק יום בנביים: אשר אועד לכם: כשתקבע מועד לדבר אליך שם אקבענו ב לבא: ויש מכבודינו למדים מכלן שמעל מזבח הנחשת היה הקב"ה מדבר עם משה מסוסק המשכן: וי"א מעל הכפורת כמו שנאמר (שמות כה) ודברתי אתך מעל הכפורת: ואועד לכם רשאין לעמוד כלן יחיו לאמור על המזבח אלא על אחד מועד מכולם: (מג) ונעדתי שמה: לתושב עמה בדבור כמלך הקובע מקום: ג מועד לדבר עם עבדיו שם: ונקדש: במכבדי: ד שתעשה שם אקבענו בו: ומ"א מלך מקני בכבודי אלא במכובדים בלי כלן רמז לו מיתת בני היכן היום מקומו וזהו שאמר משה (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש ס' לומר בקרובי אקדש ולא אמר בכבודי

קֳדָם יְיָ: מב עֲלָתָא תְּדִירָא לְדָרֵיכוֹן בְּתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם יְיָ דְּאֶזְמִין
מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן לְמַלָּלָא עִמָּךְ תַּמָּן: מג וְאֶזְמִן מֵימְרִי תַּמָּן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְיִתְקַדַּשׁ בִּיקָרִי: מד וְאֶקַדֵּשׁ יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא
וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי אֲקַדֵּשׁ לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמָי: מה וְאִשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בְּגוֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָּ: מו וְיִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהְהוֹן דִּי
אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְאִשְׁרָאָה שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיהוֹן אֲנָא יְיָ
אֱלָהְהוֹן: א וְתַעְבֵּד מַדְבְּחָא לַאֲקְטָרָא עֲלוֹהִי קְטוֹרֶת בּוּסְמֵי דְּאַעֲבִי
שִׁטִּין תַּעְבֵּד יָתֵהּ: ב אַמְתָּא אָרְכֵּהּ וְאַמְתָּא פְּתָיֵהּ מְרַבַּע יְהֵי וְתַרְתֵּין
אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ קַרְנוֹהִי: ג וְתַחְפֵּי יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי יָת אֲגַרְהּ וְיָת
כָּתְלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וְתַעְבֵּד לֵהּ דִּיר דְּהַב סְחוֹר סְחוֹר:
ד וְתַרְתֵּין עִזְקִן דְּהַב תַּעְבֵּד־לֵהּ מִלְרַע לְדִירֵהּ עַל תַּרְתֵּין זְוָיָתֵהּ
תַּעְבֵּד עַל תְּרֵין סְטָרוֹהִי וְיֶהֵי לְאַתְרָא לַאֲרִיחָיָא לְמִטַּל יָתֵהּ בְּהוֹן:
ה וְתַעְבֵּד יָת אֲרִיחָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יָתְהוֹן דְּהָבָא: ו וְתִתֵּן יָתֵהּ

בעל המורים

(ד) בסמ"ג, ג' במסקנא. כסף ותיוך לאבר נתן ס' מכסה ובגוונא בכסה (פ' ויקהל) כי בכסה שתן חלקו (תבקיק ל') זהו שכתוב בהמשה תחיב לח בעליה. בהמשה ובגוונא בכסה. כי בכסה שתן חלקו ועוד שניה מגדלתו ומגוממתו בתניה לשתן חוזו בכסה:

ר ש"י

(מג) ונקדש בכבודי: שהאש נראה לישראל כשתקים המשכן תבא אש מלמעלה ותאכל את הקרבנות כדכתיב ביום השמיני כי היום ה' נראה אליכם: וכתיב וירא כבוד ה' אל כל העם: ותצא אש מלפני ה' ותאכל את העלה וגו': לשכני בתוכם: (א) מקטר קטרת: ולא עולה ושלמים ומנחות ונסכים: (ו) ונתתה אותו לפני הפרכת: בהיכל: אשר על ארון העדות: היא הפרכת להבדיל בינו

ר"ש"י

כבכודי: (מו) לשכני בתוכם: על מנת לשכון אני בתוכם: (א) מקטר קטרת: להעלות עליו הקטור עשן סמים: (ג) את גגו: זה היה לו גג לכל מזבח העולה לא היה לו גג אלא ממלמים חלנו לחמה ככל תניינתי: זר זהב: סי' הוא לשהר כהונה: (ד) צלעותיו: כלן הוא לשון זויות כהרגומו לפי שנאמר על שני צדיו ועל שתי זוויותיו שבכנף צדיו: והיה: מעשה הטבעות ח הלזה: לבתים לבדים: לכל בית היה ט הטבעת נכד: (ו) לפני הפרכת: שמת תאמר משוך מהנגד ההרון לנפון לו נדרוש י ק"ל לפי שכפרים מכוון כנגד ההרון מוכחן:

אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלֶיהָ אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה׃ ז וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר
בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה׃ מפטיר ח וּבְהַעֲלֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי
יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃ ט לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה
וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְּכוּ עָלָיו׃ י וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל־קַרְנֹתָיו
אַחַת בַּשָּׁנָה מִדַּם חַטַּאת הַכִּפֻּרִים אַחַת בַּשָּׁנָה יְכַפֶּר עָלָיו
לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים הוּא לַיהוָה׃ פ פ ק״פ · מיכאל כ׳

ומפטירין אחה בן אדם כיחזקאל סימן מ״ג

שפתי חכמים

ר ש״י

(ז) בהיטיבו · לשון נקוי הכתיכן על המנורה מדבן הפתילות שמכרפו בלילה והיה מטיבן בכל בקר ובקר : הנרת · לויט״ם נלעז (לומפען) וכן כל נרות המשומרות במנורה הן ממקום שנא׳ שם העלאה שכות לשון הדלקה : (ח) ובהעלת · כשידליקם להעלות להכהן יקטירנה · בכל יום כ׳ פרם מקטיר שחרית ופרס מקטיר בין הערבים : (ט) לא תעלו עליו · על מזבח ל זה : קטרת זרה · שום קטורת של נדבה מלן זרות לו הון מזו : ועלה ומנחה · ולא עולה ומנחה כו עולם של נחשת ושוח · ומנחה היה של לחם : (י) וכפר אהרן · מתן דמים : אחת בשנה · ביום הכפורים · כות שנאמר בחטאי מות (ויקרא י״ו) ויש לו המזבח חטאת לפני ס׳ וכפר עליו : חטאת הכפרים · שם פר ושעיר של יום הכפורים המכפרים על טומאת מקדש ג וקדשיו : קדש קדשים · המזבח מקודש לדבריס הללו ס נלנד ולא לעבודה אחרת : חסלת פרשת תצוה

מפי״ג עשין

צה ס להעלות נר תמיד בהיכל · תמי׳ בפנח כזס״ב ז״ב : לארון
צו מא ועשו בגדי קודש · לכהנים כזס״ב · ללוים כזס״ב : לשלחן
ק ולא יזח התרומן מעל האפוד · ולוקס · עבי מתיבר בגדים מכ״ם :
קא ולא יקרע המעיל · ולא כגדי כהונה ולוקס · בכל מקום ובכל זמן זו״ב : נס
קב מב ואכלו אותם · חטאת וחשם ולוקס כזס״ב · בכל מקום ובכל זמן זו״ב : ס
קג תר לא יאכל קדשי קדשים · ולוקס כזס״ב · חטאת עוף לוקס כ׳ זו״ב : מא

קֳדָם פָּרְכְתָּא דִי עַל אֲרוֹנָא דְסָהֲדוּתָא לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִי עַל סַהֲדוּתָא
דִי אֶזְמַן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן׃ ז וְיַקְטַר עֲלוֹהִי אַהֲרֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין בְּצַפַּר
בְּצַפַּר בְּאַתְקָנוּתֵהּ יָת בּוּצִינַיָּא יַסְּקִנַּהּ׃ ח וּבְאַדְלָקוּת אַהֲרֹן יָת
בּוּצִינַיָּא בֵּין שְׁמָשַׁיָּא יַסְּקִנַּהּ קְטֹרֶת בּוּסְמִיָּא תְּדִירָא קֳדָם יְיָ
לְדָרֵיכוֹן׃ ט לָא תַסְּקוּן עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין נוּכְרָאִין וַעֲלָתָא וּמִנְחָתָא
וְנִסְכָּא לָא תְנַסְּכוּן עֲלוֹהִי׃ י וִיכַפַּר אַהֲרֹן עַל קַרְנוֹהִי חֲדָא בְּשַׁתָּא
מִדְּמָא חַטָּאת כְּפוּרַיָּא חֲדָא בְּשַׁתָּא יְכַפַּר עֲלוֹהִי לְדָרֵיכוֹן קֻדְשָׁא
קוּדְשִׁין הוּא קֳדָם יְיָ׃

ר ש ב״ם

להיכל : (י) אחת בשנת · ביום הכפורים · אשר לפני ה׳ וגו׳ אבל בכל השנה כולה כדכתיב באחרי מות ויצא אל המזבח לא היו עליו דמים אלא קפרת :

חסלת פרשת תצוה סיסוד רבינו שטואל :

מנין המצות

מפי״ג עשין לארץ

קד מג והקטיר עליו אהרן את קטרת סמים בוקר וערב · ז״ב כזס״ב :
קה לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך · ולוקס כזס״ב : סב

הפטרת תצוה (ביחזקאל סימן מג)

אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֶּד אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנֹתֵיהֶם
וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית׃ וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת
וְתָכְנִתּוֹ וּמוֹצָאָיו וּמְבוֹאָיו וְכָל־צוּרֹתָו צורותיו קרי וְאֶת כָּל־חֻקֹּתָיו
וְכָל־צוּרֹתָו צורותיו קרי וְכָל־תּוֹרֹתָו תורותיו קרי הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב
לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם׃ זֹאת
תּוֹרַת הַבַּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלוֹ סָבִיב ו סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת׃ וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה
וְטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד
וְזֶה גַּב הַמִּזְבֵּחַ׃ וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעַזָּרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת
וְרֹחַב אַמָּה אַחַת וּמֵהָעַזָּרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעַזָּרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת

ורחב

ורחב האמה: והחראל ארבע אמות ומהאראיל ומהאריאל ק׳ ולמעלה
הקרנות ארבע: והאראיל והאריאל קרי שתים עשרה ארך בשתים
עשרה רחב רבוע אל ארבעת רבעיו: והעזרה ארבע עשרה ארך
בארבע עשרה רחב אל ארבעת רבעיה והגבול סביב אותה חצי
האמה והחיק־לה אמה סביב ומעלתהו פנות קדים: ויאמר אלי
בן־אדם כה אמר אדני יהוה אלה חקות המזבח ביום העשותו
להעלות עליו עולה ולזרק עליו דם: ונתתה אל־הכהנים הלוים אשר
הם מזרע צדוק הקרבים אלי נאם אדני יהוה לשרתני פר בן־בקר
לחטאת: ולקחת מדמו ונתתה על־ארבע קרנתיו ואל־ארבע פנות

מצודות ציון והחראל · הוא כמו האריאל: רבוע · מרובע: רבעיו · לצדיו · ומעלתהו · מדרגותיו: פנות · לשון הפנה:

שמות ל תשא

יא וידבר יהוה אל־משה לאמר: יב כי תשא את־
ראש בני־ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר
נפשו ליהוה בפקד אתם ולא־יהיה בהם נגף בפקד
אתם: יג זה | יתנו כל־העבר על־הפקדים מחצית

רש״י

(יב) כי תשא · לשון קבלה א כתרגומו כשתחפוץ לקבל סכום מנינם לדעת כמה הם אל תמנם לגלגלות ב אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מנינם: ולא יהיה בהם נגף · שהמנין שולט בו עין הרע והדבר בא עליהם כמו שמצינו ג בימי דוד: (יג) זה יתנו · (מ״ר) הראה לו כמין מטבע של ד אש

שפתי חכמים

א מלשון לא הבא שמע בוא ולא לשון הרמה מלשון ישא פרעה את ראשך ומפני שלפה הקב״ה שעתיד לגזור גזירה עליהם במדבר כזה ימתו כתב בכאן אלו את ראש וגו׳ אבל בלוים שלא נגזרה הגזירה עליהם כתב בכן לשון פקוד: ב דעת רש״י שלא הפדה לאחר שקבלת סכום מניינם ונתנו איש כופר וגו׳ לכ״פ כשתרצה לידע מניינם אז יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה אלהי שקלים ותדע מניינם אבל לא תמנה אותם לגלגלותם והא דנקט רש״י לשון שלילה אל תמנם לגלגלותם ולא נקט לשון חיוב ולומר כשתחפוץ וכו׳ יתנו כ״א מחצית השקל ותמנה השקלים ותדע מניינם כמו שאמר בקרא לומר לא בהוא מזה למנותם במחצית השקלים כדי שיעשו האדנים אלא שתכוונה שלא ישלוט בהם עין הרע וה״ה על ידי דבר אחר חוץ מחצאי שקלים היה יכול למנותם אלא שעל ידי חצאי שקלים יעשו מהם האדנים ולהגב הדא תרתי · רא״ם: ג במנה אותם בלא חצאי שקלים ותהב שהיו על עבודת אהל מועד לעשות מהם אדנים והיתה הגזרה לפי שעה ולא נדורות לקנות מהם קרבנות ותהב ג״כ שפירש ולא יהיה בהם נגף הוא נגף הבא לעולם ועל דרך ולקחה תלול ממות · וא״ת כשפקד דוד את העם ובאה שלים ביד יואב וכלים ביד אבישי בן צרויה והכלים ביד אחי הבתי למה לא היה בהם נגף ובמאי י״ל במה שהמנין שולט בהם עין הרע הייתו דוקא כשמונה כל ישראל וכו׳ · רא״ם: ד מדכתיב זה משמע שרמז לו על דבר:

העזרה ואל־הגבול סביב וחטאת אתו וכפרתהו: ולקחת את הפר
החטאת ושרפו במפקד הבית מחוץ למקדש: וביום השני תקריב
שעיר־עזים תמים לחטאת וחטאו את־המזבח כאשר חטאו בפר:
בכלותך מחטא תקריב פר בן־בקר תמים ואיל מן־הצאן תמים:
והקרבתם לפני יהוה והשליכו הכהנים עליהם מלח והעלו אותם
עלה ליהוה: שבעת ימים תעשה שעיר־חטאת ליום ופר בן־בקר
ואיל מן־הצאן תמימים יעשו: שבעת ימים יכפרו יכפרו ק׳ את־
המזבח וטהרו אתו ומלאו ידו ידיו ק׳: ויכלו את־הימים והיה ביום
השמיני והלאה יעשו הכהנים על־המזבח את־עולותיכם ואת־
שלמיכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

מצודות ציון וחטאת · וטהרת: וכפרתהו · ע׳ קינוח: במפקד · ע׳ חסרון: בכלותך · ע׳ כשלמה: ומלאו · ותכנו: ורצאתי · מ׳ רצון:

אונקלוס

יא ומליל יי עם משה למימר: יב ארי תקבל ית חשבן בני ישראל
למנינהון ויתנון גבר פרקן נפשה קדם יי כד תמני יתהון
ולא יהי בהון מותא כד תמני יתהון: יג דין יתנון כל דעבר על
מניניא פלגות סלעא בסלעי קודשא עסרין מעין סלעא פלגות

רשב״ם

(יא) וידבר וכו׳ כשקיבצם משה לישראל להפריש תרומות המשכן מנאם וזה הכסף ניתן לעבודת המשכן כדכתיב באלה פקודי וכסף פקודי העדה מאת וגו׳: (יג) עשרים גרה · מין מטבע

בעל הטורים

(יב) כי תשא · סמך קרנותיו לכי תשא רמז למה שאמרו (ב״ב דף י׳) רמה קרנו של ישראל בכי תשא · וסמך יום הכפורים לטפר נפשו לומר שביום הכפורים צריך ליתן כופר נפשו כי אז כל העם נמנין ועוברין לפניו ולכך נהגו לפסוק לדקה ביוה״כ: תשא את ראש בני · ר״ת עולה כמנין תר״ג. שכך היו האלפים שש מאות אלף ושלשת אלפים וכן בני ישראל עולה תר״ג: ונתנו · אם תקראנו למפרע יהיה ג״כ ונתנו · לומר לך כל מה שאדם נותן לצדקה יחזר אליו ולא יחסר לו בשביל זה כלום: (יב) ג׳ פקודים בפ׳ · וג״פ מחצית השקל בפ׳ · וג״פ כופר נפשו · וג״פ לכפר · וג״פ בני ישראל · לכפר על שלשה דברים על המלחמה ורעב ודבר וכן אמר גד החוזה לדוד כשמנה את ישראל

רש״י

ומשקלה מחצית השקל ואמר לו כזה יתנו: העבר על הפקדים · דרך המונין מעבירים את הנמנין זה אחר זה וכן (ויקרא כז) כל אשר יעבור תחת השבט וכן (ירמיה לג) תעבורנה הצאן ע״י מונה: מחצית השקל בשקל הקדש · במשקל השקל שקבעתי לך לשקול בו ה שקלי הקדש כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה:

שפתי חכמים

ה דק״ל דמחצית השקל בשקל הקדש משמע דיביאו חצי השקל עם השקל שלם וא״כ הי״ל לכתוב שקל וחצי

הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
תְּרוּמָה לַיהוָה: יג כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: יד הָעֹשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא
יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: טו וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ יז וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יח וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ
נְחֹשֶׁת לָרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ

ר ש ״ י

עשרים גרה השקל · עכ״ז לך כמה
הוא: גרה · לשון מעה וכן (במ״ח ה׳
כ׳) יבא להשתחות לו ׳ לאגורת כסף וכך
הם: עשרים גרה השקל · שהשקל
בשנים ה׳ זוזים והוזו מתחלתו חמש מעות
הלך כלו וחזרו ונתמלאו חמש מעות
אחרות כלו וחזרו עליו ס׳ מעות והעלוהו
בשם מעה כסף ומחצי השקל הזה שהחמיצו
לך יתנו תרומה לה׳: (יד) מבן עשרים
שנה ומעלה · למדך כאן שאין פחות מבן
עשרים יוצא ׳ לנפוע ומשנה בכולל האמים:
(טו) לכפר על נפשתיכם · שלא
יגעגעו עלי ידי מעון · ד״ח לכפר על
נפשותיכם לפי שכמוו להם כאן ג׳ תרומות
שנתבא כאן תרומה ה׳ ג״פ אחת תרומת
הדשן שמעלין בשבחתילו בנדבת המשכן
שניתנו כל ה׳ וה׳ מחצית השקל ועליה למחצת
השנה שנ׳ (שמות לח) וכסף פקודי העדה
מאת ככר ומשם עשו החדשים שנאמר ויהי מאת ככר לכסף
מיון שמעלין מהשוקה למשכן בהחלת חומש הפקודים (במדבר ג)
שנ׳ להדש הבני בשנה השניה ומתו כל אחד מהאיש השקל וזה נקרא מכן הקרבנות נכול
כל כל שנה ושנה וכולו נשים ועשירים ועל חומה תרומה שנ׳ לכפר על נפשותיכם
שהקרבנות לכפרה שם נאמר · והעניים היו תרומה למשכן כמו שנ׳ (שמות לה) כל
מדיב תרומה כסף ומחצה ולא היתה יד לכל אחד מהם שנתנדבו כאן :

ונקם

סַלְעָא אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ: יד כֹּל דְּעָבַר עַל מְנוּיָיא מִבַּר עֶסְרִין
שְׁנִין וּלְעֻלָּא יִתֵּן אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ: טו דְּעַתִּיר לָא יְסַגֵּי וּדְמִסְכֵּן
לָא יְזָעֵר מִפְּלָגוּת סְלָעָא לְמִתַּן יָת אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל
נַפְשָׁתֵיכוֹן: טז וְתִסַּב יָת כְּסַף כִּפּוּרַיָּא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתֵּן יָתֵהּ עַל
פֻּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָכְרָנָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל
נַפְשָׁתֵיכוֹן: יז וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: יח וְתַעְבֵּד כִּיּוֹרָא דְנְחָשָׁא

ר ש ב ״ ם

הוא: (טז) כסף הכפורים · כסף כופר
נפש: על עבודת אהל מועד · כדכתיב
מאת אדנים למאת ככר ככר לאדן:

תרגם התרגום (עיין בראשית דף פ״ב): (טז) הכפורים · במשכב (ב״ר) · ובמדרש תנחומא (ויקהל ופקודי) תרגם חטאת הכפורים לחת כפרה יכפר · ועוד יש רמז לכפרן לדקה כיוצא בפרשה · מלת הכפורים ויתכן · ר״ת כתבו בתקון · חסר וה״א אולי היו לפניהם נוסחאות שונות · מלת כופר בעובדא על כתפיו תלוי כל זמן שהן קיימין ועומדין לא היו לזכרון [ר״ת תלוי כפר הכפורים שמיד לזכרון עי׳ בראשית דף ס״ב. ס״ב ובמדרש ב״ר] שם: (יח) ועשית

ר ש ״ י

(טז) ונתת אתו על עבדת אהל
מועד · למדך שנשטוו לגמותם בתחלת
לדגדם המשכן לחר מעשה העגל מפני
שנכנס בהם מגפה כמ״ש (שמות לב) ויגוף
ס׳ לחת העם · מכל לגלן התביעה על בעלים
שנפל בה דבר ומשפטן לחר לו לגזוע
בהקפה ממך מנה לח נחני ודע כמה נחמו
בהם לגודיע שהיה תביעה עליו ו״ל לומר
שהמנין הזה הוא להעמד בחומת הפקודים שהרי נאמר בו (במדבר ג) בת׳ לחדש השני
והמשכן הוקם בחחד לחדש הרחשון שנת׳ (שמות מ) ביום החדש הרחשון בת׳ לחדש
תקים וגו׳ ומהמנין הזה נעשו החדשים שנאמר (שמות לח) ויהי מחת
ככר הכסף ללקת וגו׳ · סלת לעמוד בהשנים היו לחת בתחלת מדבתן לחר יום הכפורים
בשנה הלבונה ולחת בשנה שניה בחייר משקוקם המשכן · ו״ת וכי לחפשר שהשנים
היו ישראל שנים ו׳ מחת חלף וג׳ חלפים וס׳ מחות וג׳ שהרי הכסף פקודיו בעדה
נחמר כן ובחומת הפקודים חלף בו נחמר כן (במדבר ג) ויהיו כל הפקודים שם מחת
חלף וחלשת חלפים וחמש מחות וחמשים וחלש בשתי שנים היו ו״ח שנת בשנה
מנין הרחשון בני י״ט שנה שנת ומהו ובשנים נעשו בני כ׳ · ת״ש בשנה לגדר חלו שנות
החשנים בשנה חחת שנת ומהו חבל למנין יוצחת מלרים היו שתי שניות מלרים
מיון שמיון כמו שבמיני במסכת רלש בשנה ובשנה המשכן ברחשון וסוקם בשנים
שנחודשה שנה בחחד ניסן חבל שנת החשנים מעיין למנין שנת עולם המתחילין
מ מהשרי ומלו שני כתניות בשנה לחת המנין הרחשון היה בחברי לחחר יום
הכפורים שנתרפא המקום ויכחפל לסלות בהם ונעשו על המשכן והשני בחחד בחייר
על עבדת אהל מועד · הן לחדשם שנעשו בו: (יח) כיור · כמין דוד גדול ומם
דדים המיקים כפיסם מים: וכבו · כחרגומו כפיסיס מוסב מסוקן לכיור:
לרחצה · מוסב על הכיור: ובין המזבח · מוכח סעולם שכתוב בו שהוא

לפני

וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ יט וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם
וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ כ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם
וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה
לַיהוָה׃ כא וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם
חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃ פ כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כג וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר
חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְּמָן־בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־
בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃ כד וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין׃ כה וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־
קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה׃
כו וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת אֲרוֹן הָעֵדֻת׃ כז וְאֶת־

רש"י

לפני פתח משכן אהל מועד והיה הכיור משוך קמעא ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן ואינו מפסיק כלל בנתיים משום שנאמר (לקמן מ) ואת מזבח העולה שם פתח משכן אוהל מועד כלומר מזבח לפני אהל מועד ואין כיור לפני אהל מועד הא כיצד משוך קמעא כלפי הדרום כך שנויה בזבחים: (יט) את ידיהם ואת רגליהם· בבת אחת היה מקדש ידיו ס ורגליו וכך שנינו בזבחים כיצד קדוש ידים ורגלים מניח ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית וידו השמאלית ע"ג רגלו השמאלית ומקדשן: (כ) בבאם אל אהל מועד· (ת"כ פ' שמיני זבחים יט) להקטיר שחרית ובין הערבים ע קטרת או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי עבודת כוכבים: ולא ימותו· הא אם לא ירחצו ימותו שבתורה נאמרו פ כללות ומכלל לאו אתה שומע הן: אל המזבח· החיצון צ שאין כאן ביאת אהל מועד אלא בחצר: (כא) ולא ימותו· לחייב מיתה על המשמש במזבח ואינו רחוץ ידים ורגלים שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל: (כג) בשמים ראש· חשובים: וקנמן בשם· לפי שהקנמון קליפת עץ הוא יש שהוא טוב ויש בו ריח טוב וטעם ויש שאינו אלא כעץ לכך הוצרך לומר קנמן בשם מן הטוב: מחציתו חמשים ומאתים· מחצית הבאתו תהא

שפתי חכמים

נ"פ מוסב על הכיור: ס כלומר בשעה שמקדשים ידיהם צריכים לקדש גם רגליהם עמהם פי' דאת בא לרבות ואת רגליהם כאילו אמר את ידיהם יהיו רגליהם ואת רגליהם יהיו ידיהם דהיינו שניהם בבת אחת: ע (נח"י) דס"ל להרב דלא מחייב אביאה ריקנית וגן איתא בזבחים י"ט דלעדת קאי על בבואם אל אהל מועד: פ נראה דרש"י רוצה לתרץ למה לא נאמר ואם לא ירחצו ימותו דזה זירוז יותר ממה שנאמר ולא ימותו ועז"פ הא אם לא וכו' שבתורה נאמרו כללות וכו'· והרא"ם פי' לפי שמנהג הכתוב להזכיר הטעם שמתחייב לא הבלתי מתחייב לכן אמר שבתורה נאמרו כללים ומכלל לאו אתה שומע הן וכו' וק"ל והרי הוא כאילו אמר לא ירחצו ימותו ואפשר שבכלל דברי הם דבריו: צ דק"ל הא פשיטא דמדאסר ליכנס אל אהל מועד בלא רחיצה היאך יכול

חמשים

וּבְסִיסֵהּ נְחָשָׁא לְקִדּוּשׁ וְתִתֵּן יָתֵהּ בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא
וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא׃ יט וִיקַדְּשׁוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מִנֵּהּ יָת יְדֵיהוֹן וְיָת
רַגְלֵיהוֹן׃ כ בְּמֵיעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יְקַדְּשׁוּן מַיָּא וְלָא יְמוּתוּן אוֹ
בְמִקְרַבְהוֹן לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא לְאַסָּקָא קֻרְבָּנָא קֳדָם יְיָ׃ כא וִיקַדְּשׁוּן
יְדֵיהוֹן וְרַגְלֵיהוֹן וְלָא יְמוּתוּן וּתְהֵי לְהוֹן קְיָם עָלַם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי
לְדָרֵיהוֹן׃ כב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ כג וְאַתְּ סַב לָךְ בּוּסְמִין
רֵישָׁא מֵירָא דַכְיָא מַתְקַל חֲמֵשׁ מְאָה וְקִנְּמָן בְּשָׂם פַּלְגּוּתֵהּ מַתְקַל
מָאתָן וְחַמְשִׁין וּקְנֵה בוּסְמָא מַתְקַל מָאתָן וְחַמְשִׁין׃ כד וּקְצִיעֲתָא
מַתְקַל חֲמֵשׁ מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא וּמְשַׁח זֵיתָא מְלֵא הִינָא׃ כה וְתַעְבֵּד
יָתֵהּ מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא בְּסַם מְבַסַּם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מְשַׁח רְבוּת
קוּדְשָׁא יְהֵא׃ כו וּתְרַבֵּי בֵהּ יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא דְסָהֲדוּתָא׃

רשב"ם

(כג) בשמים ראש· חשובים כדכתיב עם כל ראשי בשמים· ונראה בעיני כי בשמים גידולי אילנות כדכתיב הפיחי גני יזלו בשמיו· אבל בשמים ראש מיני שרף אילן או דברים שמוציאין מן הקרקע: מר דרור· חשוב וכן מר עובר· חשוב בכל סוחרי מדינות: מחציתו· מפורש בכריתות: (כה) רוקח מרקחת·

רש"י

חמשים קונטרסי' נמצא כלו חמש מאות כמו שיעור מר דרור א"כ למה נא' בו חצאין גזרת הכתוב היא להביאו לחצאין להרבות בו ב' הכרעות שאין שוקלין עין ר בעין וכך שנויה בכריתות (דף ה): וקנה בשם· קנה של בשם לפי שיש קנים שאינן של בשם ש הוצרך לומר בשם: חמשים ומאתים· סך ת משקל כולו: (כד) וקדה· שם שורש עשב ובל' חכמים קציעה: הין· י"ב לוגין ונחלקו בו חכמי ישראל ר"מ אומר בו שלקו את העקרין אמר לו רבי יהודה והלא לסוך את העקרין אינו א ספיק אלא שרחום ב במים שלא יבלעו את השמן ואח"כ הציף עליהם השמן עד שקלט הריח וקפחו לשמן מעל העקרין: (כה) רקח מרקחת· רקח שם דבר הוא והטעם תוכיח שהוא ד למעלה והרי הוא כמו רקע ה רגע והוא כמו (ישעיה נא) רוגע הים כמו (שם מב) רוקע הארץ שהטעם למטה וכל דבר המעורב בחבירו עד שזה קופח ו מזה או ריח או טעם קרוי מרקחת: רקח מרקחת· רקח העשוי ע"י אומנות והערובות: מעשה רקח· שם האומן בדבר: (כו) ומשחת בו· כל המשיחות

שפתי חכמים

ליכנס למזבח· ל"פ ההיכל: ק לא מחצית שיעורו דא"כ הו"ל למכתב חמש מאות ומדאיצטריך שתי הבאות ש"מ דאית ביה הכרעה אבל אין לפרש דמוי מחציתו של אל מר דרור ופי' וקנמון מחציתו של מר דרור שהוא ר"ן דא"כ לכתוב וקנמן בשם חמשים ומאתים מחציתו למה לי אלא על כרחך כמי מחציתו אקנמן קאי: ר פי' שאין יכול להקול שוה בשוה בלא הכרע: ש אלא עץ גמור: ת (שלא תפרש מחציתו של קנה בשם הוא חמשים ומאתים כמו קנמן בשם דא"כ לכתוב קנמן בשם וקנה בשם מאה ומאה ר"ן והשתא משמע מחציתו דקנמן אקנמן גופא קאי וכולו ת"ק ומחציתו דקנה אקנמן דלעיל מיניה קאי כאילו אמר וקנה בשם מחציתו של קנמן · כ"ז ט"ס הוא): א פי' אינו די: ב לשון שרייה: ג כלומר שופכו וקיבתו השמן מעל העיקרין: ד כלומר בראש התיבה: ה רגע בסגול תחת הרי"ש והיינו כמו רוגע הים שהוא לשון פועל: ו כלומר זה נוטל מזה:

כמין

הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח
הַקְּטֹרֶת׃ כח וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר
וְאֶת־כַּנּוֹ׃ כט וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ
בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃ ל וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתָם לְכַהֲנ לִי׃ לא וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר זֶה
יִהְיֶה־שֶּׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם׃ לב עַל־בְּשַׂר אָדָם
לֹא יִסָּךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם׃ לג אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ
עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃ ס לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־
לְךָ סַמִּים נָטָף ו וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד

שפתי חכמים

ז פי' כ"ף יונים שכוח כמו ע"ז שלו: ח וכי' מקשה מקדשים לא מיתסרי וגם יקדשם מקדושים הניחו דכך כ"ע והא דלא פי' זה לעיל נכי כל המצוות ועכו"ז פי' במ"ש: ט ות"ל למה מיכפל רש"י בפסוק ו"ע מקומות הוה לרכוותיו שכולו קיים ל"ע ומקומות כה דומים מדכתיב זה לי לדורותיכם ולא מצינו כיוצא שמשע קנוף על שמן יכיה לי לדורותיכם אבל הין זה החייב ודרשם בגזירה דזה למיך לדרשם זו לומר דמיכר לעיל כיו ח"ע ליכפל דהחייב הוה לרכוותיו בלומר לדורותיכם יכיה קיים כמיכן זה דכתיב ל"ג לעיל וק"ל: י פי' שהיו לה בתך חלת ובמתכונתו ל"ה כיון שכם כו במדם סמים כממיו לע"ם שכתם לו רכם כממיו לפי מדם הין שמן יכה מחייב לכן חוב ומתב לה משמו בחיבו בלומר שכם פיהת לו רכם הינו מחייב: יא וכוה הכתוב לעיל על כבר חדם לא ייסך לנוף אחר ומתב לחייב עליו כרת וכאילו כתב ואחר ייסך על חדם כמלך שכם תמוך גדולתן ויכר מכיותם כגון לקיקין מצומצו ומכר מכיותם כגון לעבון כהנים ימשחו לכהן לכהונתיו לומר שמולו קיים לעתיד לבא: זה: גגימטי ש"ם תיכיכר לעיל הוי: (לב) לא ייסך כמני יודי"ן ג' לה יפעל כמו (דכריס ו) נמעון ייעט לך: על בשר אדם לא ייסך · מן הכמן הזה עלמו: ובמתכנתו לא תעשו כמוהו · (כריתות ה) נסכום מממיני לה תעשו לחר כמוהו נמקל ממיני הלנו לפי מדת הין · שמן הכל שם פחת לו רכה ממיני לפי מדת הין שמן מוכר ולה העבוי במתכוניו על זה הין שכך ממנו חייב לחת הכוקו: ג' מתכון כמו (שמות ה) מתכת הלבנים וכן במתכוניה של קטורת: (לג) ואשר יתן ממנו · מלומו ב"ל משמו: על זר · שהיו נוכך לקטרם ומלקות

ר ש"י

לפי השעה כתושים ונתונים בשמן זעירבם יפה: (כט) כל הנוגע בהם יקדש· למהר תחלה קודם שיגע בהם לאחר שנמשחו: (לב) ובמתכנתו · כחשבון הבשמים של פרשה זו: (לג) ואשר יתן ממנו · משמן שעשה משה: (לד) סמים· כבר פירשתיו למעלה: סמים ולבונה זכה · לפי השעה בתחלה כלל קח לך סמים ופירש מה הם סמים נטף ושחלת וחלבנה זכה אינה סמים וסמים אחרון הם הן הסמים ראשון שבפסוק וכן דרך מקראות כולל ומפרש וחוזר ואומר הרי לך כלל שאמרתי לך · וכן בנח ויאבד

ר ש"י

ומלכדת: (לד) נטף · הוא לרי ועל שחיון גלגל שרף הנוטף מעליהקנוף קרוי נטף וכלעז גומה (גוממית) והרי קורין לו טרינק"ה (עיבעליק): ושחלת · סוכם כשם חלק ומעורב בלעזון וכלבון המעכב קרוי לעזון וזהו שהרגום הוקלפא וטופרא · וחלבנה · כשם שהיתה רע וקורין לו גלבנ"ה (גלבנהן) ומראה המקום בין סממני הקטורת לנמדנו שלא יקל בעיניו לעשה כ עמהן בהנודת תעשיותיו ופקודיו שלא יכרהל ג כיוהיו ממיין עמהן: סמים · שחיים: (כריתות ו) מכלן למדו רבותינו ל"ש סממנין שהיו לו למשה בסיני מעות סמים סמים · נטף ושחלת וחלבנה ג' כרי ס' · סמים לכפות עוד כמו ס' שלו כרי עשר · ולבונה כרי י"ת ואלו הן כרי וכפורן שחלגנה וכפורן דומה לשבלת · הקנמון והקלופה והקנמון כרי י"ת · טוליח כרכיעה היו עקשר שלש גו כפין שם הפורן לשבלת · בד בבד יהיה · שלו כהלכעה הנכרים כלן יהיו שוין

כז וְיָת פְּתוֹרָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כְּנָרְתָּא וְיָת כָּרְסְיָהּ וְיָת מַדְבְּחָא
דְקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ כח וְיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא
וְיָת בְּסִיסֵהּ׃ כט וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן וִיהוֹן קֻדְשָׁא קוּדְשַׁיָּא כָּל דְּיִקְרֵב
בְּהוֹן יִתְקַדָּשׁ׃ ל וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּרַבֵּי וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא
קֳדָמָי׃ לא וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימַר מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא יְהֵי
דֵין קֳדָמַי לְדָרֵיכוֹן׃ לב עַל בִּסְרָא דַאֲנָשָׁא לָא יְתַנְסַךְ וּבְרְמוּתֵהּ לָא
תַּעְבְּדוּן כְּוָתֵהּ קוּדְשָׁא הוּא קוּדְשָׁא יְהֵי לְכוֹן׃ לג גְּבַר דִּי יְבַסֵּם
דְּכְוָתֵהּ וְדִי יִתֵּן כִּנְבָה עַל הֲלוֹנֵי וְיִשְׁתֵּצֵי כְּעַמֵּהּ׃ לד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
סַב לָךְ בּוּסְמִין נְטוֹפָא וְטוּפְרָא בּוּסְמִין וּלְבוּנְתָא בּוּסְמִין וְלִבּוּנְתָא דַכְיְתָא

ר ש"י

לפי השעה כתושים ונתונים בשמן זעירבם יפה: (כט) כל הנוגע בהם יקדש· למהר תחלה קודם שיגע בהם לאחר שנמשחו: (לב) ובמתכנתו · כחשבון הבשמים של פרשה זו: (לג) ואשר יתן ממנו · משמן שעשה משה: (לד) סמים· כבר פירשתיו למעלה: סמים ולבונה זכה · לפי השעה בתחלה כלל קח לך סמים ופירש מה הם סמים נטף ושחלת וחלבנה זכה אינה סמים וסמים אחרון הם הן הסמים ראשון שבפסוק וכן דרך מקראות כולל ומפרש וחוזר ואומר הרי לך כלל שאמרתי לך · וכן בנח ויאבד

שפתי חכמים

ומלכדת: (לד) נטף · הוא לרי ועל שחיון גלגל שרף הנוטף מעליהקנוף קרוי נטף וכלעז גומה (גוממית) והרי קורין לו טרינק"ה (עיבעליק): ושחלת · סוכם כשם חלק ומעורב בלעזון וכלבון המעכב קרוי לעזון וזהו שהרגום הוקלפא וטופרא · וחלבנה · כשם שהיתה רע וקורין לו גלבנ"ה (גלבנהן) ומראה המקום בין סממני הקטורת לנמדנו שלא יקל בעיניו לעשה כ עמהן בהנודת תעשיותיו ופקודיו שלא יכרהל ג כיוהיו ממיין עמהן: סמים · שחיים: (כריתות ו) מכלן למדו רבותינו ל"ש סממנין שהיו לו למשה בסיני מעות סמים סמים · נטף ושחלת וחלבנה ג' כרי ס' · סמים לכפות עוד כמו ס' שלו כרי עשר · ולבונה כרי י"ת ואלו הן כרי וכפורן שחלגנה וכפורן דומה לשבלת · הקנמון והקלופה והקנמון כרי י"ת · טוליח כרכיעה היו עקשר שלש גו כפין שם הפורן לשבלת · בד בבד יהיה · שלו כהלכעה הנכרים כלן יהיו שוין

בעל הטורים

כיור· כתב כיור לפרשת שקלים לומר שיהיו מקדשים נעלמים בעבור מסכ לדקר ויהיו נוחנין (לב) קדש הוא קדש יהיה לכם · גב· למלכות בית דוד [שלו ודרכם תם למקרא קודם מלת ו"ו] : (לד) קח לך סמים · ס"ת חסר חתמה וביתי מיקחין : זכה · ב' כתפי' · ולבונה זכה · ונתת על המקרבת לבונה זכה (ע' המור) יתפלפל זכה (חיבב ט"ו) זה הוא שלשה הכתוב מבן תפלתו· קטרת לפיון שהקטיר דומה נקטירתם כשם מע זכה לך התפיס

בְּבַד יִהְיֶה׃ לה וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ
מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ׃ לו וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה
לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃ לז וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ
לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה׃ לח אִישׁ אֲשֶׁר־
יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃ ס לא וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ ב רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־
אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ ג וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים
בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה׃ ד לַחְשֹׁב
מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת׃ ה וּבַחֲרֶשֶׁת
אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֶשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה׃ ו וַאֲנִי
הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן
וּבְלֵב כָּל־חַכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
צִוִּיתֶךָ׃ ז אֶת ו אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת־הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־

שפתי חכמים

מדלת נתיב סמים סמים גבו כדבי בתחלה לו נסוף ועמה כתיב כתן תלת נרכים עוד כמו לוז: ע דק"ל דל׳ ועשית תיהו על מלות טהור קודש מבני שהטהרה והקדושה כן בעבד שלח יכתבנו כאן בשומתה ולא יכתבנו כאן בתוך ועו"פ ממנה יהיה ושהוא יקדש יהיה לשמר ממלא ע"י עשייה ושהוא וקודש יהיה מלרוח: פ כשמר לה שנייר ניתיה ממנה לשני העבדות ממעשה תלת נסקעיר וכו': צ ולהולו תמר ולמה נקרא לחלל מועד לפי שכל מקום וכל זמן שהוא קובע לך נדבה עמך תיו תלת שמה: ק כלומר לח לה' שמעשו דמקריב תם תרשע לח תומר לך' (ג"ח) דחל"ל כל שכן בכל ביוב ק"ל דהיכי נמי ד' לדבדי בג"ח ס"ם שם שלח פיכל"י

לערבן עם הסמים וכל דבר שחדם רוצה לעשר יפה יפה מהשלו בחנוכת לו בנוך: ממלח טהור קדש׳ ממולח ע יהיה ושהוא יהיה וקדש יהיה: (לו) ונתתה ממנה וגו׳ כיון שנכתב יום ויום בעל המזבח פ לפניתי שנות בחלל מועד: אשר אועד לך שמה׳ כל מועדי דנור שתקבע לשהוא מקום: (לו) במתכנתה׳ בְּמִנְיַן הַסַּמִּים: קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָךְ לַה׳ שנלח הקטרת תלח ר נשמי: (לח) להריח בה׳

כַּפֹּרֶת עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר אֶדַּבֶּר אִתָּךְ׃ לג וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃
לד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת
יוּמָת כִּי כָל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ׃ לה שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
מוֹת יוּמָת׃ לו וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂת אֶת־
הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם׃ לז בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת
הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃ לח וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה
כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינָי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן
כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים׃ לב א וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה
לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם
עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ
אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה לוֹ׃ ב וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם
וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃ ג וַיִּתְפָּרְקוּ כָל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן׃ ד וַיִּקַּח מִיָּדָם
וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ה וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן
מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר׃ ו וַיַּשְׁכִּמוּ
מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ
וַיָּקוּמוּ לְצַחֵק׃ ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ
אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ח סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ
אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ט וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף
הוּא׃ י וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ
לְגוֹי גָּדוֹל׃ יא וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה
יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ
גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה׃ יב לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם
לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן
אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃ יג זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל
עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן
לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃ יד וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר
לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ טו וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת
בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עִבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים׃
טז וְהַל�ֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא
חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת׃ יז וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר
אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה׃ יח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה
וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃ יט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה
וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר׃ כ וַיִּקַּח אֶת־
הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דַּק וַיִּזֹּר עַל־
פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
אַהֲרֹן מָה עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה׃
כב וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי
בְרָע הוּא׃ כג וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־
זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה
לוֹ׃ כד וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָּאֵשׁ
וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה׃ כה וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרוּעַ הוּא כִּי־
פֵרַע אַהֲרֹן לְשִׁמָּצָה בְּקָמֵיהֶם׃ כו וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה
וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃ כז וַיֹּאמֶר לָהֶם
כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ
וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־
רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ׃ כח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל
מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ׃ כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
מַלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם
הַיּוֹם בְּרָכָה׃ ל וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם
חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם׃
לא וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה
גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב׃ לב וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם
וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃ לג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי׃ לד וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת־
הָעָם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי
וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם׃ לה וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ
אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן׃ לג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה
מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה׃
ב וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי
וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃ ג אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה
בְקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה פֶּן־אֲכַלְּךָ בַּדָּרֶךְ׃ ד וַיִּשְׁמַע
הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו׃
ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־
עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ
וְאֵדְעָה מַה־אֶּעֱשֶׂה לָּךְ׃ ו וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר
חֹרֵב׃ ז וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה לוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־
הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃ ח וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה כָּל־הָעָם
קָמוּ וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה׃
ט וְהָיָה כְּבוֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל
וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃ י וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל
וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ׃ יא וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה
וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל׃ יב וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה
לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם
וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי׃ יג וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִיעֵנִי
נָּא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ
הַגּוֹי הַזֶּה׃ יד וַיֹּאמֶר פָּנַי יֵלֵכוּ וְהֵנִחֹתִי לָךְ׃ טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־
אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה׃ טז וּבַמֶּה יִוָּדַע אֲפוֹא כִּי־מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ
מִכֹּל הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ
בְּשֵׁם׃ יח וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָּא אֶת־כְּבֹדֶךָ׃ יט וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־
טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן
וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ כ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לְרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי
לֹא־יִרְאָנִי הָאָדָם וָחָי׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ
עַל־הַצּוּר׃ כב וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי
עָלֶיךָ עַד עָבְרִי׃ כג וְהֵסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא
יֵרָאוּ׃ לד א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים
וְאֶכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ׃ ב וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ
לִי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר׃ ג וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא
בְּכָל־הָהָר גַּם הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃ ד וַיִּפְסֹל
שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים׃ ה וַיֵּרֶד יְהוָה
בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃ ו וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו
וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃
ז נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד
עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃ ח וַיְמַהֵר
מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ ט וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ
לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ י וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד
כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם
וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי נוֹרָא הוּא
אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ׃ יא שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי
גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָא עָלֶיהָ
פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ׃ יג כִּי אִם־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם
תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו תְּגַדֵּעוּן׃ יד כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי
יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא׃ טו פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ
וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ׃
טז וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לִבְנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ
אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן׃ יז אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ׃ יח אֶת־חַג הַמַּצּוֹת
תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב
כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃ יט כָּל־פֶּטֶר רָחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ
תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃ כ וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה
וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ כא שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת׃ כב וְחַג
שָׁבֻעוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה׃
כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדוֹן יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כד כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא יַחְמֹד
אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה׃ כה לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג
הַפָּסַח׃ כו רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל
גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃
כח וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל
וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֵת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃
כט וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ
מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃ ל וַיַּרְא אַהֲרֹן
וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּרְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃
לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂיאִם בָּעֵדָה
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃ לב וְאַחַר נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃ לג וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־
פָּנָיו מַסְוֶה׃ לד וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֶּר אִתּוֹ יָסִר אֶת־הַמַּסְוֶה
עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה׃ לה וְרָאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־
הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֶּר אִתּוֹ׃ לה א וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לַעֲשֹׂת אֹתָם׃ ב שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה־לָכֶם
קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃ ג לֹא־תְבַעֲרוּ
אֵשׁ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ ה קְחוּ מֵאִתְּכֶם
תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃
ו וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ ז וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים
וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ ח וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ ט וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ י וְכָל־
חַכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל: ח וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן
וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת
מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: ט וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ: י וְאֵת בִּגְדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: יא וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ: פ
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יג וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא
בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:
יד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת
יוּמָת כִּי כָל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֶקֶרֶב עַמֶּיהָ: טו שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
מוֹת יוּמָת: טז וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת

שפתי חכמים

שלא תכוין לב המלאכים כיוצים עם א' חומר שנתני
תמצה בלבם ועבו הם כל אחד ויוצר: א ר"ת דשמעת
דשלח כליה לא היו טהורים ל"פ ש"ר. וקו לא
טהור פ' טומאתם: ב"ר ר"ש: ב לומר כה ס' - ת"ש
מתני בגדי הקדש ס"ת שהוא תשיים קו: ג במדבר ג
סרגין ע"ם שכח וכו' ס"ש שבד מני פי' קו: ה (ב"ח)
ומלא"ך הוא מקום בעבור: ולא פירש דשמא לקדש

סעבד הם בגדי הכהנת והלרגמן ותולעת שני שהמוזים בפ' מכשות (במדבר ד)
ונתנו עליו בגד הכלת ונתנו עליו בגד הרגמן ונתנו עליהם בגד תולעת שני.
וגרסין דכאי שמות (שמות לט) ומן התכלת והלרגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד
לשרת בקדש ולא כותכ שם עמהם והם בגדי כהונה מדבר לא מיוני בלחד מהם
הרגמן או תולעת שני בלא שם: בגדי השרד. י"מ לשון עבודה וכירות כתרגומו
לכובי שמושא ופין לו תיוון במקרא ואני תומר שהוא לשון הרגמן שהרגוס
ג של מכבר שהיו תרגוים בתחת עשוים נקניס נקניס לעידי"ן בלעז (פלוגוווטרכ):
(יא) ואת קטרת הסמים לקדש. לעזרך מקומת ד שכיכל שהוא קדש: (יג) ואתה

ר ש ב"ם

וגו': (י) בגדי השרד. כתיין קליעות והם בגדים שמצפים בהם הארון והשלחן והמנורה המפורשים בפרשת במדבר סיני ופרשו עליו בגד כליל תכלת. בגד ארגמן. בגד תולעת שני. ואותן בגדים עשויים בעין שרד וקליעות: (יג) אך את שבתותי. אפי' מלאכת המשכן לא תעשו

ר ש"י

דבר אל בני ישראל. ואתה אע"פ שבפקדתיך לצותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני מלאכתי: אך את שבתותי תשמרו. אע"פ שהמקדש דוחין ומזיזין מוזהרות המלאכות בשבת אף מדחה מפניה. כל תפיון ותקון משוטין למעט [שבת] מלאכת המשכן: כי אות הוא ביני וביניכם. לומר שנדונין היו ישראל שבמדבר כשנמכרו לכך אין יום מיומיו לעתיד לבא שאין להם עדיין שבת ויום טוב: לדעת. בעודני בוחנם להם כי אני ה' מקדשכם: (יד) מות יומת. עדיין והתרתה: ונכרתה. מאתם: (טו) שבת שבתון. ממחם מרגוע לשון אחר: קדש להוי. שמוכן מן השמש לקדושתה: (טז) ושמרו. מחזיקו בכל מלאכתה לעשות לילה שני לשבתותי: לדורתם. לשמרה לדורותיהם: ברית עולם. שיתן להם שכר על שמירתה: (יז) אות הוא. סימן הוא לדורות: כי ששת ימים עשה. ביום ראשון נברא העולם ובשני נבראו הרקיע והים וביום שלישי נבראו הארץ והצמחים וביום רביעי נבראו המאורות וביום חמישי נבראו העופות והדגים וביום ששי נבראו חיות ובהמות ואדם ונשלמה מלאכת שמים וארץ וכל צבאם: וביום השביעי שבת וינפש. מלאכה: (יח) כתבת. חקקת: לוחת. שנים: אבן. מכאן שנתנו לו שנים שהאבן שניה לשתים: (יט) ויהי כאשר קרב. מכאן שלא ירד משה מן ההר עד שנאמר לו ויהי כאשר קרב: ויחר אף משה. שלא ידע שנתמחלו להם עד שירד ויראם: (כ) ויקח את העגל. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: וישרף באש. שלא יהא ראוי לעבודה: ויזר על פני המים. שלא יהא ראוי לטהרה: (כא) מה עשה לך העם. לא שבקש ממנו כלום אלא כך דרכו של עולם כשרואה אדם שעשו לו דבר גדול הוא מתחיל לשאול על הדבר: (כב) אל יחר אף אדוני. אל יגדל בעיניך: ואתה ידעת. שהם נוטים לרע: (כג) עשה לנו אלהים. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: (כד) ויתפרקו. שלא יהא ראוי לעבודה: ויתנו לי. שלא יהא ראוי לטהרה: ויצא העגל הזה. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: (כה) ויפרע. שלא יהא ראוי לטהרה: לשמצה. שלא יהא ראוי לעבודה: (כו) ויעמד. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: מי לה' אלי. שלא יהא ראוי לטהרה: ויאספו אליו. שלא יהא ראוי לעבודה: (כז) שימו איש חרבו. שלא יהא ראוי לטהרה: (כח) ויעשו. שלא יהא ראוי לעבודה: ויפל. שלא יהא ראוי לטהרה: (כט) מלאו ידכם. שלא יהא ראוי לעבודה: (ל) ויהי ממחרת. שלא יהא ראוי לטהרה: אולי אכפרה. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: (לא) ויאמר. שלא יהא ראוי לטהרה: (לב) ועתה אם תשא. שלא יהא ראוי לטהרה: ואם אין. שלא יהא ראוי לטהרה: (לג) מי אשר חטא. שלא יהא ראוי לטהרה: (לד) ועתה לך. שלא יהא ראוי לטהרה: (לה) ויגף. שלא יהא ראוי לטהרה:

בעל הטורים

(ג) ואתה דבר אתה אמרתי לך כשהוכיחו (ד) ויתאבלו. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ה) ועתה הורד. לשון הורדת כלים (ו) ויתנצלו. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ז) ומשה יקח. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ח) סרו מהר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ט) ראיתי. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (י) והתנפל. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יא) ויחל. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יב) ראה. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יג) אך תן אתה. שהוכיחו (יד) ויתאפק. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (טו) ופניו. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (טז) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יז) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יח) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יט) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כ) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כא) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כב) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כג) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כד) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כה) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כו) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כז) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כח) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כט) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ל) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לא) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לב) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לג) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לד) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לה) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות

שפתי חכמים

קלי נ"ב על שמן המשחה המשמשת בקדשה מפני שע"י השמן נעשה קדש וכ"ל נקדש בפעה הוא ק"ו ירושלמי לקדש קדשים קל וחומר לקדש ה' ק"ו ואתה אמרת שנעשה שכבר הוא קדוש: ה ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן: ו ר"ת לעיל מעתה זו מדמעתי פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ז ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ח ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ט ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: י ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יא ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יב ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יג ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יד ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: טו ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: טז ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יז ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יח ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יט ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כ ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כא ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כב ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כג ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כד ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כה ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כו ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כז ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כח ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כט ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ל ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לא ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לב ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לג ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לד ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לה ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש:

פְּתוֹרָא וְיָת מְנוֹרְהָא דְכִיתָא וְיָת כָּל מָנְהָא וְיָת מַדְבְּחָא
דְקְטֹרֶת בּוּסְמַיָא: ט וְיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנְוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא
וְיָת בְּסִיסֵהּ: י וְיָת לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא וְיָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא
וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא: יא וְיָת מִשְׁחָא דְרְבוּתָא וְיָת קְטֹרֶת
בּוּסְמַיָא לְקוּדְשָׁא כְּכֹל דִי פַקֶּדְתָּךְ יַעְבְּדוּן: יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
לְמֵימָר: יג וְאַתְּ מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּרַם יָת יוֹמֵי שַׁבָּתַיָא
דִי לֵיְ תִּטְּרוֹן אֲרֵי אָת הִיא בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן לְמִדַּע אֲרֵי
אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן: יד וְתִטְּרוֹן יָת שַׁבְּתָא אֲרֵי קוּדְשָׁא הִיא לְכוֹן
מְחַלְלַהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל אֲרֵי כָל דְיַעְבַּד בַּהּ עֲבִידָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא
הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּהּ: טו שְׁתָּא יוֹמִין יִתְעֲבַד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
שַׁבַּת שַׁבְּתָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כָּל דְיַעְבַּד עֲבִידָא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל: טז וְיִטְּרוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת שַׁבְּתָא לְמֶעְבַּד יָת

ר ש ב"ם

וגו': (י) בגדי השרד. כתיין קליעות והם בגדים שמצפים בהם הארון והשלחן והמנורה המפורשים בפרשת במדבר סיני ופרשו עליו בגד כליל תכלת. בגד ארגמן. בגד תולעת שני. ואותן בגדים עשויים בעין שרד וקליעות: (יג) אך את שבתותי. אפי' מלאכת המשכן לא תעשו

ר ש"י

דבר אל בני ישראל. ואתה אע"פ שבפקדתיך לצותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני מלאכתי: אך את שבתותי תשמרו. אע"פ שהמקדש דוחין ומזיזין מוזהרות המלאכות בשבת אף מדחה מפניה. כל תפיון ותקון משוטין למעט [שבת] מלאכת המשכן: כי אות הוא ביני וביניכם. לומר שנדונין היו ישראל שבמדבר כשנמכרו לכך אין יום מיומיו לעתיד לבא שאין להם עדיין שבת ויום טוב: לדעת. בעודני בוחנם להם כי אני ה' מקדשכם: (יד) מות יומת. עדיין והתרתה: ונכרתה. מאתם: (טו) שבת שבתון. ממחם מרגוע לשון אחר: קדש להוי. שמוכן מן השמש לקדושתה: (טז) ושמרו. מחזיקו בכל מלאכתה לעשות לילה שני לשבתותי: לדורתם. לשמרה לדורותיהם: ברית עולם. שיתן להם שכר על שמירתה: (יז) אות הוא. סימן הוא לדורות: כי ששת ימים עשה. ביום ראשון נברא העולם ובשני נבראו הרקיע והים וביום שלישי נבראו הארץ והצמחים וביום רביעי נבראו המאורות וביום חמישי נבראו העופות והדגים וביום ששי נבראו חיות ובהמות ואדם ונשלמה מלאכת שמים וארץ וכל צבאם: וביום השביעי שבת וינפש. מלאכה: (יח) כתבת. חקקת: לוחת. שנים: אבן. מכאן שנתנו לו שנים שהאבן שניה לשתים: (יט) ויהי כאשר קרב. מכאן שלא ירד משה מן ההר עד שנאמר לו ויהי כאשר קרב: ויחר אף משה. שלא ידע שנתמחלו להם עד שירד ויראם: (כ) ויקח את העגל. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: וישרף באש. שלא יהא ראוי לעבודה: ויזר על פני המים. שלא יהא ראוי לטהרה: (כא) מה עשה לך העם. לא שבקש ממנו כלום אלא כך דרכו של עולם כשרואה אדם שעשו לו דבר גדול הוא מתחיל לשאול על הדבר: (כב) אל יחר אף אדוני. אל יגדל בעיניך: ואתה ידעת. שהם נוטים לרע: (כג) עשה לנו אלהים. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: (כד) ויתפרקו. שלא יהא ראוי לעבודה: ויתנו לי. שלא יהא ראוי לטהרה: ויצא העגל הזה. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: (כה) ויפרע. שלא יהא ראוי לטהרה: לשמצה. שלא יהא ראוי לעבודה: (כו) ויעמד. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: מי לה' אלי. שלא יהא ראוי לטהרה: ויאספו אליו. שלא יהא ראוי לעבודה: (כז) שימו איש חרבו. שלא יהא ראוי לטהרה: (כח) ויעשו. שלא יהא ראוי לעבודה: ויפל. שלא יהא ראוי לטהרה: (כט) מלאו ידכם. שלא יהא ראוי לעבודה: (ל) ויהי ממחרת. שלא יהא ראוי לטהרה: אולי אכפרה. שלא ידע שנתמחל להם עד שירד ויראם: (לא) ויאמר. שלא יהא ראוי לטהרה: (לב) ועתה אם תשא. שלא יהא ראוי לטהרה: ואם אין. שלא יהא ראוי לטהרה: (לג) מי אשר חטא. שלא יהא ראוי לטהרה: (לד) ועתה לך. שלא יהא ראוי לטהרה: (לה) ויגף. שלא יהא ראוי לטהרה:

בעל הטורים

(ג) ואתה דבר אתה אמרתי לך כשהוכיחו (ד) ויתאבלו. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ה) ועתה הורד. לשון הורדת כלים (ו) ויתנצלו. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ז) ומשה יקח. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ח) סרו מהר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ט) ראיתי. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (י) והתנפל. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יא) ויחל. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יב) ראה. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יג) אך תן אתה. שהוכיחו (יד) ויתאפק. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (טו) ופניו. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (טז) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יז) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יח) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (יט) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כ) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כא) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כב) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כג) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כד) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כה) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כו) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כז) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כח) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (כט) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (ל) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לא) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לב) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לג) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לד) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות (לה) ויאמר. לשון נקיבה שהיו נשים ראשונות לבכות

שפתי חכמים

קלי נ"ב על שמן המשחה המשמשת בקדשה מפני שע"י השמן נעשה קדש וכ"ל נקדש בפעה הוא ק"ו ירושלמי לקדש קדשים קל וחומר לקדש ה' ק"ו ואתה אמרת שנעשה שכבר הוא קדוש: ה ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ו ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ז ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ח ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ט ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: י ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יא ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יב ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יג ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יד ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: טו ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: טז ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יז ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יח ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: יט ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כ ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כא ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כב ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כג ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כד ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כה ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כו ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כז ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כח ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: כט ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: ל ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לא ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לב ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לג ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לד ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש: לה ר"ת. ואתה פרשה זו לנחמן ויו"ל: לעיל לא כי מעתה הוא לעזר ומעתה הוא לנחמן שכבר הוא קדוש:

את השבת לדרתם ברית עולם: יז ביני ובין בני ישראל
אות הוא לעלם כי ששת ימים עשה יהוה את
השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש: ס שני
יח ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לחת
העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים: לב א וירא
העם כי בשש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על
אהרן ויאמרו אליו קום | עשה לנו אלהים אשר ילכו
לפנינו כי זה | משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים
לא ידענו מה היה לו: ב ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי
הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנתיכם והביאו אלי:

רש"י

ובמלאכתי: (יז) וינפש. כתרגומו ונח. וכל לשון נופש הוא לשון נפש שמשיב נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה. ומי שכתוב בו (ישעיה מ) לא ייעף ולא ייגע וכל פעלו [ט]במאמר הכתיב מנוחה לעצמו לשבר [כ]האוזן מה שהיא יכולה לשמוע: (יח) ויתן אל משה וגו'. אין מוקדם ומאוחר בתורה. מעשה העגל קודם לצווי מלאכת המשכן [ל]ימים רבים היה שהרי בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן (נ"ע טובא דילמא הכל כסדר וצווי הקב"ה למשה היה בארבעים ימים הראשונים טרם עשותם העגל וקודם רדתו מההר. עשו העגל ומשה לא הגיד לישראל צווי המשכן עד למחרת יום הכפורים שהיו ישראל מרוצים להקב"ה. וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל אשר על כן בצווי הקב"ה כתיב מאת כל איש דהיינו גם ערב רב כמו שדרשו רבותינו ז"ל איש איש מלמד וכו'. ומשה בצווי אמר לישראל קחו מאתכם דייקא ולא מערב רב לפי שהם גרמו בנזקין וק"ל): ככלתו. ככלתו כתיב חסר שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן שלא היה יכול ללמוד [מ]כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר מה כלה מתקשטת בכ"ד קשוטין הן האמורים בספר ישעיה אף ת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים: לדבר אתו. החקים [נ]והמשפטים שבואלה המשפטים: לדבר אתו. מלמד שהיה משה שומע מפי
הגבורה

שפתי חכמים

מנוחה תפובה: [ט] [illegible]

שבתא לדריהון קים עלם: יז בין מימרי ובין בני ישראל את היא
לעלם ארי שתא יומין עבד יי ית שמיא וית ארעא וביומא שביעאה
שבת ונח: יח ויהב למשה כד שיצי למללא עמה בטורא דסיני תרין
לוחי סהדותא לוחי אבנא כתיבין באצבעא דיי: א וחזא עמא ארי
אוחר משה למחת מן טורא ואתכנש עמא על אהרן ואמרו לה
קום עבד לנא דחלן דיהכון קדמנא ארי דין משה גברא די אסקנא
מארעא דמצרים לא ידענא מה הוה לה: ב ואמר להון אהרן פריקו
קדשי דדהבא די באודני נשיכון בניכון ובנתיכון ואיתיו לותי:

רשב"ם

בשבת: כי אות היא. שאתם שובתים כמוני לפי שאתם עמי: (א) אשר ילכו לפנינו. כעין תרפים העשויים במכשפות [illegible]

בעל הטורים

את השבת לדרתם מהגה: (יז) וביום השביעי שבת [illegible]

רש"י

הגבורה וחוזרין [ס]ושונין את ההלכה שניהם יחד: לחת. לחת כתיב [ע]שהיו שתיהן שוות: (א) כי בשש משה. כתרגומו לשון איחור וכן (שופטים ה) בשש רכבו (שם ג) ויחילו עד בוש. כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא והוא אמר להם שלמים מ' יום ולילו עמו ויום עלייתו אין לילו עמו שהרי בז' בסיון עלה נמצא יום מ' בי"ז בתמוז בט"ז בא השטן ועירבב את העולם והראה דמות חשך ואפלה וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם אמר להם מת משה שכבר באו [פ]שש שעות ולא בא וכו' כדאיתא בשבת (דף פט) וא"א לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנא' וישכימו ממחרת ויעלו עולות: אשר ילכו לפנינו. אלהות הרבה איוו להם: כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאים אותו באויר רקיע השמים: אשר העלנו מארץ מצרים. והיה מורה לנו [צ]דרך אשר נעלה בה עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו: (ב) באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו
הנשים

שפתי חכמים

[illegible]

ג וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ
אֶל־אַהֲרֹן׃ ד וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצֶר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל
מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ה וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן
וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר׃ ו וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק׃ פ
ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר

שפתי חכמים

דרך: ק ולקח מיכל"י הת"ש לקח נמי ממתי שהאי"ש מתפעלת לפני לא היה כותב ויעקדו לו לא לדרך לפרש הם נמי ממתי ועוד מלתי שהיא היה קטן כלאחם וכו היו קטים מקבילים: ד פי' כשהיו יצחק ממלים וכו' ובנים לא פיהם ולא רעמם וכבלה היו עושין שיעור עצמן מה שתעו להם כתו המלים וכטלו כילדים ומעשה בחיפה בת נח וכשיתו לבנים שבינתיהן ועליהן כדי שיהא מלשור על עצמה מלא וחמה משם כשהיו פ"א לפני הקב"ה וכשי"ש נמה יעשו הקטים במשיכה וו ול"ג הקב"ה היו מוכן על ידיהם לתו לנוכח שילמו לתרומת בשם כשבגדו מושב שיתמוהו שלחים ולכך משם וכוונה לתר מתוך שהיה כשבין בעמיר בו ומקח מיכה: ש כוחל וכיה בחול עליו עלה בור לכך עלה בעגל בשוה שור: ת וזהו שם שנאמר אלה אלהיך ישראל הוא העגיל וגו' ל"ג שרש רב חמרו בן ליעקאל: א על בעגל קחי: ב בשבן שיעבד לת העולם בשבש

ר ש"י

מצרים והילדים הסיח בהכשיטין שמת יתעצב הדבר וכיוון כך ובא מבא והם לא כמותו ופרקו מעל עצמן: פרקו. לשון זוי מגזרת פרק ליחיד כמו ברכו מגזרת ברך: (ג) ויתפרקו. ל' פריקה מבא בשטלות מלושיהם שמלאו הם קמעוקים מגזיזים דיקקויי"ל בלעז (עטלאזשטע): את נזמי. כמו מנזמי כמו (שמות ט) בלאתי לת העיר מן העיר: (ד) ויצר. אתו בחרט. יש לתרגמו בכמי פנים. בלחמד ויל"ו ל' קלייפ"ן. בתכע ל' סודר כמו (יחעיה ג) והמטפחות והחריטים (מלכים ב ה) ויל"ו בכריס בסף בכמי חריטים. וכו' ויל"ו ל' לוחם. בחרט כלי לוחמות המרפין בחולין והולטין בו לוחות בזהב בעט סופר בחולט לוחות בלוחות ופקסין כמו (יחעיה ח) וכתוב עליו בחרט לחם וזהו שם"ה וכן יתיה בזיפא לשון זיוף הוא כלי לוחמות בחולין בו בזהב לוחות ובקדים בקוטין בלעז ניי"ל (גרהבטיטעל) ומזייפין על ידו תוקעות: עגל מסכה. כיון שהשלימו לזהר בכור כלו מלבפי עכ"ל בעלו עמהם ממלרים ושמלוהו בכפים הם לוחרים מיכה היה שם עיגל מהוך דמוסי ר"ת בין שהממשך בו במלרים והיה בידו בם ושם שכתב בו מכה עלה שור להשלות לחזו על יוסף ממהר מילום והשליכו לתוך כבור ש"ומלא העגל (סנהדרין קא): מסכה. לשון מהכת. ד"ל קב"ע קיגולין שבה היו בו בימטריה של מסכה: אלה אלהיך. ועל ת' חלה מלשיהו מלשון בעבד רב בעלו ממלרים הם בהקלו על להבין ושם ת' שעשלוהו ואתר לך בעשו לת ישראל לאחיו: (ה) וירא אהרן. שהיה בו רוח חיוס שנ' (מלכים קו) בהבניא שור וישבתו לפניו לף בתן מהכת שור: (ז) וידבר. לשון ר' קוסי אלהי כמו (בראשית מג) וידבר אתם קשות. (בראשית לב) רד מגדולתך לת נתתי לך גדולה חלה בשביל בחותם שעה בהנהם מפה מפי ב"ד של מעלה: שחת עמך. שהם הפעם לת בחטא חלה עתך שבע כי שקבלת מעלתך וגילקם ולת בחלתם כי ותחזק טוב שידבקו

ג וְאִתְפְּרִיקוּ כָּל עַמָּא יָת קִדְשֵׁי דַּדְהֲבָא דִּי בְאוּדְנֵיהוֹן וְאַיְתִיו לְוָת אַהֲרֹן׃
ד וּנְסִיב מִידֵיהוֹן וְצַר יָתֵהּ בְּזִיפָא וְעַבְדֵהּ עֶגֶל מַתְכָּא וַאֲמָרוּ אִלֵּין
דַּחֲלָתָךְ יִשְׂרָאֵל דִּי אַפְקוּךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ ה וַחֲזָא אַהֲרֹן וּבְנָא
מַדְבְּחָא קֳדָמוֹהִי וְקָרָא אַהֲרֹן וַאֲמַר חַגָּא קֳדָם יְיָ מְחָר׃ ו וְאַקְדִימוּ
בְּיוֹמָא דַּבָתְרוֹהִי וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְקָרִיבוּ נִכְסִין וְאִסְתָּר עַמָּא לְמֵיכַל
וּלְמִשְׁתֵי וְקָמוּ לְחַיָּכָא׃ ז וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אִזֹל־חוּת אֲרֵי חַבֵּיל

ר ש"י

שיגידו צורכיהם: (ד) ויצר אותו בחרט. הזהב לקח מיד כל אחד וקבץ אותו וקשר את כולם בבגד עד שעשו דפוס של חטר ושל שעוה כדרך המתיכין ועשו בו צורת עגל והשליכו הזהב בתוכו ונעשה עגלי כדכתיב ואשליכהו באש ויצא העגל הזה. וכתיב ויצר כהרים כסף בשני חריטים: אלה אלהיך ישראל אשר העלוך. וכי שוטים היו שלא היו יודעים שעגל זה שנולד היום לא העלם ממצרים. כל עובדי עבודת כוכבים יודעים שאלהינו בשמים ברא את העולם. אך בזה היו טועים שהתרפים יש בהם רוח טומאה כמו הנביאים שיש בהם רוח הקדש וסבורים שהעגל שהיה מדבר ברוח הטומאה כאילו היה מדבר ברוח הקדש של מעלה ולכך אומרים אלה אלהיך ישראל אשר העלוך. כלומר רוח הקדש יש בו וכאילו רוח הקדש הולך לפנינו. וכן לבן אמר על התרפים למה גנבת את אלהי. ולנסות בו את ישראל נתן בו רוח הטומאה. שלכל מיני מכשפות ואוב וידעוני כח בו להכחיש פמליא של מעלה ולהגיד נולדות. לדעת אם יהיו תמים לה' אלהיהם. ולא יהיה בהם מעון ומנחש ומכשף ולא מאמין לאות ומופת של רוח הטומאה כדכתיב כי מנסה ה' אלהיכם

ר ש"י

מוכיחם. והרגוהו וזהו ויכן מזבח לפניו ויכן (בראשית כ"ב) מזבח לפניו. ועוד לשם ואמר מוטב שיתלה בי הסכמון ולא בכם ועוד לה ואמר לשם לה כם בוגים לת המזבח זה מביא לחר וזה אמר לשם לה מביא לחן ומלאת מלאכתן עשוים בבת ל' מהון שלמי בוגם לוהו ומתעצל במלאכתי בין כך ובין כך משם כתי חג לה'. בלבו היו לשמים בעוה"ב היו עושין משם ויעבדו לת המקום:

(ו) וישכימו. השבין זרוס כדי שיתעלו: לצחק. יש במשמע הזה גלוי עריות כמו שנ' (בראשית לט) לשחק בי ושפיכות דמים כמו שנ' (שמואל ב ב) יקומו לת הנערים וישחקו לפניו לף בתן מכרג חור: (ז) וידבר. לשון ר' קוסי אלהי כמו (בראשית מג) וידבר אתם קשות. (בראשית לב) רד מגדולתך לת נתתי לך גדולה חלה בשביל בחותם שעה בהנהם מפה מפי ב"ד של מעלה: שחת עמך. שהם הפעם לת בחטא חלה עתך שבע כי שקבלת מעלתך וגילקם ולת בחלתם כי ותחזק טוב שידבקו

בעל הטורים

הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ח סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם
עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה
אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא:
י וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי וְיֶחֱר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ
לְגוֹי גָּדוֹל: יא וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר
לָמָּה יְהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: יב לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר
בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:
יג זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם
וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם:
יד וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: פ

שפתי חכמים

כוח. רמ"ה: ה דק"ל וכו לא כיס לו לכקב"ה לקלוף
עליהם על שעבד בעגל הלזה כי לאחר מעשה לכקב"ה
כלום מתקנת כו'. תכל בפ' יתרו בגי תניני ר' תלמיד
פירש"י תלמיד בשן יחיד נקח פתחון פה למשה וכו' וזכו
שאחר כמה ימים תבך בעמך לה לכם ניחם הלזה לו
לבך · וחס ושלום יכשל · ר' מתעבל בעשות השמועה
מאחרים רשם למאמצם בעוכה דכל ל' ניחום בשן
מאחרים לאחת כוח: ז ר"ל מלי זכור לאברהם הם
כיס כוח לדיק כרי קבל שכלו וכוח לוט מחויב בשמוע
בקניני כלום: ח דתל"ל נמה אמרו בשבתן בתורה בני
רמ"ה · ר"ל דק"ל נמה כתיב זכור לאברהם ליאחן
ולישראל עבדיך אחר שנשבעת להם לישבות שכ"ל זכור
אחר שנשבעת לעבדיך לאברהם וכו' דקל כוכבים ושבועה
קלי · ועוד שבועה גבי אברהם כוח דכתיב שנאחר כי
נשבעתי וגו' · (ט) זכור לאברהם עבר נשיעות וכו'
ולא קלי כוכבים על שבועה הלזה על נקמה הכתיב

ז קבל שכחו אמרו לו ויעלו עשר בשעה:
לאברהם ליצחק ולישראל · (ג"כ) חס
לאברהם שם וזכור ח לאברהם שמכר עונו להשבוף עליך בחור בכדיס · חס להגיבוף וזכור

ליאחן

גַּמְּךָ דִּי אַסְקֵתָא כַּאֲרָעָא דְּמִצְרָיִם: ח סְטוּ בְּפָרִישׁ מִן אוֹרְחָא דִּי
פַּקֵּדְתְּנוּן עֲבָדוּ לְהוֹן עֶגֶל מַתֵּכָא וּסְגִידוּ לֵהּ וְדַבְּחוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אִלֵּין
דַּהֲווֹ יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְקוּךָ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם: ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גְּלֵי
קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְהָא עַמָּא קְשֵׁי קְדָל הוּא: י וּכְעַן הַנַּח בְּעוּתָךְ
מִן קֳדָמַי וְיִתְקַפְרוּגוּ בְּחוֹן וְאֵשֵׁיצִנַּנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם סַגִּי: יא וְצַלִּי
מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ אֱלָהֵהּ וַאֲמַר לְמָא יְיָ יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַמָּךְ דִּי אַפֵּקְתָּא
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּחַיִל רַב וּבִידָא תַּקִּיפָא: יב לְמָא יֵימְרוּן מִצְרָאֵי
לְמֵימַר בְּבִישְׁתָּא אַפֵּקְהִנּוּן לְקָטָלָא יָתְהוֹן בֵּינֵי טוּרַיָּא וּלְשֵׁיצָיוּתְהוֹן
מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא תּוּב מִתְקוֹף רוּגְזָךְ וְאָתֵיב מִן בִּישְׁתָּא דְּמַלֵּלְתָּא
לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ: יג אַדְכַּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדָּיךְ דִּי
קַיֵּמְתָּא לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ וּמַלֵּלְתָּא עִמְּהוֹן אֲמַגֵּי יָת בְּנֵיכוֹן כְּכוֹכְבֵי
שְׁמַיָּא וְכָל אַרְעָא הָדָא דִּי אֲמָרִית אֶתֵּן לִבְנֵיכוֹן וְיַחֲסְנוּן לָעָלַם:
יד וְתָב יְיָ מִן בִּישְׁתָּא דִּי מַלִּיל לְמֶעְבַּד לְעַמֵּהּ: טו וְאִתְפְּנֵי וּנְחַת

בעל התורים

(ע"ס) זכו תור' נדמיון מוכות ומניו: (ל) ולמה
כ' כמכות: כמו ויורד והנה ותחתים (כ"ב כ"ג)
זכו שנכנסו שתין בפ פרשון מעשה
בעגל: ותעשה לחוכר מגת ו"ו מיותר ממך עם מחוק
הלה: (יא) ויחל · ד' כמקרה · הכת ויחיך ויחל חיה
כתיבה כעניו ירבעם (מ"ח י"ג) ויחל יהוחתז (מ"ב
י"ג) ויחל חוקיו [ר"ל בני חוקיה יחמיה כ"ן] וכיוצ
בהיחיך בכרכות נוסף הפלה שפחר כמה שפחר בין
הפלה נכפלה בני שנתחוללו דשתו עליו ומפרש ליה מעיה

ומפ' שיון כיוכוכמי שנות ד' לחמס כעגד ד' פעמים ויחל: (יב) זכור לאברהם ליאחן וליעקב ולישראל עבדיך
מן קדוים לחמס לעבדיך ובניך כמה [ס' מקב] זכור לאברהם וגו' ומקדים עבדיך לשבוט ליאמר כי

שפתי חכמים

ר ש"י

ליאחן שפעט עוכרו לעקידה · חס לגלות
וכור ליעקב בגלל לאחן ואם חיק נמלין
נוכחון מה אלא אומר לו ואעשה לזרך לגוי
גדול ואם כמה בל ג' רגלים חיו עומד
לפניך בשעת כעסך ק"ו נכפח ס"מ רגל
אחד (בראשית לב) : אשר נשבעת להם
בך · לא נשבעת להם בדבר שהוא לא
נמנעים ולא בארן לא בהרים ולא בשעה
אלא בך אתה קיים ושבועתך קיימת
לעולם שנאמר (בראשית כב טו) כי בשבעתי נאם
ה' שבועה אשר נשבעתי לאברהם אחיך
ושבועתי לאברהם אחיך אלא בשבועה
(שמות ש"ח ר ש"ב)

שפתי חכמים

סחורה

יז וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת
כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עִבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים: יח וְהַלֻּחֹת
מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת
עַל־הַלֻּחֹת: יט וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה קְרִי
וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה: יח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל
עַנּוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עַנּוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ:
יט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת
וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו קרי מִידֵי קרי אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר
אֹתָם תַּחַת הָהָר: כ וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף
בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דַּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁקְ אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ
הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה: כב וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן
אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא:
כג וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ו
מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־

שפתי חכמים

פרה וכמה נכנע לו בחל שדי: (טו) משני עבריהם. היו כתובים נקלפות ומעבר נכוס היה (שבת קד): (טז) מעשה אלהים המה. כמשמעו הוא ככתובו עמהן. ד"ח כהדם החומר לתכלו כל עסקיו של פועל במלאכה פעולים. כך כל מעשועיו של הקב"ה בהורים: חרות. ני הרם וחרט אחד הוא שניסם נשן חיקוק וכמאים ומחקים: (יז) ברעה. הכניעו אחיו מכעיסי גבורה. אין קול ענות גבורה ולא קול הנוסים מעוקים ולא קול הנוסים מעוקים ווי לו ניסם: קול ענות. קול מרוחין וגדולין המעניין לת נפש שומעו כשהמרין לו: (יח) וישלך מידו וגו' (שבת פח) אמר מר שמה שהוא אחד מן העולה אמרה תורה בל יקל בעיניך שלא יעלה על לבך לומר אלו היה יודע מה היה לי לעבור נדר

בעל התורים

(יח) חלושה. נצחון. (יט) וישלך מידיו. כשראה את העגל תשש כחו ולא היה בו כח להשליכם רחוק טמנו קצת שלא יזוק את רגליו בנפלם כדרך כל משליכי משוי כשאין בהם כח לשאת. וכן ראיתי בסדרים של רבי אליעזר ועיקר

שורשי כך: (כ) ויזר. ויפזר. ויקן מן קנת. ויזר מן זרח. הנה הוא זורה. ואת

שפתי חכמים

כתוב בלם כאן וכל ישראל מומרים ואחריהם עסם: תחת הר. כלענני סנר: (כ) ויזר. לשון נפון וכן (חוש יח) יזורם על נומו גפרים וכן (מלאי ג) כי הנם מוזה כרשם שוורין כם דגן וקטניות: וישק את בני ישראל. (יומא סו) ניחנין לנדקה כסוטות לפי שהם מיחות נדונו שם. לם יש עדים והתראה נסיף כשנסע מאליו עיר הנדחת שהן מכוונים. עדיס כלה שהתראה כשנסע שמא. וינוף ה' לח נעם. לה עדים ולא התראה בסדינוקן שבדקוקן כמוס ומכו נטוטסם: (כא) מה עשה לך העם הזה. כמה יסורים סבלת ניסרין ל עד שלה שביה עליסם העלה זה: (כב) כי ברע הוא. בדרך רע הם מולבין תמיד ס וכשיזמו נפני המקום

מֹשֶׁה מִן טוּרָא וּתְרִין לוּחֵי סַהֲדוּתָא בִּידֵהּ לוּחֵי כְּתִיבִין מִתְרֵין
עִבְרֵיהוֹן מִכָּא וּמִכָּא אִנּוּן כְּתִיבִין: טז וְלוּחַיָא עוֹבָדָא דַיְיָ אִנּוּן
וּכְתָבָא כְּתָבָא דַיְיָ הוּא מְפָרַשׁ עַל לוּחַיָא: יז וּשְׁמַע יְהוֹשָׁעַ יָת קָל
עַמָּא כַּד מְיַבְּבִין וַאֲמַר לְמֹשֶׁה קָל קְרָבָא בְּמַשְׁרְיָתָא: יח וַאֲמַר לָא
קָל גְּבָרִין דְּנָצְחִין בִּקְרָבָא וְאַף לָא קָל חַלָּשִׁין דְּמִתְבָּרְיִן קָל דְּמְחַיְּכִין
אֲנָא שָׁמֵעַ: יט וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמַשְׁרְיָתָא וַחֲזָא יָת עֶגְלָא וְחַנְגָּגִין וּתְקִיף
רוּגְזָא דְמֹשֶׁה וּרְמָא מִידוֹהִי יָת לוּחַיָא וְתַבַּר יָתְהוֹן בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא:
כ וְנָסִיב יָת עֶגְלָא דִי עֲבָדוּ וְאוֹקִיד בְּנוּרָא וְשָׁחֵף עַד דַּהֲוָה דַקִּיק וּזְרָא
עַל אַפֵּי מַיָא וְאַשְׁקִיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מָה עֲבַד
לָךְ עַמָּא הָדֵין אֲרֵי אַיְתֵיתָ עֲלוֹהִי חוֹבָא רַבָּא: כב וַאֲמַר אַהֲרֹן לָא
יִתְקַף רוּגְזָא דְרַבּוֹנִי אַתְּ יָדַעְתָּ יָת עַמָּא אֲרֵי בְּבִישׁ הוּא: כג וַאֲמָרוּ
לִי עֲבִיד לָנָא דַּהֲלָן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵּין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי אַסְקָנָא

הָיָה לוֹ׃ כד וָאֹמַר לָהֶם לִמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי
וָאַשְׁלִכֵהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה׃ כה וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־
הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם׃
כו וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי
וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃ כז וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ
מִשַּׁעַר לַשַּׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־
רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ׃ כח וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה
וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ׃ כט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מַלְאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וְלָתֵת
עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה׃ ל וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי
אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם׃ לא וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר
אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי
זָהָב׃ לב וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי נָא

שפתי חכמים

תמיד כלומר כל מפעיהם מצוי בהם: ע נתנו כל
כתפת כוח שלו ומפרש דלתכון לא תאמר כתפיקו תלוי
תאמר לאי זהב כלכב וכסף ומיכהו ובתפיקו. פ מי ויצא
העגל מעצמו שאור לומר כחוש דכתיב מתי ויצא
העגל כוח מעצמו כשהיו בתוך האש ויצא
אלא כי לוחש מעצמו בכוכת כוח מיצה העגל כוח לבד
ממה שהעיד עליו כשהיו שלמה תכלון פרקו ממני וגו׳
בשיטים וגו׳ ויקוץ ויצר לומר בחרש וגו׳ ויצר לון תמר
תכלון ותומר לפם דבר לתלר יהי ומם מלם ותעשכון
בלם וגו׳ דמשמע שמעשיו יצא כח כוח לבד לא תם שהכה
ולא לומר בחרש ויעשהו עגל מסכה. ויהי מעשי
ידיהן של משה שקר מעשי כע״ג ידיהם. לך
כסף לון כוחה תכלון כסף. דבר שקר מעשו ועניין
(בנין׳). צ׳ מי שהוא לפ׳ ברוך ממני יצא לני
ויתכר תלת נצוי דכל״ם ממעש מי שהוא לפ׳ ויוצ ממני
כיון דכתיב לפ׳ מי ויתכר לומר ע כי לני P דקיל

תרגום מעמי

המקום: (כב) ואמר להם. דבר תהו
נמי זכה ע״ג ומה מכחו ומהפכקו ויפתו
לי: ואשלכהו באש. ולא ידעתי פ שיצא
העגל הזה ולא: (כה) פרע. מגולם כהגלה
שמלו וקלוט כמו (במדבר ה) ופרע את ראש
האשה: לשמצה בקמיהם. לביזיון לפני
הדבר הזה ללמות בפי כל הקמים עליהם:
(כו) מי לה׳ אלי. ובא ב לוי: כל בני
לוי. (יומא כו) מכלן שכל השבט כשר:
(כז) כה אמר ה׳ אלהי. וסיכן תמר (שמות
כב) זובח לאלהים יחרם כך שמעים כמכילתא:
אחיו. P מלמד ולוא יחמול: (כט) מלאו
ידכם. להם כהוגנים לוהם בדבר זו

שפתי חכמים

(ל) לאכפרה. כ׳ כאן ולידון לעפרם פניו במחנה
(פ׳ ויצא) זכו שקיבלו לעולם יהא תדם יפיר בקבלת

בעל הטורים

ר ש״י

האש זרח הלאה: וישק את בני ישראל.
בדקן כסוטות: (כד) ויצא העגל הזה.
נגמרה מלאכתו. כדכתיב ויצא לצורף כלי. ומוציא כלי למעשהו: (כה) כי פרוע
הוא. בטל מן המצות ממצות בוראו. כדכתיב ותפרעו כל עצתי. פרעתו אל
תעבר בי: לשמצה. לדברי לעג וקלס בשונאיהם. כמו ותקח אוזני שמץ מנחתו.
בעין דיבור: (כז) איש את אחיו. החוטא בעגל: (כט) מלאו ידכם היום. כמו כי
מלאו אחרי ה׳ לשעבר. היום. חנכו כל יד ויד שלכם בקרבן לה׳. שהרי איש
בנבו ובאחיו שלחתם ידיכם לשמים: (לב) מספרך. ספר חיים: אשר כתבת

שפתי חכמים

ר ש״י
מחמכו ר להיות כהנים למקום (זבחים
קטו): כי איש. מכם ומלת יום ש בכנו
וכחתיו: (ל) אכפרה בעד חטאתכם.
חטים כופר וקנות וכחימה לנגד ר חטאתכם
לכבדיל ביניכם וכין כחטאת: (לא) אלהי
זהב. (מכילתא לב יומא פו) אתם כוח
בגמות להם א שכשמעת להם זהב וכל חפלם
מה יעבו אלא יחטאו. משל לעגיר שהיה
מאכיל ומשקה את בנו ומקטטו ומולם לו
פיס בלוחלו ומעמידו בפתח פיס זונות מה
יעשה כבן אלא יחטא: (לב) ועתה אם

בעל הטורים

(ל) לאכפרה. כ׳. כאן ולידון לעפרם פניו במחנה
(פ׳ ויצא) זכו שקיבלו לעולם יהא תדם יפיר בקבלת

מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לָא יְדַעְנָא מָה הֲוָה לֵהּ׃ כד וַאֲמָרִית לְהוֹן לְמַן דְּהָבָא
פְּרִיקוּ וְיהָבוּ לִי וּרְמִיתֵהּ בְּנוּרָא וּנְפַק עֶגְלָא הָדֵין׃ כה וַחֲזָא מֹשֶׁה
יָת עַמָּא אֲרֵי בְּטִילִנּוּן אֲהֲרֹן לַאֲסָבוּתְהוֹן שׁוּם בִּישׁ
דָּרְחִיקוּן׃ כו וְקָם מֹשֶׁה בִּתְרַע מַשְׁרִיתָא וַאֲמַר מַן דְּחַלְיָא דֵּייָ יֵיתוּן
לְוָתִי וְאִתְכַּנִּשׁוּ לְוָתֵהּ כָּל בְּנֵי לֵוִי׃ כז וַאֲמַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל שׁוּוּ גְבַר חַרְבֵּהּ עַל יַרְכֵּהּ עִבְרוּ וְתוּבוּ מִתְּרַע לְתַרָע
בְּמַשְׁרִיתָא וּקְטוֹלוּ גְבַר יָת אָחוּהִי וּגְבַר יָת חַבְרֵהּ וֶאֱנַשׁ יָת קְרִיבֵהּ׃
כח וַעֲבָדוּ בְנֵי לֵוִי כְּפִתְגָמָא דְמֹשֶׁה וּנְפַל מִן עַמָּא בְּיוֹמָא הַהוּא
כִּתְלָתָא אַלְפִין גַּבְרָא׃ כט וַאֲמַר מֹשֶׁה קָרִיבוּ יְדֵכוֹן קֳדָם יְיָ
דִין קֳדָם יְיָ אֲרֵי גְבַר בִּבְרֵהּ וּבְאָחוּהִי וּלְאַיְתָאָה עֲלֵיכוֹן יוֹמָא דֵין
בִּרְכָן׃ ל וַהֲוָה בְּיוֹמָא דַּבְתָרוֹהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא אַתּוּן חַבְתִּין
חוֹבָא רַבָּא וּכְעַן אֶסַּק קֳדָם יְיָ מָאִים אֲכַפַּר עַל חוֹבֵיכוֹן׃ לא וְתָב
מֹשֶׁה לְקֳדָם יְיָ וַאֲמַר בְּבָעוּ חַב עַמָּא הָדֵין חוֹבָא רַבָּא וַעֲבָדוּ לְהוֹן
דַּהֲלַן דְּדָהָב׃ לב וּכְעַן אִם שָׁבְקַת לְחוֹבֵיהוֹן וְאִם לָא מְחֵנִי כְּעַן

ר ש״י

(כד) ואמר להם. דבר תהו
נמי זכה ע״ג ומה מכחו ומהפכקו ויפתו
לי: ואשלכהו באש. ולא ידעתי פ שיצא
העגל הזה ולא: (כה) פרע. מגולם כהגלה
שמלו וקלוט כמו (במדבר ה) ופרע את ראש
האשה: לשמצה בקמיהם. לביזיון לפני
הדבר הזה ללמות בפי כל הקמים עליהם:
(כו) מי לה׳ אלי. ובא ב לוי: כל בני
לוי. (יומא כו) מכלן שכל השבט כשר:
(כז) כה אמר ה׳ אלהי. וסיכן תמר (שמות
כב) זובח לאלהים יחרם כך שמעים כמכילתא:
אחיו. P מלמד ולוא יחמול: (כט) מלאו
ידכם. להם כהוגנים לוהם בדבר זו

מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ׃ לג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר
חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי׃ לד וְעַתָּה לֵךְ ו נְחֵה אֶת־הָעָם
אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי
וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם׃ לה וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל
אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן׃ ס לג א וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה׃ ב וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ
וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
ג אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי ׀ לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־
קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה פֶּן־אֲכַלְךָ בַּדָּרֶךְ׃ ד וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־
הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיִו עָלָיו׃
ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־

שפתי חכמים

ב ותף עלה מתוס׳ סנהדרין כלך משם מגרהא״ג גד
מ״ת כדפירשתי. ה״ג כתוס׳ לפירושם לכתוב מיהו:
ג מי תע״ם שכל מי שלך ולכם הסמוכים לזה דבור
מפורש בל׳ שני עליך עליו עליהם כמו שאומר כפ׳
תי׳ שהם של פשוט כתוב דבר כי בכח פירושו לזוק
מתם משום דלא מיהו שיזכר לאחם לחתי על משם וכן
נזכר לו דבדי לזהוזיהו פירושו ומי הגיו-משם לזכן
פירושו עליו. ד ה״ג כה הקב״ה הוא לייסרן ושב
אי שתאת כתב מלאכי יעך לפניך כל אי שוכח לכם
בלילה ולא הני ר״ל דוה רעה היה ומתחלה כיתם כמיהם
עומד עמהם. ה שקחי תעשיל שתאר לך עלה מוא וגו׳

מלכלוסם יחד ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עוונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן המן
כנס עם שאר העוונות ואין פורעניות באה על ישראל אמיו כה קלת מפרעון שון העגל:
(לה) ויגף ה׳ את העם. מיהם נודי במים לעדים בלא התראה: (א) לך עלה
מזה. ר״י גרסוה מכל מלאומות נכך נאמר עלה. ד״ל כלפי שאמר לו בשעת הכעס
לך רד ר״י בשעת לזון לך עלה: אתה והעם. כאן לא נאמר ועמך: (ב) וגרשתי
את הכנעני וגו׳. שאם תומוה מן והגלגלי עמד ואפיכם מאניו
(ג) אל ארץ זבת חלב ודבש. אני המומר לך בהעלותם: כי לא אעלה

בקרבך

סַגְיָא הִיא כְּתַבְתָּא׃ לג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מַן דִּי חָב קֳדָמַי אֲמְחִנֵּהּ
מִסִּפְרִי׃ לד וּכְעַן אִזֵל דַּבַּר יָת עַמָּא לַאֲתַר דִּי מַלֶּלִית לָךְ הָא מַלְאָכִי
יְהָךְ קֳדָמָךְ וּבְיוֹם אֶסְעָרוּתִי וְאֶסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן׃ לה וּמְחָא יְיָ
יָת עַמָּא עַל דִּי אִשְׁתַּעְבָּדוּ לְעֶגְלָא דִּי עֲבַד אַהֲרֹן׃ א וּמַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה אִיזֵל סַק מִכָּא אַתְּ וְעַמָּא דְּאַסֵּקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַרְעָא
דִּי קַיֶּמֶת לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְנָיךְ אֶתְּנִנַּהּ׃ ב וְאֶשְׁלַח
קֳדָמָךְ כְּלָאְכָא וְאֶתְרָךְ יָת כְּנַעֲנָאֵי אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי חִוָּאֵי
וְיְבוּסָאֵי׃ ג לְאַרְעָא עַבְדָא חַלָב וּדְבָשׁ אֲרֵי לָא אֶסַּק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ
אֲרֵי עַם קְשֵׁי קָדָל אַתְּ דִּילְמָא אֲשֵׁיצִנָּךְ בְּאָרְחָא׃ ד וּשְׁמַע עַמָּא יָת
פִּתְגָמָא בִּישָׁא הָדֵין וְאִתְאַבְּלוּ וְלָא שַׁוִּיו גְּבַר תִּכּוֹנֵיהּ וְיָנֵהּ עֲלוֹהִי׃
ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן עַם קְשֵׁי קָדָל שָׁעָה חֲדָא

שפתי חכמים

ד״ש״י

תשא חטאתם. כני טוב תיני תומה
לך מהני: ואם אין מחני. וום מקלף קני
וכן הרבה: מספרך. (נרמות לב) מכל
התורה כולה שלה ילמדנו עני שלה סייתי
כדאתי לנקש עליהם למעוט: (לד) אך
אשר דברתי לך. יש כאן לך אלא דבור
במקום אלוך וכן (מלכים ח ג) ונדבר לו
על תדוניהו: הנה מלאכי. ואלו ד אתי:
וביום פקדי וגו׳. עתה אמעתי אלוך

בעל התורים

המנחה. תוקפה בעד תקופתה להקפיל עליהם: אפי
תוקפה פניו במנחה: (לד) כעב מלאכי ילך לפניך׳
מלאכי עושה כמיתטירון אחה ואתה. ילך עושה כמנין
כלבה. רמז למה שאמרו תיני דיומה מי שיושב פרק
אחה עשרים לבוקר פרק אחה ואתה שבל יהי לו יין
בסלוכה לעניו גם כעה עושה כמנין סלוכה. גם יתקרו
מגביהות פיכו (ר״ל אלא פיכו) עושה אחה ואתה:
(כה) מלאכי לחוטיות מיכאל שהוא בשיעור
כי: (א) העלים. ג׳. כעה ילידך ושמעו מיהים כי
בעלים בעתך (פ׳ אלא) העליה מן שהוא נפשי (תהלים
ג׳) מלמד שעשה גליות בנגד גיכום ואלו בעלים מלרין מלינים בעלים מן שהוא נפשי: (ד) עדיו. ג׳
בשעה שחטאו. כעה ילידך ולכי ומכ ומשף עתה לכם עשו עלי כן לא אחו תיש
בקרבך. לכך אני אומר לך ׳ ושלחתי לפניך
מלאך: כי עם קשה ערף אתה.
וכשכיעתי בקרבכם ואתם ממיים זכי
מכעם אני עליכם ועם: אכלך. ג׳ כלילון:
(ד) הדבר הרע. שתין שכיעה שזכה
ומשלכת עמם: איש עדיו. (שבת סח)
כתיים שניתנו להם כחוכה כשחטאו נעשה
וכמעט: (ה) רגע אחד אעלה בקרבך
וכליתיך. אם תעלה בקרבך ואתם ממיים
כי בקשיות ערפכם אתעה עליכם רגע ג׳
פעה ביעור ומעי שנה (ישעיה כו) אכי
נפיכן טוב לכם שתשלת מלאך: ועתה. פוכעתה זו תלקו ה׳ מיד מחוכידו עדיכם

מעליכם

קְשֵׁה־עֹרֶף הָרָעָ֣ם אֶחָ֑ד בְּקִרְבֶּ֔ךָ וְכִלִּיתָ֖נוּ וְעַתָּ֣ה הוֹרֵ֔ךְ
עָדְיְךָ֖ מֵעָלֶ֑יךָ וְאֵדְעָ֕ה מָ֥ה אֶֽעֱשֶׂה־לָּֽךְ׃ ו וַיִּתְנַצְּל֥וּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵ֖ל אֶת־עֶדְיָ֑ם מֵהַ֖ר חוֹרֵֽב׃ ז וּמֹשֶׁ֗ה יִקַּ֤ח אֶת־הָאֹ֙הֶל֙
וְנָטָ֣ה ל֔וֹ מִח֖וּץ לַֽמַּחֲנֶ֑ה הַרְחֵ֖ק מִן־הַֽמַּחֲנֶ֑ה וְקָרָ֥א לוֹ֙ אֹ֣הֶל
מוֹעֵ֔ד וְהָיָה֙ כָּל־מְבַקֵּ֣שׁ יְהוָ֔ה יֵצֵ֖א אֶל־אֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד אֲשֶׁ֖ר
מִח֥וּץ לַֽמַּחֲנֶֽה׃ ח וְהָיָ֗ה כְּצֵאת֙ מֹשֶׁ֣ה אֶל־הָאֹ֔הֶל יָק֥וּמוּ
כָל־הָעָ֖ם וְנִצְּב֣וּ אִ֣ישׁ פֶּ֣תַח אָהֳל֑וֹ וְהִבִּ֧יטוּ אַחֲרֵ֛י מֹשֶׁ֖ה עַד־
בֹּא֥וֹ הָאֹֽהֱלָה׃ ט וְהָיָ֗ה כְּבֹא֙ מֹשֶׁ֣ה הָאֹ֔הֱלָה יֵרֵ֥ד עַמּ֖וּד
הֶֽעָנָ֑ן וְעָמַ֖ד פֶּ֥תַח הָאֹ֛הֶל וְדִבֶּ֥ר עִם־מֹשֶֽׁה׃ י וְרָאָ֞ה כָּל־הָעָ֗ם
אֶת־עַמּ֤וּד הֶֽעָנָן֙ עֹמֵ֣ד פֶּ֔תַח הָאֹ֖הֶל וְקָ֣ם כָּל־הָעָ֑ם וְהִשְׁתַּחֲוּ֥וּ
אִ֖ישׁ פֶּ֥תַח אָהֳלֽוֹ׃ יא וְדִבֶּ֤ר יְהוָה֙ אֶל־מֹשֶׁ֔ה פָּנִ֥ים אֶל־פָּנִ֖ים

ר ש ״ י

שפתי חכמים

מעליכם: ואדעה כוה אעשה לך. נפקודתם אהר כעון לפי יודע מה אלכי לעשות לך: (ו) את עדים מהר חורב. לח הטדי סכים ביוסד מכר מורכ: (ז) ומשה. מאוהו עון וסלאה: יקח את האהל. ל׳ הווה כוה לוקח אהלו ומעטו מחון למהנה אחר מחוד כ׳ לרכ מעדה לתלמיד: הרחק. לגלים לאמר כעין שנאמר (יכושע ג) אך רחוק יהיה ביניכם וכיוא כלגלים אמה כמדה: וקרא לו. ויהיה קוכא לו אהל מועד הוא בית ועד למבקשי תוכה: כל מבקש ה׳. מאחן למבקש פני זקן במקבל פני הכליות: יצא אל אהל מועד. כמו יולא: (ח) וזיה כל מבקש כ׳. אפילו מלאכי השרת כשהיו שולחים מקום שכיוכם מכריכם לומרים להם כרי הוא בהסו של משה: (ח) והיה כשאת משה. מן המהנה לגבוה גג בהלכ: יקומו כל העם. עומדים מפניו ואין יושבין עד שיהכנס משה: והביטו אחרי משה. לשכח שכבי יודע לשכח שכך מוכעה שכשכיוכם משה להריו לפתח אהלו: (ט) ודבר עם

עכה

אֲסַלֵּ֖ק שִׁכְנְתִּ֑י מִבֵּינָ֣ךְ וְאַשְׁצֵנָ֔ךְ וְכֵ֥ן אַעְדֵּ֖י תִּקּ֑וֹן זַיְנָ֣ךְ מִנָּ֔ךְ גְּלֵ֖י קֳדָמַ֑י
מָ֥ה אֶעְבֵּ֖ד לָֽךְ׃ ו וְאִעְרְיוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל יָ֥ת תִּקּ֖וֹן זַיְנֵיהוֹן֙ מִטּ֣וּרָא
דְּחוֹרֵֽב׃ ז וּמֹשֶׁ֗ה נָסִ֤יב יָת֙ מַשְׁכְּנָ֣א וּפְרַ֔שׂ לֵ֖הּ מִבָּרָ֑א לְמַשְׁרִיתָ֖א
אַרְחִ֣יק מִן־מַשְׁרִיתָ֑א וְקָרֵ֥י לַהּ֙ מַשְׁכַּ֣ן בֵּית֔ אוּלְפָנָ֖א וִיהֵ֣י כָּל֙ דְּתְבָ֣ע אוּלְפָ֔ן
מִן֙ קֳדָ֣ם יְיָ֔ נָפֵ֖ק לְמַשְׁכַּ֣ן בֵּית֔ אוּלְפָנָ֖א מִבָּרָ֑א לְמַשְׁרִיתָֽא׃ ח וַהֲוָה֙ כַּד֙
נָפֵ֣ק מֹשֶׁ֔ה לְמַשְׁכְּנָ֖א קָיְמִ֣ין כָּל֙ עַמָּ֔א וּמִתְעַתְּדִ֕ין גְּבַ֖ר בְּתְרַ֣ע מַשְׁכְּנֵ֑הּ
וּמְסַתְּכְּלִ֣ין אֲתָרֵ֔י מֹשֶׁה֙ עַד֙ דְּעָ֣לַ֔ל לְמַשְׁכְּנָֽא׃ ט וַהֲוָה֙ כַּד֙ עָ֣לַל מֹשֶׁה֙
לְמַשְׁכְּנָ֔א נָחֵ֖ית עַמּוּדָ֣א דַֽעֲנָנָ֑א וְקָאֵ֥ים בִּתְרַ֖ע מַשְׁכְּנָ֑א וּמְתַמְלֵ֥ל עִם֙
מֹשֶׁ֔ה׃ י וַחֲזָ֣ן כָּל֙ עַמָּ֔א יָ֥ת עַמּוּדָ֖א דַֽעֲנָנָ֑א קָאֵ֥ם בִּתְרַ֖ע מַשְׁכְּנָ֑א
וְקָיְמִ֣ין כָּל֙ עַמָּ֔א וְסָגְדִ֕ין גְּבַ֖ר בְּתְרַ֥ע מַשְׁכְּנֵֽהּ׃ יא וּמְתַמְלֵ֥ל יְיָ֛ עִם

ר ש ״ י

שפתי חכמים

עדיך: (א) יקח. לקח: הרחק. שנהג

בעל התורים

ס׳ יפת. פתהן ג׳ליך הדם לגלות כדי שיעשוד תורס. (א) דכר הים הלך דעכו. כגיס׳ (ע״ב) שהוח אפיכר

שפתי חכמים

משה. כמו מדכר עם ס משם. תרגומו ומתמלל עס משה שהוח כעוד שכיכים כמו (כמדכר ז) וישמע לת הקול ״מדכר אליו ואיכו קולו מדכר לגיו כשהוח קולו מדכר אליו פתרומו הקול מדכר כיכו לגכן עלמו ושכדיוק שומע מלגיו ושכהוח קולו מדכר מכמע שכמלך מדכר עס שכדיוכ: (י) והשתחוו פ לשכיכם: (יא) ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים. ומתמלל עס משה: ושב אל המחכה. לגהלר שכדכר צ עמו היה שב משה לל שכהכה ומלמד לוקיים מה שלמד ושכדכר קלוה נהג משה מיום שכפיריס עד שהוקם המשכן ולל יותר שכבי כי״ן בהזות נשהכלו לעומות (העגים כה) וכי״ת ערף לת העגל ודן לת המותלים וכי״ע ד׳ עגה שגל׳ (שמות לג) ויכי ממהכים ויאמר משה לל העם וגו׳ ועשה שם לרכעים יום וכקש רחמים שגל׳ (דכרים ט) ואתפל׳ לפני ס׳ וגו׳ וכרחש הדם לעגל כהמתוות ועשה שם ס׳ יום שגל׳ פהם (שם י) ואתפי עמדתי כהר

כיומים הרלשוכים וגו׳ עם הרלשוכים כלקן לף הלחרוכים כרגון לחמר מעשה לחלעיים

כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: פ שלישי יב וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה
וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ
יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי: יג וְעַתָּה אִם־נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה: יד וַיֹּאמַר
פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ: טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים
אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה: טז וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ
מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: פ רביעי יז וַיֹּאמֶר יְהוָה

רש"י

היו בכעס כי' בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ואמר לו למשה סלחתי כדברך ומסר לו לוחות אחרונות וירד והתחיל לצוותו על מלאכת המשכן ועשאוהו עד אחד בניסן ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאהל מועד: ושב אל המחנה · תרגומו ותב למשריתא לפי שהוא לשון הווה וכן כל הענין וראו כל העם והן · ונצבו וקיימין · והביטו ומסתכלין · והשתחוו וסגדין · ומדרשו ודבר ה' אל משה שישוב אל המחנה א"ל אני בכעס ואתה בכעס א"כ מי יקרבם: (יב) ראה אתה אמר אלי · ראה תן עיניך ולבך על דבריך אתה אומר אלי וגו' ואתה לא הודעתני וגו' ואשר אמרת לי (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך ש אין זו הודעה שאין אני חפץ בה: ואתה אמרת ידעתיך בשם · הכרתיך משאר בני אדם בשם השיבות ת שהרי אמרת לי (שמות יט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן וגו' וגם בך יאמינו לעולם: (יג) ועתה · אם אמת שמצאתי חן א בעיניך הודיעני נא את דרכיך מה שכר אתה נותן ב למוצאי חן בעיניך: ואדעך למען אמצא חן בעיניך · ואדע כזו מדת תגמוליך מה היא מציאת ח

שמצאתי

שפתי חכמים

כי יום י"ח לא היה נילו עמו: ש כתב הרא"ם לפי דעתי שיבוש נפל בספרים וצ"ל לכתוב ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי וכו' כי מאמר הנה אנכי שולח וגו' קודם מעשה העגל נאמר ואע"פ שפרש"י שם כאן נתבשר שעתידין ישראל לחטוא ושכינה אומרת כי לא אעלה בקרבך וכו' מ"מ מאמר ושלחתי לפניך מלאך שהוא אחר מעשה העגל הוא העיקר · (נח"י) ונ"ל שלא הנה מלאכי ילך לפניך שהוא מוקדם לפסוק ושלחתי לפניך וגם שזה הפסוק קרוב יותר לומר שטעות נפל בספרים ונתחלף בין הנה מלאכי ילך ובין הנה אנכי שולח וכו': ת דק"ל דמשמע מן הקרא דידיעת השם למשה לבד היה בפרטות אבל שאר בני אדם אין ידיעם השם והשגחתו בפרטות אלא בכללות וחלילה זה כי השגחת השם בפרטות על כל ברואיו מקרני ראמים עד ביצי כנים לכ"פ בשם חיבת חשיבות וכו': א דק"ל דהפסוק משמע שהיה ספק למשה אי אמר הקב"ה שמצא חן בעיניו והא אמר משה מתחלה להקב"ה איך שאמר הייו מצאת חן בעיני · לכ"פ אם אמת הוא שמצאתי חן דלמא מה שאמרת מצאת חן בעיני מלתא היא כי כדרך בני אדם: ב דאל"כ מה ענין זאת

משה ממליל עם מליל כמא דממליל גבר עם חבריה ותאב למשריתא ומשומשניה יהושע בר נון עולימא לא עדי מגו משכנא: יב ואמר משה קדם יי חזי דאת אמר לי אסיק ית עמא הדין ואת לא הודעתני ית די תשלח עמי ואת אמרת רביתך בשום ואף אשכחתא רחמין קדמי: יג וכען אם כען אשכחית רחמין קדמך הודעני כען ית אורח טובך ואדע רחמך בדיל דאשכח רחמין קדמך וגלי קדמך ארי עמך עמא הדין: יד ואמר שכנתי תהך ואניח לך: טו ואמר קדמוהי אם לית שכנתך מהלכא בינגא לא תסקיננא מכא: טז ובמה יתידע הכא ארי אשכחית רחמין קדמך אנא ועמך הלא במהך שכנתך עמנא ויתעבדן לנא פרישן לי ולעמך משני מכל עמא די על אפי ארעא: יז ואמר יי למשה אף ית פתגמא הדין די מללתא אעבד

רשב"ם

בהן כמנודים שלא חפץ הקב"ה לדבר עם משה בתוך מחנה ישראל: (יב) ראה אתה אומר אלי העל · כדכתיב לעיל לך נחה את העם: ואתה לא הודעתני · אלא הנה מלאכי ילך לפניך ואיני חפץ כי אם בלכתך עמנו בעצמך: (יג) הודיעני נא את דרכך · אתה עצמך תהיה מודיע לנו את הדרך שתראני דרכך ואני אלך אחריך: (יד) פני ילכו · אני בעצמי אלך כמו שבקשת כדכתיב ופניך הולכים בקרב: והניחותי לך · אלך עמך לכבוש את הארץ עד שאניח לך מכל אויבך מסביב כדכתיב עד אשר יניח ה' לאחיכם ככם' והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך וגו' · והמפרש והניחותי לך נחת רוח אעשה במה שאעשה בקשתך שטות הוא' וכי כל דברים שהיה הקב"ה מתרצה לבקשת משה יאמר לו והניחותי לך · ולא ייתור לשון חכמה: (טו) אם אין פניך וגו' · כלומר שאם אין אתה בא עמנו: (טז) במה יודע איפוא וגו' · ונפלינו אני ועמך וגו' · תחלת בקשה אחרת היא · עוד אני מבקש ממך שיופלא ויובדל אני לבדי מכל עם ישראל לדעת כי אני נאמן לנביא ולמוכיח ויהיו שומעין לדברי · וגם עמך יהיה נפלא

רש"י

ג שמצאתי בעיניך · ופתרון למען אמצא חן למען אכיר ד כמה שכר מציאת החן: וראה כי עמך הגוי הזה · שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול ואת אלה תעזוב ראה כי עמך הם מקדם ואם בהם תמאס איני כומך על היולאים מחלצי שיתקיימו ואת השלום בשכר שלי בעם הזה התודיעני ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות (ד' ז) ואני לייסב במקראות על אופניהם ועל סדרם כאתי: (יד) ויאמר פני ילכו · כתרגומו לא אשלח עוד מלאך אני בעצמי אלך כמו (שמ"ב יז) ופניך הולכים בקרב: (טו) ויאמר אליו · בזו אני חפץ כי ע"י מלאך אל תעלנו מזה: (טז) ובמה יודע אפוא · יודע מציאות

שפתי חכמים

הבקשה כאן: ג פי' וזהו דבק סה והודיעני נא את דרכיך כלומר הודיעני מה שכר אתה נותן למוצאי חן בעיניך או אדע מציאת חן שמצאתי בעיניך מה היא: ד כלומר למען אכיר ואדע התועלת של מציאת החן מה הוא ובזה אדע מדת תגמוליך למציאת החן שמצאתי בעיניך: ה פי' כמו שאני מבקש שתודיעני מה שכר אתה נותן לי במציאת החן אשר מצאתי בעיניך כך אני מבקש ג"כ שתודיעני מה שכר תתן לי בהנהגת העם הזה אשר אני מנהיג אותם דאל"כ מה ענין זה לכאן וכו' · הרא"ם: ו אע"ג שכבר נתרצה הקב"ה לו כאמרו פני ילכו מ"מ

חן

אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־
מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם׃ יח וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת־
כְּבֹדֶךָ׃ יט וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טּוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי
בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־
אֲשֶׁר אֲרַחֵם׃ כ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־
יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ
עַל־הַצּוּר׃ כב וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר
וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי׃ כג וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ

שפתי חכמים

ולא לעולם לו מבטח על יבטחו לא שלא בלבבינו שמהם ותאמר
שלא ח"ו לא היה מתחלה בלבם שעתה לא היו שוים
מצא עד שיזכרו היה ובניהם וכל אחר לפני: ד ושמ
רש"י שבקשה ושמעני וגו' לומר שעניין הבקשה הראשונה
שהוא מודיעם בכבוד מליחת ראי ובכר הבקשם הם
כי אלה הבקשה היא אלא יבוא שהיתה שעשו מעשי העגל
אלא ביעורה: ח ויקד"י ולן פנים לבקשה אלה כאן:
ם (רמ"ב) אבל יש מהמם שכאלו בקשה היה לריך
להרחיק ולומר סדר בקשה לפי שהיו העגל כל מעשי
זה ואיכה הטובה לבקשה שהיה הכעוד לזה
אמר שכאלה היה לריך לומדו סדר בקשה מפני שנתלה
מדברי אשם היה שאם עשה כו' ח"ו אפי אחת שהיה לריך
וגו' יכן לריך היו ללמוד סדר בקשה לכל אחד שהרי
הקובל שהלכו ואמרו כאשר בקשה בקשה
הקשה בעגל כמה שהלכה לומר והיו החים החזירים
הוא בקר על הפיקים ולא החים בעגים כי לא שהיו
החים ואי: ל ש"י מתפלל: ומה הכוח יש לומר שתי
הכלה: כ לא כמו שכתוב מן הכתוב שהחזן לומר שהחזן
והחם לאחרי שהחם כי אומר שהחנו בשם אלו היו לריך
עוד היות ואחרי שהחם עליו אין לריך עוד החנים בך

המה: כוח הכוח אין עוד הקום אלי לעשיר כל מדת טובי לפניך על הטוב והחם לפו
במעשה וקראתי בשם ה' לפניך: ללמד סדר בקשה החנים לא הם הכלה וכוכב
חנום (ר"ם ן) וכבדך זה שהחם רואה אותי מעשוקי וקורא י"ג מדות הוי מלמד שי
ישראל עשאום כן: זע"י בזכותי לפני החנים והמן יהיו בעיני כי החני: לא כלים:
וחבתי את אשר אחן. אומן פעמים שהחם כ"ע נתן: ורחמתי. עם שהחפו
לדם עד כאן לא שבעותיו שהיו עשים לא תעשה ועשים לא תעשה לכל בשעת מעשי
ח"ע הים הנכי כוחם ברית שבעותיו שהיו חוזרות ריקם (ר"ם שם): (כ) ויאמר לא
תוכל וגו'. לפי שבשעבוד כל עוכי על פניך היו מוכן לך רשות לרחות לתם פני:

אֲרֵי אַשְׁגַּחְתָּא רַחֲמַיִן קֳדָמַי וְרַבִּיתָךְ בְּשׁוּם׃ יח וַאֲמַר אַחֲזִינִי בְּעַן
יָת יְקָרָךְ׃ יט וַאֲמַר אֲנָא אַעֲבַר כָּל־טוּבִי עַל אַפָּיךְ וְאֶקְרֵי בִשְׁמָא
דַּיְיָ קֳדָמָךְ וְאֶחוֹן לְמַן דְּאֶחוֹן וְאֶרַחֵם עַל מָן דְּאֶרַחֵם׃ כ וַאֲמַר לָא
תֵיכוֹל לְמֶחֱזֵי יָת אַפַּי אֲרֵי לָא יְחֱזִינַנִי אֱנָשָׁא וְיִתְקַיֵּם׃
כא וַאֲמַר יְיָ הָא אֲתַר קֳדָמַי וְתֶתְעַתַּד עַל טַנָּרָא׃ כב וִיהֵי
בְּמֵעְבַּר יְקָרִי וְאֶשַׁוֵּינָךְ בְּמִטְמֶרֶת טַנָּרָא וְאֶגֵין בְּמֵימְרִי עֲלָךְ עַד דְּאֶעְבַּר׃
כג וְאַעְדֵּי יָת דְּבָרַת יְקָרִי וְתֶחֱזֵי יָת דַּבַּתְרַי וְקֳדָמַי לָא יִתְחֲזוֹן׃

ר ש"י

בטוח שתלך עמהם בינו העם אשר על פני האדמה׃ (יז) גם את הדבר אשר דברת. אלי להיות מופלא ונראה שפש וגדול עליהם מלבד ההליכה שאלך עמהם אשר נתרלימי לך כבר וזהו קירון פנים שכתוב בו לפנינו נגד כל עמך אעשה נפלאות. הכל כמו שמפורש שם׃ (יח) הראני נא את כבודך. תנה על עצמך היאך מלאו לבו למשה רבינו ליהנות מזיו השכינה והלא הכתוב משבחו ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים. ח"ו לא נהכוין אלא לכרות לו ברית על שני דברים שנתרלה לו הקב"ה על קירון שלו ונפלינו אני ועמך. ושל פני יולכו להניח לך מכל אויביך. וכן אמר הראני נא את כבודך. בכריתת ברית על מה שהבטחתני כמו שעשה לאברהם כשאמר במה אדע. וכתוב שם והנה הניר עשן ולפיד אש אשר עבר בין הנזרים וטמיך לי׃ ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי. אף כאן שאל משה להקב"ה קיום ברית ונתרלה לו הקב"ה שיראה לו בכריתות ברית כדכתיב ויעביר ה' על פניו ויקרא וגו'. וכתיב בתריה הנה אנכי כורת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות כמו שבקשת ונפלינו אני ועמך וגו' כי נורא הוא כדכתיב ויירא מנשת אליו׃ (יט) וחנותי את אשר אחון וגו'. ושם אפרש לך את מדותי׃ (כב) וראית את אחורי. לאחר שאעבור על פניך כריתות ברית לראות כעין הענל אשר כתבו לשנים ויעברו בין בתריו. דרך העברה היו בורתים ברית׃

ר ש"י

(כא) הנה מקום אתי. ככר אמר לו מקום מוכן לי לעמוד עמך תמיד לים מקום מוכן לי לעמוד שתשמיך שם שלא הזוק ומשם תראה מה שתראה זהו פשוטו ומדרשו על מקום שתשכינה שם מדבר ולומר המקום אתי ואינו אומר אתי במקום שהשכ"ח מקומו של עולם ואין עולמו מקומו׃ (כב) בעבור כבודי. כמו בשעבור כ"ע לעמיך׃ בנקרת הצור. כמו (במדבר טו) העיני העדה הזאת הנקר (מלכי ו') יקרוס עוכי נהל (ישעיה נו) אני קרתי ושתיתי מים וגזה תחת לכף נקרת הצור. נכריות סלע׃ ושכתי כפי. (ר"ש ג ויקרא) מכאן שהשכינה רכות ומחכנעים למקל ומחרגומו ומגין בגמרא סכך כמו לדבך כמוך על מעלה שתיגו לריך לסוכך עליו נכף ממש׃

בעל התוספות

לו פנים: (יט) ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקרלתי בשם יהוה לפניך [עם התיבות והתיבות] כגמרא שכף"ם מפרש בפנים ביעור [עם התיבות]:

אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ׃ פ חמישי לך א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־
הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר
שִׁבַּרְתָּ׃ ב וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי
וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר׃ ג וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ
וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־
יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃ ד וַיִּפְס�ֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים
כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים׃ ה וַיֵּרֶד
יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃ ו וַיַּעֲבֹר
יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה ׀ יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ
אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ ז נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן
וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד ׀ עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים
וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃ ח וַיְמַהֵר מֹשֶׁה

שפתי חכמים

ם זה מרגומו של וכפיותיו הם נפי וכ"י מפרש ויש
כשמפלק וכו': צ כמו שלמו מעות נתין נתן לו ·
להפוקי מפי' מתנן כמו כגב החם נתן נתן לדבר ·
כדתם קול: ד דמוכח מן המקרא שכיוב מצא הקולא

נתן רבתי ר ש"י

(כג) והסירותי את כפי · ותעדי יח דכתיב
יקרי ם כשתסלק הנסגת כבודי מכנגד פניך
נלכת מצא ונלכן: וראית את אחרי ·
כלומר קבר של הפילון: (א) פסל לך ·

כלומר מחצב כאפריון מהון מלמ ומחר לו הפסולת יהיה שלך מצא מפעבר מצא
בכבה: פסל לך · תהא בכבה כלומות תהא פסל לך לחכוות · מצא לעשיר שכון
נמדינה היה והיה מתוסכן עם הפשחות מהוך קלקול הפשחות יצא עליה שם רע עמיר
שוחביה וקרע כתובתה אמר הם יאמר העשיר להורגה חומר לו עדיין היה תשחן
בדק העשיר ומצא שלא היה הקלקול חלה מן הפשחות ניזקקה לה אמר לו שוחביה
כתוב לה בכתובה לחכות שהקלקול שהלמה אמר לו העשיר לחכה קרעת לוחכה לחכה קנה
לך נייר לחכה ולחי לחכתוב לה בכתב ידי כן העשיר זה הקב"ה הפשחות שלו עכב רע
והכוכבים זה משה לחרוכתו של הקב"ה חלו יאמרלו לכך פסל לך: (ב) נכון ·
לשון מוכן: (ג) ואיש לא יעלה עמך · הרשומות על ידי סיוו קשחוחות וקוצות
וקסלות שלמה כאן עין רשם חין לך יפה מן המגיחות: (ה) ויקרא בשם ה' ·
מפרשינן וקרח בשמו ר' דמ': (ו) ה' ה' · (י"ש יז) מדם דהמיים היה לחחת קודם

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה פְּסָל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאֶכְתּוֹב עַל
לוּחַיָּא יָת פִּתְגָמַיָּא דִּי הֲווֹ עַל לוּחַיָּא קַדְמָאֵי דִּי תְבַרְתָּא׃ ב וֶהֱוֵי
זַמִּין לְצַפְרָא וְתִסַּק בְּצַפְרָא לְטוּרָא דְסִינַי וְתִתְעַתַּד קֳדָמַי תַּמָּן עַל
רֵישׁ טוּרָא׃ ג וֶאֱנָשׁ לָא יִסַּק עִמָּךְ וְאַף אֱנָשׁ לָא יְתְחֲזֵי בְּכֹל טוּרָא
אַף עָנָא וְתוֹרֵי לָא יִרְעוֹן לֶקֳבֵל טוּרָא הַהוּא׃ ד וּפְסַל תְּרֵין לוּחֵי
אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאַקְדֵּם מֹשֶׁה בְּצַפְרָא וְסָלֵק לְטוּרָא דְסִינַי כְּמָא
דְפַקֵּד יְיָ וְנָסֵב בִּידֵהּ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא׃ ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא
וְאִתְעַתַּד עִמֵּהּ תַּמָּן וּקְרָא בִּשְׁמָא דַּייָ׃ ו וְאַעְבַּר יְיָ שְׁכִנְתֵּהּ עַל
אַפּוֹהִי וּקְרָא יְיָ יְיָ אֱלָהָא רַחֲמָנָא וְחַנָּנָא מַרְחִיק רְגָז וְכִסְגֵּי לְמֶעְבַּד
טָבָן וּקְשׁוֹט׃ ז נָטַר טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין שָׁבֵק לַעֲוָן וְלִמְרוֹד וּלְחוֹבִין
סָלַח לְרַחֲצִיבִין לְאוֹרַיְתֵהּ וְלִדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מְסַעַר חוֹבֵי אֲבָהָן
עַל בְּנִין וְעַל בְּנֵי בְנִין מְדַּדִּין עַל הֵר תְּלִיתָי וְעַל הֵר רְבִיעָי׃ ח וְאוֹחֵי

ר ש"ב ם

(ה) ויתיצב עמו · עם משה הנצב שם
כדכתיב ונצבת על הצור: ויקרא בשם
ה': הקב"ה קרא כשהיה עובר בשם כמו שהולך ומשרש · שכן כתוב למעלה

שפתי חכמים

ש בימעטא ואתם למחר בימעטא ויכוב:
אל · לף זו מדת ת רחמים וכס"ת (תהלים
כב) אלי אלי למה עזבתני ואין לומר למדת
דדין למה עזבתני כך מלאתי במכילתא:
ארך אפים · א מלמיך לאפו וחיו ממהר
ליפלע ממת יעשה תשובה: ורב חסד ·
לעגליים תסד שלוין ב לבסזיות כל כך (כ"ם
יז): ואמת · לשלם שכר טוב לעושי
רצונו: (ז) נצר חסד · שמאחד עושה
ג לבניו: לאלפים · לבני חלפים דורות:
עוונת · חלו סדומות · פשעים · חלו
המכדיסים שאחד עושה להכעיס · ונקה לא
ינקה · לפי שעושו מעמיע שלוין מוזהר על
הענן לגמרי חלה נפרע ממנו מעט מעט ·
וכ"ד מנקה הוה לשנוי ד ונה ינקה נשלוין
שניה (יומא פו): פקד עון אבות על
בנים · כשלחומים מעשה חבותיהם בידיהם
שכבר פירש מקלקל חחת לשונאי: ועל רבעים · דור רביעי נמלחת מדה טובה
מרוכה על מדת פורעניות לחת לנמקם ה"מלוה שנמדה עושה הוה לומר מלר חסד

בעל התורים

(ג) וגם הוא · שוים · וגם הוא לא ירעה · וגם הוא
הוא מהנחת (ירמיה כ"ו) לומר לפלוו לם יהיה נביא

וַיַּקְהֵל אֲרֵצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ ס וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ
לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ ששי וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת
בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ
בְּכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה
בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה
עִמָּךְ׃ א שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ
מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
ב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה
בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ׃ ג כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם
תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו תְּכָרֹתוּן׃
ד כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא
הוּא׃ ס פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם
וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ׃ ס וְלָקַחְתָּ
מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־
בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן׃ ז אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ׃
ח אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת
אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב

שפתי חכמים

נמרח מרוצים כוח כ׳ שלות עבדה טובם ממלא הני דיוקים בכמות מרובעים כם כ׳ מלעים במדבר עונם: ו ר״ל תרגום כשבל עשם עם קשה עורף לא היה ע״ז ולעיל עמכם ס״ל שעל ידם עם קשה עורף הוא ל׳ לשון הקרבה ולשון: (ה) אתך. כי עמו הם: ז (ט״ו) אתך. כי עמו הם: ח (ט״ז) אתך. כי עמו הם: ט (י״ז) אתך. כי עמו הם: י (י״ח) אתך. כי עמו הם: יא (י״ט) אתך. כי עמו הם: יב (כ׳) אתך. כי עמו הם: יג (כ״א) אתך. כי עמו הם: יד (כ״ב) אתך. כי עמו הם: טו (כ״ג) אתך. כי עמו הם: טז (כ״ד) אתך. כי עמו הם: יז (כ״ה) אתך. כי עמו הם: יח (כ״ו) אתך. כי עמו הם: יט (כ״ז) אתך. כי עמו הם: כ (כ״ח) אתך. כי עמו הם: כא (כ״ט) אתך. כי עמו הם: כב (ל׳) אתך. כי עמו הם: כג (ל״א) אתך. כי עמו הם: כד (ל״ב) אתך. כי עמו הם: כה (ל״ג) אתך. כי עמו הם: כו (ל״ד) אתך. כי עמו הם: כז (ל״ה) אתך. כי עמו הם: כח (ל״ו) אתך. כי עמו הם: כט (ל״ז) אתך. כי עמו הם: ל (ל״ח) אתך. כי עמו הם: לא (ל״ט) אתך. כי עמו הם: לב (מ׳) אתך. כי עמו הם: לג (מ״א) אתך. כי עמו הם: לד (מ״ב) אתך. כי עמו הם: לה (מ״ג) אתך. כי עמו הם: לו (מ״ד) אתך. כי עמו הם: לז (מ״ה) אתך. כי עמו הם: לח (מ״ו) אתך. כי עמו הם: לט (מ״ז) אתך. כי עמו הם: מ (מ״ח) אתך. כי עמו הם: מא (מ״ט) אתך. כי עמו הם: מב (נ׳) אתך. כי עמו הם: מג (נ״א) אתך. כי עמו הם: מד (נ״ב) אתך. כי עמו הם: מה (נ״ג) אתך. כי עמו הם: מו (נ״ד) אתך. כי עמו הם: מז (נ״ה) אתך. כי עמו הם: מח (נ״ו) אתך. כי עמו הם: מט (נ״ז) אתך. כי עמו הם: נ (נ״ח) אתך. כי עמו הם: נא (נ״ט) אתך. כי עמו הם: נב (ס׳) אתך. כי עמו הם: נג (ס״א) אתך. כי עמו הם: נד (ס״ב) אתך. כי עמו הם: נה (ס״ג) אתך. כי עמו הם: נו (ס״ד) אתך. כי עמו הם: נז (ס״ה) אתך. כי עמו הם: נח (ס״ו) אתך. כי עמו הם: נט (ס״ז) אתך. כי עמו הם: ס (ס״ח) אתך. כי עמו הם: סא (ס״ט) אתך. כי עמו הם: סב (ע׳) אתך. כי עמו הם: סג (ע״א) אתך. כי עמו הם: סד (ע״ב) אתך. כי עמו הם: סה (ע״ג) אתך. כי עמו הם: סו (ע״ד) אתך. כי עמו הם: סז (ע״ה) אתך. כי עמו הם: סח (ע״ו) אתך. כי עמו הם: סט (ע״ז) אתך. כי עמו הם: ע (ע״ח) אתך. כי עמו הם: עא (ע״ט) אתך. כי עמו הם: עב (פ׳) אתך. כי עמו הם: עג (פ״א) אתך. כי עמו הם: עד (פ״ב) אתך. כי עמו הם: עה (פ״ג) אתך. כי עמו הם: עו (פ״ד) אתך. כי עמו הם: עז (פ״ה) אתך. כי עמו הם: עח (פ״ו) אתך. כי עמו הם: עט (פ״ז) אתך. כי עמו הם: פ (פ״ח) אתך. כי עמו הם: פא (פ״ט) אתך. כי עמו הם: פב (צ׳) אתך. כי עמו הם: פג (צ״א) אתך. כי עמו הם: פד (צ״ב) אתך. כי עמו הם: פה (צ״ג) אתך. כי עמו הם: פו (צ״ד) אתך. כי עמו הם: פז (צ״ה) אתך. כי עמו הם: פח (צ״ו) אתך. כי עמו הם: פט (צ״ז) אתך. כי עמו הם: צ (צ״ח) אתך. כי עמו הם: צא (צ״ט) אתך. כי עמו הם: צב (ק׳) אתך. כי עמו הם: צג (ק״א) אתך. כי עמו הם: צד (ק״ב) אתך. כי עמו הם: צה (ק״ג) אתך. כי עמו הם: צו (ק״ד) אתך. כי עמו הם: צז (ק״ה) אתך. כי עמו הם: צח (ק״ו) אתך. כי עמו הם: צט (ק״ז) אתך. כי עמו הם: ק (ק״ח) אתך. כי עמו הם: קא (ק״ט) אתך. כי עמו הם: קב (ר׳) אתך. כי עמו הם: קג (ר״א) אתך. כי עמו הם: קד (ר״ב) אתך. כי עמו הם: קה (ר״ג) אתך. כי עמו הם: קו (ר״ד) אתך. כי עמו הם: קז (ר״ה) אתך. כי עמו הם: קח (ר״ו) אתך. כי עמו הם: קט (ר״ז) אתך. כי עמו הם: ר (ר״ח) אתך. כי עמו הם: רא (ר״ט) אתך. כי עמו הם: רב (ש׳) אתך. כי עמו הם: רג (ש״א) אתך. כי עמו הם: רד (ש״ב) אתך. כי עמו הם: רה (ש״ג) אתך. כי עמו הם: רו (ש״ד) אתך. כי עמו הם: רז (ש״ה) אתך. כי עמו הם: רח (ש״ו) אתך. כי עמו הם: רט (ש״ז) אתך. כי עמו הם: ש (ש״ח) אתך. כי עמו הם: שא (ש״ט) אתך. כי עמו הם: שב (ת׳) אתך. כי עמו הם: שג (ת״א) אתך. כי עמו הם: שד (ת״ב) אתך. כי עמו הם: שה (ת״ג) אתך. כי עמו הם: שו (ת״ד) אתך. כי עמו הם: שז (ת״ה) אתך. כי עמו הם: שח (ת״ו) אתך. כי עמו הם: שט (ת״ז) אתך. כי עמו הם: ת (ת״ח) אתך. כי עמו הם: תא (ת״ט) אתך. כי עמו הם: תב (תק׳) אתך. כי עמו הם: תג (תק״א) אתך. כי עמו הם: תד (תק״ב) אתך. כי עמו הם: תה (תק״ג) אתך. כי עמו הם: תו (תק״ד) אתך. כי עמו הם: תז (תק״ה) אתך. כי עמו הם: תח (תק״ו) אתך. כי עמו הם: תט (תק״ז) אתך. כי עמו הם: תי (תק״ח) אתך. כי עמו הם: תיא (תק״ט) אתך. כי עמו הם: תיב (תר׳) אתך. כי עמו הם: תיג (תר״א) אתך. כי עמו הם: תיד (תר״ב) אתך. כי עמו הם: תיה (תר״ג) אתך. כי עמו הם: תיו (תר״ד) אתך. כי עמו הם: תיז (תר״ה) אתך. כי עמו הם: תיח (תר״ו) אתך. כי עמו הם: תיט (תר״ז) אתך. כי עמו הם: תכ (תר״ח) אתך. כי עמו הם: תכא (תר״ט) אתך. כי עמו הם: תכב (תש׳) אתך. כי עמו הם: תכג (תש״א) אתך. כי עמו הם: תכד (תש״ב) אתך. כי עמו הם: תכה (תש״ג) אתך. כי עמו הם: תכו (תש״ד) אתך. כי עמו הם: תכז (תש״ה) אתך. כי עמו הם: תכח (תש״ו) אתך. כי עמו הם: תכט (תש״ז) אתך. כי עמו הם: תל (תש״ח) אתך. כי עמו הם: תלא (תש״ט) אתך. כי עמו הם: תלב (תת׳) אתך. כי עמו הם: תלג (תת״א) אתך. כי עמו הם: תלד (תת״ב) אתך. כי עמו הם: תלה (תת״ג) אתך. כי עמו הם: תלו (תת״ד) אתך. כי עמו הם: תלז (תת״ה) אתך. כי עמו הם: תלח (תת״ו) אתך. כי עמו הם: תלט (תת״ז) אתך. כי עמו הם: תמ (תת״ח) אתך. כי עמו הם: תמא (תת״ט) אתך. כי עמו הם: תמב (תתק׳) אתך. כי עמו הם: תמג (תתק״א) אתך. כי עמו הם: תמד (תתק״ב) אתך. כי עמו הם: תמה (תתק״ג) אתך. כי עמו הם: תמו (תתק״ד) אתך. כי עמו הם: תמז (תתק״ה) אתך. כי עמו הם: תמח (תתק״ו) אתך. כי עמו הם: תמט (תתק״ז) אתך. כי עמו הם: תנ (תתק״ח) אתך. כי עמו הם: תנא (תתק״ט) אתך. כי עמו הם: תנב (תתר׳) אתך. כי עמו הם: תנג (תתר״א) אתך. כי עמו הם: תנד (תתר״ב) אתך. כי עמו הם: תנה (תתר״ג) אתך. כי עמו הם: תנו (תתר״ד) אתך. כי עמו הם: תנז (תתר״ה) אתך. כי עמו הם: תנח (תתר״ו) אתך. כי עמו הם: תנט (תתר״ז) אתך. כי עמו הם: תס (תתר״ח) אתך. כי עמו הם: תסא (תתר״ט) אתך. כי עמו הם: תסב (תתש׳) אתך. כי עמו הם: תסג (תתש״א) אתך. כי עמו הם: תסד (תתש״ב) אתך. כי עמו הם: תסה (תתש״ג) אתך. כי עמו הם: תסו (תתש״ד) אתך. כי עמו הם: תסז (תתש״ה) אתך. כי עמו הם: תסח (תתש״ו) אתך. כי עמו הם: תסט (תתש״ז) אתך. כי עמו הם: תע (תתש״ח) אתך. כי עמו הם: תעא (תתש״ט) אתך. כי עמו הם: תעב (תתת׳) אתך. כי עמו הם: תעג (תתת״א) אתך. כי עמו הם: תעד (תתת״ב) אתך. כי עמו הם: תעה (תתת״ג) אתך. כי עמו הם: תעו (תתת״ד) אתך. כי עמו הם: תעז (תתת״ה) אתך. כי עמו הם: תעח (תתת״ו) אתך. כי עמו הם: תעט (תתת״ז) אתך. כי עמו הם: תפ (תתת״ח) אתך. כי עמו הם: תפא (תתת״ט) אתך. כי עמו הם: תפב (תתתק׳) אתך. כי עמו הם: תפג (תתתק״א) אתך. כי עמו הם: תפד (תתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תפה (תתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תפו (תתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תפז (תתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תפח (תתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תפט (תתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תצ (תתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תצא (תתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תצב (תתתר׳) אתך. כי עמו הם: תצג (תתתר״א) אתך. כי עמו הם: תצד (תתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תצה (תתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תצו (תתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תצז (תתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תצח (תתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תצט (תתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תק (תתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תקא (תתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תקב (תתתש׳) אתך. כי עמו הם: תקג (תתתש״א) אתך. כי עמו הם: תקד (תתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תקה (תתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תקו (תתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תקז (תתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תקח (תתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תקט (תתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תקי (תתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תקיא (תתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תקיב (תתתת׳) אתך. כי עמו הם: תקיג (תתתת״א) אתך. כי עמו הם: תקיד (תתתת״ב) אתך. כי עמו הם: תקיה (תתתת״ג) אתך. כי עמו הם: תקיו (תתתת״ד) אתך. כי עמו הם: תקיז (תתתת״ה) אתך. כי עמו הם: תקיח (תתתת״ו) אתך. כי עמו הם: תקיט (תתתת״ז) אתך. כי עמו הם: תקכ (תתתת״ח) אתך. כי עמו הם: תקכא (תתתת״ט) אתך. כי עמו הם: תקכב (תתתתק׳) אתך. כי עמו הם: תקכג (תתתתק״א) אתך. כי עמו הם: תקכד (תתתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תקכה (תתתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תקכו (תתתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תקכז (תתתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תקכח (תתתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תקכט (תתתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תקל (תתתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תקלא (תתתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תקלב (תתתתר׳) אתך. כי עמו הם: תקלג (תתתתר״א) אתך. כי עמו הם: תקלד (תתתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תקלה (תתתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תקלו (תתתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תקלז (תתתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תקלח (תתתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תקלט (תתתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תקמ (תתתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תקמא (תתתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תקמב (תתתתש׳) אתך. כי עמו הם: תקמג (תתתתש״א) אתך. כי עמו הם: תקמד (תתתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תקמה (תתתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תקמו (תתתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תקמז (תתתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תקמח (תתתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תקמט (תתתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תקנ (תתתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תקנא (תתתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תקנב (תתתתת׳) אתך. כי עמו הם: תקנג (תתתתת״א) אתך. כי עמו הם: תקנד (תתתתת״ב) אתך. כי עמו הם: תקנה (תתתתת״ג) אתך. כי עמו הם: תקנו (תתתתת״ד) אתך. כי עמו הם: תקנז (תתתתת״ה) אתך. כי עמו הם: תקנח (תתתתת״ו) אתך. כי עמו הם: תקנט (תתתתת״ז) אתך. כי עמו הם: תקס (תתתתת״ח) אתך. כי עמו הם: תקסא (תתתתת״ט) אתך. כי עמו הם: תקסב (תתתתתק׳) אתך. כי עמו הם: תקסג (תתתתתק״א) אתך. כי עמו הם: תקסד (תתתתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תקסה (תתתתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תקסו (תתתתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תקסז (תתתתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תקסח (תתתתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תקסט (תתתתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תקע (תתתתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תקעא (תתתתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תקעב (תתתתתר׳) אתך. כי עמו הם: תקעג (תתתתתר״א) אתך. כי עמו הם: תקעד (תתתתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תקעה (תתתתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תקעו (תתתתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תקעז (תתתתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תקעח (תתתתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תקעט (תתתתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תפ (תתתתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תפא (תתתתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תפב (תתתתתש׳) אתך. כי עמו הם: תפג (תתתתתש״א) אתך. כי עמו הם: תפד (תתתתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תפה (תתתתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תפו (תתתתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תפז (תתתתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תפח (תתתתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תפט (תתתתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תצ (תתתתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תצא (תתתתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תצב (תתתתתת׳) אתך. כי עמו הם: תצג (תתתתתת״א) אתך. כי עמו הם: תצד (תתתתתת״ב) אתך. כי עמו הם: תצה (תתתתתת״ג) אתך. כי עמו הם: תצו (תתתתתת״ד) אתך. כי עמו הם: תצז (תתתתתת״ה) אתך. כי עמו הם: תצח (תתתתתת״ו) אתך. כי עמו הם: תצט (תתתתתת״ז) אתך. כי עמו הם: תק (תתתתתת״ח) אתך. כי עמו הם: תקא (תתתתתת״ט) אתך. כי עמו הם: תקב (תתתתתתק׳) אתך. כי עמו הם: תקג (תתתתתתק״א) אתך. כי עמו הם: תקד (תתתתתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תקה (תתתתתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תקו (תתתתתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תקז (תתתתתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תקח (תתתתתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תקט (תתתתתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תקי (תתתתתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תקיא (תתתתתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תקיב (תתתתתתר׳) אתך. כי עמו הם: תקיג (תתתתתתר״א) אתך. כי עמו הם: תקיד (תתתתתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תקיה (תתתתתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תקיו (תתתתתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תקיז (תתתתתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תקיח (תתתתתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תקיט (תתתתתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תקכ (תתתתתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תקכא (תתתתתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תקכב (תתתתתתש׳) אתך. כי עמו הם: תקכג (תתתתתתש״א) אתך. כי עמו הם: תקכד (תתתתתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תקכה (תתתתתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תקכו (תתתתתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תקכז (תתתתתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תקכח (תתתתתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תקכט (תתתתתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תקל (תתתתתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תקלא (תתתתתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תקלב (תתתתתתת׳) אתך. כי עמו הם: תקלג (תתתתתתת״א) אתך. כי עמו הם: תקלד (תתתתתתת״ב) אתך. כי עמו הם: תקלה (תתתתתתת״ג) אתך. כי עמו הם: תקלו (תתתתתתת״ד) אתך. כי עמו הם: תקלז (תתתתתתת״ה) אתך. כי עמו הם: תקלח (תתתתתתת״ו) אתך. כי עמו הם: תקלט (תתתתתתת״ז) אתך. כי עמו הם: תקמ (תתתתתתת״ח) אתך. כי עמו הם: תקמא (תתתתתתת״ט) אתך. כי עמו הם: תקמב (תתתתתתתק׳) אתך. כי עמו הם: תקמג (תתתתתתתק״א) אתך. כי עמו הם: תקמד (תתתתתתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תקמה (תתתתתתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תקמו (תתתתתתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תקמז (תתתתתתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תקמח (תתתתתתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תקמט (תתתתתתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תקנ (תתתתתתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תקנא (תתתתתתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תקנב (תתתתתתתר׳) אתך. כי עמו הם: תקנג (תתתתתתתר״א) אתך. כי עמו הם: תקנד (תתתתתתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תקנה (תתתתתתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תקנו (תתתתתתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תקנז (תתתתתתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תקנח (תתתתתתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תקנט (תתתתתתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תקס (תתתתתתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תקסא (תתתתתתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תקסב (תתתתתתתש׳) אתך. כי עמו הם: תקסג (תתתתתתתש״א) אתך. כי עמו הם: תקסד (תתתתתתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תקסה (תתתתתתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תקסו (תתתתתתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תקסז (תתתתתתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תקסח (תתתתתתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תקסט (תתתתתתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תקע (תתתתתתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תקעא (תתתתתתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תקעב (תתתתתתתת׳) אתך. כי עמו הם: תקעג (תתתתתתתת״א) אתך. כי עמו הם: תקעד (תתתתתתתת״ב) אתך. כי עמו הם: תקעה (תתתתתתתת״ג) אתך. כי עמו הם: תקעו (תתתתתתתת״ד) אתך. כי עמו הם: תקעז (תתתתתתתת״ה) אתך. כי עמו הם: תקעח (תתתתתתתת״ו) אתך. כי עמו הם: תקעט (תתתתתתתת״ז) אתך. כי עמו הם: תפ (תתתתתתתת״ח) אתך. כי עמו הם: תפא (תתתתתתתת״ט) אתך. כי עמו הם: תפב (תתתתתתתתק׳) אתך. כי עמו הם: תפג (תתתתתתתתק״א) אתך. כי עמו הם: תפד (תתתתתתתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תפה (תתתתתתתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תפו (תתתתתתתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תפז (תתתתתתתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תפח (תתתתתתתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תפט (תתתתתתתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תצ (תתתתתתתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תצא (תתתתתתתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תצב (תתתתתתתתר׳) אתך. כי עמו הם: תצג (תתתתתתתתר״א) אתך. כי עמו הם: תצד (תתתתתתתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תצה (תתתתתתתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תצו (תתתתתתתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תצז (תתתתתתתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תצח (תתתתתתתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תצט (תתתתתתתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תק (תתתתתתתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תקא (תתתתתתתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תקב (תתתתתתתתש׳) אתך. כי עמו הם: תקג (תתתתתתתתש״א) אתך. כי עמו הם: תקד (תתתתתתתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תקה (תתתתתתתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תקו (תתתתתתתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תקז (תתתתתתתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תקח (תתתתתתתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תקט (תתתתתתתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תקי (תתתתתתתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תקיא (תתתתתתתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תקיב (תתתתתתתתת׳) אתך. כי עמו הם: תקיג (תתתתתתתתת״א) אתך. כי עמו הם: תקיד (תתתתתתתתת״ב) אתך. כי עמו הם: תקיה (תתתתתתתתת״ג) אתך. כי עמו הם: תקיו (תתתתתתתתת״ד) אתך. כי עמו הם: תקיז (תתתתתתתתת״ה) אתך. כי עמו הם: תקיח (תתתתתתתתת״ו) אתך. כי עמו הם: תקיט (תתתתתתתתת״ז) אתך. כי עמו הם: תקכ (תתתתתתתתת״ח) אתך. כי עמו הם: תקכא (תתתתתתתתת״ט) אתך. כי עמו הם: תקכב (תתתתתתתתתק׳) אתך. כי עמו הם: תקכג (תתתתתתתתתק״א) אתך. כי עמו הם: תקכד (תתתתתתתתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תקכה (תתתתתתתתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תקכו (תתתתתתתתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תקכז (תתתתתתתתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תקכח (תתתתתתתתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תקכט (תתתתתתתתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תקל (תתתתתתתתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תקלא (תתתתתתתתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תקלב (תתתתתתתתתר׳) אתך. כי עמו הם: תקלג (תתתתתתתתתר״א) אתך. כי עמו הם: תקלד (תתתתתתתתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תקלה (תתתתתתתתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תקלו (תתתתתתתתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תקלז (תתתתתתתתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תקלח (תתתתתתתתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תקלט (תתתתתתתתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תקמ (תתתתתתתתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תקמא (תתתתתתתתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תקמב (תתתתתתתתתש׳) אתך. כי עמו הם: תקמג (תתתתתתתתתש״א) אתך. כי עמו הם: תקמד (תתתתתתתתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תקמה (תתתתתתתתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תקמו (תתתתתתתתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תקמז (תתתתתתתתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תקמח (תתתתתתתתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תקמט (תתתתתתתתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תקנ (תתתתתתתתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תקנא (תתתתתתתתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תקנב (תתתתתתתתתת׳) אתך. כי עמו הם: תקנג (תתתתתתתתתת״א) אתך. כי עמו הם: תקנד (תתתתתתתתתת״ב) אתך. כי עמו הם: תקנה (תתתתתתתתתת״ג) אתך. כי עמו הם: תקנו (תתתתתתתתתת״ד) אתך. כי עמו הם: תקנז (תתתתתתתתתת״ה) אתך. כי עמו הם: תקנח (תתתתתתתתתת״ו) אתך. כי עמו הם: תקנט (תתתתתתתתתת״ז) אתך. כי עמו הם: תקס (תתתתתתתתתת״ח) אתך. כי עמו הם: תקסא (תתתתתתתתתת״ט) אתך. כי עמו הם: תקסב (תתתתתתתתתתק׳) אתך. כי עמו הם: תקסג (תתתתתתתתתתק״א) אתך. כי עמו הם: תקסד (תתתתתתתתתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תקסה (תתתתתתתתתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תקסו (תתתתתתתתתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תקסז (תתתתתתתתתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תקסח (תתתתתתתתתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תקסט (תתתתתתתתתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תקע (תתתתתתתתתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תקעא (תתתתתתתתתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תקעב (תתתתתתתתתתר׳) אתך. כי עמו הם: תקעג (תתתתתתתתתתר״א) אתך. כי עמו הם: תקעד (תתתתתתתתתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תקעה (תתתתתתתתתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תקעו (תתתתתתתתתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תקעז (תתתתתתתתתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תקעח (תתתתתתתתתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תקעט (תתתתתתתתתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תפ (תתתתתתתתתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תפא (תתתתתתתתתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תפב (תתתתתתתתתתש׳) אתך. כי עמו הם: תפג (תתתתתתתתתתש״א) אתך. כי עמו הם: תפד (תתתתתתתתתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תפה (תתתתתתתתתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תפו (תתתתתתתתתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תפז (תתתתתתתתתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תפח (תתתתתתתתתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תפט (תתתתתתתתתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תצ (תתתתתתתתתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תצא (תתתתתתתתתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תצב (תתתתתתתתתתת׳) אתך. כי עמו הם: תצג (תתתתתתתתתתת״א) אתך. כי עמו הם: תצד (תתתתתתתתתתת״ב) אתך. כי עמו הם: תצה (תתתתתתתתתתת״ג) אתך. כי עמו הם: תצו (תתתתתתתתתתת״ד) אתך. כי עמו הם: תצז (תתתתתתתתתתת״ה) אתך. כי עמו הם: תצח (תתתתתתתתתתת״ו) אתך. כי עמו הם: תצט (תתתתתתתתתתת״ז) אתך. כי עמו הם: תק (תתתתתתתתתתת״ח) אתך. כי עמו הם: תקא (תתתתתתתתתתת״ט) אתך. כי עמו הם: תקב (תתתתתתתתתתתק׳) אתך. כי עמו הם: תקג (תתתתתתתתתתתק״א) אתך. כי עמו הם: תקד (תתתתתתתתתתתק״ב) אתך. כי עמו הם: תקה (תתתתתתתתתתתק״ג) אתך. כי עמו הם: תקו (תתתתתתתתתתתק״ד) אתך. כי עמו הם: תקז (תתתתתתתתתתתק״ה) אתך. כי עמו הם: תקח (תתתתתתתתתתתק״ו) אתך. כי עמו הם: תקט (תתתתתתתתתתתק״ז) אתך. כי עמו הם: תקי (תתתתתתתתתתתק״ח) אתך. כי עמו הם: תקיא (תתתתתתתתתתתק״ט) אתך. כי עמו הם: תקיב (תתתתתתתתתתתר׳) אתך. כי עמו הם: תקיג (תתתתתתתתתתתר״א) אתך. כי עמו הם: תקיד (תתתתתתתתתתתר״ב) אתך. כי עמו הם: תקיה (תתתתתתתתתתתר״ג) אתך. כי עמו הם: תקיו (תתתתתתתתתתתר״ד) אתך. כי עמו הם: תקיז (תתתתתתתתתתתר״ה) אתך. כי עמו הם: תקיח (תתתתתתתתתתתר״ו) אתך. כי עמו הם: תקיט (תתתתתתתתתתתר״ז) אתך. כי עמו הם: תקכ (תתתתתתתתתתתר״ח) אתך. כי עמו הם: תקכא (תתתתתתתתתתתר״ט) אתך. כי עמו הם: תקכב (תתתתתתתתתתתש׳) אתך. כי עמו הם: תקכג (תתתתתתתתתתתש״א) אתך. כי עמו הם: תקכד (תתתתתתתתתתתש״ב) אתך. כי עמו הם: תקכה (תתתתתתתתתתתש״ג) אתך. כי עמו הם: תקכו (תתתתתתתתתתתש״ד) אתך. כי עמו הם: תקכז (תתתתתתתתתתתש״ה) אתך. כי עמו הם: תקכח (תתתתתתתתתתתש״ו) אתך. כי עמו הם: תקכט (תתתתתתתתתתתש״ז) אתך. כי עמו הם: תקל (תתתתתתתתתתתש״ח) אתך. כי עמו הם: תקלא (תתתתתתתתתתתש״ט) אתך. כי עמו הם: תקלב (תתתתתתתתתתתת׳) אתך. כי עמו הם: תקלג (תתתתתתתתתתתת״א) אתך. כי עמו הם: תקלד (תתתתתתתתתתתת״ב) את

יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃ יט כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר
פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃ כ וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא
תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃
כא שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ
וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת׃ כב וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר
חִטִּים וְחַג הָאָסִף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה׃ כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה
יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
כד כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־
יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה

שפתי חכמים

ר ש"י

שהקטורה מתכפרת בקטורת: (יט) כי פטר רחם לי. נתקדש: וכל מקנך תזכר וגו'. וכל מקנך לאכר תזכר בפטר שור וגם לאכר ופטור זכר לחמשה: פטר. ר' פתיחה וכן (מלכי יז) פותר מים לחיות מדבר. תי"ו בל תזכר לשון נקבה היה מוסב על היולדת: (כ) ופטר חמור. וכל שלא נפדה הרשות בידו לכהן: תפדה בשה. מקום שה לכהן וזה חולין ביד ל' כהן ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים: וערפתו. שוברו בקוץ ן' הוא הפסיד ממון כהן לפיכך יוסיף ממונו: כל בכור בניך תפדה. ממשה סלעים פדיונו קודם שנתן (במדבר יח) ופדוין מבן חדש תפדה: ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו על מקרא דכר בפני עצמו הוא ואינו מוכח על הכתוב שאין במועד נכור לחייב פנים לחגיגה פנים לחגיגה וכהאמלו לגבי לילות לא יכלו פני ריקם מזוה עליכם להביא עולת ראייה פנים ולפי מדרש כריתות מקרא יכה הוא ומועדים לגזרה שוה נלמד על העקרו על עבד עבדי שהוא ממנה סלעים מכל מין ומין כ"פדיון נכור במכסת קדושין (דף יז): (כא) בחריש ובקציר תשבת. לפי שהכתוב מדבר וקציר ים מלכותיהו הומנים על תניס על ערב בכורים לבכורים וקציר של בכורים היולת לשולחי לשולחי בשעתים לעמוד בתוספתן מהול על הקדש (ר"ה ט) וכך מצינו שבת ימים העבוד וכוס בכורים הבאה ועבודת ו' היומים שבתורה בקציר חסוך ואין ל"ל חרים וקציר של בכורים שהרי בכך נאמר (ויקרא כג) שדך לא תזרע וגו' וי"ל שהיו עלין

אֲרֵי בֵּירְהָא דְאַבִּיבָא נְפַקְתָּא מִמִּצְרָיִם׃ יט כָּל פִּתְחָא דְּיַלְדָא וְכָל
בְּעִירָךְ תְּקַדַּשׁ בְּכוּר תּוֹר וְאִמַּר׃ כ וּבוּכְרָא דַּחֲמָרָא תִּפְרוֹק
בְּאִמַּרָא וְאִם לָא תִּפְרוֹק וְתַגְנְקִפֵּהּ כָּל בּוּכְרָא דִּבְנָיךְ תִּפְרוֹק וְלָא
יִתְחֲזוֹן קֳדָמַי רֵיקָנִין׃ כא שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תָּנוּחַ
בְּזַרְעָא וּבַחֲצָדָא תָּנוּחַ׃ כב וְחַגָּא דְּשָׁבוּעַיָּא תַּעְבֵּד לָךְ בְּכוּרֵי
חֲצַד חִטִּין וְחַגָּא דְּכַנְשָׁא בְּמִפְקָא דְּשַׁתָּא׃ כג תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוֹן
כָּל דְּכוּרָיךְ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃ כד אֲרֵי אָתְרֵךְ
עַמְמִין מִן קֳדָמָךְ וְאַפְתֵּי יָת תְּחוּמָךְ וְלָא יַחְמַד אֱנָשׁ יָת אַרְעָךְ בְּמִסְקָךְ

בעלי התוספות

(יט) כל פטר רחם לי. לפי שע"י בכת בכורות נתקדשו כל בכור ביציאתן ממצרים נכתב כאן: (כא) ששת ימים תעבוד. עבודה קרקע כדכתיב כי תעבד את האדמה. עובד אדמתו ישבע לחם: בחריש ובקציר תשבות. שהיא חשובר ועריבה לברזות. וכ"ש שאר מלאכות: (כג) את פני האדון. כבר פירשתיו באלה

שפתי הכמים

ר ש"י

נכנסה נהרים וקציר בסוזכר בו נומר לך מפ מהרים כבות לקַ קציר רבות יגיה קציר העומר שבות מעוז ודומה לה בסכה: (כב) בכורי קציר חטים. שתהא מביא כו שתי לחמים ע"מן החטים (מנחות פד): בכורי. שהיה מנחה לחבוה בנפה מן כחדם של חטים למקדש כי מנחת העומר בנפה נפסח מן השעורים היא: וחג האסיף. זמן שתהא אוסף תבואתך מן השדה בגרן. לפיסוק זו ל' הכתוב לבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך: תקופת השנה. שהוא נחזק בשנה בתחלת השנה בנפה: תקופת. ל' מסיבה והקפה: (כג) כל זכורך. כל הזכרים מבן ט' כרגע מעות בחומש ונתמעט ונפקפו יום מסך שלש פעמים ותרבע נתייב דלעמעט על מנין לאחין שבשם ועל מנין עשה שבשם: (כה) אוריש. כתרגומו אתרך וכן (דברים ג) ויורש אם החמורי ל' נרושין: והרחבתי את גבלך. ואתה רחוק מניה בשתיה ואיך יכול לראות בפני תמיד נכן אני קונע לך ש בשם רגלים בשנה השלשה וגו': לא תשחט. מ"ש הכתוב (פסחים סג): לא ילין. כתרגומו אין ניטה מועטת ש בראשו אחד מבני הכותב נעמוד שבשה: זבח חג הפסח. תמוכין: ש ומכאן אתה

אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃ כד כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי
אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃ כה לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין
לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח׃ כו רֵאשִׁית
בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי
בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ פ שביעי כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי ו הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי
אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃ כח וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים
יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב
עַל־הַלֻּחֹת אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃ כט וַיְהִי
בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ
מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃
ל וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר
פָּנָיו וַיִּרְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃ לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ
אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃

ר ש"י

שפתי חכמים

ב ביומו אלא יקריב תחר שיהיה הבאתו תדמיון יצא
ולא קח ת"ח הבאת חול דמתחלתו אפיק ליה וכה
בגיטין: ב אינו יולא ליאר דמתחלתו אפיק ליה וכה
בפסחים כי חלה פיסח מע"ב דתלינן לקולא ר"ל דכה
דכתיב הכא תזבח ומכו למיתרת ומכו הפירות שבתורן
מחייב לכהן. בכורים חלה דוקא מז' המינים בלבד
כדילפינן מפ"ב בחרת בהן: ד דק"ל דגז' המינים
חביב נמי דגם דרכם ליטי פרי וכמורים בהם יפה
תדאתר משמע דוקא פרי ומתרת הוא דגם מעורים
בפירות נמי פרי: ה ר"י לה כתב הוא דוקא לגלח
ס"ם אבל שלמי יחיד וכה דוקא בחלב אחת להפיק פיקו
שתין ואחת תלב נתי שיעור"ל: בסמוך: ו וכה ר' שמעון
גבי כבד בחלב ג' פסוקים בחלבים והלחם יוצר אבל
חיסורים שבהלחם שבתוכן הביא כאן ג' לחלבים וכולן כאן
לחלבים ובהלחם: ז"ל דבר בכר בחלב הוא בתלבים של בהמה
חה שחיטה וכה בחלבים של חגיגה שבחוך גרונו בחלבה
עב לה כ' בו ג' לחלבים מיבעיל גם בהמה מבח"ב בשאר
חלבים הוא: ז דאי לא הוי משמע לגלח בשלמים
ת' גרי פעם הייתי לומר שבשלמי יחיד דוקא גרי פעם
דמלשון שנאמרו בשלמים לבד אם בכמה פעמים ג' פסוקים
שלח ת"ח אין מלמדין וכיצד דלא גרי כאן כאן דכתיב פסח כל יונקים בשבעת: ח דחלב פרשת

לְאִתַּחֲזָאָה קֳדָם יְיָ אֱלָקָךְ תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא׃ כה לָא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ
דְּמָא דְּנִכְסַת חַגָּא דְּפִסְחָא׃
וְלָא יְבִיתוּן לְצַפְרָא בַּר מִסְּדַּר בְּרָא נִכְסַת חַגָּא דְּפִסְחָא׃
וּרֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ אֱלָקָךְ לָא תֵיכְלוּן
בִּשַּׁר בְּחָלְבָ׃ כו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב לָךְ יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי
עַל מֵימַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין גְּזִירִית עִמָּךְ קְיָם עִם יִשְׂרָאֵל׃ כח וַהֲוָה תַמָּן
קֳדָם יְיָ אַרְבְּעִין יְמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא לָא אֲכַל וּמַיָּא לָא שָׁתֵי
וּכְתַב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָמֵי קְיָמָא עֲשָׂרָא פִּתְגָמִין׃ כט וַהֲוָה כַּד נְחַת
מֹשֶׁה מִטּוּרָא דְסִינַי וְתַרְוֵין לוּחֵי סָהֲדוּתָא בִּידָא דְמֹשֶׁה בְּמֵחֱתֵהּ מִן
טוּרָא וּמֹשֶׁה לָא יְדַע אֲרֵי קְרֵן זִיו עַקְרָא דְאַפּוֹהִי בְּמַלָּלוּתֵהּ עִמֵּהּ׃
ל וַחֲזָא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה וְהָא קְרֵן זִיו עַקְרָא דְאַפּוֹהִי
וְדַחִילוּ מִלְּאִתְקָרְבָא לְוָתֵהּ׃ לא וּקְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ לְוָתֵהּ אַהֲרֹן
וְכָל רַבְרְבֵיָא בְּכְנִשְׁתָּא וּמַלֵּל מֹשֶׁה עִמְּהוֹן׃ לב וּבָתַר כֵּן אִתְקָרִיבוּ

ר ש"י

זמשפטים: (כו) לא תבשל וגו'. כבר
אירשתיו: (כז) כתב לך את הדברים
האלה. האמורים בפרשה זו הנני גורש
מפניך וגו': כי על פי הדברים האלה.
שלא תלכו אחרי אלהים אחרים וישלא
תכרות ברית לישוב הארץ ולא להתחתן
בם ולעלות לרגל: (כח) ויכתב על
חלוחות. שכן אמר למעלה וכתבתי על הלוחות הראשונים:
לישון הוד והמדמהי לקרני ראם קרניו אינו אלא שנות. כי שתי מחלוקות הם

שפתי חכמים

ת תחזוקת מ ביום הכפורים: כי קרן. לשון
קרנים שהשור מנגיח ונותן כחין קר
מכחן זמה מצא לקרני המזבח ר' רחמיהו
אמרו מן המערה שתחן בקב"ה ידו על פניו
בגת (שמות לג) ושמותי כפי: (ל) ויראו
מגשת אליו. כל זולתם כמה גדול כמה
על עבירה שעד שלא פשטו ידיהם בעגירה
מה תומר (שמות כד) ומולתם בבוד ה'
כלם תוכלה גרתם הסר לעיני כני ישראל
ולא יהיו ולא מזדעזעים ומעשו את
שעגלתם מקרני הזבח על מה היו מרגישים
ומזדעזעים: (לא) הנשיאים בעדה.
שהיו טעוה: וידבר משה אליהם. שהיותו על מקום ונשון כוום כ כל כשרן
קוס

בעל התוספות

כוים טוב: (כו) כי על פי הדברים האלה. יסמיך
ויכי עם כל הדברים יום ויאמר שבשבע ביים
שבעל פה שהם ב' מ"ת: כי על פי הדברים האלה
כתבי אחר ביים. הני דברים שבעל פה. פ' הדברים
האלה דחתי אחר ביים. פ"ם בגי' התלמוד: (כח)
קרן עור פניו. חסר נקודות פיום מוכיחים דפי עניים
תוספות מכחיבים הלוחות זה לקרון (ק"ם) מכני ו
וכה חיבון (צוזי) (תהקון ג') פ"ם פיום:

חסלת פרשת כי תשא

לב וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי: מפטיר לג וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר
אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה: לד וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה
לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה: לה וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־
הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: ססס קל"ש · תגמ"ל סי

ומעטירין ויהי ימים רבים נמלכים ח' סימן י"ח

ר ש"י

(לב) ואחרי כן נגשו · לתר תרומי הוא בגמרא (כתובות כב) סוי לבנו שלמד נזקים מוב ומלמד ספרים מו ועוד בכתובות הוה קא מכוס לתפה בשן שהלכה ליבמתו · הנו דבנן כיעל סדר הנעשה מפה סיפ לומד מפי הגבורה נכנס היינו כנגד ספרוף וכיס העיניים ולבעוד שהיו מפה פרקו נפתלק תיכף ומיד ו' נשמעו מפה נכנסו בניו ואהרן ונשיאי העדה לפניו ואחר כך נגשו כל ישראל ונצטוו נפעה שהיה מדבר עמהם ואחר כך ישב ולמעוד ליומן ישראל ונפעה שהמקום נדבר עמו פד נלמד ואחר כך נתמל לבניהם ואחיהם וכו' ונכנסו ונלמדו מפה פרקים נפתלקו זקנים בני ישראל · וזהו קרני קהוד נפניו · ונכנסו מהתלק מהם: (לה) והשיב משה את המסוה על פניו עד באו לדבר אתו · ונכנסה לדבר עמו נטעל מעל פניו:

הפלת פרשת כי תשא

ג' עשין תשא יס נפ ט' מלות לנגעה פנין והמנפה לחוק: לשון
קנ מנה זה יתנו נחצית השקל · לקוטן כיה"ג:
קז שו ורחצו כהנים ממנו ידיהם ורגליהם · לעבודה · פיסק ג"ש:
קח סו ועשית שמן משחת קודש · ליכור בוה"ג:
קט על בשר אדם לא יסך · כיס בכל מקום ובכל זמן ובנפך: סג
קי ובמכהנתו לא תעשה · כיס · בכל מקום ובכל זמן סו
קיא והקטרת לא תעשה להריח · כיס · בכל מקום ובכל סו
קיב פן חבדית ברית · בעה נהנה ולפטום פפקורנוס ס"ג ולוקה · בה"א ובכ"א א"ע: סר
קיג מה בחדיש ובקציר תשבות · בשניטים בחיי ע"ש ע' (שכ"ו):
קיד לא תבשל · זה לא תחול כל כשר בחלב ולוקה · בכל מקום ובכל זמן ג"ש: ם

כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפַקְּדִנוּן יָת כָּל דִּי כַלֵּל יְיָ עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינָי:
לג וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה כְּלַלָּא עִמְּהוֹן וִיהַב עַל אַפּוֹהִי בֵּית אַפַּי: לד וְכַד
עָלֵל מֹשֶׁה לָקֳדָם יְיָ לְמַלָּלָא עִמֵּהּ אַעְדֵּי יָת בֵּית אַפּוֹהִי עַד מִפַּקֵּהּ
נָפֵק וּמְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי מְתְפַּקֵּד: לה וַחֲזַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יָת אַפֵּי מֹשֶׁה אֲרֵי קְנֵי זִיו יְקָרָא דְאַפֵּי מֹשֶׁה וְאָתֵב מֹשֶׁה יָת בֵּית
אַפַּי עַל אַפּוֹהִי עַד דְּעָלֵל לְמַלָּלָא עִמֵּהּ:

ר ש ב"ם

רוב תיבות שבתורה וגם מנחם כן · ושני גזרות · וכן פתר דונש והדין עמו:
ירש: (לג) את כל אשר דבר ה' אתו · יסיר את המסוה · ודבר בגילוי פניה
שלפני העגל כל מה שכתוב בפ' תרומה · לישראל את אשר יצוה (שמ"ב חוזו
עד כי בשש משה וכל האמור בפ' זו: · ומתכסה במסוה לדבר עם שכינה:
(לד) מסוה · בגד הקרוי קן וחע"ז בו · (להז) עד באו לדבר אתו · עם השכינה
עיקר כמו וי"ו של מקיה ישראל · וגם חוזר ומתגלה:
א"ע של סותה עיקר ושני מלבושים הם · חסלת כי תשא סיעוד רבינו שמואל

הפטרת כי תשא כמנהג האשכנזים (במ"א סימן יח)

יח יְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר יְהוָה הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית
לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֵה אֶל־אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:
וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּהוּ לְהֵרָאוֹת אֶל־אַחְאָב וְהָרָעָב חָזָק בְּשֹׁמְרוֹן: וַיִּקְרָא אַחְאָב
אֶל־עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה מְאֹד:
וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה נְבִיאִים
וַיַּחְבִּיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וְכִלְכְּלָם לֶחֶם וָמָיִם: וַיֹּאמֶר אַחְאָב
אֶל־עֹבַדְיָהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־כָּל־מַעְיְנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל־הַנְּחָלִים אוּלַי
נִמְצָא חָצִיר וּנְחָיֶה סוּס וָפֶרֶד וְלוֹא נַכְרִית מֵהַבְּהֵמָה: וַיַּחְלְקוּ לָהֶם
אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבֹר־בָּהּ אַחְאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבַדּוֹ וְעֹבַדְיָהוּ הָלַךְ
בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבַדּוֹ: וַיְהִי עֹבַדְיָהוּ בַּדֶּרֶךְ וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ לִקְרָאתוֹ וַיַּכִּרֵהוּ
וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאַתָּה זֶה אֲדֹנִי אֵלִיָּהוּ: וַיֹּאמֶר לוֹ אֲנִי לֵךְ
אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ: וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי כִּי־אַתָּה נֹתֵן אֶת־
עַבְדְּךָ בְּיַד אַחְאָב לַהֲמִיתֵנִי: חי ו יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם־יֶשׁ־גּוֹי וּמַמְלָכָה

אשר

אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם לְבַקְּשֶׁךָ וַאֲמַרְתֶּן אַיִן וְהִשְׁבִּיעַ אֶת־הַמַּמְלָכָה
וְאֶת־הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאֶךָּה: וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלִיָּהוּ: וְהָיָה אֲנִי ׀ אֵלֵךְ מֵאִתָּךְ וְרוּחַ יְהוָה ׀ יִשָּׂאֲךָ עַל־אֲשֶׁר לֹא־
אֵדָע וּבָאתִי לְהַגִּיד לְאַחְאָב וְלֹא יִמְצָאֲךָ וַהֲרָגָנִי וְעַבְדְּךָ יָרֵא אֶת־
יְהוָה מִנְּעֻרָי: הֲלֹא־הֻגַּד לַאדֹנִי אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בַּהֲרֹג אִיזֶבֶל אֵת
נְבִיאֵי יְהוָה וָאַחְבִּא מִנְּבִיאֵי יְהוָה מֵאָה אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ
בַּמְּעָרָה וַאֲכַלְכְּלֵם לֶחֶם וָמָיִם: וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ
הִנֵּה אֵלִיָּהוּ וַהֲרָגָנִי: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ חַי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי
לְפָנָיו כִּי הַיּוֹם אֵרָאֶה אֵלָיו: וַיֵּלֶךְ עֹבַדְיָהוּ לִקְרַאת אַחְאָב וַיַּגֶּד־לוֹ
וַיֵּלֶךְ אַחְאָב לִקְרַאת אֵלִיָּהוּ: וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחְאָב אֶת־אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר
אַחְאָב אֵלָיו הַאַתָּה זֶה עֹכֵר יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר לֹא עָכַרְתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל
כִּי אִם־אַתָּה וּבֵית אָבִיךָ בַּעֲזָבְכֶם אֶת־מִצְוֹת יְהוָה וְתֵלֶךְ אַחֲרֵי
הַבְּעָלִים: וְעַתָּה שְׁלַח קְבֹץ אֵלַי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַר הַכַּרְמֶל
וְאֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע
מֵאוֹת אֹכְלֵי שֻׁלְחַן אִיזֶבֶל:

כאן מתחילין הספרדים והאיטליאני

וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר
הַכַּרְמֶל: וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־מָתַי אַתֶּם
פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל
לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־הָעָם אֲנִי
נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ:
וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וְיְנַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־
הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה ׀ אֶת־הַפָּר הָאֶחָד וְנָתַתִּי עַל־
הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים: וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם־
יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם

מצודת ציון ויפסחו: ועבד: ויכלכל: ויבחרו: ינתחוהו: ויעשו: מעבים: כאחרונים: ויקראו:
ויקבצו: ע' שניות הכתוב: כמשפטם: כמנהגם: כאחרונים: מל' תיב: ויזבחו: משם
משפט כאחרונים: קבץ: הלאה: הכרום: ע' שבועה ועלים: תעלם: התעיב: ויערך: ע' פרוד:
עתים: ע' לעקים: ולע' שפיה:

יֹאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפַּר־
הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא
תָשִׂימוּ: וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל
מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשֶׂה: וַיְהִי בַּצָּהֳרַיִם וַיְהִתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר
קִרְאוּ בְקוֹל גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שֵׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ
אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיֵקָץ: וַיִּקְרְאוּ בְקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בָּחֲרָבוֹת
וּרְמָחִים עַד־שָׁפְכָה־דָם עֲלֵיהֶם: וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד
לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב: וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְכָל־
הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הֶהָרוּס:
וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר
הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ: וַיִּבֶן אֶת־הָאֲבָנִים
מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זָרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ:
וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּח אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים: וַיֹּאמֶר מִלְאוּ
אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ
וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ: וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה
מִלֵּא־מָיִם: וַיְהִי ׀ בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל
וַאֲנִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרֶיךָ עָשִׂיתִי אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: עֲנֵנִי יְהוָה
עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה
הָסַבְתָּ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית: וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה
וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה
לָקָחָה: וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים

תקוף רפה יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

לה א וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לַעֲשֹׂת אֹתָם׃ ב שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה
בוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃ ג לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם
בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ פ ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃ ה קְחוּ מֵאִתְּכֶם
תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה
זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ ו וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
וְעִזִּים׃ ז וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃
ח וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃
ט וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃ י וְכָל־חֲכַם־
לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ יא אֶת־

רש"י

(א) ויקהל משה · למחרת יוה"כ אכשירד מן ההר וכוא׳ ג׳ הפעיל שאינו אוסף אנשים בידים באלא הן נאספים על פי דבורו ותרגומו גואכניש׃ (ב) ששת ימים · הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן דלומר שאינו דוחה את השבת׃ (ג) לא תבערו אש · (סנהדרין לה · יבמות ו) יש מרבותינו אומרים הבערה הללאו יצאת ווי"א לחלק ז יצאת׃ (ד) זה הדבר אשר צוה ה׳ · לי חלאמר לכם׃ (ה) נדיב לבו · על שם שלבו נדבו קרוי טנדיב לב כבר פירשתי נדבת המשכן ומלאכתו במקום צוואתם׃ (יא) את המשכן · יריעות התחתונות יהנראות בתוכו קרוים משכן׃ את אהלו·

שפתי חכמים

א דלעיל כתיב בירדת משה מהר וגו׳ וזה היה ביום הכיפורים והוא קאי עליו דבא אחריו מיד [illegible]

א וְאַכְנֵשׁ מֹשֶׁה יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לְהוֹן אִלֵּין פִּתְגָּמַיָּא דִּי פַקֵּיד יְיָ לְמֶעְבַּד יָתְהוֹן׃ ב שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבֵד עֲבִידְתָּא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְהֵי לְכוֹן קוּדְשָׁא שַׁבָּא שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ כָּל דְּיַעְבֵּד בֵּהּ עֲבִידְתָּא יִתְקְטִיל׃ ג לָא תְבַעֲרוּן אֶשָּׁתָא בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא׃ ד וַאֲמַר מֹשֶׁה לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ לְמֵימָר׃ ה סָבוּ מִנְּכוֹן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ כֹּל דְּיִתְרְעֵי לִבֵּהּ יַיְתֵי יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וּנְחָשָׁא׃ ו וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ וּמַעְזֵי׃ ז וּמַשְׁכֵי דִדְכְרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁכֵי דְסַסְגּוֹנָא וְאָעֵי שִׁטִּין׃ ח וּמִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא וּבוּסְמַיָּא לִמְשַׁח רְבוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃ ט וְאַבְנֵי בוּרְלָא וְאַבְנֵי אַשְׁלָמוּתָא לְשַׁקָּעָא בְּאֵפוֹדָא וּבְחוּשְׁנָא׃ י וְכָל חַכִּימֵי לִבָּא בְּכוֹן יֵיתוֹן וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל דִּי פַקֵּיד יְיָ׃ יא יָת מַשְׁכְּנָא יָת פְּרָסֵהּ וְיָת חוּפָאֵהּ יָת פּוּרְפּוֹהִי וְיָת

רשב"ם

(א) ויקהל משה · לקחת מכל אחד לגלגלת · וגם להזהירם על מלאכת המשכן׃ (ג) לא תבערו אש · לפי שבימים טובים כתיב אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושם הותרה הבערת אש לאפות ולבשל · אבל בשבת כתיב את אשר תאפו אפו מבעוד יום · ואת אשר תבשלו בשלו לכך מזהיר כי בשבת לא תבערו אש למלאכת אוכל נפש וכ"ש שאר מלאכות שאסורים אפי׳ ביום טוב׃ (ח) ולקטרת · לצורך קטורת

בעל הטורים

(א) כתיב [illegible]

שפתי חכמים

[illegible]

הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קַרְשָׁיו
אֶת־בְּרִיחוֹ קרי בריחיו כתי אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו : יב אֶת־
הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ : יג אֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים :
יד וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן
הַמָּאוֹר : טו וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח
הַמִּשְׁכָּן : טז אֶת ו מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחשֶׁת אֲשֶׁר־
לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ : יז אֶת
קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת הַמָּסָךְ שַׁעַר־
הֶחָצֵר : יח אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־
מֵיתְרֵיהֶם : יט אֶת־בִּגְדֵי הַשָּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן : כ וַיֵּצְאוּ כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה : שני כא וַיָּבֹאוּ כָּל־אִישׁ
אֲשֶׁר־נָשָׂאוֹ לִבּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת־
תְּרוּמַת יְהוָה לִמְלֶאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּלְכָל־עֲבֹדָתוֹ וּלְבִגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ : כב וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל־הַנָּשִׁים כֹּל ו נְדִיב לֵב

שפתי חכמים

ר ש"י

הוא לכל יכיעות עוים כהעשוי לגג : ואת מכסהו . מכסה עורות תיעים ל והתחתים :
(יב) ואת פרכת המסך . פרוכת המהיעים . כל דבר המגין בין למעלה בין מכנגד קרוי מסך וסכך וכן (לעיל ג) סכה בעדו . (סוטע ג) המגי עך לת דרכך :
(יג) לחם הפנים . בכר פירשתיו על כם סביו עו פנים ג לבלן ולבלן סביס עשוי כמין

דִּפּוּחֵי יָת עַבּוּדֵי וְיָת עַמּוּדוֹהִי וְיָת סַכּוּהִי : יב יָת אֲרוֹנָא וְיָת
אַרְיוֹהֵי יָת כַּפֻּרְתָּא וְיָת פָּרְכְתָא דְּפָרְכָא : יג יָת פָּתוֹרָא וְיָת אַרְיוֹהִי
וְיָת כָּל מָנּוֹהִי וְיָת לְחֶם אַפָּיָא : יד וְיָת מְנָרְתָּא דַּאֲנָהֲרוּתָא וְיָת מָנָאָה
וְיָת בּוּצִינָהָא וְיָת מִשְׁחָא דַּאֲנָהֲרוּתָא : טו וְיָת מַדְבְּחָא דְקְטֹרֶת
בּוּסְמַיָּא וְיָת אַרְיוֹהִי וְיָת מִשְׁחָא דְרִבּוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וְיָת
פָּרְכָא דְתַרְעָא לְתָרַע מַשְׁכְּנָא : טז יָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת סָרָגָא
דְנְחָשָׁא דִילֵהּ יָת אַרְיוֹהִי וְיָת כָּל מָנּוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ :
יז יָת סָרְדֵי דַרְתָּא יָת עַמּוּדוֹהִי וְיָת סַכְּוֵהָא וְיָת פָּרְכָא דְתָרַע דַּרְתָּא :
יח יָת כֹּסְבֵי מַשְׁכְּנָא וְיָת כֹּסְבֵי דְדַרְתָּא וְיָת אֲטוּנֵיהוֹן : יט יָת לְבוּשֵׁי
שְׁמוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא וְיָת
לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא : כ וּנְפָקוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן קֳדָם
מֹשֶׁה : כא וַאֲתוֹ כָּל גְּבַר דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ וְכֹל דִּי אִשְׁתַּלְמַת רוּחֵהּ וַהֲווֹ
אַיְתִיאוּ יָת אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לַעֲבִידַת מַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכָל פָּלְחָנֵהּ
וּלְלִבּוּשֵׁי קוּדְשָׁא : כב וּמִיתַן גְּבַרַיָּא עַל נָשַׁיָּא כֹּל דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ
אַיְתִיאוּ שִׁירַיִן וְשִׁבְכִין וְעִזְקִן וְכִחוּדְ כָּל מָן דְּדַהֲב וְכָל גְּבַר דִּי אֲרִים

ר ש"י

תביאו הסמים : (טז) לשרת בקדש . (כא) למלאכת אהל מועד . ירושת לכסות כלי המשכן בעת שנוסעים : המשכן והארונות ולכל קלעי החצר וכל

שפתי חכמים

סמכון וכפרשות נקוטין כאן : ואת שכן חמאור . לפ הוא נרון מכמי לב' שהוא משוש מאהר במיעס כמו שמשוס במנחות מנגנו כרתם הוזת והוא כתיב וכך :
(טו) מסך הפתח . ויליך שלפני המזבח שלא היו שם קרשים ולא יריעות : (יז) את עמדיו ואת ארניה . הכי מאי קרוי כאן ל' זכר ול' נקבה וכן בכרים הרבה : ואת מסך שער החצר . ויליך פרוש לגד כמזרח שעריס לאת למעלה על רוחב שהלר סהיס ממעיס רחב וכשומין היתה לגד לפון ט"ו לאמה וכן לדרום שלא (שמות כז) ומשום שעריס לאת קלעים לכאן : (יח) יתדת . לתקוע ולקשור בהם סוכי מיריעות שלין עליו יהיו ברות : מיתריהם . הכליס לקשור : (יט) בגדי השרד . לכבוד לאהרן ובניו להשמש בהם סילוק מכעות : (כב) על הנשים . עם הנשים ומוסיפין עליהם (מה שהתנדבו הנשים על כפיהן) ומתנדבים ויביאו הנשים והיו גבריה כמו שמתנדב לעיל מיעט רק מתנדב ומיעטן : ו"ל בהביאו את ומה נעשה על הנשים כתב"י כם"ו על טוו הם העזים) : חח . הוא הכסוי של זהב שעוה נתון על הארון "והוא כלאיל : וכובעו . כלי זהב הוא ניתן בראש לוהו

חֻבְּיאוּ חָח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל־כְּלֵי זָהָב וְכָל־אִישׁ
אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב לַיהוָה: כג וְכָל־אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא
אִתּוֹ תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים הֵבִיאוּ: כד כָּל־מֵרִים תְּרוּמַת
כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה וְכֹל אֲשֶׁר נִמְצָא
אִתּוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל־מְלֶאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ: כה וְכָל־
אִשָּׁה חַכְמַת־לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מַטְוֶה אֶת־הַתְּכֵלֶת
וְאֶת־הָאַרְגָּמָן אֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: כו וְכָל־
הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֹתָנָה בְּחָכְמָה טָווּ אֶת־הָעִזִּים:
כז וְהַנְּשִׂאִם הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים
לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן: כח וְאֶת־הַבֹּשֶׂם וְאֶת־הַשֶּׁמֶן לְמָאוֹר וּלְשֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: כט כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב
לִבָּם אֹתָם לְהָבִיא לְכָל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת
בְּיַד־מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לַיהוָה: פ שלישי שני

כאן מתוקנין ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה
בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה: לא וַיְמַלֵּא
אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:
לב וְלַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשֹׂת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:

ר ש ב"ם

שפתי חכמים

עיין ושל למידין מראנים כמי מוכין ופיוסבן על תנו
רשעה שהוא מקשה על עזה: פ דק"ע על פיוסבו
דמשמע שהוא כשלם לנדנו מהוא ולפ"ז נמוכו
נקוד לכן הקדם לפי שלן כי אלא מעלה על השלום
נכן מצות ומכוונים וכו': צ' יש מקשים למה פרנב רש"י
פ' ועיש ש"ל: ניישב היש עוד להקשות על דברי רש"י
שם' דקרת לו תו קלמר לנל מכון דהכי קאמר
דוקא מי שיש לו כל הכלים יכיה ומי שאין לו כל
מכלים לא יכיה ועפ"ז ניישב מסני שלין נו הנה אין

תתר

ר ש ב"ם

מקום לנאמר ולכוונינו פירשו פ"ם כומז כלן
מקום ומ: (כג) וכל איש אשר נמצא
אתו. הכלת לו מהנמן לו חוזעת שני לו
עזכות מיעים לו מחשים: (כד) מרים. מ"ם
(כה) טוו את העזים. (פסח נמ) מיש
סיתה לומות יהיכם מעשל נגי העזים מן
טווין לוחם: (כז) והנשאם הביאו.

ר

אַרְעוֹת דַּהֲבָא קֳדָם יְיָ: כג וְכָל גְּבַר דְּאִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ תְּכֶלָא וְאַרְגְּוָנָא
וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ וְמַעְזֵי וּמַשְׁבֵי דְּכָרֵי מְסַמְּקֵי וּמַשְׁבֵי סַמְּקוּנָא
אַיְתִיאוּ: כד כָּל דָּאֲרִים אֲרַמּוּת כַּסְפָּא וּנְחָשָׁא אַיְתִיאוּ יָת אַפְרְשׁוּתָא
קֳדָם יְיָ וְכֹלְהֵי אִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ אָעֵי שִׁטִּין לְכָל עֲבִידַת פֻּלְחָנָא אַיְתִיאוּ:
כה וְכָל אִתְּתָא חַכִּימַת לִבָּא בִּידָהָא מָעְזָלָא וּמַיְתִין כַּד עָזְלָא יָת הִכְלָא
יָת אַרְגְּוָנָא יָת צִבְעָא זְהוֹרִי וְיָת בּוּצָא: כו וְכָל נְשַׁיָּא דְּאַתְרָעֵי לִבְּהָן
עִמְּהָן בְּחָכְמְתָא עָזְלָן מַעְזֵי: כז וְרַבְרְבַיָּא אַיְתִיאוּ יָת אַבְנֵי בוּרְלָא
יָת אַבְנֵי אֲשְׁלוּמְתָא לְשַׁקְעָא בְּאֶפּוֹדָא וּבְרִהוֹשְׁנָא: כח וְיָת בּוּסְמָא
וְיָת מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא וּלְמִשְׁחָא דְּרְבוּתָא וְלָקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא: כט כָּל
גְּבַר וְאִתְּתָא דְּאִתְרָעֵי לִבְּהוֹן לְאַיְתָאָה לְכָל עֲבִידְתָא דִּי פַקֵּד
יְיָ לְמֶעְבַּד בִּידָא דְּמֹשֶׁה אַיְתִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִדְבְתָא קֳדָם יְיָ: וַאֲמַר
מֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲזוֹ דְּרַבִּי יְיָ בְּשׁוּם בְּצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַר חוּר
לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה: לא וְאַשְׁלֵם עִמֵּהּ רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בְּחָכְמְתָא
בְּסוּכְלְתָנוּ וּבְטַרְעָא וּבְכָל עֲבִידָא: לב וּלְאַלָּפָא אֵימְנָנִין לְמֶעְבַּד

בעל הפורים

יצילוס ס' אלא יבית מכל מיש ט הכא מיש מנוסף:
נכי יצילוס בנוסטרות לב הוא וכולי: (כג) וכוכתם
כ' פנה חסר וכב פוחם וגו וכנכיהים (יכוכב ס"ב)
פלא לו שנאמלו בעזים כמכני לכן חסר לכן פוחם
שהיהו לכשים כין בשנים וכו' לפוכו וגד לכן הוא
פלא דמלא וכשאם הביאו יוכולפי ובנוסף
היהילו מלמון מפלא נשיהים (שמות קנ"ם): (ל) ראו
קרא כ' אלא מכפירין פנוס על כלנוי לנוס שנאמר:

שפתי חכמים

תחר ומקרא קאחר מכל מיש תסר יהנו לנו הקרא
תחיתה תע"ר ו"ל מכוב שמלינו כי ג' מינים כלנו
לסיירי מלוס ותרגמו וחלופם שי שנאמר תם לם
מיוע כנל פלוכת הסכר וכנכרי ס"ב וכ. עכוסם מיוס
מתרגמים ושרוס מחשים שנאמרים יחסרי עבו מכוסה
נאלו שני שני שנ"ם בנ שנ"ם ס"ב פרשת כל מי
(שמות ע) והמלוכה סיסם דים למלו
שנאמר מכ מלינו לעכוסת כניהו לם לכני
שנאמר וגו' לכן התגדנו כתוכה כמוכה
ומכוכה כתיב: (ל) חור. כפר של

רש"י ס"ב ושיש כיון למלמת דפשיטא הוא ביצלאל נכדה ושור נכדו וגו' שוו לם
כפיים דמשמע שקיבל לם הכיוס נכד כניהו ומפסיק לם הוא מיוס נכד נכדו

לג וּבַחֹרֶשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֹרֶשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־
מְלֶאכֶת מַחֲשָׁבֶת: לד וּלְהוֹרֹת נָתַן בִּלְבּוֹ הוּא וְאָהֳלִיאָב
בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן: לה מִלֵּא אֹתָם חָכְמַת־לֵב לַעֲשׂוֹת
כָּל־מְלֶאכֶת חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאֹרֵג עֹשֵׂי כָּל־מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחֲשָׁבֹת:
לו א וְעָשָׂה בְצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל ו אִישׁ חֲכַם־לֵב אֲשֶׁר
נָתַן יְהוָה חָכְמָה וּתְבוּנָה בָּהֵמָּה לָדַעַת לַעֲשׂת אֶת־כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה: ב וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה אֶל־בְּצַלְאֵל וְאֶל־אָהֳלִיאָב וְאֶל כָּל־אִישׁ חֲכַם־לֵב
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חָכְמָה בְלִבּוֹ כֹּל אֲשֶׁר נְשָׂאוֹ לִבּוֹ
לְקָרְבָה אֶל־הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ: ג וַיִּקְחוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה
אֵת כָּל־הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִמְלֶאכֶת
עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשֹׂת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר: ד וַיָּבֹאוּ כָּל־הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֵת כָּל־
מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ־אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־הֵמָּה עֹשִׂים:
ה וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַרְבִּים הָעָם לְהָבִיא מִדֵּי
הָעֲבֹדָה לַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ: ו וַיְצַו
מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אַל־יַעֲשׂוּ־
עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא:
ז וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַיָּם לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ

שפתי חכמים

לג ס"ב לא לרוץ לפרש דבש ושמים לעבוד בת. ק"ע
נפש לא יחסר תולת עד הור תו לא קיל תנא כוללו
בן ס"ת לעצה יכוונו. ומשרץ תור נגוס בל מריס סיב
פניפס

ר ש "י

מריס קהיוס: (לד) ואהליאב. מכבנו דן
מן כיהודון בסבכוטים מכני הסבמוות והבוהן
במקום לגבולתו למלכת המעבן וסוף
מגדול

פַּדְהֲבָא וּבְכַסְפָּא וּבְנְהָשָׁא: לג וּבְאוֹמָנוּת אָבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא
וּבְנַגָּרוּת אֲעָא לְמֶעְבַּד בְּכָל עֲבִידַת אוּמָנוּן: לד וּלְאַלָּפָא יְהַב בְּלִבֵּהּ
הוּא וְאָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דָּן: לה אַשְׁלֵם עַמְּהוֹן חַכִּימוּת
לְבָא לְמֶעְבַּד כָּל עֲבִידַת נַגָּר וְאָמָּן וְצַיָּר בְּתִכְלָא וּבְאַרְגְּוָנָא בְּצֶבַע
זְהוֹרִי וּבְבוּצָא וּמְחֵי עֲבִידָא כָּל עֲבִידָא וּמַלְפֵי אוּמָנוּן: א וְיַעֲבֵד בְּצַלְאֵל
וְאָהֳלִיאָב וְכָל גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּיהַב יְיָ חָכְמָא וְסוּכְלְתָנוּתָא בְּהוֹן
לְמִדַּע לְמֶעְבַּד יָת כָּל עֲבִידַת פָּלְחַן קוּדְשָׁא לְכֹל דִּי פַקֵּד יְיָ: ב וּקְרָא
כּשֶׁה לְבְצַלְאֵל וּלְאָהֳלִיאָב וּלְכָל גְּבַר חַכִּים לִבָּא דִּיהַב יְיָ חָכְמְתָא
בְּלִבֵּהּ כָּל דְּאִתְרְעֵי לִבֵּהּ לְמִקְרַב לְעִבְדְּתָא לְמֶעְבַּד יָתָהּ: ג וְנְסִיבוּ
מִן קֳדָם מֹשֶׁה יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא דִּי אַיְתִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעִבִידַת
פָּלְחַן קוּדְשָׁא לְמֶעְבַּד יָתָהּ וְאִנּוּן מַיְתַן לֵהּ עוֹד נְדָבְתָא בְּצַפְרָא
בְּצַפְרָא: ד וְאָתוּ כָּל חַכִּימַיָּא דְּעָבְדִין יָת כָּל עֲבִידַת קוּדְשָׁא גְּבַר
גְּבַר מֵעֲבִדְתֵּהּ דַּאֲנוּן עָבְדִין: ה וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר מַסְגְּנִין עַמָּא
לְאַיְתָאָה כְּסַת פָּלְחָנָא לְעִבְדָּתָא דְּפַקֵּד יְיָ לְמֶעְבַּד יָתָהּ: ו וּפְקֵד
מֹשֶׁה וְאַעְבְּרוּ כְרוֹזָא בְּמַשְׁרְיָתָא לְמֵימַר גְּבַר וְאִתְּתָא לָא יַעְבְּדוּן
עוֹד עִבְדְּתָא לְאַפְרָשׁוּת קוּדְשָׁא וּפְסַק עַמָּא מֵלַאֲיְתָאָה: ז וְעִבְדְּתָא

ר ש ב"ם

(לד) ולהורות. לאחרים: (ג) אל יעשו עוד מלאכת. שהיו מוזים בביתם כדכתיב ויביאו מטוה: (ו) דים. כמו יום שלישי וכיוס ד' יאמר להם מלאכתם כמצבן וכם כניתו עו בנקר בנקר וכיוצו יום ס' ויום ו' ובכפם ויש עשם ויביאו קול במחנה: תים. ותשם לו יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש: בני. (על ויקהל) וזכו לו

ר ש "י

מגדול: פסגוטים נקיים מס שנ' (חיוב ג) ולא נכר בוש בפני לו: (ה) מדי העבדה. יותר מכדי לוכך העבודה: (ו) ויכלא. לו מניעה: (ז) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה. ומלתת פסבלתם פתים ש"ים על עובי המבנן לכל המלאכה על מבנן לעשות אותם ולהוסיף: והותר. כמו (שמות ח) וכבכד את ת"בן

בעל המורים

(לד) ולהורות. לאחרים: (ג) אל יעשו עוד מלאכת. שהיו מוזים בביתם כדכתיב ויביאו מטוה: (ו) דים. כמו יום שלישי וכיוס ד' יאמר להם מלאכתם כמצבן וכם כניתו עו בנקר בנקר וכיוצו יום ס' ויום ו' ובכפם ויש עשם ויביאו קול במחנה: תים. ותשם לו יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש: בני. (על ויקהל) וזכו לו

שפתי חכמים

מגדול: פסגוטים נקיים מס שנ' (חיוב ג) ולא נכר בוש בפני לו: (ה) מדי העבדה. יותר מכדי לוכך העבודה: (ו) ויכלא. לו מניעה: (ז) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה. ומלתת פסבלתם פתים ש"ים על עובי המבנן לכל המלאכה על מבנן לעשות אותם ולהוסיף: והותר. כמו (שמות ח) וכבכד את ת"בן

(ס"ב ג) וכבכד את מוסף

(שמות ש"ת רש"ם) יא

וְהוֹתֵר : ס רביעי ח וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכַם־לֵב בְּעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָם : ט אׇרֶךְ
הַיְרִיעָה הָאַחַת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאַמָּה וְרׇחַב אַרְבַּע בָּאַמָּה
הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אַחַת לְכָל־הַיְרִיעֹת : י וַיְחַבֵּר אֶת־
חָמֵשׁ הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אֲחַת וְחָמֵשׁ יְרִיעֹת חִבַּר אַחַת
אֶל־אֲחַת : יא וַיַּעַשׂ לֻלְאֹת תְּכֵלֶת עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה
הָאֶחָת מִקָּצָה בַּמַּחְבָּרֶת כֵּן עָשָׂה בְּשִׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצוֹנָה
בַּמַּחְבָּרֶת הַשֵּׁנִית : יב חֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה בִּירִיעָה הָאֶחָת
וַחֲמִשִּׁים לֻלָאֹת עָשָׂה בִּקְצֵה הַיְרִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבָּרֶת
הַשֵּׁנִית מַקְבִּילֹת הַלֻּלָאֹת אַחַת אֶל־אֲחֹתָהּ : יג וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים
קַרְסֵי זָהָב וַיְחַבֵּר אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אֲחֹתָהּ בַּקְּרָסִים
וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד : פ יד וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל־
הַמִּשְׁכָּן עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם : טו אׇרֶךְ הַיְרִיעָה
הָאַחַת שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רׇחַב הַיְרִיעָה הָאֶחָת
מִדָּה אַחַת לְעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת : טז וַיְחַבֵּר אֶת־חָמֵשׁ
הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד : יז וַיַּעַשׂ לֻלָאֹת
חֲמִשִּׁים עַל שְׂפַת הַיְרִיעָה הַקִּיצֹנָה בַּמַּחְבָּרֶת וַחֲמִשִּׁים
לֻלָאֹת עָשָׂה עַל־שְׂפַת הַיְרִיעָה הַחִבֹּרֶת הַשֵּׁנִית : יח וַיַּעַשׂ
קַרְסֵי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיֹת אֶחָד :
יט וַיַּעַשׂ מִכְסֶה לָאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וּמִכְסֵה עֹרֹת
תְּחָשִׁים מִלְמָעְלָה : ס חמישי כ וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן
עֹמְדִים עֲצֵי שִׁטִּים : כא עֶשֶׂר אַמּוֹת אׇרֶךְ הַקָּרֶשׁ וַאֲמָּה

וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד : כב שְׁתֵּי יָדֹת לַקֶּרֶשׁ
הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אֲחֹתָהּ כֵּן עָשָׂה לְכָל קַרְשֵׁי

אונקלוס

הַוֹת מִסַּת לְכָל עַבְדְּתָא לְמֶעְבַּד יָתַהּ וְיַתְרַת : ח וַעֲבָדוּ כָל חַכִּימֵי
לִבָּא בְּעַבְדֵי עַבְדְּתָא יָת מַשְׁכְּנָא עַשַׂר יְרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבָע זְהוֹרִי צוֹרַת כְּרוּבִין עוֹבַד אָמָן עֲבַד יָתְהוֹן : ט אׇרְכָּא
דִּירִיעְתָא חֲדָא עַסְרִין וְתַמְנְיָא אַמִּין וּפוּתְיָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירִיעְתָא
חֲדָא מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְכָל יְרִיעְתָא : י וְלַפֵּף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן חֲדָא עִם
חֲדָא וְחֲמֵשׁ יְרִיעָן לַפֵּף חֲדָא עִם חֲדָא : יא וַעֲבַד עֲנוּבִין דִּתְכְלָא עַל
סְפַת דִּירִיעְתָא חֲדָא מִסְטְרָא בֵּית לוּפֵי בֵּן עֲבַד בְּסְפַת דִּירִיעְתָא
בְּכִטְרָא בֵּית לוּפֵי תִּנְיָתָא : יב חֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עֲבַד בִּירִיעְתָא חֲדָא
וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד בְּסִטְרָא דִּירִיעְתָא דְּבֵית לוּפֵי תִּנְיָתָא מְכַוְּנָן
עֲנוּבְיָא חֲדָא לְקֳבֵל חֲדָא : יג וַעֲבַד חַמְשִׁין פּוּרְפִין דַּהֲבָא וְלַפֵּף יָת
יְרִיעָתָא חֲדָא עִם חֲדָא בְּפוּרְפַיָּא וַהֲוָה מַשְׁכְּנָא חַד : יד וַעֲבַד יְרִיעָן
דְּמַעְזֵי לְפָרְסָא עַל מַשְׁכְּנָא חַד עַסַר יְרִיעָן עֲבַד יָתְהֶן : טו אׇרְכָּא
דִּירִיעְתָא חֲדָא תְּלָתִין בְּאַמִּין וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתְיָא דִּירִיעְתָא חֲדָא
מְשַׁחְתָּא חֲדָא לְחַד עַסַר יְרִיעָן : טז וְלַפֵּף יָת חֲמֵשׁ יְרִיעָן לַחְוֹד
שַׁת יְרִיעָן לְחוֹד : יז וַעֲבַד עֲנוּבִין חַמְשִׁין עַל סְפַת דִּירִיעְתָא בְּסִטְרָא
בֵּית לוּפֵי וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין עֲבַד עַל סְפַת דִּירִיעְתָא דְּבֵית לוּפֵי
תִּנְיָתָא : יח וַעֲבַד פּוּרְפִין דִּנְחָשָׁא חַמְשִׁין לְלַפָּפָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמֶהֱוֵי
חַד : יט וַעֲבַד חוּפְאָה לְמַשְׁכְּנָא מְשַׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וְחוּפְאָה מְשַׁכֵּי
דְּסַסְנוּגָא מִלְּעֵלָּא : כ וַעֲבַד יָת דַּפֵּיא לְמַשְׁכְּנָא דְּאַעֵי שִׁטִּין קָיְמִין :
כא עַסַר אַמִּין אׇרְכָּא דְּדַפָּא וְאַמְתָא וּפַלְגוּת אַמְתָא פּוּתְיָא דְּדַפָּא
חַד : כב תַּרְתֵּין צִירִין לְדַפָּא חַד מְשַׁלְּבִין חֲדָא לָקֳבֵל חֲדָא כֵּן עֲבַד

ר ש ב " ם

ג"ם בן ריקם ' ותחי הכנס : (ח) ויעשו כל חכם לב וגו' . תחלה עשו המשכן ואח"כ כלים כמו שצויתי בפ' ויקהל :

בעל התוספות

ויעשו כאשה מרכוז ויתור לעשות הכרובים : (ו) והותר ' ע"י הכף והיתר כי כה תאמר ס' לטל וכותר (ע"ב ד') מהאל התרומה לגיות בית כ' לטל דמסוע וכותר (כ"ה כ' ל"ח) שכוסה ת סהוסה ובית המקדש את שוכע לפוזם כהכתוב למן סיום תצר יוסר סיכל ס' וגו' מן סיום תצר יוסר סיכל ס' וגו' מן סיום

הַמִּשְׁכָּן׃ כג וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֶשְׂרִים קְרָשִׁים
לִפְאַת נֶגֶב תֵּימָנָה׃ כד וְאַרְבָּעִים אַדְנֵי־כֶסֶף עָשָׂה תַּחַת
עֶשְׂרִים הַקְּרָשִׁים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי
יְדֹתָיו וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת־הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד לִשְׁתֵּי יְדֹתָיו׃
כה וְלִצֶּלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לִפְאַת צָפוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים
קְרָשִׁים׃ כו וְאַרְבָּעִים אַדְנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ כז וּלְיַרְכְּתֵי
הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שִׁשָּׁה קְרָשִׁים׃ כח וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה
לִמְקְצַעֹת הַמִּשְׁכָּן בַּיַּרְכָתָיִם׃ כט וְהָיוּ תוֹאֲמִם מִלְמַטָּה
וְיַחְדָּו יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־הַטַּבַּעַת הָאֶחָת כֵּן עָשָׂה
לִשְׁנֵיהֶם לִשְׁנֵי הַמִּקְצֹעֹת׃ ל וְהָיוּ שְׁמֹנָה קְרָשִׁים וְאַדְנֵיהֶם
כֶּסֶף שִׁשָּׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת
הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד׃ לא וַיַּעַשׂ בְּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי
צֶלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת׃ לב וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי צֶלַע־
הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וַחֲמִשָּׁה בְרִיחִם לְקַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לְיַרְכְּתַיִם
יָמָּה׃ לג וַיַּעַשׂ אֶת־הַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן לִבְרֹחַ בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים
מִן־הַקָּצֶה אֶל־הַקָּצֶה׃ לד וְאֶת־הַקְּרָשִׁים צִפָּה זָהָב
וְאֶת־טַבְּעֹתָם עָשָׂה זָהָב בָּתִּים לַבְּרִיחִם וַיְצַף אֶת־
הַבְּרִיחִם זָהָב׃ לה וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרֻבִים׃
לו וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבָּעָה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב וָוֵיהֶם זָהָב
וַיִּצֹק לָהֶם אַרְבָּעָה אַדְנֵי־כָסֶף׃ לז וַיַּעַשׂ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֹקֵם׃

לח וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמִשָּׁה וְאֶת־וָוֵיהֶם וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם
וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וַאֲדָנֵיהֶם חֲמִשָּׁה נְחֹשֶׁת׃ פ לח א וַיַּעַשׂ

אונקלוס

לְכֹל דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא׃ כג וְעֵבֶד יָת דַּפֵּיא לְמַשְׁכְּנָא עֶסְרִין דַּפִּין לִרוּחַ
עֵבֶר דְּרוֹמָא׃ כד וְאַרְבְּעִין כְּבִכִּין דְּכַסְפָּא עֵבֶד תְּחוֹת עֶסְרִין דַּפִּין
תְּרֵין כַּבִּכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד לְתְרֵין צִירוֹהִי וּתְרֵין כַּבִּכִין תְּחוֹת דַּפָּא
חַד לְתְרֵין צִירוֹהִי׃ כה וְלִסְטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא לִרוּחַ צְפוּנָא עֵבֶד
עֶסְרִין דַּפִּין׃ כו וְאַרְבְּעִין כַּבִּכֵיהוֹן דְּכַסְפָּא תְּרֵין כַּבִּכִין תְּחוֹת דַּפָּא
חַד וּתְרֵין כַּבִּכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃ כז וְלִסְיָפֵי מַשְׁכְּנָא מַעְרְבָּא עֵבֶד
שִׁתָּא דַּפִּין׃ כח וּתְרֵין דַּפִּין עֵבֶד לְזָוְיֵת מַשְׁכְּנָא בְּסוֹפֵיהוֹן׃ כט וְהָווֹ
כְּבָנִין מִלָּרַע וְכַחֲדָא הָווֹ כְּבוּנִין עַל רֵישֵׁהּ לְעוּקְתָא חֲדָא כֵּן עֵבֶד
לִתְרֵיהוֹן לִתְרֵין זָוְיִן׃ ל וְהָווֹ תְּמָנְיָא דַּפִּין וְכַבְּיֵהוֹן דְּכַסְפָּא שִׁתָּא
עֲשַׂר כַּבִּכִין תְּרֵין כַּבִּכִין תְּחוֹת דַּפָּא חַד׃ לא וַעֲבַד
עַבְּרֵי דְאִעֵי שִׁטִּין חֲמִשָּׁא לְדַפֵּי כְּטַר מַשְׁכְּנָא חַד׃ לב וַחֲמִשָּׁא
עַבְּרִין לְדַפֵּי כְּטַר מַשְׁכְּנָא תִּנְיָתָא וַחֲמִשָּׁא עַבְּרִין לְדַפֵּי מַשְׁכְּנָא
לְסוֹפֵיהוֹן מַעְרְבָּא׃ לג וַעֲבַד יָת עַבְּרָא מְצִיעָאָה לְאַעְבָּרָא בְּגוֹ
דַּפַּיָּא מִן קְצֵי לְקָצֵי׃ לד וְיָת דַּפַּיָּא חַפָּא יָת עַבְּרַיָּא דַּהֲבָא וְיָת עִוְקֵיהוֹן
עֵבֶד דַּהֲבָא אַתְרָא לְעַבְּרַיָּא וְחַפָּא יָת עַבְּרַיָּא דַּהֲבָא׃ לה וַעֲבַד יָת
פָּרְכְּתָא תְּכֶלָּא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד אָמָּן עֵבֶד
יָתַהּ צוּרַת כְּרוּבִין׃ לו וַעֲבַד לַהּ אַרְבְּעָא עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְחַפָּנוּן דַּהֲבָא
וְוַיהוֹן דַּהֲבָא וְאַתִּיךְ לְהוֹן אַרְבְּעָא סַכְּוִין דְּכַסְפָּא׃ לז וַעֲבַד פָּרְכָּא
לְתַרְעָא מַשְׁכְּנָא תְּכֶלָּא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר עוֹבַד צָיר׃
לח וְיָת עַמּוּדוֹהִי חַמְשָׁא וְיָת וָוֵיהוֹן וְחַפָּא רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דַּהֲבָא
וְסַכְּוֵיהוֹן חַמְשָׁא נְחָשָׁא׃ א וְעֵבֶד בְּצַלְאֵל יָת אֲרוֹנָא דְּאָעֵי שִׁטִּין

בעל המורים

(סה ג"ז) וכתי מקרא בעובר כל תכה לב: (אא) ויעש בצלאל לת ההרון . בלשון זה מתרגם ויעש בצלאל לת ארון על ההרון לומר שהיה בלשון יחיד. ובמכילתא שהרון הוא כמנד בכל מקומות . ואע"פ שהרון בפרשה זו ד ש"י

שפתי חכמים

(א) ויעש בצלאל־ לפי שהרון נקבו על המלכה יותר מכלי המכשים א נקלתה על כלשון כאו גרי הרון לפי שהון בכן קדושה על כן כתי

בְּצַלְאֵל אֶת־הָאָרֹן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה
וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: ב וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר
מִבַּיִת וּמִחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: ג וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ
הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית: ד וַיַּעַשׂ בַּדֵּי עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב: ה וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת
עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן: ו וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב
טָהוֹר אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכָּהּ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבָּהּ: ז וַיַּעַשׂ
שְׁנֵי כְרֻבִים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְּׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:
ח כְּרוּב אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה וּכְרוּב־אֶחָד מִקָּצָה מִזֶּה מִן־
הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִים מִשְּׁנֵי קְצוֹתָיו קצותיו קדי:
ט וַיִּהְיוּ הַכְּרֻבִים פֹּרְשֵׂי כְנָפַיִם לְמַעְלָה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם
עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי
הַכְּרֻבִים: פ י וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם
אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ: יא וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב
טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: יב וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח
סָבִיב וַיַּעַשׂ זֵר־זָהָב לִמְסִגַּרְתּוֹ סָבִיב: יג וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבָּעֹת עַל אַרְבַּע הַפֵּאֹת אֲשֶׁר
לְאַרְבַּע רַגְלָיו: יד לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת הָיוּ הַטַּבָּעֹת בָּתִּים
לַבַּדִּים לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן: טו וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי
שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב לָשֵׂאת אֶת־הַשֻּׁלְחָן: טז וַיַּעַשׂ
אֶת־הַכֵּלִים ו אֲשֶׁר עַל־הַשֻּׁלְחָן אֶת־קְעָרֹתָיו וְאֶת־כַּפֹּתָיו
וְאֶת מְנַקִּיֹּתָיו וְאֶת־הַקְּשָׂוֹת אֲשֶׁר יֻסַּךְ בָּהֶן זָהָב טָהוֹר:

פ ששי שלישי כהן מחוכין יז וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּנֹרָה זָהָב טָהוֹר
מִקְשָׁה עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה יְרֵכָהּ וְקָנָהּ גְּבִיעֶיהָ כַּפְתֹּרֶיהָ
וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה הָיוּ: יח וְשִׁשָּׁה קָנִים יֹצְאִים מִצִּדֶּיהָ שְׁלֹשָׁה ו
קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קְנֵי מְנֹרָה מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי:

אונקלוס

תַּרְתֵּין אַמִּין וּפַלְגָא אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָא
רוּמֵהּ: ב וְחַפְּיֵהּ דְּהַב דְּכִי מִגּוֹ וּמִבָּרָא וַעֲבַד לֵהּ דִּיר דְּדַהֲב סְחוֹר
סְחוֹר: ג וְאַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע עִזְקִן דְּדַהֲב עַל אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ וְתַרְתֵּין
עִזְקִן עַל סְטָרֵהּ חַד וְתַרְתֵּין עִזְקִן עַל סְטָרֵהּ תִּנְיָתָא: ד וַעֲבַד אָרִיחֵי
דְּאָעֵי שִׁטִּין וְחַפָּא יָתְהוֹן דְּהַבָּא: ה וְאָעִיל יָת אָרִיחֵיָא בְּעִזְקָתָא עַל
סְטָרֵי אֲרוֹנָא לְמִטַּל יָת אֲרוֹנָא: ו וַעֲבַד כַּפֻּרְתָּא דְּהַב דְּכִי תַּרְתֵּין
אַמִּין וּפַלְגָא אָרְכַּהּ וְאַמְּתָא וּפַלְגָא פְּתָיֵהּ: ז וַעֲבַד תְּרֵין כְּרוּבִין דְּדַהֲב
גְּגִיד יַעֲבַד יָתְהוֹן כִּיתְרִין כַּפֻּרְתָּא: ח כְּרוּבָא חַד מִסְּטָרָא מִכָּא
וּכְרוּבָא חַד מִסְּטָרָא מִכָּא מִן כַּפֻּרְתָּא עֲבַד יָת כְּרוּבַיָּא מִתְּרֵין סְטָרוֹהִי:
ט וַהֲווֹ כְרוּבַיָּא פְּרִיסָן גַּדְפֵּיהוֹן לְעֵלָּא נָטְלִין בְּגַדְפֵּיהוֹן עַל כַּפֻּרְתָּא
וְאַפֵּיהוֹן חַד לְקִבֵּל חַד לְקִבֵּל כַּפֻּרְתָּא הֲווֹ אַפֵּי כְרוּבַיָּא: י וַעֲבַד
יָת פַּתּוֹרָא דְּאָעֵי שִׁטִּין תַּרְתֵּין אַמִּין אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא פְּתָיֵהּ וְאַמְּתָא
וּפַלְגָא רוּמֵהּ: יא וְחַפָּא יָתֵהּ דְּהַב דְּכִי וַעֲבַד לֵהּ דִּיר דְּדַהֲב סְחוֹר
סְחוֹר: יב וַעֲבַד לֵהּ גַּדְנָפָא רוּמֵהּ פּוּשְׁכָא סְחוֹר סְחוֹר וַעֲבַד דִּיר
דְּדַהֲב לְגַדְנָפֵהּ סְחוֹר סְחוֹר: יג וְאַתִּיךְ לֵהּ אַרְבַּע עִזְקִן דְּדַהֲב וְיַהֲב
יָת עִזְקָתָא עַל אַרְבַּע זְוָיָתָא דִּי לְאַרְבַּע רַגְלוֹהִי: יד לֶקֳבֵל גַּדְנָפָא
הֲווֹ עִזְקָתָא אַתְרָא לַאֲרִיחַיָּא לְמִטַּל יָת פַּתּוֹרָא: טו וַעֲבַד יָת אָרִיחֵיָא
דְּאָעֵי שִׁטִּין וְחַפָּא יָתְהוֹן דַּהֲבָא לְמִטַּל יָת פַּתּוֹרָא: טז וַעֲבַד יָת
כָּנַיָּא דִּי עַל פַּתּוֹרָא יָת בָּזִכוֹהִי וְיָת בְּזִכוֹתֵהּ וְיָת מְכִילָתֵהּ וְיָת
קְשׂוֹתָא דִּי יִתְנַסַּךְ בְּהוֹן דְּהַב דְּכִי: יז וַעֲבַד יָת מְנָרְתָּא דְּהַב דְּכִי
גְּגִיד יַעֲבַד יָת מְנָרְתָּא שִׁירָהּ וְקָנַהּ כַּלִּידָהָא חוּרְמָהָא וְשׁוֹשַׁנָּתָא מִנַּהּ
הֲווֹ: יח וְשִׁתָּא קָנִין נָפְקִין מִסְּטָרֶהָא תְּלָתָא קְנֵי מְנָרְתָּא מִסְּטָרָהּ חַד

יט שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בַּקָּנָה הָאֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח
וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקָנֶה אֶחָד כַּפְתֹּר וָפָרַח כֵּן
לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמְּנֹרָה: כ וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה
גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: כא וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי
הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה וְכַפְתֹּר
תַּחַת־שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנָּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִמֶּנָּה:
כב כַּפְתֹּרֵיהֶם וּקְנֹתָם מִמֶּנָּה הָיוּ כֻּלָּהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב
טָהוֹר: כג וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וּמַלְקָחֶיהָ וּמַחְתֹּתֶיהָ
זָהָב טָהוֹר: כד כִּכַּר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֶת כָּל־
כֵּלֶיהָ: פ כה וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּה
אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְאַמָּתַיִם קֹמָתוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו:
כו וַיְצַף אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גַּגּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־
קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לוֹ זֵר זָהָב סָבִיב: כז וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב
עָשָׂה־לּוֹ ו מִתַּחַת לְזֵרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צִדָּיו
לְבָתִּים לְבַדִּים לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֵם: כח וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים
עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף אֹתָם זָהָב: כט וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
קֹדֶשׁ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ: ס שביעי רביעי

כלכלן ממוגרין לח א וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים חָמֵשׁ
אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ־אַמּוֹת רָחְבּוֹ רָבוּעַ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת
קֹמָתוֹ: ב וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פִּנֹּתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו
וַיְצַף אֹתוֹ נְחֹשֶׁת: ג וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־
הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־
הַמַּחְתֹּת כָּל־כֵּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת: ד וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר

מַעֲשֵׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת כַּרְכֻּבּוֹ מִלְּמַטָּה עַד־חֲצִיוֹ:
ה וַיִּצֹק אַרְבַּע טַבָּעֹת בְּאַרְבַּע הַקְּצָוֹת לְמִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת
בָּתִּים לַבַּדִּים: ו וַיַּעַשׂ אֶת־הַבַּדִּים עֲצֵי שִׁטִּים וַיְצַף

אונקלוס

וּתְלָתָא קְנֵי מְנָרְתָּא מִסְּטָרֵהּ תִּנְיָנָא: יט תְּלָתָא כַלִּידִין מְצִיְרִין
בְּקָנְיָא חַד חִוּוֹר וְשׁוֹשָׁן וּתְלָתָא כַלִּידִין מְצִיְרִין בְּקָנְיָא חַד חִוּוֹר
וְשׁוֹשָׁן כֵּן לְשִׁתָּא קְנִין דְּנָפְקִין מִן מְנָרְתָּא: כ וּבִמְנָרְתָּא אַרְבְּעָא
כַלִּידִין מְצִיְרִין חִוּוֹרָהָא וְשׁוֹשַׁנְּהָא: כא וְחִוּוֹר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ
וְחִוּוֹר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ וְחִוּוֹר תְּחוֹת תְּרֵין קְנִין מִנַּהּ לְשִׁתָּא
קְנִין דְּנָפְקִין מִנַּהּ: כב חִוּוֹרֵיהוֹן וְקָנֵיהוֹן מִנַּהּ הֲווֹ כֻּלַּהּ גְּגִידָא חֲדָא
דְּהַב דְּכִי: כג וַעֲבַד יָת בּוּצִינָהָא שִׁבְעָא וְצִבְיָתָהָא וּמַחְתְּיָתָהָא
דְּהַב דְּכִי: כד כִּכְרָא דְּהַב דְּכִי עֲבַד יָתַהּ וְיָת כָּל מָנְיָהָא: כה וַעֲבַד
יָת מַדְבְּחָא דְּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּאָעֵי שִׁטִּין אַמְּתָא אָרְכֵּהּ וְאַמְּתָא
פְּתָיֵהּ מְרַבַּע וְתַרְתֵּין אַמִּין רוּמֵהּ מִנֵּהּ הֲוֹ קַרְנוֹהִי: כו וַחֲפָא יָתֵהּ
דְּהַב דְּכִי יָת אֲגָרֵהּ וְיָת כְּתָלוֹהִי סְחוֹר סְחוֹר וְיָת קַרְנוֹהִי וַעֲבַד לֵהּ
דִּיר דְּהַב סְחוֹר סְחוֹר: כז וְתַרְתֵּין עִזְקִן דְּדָהַב עֲבַד לֵהּ מִלְּרַע
לְדִירֵהּ עַל תַּרְתֵּין זְוָיָתֵהּ עַל תְּרֵין סְטָרוֹהִי לַאֲתָרָא לַאֲרִיחָיָא לְמִטַּל
יָתֵהּ בְּהוֹן: כח וַעֲבַד יָת אֲרִיחָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְחָפָא יָתְהוֹן דַּהֲבָא:
כט וְעַבַד יָת מֻשְׁחָא דְרְבוּתָא קוּדְשָׁא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דְּכִי עוֹבַד
בּוּסְכְּנוּ: א וַעֲבַד יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דְּאָעֵי שִׁטִּין אַמִּין אָרְכֵּהּ
וַחֲמֵשׁ אַמִּין פְּתָיֵהּ מְרַבַּע וּתְלָתָא אַמִּין רוּמֵהּ: ב וַעֲבַד קַרְנוֹהִי עַל
אַרְבַּע זְוָיָתֵהּ מִנֵּהּ הֲוֹ קַרְנוֹהִי וַחֲפָא יָתֵהּ נְחָשָׁא: ג וַעֲבַד יָת כָּל
מָנֵי מַדְבְּחָא יָת פַּסְכְּתְרָנָתָא וְיָת כַּוְרוֹפְיָתָא וְיָת מִזְרְקָתָא יָת
צְנִירְיָתָא וְיָת מַחְתְּיָתָא כָּל מָנוֹהִי עֲבַד נְחָשָׁא: ד וַעֲבַד לְמַדְבְּחָא
סְרָדָא עוֹבַד מְצָרָתָא דְּנְחָשָׁא תְּחוֹת סוֹבְבֵהּ מִלְּרַע עַד פַּלְגוּתֵהּ:
ה וְאַתְּיַךְ אַרְבַּע עִזְקָתָא בְּאַרְבַּע סְטָרָתָא לְסַרְדָא דְּנְחָשָׁא אַתְרָא
לַאֲרִיחָיָא: ו וַעֲבַד יָת אֲרִיחָיָא דְּאָעֵי שִׁטִּין וְחָפָא יָתְהוֹן נְחָשָׁא:

ואעיל

אֹתָם נְחֹשֶׁת׃ ז וַיָּבֵא אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת
הַמִּזְבֵּחַ לָשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נָבוּב לֻחֹת עָשָׂה אֹתוֹ׃ ס ח וַיַּעַשׂ
אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמַרְאֹת הַצֹּבְאֹת אֲשֶׁר
צָבְאוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ ס ט וַיַּעַשׂ אֶת־הֶחָצֵר לִפְאַת
נֶגֶב תֵּימָנָה קַלְעֵי הֶחָצֵר שֵׁשׁ מָשְׁזָר מֵאָה בָּאַמָּה׃
י עַמּוּדֵיהֶם עֶשְׂרִים וַאדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים
וַחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף׃ יא וְלִפְאַת צָפוֹן מֵאָה בָאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֶשְׂרִים וַאדְנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם
כָּסֶף׃ יב וְלִפְאַת־יָם קְלָעִים חֲמִשִּׁים בָּאַמָּה עַמּוּדֵיהֶם
עֲשָׂרָה וַאדְנֵיהֶם עֲשָׂרָה וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף׃
יג וְלִפְאַת קֵדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ יד קְלָעִים חָמֵשׁ־
עֶשְׂרֵה אַמָּה אֶל־הַכָּתֵף עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאדְנֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה׃ טו וְלַכָּתֵף הַשֵּׁנִית מִזֶּה וּמִזֶּה לְשַׁעַר הֶחָצֵר קְלָעִים
חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַאדְנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה׃
טז כָּל־קַלְעֵי הֶחָצֵר סָבִיב שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ יז וְהָאֲדָנִים
לָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת וָוֵי הָעַמּוּדִים וַחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף וְצִפּוּי
רָאשֵׁיהֶם כָּסֶף וְהֵם מְחֻשָּׁקִים כֶּסֶף כָּל־עַמּוּדֵי הֶחָצֵר׃
מפטיר יח וּמָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר מַעֲשֵׂה רֹקֵם תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן

שפתי חכמים

ר ש"י

(ז) נבוב לחת. נגוב הוא הגזל וכן (ירמיה נב) ועבין הרבע מלכעות נגוב: נבוב לחת. לנוחות של עני שעוסק לכל רוח וכתלג נחמלע: (ח) במראת הצבאת. נעות ושרהל היו בידן מלחות

ואונקלוס קמו

ו וְאָעִיל יָת אַרְיֵתָא בְּעִזְקָתָא עַל סְטָרֵי מַדְבְּחָא לְמִטַּל יָתָהּ בְּהֵן
חֲלִיל לוֹחִין עֲבַדְתָּהּ׃ ח וַעֲבַד יָת כִּיּוֹרָא נְחָשָׁא וְיָת בְּסִיסֵהּ נְחָשָׁא
בְּמַחֲזֵן נְשַׁיָּא דְּאָתְיָן לְצַלָּאָה בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ ט וַעֲבַד יָת דַּרְתָּא
לִרְוַח עֲבַר דְּרוֹמָא מְרָדֵי דַּרְתָּא דְּבוּץ שְׁזִיר מְאָה בְּאַמִּין׃ י עַמּוּדֵיהוֹן
עֶסְרִין וּמַכְבֵּיהוֹן עֶסְרִין נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דְּכָסָף׃
יא וּלְרוּחַ צִפּוּנָא מְאָה אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֶסְרִין וּמַכְבֵּיהוֹן עֶסְרִין נְחָשָׁא
וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דְּכָסָף׃ יב וּלְרוּחַ מַעַרְבָא מְרָדֵן חֲמִשִּׁין
בְּאַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן עֶסְרָא וּמַכְבֵּיהוֹן עֶסְרָא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן
דְּכָסָף׃ יג וּלְרוּחַ קִדּוּמָא מַדִּינְחָא חֲמִשִּׁין אַמִּין׃ יד מְרָדֵן חֲמֵשׁ
עֲשְׂרֵי אַמִּין לְעִבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא וּמַכְבֵּיהוֹן תְּלָתָא׃ טו וּלְעִבְרָא
תִּנְיָנָא מִכָּא וּמִכָּא לִתְרַע דַּרְתָּא מְרָדֵן חֲמֵשׁ עֲשְׂרֵי אַמִּין עַמּוּדֵיהוֹן
תְּלָתָא וּמַכְבֵּיהוֹן תְּלָתָא׃ טז כָּל מְרָדֵי דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר דְּבוּץ
שְׁזִיר׃ יז וּמַכְבֵּיָא לְעַמּוּדַיָּא נְחָשָׁא וָוֵי עַמּוּדַיָּא וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דְּכָסָף
וְחִפּוּי רֵישֵׁיהוֹן דְּכָסָף וְאִנּוּן מְכַבְּשִׁין דְּכָסָף כָּל עַמּוּדֵי דַּרְתָּא׃
יח וּפְרָכָא דִּתְרַע דַּרְתָּא עוֹבַד צַיָּר תְּכָלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ

בעל המורים

תרגום פכה ומסך לשון חגר נפני ס: במדבר ד' כאפיכה. ויאמר מלכים ט"ז במלאת (פ' ויגש) . במלאת מלכים ח"י (ביחזקאל כ"ח ובישעיה ח') שלו בגוים עוד מחשבות העולם ועניני מהחזקיהו למדת המעבדן ומה שיעשה רוח חלוים:

שפתי חכמים

ר ש"י

עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הגזוס גבלות רבות ב במלכים כשביו בעליהם יגעים בעבודת פרך הן הולכות ומוליכות להם מלבל ומבתה ומלבינות לחתם ומעלות המלות וכל להה רוחה עלמה עם בעלה במלחה ומבדלתו ד כדכרים לומר לני נהם ממך ומהוך כך מביחות לבעליהם לידי תלוה ומקלות להם ומעבכות ויולדות שם בנה, (במ"ב ח) ההת התפוח שוהלקיך וזה בנה, במלחות המובחות ועשה כביוך מהם בהוה לנוס בלוס בין חיש לחתהו להקות ממוש בחבוהו למי מקת ה ומסרהם ובדע לך שבן המלחות ממש בהכי נלחמו ומחוהם התעוסה בבעוש בכל וגו' ועיש בה וגו', וביוב וכו לא הוהכהו שם לומד שלא היה מחתת על כיוב מנחתת התעוסה כך הרבי תנחומא וכן תרגום חונקלוס במחזן נשיא ו והוא תרגום של מרחות מיהו"ם בגלעד (בפיענעל) • וכי מניני ביהעים (יהעיה ג) והגליונים מהרגמינן ומהויהת:

וּתְולַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר וְעִזִּים אַמָּה אַמָּה רֹחַב וְקוֹמָה
בְּרֹחַב חֲמֵשׁ אַמּוֹת לְעֶשְׂתֵּי עַשְׁתֵּי קַלְעֵי הָהָצֵר : יט וְעַמֻּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וַאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה נְחֹשֶׁת וָוֵיהֶם כֶּסֶף וְצִפּוּי
רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם כָּסֶף : כ וְכָל־הַיְתֵדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלֶחָצֵר
סָבִיב נְחֹשֶׁת : ססס קכ"ג • ממו"ס סימן :

ומפטירין ויעש חירום בשלכים א' סימן ז'

שפתי חכמים ר ש"י

אשר צבאו • להניח ז נדבתו : (יח) לעמת קלעי החצר • כמדת קלעי ה המשכן : חסלת פרשת ויקהל

הפטרת ויקהל כמנהג הספרדים והאיטליאני במלכים א סימן ז

וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־חִירָם מִצֹּר : בֶּן־אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא
מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ־צֹרִי חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וַיִּמָּלֵא אֶת־
הַחָכְמָה וְאֶת־הַתְּבוּנָה וְאֶת־הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל־מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת
וַיָּבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־מְלַאכְתּוֹ : וַיְצַר אֶת־שְׁנֵי
הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת הָעַמּוּד הָאֶחָד וְחוּט
שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה אַמָּה יָסֹב אֶת־הָעַמּוּד הַשֵּׁנִי : וּשְׁתֵּי כֹתָרֹת עָשָׂה
לָתֵת עַל־רָאשֵׁי הָעַמּוּדִים מֻצַק נְחֹשֶׁת חָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת
הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית : שְׂבָכִים מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה
גְּדִלִים מַעֲשֵׂה שַׁרְשְׁרוֹת לַכֹּתֶרֶת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שִׁבְעָה
לַכֹּתֶרֶת הָאַחַת וְשִׁבְעָה לַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית : וַיַּעַשׂ אֶת־הָעַמּוּדִים וּשְׁנֵי
מוּרִים סָבִיב עַל־הַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־הַכֹּתֶרֶת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ
רִמֹּנִים וְכֵן עָשָׂה לַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית : וְכֹתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ
העמודים

קמו לא תבערו אש • יב אלה המשפטים ושלום עליהם כשכתב בס"ד : לאוין קח

שְׁזִיר וְעִזִּין אַמִּין אַרְכָּא וְרוּמְא בְּפוּתְיָא חֲמֵשׁ אַמִּין לְקֵבֶל סִדְרֵי
דַּרְתָּא : יט וְעַמּוּדֵיהוֹן אַרְבְּעָא וְסַמְכֵיהוֹן אַרְבְּעָא נְחָשָׁא וְוֵיהוֹן
דִּכְסַף וְחִפּוּי רֵישֵׁיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן דִּכְסַף : כ וְכָל סַכְיָא לְמַשְׁכְּנָא
וּלְדָרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר דִּנְחָשָׁא :

הפטרת ויקהל

הָעַמּוּדִים מֵעֲשֵׂה שׁוּשָׁן בָּאוּלָם אַרְבַּע אַמּוֹת : וְכֹתֶרֶת עַל־שְׁנֵי
הָעַמּוּדִים גַּם־מִמַּעַל לִמְלֻאַת הַבֶּטֶן אֲשֶׁר לְעֵבֶר לַשְּׂבָכָה הַשְּׂבָכָה קְרֵי
וְהָרִמֹּנִים מְאתַיִם טֻרִים סָבִיב עַל הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית : וַיָּקֶם אֶת־
הָעַמּוּדִים לְאוּלָם הַהֵיכָל וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַיְמָנִי וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
יָכִין וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד הַשְּׂמְאלִי וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ בֹּעַז : וְעַל רֹאשׁ
הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוּשָׁן וַתִּתֹּם מְלֶאכֶת הָעַמּוּדִים : וַיַּעַשׂ אֶת־הַיָּם
מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ עַד־שְׂפָתוֹ עָגֹל ו סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה
קוֹמָתוֹ וְקָוֶה וְקוֹ קְרִי שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב : וּפְקָעִים מִתַּחַת
לְשְׂפָתוֹ ו סָבִיב סֹבְבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּפִים אֶת־הַיָּם סָבִיב
שְׁנֵי טוּרִים הַפְקָעִים יְצֻקִים בְּיִצְקָתוֹ : עֹמֵד עַל־שְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר
שְׁלֹשָׁה פֹנִים ו צָפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פֹנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה ו פֹּנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה
פֹנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה וְכָל־אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה : וְעָבְיוֹ
טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת־כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשָׁן אֶלְפַּיִם בַּת יָכִיל :

הפטרת ויקהל כמנהג האשכנזים (במלכים א סימן ז)

והיא הפטרת פקודי כפי מנהג הספרדים והאיטליאנים

וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם
לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית
יְהוָה : עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתָּיִם
וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ
הָעַמּוּדִים : וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים

בעזרת צור וגואלו • פסוקים • פיסוק • כתיבה • כתיב וקרי • וכל • תוך שהתחיל בכתב :

רִמֹּנִים לַשֹּׁבָכָה הָאַחַת לְכַפּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גְּלֹת הַכְּתֹרֶת אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי הָעַמּוּדִים: וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּר עֲשָׂרָה עַל־הַמְּכֹנוֹת:
וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם: וְאֶת־הַסִּירוֹת
וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה קְרִי אֲשֶׁר
עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מָמֹרָט: בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן
יָצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן: וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה

מצודת ציון על פי: ר"ל בנוכח: בסוכות: סמ סכוכות: ממרט: לתך: ובהיותם: בנכר: רש"י:

שמות לח פקודי

א אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי
מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן: כב וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה
אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: כג וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב
בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן
וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ: ס כד כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה
בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים

שפתי חכמים

א דק"ל בי"ג יתרו כתי"ו מוסף על הרשומים ומתרץ דלא משמע ליה דקאי דוקא לקמן ממשכן דמיירי ביה ותקשה לן למה מנה ממשכן כמה פרטים כאן בתר מלת אלה ול' המוסיף יומר דקאי נמי ע"ז משכן דבתר משכן כתי' ומלת אלה דוקא על הני למשכן: ב וה"ת הא מיותר דכתיב לעיל מיה תמשכן ותלעיל ר"ל מדמיר בקרבן בעופות ר"ל בתיב תרוייהו בכ"ף ולו בלת ס"ת אלה ידוקי כס"ת קלי על המשכן למיותר דכתיב בית שלמים שהוא במס"ק ת"ס קצב למה מנאם דומני כבתוב נ"ל משכן אלה ומו' וכו': ג אלה הן דברים שהם בלשונות הוא עדות ד"ל ונתן להם שלח לנמוקם בדברים בין בכתיבתו ובקלו עליהם עול תורה וכמלוים ותפ"ה אחשוך הוה לפו מיבתל מצחמד דלת שקא מגיעים עד יחזקאל כדקתיב תעת יחזקאל וגו' ועי"ש אחות יחזקאל הוא. הרח"ס • וי"ל כיון שהי אחות יחזקאל הוא ומשפחה כבר נפרנו על ידי בני לוי. כתבים

(כא) אלה פקודי • כפ' זו נמנו כל מקלי נדבת המשכן אנכסף ולהזכ ולכתפת ונמנו כל כלי לכל עבודתו: המשכן משכן • שני פעמים כמו למקדש אמתמכן בשני ב תוכיגון על עוונותיהן על ישראל: משכן העדות • עדות ג' שהראה לעם הקב"ס על מעשה העגל שהי מוכיח להם הקב"ס על מעשה העגל שהי הדבר שכיעדו כיומים: עבדת הלוים • פקודי המשכן וכלין הוא עבודה המסורה לגוים במדבר לשאת ולהוביל ולהקים הים מים כמשאו המופקד עליו כמו שנאמר נפ' נשא: ביד איתמר • הוא היה פקוד עליהם למסור לכל איש אלו עבודה שעליו: (כב) ובצלאל בן אורי וגו' עשה את

אֵת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת: וַיַּעַשׂ
שְׁלֹמֹה אֶת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן
אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב: וְאֶת־חֲמֵשֶׁת מְיִמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל
לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמַּלְקָחַיִם זָהָב: וְהַסִּפּוֹת
וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתֹּת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתוֹת
לַדַּלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לְהֵיכָל זָהָב:

מצודת ציון יכוונו • בזיון: והמלקחים • מלמעים • והכפות • כלים: והמזמרות • כלי זמר • וי"מ סכוסים: והכפות • הכניון: והמחתות • כלים להקטיר הש: והכפות • מפתחות • וי"מ סכוסים:

אונקלוס

כא אִלֵּין מַנְיָנֵי מַשְׁכְּנָא מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא דִּי אִתְמְנִי עַל מֵימְרָא
דְמֹשֶׁה פֻּלְחַן לֵיוָאֵי בִּידָא דְאִיתָמַר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא:
כב וּבְצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַּר חוּר לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה עֲבַד יָת כָּל דִּי פַקִּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה: כג וְעִמֵּהּ אָהֲלִיאָב בַּר אֲחִיסָמַךְ לְשִׁבְטָא דְדָן נַגָּר וַאֻמָּן
וְצַיָּר בִּתְכֶלְתָּא וּבְאַרְגְּוָנָא וּבְצִבְעָא וְחוֹרִי וּבְבוּצָא: כד כָּל דַּהֲבָא
דְיִתְעֲבַד לְעֲבִידָא בְּכֹל עֲבִידַת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דַּהֲב אֲרַמּוּתָא עַסְרִין

ר ש ב"ם

(כא) אלה פקודי • חשבון הכסף והזהב

(כב) ובצלאל בן חורי בן חור • ג"פ בתורה נתייחס כנגד שלשה מעלות שהי בו חכמה והבנה ודעת: (כד) כל הזהב • ס' מיני זהב • תת • ונמס • ועגעגע • וסומק • וכל כלי זהב • כנגד השמש לכם ס' עמיק"

בעל התורים

(כא) אלה פקודי • מלת וי"ו שקדך לכל ג' מלות לקח שלח יתחזקו שלקח מן הכסף:

ר ש"י

כל אשר צוה ה' את משה • לפי שהוא מוכיח לישראל ואומ"כ הכתוב מועד ואומ"כ הכתוב לעגין להתנדב לפיכך מנה מה הניח לכל אחד ואחד כדי שיהו יודעין מה יש בידם ולא יתנו יותר מן הראוי: ס' את משה • לפי שהיו דברים שלא אמר לו תחלה ועיין בתוספות פרק כהדיוט (זבחים מט) וז"ל ומ"ת מגלן שמדבר"ם זה לבצלאל רבו הכתיבה דעתו למשה שנאמר בסיני כי משה זה לבצלאל לעשות תחלה כליו כפר העגל • וי"ל עיין דכתיב בפרשה ואתה קח לך בשמים וקצעה משה אל בצלאל ואל אהליאב וגו' ואתה קח לך • מכאן אתה למד שדיבר עמהם וכאן אמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי וגו' כדכתיב לעיל מיה תמשכן ותלעיל ר"ל מדכתיב כל אשר צוה ה' את משה • לפי שהוא מוכיח לישראל כדכתיב תעת יחזקאל וגו' ועי"ש אחות יחזקאל הוא. הרח"ס • וי"ל כיון שהי אחות יחזקאל הוא ומשפחה כבר נפרנו על ידי בני לוי. כתבים

ככר ושבע מאות ושלשים שקל בשקל הקדש: כה וכסף
פקודי העדה מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה
ושבעים שקל בשקל הקדש: כו בקע לגלגלת מחצית
השקל בשקל הקדש לכל העבר על־הפקדים מבן עשרים
שנה ומעלה לשש־מאות אלף ושלשת אלפים וחמש
מאות וחמשים: כז ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני
הקדש ואת אדני הפרכת מאת אדנים למאת הככר ככר
לאדן: כח ואת־האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה
ווים לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם: כט ונחשת
התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע־מאות שקל: ל ויעש
בה את־אדני פתח אהל מועד ואת מזבח הנחשת ואת־
מכבר הנחשת אשר־לו ואת כל־כלי המזבח: לא ואת־
אדני החצר סביב ואת־אדני שער החצר ואת כל־יתדת
המשכן ואת־כל־יתדת החצר סביב: לט א ומן־התכלת

רש"י

תחלה ואח"כ עשה כלים: (כד) ככר · ס' מנה ומנה של קדש כפול היה ה הרי הככר ק"כ מנה והמנה כ"ה סלעים הרי ככר של קדש ג' אלפים שקלים לפיכך מנה בפרוטרוט כל ו השקלים שפחותין במניינם מג' אלפים שאין מגיעין לככר: (כו) בקע · הוא שם משקל של ז מחצית השקל: לשש מאות אלף וגו' · כך היו ישראל וכך עלה מניינם אחר שהוקם ח המשכן בספר במדבר ואף עתה בנדבת המשכן כך היו ומנין תגאי

שפתי חכמים

ולא כהגרלאה מתו במגפה · בלא עדים ובלא התראה בדק אותם כשוטות אם כן כשאלים לא חטאו: ד דק"ל דפשוטו של קרא משמע דעבודת הלוים הוא פקודי המשכן כלומר מנין כלי המשכן לכ"פ לבאת ולהוריד: ה דק"ל דהא לא כפול היה אלא ס' מנה ומנה כ"ה סלעים שהם שקלים או יעלו הבקע לגלגלת לר"א ככר וי"א מנה דהא ש' אלף ואלף ושבעה מאות ושבעים וחמשה שקלים שלימים היו וע"ו מאות שקלים עולין לככר כי עשרה מנה הם ר"ן שקלים ולפי חשבון זה מ' מנה הם ע"ו מאות שקלים נמצא מאת הככר הם ק"נ אלף שקלים נמצא לפי החשבון זה יהיה ר"א ככר וי"א מנה ומתרץ דמנה של קודש כפול היה וא"כ ג' אלפים שקלים עולין לככר ונמצא מאת ככר הם ש' אלף שקלים וק"ל: ו פי' אם המנה של הקדש כפול אתי שפיר דמנה בפרוטרוט אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים יתרים שלא הגיעו לככר אבל אם אמרת דלאו כפול היה כיון שע"ו מאות שקלים עולין לככר למה חשב אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שלא הגיעו לככר היה לו לחשוב שני מאות ככרים וככר אחד ושני מאות וחמשה ושבעים שקלים שלא הגיעו לככר אלא ש"מ דכפול היה המנה וזה נ"כ ראייה שמנה של קדש כפול ונמצא שככר נמי כפול: ז דקשה לרש"י דכל בקע שבמקרא הוא לשון ביקוע והכא אין שייך ל' ביקוע: ח דק"ל דע"כ היו יותר דהא כשמנה הפקודים במנין ישראל היו ת"ר אלף ושלשת אלפים ותק"ן וחמשים לבד מן הלוים שלא
שנמנו

ותשע ככרין ושבע מאה ותלתין סלעין בסלעי קודשא: כה וכסף
מנייני כנשתא מאה ככרין ואלף ושבע מאה ושבעין וחמשא סלעין
בסלעי קודשא: כו תקלא לגלגלתא פלגות סלעא בסלעי קודשא
לכל דעבר על מנינייא מבר עסרין שנין ולעלא לשית מאה ותלתא
אלפין וחמש מאה וחמשין: כז והוה מאה ככרין דכסף לאתכא ית
סמכי קודשא וית סמכי דפרכתא מאה סמכין למאה ככרין ככרא
לסמכא: כח וית אלפא ושבע מאה ושבעין וחמשא עבד ווין
לעמודיא וחפא רישיהון וכבש יתהון: כט ונחשא דארמותא שבעין
ככרין ותרין אלפין וארבע מאה סלעין: ל ועבד בה ית סמכי תרע
משכן זמנא וית מדבחא דנחשא וית סרדא דנחשא די לה וית כל
מני מדבחא: לא וית סמכי דדרתא סחור סחור וית סמכי תרע
דרתא וית כל סכי משכנא וית כל סכי דרתא סחור סחור: א ומן
תכלא וארגונא וצבע זהורי עבדו לבושי שמושא לשמשא בקודשא
ועבדו ית לבושי קודשא די לאהרן כמא די פקיד יי ית משה:

רשב"ם

והנחשת: (כה) וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו' · כי השש מאות אלף בקע לגלגלותם שלש מאות אלף שקלים ומנה כ"ה שקלים ומנה של קודש כפול היה חמשים שקל והככר ששים מנה הרי לכל ככר שלשת אלפים

בעל הטורים

פקד · ממרי · עמוי · לחן · עבודה קשה: (כז) מאת אדנים · גי' ק' ופו י"ל שקלי על הקרשים כנגד מיוסדים על אדני פז [ר"ל על שהיו מלופים זהב וס"ק הכתוב מיוסדים פז על אדני] וכנגדם תקנו ק' ברכות בכל

רש"י

השקלים של שש מאות אלף עולה מאת ככר כל א' של שלשת אלפים שקלים כיצד שש מאות אלף חצאין הרי הן ג' מאות אלף שלמים הרי מאת ככר והג' אלפים וה' מאות וחמשים חצאים עולין אלף וז' מאות וחמשה ושבעים שקלים: (כז) לצקת · כתרגומו לאתכא: את אדני הקדש · של קרשי המשכן שהם מ"ח קרשים ולהן צ"ו אדנים ואדני פרכת ארבעה הרי מאה וכל שאר האדנים נחשת כתיב בהם: (כח) וצפה ראשיהם · של עמודים ט מהן · שבכולן כתיב וצפה ראשיהם וחשוקיהם כסף: (א) ומן התכלת וגו' · שש לא נאמר כאן ומכאן אני אומר שאין בגדי שרד הללו בגדי כהונה שבבגדי כהונה היה שש אלא הם בגדים שמכסים בהם כלי הקדש בשעת סלוק מסעות שלא היה בהם שש:

שפתי חכמים

התפקדו בתוך בני ישראל וכאן בנדבות המשכן שנתנו ישראל והלוים א"כ היו יותר ועז"פ כך היו ישראל כי בקע לגלגלת לא נתנו אלא ישראל שטעו בעגל והוצרכו ליתן הנדבה לצרך המשכן לכפר על מעשה העגל אבל הלוים אשר לא טעו לא היו צריכין ליתן וכענין זה פי' גם הרא"ם: ט דק"ל דפשוטו של קרא משמע דקאי על הווין שצריך גלפות ראשיהן ולמה צריכין לפוי והא הווין היו כולן כסף ויהוסיף מלת מהן להורות שהכסף הזה נעשה הלפוי וגם הווין והחשוקים ולא הווין נגד ולאייתו שהרי אין כסף אחר מכל כסף פקודי העדה רק מאת הככר שנעשו מהם האדנים והאלף והשבעה

וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִּגְדֵי־שָׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: פ שני חמישי כסדן מתוכין ב וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד
זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ג וַיְרַקְּעוּ
אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת
וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה
חֹשֶׁב: ד כְּתֶפֹת עָשׂוּ־לוֹ חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו קרי
חָבֻר: ה וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס ו וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מְסֻבֹּת
מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ז וַיָּשֶׂם אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ ח וַיַּעַשׂ
אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ט רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל
עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל: י וַיְמַלְאוּ־
בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר
הָאֶחָד: יא וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם: יב וְהַטּוּר
הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה: יג וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ
שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מוּסָבֹת מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלּוּאָתָם: יד וְהָאֲבָנִים
עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט: טו וַיַּעֲשׂוּ
עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁת גַּבְלֹת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר:

טז וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ
אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן: יז וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי

אונקלוס

ב וַעֲבַד יָת אֲפוֹדָא דַּהֲבָא תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר:
ג וְרַקִּידוּ יָת טַסֵּי דַּהֲבָא וְקַצִּיצוּ חוּטִין לְמֶעְבַּד בְּגוֹ תְּכְלָא וּבְגוֹ
אַרְגְּוָנָא וּבְגוֹ צִבְעָא זְהוֹרִי וּבְגוֹ בוּצָא עוֹבַד אָמָן: ד כְּתֵפָן עֲבָדוּ
לַהּ מְלַפְּפָן עַל תְּרֵין סְטָרוֹהִי יִתְלְפָּא: ה וְהֶמְיַן תְּקוּפַהּ דִּי עֲלוֹהִי
כְּנָוָהּ הוּא כְּעוֹבָדוֹהִי דַּהֲבָא תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר
כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: ו וַעֲבָדוּ יָת אַבְנֵי בוּרְלָא מְשַׁקְּעָן מַרְמְצָן
דְּדַהֲבָ גְּלִיפָן כְּתַב מְפָרֵשׁ עַל שְׁמָהָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ז וְשַׁוִּי יָתְהוֹן עַל
כִּתְפָא דַּאֲפוֹדָא אַבְנֵי דוּכְרָנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה: ח וְעָבַד יָת חוּשְׁנָא עוֹבַד אָמָן כְּעוֹבָדֵי אֲפוֹדָא דַּהֲבָא תְּכְלָא
אַרְגְּוָנָא וְצִבְעָא זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר: ט מְרֻבַּע הֲוָה עוֹף עֲבָדוּ יָת
חוּשְׁנָא זַרְתָא אָרְכֵּהּ וְזַרְתָא פְּתְיֵהּ עוֹף: י וְאִשְׁלְיִכוּ בֵּהּ אַרְבְּעָא
סִדְרֵי אֶבֶן טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה סַרְדְּיוֹן יַקִּנְתּוֹן וּבְרֵקְתּוֹ סִדְרָא חַד:
יא וְסִדְרָא תִּנְיָנָא אֲזְמַרְגְּדִין שַׁבְזִיו וְלַסְבָּהוֹם: יב וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה
קַפְרֵי מַרְקָא וְעֵין עֶגְלָא: יג וְסִדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יַמָּא וּבוּרְלָא
פַּנְתֵּרֵי מְשַׁקְּעָן מַרְמְצָן דְּדַהֲבָ בְּאֶשְׁלְמוּתְהוֹן: יד וְאַבְנַיָּא עַל שְׁמָהָת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן תְּרֵתֵי עֲסַרְ עַל שְׁמָהָתְהוֹן כְּתַב מְפָרֵשׁ כִּגְלוּף
רְעוּתָא גְּבַר עַל שְׁמֵהּ לְתְרֵין עֲסַר שִׁבְטַיָּא: טו וְעָבְדוּ עַל חוּשְׁנָא תִּכְלִין
מְתַחְמָן עוֹבַד גְּדִילוּ דְּהַב דְּבִי: טז וַעֲבָדוּ תְּרֵתֵין מְרַמְצָן דְּדַהֲבָ
וְתְרֵתֵין עִזְקָן דְּדַהֲבָ וִיהַבוּ יָת תְּרֵתֵין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סְטָרֵי חוּשְׁנָא:
יז וִיהַבוּ תְּרֵתֵין גְּדִילָתָא דְּדַהֲבָ עַל תְּרֵתֵין עִזְקָתָא עַל סְטָרֵי חוּשְׁנָא:

בעל הטורים

יוֹפִי: (ג) וקלן ׳ב׳. וקלן פתילים וקלן מתים (תהלים פ״ו) וחד קלן ענום רשעים (עם קנ״ט) שבזות המשכן ר ש״י ׳

(ג) וירקעו ׳ כמו (תהלים קנ״ו) ניזקע טוון לחם הוכח עם כתוען מכדדין טסין כלמר׳ כתרגומו וכדידו טסין מכדדין דקין וקוצין מכם פתילים לאורך כמו מן הזכח מעטרה״ע בלעז (לויזדעהנשן) לעשות לוהן פתילים משוכסין עם כל מין טסין דקות׳ כלן הוא מלמדן כיצד סיו ומין בהמה ולשון אב׳ בהן זכר הוט ׳ל אב

הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃
יח וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת
וַיִּתְּנֵם עַל־כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃ יט וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי
טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ
אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃ כ וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב
וַיִּתְּנֵם עַל־שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת
מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃ כא וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן
מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל־
חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ פ שלישי ששי בסתן מהוגרין כב וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל
הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃ כג וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ
כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ׃ כד וַיַּעֲשׂוּ עַל־
שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמֹּנֵי תְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר׃
כה וַיַּעֲשׂוּ פַּעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ
הָרִמֹּנִים עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים׃ כו פַּעֲמֹן
וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כז וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה
אֹרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו׃ כח וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פַּארֵי
הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי הַבָּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ כט וְאֶת־
הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה
רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס ל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ
נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם
קֹדֶשׁ לַיהוָה׃ לא וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־

יח וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָא דְעַל תַּרְתֵּין סְטַר־זֹהִי יְהָבוּ עַל תַּרְתֵּין כַּרְסְתָּא
וְיָהָבוּן עַל כַּתְפֵי אֲפוֹדָא לָקֳבֵל אַפּוֹהִי׃ יט וְעַבְדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן
דְּדָהַב וְשַׁוִּיאוּ עַל תַּרְתֵּין סְטָרֵי חוּשְׁנָא עַל סְפַתֵּהּ דִּי לְעִבְרָא דְאֲפוֹדָא
מְלְגָיו׃ כ וְעַבְדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדָהַב וְיָהָבוּן עַל תַּרְתֵּין כִּתְפֵי אֲפוֹדָא
מִלְרַע מְלָקֳבֵל אַפּוֹהִי לָקֳבֵל בֵּית לוּפֵי מְעַלְוֵי לְהֶמְיַן אֲפוֹדָא׃
כא וְיָהֲרוּן יָת חוּשְׁנָא מֵעִזְקָתֵהּ לְעִזְקָתָא דַּאֲפוֹדָא בְּחוּטָא דְתַכְלְתָּא
לְמֶהֱוֵי עַל הֶמְיַן אֲפוֹדָא וְלָא יִתְפָּרֵק חוּשְׁנָא מֵעַלְוֵי אֲפוֹדָא כְּמָא דִי
פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ כב וַעֲבַד יָת מְעִילָא דַּאֲפוֹדָא עוֹבַד כְּחֵי גְּמִיר
תְּכֶלְתָּא׃ כג וּפוּם מְעִילָא כְּפִיל לְגַוֵּהּ כְּפוּם שִׁרְיָן תּוֹרָא מַקַּף לְפוּמֵהּ
כְּחוֹר כְּחוֹר לָא יִתְבְּזַע׃ כד וַעֲבָדוּ עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא רִמּוֹנֵי תְּכֶלְתָּא
וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרֵי שְׁזִיר׃ כהוַעֲבָדוּ זַגְיָא דְּדָהַב דְּכִי וִיהָבוּן יָת זַגְיָא
בְּגוֹ רִמּוֹנְיָא עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא כְּחוֹר כְּחוֹר בְּגוֹ רִמּוֹנְיָא׃ כט זַגְיָא
וְרִמּוֹנָא זַגְיָא וְרִמּוֹנָא עַל שִׁפּוֹלֵי מְעִילָא כְּחוֹר כְּחוֹר לְשַׁמָּשָׁא כְּמָא
דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ לוַעֲבָדוּ יָת כְּתוּנִין דְּבוּצָא עוֹבַד כְּחֵי לְאַהֲרֹן
וְלִבְנוֹהִי׃ לא וְיָת מִצְנַפְתָּא דְּבוּצָא וְיָת שְׁבַח כּוֹבְעָא דְּבוּצָא וְיָת
מִכְנְסֵי בוּצָא דְּבוּץ שְׁזִיר׃ לב וְיָת הֶמְיָנָא דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא
וּצְבַע זְהוֹרֵי עוֹבַד צַיָּר כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ ל וַעֲבָדוּ יָת צִיצָא
כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא דְּהַב דְּכִי וּכְתָבוּ עֲלוֹהִי גְּלִיפָן כְּתַב מְפָרַשׁ קֳדָשׁ
לַיָי׃ לא וְיָהָבוּ עֲלוֹהִי חוּטָא דִתְכֶלְתָּא לְכַתָּנָא עַל מִצְנַפְתָּא מִלְעֵלָּא

ר ש ב "ם

שקל ולמאת הככר שלש מאות אלפים שקל׃ (כט) ואת האבנט שש משזר׃ בדבר הזה נחלקו רבותינו אם מדבר מאבנט של הדיוט או בכהן גדול לבדו׃

ר ש "י

שפתי חכמים

בעל התורים

(לא) לתת על המצנפת מלמעלה׃ וע"י הפתילים היה מובדין על המצנפת כמין כתר וק"ו לומר כעין המצנפת שהרי בפשוטה קדושה שניתן שערו היה המצנפת בשעת מלחמה ולפיכך נתנו עליו פתיל תכלת לקשרה למעלה ומכאן על המצנפת מלמעלה

הַמִּצְנֶפֶת מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס לב וַתֵּכֶל
כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ: פ רביעי לג וַיָּבִיאוּ אֶת־
הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו
בְּרִיחָו בריחיו קרי וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו: לד וְאֶת־מִכְסֵה עוֹרֹת
הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת
פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ: לה אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו
וְאֵת הַכַּפֹּרֶת: לו אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת
לֶחֶם הַפָּנִים: לז אֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת
הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר: לח וְאֵת
מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֵת
מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל: לט אֵת ׀ מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־
כַּנּוֹ: מ אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־
הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר אֶת־מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי
עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד: מא אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת
בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו
לְכַהֵן: מב כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי

רש"י

מלמעלה · ועוד הקשיתי בה כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת ובענין הלוחה הוא אומר (שמות כח) ושמת אותו על פתיל תכלת · ואומר אני פתיל תכלת זה חוטין הן לקשרו בהן במצנפת לפי שהציץ אינו אלא מאוזן לאוזן וכמה יקשרנו במצחו והיו קבועין בו חוטי התכלת לשני ראשיו ובאמצעיתו שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו ושני חוטין היו בכל קצה וקצה אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו וכן באמצעו שכך הוא נוח לקשור ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין לכך נאמר על פתיל תכלת ועליו פתיל תכלת וקושר ראשיהם השנים כולם יחד מאחוריו כנגד ערפו ומושיבו על המצנפת ·

ואל

כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: לב וּשְׁלִים כָּל פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא
וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ: לג וְאַיְתִיוּ
יָת מַשְׁכְּנָא לְמֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי פּוּרְפּוֹהִי דַּפּוֹהִי
עַבְּרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹהִי: לד וְיָת חוֹפָאָה מַשְׁכֵי דְדִכְרֵי מְסַמְּקֵי
וְיָת חוֹפָאָה מַשְׁכֵי דְסַסְגוֹנָא וְיָת פָּרֻכְתָּא דִפְרָסָא: לה יָת אֲרוֹנָא
דְסַהֲדוּתָא וְיָת אֲרִיחוֹהִי וְיָת כַּפֻּרְתָּא: לו יָת פָּתוֹרָא יָת כָּל מָנוֹהִי
וְיָת לְחֵם אַפַּיָא: לז יָת מְנָרְתָּא דָכִיתָא יָת בּוֹצִינַהָא בּוֹצִינֵי סִדְרָא
וְיָת כָּל מָנַהָא וְיָת מִשְׁחָא דְאַנְהָרוּתָא: לח וְיָת מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא
וְיָת מִשְׁחָא דִרְבוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמַיָא וְיָת פְּרָסָא דִתְרַע מַשְׁכְּנָא:
לט יָת מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא וְיָת סְרָדָא דִנְחָשָׁא דִילֵיהּ יָת אֲרִיחוֹהִי וְיָת
כָּל מָנוֹהִי יָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ: מ יָת סְרָדֵי דַרְתָּא יָת עַמּוּדָהָא
וְיָת סַמְכָהָא וְיָת פְּרָסָא לִתְרַע דַּרְתָּא יָת אַטּוּנוֹהִי וְסִכַּהָא וְיָת כָּל
מָנֵי פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא: מא יָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא
בְקוּדְשָׁא יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי
לְשַׁמָּשָׁא: מב כְּכֹל דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת

רשב"ם

(לב) ותכל · כמו ותרב משאת בנימן :

בעל הטורים

לרמוז שהיה לכל א' וא' חלק בו : (לב) ותכל כל עבדת משכן · בג"מ' בטעמים ותמשה ככלו נגמר : ותכל · אין לומר כי עתה כלה מלאכת כל העולם [ולכך לא שייך לומר עוד ותכל וגם קודם לזה עדיין לא כלתה · ולכך נמסר במסורה לית ר"ל שלית עוד בכל המקרא מלה זו] : (מ) עמודיה · ד' במסרה · את

רש"י

ואל תתמה שלא נאמר פתילי תכלת הואיל ומרובין הן שהרי מצינו בחשן ואפוד וירכסו את החשן וגו' וע"כ פחות משנים לא היו שהרי בבתי קצות החשן היו ב' טבעות החשן וכב' כתפות האפוד היו ב' טבעות האפוד שכנגדן ולפי דרך קשירה ד' חוטין היו ומ"מ פחות משנים אי אפשר : (לב) ויעשו בני ישראל · את המלאכה ב ככל אשר צוה ה' וגו' : (לג) ויביאו את המשכן וגו' · שלא היו יכולין להקימו ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן ומשה העמידו · אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו ע"י אדם א"ל עסוק אתה בידך נראה כמקימו והוא נזקף

שפתי חכמים

ב הוסיף מלת המלאכה דאל"כ כבר כתיב ותכל כל עבודת משכן אהל מועד כבר עשו המלאכה א"כ מאי ויעשו וגו' לכן פירש המלאכה ככל וגו' כלומר לא שינו המלאכה אלא עשו ככל אשר צוה ה' את משה: ל דאם לא כן לא היה להם להביא אברים כי דרך האומנים שמקימים את הבית והא"כ מראין את בנינם ועל זה פירש מפני שלא היו יכולין להקימו · ותו קשה לרש"י והא בשעת המסעות בכל מסע ומסע היו מקימים אותו א"כ היה להם ג"כ עכשיו להקימו · ועל זה פירש ולפי וכו' והוקם על ידי משה בפעם הראשונה מאליו ומן היום והלאה נזקף מאליו ע"י המקימין אותו בכל מסע · (נח"י) כאן משמע דגם משה הקים ע"פ הנס אבל בשבת (דף צ"ב) ובבכורות (מ"ד) ונדרים (נ"ח) משמע דמשה היה גבוה י' אמות לכך היה לו

וקם

יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה: מג וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה
וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם
מֹשֶׁה: פ המישי שביעי כסדן ממוכרין מ א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד: ג וְשַׂמְתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן
הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת: ד וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלֵיתָ
אֶת־נֵרֹתֶיהָ: ה וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי
אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: ו וְנָתַתָּה
אֶת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד: ז וְנָתַתָּ
אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם:
ח וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר:
ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־
כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ:
י וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־
הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים: יא וּמָשַׁחְתָּ אֶת־
הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ: יב וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־
בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם: יג וְהִלְבַּשְׁתָּ
אֶת־אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְכִהֵן לִי: יד וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כָּתֳנֹת:
טו וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ לִי
וְהָיְתָה לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם: טז וַיַּעַשׂ

משה

מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: ס ששי יז וַיְהִי

אונקלוס

כָּל פַּלְחָנָא: מג וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת כָּל עֲבִידְתָּא וְהָא עֲבָדוּ יָתַהּ כְּמָא
דִי פַקִּיד יְיָ כֵּן עֲבָדוּ וּבָרִיךְ יָתְהוֹן מֹשֶׁה: א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר: ב בְּיוֹמָא יַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא תְּקִים יָת מַשְׁכְּנָא
מַשְׁכַּן זִמְנָא: ג וּתְשַׁוֵּי תַּמָּן יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וְתַטֵּל עַל אֲרוֹנָא
יָת פָּרְכְתָא: ד וְתָעֵל יָת פָּתוֹרָא וְתִסְדַּר יָת סִדּוּרֵהּ וְתָעֵל יָת מְנָרְתָּא
וְתַדְלֵק יָת בּוּצִינָהָא: ה וְתִתֵּן יָת מַדְבְּחָא דְדָהַבָּא לְקֻטֹּרֶת בּוּסְמַיָּא
קֳדָם אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא וּתְשַׁוֵּי יָת פָּרְסָא דְתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָא: ו וְתִתֵּן
יָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא קֳדָם תְּרַע מַשְׁכַּן מַשְׁכְּנָא זִמְנָא: ז וְתִתֵּן יָת
כִּיּוֹרָא בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא: ח וּתְשַׁוֵּי יָת
דַּרְתָא סְחוֹר סְחוֹר וְתִתֵּן יָת פָּרְסָא דְתָרַע דַּרְתָּא: ט וְתִסַּב יָת
מִשְׁחָא דְרְבוּתָא וּתְרַבֵּי יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל דִּי בֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ
וְיָת כָּל מָנּוֹהִי וִיהֵי קוּדְשָׁא: י וּתְרַבֵּי יָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל
מָנּוֹהִי וּתְקַדֵּשׁ יָת מַדְבְּחָא קֻדָּשׁ קוּדְשִׁין: יא וּתְרַבֵּי
יָת כִּיּוֹרָא וְיָת כַּנֵּהּ וּתְקַדֵּשׁ יָת מַדְבְּחָא קֻדָּשׁ קוּדְשִׁין: יב וּתְקָרֵב יָת אַהֲרֹן וְיָת
בְּנוֹהִי לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא: יג וְתַלְבֵּשׁ יָת אַהֲרֹן
יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא וּתְרַבֵּי יָתֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וְיִשַׁמֵּשׁ קֳדָמָי: יד וְיָת
בְּנוֹהִי תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשׁ יָתְהוֹן כְּתוּנִין: טו וּתְרַבֵּי יָתְהוֹן כְּמָא דִי
רַבֵּיתָא יָת אֲבוּהוֹן וְיִשַׁמְּשׁוּן קֳדָמָי וּתְהֵי לְמַהֲוֵי לְהוֹן רְבוּתְהוֹן
לִכְהֻנוּת עָלַם לְדָרֵיהוֹן: טז וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבַד:

בעל הטורים

עמודים. תולי מנקד עמודים (תקלים ע"כ) חלכה עמודים (תקלי ט') ועמודים והפלגן (לחזק ס') שמחזי כמאכן כה עמודי עולם שבזוהם עולם עומד: (ח) וקק מסה לה המשכן. מכאן לא נאמר הזה כמאכן (כה"ל כדיעה) ובכות מכאן ואילך בשכינתה שלום בקב"ה למעלה על מעלה לנקים

ר ש"י

וקק מלגיו והמ שבחמר הוקם המשכן קודם מלגיו מדרש רבני תנחומא: (טג) ויברך אתם משה. ת"ל י"ב שהשרה שכינה במעשה ידיהם • (הקלום ג) ויהי ב מועם ס' מלגיו עליהו וגו' והוא ת' מי"ת נמזמורים שבהפלס למעלה: (ג) וסכת על הארן. ל' כנגד שכרי מתיעם סיפה: (ד) ושרכת את ערכו. שתי מערכות של לחם הפנים:

שפתי חכמים

את לכיוצאו: כז דק"ל מלי בהכה ביזר לחזק ל"ם בהכה ויהי מעם שהיה בהשה שהיה בהשה על השלמת עניין כמיה וק"ל: ג (מ"ל) בהשה דסלוק בהיה שבת"ל ר"ם שמיש תמרו בהכה ת"ל ויהי מעם וכו' ופ"ם ביזקים:

בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם
הַמִּשְׁכָּן׃ יח וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו
וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו׃
יט וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל
עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כ וַיִּקַּח
וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן
וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְמָעְלָה׃ כא וַיָּבֵא אֶת־
הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן
הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כב וַיִּתֵּן אֶת־
הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת׃
כג וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כד וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח
הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֶגְבָּה׃ כה וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כו וַיָּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח
הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת׃ כז וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת
סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס כח וַיָּשֶׂם אֶת־
מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃ כט וְאֶת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח
מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס ל וַיָּשֶׂם אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־
אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה׃ לא וְרָחֲצוּ
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃

ר ש ״ י

(יט) ויפרש את האהל. כן ירושלמי (כב) על ירך המשכן צפונה. (יומא כג:) (כ) את העדת. הלוחות׃ (כג) נחלי הנפוי על רוחב הבית: ירך.

ז וַהֲוָה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּשִׁתָּא תְּנֵיתָא בְּחַד לְיַרְחָא אִתְקַם
מַשְׁכְּנָא׃ ח וְאַקֵם מֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וְיָהֵב יָת סַמְכוֹהִי וְשַׁוִּי יָת
דַּפּוֹהִי וְיָהֵב יָת עַבְרוֹהִי וְאָקֵם יָת עַמּוּדוֹהִי׃ ט וּפְרַס יָת פָּרְסָא עַל
מַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יָת חוּפְאָה דְּמַשְׁכְּנָא עִלּוֹהִי מִלְעֵלָּא כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ
יָת מֹשֶׁה׃ י וּנְסִיב וְיָהֵב יָת מַהֲדוּרָא לַאֲרוֹנָא וְשַׁוִּי יָת אָרְיְתָיָא עַל
אֲרוֹנָא וְיָהֵב יָת כַּפֻּרְתָּא עַל אֲרוֹנָא מִלְעֵלָּא׃ יא וְאָעֵל יָת אֲרוֹנָא
לְמַשְׁכְּנָא וְשַׁוִּי יָת פָּרְכְתָּא דְּפָרְסָא וְאִסְתַּר עַל אֲרוֹנָא דְּמַהֲדוּרָא כְּמָא
דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ יב וְיָהֵב יָת פָּתוֹרָא בְּמַשְׁכְּנָא זִמְנָא עַל שַׁדְּא
דְּמַשְׁכְּנָא צָפּוּנָא מִבָּרָא לְפָרְכְתָּא׃ יג וְסַדַּר עָלּוֹהִי סִדּוּר לַחֲמָא קֳדָם
יְיָ כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ יד וְשַׁוִּי יָת מְנָרְתָּא בְּמַשְׁכְּנָא זִמְנָא
לֶקֳבֵל פְּתוֹרָא עַל שַׁדָּא דְּמַשְׁכְּנָא לְדָרוֹמָא׃ טו וְאַדְלֵק בּוּצִינָהָא קֳדָם
יְיָ כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ טז וְשַׁוִּי יָת מַדְבְּחָא דַּהֲבָא בְּמַשְׁכְּנָא
זִמְנָא קֳדָם פָּרְכְתָּא׃ יז וְאַקְטַר עֲלּוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין כְּמָא דִּי פַקִּיד
יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ יח וְשַׁוִּי יָת פָּרְסָא דְּתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָא זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא
דַּעֲלָתָא שַׁוִּי בְּתַרְעָא מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאַסֵּק עֲלּוֹהִי יָת עֲלָתָא וְיָת
מִנְחָתָא כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ ל וְשַׁוִּי יָת כִּיּוֹרָא בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא
וּבֵין מַדְבְּחָא וְיָהֵב תַּמָּן מַיָּא לְקַדּוּשׁ׃ לא וְיקַדְּשׁוּן מִנֵּהּ כְּשָׁה וְאַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן׃ לב בְּמֵעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּבְכַרְבָּהוֹן

ר ש ״ י

(כט) ויעל עליו אהרן ובניו את העולה ואת המנחה כל הימים: שפתי חכמים

כהגמונו לידה כיוצ הוה שהוא נגדו על מזבח: (כז) ויקטר עליו קטרת. שחרית וערבית כמו שנא׳ (שמות ל) כנקר בבקר בהטיבו וגו׳: (כט) ויעל עליו וגו׳. לפי גיוסו המשעי למעלה שהוא יום הקמת המשכן אותם מצה ס וסקיבוי קרבנות גסוד מוך מלואים שעשוה אהרן בו ביום שנא׳ (ויקרא ט) קרב אל המזבח וגו׳: את העלה. עולת התמיד: ואת המנחה. מנחת נסכים של ב׳ תמיד כמו שנא׳ (שמות כט) ועשית על המזבח כבשים בני שנה וגו׳: (לא) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יום שמיני למלואים הוצרו כולם לנסוך והקריבו מניס. בן ביום קדם מצה

ס הא דכתיב הכא ויקטר עליו קטורת קשה על מצה שהקטיר בי׳ יומי דמלואים קודם שהוקמה אהרן והלא ביום שהוקמו למלואים שהוקמה אהרן לכהונה קיום משה מקודם הוק מהוקם אחרון שהוקמו לאהרן בן ביום ואהרן ובניו לא נתמנו קרבנות שהוקמו בהן ביום: ע נתפרש בשלמי שעות שהיה עשוי בשביל שמיני: פ ת״ש מהכא מנחות הן מ״מ מדמיתיב והא במנחה כתיב מדכתיב בשמסס על פ תמיד שהיה ביום שהוקמה כפ״ע כי״ל למזבח כפ״ע ביון שהיה עשוי בשביל עולת התמיד דכתיב ית המנחה תעשה בכל עולת התמיד דכתיב ית העולה כהתיר תעשה בכל וגו׳ ומעשים הללו כלן

לג בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס לג וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב
לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֵת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה
אֶת־הַמְּלָאכָה: פ מפטיר לד וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: לה וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא
אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא
אֶת־הַמִּשְׁכָּן: לו וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם: לז וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא
יִסְעוּ עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ: לח כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם
וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־
מַסְעֵיהֶם: חזק

ומפטירין ותשלם כל המלאכה גמליכים ס' סימן ז':

סכום פסוקי דספר ואלה שמות אלף ומאתים ותשעה · אר"ט סימן · וחציו אלחים לא תקלל · ופרשיותיו י"א אי זה בית אשר תבנו לי סימן · וסדרין כ"ט ולילה לילה יחוה דעת סימן · ופרקין כו תורת אלהיו בלבו סימן · מנין הפתיחות תשע ושש והסתומות חמש ותשעים סך הכל מאה ושש וארבע פרשיות ישלח עזרך מקודש ויציון יסעדך סימן:

ר ש"י

עמהם: (לב) ובקרבתם · כמו וקקרכם · שכן עניו הענן למור מעמה כל זמן שהיה כשיקרבו: (לה) ולא יכל משה לבוא עניו שענן לא היה יכול לבוא שהלך הענן אל אהל מועד · (ת"כ פ' ויקרא) ובחוב כבוד ומדבר עמו: (לה) לעיני כל בית ה' תומר (במדבר ז) ובכח משה הל לאהל מועד כח שכחוב בשליחי ובכליע ביעיהם כי ישראל בכל מסעיהם · בכל מקם בהיו נוסעים היה הענן שוכן במקום אחד יהו

הפטרת פקודי במלכים א סימן ז כמנהג האשכנזים

והפטרת הכפרדים והאיטלייאנים הוא ויעש חירום המלאכה בספר ויקהל:

וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא
שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי דָוִיד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־
הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה: אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל

את

לְמַדְבְּרָא יְקִרְשׁוּן כְּמָא דִי פַּקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: לג וְאֲקֵם יָת דְּרָתָא
סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא וּלְמַדְבְּחָא וְיהַב יָת פָּרְסָא דְּתְרַע דְּרָתָא וְשֵׁיצִי
מֹשֶׁה יָת עֲבִידְתָא: לד וַחֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא זְכִנָא וִיקָרָא דַייָ אַתְמְלִי
יָת מַשְׁכְּנָא: לה וְלָא יְכִיל מֹשֶׁה לְמֵיעַל לְמַשְׁכַּן זְכִנָא אֲרֵי שְׁרָא
עֲלוֹהִי עֲנָנָא וִיקָרָא דַייָ אַתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא: לו וּבְאִסְתַּלְקוּת עֲנָנָא
מֵעִלַּוֵי מַשְׁכְּנָא נְטַלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַטְּלָנֵיהוֹן: לז וְאִם לָא יִסְתַּלַק
עֲנָנָא וְלָא נְטַלִין עַד יוֹמָא דְּאִסְתַּלְקוּתֵהּ: לח אֲרֵי עֲנָנָא דַייָ
עַל מַשְׁכְּנָא בִּימָמָא וְחִיוְוֹ אֶשְׁתָּא הֲוֵי בְּלֵילְיָא בֵּהּ לְעֵינֵי כָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַטְּלָנֵיהוֹן: חזק

ר ש ב"ם

(לה) ולא יכל משה לבא אל אהל מועד · בשעת הקמתו: כי שכן עליו הענן · מיד להראות חיבתו של הקב"ה על ישראל אח"כ היה מסתלק הענן מתוך האהל וישכן על הארון כדכתיב ונועדתי שמה ודברתי אתך מבין שני הכרובים · ואז בא משה אל אהל טוער כדכתיב ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול וגו' מבין שני הכרובים וידבר אליו · וכן אתה מוצא בבית עולמים ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה' בשעת השלמת הבית הי' הקב"ה מקדשו בענן ואח"כ היה מצמצם שכינתו על הארון בין הכרבים: (חסלת ספר ואלה שמות מיסוד רבינו שבואל)

בעל התורים

שפתי חכמים

מסכן נעשה: (לב) ומזמנת · כ' כמסיח · למשנ ומזמנת · כן מתוגם ומזמנת (יחזקאל כ') רעו ת"ד שאשל מנחת בכתוגם היה כדכתיב בת לשכם פל · ומשכן ומזמנת בשביעה מורם על המזבח וכן כתיב בין כתוגם ומזמנת וגו' ויתמהו תוספ ס' על עמך · שכם היו עומדים ומתפללים: כתיב לוה ס' לח משכ · כתיב על כל דבר ודבר נגוד מה בתיב משכ מחני נא מספרך לפיללו · וכן י"ת בעשים כתיב לוה כ' לח משכ וכן תאב לוה ס' [וכתיב תאב לוה ס' לח משכ] וכנגדם תקנו י"ת כרכום ותאב [ל"ל ותחנן] כתיב לוה ס' (לח משכ) בן עבו ותקנו מגדו כרכת ומגבעים · וים כתם ק"ג תיבות וכן כתוב כבכתוב נמי כדוך תאב ס' מנין תברכם כתיב תאב ס' מחיב כמחים וגו ק"ג תיבות וק"ג פעמים לב בתוספ עלרינן בוזת כלם:

חפטרת פקודי

אֵת כָּל־דִּבְרֵי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן:

ויקהלו

ביום שני של סוכות מתחילין כאן

יִקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג
הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: וַיָּבֹאוּ כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ
הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרֹן: וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם: וְהַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרֹן מְזַבְּחִים
צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמְנוּ מֵרֹב: וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־
אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים
אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים: כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם
הָאָרֹן וַיָּסֹכּוּ הַכְּרֻבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה: וַיַּאַרְכוּ הַבַּדִּים
וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה
וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר
הִנִּיחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־
בֵּית יְהוָה: וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־כָּלֵא
כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן
בָּעֲרָפֶל: בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: וַיַּסֵּב
הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד:
וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת־דָּוִד אָבִי וּבְיָדָו
מִלֵּא לֵאמֹר: מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם
וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי
לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי
יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־
לְבָבֶךָ: רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־

יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי: וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקוּם תַּחַת
דָּוִד אָבִי וָאֵשֶׁב ׀ עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת
לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית
יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת (בשמואל א סימן כ)

יֹאמַר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: וְשִׁלַּשְׁתָּ
תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם
הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֱזֶל: וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה
לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים
אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וְהֶנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם
לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה: וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ
הָלְאָה לָךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה: וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאָתָּה הִנֵּה
יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב
הַמֶּלֶךְ עַל־אל קִי הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל: וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀
בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד
מְקוֹם דָּוִד: וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה
הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־
יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם: וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל
נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם: וַיֹּאמֶר שַׁלֵּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח
מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אַחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: וַיִּחַר־
אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־
בְחַר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: כִּי כָל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח

וַקַּח אֹתוֹ אֲלֵי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר
אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ
וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ וַיָּקָם יְהוֹנָתָן
מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחָם כִּי
נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִימוֹ אָבִיו׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה
לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רָץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים
אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ׃ וַיָּבֹא הַנַּעַר
עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר
הֲלֹוא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר חוּשָׁה
אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים ק׳ וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃
וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ וַיִּתֵּן
יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבִיא הָעִיר׃
הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃
וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם
יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם׃

קריאה למפטיר בשבת וראש חודש

כשנכנס ראש חודש מוציאין שני ספרים ובראשון קורין שבעה בני כ״ה בסיגוע וקדיש לעילא • ובספר שני קורין פרשה זו׃

במדבר כח ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת
בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ פ וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ
עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנָיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה
תְמִימִם׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד׃ וּשְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ וְעִשָּׂרוֹן

עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיהוָה׃ וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ יֵיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

הפטרה לשבת וראש חודש (בישעיה סימן ס״ו)

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר
תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה
וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד
עַל־דְּבָרִי׃ שֹׁחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה
מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִדְרָכֵיהֶם
וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרָתָם
אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע
בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־
דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה
בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃ קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה
מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃ בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִטָה זָכָר׃ מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הֲיוּחַל אָרֶץ בְּיוֹם
אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ׃
הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר
אֱלֹהָיִךְ׃ שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ
מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃ לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ
לְמַעַן תָּמְצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי
נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שוֹטֵף כָּבוֹד גּוֹיִם וְינַקְתֶּם עַל־צַד
תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ׃ כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵּן אֲנֹכִי
אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תְּנֻחָמוּ׃ וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצְמוֹתֵיכֶם

כַּדְּשֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנִדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזַעַם אֶת־אֹיְבָיו: כִּי־
הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ
בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי
יְהוָה: הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת קְרֵי בְּתוֹכָךְ
אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יִסָּפוּ נְאֻם־יְהוָה: וְאָנֹכִי
מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ
וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים אֶל־
הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תּוּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים
אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי
בַּגּוֹיִם: וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה לַיהוָה בַּסּוּסִים
וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבְפִרְדִּים וּבִכְרָכוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר
יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה:
וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה: כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם
הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה
כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם: וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת
בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: וְיָצְאוּ וְרָאוּ
בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם
לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: וחיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת
בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר י׳:

מנהג הספרדים לומר ר״ח ביום ב׳ וביום ג׳ להוסיף מספר הלשון והמנהג
על הפטרת מהר חודב:

נהגו בעצי כ״ח לומר מושיעין בני ספרים בלתמן קורין ו׳ נהגו בספרים בשבוע וקדים לעילא ׳ וכשבר בני קורא כמפטיר בפרשת כי תצא מחתנא ספרשם עד לכשר על נשבועיכם ומפטירין בספרות שקלים ׳ ואם לא כ״ח לעיות נהגו בעצי מושיעין בעצם ספרים בלתמן קורין בשם נהגו בספרים בשבוע ולא יאמר קדים ונכשר בני קורא כמפטיר וכיוצא בהנהם עד ומשבו וקדים לעילא ונכשר בעצי קורא כמפטיר פרשת שקלים ומפטירין בספרות ו׳ :

הפטרת פרשת שקלים (במלכים ב׳ סימן יא)

כאן מתחילין הספרדים

וַיִּבְרֹת יְהוֹיָדָע אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת
לָעָם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם: וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ
בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ אֶת־מִזְבְּחֹתָיו מובהותיו קרי וְאֶת־צַלְמָיו שִׁבְּרוּ
הֵיטֵב וְאֶת מַתַּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיָּשֶׂם הַכֹּהֵן פְּקֻדֹּת
עַל־בֵּית יְהוָה: וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הַכָּרִי וְאֶת־הָרָצִים וְאֶת
כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיֹּרִידוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ דֶּרֶךְ שַׁעַר הָרָצִים
בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: וַיִּשְׂמַח כָּל־עַם הָאָרֶץ וְהָעִיר
שָׁקְטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ בַחֶרֶב בֵּית־הַמֶּלֶךְ המלך קרי:
כא׳ מתחילין האשכנזים בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: בִּשְׁנַת־שֶׁבַע
לְיֵהוּא מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה
מִבְּאֵר שָׁבַע: וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ
יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן: רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים
בַּבָּמוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יוּבָא
בֵּית־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כֹּל כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה
עַל לֵב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוָה: יִקְּחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת
מַכָּרָו וְהֵם יְחַזְּקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בֶּדֶק: וַיְהִי
בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְּקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־
בֶּדֶק הַבָּיִת: וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף

אֵת מַעֲרֵיהֶם כִּי־לְבֵרֶךְ הַבַּיִת תִּתְגָּרוּ׃ וַיֹּאמֶר הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי
אֶת־פָּנִים מֵאֵת הָעָם וְלִבְלְתִּי חַזֵּק אֶת־בֶּרֶק הַבָּיִת׃ וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע
הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ בִּימִין
מִימִין קְרִי בְּבוֹא־אִישׁ בֵּית יְהוָה וְנָתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף
אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־יְהוָה׃ וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב הַכֶּסֶף
בָּאָרֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיִּצְרוּ וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא
בֵּית־יְהוָה׃ וַיִּתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן עַל־יְדֵי קְרִי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
הַפְּקֻדִים הַמְפֻקָּדִים קְרִי בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיאֵהוּ לְחָרְשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים
הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה׃ וְלַגֹּדְרִים וְלַחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי
מַחְצָב לְחַזֵּק אֶת־בֶּרֶק בֵּית־יְהוָה וּלְכָל אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת
לְחָזְקָה׃ אַךְ לֹא־יֵעָשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת
חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־יְהוָה׃ כִּי־
לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּגְּרוּ וְחִזְּקוּ־בוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה׃ וְלֹא יְחֻשְׁבוּ אֶת־
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה
כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים׃ כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית
יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ׃

ענגב מפרדים שם מל ר"ח אדר כיום ל' נומר אחר הפעמים שקלים מפקד רשמון
אחרון של הפטרת מהר תודש · ושם מל ר"ח אדר נכנסת מומיפים אחר הפטרת
שקלים מפקד רשמון ואחרון של הפטרת שבת זכ"ת :

סימן להפסקת הארבע פרשיות

שם מל ר"ח אדר בשנים שפוטות הן ואדר כמעוכרות כיום שבת כוח **זתן** · שם מל כיום ב'
כוח **בן** · שם מל כיום ד' כוח **דד** · ושם מל כיום ו' כוח **וב"ו** · כנומר בתי הפפקות :

קריאה לפרשת זכור

נשבת שלפני פוליפין מוציאין שני ספרים כרשמון קורין שבעה בפרשת השבוע
וקדיש לעילע ובפפר אני קורא המפוייר בפרשת זכור :

וְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ אֲשֶׁר
קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ
וְלֹא

וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃ וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ
מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה
אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִשְׁכָּח׃

הפטרת פרשת זכור (בשמואל א סימן טו)

כאן מתחילים הספרדים

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ עַל־
עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָה׃

כאן מתחילים האשכנזים כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֶת אֲשֶׁר־
עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ
בַּדֶּרֶךְ בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם׃ עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו וְהֲמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעוֹלֵל
וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל וְעַד־חֲמוֹר׃ וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם
וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־אִישׁ
יְהוּדָה׃ וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל׃ וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סֻרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אַסְפְּךָ עִמּוֹ וְאַתָּה עָשִׂיתָה
חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק׃
וַיַּךְ שָׁאוּל אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם׃
וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חַי וְאֶת־כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב׃
וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אֲגַג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר וְהַמִּשְׁנִים
וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַהֲרִימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נְמַבְזָה
וְנָמֵס אֹתָהּ הֶחֱרִימוּ׃ וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר׃ נִחַמְתִּי
כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים
וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלָּיְלָה׃ וַיַּשְׁכֵּם שְׁמוּאֵל לִקְרַאת
שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב
לוֹ יָד וַיָּסָב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל׃ וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ

שְׁמוּאֵל בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה : וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
מַה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ : וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר
לְמַעַן זְבֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֵר הֶחֱרַמְנוּ : וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־
שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמְרוֹ
יֹאמֶר קְרִי לוֹ דַּבֵּר : וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ
רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל : וַיִּשְׁלָחֲךָ
יְהוָה בְּדָרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עֲמָלֵק וְנִלְחַמְתָּ
בּוֹ עַד־כַּלּוֹתָם אֹתָם : וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־
הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה : וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אָשֵׁם
שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג
מֶלֶךְ עֲמָלֵק וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי : וַיִּקַּח הָעָם מִן־הַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר
רֵאשִׁית הַחֵרֶם לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל : וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲחֵפֶץ
לַיהוָה בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב
לְהַקְשִׁיב מֵחֶלֶב אֵילִים : כִּי חַטַּאת־קֶסֶם מֶרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצֵר
יַעַן מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ מִמֶּלֶךְ : וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל
חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי אֶת־הָעָם
וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם : וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה
לַיהוָה : וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־
דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל : וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל
לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ וַיִּקָּרַע : וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קָרַע יְהוָה
אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וּנְתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב מִמֶּךָּ : וְגַם
נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם : וַיֹּאמֶר
חָטָאתִי פַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד־זִקְנֵי עַמִּי וְנֶגֶד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי
וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ : וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ

שאול

שָׁאוּל לַיהוָה : וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ
אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן סָר מַר־הַמָּוֶת : וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסֵּף שְׁמוּאֵל
אֶת־אֲגַג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל : וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל עָלָה
אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל :

קריאה לפרשת פרה

נוהגין שבת שלפני הפטרת זכור מי"ח אדר (וזהו תל לעם חודש ניסן כשבת שלפני הפטרת זכור של אדר) מוציאין שני ספרים בהפטרה קורין שבעה גברי בפרשת השבוע וקורין נעילה וכשפגר שני קורין המפטיר פרשת זו :

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר : זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר ׀ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה
אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל : וּנְתַתֶּם
אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ
לְפָנָיו : וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים : וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ
וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף : וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז
וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה : וְכִבֶּס בְּגָדָיו
הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־
הָעָרֶב : וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב : וְאִבְּף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֶת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת
הִוא : וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב
וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם : הַנֹּגֵעַ בְּמֵת
לְכֹל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים : הוּא יִתְחַטָּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
לֹא יִטְהָר : כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא

את

אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה
לֹא־זֹרַק עֲלֵיהוּ טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־
יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת
יָמִים: וְכָל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: וְכֹל
אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בֶּחָלָל־חָרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ
בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת
וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי: וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר
וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־
הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בְמֵת אוֹ בַקָּבֶר: וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא
בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטֵּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־
זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמְזֵה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא
יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב:

ומפטירין הפטורה זו (ביחזקאל סימן לו)

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־
אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבְעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה
הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי: וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ
עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ: וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת
כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים: וַיָּבֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם
וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ:
וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלָהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ
שָׁמָּה: לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֹא לְמַעַנְכֶם
אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר

באתם

בָּאתֶם שָׁם: וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם
לְעֵינֵיהֶם: וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל הָאֲרָצוֹת
וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם
מִכֹּל טֻמְאֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב
חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם
וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־
בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם: וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים: וְהוֹשַׁעְתִּי
אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן
עֲלֵיכֶם רָעָב: וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר
לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם: וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים
וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם בְּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל
תּוֹעֲבֹתֵיכֶם: לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה יִוָּדַע לָכֶם
בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל: כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בְּיוֹם
טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הַחֳרָבוֹת:
וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָל־עוֹבֵר:
וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלּוֹז הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת
וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ: וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ
סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ו אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי
יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי: נאז מסיימין הספרים כה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה עוֹד
זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אָרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם:
כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת
מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

ף (פס׳ כ״ב) לעיניהם
(שטוק) ' רשבים קיש רש״י

בשבת שלפני ר"ח ניסן מוציאין שני ספרים בהיכל קורין בשניה בשני בספרים. השביעי וקדים לעולה וכספר שני קורא המפטיר בפרשת בא אל פרעה מתחילה החודש הזה לכם עד בכל מושבותיכם תאכלו מצות. ואם חל ר"ח ניסן בשבת מוציאין שלשה ספרים בהיכל קורין בשני בשבת בשניה בשני ובשלישי קורא שלשה וביום חשבת עד ונספרו וקדים לעולה וכספר שלישי קורא המפטיר בפרשת המועדות ומפטירין בפרשת פרשת החודש.

הפטרה לפרשת החדש (ביחזקאל סי' מה)

כאן מתחילין האשכנזים

כֹּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְעַל־
הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בְּחַגִּים וּבְחָדָשִׁים
וּבְשַׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵית יִשְׂרָאֵל הוּא יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־
הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃

כאן מתחילין הספרדים

כֹּה־אָמַר׀ אֲדֹנָי יְהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח־פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים
וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃ וְלָקַח הַכֹּהֵן כִּיַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־
מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת׀ שַׁעַר
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַּשְּׁבִעָה בַּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שׁגֶה וּמִפֶּתִי
וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
הַפָּסַח חַג שָׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא
בְּעַדּוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃ וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה
עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְחַטָּאת שָׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאָיִל
יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג
יַעֲשֶׂה כָּאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃ כֹּה־
אָמַר׀ אֲדֹנָי יְהוִה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת
יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃ וּבָא הַנָּשִׂיא
דֶּרֶךְ׀ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־
עֹלָתוֹ

עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־
יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב׃ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת
וּבֶחָדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה׃ וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרִב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים׃ וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל
וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־
בָּקָר תְּמִימִם וְשִׁשָּׁת כְּבָשִׂים וְאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ׃ וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה
לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃
וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃ וּבְבוֹא עַם־
הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא
דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב
דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ כִּי נֹכְחוֹ יֵצֵאוּ יצא קרי׃ וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם
בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃ וּבְחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה
אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים כַּתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ וְכִי־
יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־
הַשַּׁעַר הַפּוֹנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃ וְלֶכֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תְּמִימִם
תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה
עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרַךְ אֶת־
הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד׃ וְעָשׂוּ יעשו קרי׀ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־
הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃ כאן מסיימין הספרדים

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא
לְבָנָיו הִוא אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה׃ וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד
מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו
לָהֶם תִּהְיֶה׃ וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם
מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִיל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ׃

פסוק ספרדים חם מנ ר"ח ניסן ביום ק' טעה לחד כשנהג בתורה פסוק ראשון ואחרון בכ' בספרים אחרונים פסוק ראשון ואחרון בא בספרים שנהג ג"ש;

אחר יד עת סי' השנה ' וגרשמו בו גם כן סימני הפסקת ארבע פרשיות :

שנים פשוטות		שנים מעוברות	
בחג	מחוברות	(בא)	בחה	נפרדות	(דה)
רשה	מחוברות	(דה)	בשו	נפרדות	(וביו)
גכה	מחוברות	(דה)	גבו	נפרדות	(וביו)
הכז	מחוברות	(וביו)	התא	נפרדות	(זטו)
השא	נפרדות	(זטו)	השג	נפרדות	(בא)
זהא	מחוברות	(זטו)	זתג	נפרדות	(בא)
זשג	מחוברות	(בא)	זשה	נפרדות	(דה)

הלז הן הפרשיות הנסוגות להתחבר נמלא זה הוא ומלא הפרשיות הנסוגות להתחבר כל אחד על מקומו יבוא בסלוס :

אלו הטעמים לקורא בצבור והוא העליון

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים
לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל ו וְכָל־
תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם ו מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם ו
מִתַּחַת לָאָרֶץ לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים
לְשֹׂנְאָי וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי : ס לֹא תִשָּׂא
אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־
שְׁמוֹ לַשָּׁוְא : פ זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת ו לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא
תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וּבְהֶמְתֶּךָ
וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ
יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ : ס כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ
לְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ : ס
לֹא תִרְצָח : ס לֹא תִנְאָף : ס לֹא תִגְנֹב : ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד
שָׁקֶר : ס לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר
בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים
בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ
וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק :

ברכות שאומרים אחר ההפטרה

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק
בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם
שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק : נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים
דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן
וְרַחֲמָן אָתָּה : בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו :

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ : בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְשַׂמֵּחַ־צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ :

שַׂמְּחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֵׁב זָר וְלֹא
יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ־לּוֹ שֶׁלֹּא
יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מָגֵן דָּוִד : ע"כ בח"צ

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה
שֶׁנָּתַתָּ־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת :
עַל־הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ
שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד : בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת :

(ס) כתורת ארת המגילה מבואר. לפנים ג' ברכות על מקרא מגילה ושע"ת וכאחיונו · וכן ביום מבואר ג' ברכות פנ"ג: (ב) יכוין ביום בברכת שהחיינו על המגילה לפתח בה על מנת שתלוה מצוה ומעודת פורים והש"ת יכוין לכוונים בכביול זה · ואם תכל קודם המגילה יברך אחר שברכות מכוס שהחיינו והכאל קדמו: (ג) לאחריס בנגוד מבואר בדף מ' תכר בגיה וביום ש"ת אינו אומר רק אומנם יעקב · אבל ביחיד אין מבואר לאחריס: (ד) אי בגיה בכך מבואר להועיל אחריס ר"ת ואם יודעים לברך יברכו שם בעצמם ואחמר יקרא · ובנשים כמבארות בעצמן יאמרו אקב"ו לשמוע מגילה ועוד ביקרא לנשים קודם יפין שלא נעתם בתוסס קריאה ד"ת:

וכן קריאת המגילה ודיניה

(ה) חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולחזור ולקרותה ביום ואם לא לילה אחת מהם כל הלילה מצטרף עם ביום · ואל יום מבעוד יחמה עד סוף יום ואם קראה מצטרף עם ש"ם יצא כדיעבד: (ו) הכל חייבים בקריאתה חנשים ומחנכים לה הקטנים: (ז) רשו וכן בגיה לכ"ע מגילה כשירה כדי שיאמר בעצמו אלה במלה בלחש כי ס"ת לשמוע כל פיסה מהש"ן מחמת הרעש ובלגוג ואם הכר פיסה אחת לא יצא:

ברכות קודם המגילה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ
בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ
לַזְּמַן הַזֶּה :

ברכה אחר קריאת המגילה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם · הָרָב אֶת רִיבֵנוּ ·
וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ · וְהַנּוֹקֵם אֶת נִקְמָתֵנוּ · וְהַמְשַׁלֵּם
גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ · וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ : בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ הָאֵל הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם · הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ :

אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם וַיָּפֶר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים : בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם
רָשָׁע · נֹצֵר זָדוֹן מְזֹרֵע עֲמָלֵק : גָּאֶה בְעִשְׂרוֹ וְכָרַה לוֹ בּוֹר ·
יְגָדְלָתוֹ יְקֻשֶּׁה לוֹ לֵבָב : דָּפָה בְנַפְשׁוֹ לְלַכֵּד וְנִלְכַּד · בְּקֶשֶׁ

דָּהֲשָׁכְיוּ וְנִשְׁמַד כְּהַדָּרָה : הָמָן הוֹדִיעַ אֵיבַת אֲבוֹתָיו · וְעוֹרַר שִׂנְאַת
אֲחִים לַבָּנִים : וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שָׁאוּל · כִּי בָּהֲמָלְתּוֹ עַל אֲגַג נוֹלַד
אוֹיֵב : זָכַם רָשָׁע לְהַכְרִית צַוִּיק · וְנִלְכַּד טָמֵא בִּידֵי טָהוֹר : הֵטֵד
גֵּר עַל שִׁגְגַת אָב · וְרָשַׁע הוֹסִיף הַטֵּא עַל חֲטָאָיו : טָמֵן בְּלִבּוֹ
בְּיִשְׁבוֹ עֲרוּמִים · וַיִּתְמַגֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה : יָדוּ שָׁלַח בְּקָדוּשִׁי
אֵל · שִׁמְּפוּ נָתַן לְהַכְרִית וְגָרַם : בָּרְאוֹת מָרְדְּכַי כִּי יָצָא קָצְף ·
וְדָתוֹ · וְטָמֵן נִתְּנוּ בְּשׁוּשָׁן : לָבַשׁ שַׁק וְקִשֵּׁר מִסְפֵּד · וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב
עַל הָאֵפֶר : מִ הֵיעֲמוֹד לְכַפֵּר שְׁגָגָה · וְלִמְחוֹל חַטֹּאת עָוֹן אֲבוֹתֵינוּ :
נֵץ פָּרַח סִלּוֹלֵב · הֵן הֻדְּסָה עֲמָדָה לְעוֹרֵר יְשֵׁנִים : סָרִיסֵיהָ הִבְהִילוּ
לְהָמָן · לְהַשְׁקוֹתוֹ יֵין הַמֹּת תַּנִּינִים : עָמַד בְּעִשְׂרוֹ וְנִפַּל בְּרִשְׁעוֹ ·
עֲשָׂהּ לוֹ עֵץ וַתִּתָּלֵהּ עָלָיו : פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל · כִּי סוּר
הָמָן נֶהְפַּךְ לְפוּרָנוּ : צָדִיק נֶחֱלַץ מִיַּד רָשָׁע · אוֹיֵב נִתַּן תַּחַת נַפְשׁוֹ :
קִימוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוּרִים · וְלִשְׂמוֹחַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה : רָאִיתָ
אֶת תְּפִלַּת מָרְדְּכַי · וְאֶסְתֵּר · הָמָן וּבָנָיו עַל הָעֵץ תָּלִיתָ :

בשחרית מתחילין כאן

שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה · בְּרֹאוֹתָם יַחַד תְּכֵלֶת
מָרְדְּכָי · תְּשׁוּעָתָם הָיִיתָ לָנֶצַח וְתִקְוָתָם בְּכָל
דּוֹר וָדוֹר · לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל קֹוָיְךָ לֹא יֵבֹשׁוּ וְלֹא יִכָּלְמוּ
לָנֶצַח כָּל הַחוֹסִים בָּךְ : אָרוּר הָמָן אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְאַבְּדִי ·
בָּרוּךְ מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי · אֲרוּרָה זֶרֶשׁ אֶשֶׁת מַפְחִידִי ·
בְּרוּכָה אֶסְתֵּר בְּעַדִי : וְגַם חַרְבוֹנָה זָכוּר לַטּוֹב :

כיה מומרים ואתה קדוש · ותש תג ממותלי שכה מומרים ויהי נועם · ק"ש נגח שחקבל · ביום מומרים פהש בגיה: ממגילה אשרי ובא לציון · ק"ש · עליט · קדי :

א א וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ
שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה: ב בַּיָּמִים הָהֵם כְּשֶׁבֶת
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: ג בִּשְׁנַת
שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ עָשָׂה מִשְׁתֶּה לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו חֵיל ו פָּרַס וּמָדַי
הַפַּרְתְּמִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת לְפָנָיו: ד בְּהַרְאֹתוֹ אֶת־עֹשֶׁר כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ וְאֶת־יְקַר תִּפְאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ יָמִים רַבִּים שְׁמוֹנִים וּמְאַת יוֹם:
ה וּבִמְלוֹאת ו וכמלאות קרי הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל־הָעָם
הַנִּמְצְאִים בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה לְמִגָּדוֹל וְעַד־קָטָן מִשְׁתֶּה שִׁבְעַת יָמִים
בַּחֲצַר גִּנַּת בִּיתַן הַמֶּלֶךְ: ו חוּר ו כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת אָחוּז בְּחַבְלֵי־בוּץ
וְאַרְגָּמָן עַל־גְּלִילֵי כֶסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ מִטּוֹת ו זָהָב וָכֶסֶף עַל רִצְפַת

שפתי חכמים

א דק"ל היא מתשובות היה אלא אחשורוש מלך פרס היה
מהודו ועד כוש אלא נמי דיהיו
דרוש ז"ל אפי כיש מלכי הוא תחת דניהם מלך
פרס ומשנ אחשורוש כד פיק ב' אנא מעכבל
ואנא דני כיש מעיני נהוא ואנא מלכי כיש מדיון כיש
מרדני מגולג ע"ש מלך פרס כו'. ז"ל דק"ל נמי"ל
נמי כמיעים כ"ל ויכי בימי אחשורוש מלך מהודו בכנש
מלכך וכו' נ"ל מלך פרס כיש מלך מתח מהודו כיש פ"ש
כיש ניהי בהנהיגו מתחלתו מלך מהודו ועד
כוש ומשר שזה המלך בתחלון מלך מהודו ועד
כיש ניסף על פרס ומדי וכ"ל דעת הרלב"ע ור"י
ב דק"ל אם שומעו כך לכנויש מל"ל דק אינו ביאי
מחלוקות המלך מהודו ועד כוש כולו נ"ל. נ"ל פ"
כולו כו' ב דק"ל מ"ל המלך כקדון. נ"ל פ"ש במלך
אחשורוש כו' נ"ל פ"ש בהכות המלך ובדניאל ויגילוהו
נשבעה עד עכשיו ה יכו אלכיהו: ד דק"ל מהי
אמר בכל ושמרים ומאה מדינה נמה מ' מהודו ועד
כוש נ"ל פ"ש המלך מי מלא וכו' ונ"ל פ"ש מעכב אחר
מרכות נתיב נעשות בשנה תיכה פלוניה נדבר
יהי אמר כי ואיכים היו ומאחר דהכתוב מכתיב
מ"ה קרוונים היו כתב רש"י רק כתר מ"ד ומשם נ'
כיוון: ה דק"ל וכי ביקה בשנה על נפה עשה.
ועוד מ"ש אם יבא לו אמר. נ"ל פ"ש בשמקיים המלות וכו'.
ל"ל דק"ל בכנש המלך מעשה נפתחים מלכותו וכבר
ביאר בכנש שלש למלכו ו' פ' אבל היו דנוש
נמה דפתח ע' דכיוך מרחה לכם יקר מפארת גדולתו
ששים רבים: ו דק"ל מעשה לשתיה נמלכי מנשי
נל"פ

בַּהַט־וְשֵׁשׁ וְדַר וְסֹחָרֶת: ז וְהַשְׁקוֹת בִּכְלֵי זָהָב וְכֵלִים כֵּלִים שׁוֹנִים
וְיַיִן מַלְכוּת רָב כְּיַד הַמֶּלֶךְ: ח וְהַשְׁתִּיָּה כַּדָּת אֵין אֹנֵס כִּי־כֵן ו יִסֵּד
הַמֶּלֶךְ עַל כָּל־רַב בֵּיתוֹ לַעֲשׂוֹת אִישׁ־וָאִישׁ: ס ט גַּם וַשְׁתִּי
הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֵּה נָשִׁים בֵּית הַמַּלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ:
י בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּטוֹב לֵב־הַמֶּלֶךְ בַּיָּיִן אָמַר לִמְהוּמָן בִּזְתָא חַרְבוֹנָא
בִּגְתָא וַאֲבַגְתָא זֵתַר וְכַרְכַּס שִׁבְעַת הַסָּרִיסִים הַמְשָׁרְתִים אֶת־פְּנֵי
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: יא לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ בְּכֶתֶר
מַלְכוּת לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת־יָפְיָהּ כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִיא:
יב וַתְּמָאֵן הַמַּלְכָּה וַשְׁתִּי לָבוֹא בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּיַד הַסָּרִיסִים

ר ש"י

(א) ויהי בימי אחשורוש·מלך פרס היה
מלך תחת א כורש לסוף סבעים
שנה על גלות נבל: הוא אחשורוש· כות
ב נרמעו מתחלתו ועד סופו: המלך·
מלך ג מעצמו ולא היה מורש המלוכה:
מהדו ועד כוש וגו'· מלוך על מאה
ושבעים ושנע מדינו· כמו שמולך מהודו ועד
כוש ד שעמדים זה תחת זה וכן (מ"ח כ) כי
הוא רודה בכל עבר בהיכר ג תקפסת ועד עזה
שהיה רודה בכל עבר בהיכר כמו שהוא רודה
מתפסח ועד עזה: (ב) כשבת המלך
אחשורוש וגו'· כשהתקיים המלכות
בידו· וכבותיו פירסהו בעניו אחר
במסכת מגילה: (ג) הפרתמים· שלטונים
כלי פרס·: (ד) ימים רבים· עכב להם
ו מבקה: (ה) גנת· מקום זרעוני ירקות:
ביתן· נטוע כהילולת: (ו) חור כרפס
ותכלת· מיני נגדים נעטועים פרם להם
למלעלה: אחוז בחבלי בוץ וארגמן·
מכוהמים בפתילי כון וארגמן תוהן פרם
להם על גלילי כסף ועל עמודי שש: כשות
זהב וכסף· עכך ז ניסב עליהם לשעודה
על רצפת· קרקעית של כהט וגם וע'

שפתי חכמים

ר ש"י

עיני מהנים טובות פירסו רכוחיו· ונפי
משמעות המקרא כך פשט: (ז) והשקות
בכלי זהב· ח כמו והפקות: שונים·
מכוערים זה מזה וכן ודפיהם שונות· וכבותיו
דכרמה בדכרה: ויין מלכות רב· ם כרכסי·
וכבותיו ממנו שהשקה לוחם כל אחד ואחד
כמידות שהוסיף לו המלכון לשות כלי
גדול ויש שהיו יכול לשתותו כי אם בקושי
לפי כחו ומדרגתו: יסד· ל יסוד כלומר
כן תקן לומר: על כל רב ביתו· על כל
מי שהעמיד על הלוחים ועל הנעמים ועל
המקום: לעשות כרצון איש ואיש·
גבל אחד ואין רוצה: (י) ביום השביעי·
כשהיתה למדו שבע ב היום: (יב) ותמאן
המלכה ושתי· כשהיתה למדן לפי שפרצה
גם בעצת כלדי שמעון ותבלע לפי שהיתה
מפשטת עגות ישראל עמומות ושוכה כהן
מלמדה כשבת מגזל עליה שהשבע ם עמומה

יום השביעי שבת היה ומקרא לפשטותיו· ומדרש אומר שהיה מיוחד מכל הימים שבו
מדוקם היתה מדכרתן שמשה מעשה ים שהשלים ע"ש· ולמה נם היה נדבר בעניין·
כדי להכחיל כיפים ל"ש נמה לו בלשון חלון לפי שהיתה מי· ומה ראתה ללון על ע"ה
פירושו מפיק לה כ"ש כיפים כפת חבר עגב עליה ויפיון כני עוזיא כשהקדש עגב מכים ע' אב לכן
נראה לפי כלון נמעה: ם דיוקו מהיותה נהיגה לפניהם חם ומשני לפי שהיה מלוכה ולא יהא
מלוכה עושה ומכר מלוכה על החכם מלפני לפי שהיה מלוכה ולא יהא כמלוכה להכניס לפניהם

וְיִקָּצֵף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בּוֹ׃ ס יג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים
יֹדְעֵי הָעִתִּים כִּי־כֵן דְּבַר הַמֶּלֶךְ לִפְנֵי כָּל־יֹדְעֵי דָת וָדִין׃ יד וְהַקָּרֹב
אֵלָיו כַּרְשְׁנָא שֵׁתָר אַדְמָתָא תַּרְשִׁישׁ מֶרֶס מַרְסְנָא כְּמוּכָן שִׁבְעַת
שָׂרֵי פָּרַס וּמָדַי רֹאֵי פְנֵי הַמֶּלֶךְ הַיֹּשְׁבִים רִאשׁוֹנָה בַּמַּלְכוּת׃ טו כְּדָת
מַה־לַּעֲשׂוֹת בַּמַּלְכָּה וַשְׁתִּי עַל ׀ אֲשֶׁר לֹא־עָשְׂתָה אֶת־מַאֲמַר הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בְּיַד הַסָּרִיסִים׃ ס טז וַיֹּאמֶר כְּמוּכָן קָרְי לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ
וְהַשָּׂרִים לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עִוְתָה וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה כִּי עַל־כָּל־הַשָּׂרִים
וְעַל־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ יז כִּי־יֵצֵא
דְבַר־הַמַּלְכָּה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים לְהַבְזוֹת בְּעֵינֵיהֶן בְּאָמְרָם
הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר לְהָבִיא אֶת־וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה לְפָנָיו וְלֹא־בָאָה׃
יח וְהַיּוֹם הַזֶּה תֹּאמַרְנָה ׀ שָׂרוֹת פָּרַס־וּמָדַי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת־דְּבַר
הַמַּלְכָּה לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וּכְדֵי בִזָּיוֹן וְקָצֶף׃ יט אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב
יֵצֵא דְבַר־מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב בְּדָתֵי פָרַס־וּמָדַי וְלֹא יַעֲבֹר אֲשֶׁר
לְאֵי־תָבוֹא וַשְׁתִּי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ
לְרֵעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה׃ כ וְנִשְׁמַע פִּתְגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־

ר ש"י

כצבתא: ויקצף. שכלתה נ לו דכרי גנאי: (יג) כי כן דבר המ"ך. כי כן מנהג ס המלך ככל מכשפיו לשום את הדבר בפיו כל יודעי דת ודין: (יד) והקרב אליו. נערוך ע דבריו לפניהם לאמר אם כדבריהם שאתה נשוי לה וגו': (טו) כדת מה לעשות. מוכה על ויאמר המלך להכמים: (טז) עותה. ל עון: (יז) כי יצא דבר המלכה על כל הבעלים. זה שכשוזכה את המלך על כל הנשים נכזיון לה בן את בעליהן: (יח) תאמרנה שרות פרס ומדי וגו'. (כב) ומדבר כלשון עמו. כופה את תשתו ללמד את לשונו שם היה בא לשון מחר: (א) זכר את ושתי. לת יפיה ומעשה: (ג) ויפקד המלך פקידים. לפי שכל פקיד ופקיד יהודעון לו נשים היפות שבמדינתו: תמרוקין. כן דכרים המתקנין פמו ומורק ושוטף. במן ערב ומיני פממים ובשמים המעטרין ומעדנין את הכשר: (ה) איש יהודי. על שנלה עם גלות יהודה כל תוקן שבעו עם מלכי יהודה היו קרויים ש יהודים בין שיהודי כוכבים ואפי' משבט אחר הם: איש ימיני. מבנימין היה כך שמוהו. וכיהושע דלכו מה שלכתו: (ז) לו לבת. לנוחיותו פיוכבו ח לנית. לאמה: (ט) ויבהל את

מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יְקָר לְבַעְלֵיהֶן לְמִגָּדוֹל וְעַד־
קָטָן׃ כא וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּדְבַר
מְמוּכָן׃ כב וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה
כִּכְתָבָהּ וְאֶל־עַם וָעַם כִּלְשׁוֹנוֹ לִהְיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׂרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר
כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ׃ ס ב א אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּשׁךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
זָכַר אֶת־וַשְׁתִּי וְאֵת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ׃ ב וַיֹּאמְרוּ
נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו יְבַקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מַרְאֶה׃
ג וַיַּפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרָה־
בְתוּלָה טוֹבַת מַרְאֶה אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים אֶל־יַד
הֵגֵא סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וְנָתוֹן תַּמְרוּקֵיהֶן׃ ד וְהַנַּעֲלָה אֲשֶׁר
תִּיטַב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וַשְׁתִּי וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ
וַיַּעַשׂ כֵּן׃ ס ה אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכַי בֶּן
יָאִיר בֶּן־שִׁמְעִי בֶּן־קִישׁ אִישׁ יְמִינִי׃ ו אֲשֶׁר הָגְלָה מִירוּשָׁלַיִם עִם־
הַגָּלָה אֲשֶׁר הָגְלְתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הָגְלָה נְבוּכַדְנֶצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ז וַיְהִי אֹמֵן אֶת־הֲדַסָּה הִיא אֶסְתֵּר בַּת־דֹּדוֹ כִּי אֵין לָהּ
אָב וְאֵם וְהַנַּעֲרָה יְפַת־תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ
לָקְחָה מָרְדֳּכַי לוֹ לְבַת׃ ח וַיְהִי בְּהִשָּׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבְהִקָּבֵץ
נְעָרוֹת רַבּוֹת אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־יַד הֵגֵא וַתִּלָּקַח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית
הַמֶּלֶךְ אֶל־יַד הֵגֵא שֹׁמֵר הַנָּשִׁים׃ ט וַתִּיטַב הַנַּעֲרָה בְּעֵינָיו ׀ וַתִּשָּׂא

שפתי חכמים

כאב ק"ל: ס"א אלך ומהגה פי' בסרי מוסגים אלמך ומהגה: ש הק"ל קלי ליה יהודי וקרי ליה ימיני ' ל"פ על שנלה כו': ת הק"ל כי לית מוקל לכוחיה לו לכת מחתר כחיה מזכרו ול"ל לקחה מדדכי ול"ת: לו לכת כמו ותהי לו לבן בני בת שבע בס"ב (י"ג): ל"פ אל תקרי לנת אלא לנים כ"פ ואתניה ואשבח מה

חֶסֶד לְפָנָיו וַיְבַהֵל אֶת־תַּמְרוּקֶיהָ וְאֶת־מָנוֹתֶהָ לָתֵת לָהּ וְאֶת שֶׁבַע
הַנְּעָרוֹת הָרְאָיוֹת לָתֵת־לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְשַׁנֶּהָ וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב
בֵּית הַנָּשִׁים: י לֹא־הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מֹלַדְתָּהּ כִּי מָרְדֳּכַי
צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא־תַגִּיד: יא וּבְכָל־יוֹם וָיוֹם מָרְדֳּכַי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
חְצַר בֵּית־הַנָּשִׁים לָדַעַת אֶת־שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמַה־יֵּעָשֶׂה בָּהּ: יב וּבְהַגִּיעַ
הֵרַע נַעֲרָה וְנַעֲרָה לָבוֹא וּ אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ מִקֵּץ הֱיוֹת לָהּ כְּדַת
הַנָּשִׁים שְׁנֵים עָשֶׂר חֹדֶשׁ כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי מְרוּקֵיהֶן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים
בְּשֶׁמֶן הַמֹּר וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בַּבְּשָׂמִים וּבְתַמְרוּקֵי הַנָּשִׁים: יג וּבָזֹאת
הַנַּעֲרָה בָּאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־אֲשֶׁר יֹאמַר יִנָּתֵן לָהּ לָבוֹא עִמָּהּ
מִבֵּית הַנָּשִׁים עַד־בֵּית הַמֶּלֶךְ: יד בָּעֶרֶב וְ הִיא בָאָה וּבַבֹּקֶר הִיא
שָׁבָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים שֵׁנִי אֶל־יַד שַׁעַשְׁגַּז סְרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר
הַפִּילַגְשִׁים לֹא־תָבוֹא עוֹד אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־חָפַץ בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָה
בְשֵׁם: טו וּבְהַגִּיעַ תֹּר־אֶסְתֵּר בַּת־אֲבִיחַיִל דֹּד מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר לָקַח־
לוֹ לְבַת לָבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְּשָׁה דָּבָר כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר
הֶגֵי סְרִיס־הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל־
רֹאֶיהָ: טז וַתֻּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶל־בֵּית מַלְכוּתוֹ
בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא־חֹדֶשׁ טֵבֵת בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ: יז וַיֶּאֱהַב

שפתי חכמים

ר ש "י

תמרוקיה: זרין וממסר כשלח מכל כונן: הראיות לחת לה: לשכתם וכן עושין לכולן וכנותיו דרשו אמה שדרשו: וישנה: שנוי לוקה: (י) אשר לא תגיד: פדי שיתמרו שהיה ממשפחת כורש וישלחום שהיה ידעו שהיו ממחויקים בה: (יא) ומה יעשה בה: זה לחד מפני לדיקים שבזמן לסס כמו יבושה דוד ומרדכי דוד שהי (שמו"ש יז) גס לחת שהיו גס הם כרוב ככס שבדר תמר לה גס לה לידי דבר זה לחת נשמוך עליו לכלתם עם זה וכן מרדכי תמר לה לידע בחלקת ז בחלקת למשכב עוכד כוכבים לחת בעתידם לקום להושיע ליסרחל לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסופה: (יב) תר: זמן: (יג) כל אשר תאמר. כל שחוק ושיט אמר: (יד) אל בית הנשים שני: כשני: (טו) בחדש העשירי: עה לגה בהעוך נהגה מן בגוך

זימן

הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר מִכָּל־הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא־חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל־הַבְּתוּלוֹת
וַיָּשֶׂם כֶּתֶר־מַלְכוּת בְּרֹאשָׁהּ וַיַּמְלִיכֶהָ תַּחַת וַשְׁתִּי: יח וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ
מִשְׁתֶּה גָּדוֹל לְכָל־שָׂרָיו וַעֲבָדָיו אֵת מִשְׁתֵּה אֶסְתֵּר וְהָנָחָה לַמְּדִינוֹת
עָשָׂה וַיִּתֵּן מַשְׂאַת כְּיַד הַמֶּלֶךְ: יט וּבְהִקָּבֵץ בְּתוּלוֹת שֵׁנִית וּמָרְדֳּכַי
יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ: כ אֵין אֶסְתֵּר מַגֶּדֶת מֹולַדְתָּהּ וְאֶת־עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה עָלֶיהָ מָרְדֳּכַי וְאֶת־מַאֲמַר מָרְדֳּכַי אֶסְתֵּר עֹשָׂה כַּאֲשֶׁר הָיְתָה
בְאָמְנָה אִתּוֹ: ס כא בַּיָּמִים הָהֵם וּמָרְדֳּכַי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ קָצַף
בִּגְתָן וְתֶרֶשׁ שְׁנֵי־סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף וַיְבַקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד
בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: כב וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכַי וַיַּגֶּד לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לַמֶּלֶךְ בְּשֵׁם מָרְדֳּכָי: כג וַיְבֻקַּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא וַיִּתָּלוּ
שְׁנֵיהֶם עַל־עֵץ וַיִּכָּתֵב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: ס ג א אַחַר
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גִּדַּל הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֶת־הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי
וַיְנַשְּׂאֵהוּ וַיָּשֶׂם אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כָּל־הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ: ב וְכָל־עַבְדֵי
הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ כֹּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לְהָמָן כִּי־כֵן צִוָּה־לוֹ
הַמֶּלֶךְ וּמָרְדֳּכַי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה: ג וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ

שפתי חכמים

ר ש "י

זימן סקנ"ס לוקו עם ניסן כדי להכנס עליו: (יז) מכל הנשים. מכעולות שלח נסיס בעולות קכן: (יח) והנחה למדינות עשה. לכבודה בניח לסס מן כמס מעליהן: ויתן משאת. בלח דורון: לסס וכלל כדי לפסוקים ב לוקי תניד מוללסס. ותע"ס קן: (כ) אין אסתר מגדת מולדתה. לפי שמרדכי יוכב בשער המלך כמוזס והמרמוס על כך: (כא) לשלח יד. להסקוסו כס כמוס: (כב) ויודע הדבר למרדכי. שהיו מספרים דבריהס לפניו בלשון טוסי ואין יודעים שהיס מרכי מביר בלשונס לשומע שהיס מיושבי לבבס בגוים: (כג) ויכתב בספר דברי הימים. בעוכס שעשס מרכי למלך: (א) אחר הדברים האלה. שנכללת ג רפואה זו ביניהס לעשוסה לישראל: גדל המלך וגו' את המן. שהקב"ס טולה רפואה נמצאן בכ ויבואל קודס ביניהס כשהיא עליהס: (ב) כרעים ומשתחוים. שעשה עמו נסים לפיכך ומרדכי לא יכרע

אֲשֶׁר־בְּשׁוּשַׁן הַמֶּלֶךְ לְמָרְדֳּכַי מַרְגִּיעַ אַתָּה עוֹבֵר אֶת מִצְוַת הַמֶּלֶךְ׃
ר וַיְהִי בְּאָמְרָם כאמרם קרי אֵלָיו יוֹם וָיוֹם וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיַּגִּידוּ
לְהָמָן לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִּבְרֵי מָרְדֳּכַי כִּי־הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר־הוּא יְהוּדִי׃
ה וַיַּרְא הָמָן כִּי־אֵין מָרְדֳּכַי כֹּרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמָּלֵא הָמָן חֵמָה׃
ו וַיָּבֶז בְּעֵינָיו לִשְׁלֹחַ יָד בְּמָרְדֳּכַי לְבַדּוֹ כִּי־הִגִּידוּ לוֹ אֶת־עַם מָרְדֳּכָי
וַיְבַקֵּשׁ הָמָן לְהַשְׁמִיד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
עַם מָרְדֳּכָי׃ ז בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא־חֹדֶשׁ נִיסָן בִּשְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לִפְנֵי הָמָן מִיּוֹם ׀ לְיוֹם
וּמֵחֹדֶשׁ לִחְדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר׃ ס ח וַיֹּאמֶר הָמָן לַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ יֶשְׁנוֹ עַם־אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכֹל מְדִינוֹת
מַלְכוּתֶךָ וְדָתֵיהֶם שֹׁנוֹת מִכָּל־עָם וְאֶת־דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים
וְלַמֶּלֶךְ אֵין־שׁוֶה לְהַנִּיחָם׃ ט אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִכָּתֵב לְאַבְּדָם
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כִּכַּר־כֶּסֶף אִשְׁקוֹל עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהָבִיא
אֶל־גִּנְזֵי הַמֶּלֶךְ׃ י וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן־
הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר הַיְּהוּדִים׃ יא וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן הַכֶּסֶף נָתוּן
לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ׃ יב וַיִּקָּרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה הָמָן אֶל
אֲחַשְׁדַּרְפְּנֵי־הַמֶּלֶךְ וְאֶל־הַפַּחוֹת אֲשֶׁר ׀ עַל־מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל־
שָׂרֵי עַם וָעָם מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ וַעַם וָעַם כִּלְשׁוֹנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ

שפתי חכמים

ר ש"י

(ד) היעמדו דברי מרדכי. כלומר שלא ישתחוה עולמים כי הוא יהודי ויוסיף עוד עניות על עניותו: (ז) הפיל פור. פעול מי שבפעל ולא פיעל מי ומקרא קצר הוא; והוא הגורל. ככתוב מפרש ומהו הפור הוא הגורל כפעל בפיעל חדש ינליח: מיום ליום. בפיעל יום נהדש ינליח: (ח) ואת דתי המלך. להם עם לעבודם כמלך: אין שוה. אין חפץ כלומר אין נעם: (ט) יכתב לאבדם. יכתב בספרים לשלוח לנברי המדינה: (י) ויסר המלך את טבעתו. הוא מתן כל זכר גדול שבמלכות: אין לעיוה מי שבטבעת

אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ נִכְתָּב וְנֶחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ׃ יג וְנִשְׁלוֹחַ סְפָרִים בְּיַד
הָרָצִים אֶל־כָּל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־
הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ
שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז׃ יד פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן
דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גְּלוּי לְכָל־הָעַמִּים לִהְיוֹת עֲתִדִים לַיּוֹם הַזֶּה׃
טו הָרָצִים יָצְאוּ דְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה
וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן יָשְׁבוּ לִשְׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוּשַׁן נָבוֹכָה׃ ס ד א וּמָרְדֳּכַי
יָדַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מָרְדֳּכַי אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שַׂק וָאֵפֶר
וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק זְעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה׃ ב וַיָּבֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר־
הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׂק׃ ג וּבְכָל־מְדִינָה
וּמְדִינָה מָקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ אֵבֶל גָּדוֹל לַיְּהוּדִים
וְצוֹם וּבְכִי וּמִסְפֵּד שַׂק וָאֵפֶר יֻצַּע לָרַבִּים׃ ד וַתָּבוֹאנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיַּגִּידוּ לָהּ וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד וַתִּשְׁלַח
בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת־מָרְדֳּכַי וּלְהָסִיר שַׂקּוֹ מֵעָלָיו וְלֹא קִבֵּל׃ ה וַתִּקְרָא
אֶסְתֵּר לַהֲתָךְ מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הֶעֱמִיד לְפָנֶיהָ וַתְּצַוֵּהוּ עַל־מָרְדֳּכָי
לָדַעַת כָּזֶה וְעַל־מַה־זֶּה׃ ו וַיֵּצֵא הֲתָךְ אֶל־מָרְדֳּכַי אֶל־רְחוֹב הָעִיר

שפתי חכמים

ר ש"י

נידו שלוש בכל דבר במלך: (יג) ונשלוח ספרים. ויכין נכונים הספרים לישנט"ל טרמי"ם נלעז ושוא מנזזת (בוסטים ל נב) תם גלוסה נלהם (במ"ח כ טו) המגלה נגיליון (סובא י כז) נדמיתי: כשלושה עשר לחדש שנים עשר. ניום י"ג נלהוכו תדם שהוא שנים עשר להדש כשנה: (יד) פה שגן. לשן ארמי סדור בכתב דיסמנט"ש נלעז: להתנתן דת. ליוני הכתב ספים לומר לסיום תוק נזרת המלך: גלוי לכל העמים. דבר זה: (טו) ובשושן בישושן. מקום שבים המלך שם מקיז דהמון גו ביום לסיום עתידים ליום י"ג לחדש אדר לכך: והעיר שושן ובוכה. סיסודים שבה: (א) ומרדכי ידע. נשל הכלום אמר גו שבסביכמו העליונים על כך נפי שבשתחו נלגם ניסי כנוכדנלצר ובשבע מסעודת להשמורום: (ב) כי אין לבוא. מן דרך תרן לגוף על שער המלך נלעזם שק: (ג) דבר המלך ודתו. כשבלוחים מוסרים בספרים עוברים

אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמֶּלֶךְ׃ ג וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שָׁם
בּוּז בְּעֵינֵיהֶם וְהֵם הֵחֵלּוּ לְצַחֵק בּוֹ׃ ד וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו וְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ נִצְּבָה־נָּא אִלָּן
גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים אַמָּה וּבַבֹּקֶר אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְיִתְלוּ אֶת־מָרְדְּכַי עָלָיו וּבֹא עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַסְּעוּדָה
שִׁמְחָה וְהַדָּבָר יָשַׁר בְּעֵינֵי הָמָן וַיַּעַשׂ הָאִלָּן׃ ה בַּלַּיְלָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ ו וַיִּמָּצֵא כָּתוּב אֲשֶׁר
הִגִּיד מָרְדְּכַי עַל־בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד
בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ׃ ז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מָה־נַּעֲשָׂה יְקָר וְגֹדֶל לְמָרְדְּכַי עַל־זֹאת וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי
הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא־נֵעָשָׂה עִמּוֹ דָּבָר׃ ח וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית־
הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת־מָרְדְּכַי עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ׃ ט וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי
הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הִנֵּה הָמָן עֹמֵד בֶּחָצֵר וַיֹּאמֶר הָמָן יָבוֹא׃ י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן מַה־לַּעֲשׂוֹת
בָּאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר׃
מִמֶּנִּי׃ יא וַיֹּאמֶר הָמָן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ יב יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת
אֲשֶׁר לָבַשׁ־בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ וַאֲשֶׁר נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ׃ יג וְנָתוֹן
הַלְּבוּשׁ וְהַסּוּס עַל־יַד־אִישׁ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפַּרְתְּמִים וְהִלְבִּישׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבֻהוּ עַל־הַסּוּס בִּרְחוֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקָרוֹ׃ יד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן מַהֵר קַח כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וְעֲשֵׂה כֵן
לְמָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמֶּלֶךְ אַל־תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ טו וַיִּקַּח הָמָן
אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־מָרְדְּכַי וַיַּרְכִּבֵהוּ בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה
לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ׃ טז וַיָּשָׁב מָרְדְּכַי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדַּף אֶל־בֵּיתוֹ
אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ׃ יז וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ
חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם־מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדְּכַי אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי
נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו׃ יח עוֹדָם מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת־הָמָן אֶל־
הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃ יט וְהַמֶּלֶךְ וְהָמָן בָּאִים לִשְׁתּוֹת עִם־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה׃ כ וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לְמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֶן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ
עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ כא וַתַּעַן אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֵן לִי בַּקָּשָׁתִי וְעָשׂוֹת אֶת־שְׁאֵלָתִי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה
לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ׃ כב וַיָּצָא הָמָן בַּיּוֹם הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב וְכִרְאוֹת הָמָן אֶת־מָרְדְּכַי
בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמָן עַל־מָרְדְּכַי חֵמָה׃

שפתי חכמים

יעקוב · כתב רש"י בפיסקא יש"ס דסי"ן דהא ובא בגים
כי אלם תעש הלגם גם בגזרה עליהם כלייה כ"ש ותלג
מחסם כאמרם כיוב עדיין כב"י מלייך הפו ובוא
מחסם כאר דיום נאלו תוגן כגוונים כיוב בעבור כלגם
ותגזרם כגו"ל כיוב בעבור כמעורב וכן כוכיח מבלי"ב
שיוב תוקבן בקבוצת כפיבו מעת. הלוי בן דפת
ובפ"ק בפ"ק דמגלה: ס' פי' עד עכשיו נעשלנו כלוגם
ובעבור תיר מרעתי: ' דק"ל בן ל' ויעש מרדכי כל

קמץ בו"ש

ר ש"י

שם נקוב כדם בעיר: (ז) פרשת הכסף · פירוש הכסף: (יב) אל תרמי בנפשך על התאבני כמו (במדבר לג כו) ויחנו בלתאבני דמעיתי · לל תדמי בנפשך לל תכוף סבורה להמלט ניוס שהכרוגה בניית המלך שתין לם רוצה לכפן לת עלמך עכשיו על הספק לגת לל המלך שלא כרצונו: (יד) ומי יודע אם לעת כזאת הגעת · ומי יודע לם יהפוך ניך למלך לגשם הכתוב שהוא זמן הכריוה: לעת כזאת · שהוא היס שוטב נניסן ומזן הכריוה נאחד לכתוב: הגעת למלכות · לם הגיע לגדולה שתת לם עכשיו: (טז) אשר לא כרת · שתין דת ניכום תבר לג יקרע · ומדרש תגדה תבר לג כדת עתה כחוקם ס ועכשיו כלגון: וכאשר אבדתי אבדתי · וכתבר שתהלתי ניך לגחוד שלך ותמות · ומ"ל בלתבר מגיד תכף לחוכד ממך שמעכשיו אתי כלגון נעשלנו לעובד כוכבים אני לתמוך לך:

אֲשֶׁר לֹא־כַתִּית וַאֲשֶׁר אֲבָרַרְתִּי אֲבָרֵךְ׃ יז וַיַּעֲבֹר מָרְדְּכָי
ש בְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּתָה עָלָיו אֶסְתֵּר׃ ה א וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי
תִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת וַתַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ הַפְּנִימִית נֹכַח
בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ בְּבֵית הַמַּלְכוּת נֹכַח
פֶּתַח הַבָּיִת׃ ב וַיְהִי כִּרְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת־אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עֹמֶדֶת בֶּחָצֵר
נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת־שַׁרְבִיט הַזָּהָב אֲשֶׁר
בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׁרְבִיט׃ ג וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ
מַה־לָּךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְיִנָּתֶן לָךְ׃
ד וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל־
הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ׃ ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַהֲרוּ אֶת־הָמָן לַעֲשׂוֹת
אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר עָשְׂתָה אֶסְתֵּר׃
ו וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר בְּמִשְׁתֵּה הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ וּמַה־
בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ׃ ז וַתַּעַן אֶסְתֵּר וַתֹּאמֶר שְׁאֵלָתִי
וּבַקָּשָׁתִי׃ מי כסיל נפסקים ח אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־
הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת־שְׁאֵלָתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת־בַּקָּשָׁתִי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ
וְהָמָן אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ׃
ט וְיָצָא הָמָן בַּיּוֹם הַהוּא שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב וְכִרְאוֹת הָמָן אֶת־מָרְדְּכַי
בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמָּלֵא הָמָן עַל־מָרְדְּכַי חֵמָה׃

שפתי חכמים

(יז) ויעבר מרדכי · על דת להתעטק אתר נוסח אהו ויעבור (כ"ף אעבר אל ט'
כ דתי"ב נגדי מלטת מצמ"ע פ"ף דמגלה:
ניוסן יט"ו וט"ו שהרי ניוס י"ג נכתבו הספרים: (א) מלכות · נגדי מלכות
וכוסיגו למרו מלכותה כ רות בקדם כמה דלת אמר (דכי"ל יב יח) וזות לגשה לת
עמהי: (ג) עד חצי המלכות · דבר שהת נאמנ ובתני המלטם הוא ניה המקדם
שהחתילו לגמוהו בימי כורש ואוב זו ומוב לבטל המלוכה ולהחזורם שעמד לחמרו גם
כוא ניטל המלוכה ופשוטו של מקרא לף לם תבקשני ממני תני המלכות תני לתן לך:
(ד) יבוא המלך והמן · כתוניגו למרו שעמים שכתב בדבר אם רלתה לתבתר
שיומנה לת המן כדי נקבלו במלך ובאים שבמלך יהבוב שהוא מוכן לגיה ויוכרגו
ושוב שעמים כמים: (ה) אל המשתה · כל סעודה נקרלת על שם היין שהוא עיקר:
(ח) וכתר אעשת כרבר המלך · שם שבקשתם ממני כל ניוסים לגנות לך לת עמי

י וַיִּתְאַפַּק הָמָן וַיָּבוֹא אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת־אֹהֲבָיו וְאֶת־זֶרֶשׁ
אִשְׁתּוֹ: יא וַיְסַפֵּר לָהֶם הָמָן אֶת־כְּבוֹד עָשְׁרוֹ וְרֹב בָּנָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ וַאֲשֶׁר נִשָּׂאוֹ עַל־הַשָּׂרִים וַעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: יב וַיֹּאמֶר
הָמָן אַף לֹא־הֵבִיאָה אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־
עָשְׂתָה כִּי אִם־אוֹתִי וְגַם־לְמָחָר אֲנִי קָרוּא־לָהּ עִם־הַמֶּלֶךְ: יג וְכָל־
זֶה אֵינֶנּוּ שֹׁוֶה לִי בְּכָל־עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת־מָרְדְּכַי הַיְהוּדִי יוֹשֵׁב
בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: יד וַתֹּאמֶר לוֹ זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וְכָל־אֹהֲבָיו יַעֲשׂוּ־עֵץ גָּבֹהַּ
חֲמִשִּׁים אַמָּה וּבַבֹּקֶר ו אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְיֹתְלוּ אֶת־מָרְדְּכַי עָלָיו וּבֹא
עִם־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמִּשְׁתֶּה שָׂמֵחַ וַיִּיטַב הַדָּבָר לִפְנֵי הָמָן וַיַּעַשׂ הָעֵץ: ס
ו א בַּלֵּילָה הַהוּא נָדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהָבִיא אֶת־סֵפֶר הַזִּכְרֹנוֹת
דִּבְרֵי הַיָּמִים וַיִּהְיוּ נִקְרָאִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: ב וַיִּמָּצֵא כָּתוּב אֲשֶׁר הִגִּיד
מָרְדְּכַי עַל־בִּגְתָנָא וָתֶרֶשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשֹּׁמְרֵי הַסַּף אֲשֶׁר
בִּקְשׁוּ לִשְׁלֹחַ יָד בַּמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ: ג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־נַּעֲשָׂה
יְקָר וּגְדוּלָּה לְמָרְדְּכַי עַל־זֶה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו לֹא־נַעֲשָׂה
עִמּוֹ דָּבָר: ד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מִי בֶחָצֵר וְהָמָן בָּא לַחֲצַר בֵּית־הַמֶּלֶךְ
הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת־מָרְדְּכַי עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ:
ה וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ אֵלָיו הִנֵּה הָמָן עֹמֵד בֶּחָצֵר וַיֹּאמֶר הָמָן
יָבוֹא: ו וַיָּבוֹא הָמָן וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ מַה־לֶּעֱשׂוֹת בָּאִישׁ אֲשֶׁר

שפתי חכמים

פתח באחנתו דנש אחר שורוק ר ש"י.

ל ר"ת נאם זה נגדה שם הסמוך בגילה כזאם יובר מבנו כלאיום וס"ל סיס לח ס ס יגול ניבן גם ומו שמם ומוו גך שממה במשמם תבשר ובדרן כשנא כשמחים נאמם כאם שמם ישנים שיא קשוחה

ואתן

הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יָקָר
יוֹתֵר מִמֶּנִּי: ז וַיֹּאמֶר הָמָן אֶל־הַמֶּלֶךְ אִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ:
ח יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ־בּוֹ הַמֶּלֶךְ וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו
חַמָּלֶךְ וַאֲשֶׁר נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ: ט וְנָתוֹן הַלְּבוּשׁ וְהַסּוּס
עַל־יַד־אִישׁ מְשָׂרֵי הַמֶּלֶךְ הַפַּרְתְּמִים וְהִלְבִּשׁוּ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר
הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ וְהִרְכִּיבֻהוּ עַל־הַסּוּס בִּרְחוֹב הָעִיר וְקָרְאוּ לְפָנָיו
כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקָרוֹ: י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהָמָן
מַהֵר קַח אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֵׂה־כֵן לְמָרְדְּכַי
הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אַל־תַּפֵּל דָּבָר מִכֹּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
יא וַיִּקַּח הָמָן אֶת־הַלְּבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס וַיַּלְבֵּשׁ אֶת־מָרְדְּכַי וַיַּרְכִּיבֵהוּ
בִּרְחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ
בִּיקָרוֹ: יב וַיָּשָׁב מָרְדְּכַי אֶל־שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְהָמָן נִדְחַף אֶל־בֵּיתוֹ אָבֵל
וַחֲפוּי רֹאשׁ: יג וַיְסַפֵּר הָמָן לְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־אֹהֲבָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר
קָרָהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ אִם מִזֶּרַע הַיְהוּדִים מָרְדְּכַי
אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא־תוּכַל לוֹ כִּי־נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו: יד עוֹדָם
מְדַבְּרִים עִמּוֹ וְסָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ הִגִּיעוּ וַיַּבְהִלוּ לְהַבִיא אֶת־הָמָן אֶל־
הַמִּשְׁתֶּה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה אֶסְתֵּר: ז א וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן לִשְׁתּוֹת עִם־
אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה: ב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר גַּם בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי בְּמִשְׁתֵּה
הַיַּיִן מַה־שְּׁאֵלָתֵךְ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְתִנָּתֶן לָךְ וּמַה־בַּקָּשָׁתֵךְ עַד־חֲצִי
הַמַּלְכוּת וְתֵעָשׂ: ג וַתַּעַן אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמַר אִם־מָצָאתִי חֵן

ר ש"י

הלי דגושה · מ"ש

(ט) ונתון הלבוש והסוס על יד איש· והם סכתב לא סוכיר בכלום עינו על מלך רעה על שלמה שיהנו הכתב נגלתם מדם: (יב) וישב מרדכי· נקטן ס ולהעניתו ג אבל וחפוי ראש· רבותינו ג סירבו כדרך מנהגם מגילה: (יג) אשר החלות לנפול וגו'· למרס לומה זו נתקנו לנכונים ס ולעשר בשנים יוכלים עד לעשר

שפתי חכמים

כגילה כגשנת לחר כמנחה· לכ"ע נס סיס ו ס"ק ל"ג דשב מרדכי· כלה כל עלמה על הכתוב ולה לנה לשנר כמנחה על סמן· לכ"ע נקט ולנמעניתו ויוס ג· למעניתו כיס שבחתי לשמחת עניים· כיום י"ד בניסן· ומה שקנה בקנקת· ניס לקנ"ל עניים· ויכי כיום כגילה· ולנגם ס"ק ל"ג· לשמר מלנות מן ג' לשלוח מנלים· כיס· ג ס"ק מה לשנים מן כתב· נאם לשמר לנוסיו ירמיה ומי לרמיה כתב ס"ק ל"ג· ס כגמרת כ"ק למחניים ריש מס פיס דקנת מי ומו שם· לפניו שר· נפניו שר· ומה שנאמר

בְּעֵינֶיךָ הַמֶּלֶךְ וְאִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב תִּנָּתֵן לִי נַפְשִׁי בִּשְׁאֵלָתִי וְעַמִּי
בְּבַקָּשָׁתִי: ד כִּי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד וְאִלּוּ
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ הֶחֱרַשְׁתִּי כִּי אֵין הַצָּר שׁוֹוֶה בְּנֶזֶק הַמֶּלֶךְ: ס
ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וַיֹּאמֶר לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה מִי הוּא זֶה וְאֵי־
זֶה הוּא אֲשֶׁר־מְלָאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן: ו וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִישׁ צַר
וְאוֹיֵב הָמָן הָרָע הַזֶּה וְהָמָן נִבְעַת מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַמַּלְכָּה: ז וְהַמֶּלֶךְ
קָם בַּחֲמָתוֹ מִמִּשְׁתֵּה הַיַּיִן אֶל־גִּנַּת הַבִּיתָן וְהָמָן עָמַד לְבַקֵּשׁ עַל־
נַפְשׁוֹ מֵאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה כִּי רָאָה כִּי־כְלָתָה אֵלָיו הָרָעָה מֵאֵת הַמֶּלֶךְ:
ח וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבִּיתָן אֶל־בֵּית מִשְׁתֵּה הַיָּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל־
הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לְכְבּוֹשׁ אֶת־הַמַּלְכָּה
עִמִּי בַּבַּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ: ט וַיֹּאמֶר חַרְבוֹנָה
אֶחָד מִן־הַסָּרִיסִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ גַּם הִנֵּה־הָעֵץ אֲשֶׁר־עָשָׂה הָמָן
לְמָרְדֳּכַי אֲשֶׁר דִּבֶּר־טוֹב עַל־הַמֶּלֶךְ עֹמֵד בְּבֵית הָמָן גָּבֹהַּ חֲמִשִּׁים
אַמָּה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ תְּלֻהוּ עָלָיו: י וַיִּתְלוּ אֶת־הָמָן עַל־הָעֵץ אֲשֶׁר־
הֵכִין לְמָרְדֳּכָי וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה: ס ח א בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ

שפתי חכמים

ר ש"י

כמוס: (א) מה הוא לה' לית הוא קבוע
לה: (ג) להעביר את רעת הגן · שלא
תתקיים עפ"ו כלעס: (ז) הבה בית הגן
וגו' · ומעתה צ"ל ככל רוחים שמי תפן נכס
וכל מה שתמרו ימהרו ככל שמחתי הוא לפיכך לין לכיכון תחת שפיכה מלא נתנו
שפיים תחכיס כטוב כעיניכם: (ח) אין להשיב · לין נתה לשכיבו ועשוה כתב
שאין כוזף: (ט) שבתבה · נתוסיף שלא: כלשונו · הוא כדיבור: (י) ביד

אַחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת־בֵּית הָמָן צוֹרֵר הַיְּהוּדִים יתיר יו"ד
יְרֻדְכַי בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי־הִגִּידָה אֶסְתֵּר מָה הוּא־לָהּ: ב וַיָּסַר
הַמֶּלֶךְ אֶת־טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר הֶעֱבִיר מֵהָמָן וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי וַתָּשֶׂם אֶסְתֵּר
אֶת־מָרְדֳּכַי עַל־בֵּית הָמָן: ס ג וַתֹּסֶף אֶסְתֵּר וַתְּדַבֵּר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וַתִּפֹּל לִפְנֵי רַגְלָיו וַתֵּבְךְּ וַתִּתְחַנֶּן לוֹ לְהַעֲבִיר אֶת־רָעַת הָמָן הָאֲגָגִי
וְאֶת־מַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־הַיְּהוּדִים: ד וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר
אֶת שַׁרְבִט הַזָּהָב וַתָּקָם אֶסְתֵּר וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: ה וַתֹּאמֶר
אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם־מָצָאתִי חֵן לְפָנָיו וְכָשֵׁר הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וְטוֹבָה אֲנִי בְּעֵינָיו יִכָּתֵב לְהָשִׁיב אֶת־הַסְּפָרִים מַחֲשֶׁבֶת הָמָן בֶּן־
הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאַבֵּד אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינוֹת
הַמֶּלֶךְ: ו כִּי אֵיכָכָה אוּכַל וְרָאִיתִי בָּרָעָה אֲשֶׁר־יִמְצָא אֶת־עַמִּי
וְאֵיכָכָה אוּכַל וְרָאִיתִי בְּאָבְדַן מוֹלַדְתִּי: ס ז וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וּלְמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי הִנֵּה בֵּית הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר וְאֹתוֹ
תָלוּ עַל־הָעֵץ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ בַּיְּהוּדִים יתיר יו"ד: ח וְאַתֶּם כִּתְבוּ
עַל־הַיְּהוּדִים כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְחִתְמוּ בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ כִּי־
כְתָב אֲשֶׁר־נִכְתָּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ וְנַחְתּוֹם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ אֵין לְהָשִׁיב: ס
ט וַיִּקָּרְאוּ סְפָרֵי הַמֶּלֶךְ בָּעֵת הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא־חֹדֶשׁ סִיוָן
בִּשְׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ וַיִּכָּתֵב כְּכָל־אֲשֶׁר־צִוָּה מָרְדֳּכַי אֶל־הַיְּהוּדִים
וְאֶל הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר ו מֵהֹדּוּ וְעַד־כּוּשׁ
שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְכִכְתָבָהּ כְּתָבְתָּהּ וְעַם וָעַם
כִּלְשׁוֹנוֹ וְאֶל־הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם וְכִלְשׁוֹנָם: י וַיִּכְתֹּב בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ

שפתי חכמים

ר ש"י

כמוס: (א) מה הוא לה' לית הוא קבוע
לה: (ג) להעביר את רעת הגן · שלא
תתקיים עפ"ו כלעס: (ז) הבה בית הגן
וגו' · ומעתה צ"ל ככל רוחים שמי תפן נכס
וכל מה שתמרו ימהרו ככל שמחתי הוא לפיכך לין לכיכון תחת שפיכה מלא נתנו
שפיים תחכיס כטוב כעיניכם: (ח) אין להשיב · לין נתה לשכיבו ועשוה כתב
שאין כוזף: (ט) שבתבה · נתוסיף שלא: כלשונו · הוא כדיבור: (י) ביד

אַחַשְׁוֵרוֹשׁ נַיַּחְתֹּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים בְּיַד הָרָצִים בַּסּוּסִים
רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים בְּנֵי הָרַמָּכִים: יא אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ לַיְּהוּדִים
אֲשֶׁר בְּכָל־עִיר־וָעִיר לְהִקָּהֵל וְלַעֲמֹד עַל־נַפְשָׁם לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג
ס"ת כ"י ונסח בו"ן ונקד מיכה לויות וְלַאֲבֵד אֶת־כָּל־חֵיל עַם וּמְדִינָה הַצָּרִים
אוֹתָם טַף וְנָשִׁים וּשְׁלָלָם לָבוֹז: יב בְּיוֹם אֶחָד בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר:
יג פַּתְשֶׁגֶן הַכְּתָב לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה גָּלוּי לְכָל־הָעַמִּים
וְלִהְיוֹת הַיְּהוּדִים יתיר יו"ד עֲתוּדִים עחידים קרי לַיּוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם
מֵאֹיְבֵיהֶם: יד הָרָצִים רֹכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחַשְׁתְּרָנִים יָצְאוּ מְבֹהָלִים
וּדְחוּפִים בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה: ס טו וּמָרְדֳּכַי
יָצָא | מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וָחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה
וְתַכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה: טז לַיְּהוּדִים הָיְתָה
אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר: יז וּבְכָל־מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל־עִיר וָעִיר
מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים מִשְׁתֶּה
וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי־נָפַל פַּחַד־הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם:
ט א וּבִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ
אֲשֶׁר הִגִּיעַ דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ לְהֵעָשׂוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר שִׂבְּרוּ אֹיְבֵי
הַיְּהוּדִים לִשְׁלוֹט בָּהֶם וְנֶהֱפוֹךְ הוּא אֲשֶׁר יִשְׁלְטוּ הַיְּהוּדִים הֵמָּה
בְּשֹׂנְאֵיהֶם: ב נִקָּהֲלוּ הַיְּהוּדִים בְּעָרֵיהֶם בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לִשְׁלֹחַ יָד בִּמְבַקְשֵׁי רָעָתָם וְאִישׁ לֹא־עָמַד בִּפְנֵיהֶם כִּי
נָפַל פַּחְדָּם עַל־כָּל־הָעַמִּים: ג וְכָל־שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת וְהָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים

ר ש "י

תרצים • רוכבי סוסים בשוס לשם נרון: (יד) מבוהלים • ממהרים לוחם לעבוה
ת אחשתרנים • מין גמלים ממהרים מהרה פי שלח הים נשם שנאי שמים נשב
נרון: (יא) ושלהם לבוז • בלשון נכחו להשמיעכם: (טו) ותכריך בוץ • מעטה בוץ מעיל
כרלחמות וסם נכוה לו שלמו את ידם שבחלו: סעטוי להתעטף: (יז) מתיהדים •
(ב) פתשגן • חגרם מקרם: מתגיירים: (ג) ועשי המלאכת • לוחה

סליו

וְהַפַּחוֹת וְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ מְנַשְּׂאִים אֶת־הַיְּהוּדִים כִּי־נָפַל
פַּחַד־מָרְדֳּכַי עֲלֵיהֶם: ד כִּי־גָדוֹל מָרְדֳּכַי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְשָׁמְעוֹ הוֹלֵךְ
בְּכָל־הַמְּדִינוֹת כִּי־הָאִישׁ מָרְדֳּכַי הוֹלֵךְ וְגָדוֹל: ה וַיַּכּוּ הַיְּהוּדִים בְּכָל־
אֹיְבֵיהֶם מַכַּת־חֶרֶב וְהֶרֶג וַאֲבֵדָן וַיַּעֲשׂוּ בְשֹׂנְאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם:
ו וּבְשׁוּשַׁן הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ נכח: כתיב
תשרת כמוסף ולרן למטה: כעין שלוש כתיבן ובקף תחר לגבו אִישׁ: ז וְאֵת | פַּרְשַׁנְדָּתָא
וְאֵת | דַּלְפוֹן וְאֵת | אַסְפָּתָא: ח וְאֵת | פּוֹרָתָא וְאֵת | אֲדַלְיָא וְאֵת |
אֲרִידָתָא: ט וְאֵת | פַּרְמַשְׁתָּא וְאֵת | אֲרִיסַי וְאֵת | אֲרִידַי וְאֵת |
וַיְזָתָא: י עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא צֹרֵר הַיְּהוּדִים הָרָגוּ וּבַבִּזָּה
לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: יא בַּיּוֹם הַהוּא בָּא מִסְפַּר הַהֲרוּגִים בְּשׁוּשַׁן
הַבִּירָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: יב וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בְּשׁוּשַׁן
הַבִּירָה הָרְגוּ הַיְּהוּדִים וְאַבֵּד חֲמֵשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְאֵת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי
הָמָן בִּשְׁאָר מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ מֶה עָשׂוּ וּמַה־שְּׁאֵלָתֵךְ וְיִנָּתֵן לָךְ וּמַה־
בַּקָּשָׁתֵךְ עוֹד וְתֵעָשׂ: יג וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יִנָּתֵן
גַּם־מָחָר לַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוּשַׁן לַעֲשׂוֹת כְּדַת הַיּוֹם וְאֶת עֲשֶׂרֶת
בְּנֵי־הָמָן יִתְלוּ עַל־הָעֵץ: יד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵעָשׂוֹת כֵּן וַתִּנָּתֶן דָּת
בְּשׁוּשַׁן וְאֶת עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן תָּלוּ: טו וַיִּקָּהֲלוּ הַיְּהוּדִים יתיר יו"ד
אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן גַּם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וַיַּהַרְגוּ בְשׁוּשָׁן
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם: טז וּשְׁאָר הַיְּהוּדִים

תיו ועירא • שין ועירא • ואו רבתי • זיין ועירא • בסוף הרף •
ר ש "י שפתי חכמים

אסיו ממוסים קעכוס מרכי המלך: ומ: קדק"ל וכי עוכי מלכים נכד כם נמלך נגזב
(ט) עשרת בני המן • רלחיקי כסדר עולם ועוכי כמלכים: חצר נמלך וכלה כל כמוכדי כוכבים
חלו עצמם בכתבו שנתה על יהודה וירושלים טלם כם נמלך • לפ"ע לוחם שכם ממוסים לעכוב
במס"כ בספר עזרא (עזרא ד) ובמלכות לאחשורוש בתחלת מלכותו כתבו בעגם על
יושבי יהודה וירושלים • ומה היה בכתבה לנעול השוערים מן הגולה בימי כורש שפתמיו
נעמם לא הבית והלאיו עליהם כמוסים ואחדיוס וכשמע כורש ומלך לאחשורוש
ואחשורוש המן ודגר בלח נעשקו לוחן שכירוכיוס בכעין ושלחו בשם לאחשורוש לבני
עכר הנהר לנעלן: ובבזה לא שלחו את ירם • שלח יהן המלך עין לנכה כממון:
(יג) ואת עשרת בני הבן יתלו על העץ • לוחן בשהרנו: (יד) ותנתן דת •

אֲשֶׁר בִּמְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ נִקָּהֲלוּ ׀ וְעָמַד עַל־נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאוֹיְבֵיהֶם
וְהָרֹג בְּשׂנְאֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אָלֶף וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת־יָדָם׃
יז בְּיוֹם שְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וְנוֹחַ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְעָשָׂה
אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ יח וְהַיְהוּדִים יתיר ׳ אֲשֶׁר־בְּשׁוּשָׁן נִקְהֲלוּ
בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ
וְעָשָׂה אֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה׃ יט עַל־כֵּן הַיְהוּדִים הַפְּרָזִים ק׳
הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר
שִׂמְחָה וּמִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ׃ כ וַיִּכְתֹּב
מָרְדֳּכַי אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר
בְּכָל־מְדִינוֹת הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים׃ כא לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם
לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וְאֶת יוֹם־חֲמִשָּׁה
עָשָׂר בּוֹ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ כב כַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחוּ בָהֶם הַיְהוּדִים
מֵאוֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם
טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלַחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ
וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים׃ כג וְקִבֵּל הַיְהוּדִים אֵת אֲשֶׁר־הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת
אֲשֶׁר־כָּתַב מָרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם׃ כד כִּי הָמָן בֶּן־הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי צֹרֵר כָּל־
הַיְהוּדִים חָשַׁב עַל־הַיְהוּדִים לְאַבְּדָם וְהִפִּל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל לְהֻמָּם
וּלְאַבְּדָם׃ כה וּבְבֹאָהּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אָמַר עִם־הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ ז
הָרָעָה אֲשֶׁר־חָשַׁב עַל־הַיְהוּדִים עַל־רֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־

שפתי חכמים

מדי המלך ליומר הכר למלך אך אם במלחמה גם אנשי מדינתו: ר׳ פי׳ מרקחתי דפרזים כ״ל ס״מ מוקפין חומה כ״ל: ומדלית רמז לך בכתוב לומר כוה אחשורוש שכן בעבי ב״ש מסכנתא שלוקו כיום שיך לפרזים הוא שאתר כתוב ובני בנות אנשי הכפרים שאם שכתב בעיטן קח ג״כ למוקפין חומה דהיינו ביטוי מוקפין חומה מימות יהושע כשנכנס בן נון לכ״ש ובוקף זה לגוף ביטוי מימות יהושע בן נון וכן ובני ובנות ולפרזי ח״ע כמות שהיה: (כה) כי המן בן המדתא וגו׳: אמר עם הספר. לשר במלך כפיו ולזה לכתוב ספרים

הָעֵץ׃ כו עַל־כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פוּרִים עַל־שֵׁם הַפּוּר עַל־כֵּן
עַל־כָּל־דִּבְרֵי הָאִגֶּרֶת הַזֹּאת וּמָה־רָאוּ עַל־כָּכָה וּמָה הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם׃
כז קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ ק׳ הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל־זַרְעָם וְעַל־כָּל־הַנִּלְוִים
עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבוֹר לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת־שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָבָם
וְכִזְמַנָּם בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה׃ כח וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל־
דּוֹר וָדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וָעִיר וְיִמֵּי הַפּוּרִים
הָאֵלֶּה לֹא יַעַבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְהוּדִים וְזִכְרָם לֹא־יָסוּף מִזַּרְעָם׃ ס
כט וַתִּכְתֹּב אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה בַּת־אֲבִיחַיִל וּמָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי אֶת כָּל־
תֹּקֶף לְקַיֵּם אֶת־אִגֶּרֶת הַפֻּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית׃ ל וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־
כָּל־הַיְהוּדִים אֶל־שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמְאָה מְדִינָה מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ
דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃ לא לְקַיֵּם אֶת־יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם
כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדֳּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ
עַל־נַפְשָׁם וְעַל־זַרְעָם דִּבְרֵי הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם׃ לב וּמַאֲמַר אֶסְתֵּר
קִיַּם דִּבְרֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר׃ ס ו א וַיָּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ

ד ש״י

בתכוב מהכתבו הרשע נרחבו׃ (כו) על כן על כל דברי האגרת הזאת ׳ ונקבעו כיומים החלה ולכך נכתבה נדעת דוכות הכלים׃ ומה ראו ׳ עובי המעשים החלה בעבחום ׳ ומה הגיע אליהם ׳ מס רחם לחהמוכות שנחחמם בכלי הקודש ומה הגיע לאיהם שנה בעון ודקד כיומים והנא לח ושמי ׳ ומה לחה כעון בחחקעת נמדכי ומה הגיע עליהם שנה בעון ולח בעון ׳ ומה לחה מרדכי בלח וכרע ולח ישחחוה ומה רחים לסחר שומה לעמן׃ (כז) הנלוים עליהם׃ גרים שעחידים לחחגייר ׳ וכחבם ׳ שחהא סמניה כיכוב כחב חסוכות ׳ (כח) נזכרים׳ בקריאת המגילה ׳ ונעשים׳ מעשה וכחתה ויו״ע לחת מחות ומחנות ׳ משפחה ומשפחה ׳ מחחסנין יחד ומולנים ומוסים יחד וכן קבלו עליהם בימי הסוריס לא יעברו ׳ וזכרם ׳ לא יסוף ׳ קרינת מגילה׃ (כט) את כל התקף ׳ חוקפו של ת״ם גם על מחכוכים ובל מגן ובל מרדכי ובל לחמר׃ חשנית׃ לגמר הסניס מזכו ושלחו ספרים בעיטו פוריס׃ (ל) ומאמר אסתר קים וגו׳ ׳ לחסיר בקשה מחת מקחי פחזר ולקבוע ולכחוב ספר

ת׳ רבתי

ר ש״י

מגיר חזק מחת המלך׃ (יט) הפרזים ׳ שחיום יושבים בערי חומה בחרבעה עשר ומוקפין חומה בט״ו כשושן ומוקף ר זה לריך ביומים מימות יהושע בן נון כך דכתיב ולמדו רבותינו ׳ ומשלוח ׳ בס דבר כמו משמר משמע לפיכך הש״ן נקודס רפי׳ (כ) ויכתב מרדכי ׳ היה המגילה הזאת הבא להומס ולעמדס׃ (כה) ובבואה ׳

שפתי חכמים

(כג-כה) ד״ה ומה ראו וגו׳ עד דקס ד״ה ומה הגיע וגו׳ עד דקס: ש וקבל מרי שהגיעו לו ישעיה ומשנה כוה בדש״י וס״ע לח ישוף שרגוים עד יום עד דקף ודכרי רש״י הוי שחפרש לח ישוף ולח יסוף ד״ה בסמיס מחיקים ויחבר מלח לגבוה לח יסוף לח יהיס דמחכנס עד יום עד דקס ד״ה ד״ק: חם מוקף מכש״ע מחי כל חוקף חגה מוקפו על כוחו:

חסלת מגלת אסתר

(שמות ש״ח רשב״ם) יג

אחשורוש ק׳ כַּם עַל־הָאָרֶץ וְאִיֵּי הַיָּם׃ וְכָל־מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ
וּפָרָשַׁת גְּדֻלַּת מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר גִּדְּלוֹ הַמֶּלֶךְ הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרָס׃ כִּי ו מָרְדֳּכַי הַיְהוּדִי מִשְׁנֶה
לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְגָדוֹל לַיְהוּדִים וְרָצוּי לְרֹב אֶחָיו דֹּרֵשׁ טוֹב לְעַמּוֹ
וְדֹבֵר שָׁלוֹם לְכָל־זַרְעוֹ׃

סכום פסוקי מגלת אסתר מאה [illegible] ושבעה וסימן [illegible] בן קראו לימים
האלה פורים׳ וסדריו עשרה [illegible] בא גד וחציו ותען אסתר ותאמר׃

נקסם מתח חכמי הדור לקנעה ול[illegible] ספיקנו ממנו מקנת סנהדרין נפי שנעשה
זה עם שלח הכתובים וזהו ונקם[illegible] קיוב למלכות והי׳ נעל מתנמודן׃ לכל
(ג) לרב אחיו ׳ ועל נכל [illegible] זרעו ׳ מוסב על עמו נכל זכע עמו׃

סדר מגלת אסתר

אלו שמות הטעמים

פַּשְׁטָא מְנַח זַרְקָא סֶגוֹל מְנַח ו מְנַח רְבִיעִי מַהְפַּךְ׃
פַּשְׁטָא זַקֵף־קָטָן זַקֵף גָּדוֹל מֵרְכָא טִפְחָא מְנַח אֶתְנַחְתָּא
סֵדֶר תְּלִישָׁא קְטַנָּה תְּלִישָׁא גְּדוֹלָה קַדְמָא וְאַזְלָא אַזְלָא־
גֵּרֵשׁ גַּרְשַׁיִם דַּרְגָּא תְּבִיר יְתִיב פְּסִיק ו סוֹף־פָּסוּק
קַרְנֵי פָרָה מֵרְכָא כְּפוּלָה יֶרַח־בֶּן־יוֹמוֹ׃

תְּפִלִּין לָקִים מִצְוַת בּוֹרְאִי שֶׁצִּוָּנוּ לְהַנִּיחַ
תְּפִלִּין כְּכָתוּב בְּתוֹרָתוֹ וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל
יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ וְהֵם אַרְבַּע
פָּרָשִׁיוֹת אֵלּוּ · שְׁמַע · וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ ·
קַדֵּשׁ · וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ · שֵׁשׁ בָּהֶם יְחִידוּ
אַחְדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ בָּעוֹלָם וְשָׁנָה זָכוֹר נִפִּים
פְּלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ בְּהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם ·
וְלֹא לוֹ הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעֶלְיוֹנִים
וְתַחְתּוֹנִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ · וְצִוָּנוּ
עַל הַיָּד לְזִכָּרוֹן וֶרֶצַע הַנְּמוּרָה וְשֶׁהֵיא
נֶגֶד הַלֵּב לְשַׁעְבֵּד בֹּזֶה תַּאֲוֹת וְסִכְלוּת לְבֵנוּ
וְיִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ · וְעַל הָרֹאשׁ נֶגֶד
שֶׁהוּא שִׁבְעָה שִׁבְעָתַיִם עִם שְׁאָר חוּשֵׁי
גּוּפֵנוּ כֻּלָּם יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לַעֲבוֹדָתוֹ
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ · וְקִשְּׁרָם מִצְוַת תְּפִלִּין יִתְקַשֵּׁר
עָלַי לִהְיוֹת לִי חַיִּים אֲרוּכִים וְשָׂפָע קֹדֶשׁ
וְיִרְאַת שָׁמַיִם בְּלִי הַרְהוּר חֵטְא וְעָוֹן
כָּל יְמֵי חַיַּי וְיַפְקִיהֵנוּ לְא יִתְּנָה בְּנוּ יֵצֶר הָרַע
וְיַרְחִיבֵנוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֲשֶׁר עָלָיו לְבָבֵנוּ · וְיִהְיוּ
רָצוֹן כִּלְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת הַנָּחַת תְּפִלִּין לְפָנַי
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל
פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתַרְיַ״ג מִצְוֹת
הַתְּלוּיִם בָּהּ אָמֵן סֶלָה׃

קדש לנשים ותינוקות קטנים ישמר

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדַּשְׁנוּ בְּכִיּוּרָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִת׃

בשעת כריכת תפילין של יד נדול יאמר זה

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ אֱלֹהַי נָדַלְתָּ מְאֹד
הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה
נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃

וקודם פתיחת של ראש נדול יאמר זה׃

לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ
בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם י״ה בְּיו״ד הֵ״א
שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל · הִנְנִי מְזֻמָּן מְקֻשָּׁר גּוּפִי
בְּצִיצִת בַּן תְּתְעַטֵּף נִשְׁמָתִי וּרְמַ״ח אֵבְרַי
וְשַׁסְ״ה גִּידַי בְּאוֹר הַצִּיצִת הָעוֹלֶה תְּרַי״ג
וְכֵשֵׁם שֶׁאֲנִי מִתְכַּסֶּה בְּטַלִּית בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּךְ
אֶזְכֶּה לַחֲלוֹקָא דְּרַבָּנָן וּלְטַלִּית נָאֶה לָעוֹלָם
הַבָּא בְּגַן עֵדֶן · וְעַל יְדֵי מִצְוֹת צִיצִת הִנָּצֵל
נַפְשִׁי וְרוּחִי וְנִשְׁמָתִי תִּתְפַּלֵּלְתִּי טֶרֶם הֶחִיצוֹנִים
וְהַסְּלִיחָת יִפְרוֹשׁ כְּנָפָיו עֲלֵיהֶם וְיַצִּילֵם מִכָּשֵׁל
יָעִיר כְּנֹ׳ עַל נוֹזְלֵי יַרְחָם תִּהְיֶה חֲשׁוּבָה
מִצְוַת צִיצִת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאִלּוּ
קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ
וְתַרְיַ״ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ אָמֵן סֶלָה׃

ויכוון קודם עטיפתו בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִת׃

ויכסה ראשו ויאמר ד׳ פסוקים חנ״ל׃

מַה יָּקַר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל
כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן׃ יִרְוְיוּן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל
עֲדָנֶיךָ תַּשְׁקֵם׃ כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים
בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר׃ מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיוֹדְעֶיךָ
וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי לֵב׃

קודם הנחת תפילין יאמר זה׃

לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ
בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם י״ה בְּיו״ד הֵ״א
שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל · הִנְנִי מְזֻמָּן מְקֻשָּׁר

ויכוון בשל יד שהוא קודם של ראש יאמר

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין׃

ויכוון יחוד ד׳ פרשיות של פרשת שמע ולא יפסיק בשום דבר ויכוון׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין׃

ויכוון
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וּמְחַבְּתָךְ׃ אֶל עֵילוֹן תַּאצִיל עֲלֵי׃
וּמְזוּזַתְךָ תִּכְתֹּבְנִי׃ וּבְחֹסֶךְ הַגְּדִיל עֲלֵי׃
בְּגִבּוּרוֹתֵךְ תַּצְמִית אוֹיְבֵי וְקָמַי׃ וְעֹשֶׂן
הַסּוּב תַּרְיִס עַל שִׁבְעָה קְנֵי הַמְּנוֹרָה׃
לְהַשְׁפִּיעַ בּוֹבֵךְ לִבְרִיוֹתַיִךְ׃ פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ
וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן׃

אֲשֶׁר כְּתוּב בְּתוֹרָתוֹ כִּי כִּי יִרְאַת יְיָ הִיא חָכְמָתוֹ וּמוּסָרוֹ׃

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם׃ וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק
וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים׃ וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי
בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת יְיָ׃

וְאַתָּה כְּתוּב פ יוֹחַי וְאֶתְּנָה פ כֵּן ע׃

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ קַדֵּשׁ לִי כָּל
בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם
זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְיָ אֶתְכֶם
מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ׃ הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃ וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְיָ אֶל אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֵת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ
הַזֶּה׃ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי חַג לַיְיָ׃ מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ
שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ׃ וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרָיִם׃ וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן
בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי
בְיָד חֲזָקָה הוֹצִיאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת
הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ וְהָיָה
כִּי יְבִאֲךָ יְיָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וְנָתָנָהּ לָךְ׃ וְהַעֲבַרְתָּ כָל פֶּטֶר
רֶחֶם לַיְיָ וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה
לְךָ הַזְּכָרִים לַיְיָ׃ וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה
וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם
בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃ וְהָיָה כִּי יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר
לֵאמֹר מָה זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד

וְיוֹרֵד סְתָרִים׃ פַּנִּים לְטֹהַר דְּכִי בְּקִרְבָּתוֹ׃
גּוֹאֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ׃ נוֹתֵן לָרָשׁ רָע
בְּרִשְׁעָתוֹ׃ יְשֻׁלַּח קֵץ הַיָּמִין מִשְׁיחֵנוּ׃
לְפְדוּת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ׃ סְתָרִים יְחִידָיו אֵל
בָּרוּךְ חַמְדּוֹ׃ בָּרוּךְ עֲבִי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים
נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא
כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם
אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד
לְפָנֶיךָ (אֲפִילוּ שָׁעָה אַחַת)׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה׃

וְתַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ
בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה׃

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה חִבַּרְתִּי אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲמוּר לָהֶם׃ יְכֻרְכוּ יְיָ וְיִשְׁמְרֻכוּ׃
יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ
וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃ וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׃

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר חֻפְּאָתָם
וְהַבִּכּוּרִים וְרֵאִיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד
תּוֹרָה׃ אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם
בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא׃ וְאֵלּוּ
הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת
בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת
אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת
הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וְהַבָּאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם
לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כֻּנֶגֶד כֻּלָּם׃

אֱלֹהַי׃ נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא
אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ
בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד
לִטְלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא׃
כָּל זְמַן שֶׁנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי
לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל
הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לְפְגָרִים מֵתִים׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה
לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עֶבֶד׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם סַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם אוֹזֵר בִּגְבוּרָה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינַי
וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי :

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתַי שֶׁתַּרְגִּילֵנִי בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנִי
בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנִי לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא
לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי
בִּזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֵם בִּי יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנִי
מֵאָדָם רָע מֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנִי בְּיֵצֶר הַטּוֹב
וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת יִצְרִי לְהִשְׁתַּעְבֵּד
לָךְ וּתְנֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם וְלִקְרַס וּלְרַחֲמִים
בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנִי חֲסָדִים
טוֹבִים : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים
לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי
שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מִבְּנֵי אָדָם וּמֵעַזּוּת
פָּנִים · מֵאָדָם רָע · וּמֵחָבֵר רָע · וּמִשָּׁכֵן רָע ·
וּמִמַּגֵּפָה רָעָה · וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית · מִדִּין קָשֶׁה
וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה · בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין
שֶׁאֵינוֹ בֶן בְּרִית :

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון
טוב לפניך ופקדנו בפקודת ישועה
ורחמים משמי שמי קדם וזכר לנו יי
אלהינו אהבת הקדמונים אברהם יצחק
וישראל עבדיך את הברית ואת החסד
ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו
בהר המוריה ואת העקדה שעקד את
יצחק בנו על גבי המזבח ככתוב
בתורתך :

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה
אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי : וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ
אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ
הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים
אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ : וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר
וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ
וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים : בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת
הַמָּקוֹם מֵרָחֹק : וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו
שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה
עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם : וַיִּקַּח
אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ
וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ
שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו : וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם
אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר
הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה : וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו : וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת
הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק
בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים :

וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת
לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ : וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ מִן
הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי : וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר
וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא
אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ
מִמֶּנִּי : וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה
אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם
וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ :
וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְיָ יִרְאֶה
אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְיָ יֵרָאֶה : וַיִּקְרָא
מַלְאַךְ יְיָ אֶל אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן הַשָּׁמָיִם :
וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם יְיָ כִּי יַעַן אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ
אֶת יְחִידֶךָ : כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה
אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל
שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו :
וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר
שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי : וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו
וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב
אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע :

רבונו של עולם כמו שכבש אברהם
אבינו את רחמיו מבן יחידו ורצה
לשחוט אותו כדי לעשות רצונך בלבב
שלם כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו
וינולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו
יי אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים
ותכנס לנו לפנים משורת הדין ·
ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך
ומעירך ומארצך ומנחלתך וקים לנו יי
אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך
על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור ·
וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי
יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור
והארץ אזכור :

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר
וּבַגָּלוּי וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בְּלִבּוֹ
וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר :

רְבוֹן כָּל הָעוֹלָמִים לֹא עַל צִדְקֹתֵינוּ
אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תְּחִנָּתֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל
רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים · פְּה אֱלֹהֵינוּ פָּה תְּהֵינוּ פֹּה
תַּסְתֵּנוּ מַה צְּדָקוֹתֵינוּ מַה יְשׁוּעָתֵנוּ מַה כֹּחֵנוּ
מַה גְּבוּרָתֵנוּ · מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן
לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כִּלֹּא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי
מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רֹב מַעֲשֵׂיהֶם
תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ · וּמוֹתַר הָאָדָם
מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל :

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ · בְּנֵי
אַבְרָהָם אֹהֲבֶךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמֹּרִיָּה ·
זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ ·
עֲדַת יַעֲקֹב בְּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ
אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת
שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן :

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְשַׁבֵּחֲךָ
וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ וְלָתֵת שֶׁבַח וְהוֹדָיָה
לְשִׁמְךָ : אַשְׁרֵינוּ מָה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמָה נָּעִים
גּוֹרָלֵנוּ וּמָה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ
מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים
פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם :

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

ויאמר פרשת הקטורת על פסוק :

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא
הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא
הָעוֹלָם אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם וְזֶה
וְאַתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא קַדֵּשׁ אֶת
שִׁמְךָ עַל מְקַדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ
אֶת שִׁמְךָ בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ
תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ : בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּרַבִּים :

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
וּבְשִׁבְעֵי הַשָּׁמַיִם וּבְכָל צְבָאָם וּבְכָל
הָאֲרָצוֹת וּבְכָל הַיַּמִּים וּבְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם
וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וְצִבְא הַשָּׁמַיִם
לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים
וְשַׂמְתָּ אֶת שְׁמוֹ אַבְרָהָם וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ
נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרַתְּ עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת
אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי
וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם
אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה: וַתַּרְא אֶת
עֳנִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וְאֶת זַעֲקָתָם
עַל יַם סוּף שָׁמָעְתָּ: וַתִּתֵּן אֹתוֹת וּמוֹפְתִים
בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ כִּי
יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם
כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם
וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת רֹדְפֵיהֶם
הִשְׁלַכְתָּ בִּמְצוֹלוֹת כַּאֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים:
וּבְעַמּוּד עָנָן נָחִיתָ אוֹתָם יוֹמָם וּבְעַמּוּד
אֵשׁ לָיְלָה לְהָאִיר לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
יֵלְכוּ בָהּ: עַל הַר סִינַי יָרַדְתָּ וַתְּדַבֵּר
עִמָּהֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים
יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבוֹת:
וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם וּמִצְוֹת
וְחֻקִּים וְתוֹרָה צִוִּיתָ לָהֶם בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ:
וְלֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם נָתַתָּ לָהֶם לִרְעָבָם
וּמַיִם הוֹצֵאתָ לָהֶם לְצִמְאָם וַתֹּאמֶר לָהֶם
לָבוֹא וְלָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתָ אֶת
יָדְךָ לָתֵת לָהֶם: וְאַתָּה אֱלֹהֵינוּ לֹא עָזַבְתָּ
אֶת עַמְּךָ בְּכָל מַכְאוֹבֵיהֶם וְעַמּוּד עָנָן
לֹא סָר מֵעֲלֵיהֶם יוֹמָם לַנְחוֹתָם בַּדֶּרֶךְ
וְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה לְהָאִיר לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָהּ: וְאֶת שִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן
מָשַׁחְתָּ לְהַנְחִילָם וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָשָׂאתָ אֶת יָדְךָ לָתֵת לָהֶם וַתַּנְחִילֵם
כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: וַיַּשְׁכֵּן כִּיּוֹר
נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין
אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם:
וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת
רַגְלֵיהֶם: בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם
וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת
לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיְיָ: וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם
וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק עוֹלָם לוֹ
וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּרַחֵם עָלֵינוּ וְתִסְחַל לָנוּ עַל
כָּל חַטֹּאתֵינוּ וְתִכַּפֵּר לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ
וְתִמְחַל וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ
וּשְׁיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ
וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ קָרְבַּן הַתָּמִיד שֶׁיִּכַּפֵּר
בַּעֲדֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל
יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי
לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי
בְּמוֹעֲדוֹ: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר
תַּקְרִיבוּ לַיְיָ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם

לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד: אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה
בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין
הָעַרְבָּיִם: וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה
בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין: עֹלַת
תָּמִיד הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיְיָ: וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ
הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיְיָ: וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי
תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ
תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ:

וְשָׁמַח אֹתוֹ עַל יְדֵךְ הַמּוּבְחָה צָפְנָה לִפְנֵי
יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא אַמִּירָה זוֹ חֲשׁוּבָה
וּמְקֻבֶּלֶת וּרְצוּיָה לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ הִקְרַבְנוּ
קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ וּבִמְקוֹמוֹ וּכְהִלְכוֹתָיו:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ
לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית
הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל
יַד מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים נָטָף
וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד
בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה
רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה
הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל
מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן
קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת
הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת
בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי
יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

תְּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כַּיצַד. שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה.
כְּנֶגֶד לְכָל יוֹם מִפְּנֵי בְּשַׁחֲרִית וּמִפְּנֵי בֵּין
הָעַרְבַּיִם. וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמִּפְּנֵי

מִכְּלָיוֹם פַּחַת נִרְדְּלָה מְלֹא חָפְנַיִם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים.
וּבַחֲזִירַיִן לְמִכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים.
וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן
הַדַּקָּה. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיָה בָהּ. וְאֵלּוּ
הֵן הַצֳּרִי וְהַצִּפּוֹרֶן וְהַחֲלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל
שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבְעַת
נְרָדִים וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר
בְּנֵה. הַקִּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה
וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה בְּרִישְׁנָה תְּשִׁעָה קַבִּין.
יַיִן קַפְרִיסִין סְאִין וְקִבִּין תְּלָתָא וְאִם לֹא
מָצָא יַיִן קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין שָׁתִיק.
מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע הַקַּב. מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל
שֶׁהוּא. רַבִּי נָתָן הַבַּבְלִי אוֹמֵר אַף כִּפַּת
הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ
וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ
אֶלָּא שְׂרָף הַנִּשְׁפָּךְ מֵעֲצֵי הַקְּטָף בְּרִיחִין בְּרִישְׁנָה
לָמָּה הוּא בָּא כְּדֵי לְיַפּוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפּוֹרֶן
כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יַיִן קַפְרִיסִין לָמָּה הוּא בָּא
כְּדֵי לְשַׁרּוֹת בּוֹ אֶת הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא
נָאָה. וַהֲלֹא כֵּי נַרְגִּלִין יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין
מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בְּמִקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תָּנָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר
הָדֵק הֵיטֵב הָדֵק הֵיטֵב מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה
לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לְהַצְנִין כְּשָׁרָה. לְשַׁלִּישׁ
וּלְרַבֵּעַ לֹא שָׁמַעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה
הַכְּלָל אִם בְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִסַּר
אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תָּנָא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ
לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָּאָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם
לַחֲצָאִין: וְשׁוֹר תֵּינִי בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר הָיָה נוֹתֵן
בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד
מִפְּנֵי רֵיחָהּ וְלָמָּה אֵין מַקְרִיבִין בָּהּ דְּבַשׁ
מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ
לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

נ"מ יֵ"ש צַבָּאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
סֶלָה: נ"מ יֵ"ש צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ:
נ"מ יֵ"ש תְּשׁוּעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:
אַתָּה סַתָּר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵי פַלֵּט תְּסֹבְבֵנִי
סֶלָה: תְּעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם
כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אֲבִיי הֲוָה מְסַדֵּר סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה מְשַׁמֵּא
דְּגֻמְרָא וְיַלְּבָא דְּאַבָּא שָׁאוּל מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה
קְדֻשָּׁה לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת.
וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קְדֻשָּׁה לְקְדוֹר
שְׁנֵי גְזָרֵי עֵצִים וְסִדּוּר שְׁנֵי גְזָרֵי עֵצִים קְדֻשָּׁה
לְרִשּׁוּן מוּבְחַ הַפְּנִימִי וְרִשּׁוּן מִזְבַּח הַפְּנִימִי
קֹדֶשׁ לְהַסְבַּת חֻבַּשׁ נֵרוֹת וְהַסְבַּת חֻבַּשׁ
נֵרוֹת קְדֻשָּׁה לְהַסְבַּת שְׁתֵּי נֵרוֹת וְהַתְּמִיד
קֹדֶם לְהַסְבַּת שְׁתֵּי נֵרוֹת וְהַסְבַּת שְׁתֵּי נֵרוֹת
קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים
וְאֵבָרִים לִמְנָחָה וּמְנָחָה לַחֲבִתִּין וַחֲבִתִּין
לִנְסָכִין וְנִסָּכִין לְמוּסָפִין וּמוּסָפִין לַכִּיּוֹרִין
וְכִיּוֹרִין קוֹדְשֵׁי לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם
שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ
חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים עָלֶיהָ הַמִּזְבֵּחָה כָּל הַקְּרֵבָנוֹת
כֻּלָּם:

אָנָּא בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא: נָא
גִּבּוֹר דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם: בָּרְכֵם
טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גְּמָלֵם: חָסִין
קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ: יָחִיד גֵּאֶה
לְעַמְּךָ פְּנֵה. זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ: שַׁוְּעָתֵנוּ קַבֵּל
וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת: בָּרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַתָּה צִוִּיתָנוּ לְהַקְרִיב
קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ. וְלֹהִיטִּי טוֹעִים
בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ. וְלֵוִים בְּזִמְּרָם. וְיִשְׂרָאֵל
בְּמַעֲמָדָם. וְשָׁתָה בְּשׁוֹטְתִּיוּת חָרַב בַּיִת
הַמִּקְדָּשׁ וּבְטֵל הַתָּמִיד וְאֵין לָנוּ לֹא מִזְבֵּחַ
בַּעֲבוֹדָתוֹ. וְלֹא לֵוִי בְּדוּכָנוֹ. וְלֹא יִשְׂרָאֵל
בְּמַעֲמָדוֹ. וְאַתָּה אָמַרְתָּ וְנַשְׁלְמָה פָרִים

שְׁמָתֵינוּ׃ לָכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא שֵׁינָתֵנוּ שְׁחִיחָתֵנוּ
חֲשׁוּבָה וּמְקֻבֶּלֶת וְתִרְצֶה לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ הָקְרַבְנוּ
קָרְבַּן הַתָּמִיד בְּמוֹעֲדוֹ וְיַכִּירֵנוּ עַל פִּשְׁטוּתוֹ׃

(שבת) וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי
שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ
עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃

(יו"ט) וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ
פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנָיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי
שָׁנָה שִׁבְעָה תְמִימִם׃ וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְלוּלָה בַּשֶּׁמֶן לְפַר הָאֶחָד וּשְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְלוּלָה בַּשֶּׁמֶן לָאַיִל
הָאֶחָד׃ וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְלוּלָה
בַּשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיְיָ׃ וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר
וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ
יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי
הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיְיָ עַל
עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

אֵיזוֹהִי מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים קָדָשֵׁי קָדָשִׁים
שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְשִׁיּוּר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים
שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת
בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל
הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת טְהוֹרָה
מְיֻסֶּדֶת׃ שִׁירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד
מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הָעוֹלָה אִם לֹא נָתַן לֹא
עִכֵּב׃ שְׁנֵי הַגַּשְׁרוֹת וּשְׁעִירִים הַגַּשְׁרָפִים
שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת
בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל
הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת טְהוֹרָה מְיֻסֶּדֶת׃ שִׁירֵי
הַדָּם שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח
הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב וְאֵלּוּ
נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדֶּשֶׁן׃ הַפָּרָה הַצִּבּוּר
וְהַחִיטֵּי אֵלּוּ הֵן הַפָּרָה הַצִּבּוּר שְׁעִירֵי רָאשֵׁי
חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל

דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע
מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת׃ בֵּיצַד עָלָה בְּכֶבֶשׁ
וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא לוֹ לָקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית׃
מִזְרָחִית צְפוֹנִית׃ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית׃
מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית׃ שִׁירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ
עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי׃ וְנֶאֱכָלִין לְפָנִים מִן
הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה כָּל מַאֲכָל לְיוֹם
וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃

הָעוֹלָה קָדְשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן
וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן
שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הַפְשָׁט
וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לְאִשִּׁים׃ זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר
וְאֵשָׁמוֹת׃ אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אָשָׁם נְזִירוּת
אָשָׁם מְצוֹרָע אָשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אָשָׁם
נָזִיר אָשָׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי׃ שְׁחִיטָתָן
בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן
טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע׃ וְנֶאֱכָלִין
לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה כָּל מַאֲכָל
לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃

הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן
בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת
שֶׁהֵן אַרְבַּע׃ וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם
בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וְלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃ הַמּוּדָּם
מִן הַכִּיּוֹר כֵּיצַד בָּהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּדָּם נֶאֱכָל
לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְלַעֲבָדֵיהֶם׃

שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל
מָקוֹם בָּעֲזָרָה׃ וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן
אַרְבַּע׃ וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל
מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד׃ הַמּוּדָּם מִן
הַכִּיּוֹר כֵּיצַד בָּהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּדָּם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים
לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְלַעֲבָדֵיהֶם׃

הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר קָדָשִׁים קַלִּים
שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן
מַתָּנָה אַחַת וּבְלַבַּד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד שָׁנָה
בָּאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר
לְכָל אָדָם׃ וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר בְּכָל מַאֲכָל

לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד׃ הַפֶּסַח אוֹ נֶאֱכָל
אֶלָּא בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת
וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי׃

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת
הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת׃ בְּנֶקֶשׁ וְחֹמֶר וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה׃
מִבִּנְיַן אָב מִכְּתוּב אֶחָד׃ וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי
כְתוּבִים׃ מִכְּלָל וּפְרָט׃ וּמִפְּרָט וּמִכְּלָל׃ כְּלָל
וּפְרָט וְכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּיוֹצֵא בַּפְּרָט׃
כְּיוֹצֵא שֶׁהוּא צָרִיךְ לְפָרֵט׃ וּפְרָט שֶׁהוּא
צָרִיךְ לְכְלָל׃ כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן
הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לִלְמֹד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא
לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא׃ כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה
בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טְעוֹן אֶחָד שֶׁהוּא כְּעִנְיָנוֹ
יָצָא לְהֶקֵּל וְלֹא לְהַחְמִיר׃ כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה
בְּכְלָל וְיָצָא לְמַמֵּן מְמַנּוּ אֶחָד שֶׁלֹּא כְּעִנְיָנוֹ
יָצָא לְהֶקֵּל וּלְהַחְמִיר׃ כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל
וְיָצָא לִדּוֹן בְּדָבָר חָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל
לַהֲדִיוֹט לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחְזִירוֹ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ
בְּפֵרוּשׁ׃ דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ׃ וְדָבָר הַלָּמֵד
מִסּוֹפוֹ׃ וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה
אֶת זֶה עַד שֶׁיָּבֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ
בֵּינֵיהֶם׃

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ׃ וְשָׁם נַעַבְדְּךָ
בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת׃

קדיש דרבנן

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד׃ אֲרוֹמִמְךָ
יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי׃ יְיָ אֱלֹהָי
שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי׃ יְיָ הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל
נַפְשִׁי חִיִּיתָנִי מִיָּרְדִי בוֹר׃ זַמְּרוּ לַיְיָ חֲסִידָיו
וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃ כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים
בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה׃ וַאֲנִי
אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם׃ יְיָ בִּרְצוֹנְךָ
הָעֱמַדְתָּה לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי
נִבְהָל׃ אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃
מָה בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל שַׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר

פָּדָה: עֶרֶב יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו:
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זִכְרוּ
לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר
כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ
לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ
אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנַעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתְכֶם כִּמְתֵי
מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל
גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ
לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ
בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ: שִׁירוּ לַיְיָ כָּל
הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ
בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו: כִּי
גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל כָּל אֱלֹהִים:
כִּי כָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה
בִּמְקוֹמוֹ: הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיְיָ
כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה
וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: חִילוּ
מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט:
יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם
יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ יַעֲלֹז הַשָּׂדֶה
וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ
כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי
טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי
יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת
לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ
יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְיֹאמְרוּ
כָּל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ: הוֹדוּ לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: הוֹדוּ
לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ:
אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ
וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: וּכְתוּב רַחֲמֶיךָ יְיָ
וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: אָנוּ מִי לְאֵלִים
עַל יְיָ נַעֲרֹץ וְשׁוּ בַּשְּׁחָקִים: נוֹרָא

אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נוֹתֵן עֹז
וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל נְקָמוֹת יְיָ
אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב
גְּמוּל עַל גֵּאִים: לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ
סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ
הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם נִקְרָאֵנוּ: הוֹשִׁיעָה
אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם
עַד הָעוֹלָם: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ
הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ
בָּטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ
לָךְ: הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ:
קוֹמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ: אִכְּי
יְיָ אֶחֱזֵק בְּמַעֲלָךְ כְּאֵרֶץ נִצְּרֶיךָ רַחֵב פֶּךָ
וַאֲמַלְאֵהוּ: אֶעֱרֹךְ יְיָ שֻׁכְּכָה לִּי אֶשְׁרֵי
הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָּטַחְתִּי יָגֵל
לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָמַל עָלָי:

תַּחֲנוּנִים מְיוּחָד לְתַעֲנִית נֹתֵן בְּפִיכֶם וְכוּ' עַד וְנֹאמַר וְכוּ' בְּיוֹם וְכוּ'

מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ:
עִבְדוּ אֶת יְיָ בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה:
דְּעוּ כִּי יְיָ הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלוֹ אֲנַחְנוּ
עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ: בֹּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹדָה
חֲצֵרוֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ:
כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ:

כְּתִיב וְכָתוּב ס' מִשְׁלֵי

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם
מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו
מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ
אֹמֶר וְלַיְלָה לְלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת:
אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע
קוֹלָם: בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם
וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם
אָהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא

מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח:
מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ
עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ:
תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ
עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי:
פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת
יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְיָ
טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי יְיָ
אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים
מִזָּהָב וּמִפָּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ
וְנֹפֶת צוּפִים: גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם
בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי
יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים
חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז
אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ
לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ
יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

לְדָוִד בָּשְׁנוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ
וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ: אֲבָרְכָה אֶת יְיָ בְּכָל עֵת תָּמִיד
תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיְיָ תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ
עֲנָיִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ
יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי אֶת יְיָ וְעָנָנִי וּמִכָּל מְגוּרוֹתַי
הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנֶהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל
יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא וַיְיָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָיו
הוֹשִׁיעוֹ: חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם:
טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב יְיָ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה
בּוֹ: יְרָאוּ אֶת יְיָ קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר
לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא
יַחְסְרוּ כָל טוֹב: לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְיָ
אֲלַמֶּדְכֶם: מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים
לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ

מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ
שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְיָ אֶל צַדִּיקִים וְאָזְנָיו
אֶל שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ
זִכְרָם: צָעֲקוּ וַיְיָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם:
קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ:
רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ: שֹׁמֵר
כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתַת
רָשָׁע רָעָה וְשׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פּוֹדֶה יְיָ
נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל הַחוֹסִים בּוֹ:
תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן
אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ
וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה
אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי
אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל
כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה
יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף
לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ
נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ
לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל יָמֵינוּ פָנוּ בְעֶבְרָתֶךָ
כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְּמוֹ הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם
שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה
וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: כִּי
יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת
יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִיא לֵבָב חָכְמָה: שׁוּבָה
יְיָ עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר
חַסְדֶּךָ וְנָרְנְנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ
כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל
עֲבָדֶיךָ פָּעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם:
וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:
יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן:
אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ:
כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת:
בְּאֶבְרָתוֹ יָסֹךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה
וְסֹחֲרָה אֲמִתּוֹ: לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ
יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד

צָרָרִים : יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ
אֵלֶיךָ לֹא יִגַּשׁ : רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת
רְשָׁעִים תִּרְאֶה : כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ
מְעוֹנֶךָ : לֹא תְאֻנֶה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב
בְּאָהֳלֶךָ : כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל
דְּרָכֶיךָ : עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן
רַגְלֶךָ : עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר
וְתַנִּין : כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי
יָדַע שְׁמִי : יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה
אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ : אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ
וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי : אֹרֶךְ יָמִים וגו׳

הַלְלוּיָהּ הַלְלִי אֶת שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ :
שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ :
הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לְשְׁמוֹ כִּי נָעִים : כִּי
יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ : כִּי אֲנִי
יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ וַאדֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים : כֹּל
אֲשֶׁר חָפֵץ יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם בָּאָרֶץ בַּיַּמִּים
וְכָל תְּהֹמוֹת : מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ
בְּרָקִים לַמָּטָר עֹשֶׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאֲצְרוֹתָיו :
שֶׁהִכָּה בְכֹרֵי מִצְרַיִם מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה :
שָׁלַח אוֹתֹת וּמוֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרַיִם בְּפַרְעֹה
וּבְכָל עֲבָדָיו : שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים
עֲצוּמִים : לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ
הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן : וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ : יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ
זִכְרְךָ לְדֹר דֹּר : כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו
יִתְנֶחָם : עַצְּבֵי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי
אָדָם : פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא
יִרְאוּ : אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ
רוּחַ בְּפִיהֶם : כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר
בֹּטֵחַ בָּהֶם : בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ
בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ : בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ
אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת יְיָ : בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן
שֹׁכֵן יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּיָהּ :

הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לַעֹשֶׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה :
הַדּוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עֲשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ :
שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה
כִּי יָשָׁר דְּבַר יְיָ וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה .
אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ
בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם
כֹּנֵס כַּנֹּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת
יִירְאוּ מֵיְיָ כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כֹּל יֹשְׁבֵי
תֵבֵל : כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד :
יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים :
עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר
וָדֹר : אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו הָעָם

בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ : מְשֻׁמָּחִים תְּמִים יְיָ רֹאֶה
אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם : מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ
אֶל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ : הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין
אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם : אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרֹב חָיִל
גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרֹב כֹּחַ : שֶׁקֶר הַסּוּס
לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט : הִנֵּה עֵין
יְיָ אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ : לְהַצִּיל מִמָּוֶת
נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב : נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ
עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא : כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי
בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָּטָחְנוּ : יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ
כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ :

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת : טוֹב לְהֹדוֹת
לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן : לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ
וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת : עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נֵבֶל עֲלֵי
הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר : כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ
בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן : מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ
מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ : אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע
וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת : בְּפָרְחַ רְשָׁעִים
כְּמוֹ עֶשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם
עֲדֵי עַד : וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ : כִּי הִנֵּה
אוֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ
כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן : וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי
בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן : וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים
עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי : צַדִּיק כַּתָּמָר
יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה : שְׁתוּלִים בְּבֵית
יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ : עוֹד יְנוּבוּן
בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ : לְהַגִּיד כִּי
יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה (מנחם כהיב בו) :

יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר
אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט : נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז
מֵעוֹלָם אָתָּה : נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת
קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם : מִקֹּלוֹת מַיִם
רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ :
עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה (ל״ו נאוה) קֹדֶשׁ
אֹרֶךְ יָמִים :
מִקֹּדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים :

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ
בְּמַעֲשָׂיו : יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ
עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ : רָם עַל
כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ :
יְיָ שִׁבְתְּךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר :
יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ
בַּכֹּל מָשָׁלָה : יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם
וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ
מָלָךְ : יְיָ מָלָךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ
לְעוֹלָם וָעֶד : יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד
אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ : יְיָ הֵפִיר עֲצַת
גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשָׁבוֹת עַמִּים : רַבּוֹת
מַחְשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא
תָקוּם : עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד
מַחְשָׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר : כִּי הוּא
אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד : כִּי
בָרַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּה לְמוֹשָׁב לוֹ : כִּי
יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ :
כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא
יַעֲזֹב : וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן
וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ
וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ : יְיָ הוֹשִׁיעָה
הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ :

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ פֶּלָה :
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ
אֱלֹהָיו : תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ
וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד : בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ
וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד : גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל
מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר : דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח

מַעֲשֶׂיךָ וּנְטוּיֶיךָ יַגִּידוּ: חֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ
וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וְעֹז נוֹרְאוֹתֶיךָ
יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ
יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ
אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל
כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדְךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ
יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ
יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד
הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים
וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל
הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ
יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ:
פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: צַדִּיק
יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ
לְכָל קֹרָאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן
יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם:
שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֶת כָּל הָרְשָׁעִים
יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר
שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ:
אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי
בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים
בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה: תֵּצֵא
רוּחוֹ יָשֹׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא
אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל
יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו:
עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם:
עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם
לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים: יְיָ פֹּקֵחַ
עִוְרִים יְיָ זֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ אֹהֵב
צַדִּיקִים: יְיָ שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים יָתוֹם
וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים
יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ
צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים
נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי
יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ
לְעַצְּבוֹתָם: סוֹפֵר מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם
שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ
אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָיִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים
עֲדֵי אָרֶץ: עֱנוּ לַיְיָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ
בְּכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ
מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה
לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת
הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה
יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי
יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק
בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנָיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם
גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ
אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנּוֹתֵן
שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ
כְּפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ
וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְלוּ מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו
לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה
כֵּן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ
בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָּל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל
צְבָאָיו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל
כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם
אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי
הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק
נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ
תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר
רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הָהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת
עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ

וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים
וְכָל שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת
זְקֵנִים עִם נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי
נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם:
וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ
בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי
צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף
וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ: כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר
עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ
עַל מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב
פִּפְיוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת
בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִים וְנִכְבְּדֵיהֶם
בְּכַבְלֵי בָרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב
הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ
הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ
בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ:
הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ
בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל
הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ
בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי
תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ
הַלְלוּיָהּ: כִּי הִתְיָה:

בָּרוּךְ יְיָ לְשׁוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן
שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ
שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל
הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל
הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וָעֶד

עוֹלָם: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה
וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה
וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר
וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל
בְּכֹל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ
לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ
מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם
תִּפְאַרְתֶּךָ: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ
אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי
הַשְּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל
אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם
וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא
הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אַתָּה
הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ
בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים
וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמָצָאתָ
אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ:

וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי
וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ
כִּי צַדִּיק אָתָּה: וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי אֲבֹתֵינוּ
בְּמִצְרָיִם וְאֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף:
וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמוֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו
וּבְכָל עַם אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם
וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ
לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת
רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִּמְצוֹלוֹת כְּמוֹ אֶבֶן
בְּמַיִם עַזִּים:

וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת
יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל

אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת
הַיָּם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד
הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם
וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְיָ וַיַּאֲמִינוּ בַּיְיָ
וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה
הַזֹּאת לַיְיָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָאֹה
גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ
וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי
וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ:
מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר
שְׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ
יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אָבֶן: יְמִינְךָ יְיָ נֶאְדָּרִי
בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְיָ תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ
תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ:
וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נֹזְלִים
קָפְאוּ תְהֹמוֹת בְּלֵב יָם: אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף
אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק
תָּרִיבִמוֹ תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ
יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: מִי כָמֹכָה
בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא
תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ
אֶרֶץ: נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם זוּ גָּאָלְתָּ
בְעֻזְּךָ אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן
חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל
יֹשְׁבֵי כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפָחַד
בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ
עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר
נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי
כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ יִמְלֹךְ
לְעֹלָם וָעֶד: כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו
בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְיָ עֲלֵהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: כִּי לְיְיָ הַמְּלוּכָה

וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן
לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיְיָ הַמְּלוּכָה:
וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא
יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

כשפם וכיו"ב מתחילין כאן נשבת

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ
הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ
נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה
הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה
תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת. בְּרָכוֹת
וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת
אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ
אֵל חֵי הָעוֹלָמִים:

נשבת"ם לומדים זה קודם חצי קדיש

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ
יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ
קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם עֲוֹנוֹת
תִּשְׁמֹר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי עִמְּךָ
הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה
נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי
מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל
יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ כִּי עִם אֲדֹנָי הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה
עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל
מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו:

נשבת"ם מתחיל לומדים כקהל יתברך

חצי קדיש | יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח
וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם
וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל
מַלְכֵּנוּ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא
אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ קְרִיאַת הַמְבָרְךְ: בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

אֵין אֱלֹהִים סְלָה לְרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ
שְׁמוֹ וְעָלְזוּ לְפָנָיו: וְשָׁמוֹ מְרוֹמִם עַל כָּל
בְּרָכָה וְתִהְלָה: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ

עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:
הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים
וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה
בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם
בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: תִּתְבָּרַךְ
הַמְיֻחָד וְהַמְפֹאָר
וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם
בְּרַחֲמֶיךָ רַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר
מִשְׂגַּבֵּנוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵל בָּרוּךְ
גְּדוֹל דֵּעָה הֵכִין וּפָעַל זִהֲרֵי חַמָּה טוֹב
יָצַר כְּבוֹד לְשְׁמוֹ מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ
פַּנּוֹת צְבָאָיו קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי תָּמִיד
מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וְקִדֻּשָּׁתוֹ: תִּתְבָּרֵךְ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְעַל מְאוֹרֵי
אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶלָה:

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא
קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ · יוֹצֵר
מְשָׁרְתִים · וְאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים
בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל
דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם אֲהוּבִים
כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עוֹשִׂים
רְצוֹנוֹ בְּיִרְאָה רָצוֹן קוֹנָם: וְכֻלָּם פּוֹתְחִים
אֶת פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה
וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים
וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים: אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם
מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה ·
וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם
בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה
כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה:

קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת
מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

וְהָאוֹפַנִּים וְחֵיוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל
מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים
וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:

לְאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ ·
לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִרוֹת יַאֲמִירוּ ·
כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה
חֲדָשׁוֹת · בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ
צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא
רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אָדוֹן
הַנִּפְלָאוֹת · הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל
יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית ·
כְּאָמּוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן
תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה
גְּדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ
בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי
חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב
הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין
וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר
וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ
בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ
בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וְיִרְאָה
שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ
הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה
בִּישׁוּעָתֶךָ: וְהָבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת
הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ · כִּי אֵל
פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אַתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם
וְלָשׁוֹן · וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת ·
לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה:

יחיד לומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

נלמ"ד בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ:

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וְהַמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ. לְדֹר וָדֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבָּדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק וְלֹא יַעֲבֹר: אֱמֶת שֶׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ כַּלְכֵּנוּ מַלְכֵּי אֲבוֹתֵינוּ גְּאָלֵנוּ גְּאַל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ צוּר יִשְׁעֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם תָּמֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָרוֹן לְעוֹלָמֶךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרָגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם סוּף בָּקָעְתָּ וְזֵדִים טָבָעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ

וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִרוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גַּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נורא תְּהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יָחַד כֻּלָּם הודו וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ:

יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. גְּאָלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

(ספרוק ותפנחא חוספרים כי שם)

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ:

(מוסף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

(נאמרת כל"ן חוספרים לפן נקדש:

נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם. כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: תע לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קוֹ בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: תן וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: קוֹ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

(נ"ן לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּקְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (נאמרת כ"ן הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (נאמרת כ"ן) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דֵּעָה וּמְלַמֵּד
לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה:

(תהלים קיט) וּפְנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ:
אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ לְמַדַּע תּוֹרָתֶךָ · וַתְּלַמְּדֵנוּ
לַעֲשׂוֹת (נחם) חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ · וַתַּבְדֵּל יְיָ
אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ · בֵּין
יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֶׂה · אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָתֵל עָלֵינוּ הַיָּמִים
הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם · חֲשׂוּכִים מִכָּל
חֵטְא וּנְקִיִּים מִכָּל עָוֹן וְדְבֵקִים בְּיִרְאָתֶךָ:

(ו) חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה
וְהַשְׂכֵּל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן
הַדָּעַת:

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ
וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ
וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה
לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה
בִּתְשׁוּבָה:

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל
לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ · כִּי מוֹחֵל
וְסוֹלֵחַ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חַנּוּן
הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

רְאֵה נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ
וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי
גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

(תהלים קיט) רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ
וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה ·
וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל
מַכּוֹתֵינוּ · כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן
וְרַחְמָן אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא
חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת
הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי
תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן (בחורף טַל
וּמָטָר לִ) בְּרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה ·
וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבָהּ · וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ
כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת: בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ
וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ
יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל:

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה
וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה וְהָסֵר מִמֶּנּוּ
יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה
יְיָ לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ
בַּמִּשְׁפָּט: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ
אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט: (בעשי"ת
הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט)

וְלַמַּלְשִׁינִים אַל תְּהִי תִקְוָה וְכָל
הָרִשְׁעָה כְּרֶגַע תֹּאבֵד וְכָל אוֹיְבֶיךָ
מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ · וְהַזֵּדִים מְהֵרָה
תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וּתְמַגֵּר וְתַכְנִיעַ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים:

עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים
וְעַל זִקְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל
פְּלֵיטַת סוֹפְרֵיהֶם וְעַל גֵּרֵי הַצֶּדֶק
וְעָלֵינוּ יֶהֱמוּ נָא רַחֲמֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכֹל הַבּוֹטְחִים
בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת · וְשִׂים חֶלְקֵנוּ
עִמָּהֶם לְעוֹלָם וְלֹא נֵבוֹשׁ כִּי בְךָ
בָּטָחְנוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מִשְׁעָן
וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים
תָּשׁוּב וְתִשְׁכֹּן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב
בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם · וְכִסֵּא דָוִד
מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין: (נחם) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ בּוֹנֵה
יְרוּשָׁלָיִם:

נחם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת אֲבֵלֵי צִיּוֹן וְאֶת אֲבֵלֵי
יְרוּשָׁלַיִם · וְאֶת הָעִיר הָאֲבֵלָה וְהֶחֳרֵבָה
וְהַבְּזוּיָה וְהַשּׁוֹמֵמָה · הָאֲבֵלָה מִבְּלִי בָנֶיהָ ·
וְהֶחֳרֵבָה מִמְּעוֹנוֹתֶיהָ · וְהַבְּזוּיָה כְּכְבוֹדָהּ ·
וְהַשּׁוֹמֵמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב · וְהִיא יוֹשֶׁבֶת וְרֹאשָׁהּ
חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה · וַיִּבְלְעוּהָ
לְיֵעוֹנוֹת · וַיִּירְשׁוּהָ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים · וַיַּשְׁלִיכוּ
אֶת עַמֵּךְ יִשְׂרָאֵל לֶחָרֶב · וַיַּהַרְגוּ בְּזוֹנֵי חַסְדֵי
עֶלְיוֹן · עַל כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה · וִירוּשָׁלַיִם
תִּתֵּן קוֹלָהּ · לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם · מֵעַי מֵעַי
עַל חֲלָלֵיהֶם · כִּי אַתָּה יְיָ בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ ·
וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ · כָּאָמוּר וַאֲנִי
אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם יְיָ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד
אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׂוֹשׂוֹן צִיּוֹן
וּמְנָת יְרוּשָׁלָיִם:

אֶת צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה
תַצְמִיחַ · וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ:
כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס
וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים
וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ · כִּי אֵל
שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אָתָּה ·
וּמִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל
תְּשִׁיבֵנוּ:

(תהלים יהודה כהנשמה ובכאנחנו לא:)

אנא יי חטאתי עויתי ופשעתי לפניך
והרע בעיניך עשיתי · הבונו של עולם
עשה למען שמך הגדול ותכבד לי על
עוני וחטאי ופשעי שחטאתי ושעויתי
ושפשעתי לפניך מנעורי עד היום
הזה · ותכלא כל השמות שפגמתי
בשכך הגדול:

(תהלים ובכל קדם כי אתה ה' טוב וסלח יח:)

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ · כִּי
בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ · אַל תֵּפֶן אֶל רִשְׁעֵנוּ
וְאַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ · וְאַל תִּתְעַלַּם
מִתְּחִנָּתֵנוּ · הֱיֵה נָא קָרוֹב לְשַׁוְּעָתֵנוּ · יְהִי נָא
חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ · טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ ·
כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה ·
עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע · כִּי אַתָּה יְיָ
הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה · פְּדֵה וְהַצֵּל בְּכָל עֵת
צָרָה וְצוּקָה: (ויחי כי תצא וכי תבא ובסיום ברוך
אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה (לעמו ישראל) בְּעֵת צָרָה:

כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל

וּבִתְפִלָּתָם׳ וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל׳ וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן׳ וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃

כרתב תורם ובתול כמוסף לחומרים זה׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׳ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ׳ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ׳ וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ׳ לִפְלֵטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם ע״ט ראש הַחֹדֶשׁ הַזֶּה׃ ר״ח חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה׃ ר״ח חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה׃ זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה׳ וּפָקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה׳ וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים׳ וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ׳ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ׳ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה׃

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מודים דרבנן

מודִים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׳ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ׳ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וְתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלְיוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ׳ בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת׃

כתמוז יבפורים לחומרים זה

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן׳ וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה׃

נאמנה בימי מרדכיו בן יותנן כהן גדול חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתָךְ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ׳ וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד שׁוֹקְדֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת׃

נאמנה בימי מרדכי ואסתר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז׃ וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הֵפַרְתָּ אֶת עֲצָתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ׃ וַהֲשֵׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ׃ וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ׃

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃

כסלו״ט וכתוב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ׃

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

ס״ואלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת בתורה הכתיבה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור׃ יברכך יי וישמרך׃ יאר יי פניו אליך ויחנך׃ ישא יי פניו אליך וישם לך שלום׃

נתעניות שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם׳ וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃

כספר ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בַּשָּׁלוֹם׃

כסעי״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם׃

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם׃ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ׳ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ׳ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי׃ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש בטהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך׃ ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות׃ וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות׃

לתענית צבור ולעשרית

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָמָאנוּ לְפָנֶיךָ׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃

אָמֵן בָּרְכֵנוּ (כספ״ת הַבָּא) אָבִינוּ שָׁנָה טוֹבָה׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָל צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ׃

אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃ בכספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם׃

כסעי״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם׃

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם׃ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ׳ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ׃ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ׳ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי׃ עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן׃

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש בטהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך׃ ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות׃ וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות׃

לתענית צבור ולעשרית

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָמָאנוּ לְפָנֶיךָ׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃

אָמֵן בָּרְכֵנוּ (כספ״ת הַבָּא) אָבִינוּ שָׁנָה טוֹבָה׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ׃

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָל צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ׃

אָיֹם מִתּוֹם פִּיהוּ מְשַׁתְּיֵנוּ וּמִכַּרְסֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי
וּמַשְׁחִית וְעָוֹן מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְגֹּג מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחַל לְכָל עֲוֹנוֹתֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ
כְּנֶגֶד עֵינֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹל וְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטַפְּנוּ
שֶׁהֵם בָּנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשֶׁךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם
עַל קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:
אָיֹם נָקוּם נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר
וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים
עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

לשני וחמישי

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא
יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא
יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלֶא
רַחֲמֶיךָ כְּמֵנוּ חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ
תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם
קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ:
אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמֹר יָהּ אֲדֹנָי מִי
יַעֲמֹד: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן
תִּוָּרֵא: לֹא כַרַחֲמֶיךָ תַּעֲשֶׂה לָּנוּ
וְלֹא כַעֲוֹנוֹתֵינוּ תִּגְמוֹל עָלֵינוּ: אִם
עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָּנוּ יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן
שְׁמֶךָ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַתָּה שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל תָּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם לִפָּנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שָׁעַת
רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חְמוֹל עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטַפְּנוּ:
אָיֹם עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשֶׁךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם
עַל קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:
אָיֹם נָקוּם נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר
וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים
עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

(ספרים יוצר / ספרים יחיד משנכס)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ | אָיֹם כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר
לְחַיִּים טוֹבִים: | חַיִּים טוֹבִים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ | אָיֹם כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר
לִגְאֻלָּה וִישׁוּעָה: | גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ | אָיֹם כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר
לְפַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה: | פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי
אבותינו שתזכרני ולכל בני ביתי ולכל
המסובים על שולחני היום ובכל יום
ויום מזונותי בכבוד בזכות שמך הגדול
(דיקרנוסא) המסונה על הפרנסה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ | אָיֹם כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר
לִזְכִיּוֹת: | זְכִיּוֹת:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ | אָיֹם כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר
לִסְלִיחָה וּמְחִילָה: | סְלִיחָה וּמְחִילָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ רָם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ רָם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה יְצִינוּ מִבְּרוֹתֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַל תַּאֲמִינוּ שָׁבָע:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ רְחוֹם וְרַחֵם עָלֵינוּ:
אָיֹם קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ:

מֵעוֹלָם הִמָּה: יַעֲנֵנוּ יְיָ בְּיוֹם צָרָה
יְשַׂגְּבֵנוּ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יְיָ
הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם
קָרְאֵנוּ: אֱבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ
כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים צְדָקָה עֲשֵׂה
עִמָּנוּ לְמַעַן שִׁמֶּךָ: אֲדוֹנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ
שְׁמַע קוֹל תַּרְגְּזֵנוּ וּזְכֹר לָנוּ אֶת
בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן
שְׁמֶךָ: וְעַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ אֶת עַמְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּיָד חֲזָקָה וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כַּיּוֹם
הַזֶּה חָטָאנוּ רָשָׁעְנוּ: אֲדֹנָי כְּכָל
צִדְקוֹתֶיךָ יָשָׁב נָא אַפְּךָ וַחֲמָתְךָ
מֵעִירֶךָ יְרוּשָׁלַיִם הַר קָדְשֶׁךָ: כִּי
בְחַטֹּאתֵינוּ וּבַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ
יְרוּשָׁלַיִם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה לְכָל
סְבִיבוֹתֵינוּ: וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ
אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תַּחֲנוּנָיו
וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמֵם
לְמַעַן אֲדֹנָי:

הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמַע פְּקַח עֵינֶיךָ
וּרְאֵה שִׁמְמוֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ
עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים
תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי
שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה
אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל
עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ: אֲבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הֵרְאֵנוּ
אוֹת לְטוֹבָה וְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת
הָאָרֶץ: יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל הָעוֹנִים כִּי אַתָּה יְיָ
אֱלֹהֵינוּ: וְעַתָּה יְיָ אֲבִינוּ אַתָּה אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר

וְאַתָּה יוֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ
לְמַעַן שִׁמְךָ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: חוּסָה יְיָ
עַל עַמֶּךָ וְאַל תֵּעֶנַשׁ נַחֲלָתְךָ לְחָרְפָּה לִמְשָׁל
בָּם גּוֹיִם: לָמָּה יֹאמְרוּ בָעַמִּים אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם:
יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נְקַם דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:
הַנְּרוֹל יַעֲמֹד לָנוּ בְּשַׁעַת צָרָה: יַעֲנֵנוּ כִּי אֵין
בָּנוּ מַעֲשִׂים צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שִׁמֶּךָ:
כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כֵּן תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ
וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שִׁמֶּךָ: חָטָאנוּ עַל עַמְּךָ חוּסָה
עַל נַחֲלָתְךָ חִוְּמָה נָא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ
כִּי לְךָ יְיָ הַצְּדָקָה עֲשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל עֵת:

הַבֵּט נָא רַחֵם נָא עַל עַמְּךָ מְדַרָה
לְמַעַן שִׁמְךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים יְיָ
אֱלֹהֵינוּ רוּם וְרַחֵם וְהוֹשִׁיעָה צֹאן
מַרְעִיתֶךָ וְאַל יִכְשַׁל בָּנוּ קֶצֶף כִּי
לְךָ עֵינֵינוּ תְלִיוֹת הוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן
שִׁמְךָ: רַחֵם עָלֵינוּ לְמַעַן בְּרִיתֶךָ
הַבִּיטָה וַעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ
יְיָ הַיְשׁוּעָה * בְּךָ תוֹחִלָּתֵנוּ אֱלֹהֵי
סְלִיחוֹת אֲנָא סְלַח נָא אֵל טוֹב
וְסַלָּח כִּי אֵל מְלֵא חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אָנָּא מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם זְכֹר וְהָבֵם לִבְרִית
בֵּין הַבְּתָרִים וְתַרְאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדַת יָחִיד
לְמַעַן יִשְׂרָאֵל: אֲבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי
שִׁמְךָ הַנָּדוֹל נִקְרָא עָלֵינוּ * עֲשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל
עֵת עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּחַסְדֶּךָ חָנֵּנוּ וְרַחֵם הַבִּיטָה
וַעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה: אֲבִינוּ
מַלְכֵּנוּ מַחֲבִי אַל תַּעַשׂ עִמָּנוּ כְּרוֹעַ מַעֲלִילָיו
זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וְחַסְדֶּךָ וּכְרוֹב טוּבְךָ הוֹשִׁיעֵנוּ
וְחַמֵּל נָא עָלֵינוּ כִּי אֵין לָנוּ אֱזוֹנֵי אַתָּה
מְבַלְעֲדֶיךָ צוּרֵנוּ * אַל תַּעֲזְבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַל
תִּרְחַק מִמֶּנּוּ כִּי נַפְשֵׁנוּ קָצְרָה מְחֻרָב וּמִשְּׁבִי
וּמִדֶּבֶר וּמִמַּגֵּפָה וּמִכָּל צָרָה וְיֵצֶר הָרַע כִּי

לְךָ אֲדֹנָי וְאֵל הֲכִינֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ
בָּנוּ: וְזָכֹר לָנוּ אֶת בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ
לְמַעַן שְׁמֶךָ: רָאֵה בְעָנְיֵנוּ וְשָׁבֵנוּ קוֹל
תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה:

אֵל רַחוּם וְחַנּוּן רַחֵם עָלֵינוּ
וְעַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ כִּי אֵין כְּמוֹךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ אֲנָא שְׂא נָא פִּשְׁעֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ אַל
חַי וְקַיָּם הַחְסִין בְּכִסֵּחַ חָסִיד וְטוֹב
עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ: כִּי אַתָּה הוּא
יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַל אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא
רַחֲמִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ
וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: שְׁמַע
מַלְכֵּנוּ תְּפִלָּתֵנוּ וְכַוֵּן אֹיְבֵינוּ
הַצִּילֵנוּ: שְׁמַע מַלְכֵּנוּ תְּפִלָּתֵנוּ
וְכַוֵּן צָרָה וְיָגוֹן הַצִּילֵנוּ: אָבִינוּ
מַלְכֵּנוּ אֻמָּתְךָ וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא
אַל תַּנִּיחֵנוּ אָבִינוּ תַּעֲזְבֵנוּ אָבִינוּ
וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ בּוֹרְאֵנוּ וְאַל
תִּשְׁכָּחֵנוּ יוֹצְרֵנוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן
וְרַחוּם אָתָּה:

אֵין כָּמוֹךָ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵין
כָּמוֹךָ אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת
הוֹשִׁיעֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מְרֻבֶּה וּבְרִנּוּ
הַצִּילֵנוּ: זְכוֹר לְמֵבְרֵיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וְלִיעֲקֹב: אַל תֵּפֶן אֶל קְשִׁיוֹנֵנוּ וְאֶל רִשְׁעֵנוּ וְאֶל
חַטָּאתֵנוּ: שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל
הָרָעָה לְעַמֶּךָ: נָסֵּךְ כְּמוֹנוּ כִּבְיַת הַמַּוָּעִים כִּי
רַחוּם אַתָּה כִּי תִּרְצֶה קְשֹׁה חֵשֶׁד הָעָם
בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: שִׁמְךָ יְיָ עַל עַמְּךָ וְהַצִּילֵנוּ
מֵעֲוֹנֶךָ וְהַסֵּר כְּמוֹנוּ מִבִּית הַמַּנְגֵּפָה וְגָעֶרֶת

שמנ

קְשָׁה כִּי אַתָּה שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: לְךָ אֲדֹנָי
הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹשֶׁת הַפָּנִים: מַה נְּתוֹנֵנוּ מַה
נֹאמַר מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק: נַחְפְּשָׂה
דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה אֵלֶיךָ כִּי יָכִינְךָ
פְּשׁוּטָה לְכָבֵד שָׁבִים: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא: אָנָּא יְיָ עֲנֵנוּ בְיוֹם
קָרְאֵנוּ: לְךָ יְיָ תְּכִינוּ לְךָ יְיָ תְּקִינוּ לְךָ יְיָ
נְיַחֵל אֶל תְּחִשָּׁה וְתִנָּצֵנוּ כִּי נָאוֹשׁ נוֹשִׁים אַבְרָהָם
תְּקוֹמְתָם כָּל בָּרוּךְ וְכָל קְדוֹשׁ לְבַד תִּשְׁתַּחֲוֶה

הַפּוֹתֵחַ יָד בְּתִשׁוּבָה לְקַבֵּל
פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים נִבְהָלָה נַפְשֵׁנוּ
מֵרוֹב עֲצָבוֹנֵנוּ אַל תַּשְׁכִּחֵנוּ נֶצַח
קִוִּיתָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי חָסִינוּ בָךְ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אִם אֵין בָּנוּ צְדָקָה
וּמַעֲשִׂים טוֹבִים זְכֹר לָנוּ אֶת בְּרִית
אֲבוֹתֵינוּ וַעֲדוֹתֵינוּ בְּכָל יוֹם יְיָ
אֶחָד: הַבִּיטָה בְעָנְיֵנוּ כִּי רַבּוּ
מַכְאוֹבֵינוּ וְצָרוֹת לְבָבֵנוּ: תִּיקָה יְיָ
עָלֵינוּ בְּאֶרֶץ שִׁבְיֵנוּ וְאַל תִּשְׁפּוֹךְ
חֲרוֹנְךָ עָלֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי
בְרִיתֶךָ: אַל הַבִּיטָה לִּי לִבְזוֹנֵנוּ
בַּגּוֹיִם וְשִׁקְצוּנוּ כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה
עַד מָתַי עָזְךָ בְּשִׁבְיֵנוּ וְתִפְאַרְתְּךָ
בְּיַד צָר: עוֹרְרָה גְבוּרָתְךָ וְקִנְאָתְךָ
עַל אוֹיְבֶיךָ: הֵם יֵבוֹשׁוּ וְיִתֵּתּוּ
מִגְּבוּרָתָם: וְאַל יִמְעַט לְפָנֶיךָ
תְּלָאוֹתֵינוּ מָהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ
בְּיוֹם צָרוֹתֵנוּ: וְאִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ
לְמַעַנְךָ פְּעַל: וְאַל תַּשְׁחִית זֶכֶר
שְׁאֵרִיתֵנוּ: וְחוֹן אוֹם הַמְיַחֲדִים

שמנ

שִׁמְךָ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם תָּמִיד
בְּאַהֲבָה וְאוֹמְרִים: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

וְיֹאמַר דָּוִד אַל נָד צַר לִי מְאֹד נִפְלָה
נָּא בְיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו וּבְיַד אָדָם
אַל אֶפֹּלָה:

רַחֵם וְתַנֵּן חָפְצֵי לְפָנֶיךָ יְיָ מָלֵא חֲסָדִים
רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנַי: יְיָ אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי
וְאַל בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלַל אָנִי
רְפָאֵנִי יְיָ כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי: וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה
מְאֹד וְאַתָּה יְיָ עַד מָתָי: שׁוּבָה יְיָ חַלְּצָה
נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי אֵין בַּמָּוֶת
זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה לָךְ: יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי
אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי בְדִמְעָתִי עַרְשִׂי
אַמְסֶה: עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל
צוֹרְרָי: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי שָׁמַע
יְיָ קוֹל בִּכְיִי: שָׁמַע יְיָ תְּחִנָּתִי יְיָ תְּפִלָּתִי
יִקָּח: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ כֹּאד כָּל אוֹיְבַי יָשׁוּבוּ
יֵבֹשׁוּ רָגַע:

כאשורים והוא תחום תוספרים ס' תלמי יבמות ונו':

יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן
אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ:
חַבֵּשׁ כְּשָׁבִים וּרְאֵה בְּנֵי הֵיוֹתָם לְעֵג וְקֶלֶס
בַּגּוֹיִם: נְתֻשָׁבָנוּ כְּצֹאן לַמַּטְבֵּחַ יְיָ וְלַהֲרוֹג
וּלְאַבֵּד וּלְהַכְלִימָה וְלַחֲרָפָה: וְנִכְלַם וְאֵת שִׁמְךָ
לֹא שָׁכַחְנוּ נָא אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ: יי

וְרִים אוֹמְרִים אֵין הוֹחֶלֶת וְתִקְוָה. חון
אוֹם לְשִׁמְךָ מְקַוֶּה. מְהֵרוּ שׁוּעָתֵנוּ קָרֵבְתָּ.
יַעֲנוּ וְלֹא הִנִּיחַ לָנוּ. רַחֲמֶיךָ יְכַבְּשׁוּ אֶת
כַּעַסְךָ מְשֻׁלֵּינוּ: אֲנָא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם
פְּלֵיטַת אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ: יי

וְיִשְׁמְךָ יְיָ עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ. וְאַל תִּתְּנֵנוּ
בִּידֵי אֲכְזָרִים. לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא
אֱלֹהֵיהֶם. לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד וְאַל
תְּאַחֵר: אֲנָא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם מְגִלַּת
אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ: יי

קַבְּלֵנוּ תִּשְׁמַע וְתִתֵּן וְאַל תִּפְשֵׁנוּ בְּיַד
אוֹיְבֵינוּ לְהַתְּמוֹת אֶת שִׁמֵּנוּ. זְכוֹר אֲשֶׁר פָּשַׁעְנוּ
לְאַבְּדוֹתֵינוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַרְבֶּה אֶת זַרְעָכֶם.
וַאֲתָּה נְשָׁאַרְנוּ מְעַט מִמְּרֻבָּה: וְנִכְלַם
שִׁמְךָ לֹא שָׁכַחְנוּ נָא אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ: יי

עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ
וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:
יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם
עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

כיום שלפני ר"ה ויוה"כ מוסיף כאן:

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. שְׁמוֹר שְׁאֵרִית
יִשְׂרָאֵל. וְאַל יֹאבַד יִשְׂרָאֵל.
הָאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:
שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד. שְׁמוֹר שְׁאֵרִית
עַם אֶחָד. וְאַל יֹאבַד גּוֹי אֶחָד.
הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:
שׁוֹמֵר גּוֹי קָדוֹשׁ. שְׁמוֹר שְׁאֵרִית
עַם קָדוֹשׁ. וְאַל יֹאבַד גּוֹי קָדוֹשׁ.
הַמְשַׁלְּשִׁים בִּשְׁלוֹשׁ קְדֻשּׁוֹת
לַקָּדוֹשׁ:

טְהָרֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ. וְטַהֲרֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ.
תְּהָרְצָה וְתִתְפַּיֵּס לְדוֹר עָנִי כִּי אֵין עוֹזֵר:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים
עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

וְאַתֶּם לֹא נְדַע מָה נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ
עֵינֵינוּ: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם
הֵמָּה: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ אֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:
אַל תִּזְכֹּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ

חזרת

רַחֲמֶיךָ כִּי דַלִּינוּ מְאֹד : חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי רַב
שָׂבַעְנוּ בוּז : בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכֹּר : כִּי הוּא
יָדַע יִצְרֵנוּ זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ : עָזְרֵנוּ
אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ
וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ : מ״ק

כשאין נפתחין תחנונים זה וכיוצא עומד כשמתפלל :

מנהג אשכנז	מנהג קהלות
אֵל אֹרֶךְ אַפַּיִם וְרַב	אַל אֹרֶךְ אַפַּיִם וּמְלֵא
חֶסֶד וֶאֱמֶת אֵל בְּאַפֶּךָ	רַחֲמִים אַל תַּסְתֵּר
תִּטְכְּחֵנוּ : חוּסָה יְיָ	פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ חִיסָה יְיָ עַל
עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ	שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ
וְהִשְׁגִּיחֵנוּ מִכָּל רָע	וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל רָע
חֲתֻמֵנוּ כְּךָ אַדּוֹן סְלַח	חֲתֻמֵנוּ כְּךָ אֲדוֹן סְלַח
נָא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אֵל :	נָא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אֵל :

כשאין כוללים כאן תורה תומרים זה :

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ
מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ : כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא
תּוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם : בָּרוּךְ
שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בִּקְדֻשָּׁתוֹ :

בָּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא · בָּרִיךְ כְּתָרָךְ
וְאַתְרָךְ · יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל
לְעָלַם · וּפוֹרְקַן יָמִינָךְ אַחֲוֵי לְעַמָּךְ בְּבֵית
מַקְדְּשָׁךְ · וּלְאַמְטוּיֵי לָנָא מְטוּב נְהוֹרָךְ ·
וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין · יְהֵי רַעֲוָא קֳדָמָךְ
דְּתִתְּרִיךְ לָן חַיִּין כְּמִיבְוֹתָא וּלְחַיֵּי אֲנָא פְּקִידָא
בְּנוֹ צְדִיקֵיָא · לְמֶהֱוֵי עֲלֵי וְעַל כָּל עַמֵּךְ יִתְיָ
וְיָהֵב כָּל חַד וְחַד לְעַמֵּךְ יִשְׂרָאֵל אֲנָת הוּא
זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא אֲנָת הוּא שַׁלִּים
עַל כֹּלָּא · אֲנָת הוּא דְּשַׁלִּים עַל מַלְכַיָּא ·
וּמַלְכוּתָא דִּילָךְ הִיא · אֲנָא עַבְדָּא דְּקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא · דְּסַגִּידְנָא קֳמֵהּ וּמְשַׁבְּחָא דְּיָקָר
אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל עִדָּן וְעִדָּן · לָא עַל אֱנָשׁ
נְהֵימָנָא וְלָא עַל בַּר אֱלָהִין סְמִיכְנָא · אֶלָּא

בַּאלָהָא דִּשְׁמַיָּא · דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט ·
וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט · וּנְבִיאֵי קְשׁוֹט · וּמְסַיֵּעַ
לְמֶעְבַּד קְטֻל וּקְשׁוֹט · בֵּהּ אֲנָא רָחִיץ ·
וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תּוּשְׁבְּחָן ·
יְהָא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבְאֵי בְּאוֹרַיְתָא ·
וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דִּלְבָאֵי וְלִבָּא דְּכָל עַמָּךְ
יִשְׂרָאֵל לְטָב וּלְחַיִּין וְלִשְׂלָם אָמֵן :

כשנגש ויו״ט מתחילין כאן

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד :
אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ
קָדוֹשׁ (ברי״ח ויו״כ וְנוֹרָא) שְׁמוֹ :

כאן מתחילין כאן

גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

קהל לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת
וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ : לְךָ
יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ :
רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו
קָדוֹשׁ הוּא : רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ
לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ :

כשגש ויו״ט תומרים זה :

עַל הַכֹּל יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר
וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא : בְּעוֹלָמוֹת
שֶׁבָּרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא כִּרְצוֹנוֹ
וְכִרְצוֹן יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: צוּר
הָעוֹלָמִים אָדוֹן כָּל הַבְּרִיּוֹת אֱלוֹהַּ כָּל
הַנְּפָשׁוֹת · הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם הַשּׁוֹכֵן
בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם · קָדְשָׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת
וְקָדְשָׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד · וְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ
בָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָל חַי · וְנֹאמַר לְפָנָיו
שִׁיר חָדָשׁ כַּכָּתוּב: שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ
סֹלּוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו:
וְנֵרָאֵהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל עָנְיָהּ כַּכָּתוּב :
כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן : וְנֵאֱמַר
וְנִגְלָה כְּבוֹד יְיָ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי
יְיָ דִּבֵּר :

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲטוּפִים ·
וְיִזְכֹּר בְּרִית אֵיתָנִים וְיָצִיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן
הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרָע מִן
הַנְּשׁוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים ·
וְיִכְלָא מְשָׂאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה
וְרַחֲמִים :

כשמגיעין כאן תומרים זה

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה
לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי יְיָ בְּיַד
מֹשֶׁה :

עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ
מְאֻשָּׁר : דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ
שָׁלוֹם : אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ
עוֹשֶׁר וְכָבוֹד : יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל
תּוֹרָה וְיַאְדִּיר :

כשמחזירין כאן תומרים זה :

חֵן חֵן לָהּ לוּלֵנוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב
שְׁמוֹ לְבַדּוֹ :

וכקהל תומרים הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם :
וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ :

ותחל תומרים כאן ובכל יום ובכשגש בפעמים לדוד
מזמור תפלה בשני של יום · ובכשגש בשחרית
תומרים מזמור לדוד מפלה בקבוק אבק :

כשגש בכפעם פ״ם לכיל תומרים זה :

וּבְנֻחָה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי
יִשְׂרָאֵל : קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן
עֻזֶּךָ : כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ :
בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ :
כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ :
עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ
מְאֻשָּׁר : דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ
שָׁלוֹם : הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ
יָמֵינוּ כְּקֶדֶם : תהלי וכו׳

ת״ק כפעמים כ״ת וכתוכה וכשוחיה קטן כ׳ יומים
ובשוחיה גדול כ׳ יומים ולת כפ״ת ולת כתוכה ולת
כפ״ב ולת כפ״ו כפ ח״ת כבית כתכל :

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד : יַעֲנְךָ יְיָ בְּיוֹם צָרָה
יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב : יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ
וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ : יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֵיךָ וְעוֹלָתְךָ
יְדַשְּׁנֶה סֶּלָה : יִתֶּן לְךָ כִּלְבָבֶךָ וְכָל עֲצָתְךָ
יְמַלֵּא : נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ
נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְיָ כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ : עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי הוֹשִׁיעַ יְיָ מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ
בִּגְבוּרוֹת יֶשַׁע יְמִינוֹ : אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה
בַּסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר : הֵמָּה
כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד : יְיָ
הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ :

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶּשַׁע
בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְיָ : וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי
אָמַר יְיָ רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ
וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא
יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע
זַרְעֲךָ אָמַר יְיָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
יִשְׂרָאֵל : וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר
קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת
מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : וּמַקְבְּלִין
דֵּין מִן דֵּין וְאָמְרִין קָדִישׁ בִּשְׁמֵי
מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ
קַדִּישׁ עַל אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ
קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא : יְיָ
צְבָאוֹת מַלְיָא כָל אַרְעָא זִיו יְקָרֵהּ:
וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל
רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:
וְנִטְּלַתְנִי רוּחָא וְשָׁמְעַת בַּתְרַי קָל
זְיָע סַגִּיא הִמְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין בָּרִיךְ
יְקָרָא דַיְיָ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ :

יי יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יי מַלְכוּתֵהּ
קָאִם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יי
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
אֲבוֹתֵינוּ שְׁמְרָה זֹאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר
מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם
אֵלֶיךָ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא
יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא
יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: כִּי אַתָּה אֲדֹנָי
טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קֹרְאֶיךָ:
צַדְקָתְךָ צֶדֶק לָעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ
אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד
לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ
מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אַדְנִי יוֹם יוֹם
יַעֲמֹס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה:
יי צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סֶלָה: יי צְבָאוֹת אַשְׁרֵי
אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יי הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: בָּרוּךְ (הוּא)
אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ
מִן הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת
וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ הוּא
יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ
אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ
וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם לְמַעַן לֹא
נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה:
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנִּשְׁמֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם
הַזֶּה וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ
טוֹבָה וּבְרָכָה לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ
וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ
כָּבוֹד וְלֹא יִדֹּם יי אֱלֹהַי לְעוֹלָם
אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח
בַּיי וְהָיָה יי מִבְטַחוֹ: בְּטַחוּ בַיי
עֲדֵי עַד כִּי בְיָהּ יי צוּר עוֹלָמִים:
וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שִׁמֶךָ כִּי לֹא
עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יי: יי חָפֵץ לְמַעַן
צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מז יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא · בְּעָלְמָא
דִּי בְרָא כִּרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן
וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא
וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: קהל יְהֵא שְׁמֵהּ
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:

מז יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם
וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ
דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא · לְעֵלָּא (בעשי"ת לְעֵלָּא
מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא
דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

מז קבל ברחמים וברצון את תפלתנו:
מז תִּתְקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דְּכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאִמְרוּ אָמֵן:
קהל יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם:
מז יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים
עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:
קהל עושה שלום במרומיו הוא יַעֲשֶׂה
שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת
גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ
כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת *) וְלֹא שָׂמָנוּ
כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה שֶׁלֹּא שָׂם
חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם:

*) ואנחנו

וְאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים
לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא: שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם
וְיוֹסֵד אָרֶץ וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי
מְרוֹמִים · הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד:
אֱמֶת מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ כַּכָּתוּב
בְּתוֹרָתוֹ · וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ
אֶל לְבָבֶךָ כִּי יי הוּא הָאֱלֹהִים
בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת
אֵין עוֹד:

עַל כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יי אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה
בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ
וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת
שַׁדַּי וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ לְהַפְנוֹת
אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ · יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל
יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִכְרַע כָּל בֶּרֶךְ · תִּשָּׁבַע
כָּל לָשׁוֹן: לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ ·
וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ · וְיִקַּבְּלוּ כֻלָּם אֶת
עוֹל מַלְכוּתֶךָ · וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם
וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעֹלְמֵי עַד
תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ יי יִמְלֹךְ
לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר וְהָיָה יי לְמֶלֶךְ עַל כָּל
הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יי אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

אל תירא מפחד פתאום ומשואת
רשעים כי תבוא: עוצו עצה ותופר
דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל: ועד
זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל אני
עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט:
קדיש יתום

שיר של יום

ליום ראשון בשבת היום יום ראשון בשבת שבו
היו הלוים אומרים בבית המקדש:
לְדָוִד מִזְמוֹר לַיי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל

וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת
יְכוֹנְנָהּ: מִי יַעֲלֶה בְהַר יי וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם
קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא
לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה
מֵאֵת יי וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו
מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים
רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ
הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יי עִזּוּז וְגִבּוֹר
יי גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם
וְשֹׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי
הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יי צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ
הַכָּבוֹד סֶלָה:

ליום שני בשבת היום יום שני בשבת שבו היו
הלוים אומרים בבית המקדש:
שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח: גָּדוֹל יי וּמְהֻלָּל
מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: יָפֶה נוֹף
מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן
קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע
לְמִשְׂגָּב: כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ
יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ:
רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים
תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן
רָאִינוּ בְּעִיר יי צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים
יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה: דָּמִינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ
בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל
קַצְוֵי אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח הַר
צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ:
סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ
לְבַבְכֶם לְחֵילָהּ פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ
לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם
וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוֹת:

ליום שלישי בשבת היום יום שלישי בשבת שבו
היו הלוים אומרים בבית המקדש:
מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב
אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד מָתַי תִּשְׁפְּטוּ עָוֶל וּפְנֵי
רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ סֶלָה: שִׁפְטוּ דַל וְיָתוֹם עָנִי
וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ: פַּלְּטוּ דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים

הַצָּדִיק: לֹא יָדַע וְלֹא יָבִין בַּחֹשֶׁךְ יִתְהַלָּכוּ
יְמוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ: אָנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים
אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן
וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה
הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם:

נהגים נוסח היום יום רביעי בשבת שבו
חיו הלוים אומרים בבית המקדש:

אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא
שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים: עַד מָתַי
רְשָׁעִים יְיָ עַד מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ
יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְיָ
יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ
וְיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא
יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים
מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם
יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ
הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְיָ יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם
כִּי הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָהּ
וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע
עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ
עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי עַד צֶדֶק יָשׁוּב
מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב: מִי יָקוּם לִי עִם
מְרֵעִים מִי יִתְיַצַּב לִי עִם פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יְיָ
עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם
אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְיָ יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב
שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי:
הֲיִתְחַבֶּר כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עָלֵי חֹק:
יָגוֹדּוּ עַל נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי
יְיָ לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב
עֲלֵיהֶם אֶת אונָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם
יְיָ אֱלֹהֵינוּ: לְמִי נִרְגָּה לָּיִי נְרִיעָה לְצוּר
יִשְׁעֵנוּ: נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בְּזִמְרוֹת נָרִיעַ
לוֹ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים:

נהגים נוסח היום יום חמישי בשבת שבו
חיו הלוים אומרים בבית המקדש:

לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים

עוּזֵנוּ הָרִ[illegible] יַעֲקֹב: שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ
תֻּף כִּנּוֹר [illegible]בֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר
בַּכֶּסֶה לְי[illegible]ן חֹק לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הוּא מִשְׁפָּט
לֵאלֹהֵי [illegible]ת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל
אֶרֶץ [illegible] לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע:
הֲסִירוֹתִי [illegible]מוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה:
בַּצָּרָה [illegible]תָּ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֱנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם
אֲבַחֲנְ[illegible]כָה סֶלָה: שְׁמַע עַמִּי
וְאָעִ[illegible]ךָ יִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמַע לִי: לֹא יִהְיֶה
בְּךָ [illegible] וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר: אָנֹכִי יְיָ
אֱלֹהֶ[illegible]הַמַּעֲלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֶב פִּיךָ
וַאֲמַלְאֵ[illegible]וְלֹא שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא
אָבָה לִי: וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ
בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל
בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל
צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי: מְשַׂנְאֵי יְיָ יְכַחֲשׁוּ לוֹ
וְיִהִי עִתָּם לְעוֹלָם: וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֶלֶב חִטָּה
וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ:

נהגים נוסח היום יום ששי בשבת שבו חיו
הלוים אומרים בבית המקדש:

יְיָ מֶלֶךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ וכו' כמעמד נעיל:

נהגים היום יום שבת קודש שבו חיו
הלוים אומרים בבית המקדש:

מזמור שיר ליום השבת וכו' כמעמד נעיל:

מן ר"ח ואילך עד חתי׳ שמיני עצרת בנוסח נהגו ובשבת
בכל יום מהשנה זה במקומו:

לְדָוִד יְיָ אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יְיָ מָעוֹז
חַיַּי מִמִּי אֶפְחָד: בְּקָרֹב עָלַי מְרֵעִים לֶאֱכֹל
אֶת בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי הֵמָּה כָּשְׁלוּ וְנָפָלוּ:
אִם תַּחֲנֶה עָלַי מַחֲנֶה לֹא יִירָא לִבִּי אִם
תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ: אַחַת
שָׁאַלְתִּי מֵאֵת יְיָ אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית
יְיָ כָּל יְמֵי חַיַּי לַחֲזוֹת בְּנֹעַם יְיָ וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ:
כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֻכּוֹ בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּירֵנִי בְּסֵתֶר
אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי: וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל
אֹיְבֵי סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה
אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיְיָ: שְׁמַע יְיָ קוֹלִי אֶקְרָא
וְחָנֵּנִי

וְעָנֵנִי: לְךָ אָמַר [illegible] פָּנַי אֶת
פָּנֶיךָ יְיָ אֲבַקֵּשׁ: אַל תַּסְתֵּר [illegible]מְנִי אַל
תַּט בְּאַף עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי [illegible]תְּשׁוֹשְׁנִי
וְאַל תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי [illegible]נִי וְאִמִּי
עָזָבוּנִי וַיְיָ יַאַסְפֵנִי: וְזֹרֵ[illegible]ךָ וְנַחֲנִי
בְּאֹרַח יְשָׁרָה לְמַעַן [illegible]תַּנֵּנִי
בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ בִי עֵדֵי שֶׁקֶר [illegible]חָמָס:
לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב יְיָ בְּ[illegible]ים:
קַוֵּה אֶל יְיָ חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל יְיָ:

שׁשה זכירות

ז) לְמַעַן תְּזֻכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

ח) רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן
תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ
וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם
לִבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ: יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ
לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב:

ט) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ
וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה
עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: וְהָיָה
בְּהָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב
בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה
לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם לֹא תִשְׁכָּח: יֵמֶה שְׁמוֹ וְזִכְרוֹ
וְנִמַּח וְזוּרוֹ מִלְּהַזְקִיר:

י) זָכֹר אַל תִּשְׁכַּח אֵת אֲשֶׁר הִקְצַפְתָּ אֶת
יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר:

יא) זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם
בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

יב) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

שלשה עשר עקרים

יג) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא בּוֹרֵא וּמַנְהִיג לְכָל
הַבְּרוּאִים וְהוּא לְבַדּוֹ עָשָׂה וְעֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה
לְכָל הַמַּעֲשִׂים:

יד) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא יָחִיד וְאֵין יְחִידוּת
כָּמוֹהוּ בְּשׁוּם פָּנִים וְהוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ
הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה:

טו) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ גוּף וְלֹא יַשִּׂיגוּהוּ
מַשִּׂיגֵי הַגּוּף וְאֵין לוֹ שׁוּם דִּמְיוֹן כְּלָל:

טז) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן:

יז) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לוֹ לְבַדּוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל
וְאֵין לְזוּלָתוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל:

יח) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל דִּבְרֵי
נְבִיאִים אֱמֶת:

יט) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁנְּבוּאַת
מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיְתָה אֱמֶת
וְשֶׁהוּא הָיָה אָב לַנְּבִיאִים לַקּוֹדְמִים
לְפָנָיו וְלַבָּאִים אַחֲרָיו:

כ) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל הַתּוֹרָה
הַמְצוּיָה עַתָּה בְּיָדֵינוּ הִיא הַנְּתוּנָה
לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

כא) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁזֹּאת
הַתּוֹרָה לֹא תֵהָא מֻחְלֶפֶת וְלֹא תֵהָא תּוֹרָה
אֲחֶרֶת מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ:

כב) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל מַעֲשֵׂה בְנֵי אָדָם
וְכָל מַחְשְׁבוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר הַיֹּצֵר יַחַד
לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם:

כג) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו
וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ:

כד) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאַת
הַמָּשִׁיחַ וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְמַהְמֵהַּ עִם כָּל
זֶה אֲחַכֶּה לוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבוֹא:

כה) אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁיִּהְיֶה

תְּחִיַּת הַמֵּתִים בְּעֵת שֶׁתַּעֲלֶה רָצוֹן בַּאֲת
חֲבוּרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה וְכִרְוֹ לָעַד
וְלָנֶצַח נְצָחִים :

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה׳ . קִוִּיתִי ה׳
לִישׁוּעָתְךָ . ה׳ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי :
לְפוּרְקָנְךָ סַבְּרִית ה׳ . סַבְּרִית ה׳
לְפוּרְקָנְךָ . ה׳ לְפוּרְקָנְךָ סַבְּרִית :

כשהוא נפשע תחת כל הפסוקים יאמר זה :

יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם
אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יַמְשֵׁנוּ . לְהַטּוֹת
לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו
וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבוֹתֵינוּ .
וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ
קְרֹבִים אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת
מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם
בְּיוֹמוֹ . לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא
הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד :

יְיָ נְתִיבֵי בְצִדְקָתְךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר
לְפָנַי דַּרְכֶּךָ . וַאֲנִי בְּרֹב אַלְּךָ פְּרֹנִי וְחָנֵנִי .
פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵנִי כִּי יָחִיד וְעָנִי אָנִי . רַגְלַי
עָמְדָה בְמֵישׁוֹר בְּמַחֲלְקִים אֲבָרֵךְ יְיָ . יְיָ
שָׁמְרֵנִי יְיָ צִלִּי עַל יַד יְמִינִי . עוֹרִי מֵעִם יְיָ
עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ . יְיָ יִשְׁמָר צֵאתִי וּבוֹאִי
לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם . הַשְׁקִיפָה
מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת
יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ :

אֵל הַכָּבוֹד אַיֶּכָּה שִׁיר וְהַלֵּל וְאֶעְבָּר לְךָ
יוֹם וָלָיְלָה בָּרוּךְ יָחִיד וּמְיֻחָד . חַיָּה חַיָּה
וְיִחְיֶה . יְיָ אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ עָלָיו
חַמָּלִים חַמְדּוֹ בָרוּךְ הוּא . הוּא אֱלֹהִים
חַיִּים מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עַד . בָּרוּךְ
שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד . לִישׁוּעָתְךָ
קִוִּיתִי יְיָ . כִּי כָל חַעֲשִׂים יִכְלוּ אִישׁ בְּשֵׁם
אֱלֹהָיו וַאֲנִי אֶזְכֹּר בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי חַיִּים וְקַלְּךָ
עוֹרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ .
יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד :

ויאמר למנצח בנגינות (מזמור ס״ז) ומזמור לדוד ה׳ רועי (כ״נ) :

כשהוא נפשע מכיוכ״ל יאמר פעם ויחמר :

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים
אֶת פָּנֶיךָ :

ויחמ״ל יפתוח ויחפר :

כִּי כָל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו :
וַאֲנִי אֲלַהּ בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי חַיִּים וּמֶלֶךְ
עוֹלָם : עוֹרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ :
יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד :

ויחמ״ל יעץ חלק כשהוא נפשע ויפתוח חלק חתון סקודם ויחפר :

יְיָ נְתִיבֵי בְצִדְקָתְךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר
לְפָנַי דַּרְכֶּךָ :

ויחמ״ל כשהוא נפשע ג׳ פסוקים חלו :

גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב : וַיְהִי
דָוִד לְכָל דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַיְיָ עִמּוֹ : וְגַם אָנָא

אם כשהוא נפשע ניתן בחומש יום לשבוע כשהוא נפשע ובשבת יחמר זה :

עוֹרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ :
הִשָּׁלֵךְ עַל יְיָ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ : שַׁמֵּר
תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם :
בְּטֶרֶם כִּי וְעֵשָׂה טוֹב שְׁכֹן אֶרֶץ וּרְעֵה
אֱמוּנָה : חָנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא
אֶפְחָד כִּי עוּז וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי לִי
לִישׁוּעָה : אֲנִי רוֹצֶה לְיִלֵּל הַיּוֹם לְעֲשׂוֹת
מִ״מ בְּרָשׁוּת הַשֵּׁ״ץ וְלִמְעַן שְׁמוֹ וְלִישְׁעָה
וְלִיתֵן בֶּאֱמוּנָה לְשֵׁם יְחוּד וְכוּ׳ : רִבּוֹנוֹ
בִּדְבָרֵי קָדְשֶׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר הַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ
חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ . וְכָתוּב וְאַתָּה טָחִיתָ אֶת
כֻּלָּם יְיָ אֱלֹהִים אֱמֶת תֵּן בְּרָכָה וְהַצְלָחָה
בְּכָל מַעֲשֵׂי יָדַי . כִּי כְּבוֹזַחְתִּי בְּךָ שֶׁעַל יְדֵי
מֹשֶׁה וּמִתַּן וְעִסְקֵי שֶׁלִּי תִּשְׁלַח לִי בְּרָכָה
כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְפָרְנֵס אֶת עַצְמִי וּבְנֵי וּבְנוֹתַי
בְּנַחַת וְלֹא בְּצַעַר בְּהֵיתֵר וְלֹא בְּאִסּוּר .
לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם . וְיִקְוִים בִּי מִקְרָא שֶׁכָּתוּב
תִּשְׁלַךְ עַל יְיָ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ אָמֵן :

חוזרין תפלת הדרך חלה פעם אחת בכל יום שבועה :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ
לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם
וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲוֹז
חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם
וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב
וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל
מִינֵי פֻּרְעָנֻיוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת
וּבָאוֹת לָעוֹלָם וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל
מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וְתִתְּנֵנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד
וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל
רוֹאֵינוּ וְתִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ . כִּי
אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אָתָּה :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה :

כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל
דְּרָכֶיךָ : וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי
אֱלֹהִים : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה
אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם :
יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם :

ג״פ שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם :

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי : עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ :
אַל יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל יָנוּם שֹׁמְרֶךָ : הִנֵּה
לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל : יְיָ שֹׁמְרֶךָ
יְיָ צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ : יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה : יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע
יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ : יְיָ יִשְׁמָר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :

ותומרים ג״פ לישועתך . ג״פ ויהי נעם : ג״פ ישרך : ג״פ הפלאך הגואל פ׳ ש״ב :

תפלת לעוברי ימים ונהרות

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר
וְהַנּוֹרָא הַמַּכִּיר בְּכָל הָאֻמּוֹנָה . שֶׁתַּעֲשֶׂה
לְמַעַן אֲרֻכַּת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹתֶיךָ שֶׁל
רַחֲמִים . וּלְמַעַן אֲרֻכַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁעָרֵי חֲרָחֲמִים .
וּלְמַעַן זְכוּת אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנֵּי חִבּוּרֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
אוֹהֲבֶיךָ יִתְיַתְּמוּךָ . וּלְמַעַן זְכוּת עֲקֵדָתוֹ שֶׁל
יִצְחָק יְחִידְךָ שֶׁנָּעֲקַד עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה
עוֹלָה תְּמִימָה קְדוֹשָׁה וּטְהוֹרָה . וּלְמַעַן זְכוּת
וְקִדְשָׁתָם וּגְבוּרָתָם שֶׁל שִׁבְטֵי הַנְּבִיא יְשַׁע
אֱלֹהֵינוּ וְשֶׁל אֱלִישָׁע הַנָּבִיא נְבִיאֶיךָ
נְבִיאֵי אֱמֶת . וּלְמַעַן זְכוּת כָּל הַצַּדִּיקִים
וְהַחֲסִידִים שֶׁהָיוּ בְּכָל דּוֹר מְגִנִּים עַל יִשְׂרָאֵל .
תַּעֲמִיד הַיָּם וְתַגְבִּיהֵ מֵגִיפוֹ וְיֶחְשֶׁה נַיָּיט .
וְתַעֲשֶׂה רָצוֹן לְבָנֶיךָ וְתוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה אֶל מְחוֹז
חֶפְצֵנוּ לְמוֹבָה . כַּאֲשֶׁר בְּיָדְךָ לַעֲשׂוֹת .
וְתִשְׁמַע תְּפִלָּתֵנוּ וְתַאֲזִין תְּחִנָּתֵנוּ וְעַנֵּנוּ
בְּשָׁעָה הַזֹּאת שֶׁאֲנוּ מִתְפַּלְּלִים וּמִתְחַנְּנִים
לְפָנֶיךָ . וְתוֹלִיכֵנוּ בִּנְחַת רוּחַ מוּב בְּכָל הִצְלָחָךְ .
וְתִשְׁבְּרֵנוּ מֵהֶמוֹן גַּיִם וּמִשְׁעוֹן מִשְׁבְּרֵי יָם
מֵרוּחַ סְעָה מְפַיֶּרֶת . וּמִצְעָר וּמִבַּלְבּוּל עִתִּים
וּמֵהֲלוּךְ זְמַנִּים . וּמֵהֲבָרִיוֹת הַיְרֵאוֹת הַבְּרוּלוֹת
בַּיָּם וּבַיַּבָּשָׁה וּמִכָּל צָרָה וּמִכָּל הַשָּׂטָן . וְאַל
יִשְׁלְטוּ לֹא מַשְׁטִין וְלֹא מַצֵּר וְלֹא מַזִּיק וְלֹא
מְבַלְבֵּל וְלֹא מַקְדִּיחַ וְלֹא מַאִים . וְתוֹצִיא רוּחַ
טוֹב מֵאוֹצְרוֹתֶיךָ לְהָנִיחַ הַמְּפִיעָה . וְתַזְמֵן כָּל
תּוֹשְׁקֵי בְּשׂוֹם וּמְנַהֲגֵיהֶם לְמַחֲנֵיהֶם וְתוֹלִיכֵנוּ
וְאֶמְבֵּיהֶם שֶׁיְּנַחֲנוּ אוֹתָה בְּרָאוּי בְּלֹא עֲצֻלוּת
וּבְלֹא חִשּׁוּל וּבְלֹא תְּשׁוּת כֹּחַ . וְתַגִּיעֵנוּ אֶל
מְרוּחַ חֶפְצֵנוּ בְּלִי שׁוּם חֶזֶק וּבְלִי שׁוּם צַעַר
וּבְלִי שׁוּם הֶפְסֵד . כִּי אַתָּה מוֹשֵׁל בִּגְאוּת
יָם בְּשׁוּא גַּלָּיו אַתָּה תְשַׁבְּחֵם . הֶחָם סְעָרָה
לְדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַּלָּיו . שְׁעָרָה נַפְשִׁי וְתִצְּלֵנִי
אֵל אֲמוּנִים כִּי חָפַצְתִּי בָךְ . וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ
בְּעֵת הָזֹאת וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

לכו נרננה ליי נריעה לצור
ישענו: נקדמה פניו בתודה
בזמרות נריע לו: כי אל גדול ליי
ומלך גדול על כל אלהים: אשר
בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים
לו: אשר לו הים והוא עשהו
ויבשת ידיו יצרו: באו נשתחוה
ונכרעה נברכה לפני ליי עושנו:
כי הוא אלהינו ואנחנו עם
מרעיתו וצאן ידו היום אם בקלו
תשמעו: אל תקשו לבבכם
כמריבה כיום מסה במדבר: אשר
נסוני אבותיכם בחנוני גם ראו
פעלי: ארבעים שנה אקוט בדור
ואמר עם תעי לבב הם והם לא
ידעו דרכי: אשר נשבעתי באפי
אם יבאון אל מנוחתי:

שירו ליי שיר חדש שירו ליי כל הארץ:
שירו ליי ברכו שמו בשרו מיום ליום
ישועתו: ספרו בגוים כבודו בכל העמים
נפלאותיו: כי גדול ליי ומהלל מאד נורא הוא
על כל אלהים: כי כל אלהי העמים אלילים
ליי שמים עשה: הוד והדר לפניו עז
ותפארת במקדשו: הבו ליי משפחות עמים
הבו ליי כבוד ועז: הבו ליי כבוד שמו
שאו מנחה ובאו לחצרותיו: השתחוו ליי
בהדרת קדש חילו מפניו כל הארץ: אמרו
בגוים ליי מלך אף תכון תבל בל תמוט ידין
עמים במישרים: ישמחו השמים ותגל
הארץ ירעם הים ומלאו: יעלז שדי וכל
אשר בו אז ירננו כל עצי יער: לפני ליי כי

בא כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק
ועמים באמונתו:

ליי מלך הגאה הארץ ישמחו איים
רבים: ענן וערפל סביביו צדק
ומשפט מכון כסאו: אש לפניו
תלך ותלהט סביב צריו: האירו
ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ:
הרים כדונג נמסו מלפני ליי מלפני
אדון כל הארץ: הגידו השמים צדקו
וראו כל העמים כבודו:
יבשו כל עובדי פסל המתהללים
באלילים השתחוו לו כל אלהים:
שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות
יהודה למען משפטיך ליי: כי
אתה ליי עליון על כל הארץ מאד
נעלית על כל אלהים: אהבי ליי
שנאו רע שמר נפשות חסידיו
מיד רשעים יצילם: אור זרע
לצדיק ולישרי לב שמחה: שמחו
צדיקים בליי והודו לזכר קדשו:

מזמור שירו ליי שיר חדש כי נפלאות
עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו:
הודיע ליי ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו:
זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל
אפסי ארץ את ישועת אלהינו: הריעו ליי
כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: זמרו ליי
בכנור בכנור וקול זמרה: בחצוצרות וקול
שופר הריעו לפני המלך ליי: ירעם הים
ומלאו תבל וישבי בה: נהרות ימחאו כף
יחד הרים ירננו: לפני ליי כי בא לשפט
הארץ ישפט תבל בצדק ועמים במישרים:

ליי מלך ירגזו עמים ישב כרובים תנוט
הארץ: ליי בציון גדול והוא על כל
העמים: יודו שמך גדול ונורא קדוש הוא:
ועז מלך משפט אהב אתה כוננת מישרים
משפט וצדקה ביעקב אתה עשית: רוממו
ליי אלהינו והשתחוו להדם רגליו קדוש הוא:
משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו
קראים אל ליי והוא יענם: בעמוד ענן ידבר
אליהם שמרו עדותיו וחק נתן למו: ליי
אלהינו אתה עניתם אל נשא היית להם ונקם
על עלילותם: רוממו ליי אלהינו והשתחוו
להר קדשו כי קדוש ליי אלהינו:

מזמור לדוד הבו לי בני אלים
הבו ליי כבוד ועז: הבו ליי כבוד
שמו השתחוו ליי בהדרת קדש:
קול ליי על המים אל הכבוד
הרעים ליי על מים רבים: קול
ליי בכח קול ליי בהדר: קול
שבר ארזים וישבר ליי את ארזי
הלבנון: וירקידם כמו עגל לבנון
ושריון כמו בן ראמים: קול ליי
חצב להבות אש: קול ליי יחיל
מדבר יחיל ליי מדבר קדש: קול
ליי יחולל אילות ויחשף יערות
ובהיכלו כלו אמר כבוד: ליי
למבול ישב וישב ליי מלך לעולם:
ליי עז לעמו יתן ליי יברך את עמו
בשלום: אנא בכח וכו'

לכה דודי לקראת כלה * פני
שבת נקבלה:

שמור וזכור בדבור אחד * השמיענו אל

המלך יחידו * ואחדו * לשם
ולתפארה ולתהלה:
לראת שבת לכו ונלכה * כי היא מקור
ברכה * מראש מקדם נסוכה * סוף
מעשה במחשבה תחלה:
מקדש מלך עיר מלוכה * קומי צאי מתוך
הפכה * רב לך שבת בעמק הבכא * והוא
ירחם עליך חמלה:
התנערי מעפר קומי * לבשי בגדי תפארתך
על יד בן ישי בית הלחמי * קרבה
אל נפשי גאלה:
התעוררי התעוררי * כי בא אורך קומי
עורי עורי שיר דברי * כבוד
ליי עליך נגלה:
לא תבושי ולא תכלמי * מה תשתוחחי
ומה תהמי * בך יחסו עניי עמי ונבנתה
עיר על תלה:
והיו למשסה שאסיך * והרחקו כל
בלעיך * ישיש עליך אלהיך כמשוש
חתן על כלה:
כי ימין ושמאל תפרוצי * ואת ליי תעריצי * על
יד איש בן פרצי * ונשמחה ונגילה:
באי בשלום עטרת בעלה * גם בשמחה
ובצהלה * תוך אמוני עם סגלה * בואי כלה
בואי כלה:
ואוכיח מזמור שיר ליום השבת וכו'
תפלת ג' נעילה. קיי:

תפלת ערבית

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית
והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: ליי
הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

חון ברכו את ליי המבורך:
קדוש ברוך ליי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה ליי אלהינו מלך העולם אשר
בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים

וּבְתִבְונָה מְשַׁנֶּה שְׁתִים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים
וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ
בָּרְצוֹנוֹ · בּוֹרֵא יוֹם וְלַיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי
חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר · וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא
לַיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה יְיָ צְבָאוֹת
שְׁמוֹ : אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים :

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהַבְתָּ ·
תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ ·
עַל כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ
בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם וָעֶד · כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ · וּבָהֶם
נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה : וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר
מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל : קדיש חצי קדיש בתפלת שחרית

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ ·
הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף
כָּל הָעָרִיצִים · הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ ·
וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ · הָעֹשֶׂה
גְּדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר נִפְלָאוֹת עַד אֵין
מִסְפָּר · הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט
רַגְלֵנוּ · הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם
קַרְנֵנוּ עַל כָּל שׂנְאֵינוּ · הָעֹשֶׂה לָנוּ נִפִּים
וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת
בְּנֵי חָם · הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם
וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם :
הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף אֶת רוֹדֵיהֶם
וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בְּהִתְהוֹמוֹת טָבָּעַ · וְרָאוּ בָנָיו
גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לְשִׁמּוֹ : וּמַלְכוּתוֹ
בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ
עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם :

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָמֹכָה נֶאְדָּר
בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא : מַלְכוּתְךָ
רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ
וְאָמְרוּ · יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : וְנֶאֱמַר כִּי

פָּדָה יְיָ אֶת יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל :

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם
וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים · וּפְרוֹשׂ
עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ · וְתַקְּנֵנוּ
בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ · וְהוֹשִׁיעֵנוּ
לְמַעַן שְׁמֶךָ · וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ · וְהָסֵר
מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב
וְיָגוֹן · וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ
וּמֵאַחֲרֵינוּ · וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ ·
כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה ·
כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה ·
וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים
וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : ופרוס
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵר עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל לָעַד :

נאמ ופרוש עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ : בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל וְעַל יְרוּשָׁלָיִם :

נאמ וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת
לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם :
בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם כִּי
שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ : ח"ק

ואומ בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן : בָּרוּךְ
יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלַיִם הַלְלוּיָהּ : בָּרוּךְ יְיָ
אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ :
וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת
כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן : יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם
יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו : יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ אֶת עַמּוֹ
בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת

אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר
עָשָׂה : וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ
אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא
אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ
קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ
מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ
לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל
מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת : רצה ושמחנו וזכרנו

כפ"ן ופקבל תפלתינו ברחמיו :

נפ"ן בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן
קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ :

יחיד מתחיל מגן אבות ומסיים מחה"ש ומ"מ כל פסה
ח"ל סגנהכה כדלקמן · גם ח"ל בברכת הלבנה ובברכת התענית :

מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ
הָאֵל הַקָּדוֹשׁ (נפ"ן הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ) שֶׁאֵין
כָּמוֹתוֹ הַמֵּנִיחַ לְעַמּוֹ בְיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ כִּי בָם
רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפָחַד
וְנוֹדֶה לְשִׁמּוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מֵעֵין הַבְּרָכוֹת ·
אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת
וּמְבָרֵךְ שְׁבִיעִי וּמֵנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדִשְׁנֵי
עֹנֶג זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית : תלינו וסו : ק"ש

ח"ל כמה מדליקין ביו"ט שחל בע"ש · ובכתב תוס"ש ·
וכן יו"ט ושו"ת שחל בע"ש כתב בשם ת"ח :

בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמֶּה אֵין מַדְלִיקִין · אֵין
מַדְלִיקִין לֹא בְּלֻכְלָךְ וְלֹא בְּרָטֹב כָּלָךְ ·
וְלֹא בְּפְתִילַת הָאִילָן · וְלֹא בְּפְתִילַת הַמִּדְבָּר ·
וְלֹא בְּיָרוֹק שֶׁעַל פְּנֵי הַמָּיִם : לֹא בְּזֶפֶת · וְלֹא
בְּשַׁעֲוָה · וְלֹא בְּשֶׁמֶן קִיק · וְלֹא בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה ·
וְלֹא בְּאֵלָיָה · וְלֹא בְּחֵלֶב · אֶלָּא בְּשֶׁמֶן הַמְּדֻלֶּה אוֹמֵר

פְּדַלְיָקִין בְּחֻלְבָּ מִבַּשָּׂלִי · וְחֲכָמִים אוֹמְרִים
אֶחָד מִבַּשָּׂלִי וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מִבַּשָּׂלִי אֵין מַדְלִיקִין
בּוֹ: אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב ·
רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין בְּעָבֶה מִפִּי
כְּבוֹד הַשַּׁבָּת · וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל הַשְּׁמָנִים
בְּשֶׁמֶן שִׁשְּׁמִין בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת
בְּשֶׁמֶן דָּגִים בְּשֶׁמֶן פִּקְּשׁוֹת בְּעִטְרָן וּבִנְפָּט ·
רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן
זַיִת בִּלְבָד: כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין
בּוֹ אֶלָּא פִּשְׁתָּן · וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הֶעָפָר אֵינוֹ
מִתְּמָא טְמֵאת אֹהָלִים אֶלָּא פִּשְׁתָּן: פְּתִילַת
הַהֶבְדֵּל שֶׁקְּפָלָהּ וְלֹא הִבְהִבָה · רַבִּי אֶלְעָזָר
אוֹמֵר טְמֵאָה הִיא וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ · רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר טְהוֹרָה הִיא וּמַדְלִיקִין בָּהּ:
לֹא יִקַּח אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וְיִמְלָאֶנָּה
שֶׁמֶן וְיַנִּיחֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר · בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא
נִמְצֵאת · וְאִם נָפְלָה הִיא שֶׁל חֶרֶס · וְרַבִּי יְהוּדָה
מַתִּיר · אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה מֻתָּר
מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּלִי אֶחָד: לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה
שֶׁמֶן וְיִתֵּן בָּהּ פְּתִילָה וְיַנִּיחֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה
בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת · וְרַבִּי יְהוּדָה
מַתִּיר: הַמַּכְבֶּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַתִּירָא
מִפְּנֵי שׁוֹבְרֵי כוֹכָבִים מִפְּנֵי לִסְטִים מִפְּנֵי רוּחַ
רָעָה אוֹ בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן פָּטוּר: כֹּחַם שֶׁל
נֵר כֹּחַם שֶׁל שַׁמָּשׁ כֹּחַם שֶׁל הַפְּתִילָה הַיָּם ·
רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה מִפְּנֵי
שֶׁהוּא עֹשֶׂה פֶּחָם: עַל שֵׁשׁ עֲבֵירוֹת נָשִׁים
מֵתוֹת בְּשַׁעַת לִדְתָּן · עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת
בְּנִדָּה בְּחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם
הַחֲשֵׁכָה · עִשַּׂרְתֶּם עֲרַבְתֶּם הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר ·
סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה · אֵין מְעַשְּׂרִין
אֶת הַוַּדַּאי · וְאֵין מְעַשְּׂרִין אֶת הַסָּפֵק · וְאֵין
מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת · אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת
הַדְּמַאי · וּמְעָרְבִין וּמְטַמְּנִין אֶת הַחַמִּין אֶת
הַתַּבְשִׁיל וְאֶת הַקִּיתוֹן שֶׁל מַיִם · וְכָל דָּבָר
שֶׁאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת לִפְנֵי הַשַּׁבָּת
עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב · וְאֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ
לְאַחַר הַיּוֹם:

תניא אמר רבי חנינא חייב אדם
למשמש בנרו בשבת עם חשכת

שמא ישכח ויצא: אמר רב יוסף הלכתא
כרבא לשבתא:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא
תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם
שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום
בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך:
שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו
מכשול: יהי שלום בחילך שלוה
בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה
טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך
את עמו בשלום: קריש וקדיש
מקדישין על סדר כתפלה עד ישתבח ואחר כך
לומדים נשמת:

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ
תָּמִיד · מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל ·
וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ · פּוֹדֶה
וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה ·
אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים
וְהָאַחֲרוֹנִים · אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת · אֲדוֹן כָּל
תּוֹלָדוֹת · הַמְּהֻלָּל בְּרוֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת ·
הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד · וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים ·
וַיְיָ לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן · הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים
וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים וְהַמַּתִּיר
אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים ·
לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים · אִלּוּ פִינוּ מָלֵא
שִׁירָה כַּיָּם · וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו ·
וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ · וְעֵינֵינוּ
מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ · וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת
כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם · וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת · אֵין
אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת
מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רִבְבוֹת
פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ

שחרית לשבת

מתפללין כל סדר כתפלה עד ישתבח ואחר כך
לומדים נשמת:

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ
תָּמִיד · מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל ·
וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ · פּוֹדֶה
וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה ·
אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים
וְהָאַחֲרוֹנִים · אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת · אֲדוֹן כָּל
תּוֹלָדוֹת · הַמְּהֻלָּל בְּרוֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת ·
הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד · וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים ·
וַיְיָ לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן · הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים
וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים וְהַמַּתִּיר
אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים ·
לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים · אִלּוּ פִינוּ מָלֵא
שִׁירָה כַּיָּם · וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו ·
וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ · וְעֵינֵינוּ
מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ · וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת
כְּנִשְׁרֵי שָׁמַיִם · וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת · אֵין
אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ עַל אַחַת
מֵאֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רִבְבוֹת
פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ

שחרית לשבת

לְרוֹמֵם לְחַיֵּב לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל
דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִיד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ
מְשִׁיחֶךָ:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ
הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: כִּי לְךָ נָאֶה
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל
וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה
וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת · בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ
גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן
הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חֵי
הָעוֹלָמִים: ת״ק

חזן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קהל וחזן בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ
עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל:

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ · וְהַכֹּל יאמְרוּ
אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: הַכֹּל יְרוֹמְמוּךְ סֶלָה יוֹצֵר
הַכֹּל · הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי
מִזְרָח · וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ · מוֹצִיא חַמָּה
מְמִקְמָהּ וְלְבָנָה מִמְּכוֹנָהּ שַׁבְּתָה · וּמֵאִיר
לְיוֹשְׁבֵי כָל · וּלְיוֹשְׁבֵי · שָׁבְּרָא בְּמִדַּת
הָרַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ · וְלַדָּרִים עָלֶיהָ
בְּרַחֲמִים · וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד
מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: הַמְּקַיֵּם הַפְּרוֹמֶם
לְבַדּוֹ מֵאָז · הַמְּשֻׁבָּח וְהַמְּאֻמָּץ · וְהַמִּתְנַשֵּׂא
מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ רַחֵם
רַחֵם עָלֵינוּ · אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ מָגֵן
יִשְׁעֵנוּ מְשֻׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵין כְּעָרְכֶּךָ וְאֵין
זוּלָתֶךָ · אֶפֶס בִּלְתֶּךָ מִי דוֹמֶה לָךְ: אֵין
בְּעֵרֶךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה · וְאֵין זוּלָתְךָ
מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא · אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ
לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ · וְאֵין דּוֹמֶה לְךָ מוֹשִׁיעֵנוּ
לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

אֶל אֶרֶץ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים בָּרוּךְ
וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל נְשָׁמָה · גְּדְלוּ
וְטוּבוּ מָלֵא עוֹלָם · דַּעַת וּתְבוּנָה
סוֹבְבִים אוֹתוֹ: הַמְתְנָאֶה עַל חַיּוֹת
הַקֹּדֶשׁ · וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל
הַמֶּרְכָּבָה · זְכוּת וּמִישׁוֹר לְפָנָיו
כִּסְאוֹ · חֶמֶד וְרַחֲמִים לְפָנֵי כְבוֹדוֹ:
טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ ·
יְצָרָם בְּדֵעָה בִּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל · כֹּחַ
וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם · לְהָיוֹת מוֹשְׁלִים
בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים
נוֹגַהּ · נָאֶה זִיוָם בְּכָל הָעוֹלָם ·
שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם ·
עֹשִׂים בְּאֵימָה רָצוֹן קוֹנָם: פְּאֵר
וְכָבוֹד נוֹתְנִים לְשִׁמּוֹ · צָהֳלָה וְרִנָּה
לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח
אוֹר · רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה:
שֶׁבֵּת נוֹתְנִים לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם ·
הִפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים
וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי הִתְעַלָּה וַיֵּשֶׁב עַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ ·
הִפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְנוּחָה עָנֹג קָרָא לְיוֹם
הַשַּׁבָּת · זֶה שַׁבָּת שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ
שָׁבַת אֵל מִכָּל מַלְאַכְתּוֹ · וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
מְשֻׁבָּח וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב
לְהוֹדוֹת לַיי · לְפִיכָךְ נִפְאָרוֹ וִיבָרְכוֹ לָאֵל כָּל
יְצִירָיו · שֶׁבַח נֶעֱרָךְ וּגְדֻלָּה יִתֵּן לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר
כֹּל הַמְיֻחָד מְעֻתָּה לְעַד · יִשְׂרָאֵל בְּקִדּוּשָׁתוֹ
בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ · שָׁבַת יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְתִקְדְּשֵׁךְ ·
וְזָכְרָךְ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר בְּשָׁמֵיִם כֵּן עַל

הָאָרֶץ מִתַּחַת: תִּתְבָּרֵךְ מִשִּׁשֵּׁנוּ עַל שֶׁבֶת
מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְעַל מְאוֹרֵי אֵ־ שֶׁיָּשַׁתָּ
יְפָאֲרוּךָ פֶּלָה:

תתברך צורנו וגו' שמ"ע עד האל הקדוש:

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ · כִּי
עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ · כְּלִיל
תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתָתָּ לוֹ · בְּעָמְדוֹ
לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי · וּשְׁנֵי לוּחוֹת
אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ · וְכָתוּב
בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת וְכֵן כָּתוּב
בְּתוֹרָתֶךָ:

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת
אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים
עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ

וְלֹא נְתָתוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת · וְלֹא
הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים · וְגַם
בְּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ רְשָׁעִים · כִּי לְיִשְׂרָאֵל
עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם
בָּחַרְתָּ · עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ
וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ · וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ
וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אֹתוֹ קָרָאתָ · זֵכֶר
לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִּמְנוּחָתֵנוּ
קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ
שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר
לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בּוֹ
יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרִיךְ אַתָּה יְיָ
מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: רצה ומורים וכו'

נחתום כה"ן למעלה זה בקדושה:

נְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים
אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם · כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ

וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קו"ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
מִן אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים
קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמָּתָם שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ
יֹאמֵרוּ: קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: מִן
מְקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי
מְיַחֲלִים אֲנַחְנוּ לָךְ · מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב
בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכֹּן. תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ
בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח
נְצָחִים: וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר
הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ:
קו"ח יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר
הַלְלוּיָהּ: (ב"ן לדור ודור וכו')

כה"ן גומר כסדרו פד המברך את עמו ישראל
בשלום: ק"ש:

אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ:
מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל
דּוֹר וָדֹר: יְיָ מָלָךְ יְיָ מָלַךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:
יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן · יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:
אַב הָרַחֲמִים הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן
תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם: כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ
מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אָדוֹן עוֹלָמִים:

מוליכין ס"ת והפורס יהיו בנסע · בריך שמיה · על הכל ממלא לעיל:

מי שברך (עולם לעולם)

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ (נפ"ן) בְּעָבוּר שֶׁעָלָה
לַכִּבּוּד הַמָּקוֹם לְכָבוֹד הַתּוֹרָה וּלְכָבוֹד
הַשַּׁבָּת וּבִשְׂכַר זֶה הַקב"ה יִשְׁמְרֵהוּ
וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה מִכָּל נֶגַע
וּמַחֲלָה · וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה
בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֶחָיו
וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שברך (עולם)

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת
(נפ"ן) וְאֶת בֶּנְהָ הַנּוֹלָד בְּאֵת הַיּוֹלֶדֶת
הַנּוֹלָדָה) לה בְּמַזָּל טוֹב (ויקרא שמה
בישראל יע"ן) בְּעָבוּר שֶׁבְּעִלַּת נֶדֶר לִצְדָקָה

בְּעָבוּרוֹ · בִּשְׂכַר זֶה יְגַדְּלוּ (ויגדלה)
(ואת לתורה ו) לְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים
וְנֹאמַר אָמֵן:

מי שברך (אמן)

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יִרְפָּא
אֶת הַחוֹלֶה (החולנית) (נפ"ן) בְּעָבוּר
(נפ"ן) נֶדֶר מִתְּנָה בְּעַבּוּרוֹ (בעבורה)
בִּשְׂכַר זֶה הקב"ה יִמְלֵא רַחֲמָיו עָלָיו
(עליה) לְהַחֲלִימוֹ (להחלימה) וּלְרַפְּאוֹתוֹ
(ולרפאותה) וְלְהַחֲזִיקוֹ (ולהחזיקה)
וְלְהַחֲיוֹתוֹ (ולהחיותה) וישלח לו (לה)
מְהֵרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה מִן הַשָּׁמַיִם לְרמ"ח
אֵיבָרָיו וְשס"ה גִּידָיו (ונקבה לרמ"ח
איבריה ושס"ה גידיה) בְּתוֹךְ שְׁאָר
חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל · רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ
וּרְפוּאַת הַגּוּף · שֻׁבַּת הוּא מְלַהֵר
וּרְפוּאָה קְרוֹבָה לָבֹא הִשְׁתָּא בַּעֲגָלָא
וּבִזְמַן קָרִיב וְנֹאמַר אָמֵן:

יְקוּם פּוּרְקָן מִן שְׁמַיָּא · חִנָּא
וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי
רְוִיחֵי · וְסַיְעָתָא דִּשְׁמַיָּא וּבְרִיוּת
גּוּפָא וּנְהוֹרָא כַּעֲלָיָא · זַרְעָא חַיָּא
וְקַיָּמָא · וְרַעְיָא דִּי לָא יְפְסוֹק וְדִי
לָא יְבַטֵּל מִפִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא ·
לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חַבּוּרְתָּא קַדִּישְׁתָּא ·
דִּי בְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל
לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גָלוּתָא וּלְרֵישֵׁי
מְתִיבְתָא וּלְדַיָּנֵי דִּי בָבָא
לְכָל תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל תַּלְמִידֵי
תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל מָאן דְּעָסְקִין
בְּאוֹרַיְתָא · מִלְּכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ
יָתְהוֹן וְיִפֵּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן
וְיִתֵּן אַרְכָּה לְשַׁנֵּיהוֹן · וְיִתְפָּרְקוּן
וְיִשְׁתַּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל

מַרְעִין בִּישִׁין מִן דִּי בְשִׁמַיָּא וְהָא
בְּסַעֲדְהוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן:

כשמברכין כה"ג מיהו יאמר יקום פורקן וכו' ולא מי שברך:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא
וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיעָתָא
דִּשְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וְנְהוֹרָא מִן עִלָּיָא זַרְעָא
חַיָּא וְקַיָּמָא זַרְעָא דִּי לָא יִפְסוֹק וְדִי לָא
יִבְטוֹל מִפֻּמְנֵי אוֹרַיְתָא לְכָל קְהָלָא קַדִּישָׁא
הָדֵין בְּרִבְיָא עִם זַרְעֵיהּ טָּבְלָא וּגְשָׁרֵיהּ:
מִלְּבָא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יִתְכּוֹן וְיִפֵּישׁ חֵיכוֹן וְיִסְגֵּא
יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָּה לִשְׁנֵיכוֹן וְתִתְפָּרְקוּן
מִן שָׁתִּוּכוֹן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין:
מִכָּרֵי דִּי בִשְׁמַיָּא יֵהָא בְּסַעֲדְכוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן
וְנֹאמַר אָמֵן:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל
קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ: הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם
וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם: וּמִי שֶׁמִּתְחַדְּשִׁים
בְּתֵּי כְנֻיּוֹת לִתְפִלָּה: וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם
לְהִתְפַּלֵּל: וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן
לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וְחַלָּה לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה
לָעֲנִיִּים: וְכָל מִי שֶׁמַּקְדִּים בִּצְרָכֵי צִבּוּר
בֶּאֱמוּנָה: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם
וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם וְיִסְלַח
לְכָל עֲוֹנָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה
יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

תפלה בעד שלום הקיסר ירה

הנותן תשועה למלכים וממשלה
לנסיכים מלכותו מלכות כל עולמים
הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה הנותן
בים דרך ובמים עזים נתיבה הוא יברך
וישמור וינצור ויעזור וירומם וינדל
וינשא למעלה את אדונינו הקיסר
אלכסנדר אלכסנדראוויטש ירום
הודו: עם אשתו הקסרית הכבוכה

מאריא טעאדראאוונא ובנו יורש
עצר ניקאלאי אלכסנדראוויטש
ואת כל בית מלכנו הדם ידום הודו
מלך מלכי המלכים ברחמיו יחייה.
וישמרהו וכל צרה ויגון ונזק יצילהו
וידבר עמים תחת רגליו ויפיל שונאיו
לפניו ובכל אשר יפנה יצליח: מלך
מלכי המלכים ברחמיו יהן בלבו ובלב
כל יועציו ושריו רחמנות לעשות
טובות עמנו ועם כל ישראל: ביומיו
וביומינו תושע יהודה וישראל ישכון
לבטח ובא לציון גואל וכן יהי רצון
ונאמר אמן:

כשמברכין כתוספת תומרים זה

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה
לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה: וְתִתֶּן לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים:
חַיִּים שֶׁל שָׁלוֹם: חַיִּים שֶׁל טוֹבָה: חַיִּים
שֶׁל בְּרָכָה: חַיִּים שֶׁל פַּרְנָסָה: חַיִּים שֶׁל
חִלּוּץ עֲצָמוֹת: חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם
וְיִרְאַת חֵטְא: חַיִּים שָׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה:
חַיִּים שֶׁל עֹשֶׁר וְכָבוֹד: חַיִּים שֶׁתְּהֵא בְנוּ
אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם: חַיִּים שֶׁיְּמַלֵּא
יְיָ מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה בִּזְכוּת תְּפִלַּת
רַב אָמֵן סֶלָה:

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ
וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת ·
הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב · וְיִקַּבֵּץ
נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ ·
חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן:

כשמברכין לחיים ר"ח ולחתן כל שבע ושלש ובקהל כשמברכין שפ"ח בעלמא:

כה"ג לוקח כס"ב ניגו ותומר

ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני) הבא
עלינו ועל כל ישראל לטובה:

יְהֵא שְׁלָמָא קַדִּישָׁא בְּרִיךְ הוּא
עֲלַיְנָא וְעַל כָּל עַמֵּהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל ·

לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וּלְשָׂשׂוֹן וּלִשְׂמָחָה ·
לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה · וְנֹאמַר אָמֵן:

אל מלא רחמים שוכן במרומים ·
המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה
במעלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע
מזהירים את נשמת (זכ"מ) שהלך
לעולמו (נקבה שהלכה לעולמה) בעבור
שנדבו צדקה בעד הזכרת נשמתו
(נשמתה) לכן בעל הרחמים יסתירהו
(יסתירה) בסתר כנפיו לעולמים ·
ויצרור בצרור החיים את נשמתו
(נשמתה) ה' הוא נחלתו (נחלתה)
וינוח (ותנוח) בשלום על משכבו
(משכבה) ונאמר אמן:

בשנת שמתכנסין כתוספת וז"ש וישב טוב ותנוסף ופורים וכשיש תענ בכורים בשנת שיהא מילה לתן לתומרים · וכיוצ' בספרים לתומרים לקח כשמברכין כתוספת · וכן לתומרים בנים בתנג':

אֵב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים · בְּרַחֲמָיו
הָעֲצוּמִים · הוּא יִפְקֹד בְּרַחֲמִים · הַחֲסִידִים
וְהַיְשָׁרִים · וְהַתְּמִימִים · קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ
שֶׁטָּמְרוּ נַפְשָׁם עַל קִדּוּשַׁת הַשֵּׁם · הַנֶּאֱהָבִים
וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ ·
מִנְּשָׁרִים קַלּוּ וּמֵאֲרָיוֹת גָּבְרוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן
קוֹנָם וְחֶפְצָם צוּרָם: יְזַכֵּם אֱלֹהֵינוּ לְמוֹבָה ·
עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם · וְיִנָּקֵם נְקָמַת דַּם
עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ: כָּכָתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֱלֹהִים · הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם עֲבָדָיו
יִקּוֹם · וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ:
עַל יְדֵי דָּבְרֵךְ כָּתוּב לֵאמֹר וְנִקֵּיתִי
דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי · וַיְיָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּכְתָבֵי
הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר · לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה
אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נְקָמַת דַּם
עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: וְאוֹמֵר כִּי דוֹרֵשׁ דָּמִים
אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנִיִּים: וְאוֹמֵר
וְדַן בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ
רַבָּה: מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים
רֹאשׁ אשרי ומי'

כשמברכין כה"ג יאמר כס"ן זה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב הוּא וְאַחֲרֹן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה הוּא יְבָרֵךְ
אֶת כָּל מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לְהִתְעַנּוֹת הָעִנּוּיִת
שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא יִשְׁמְרֵהוּ וְיוֹצִיאֵהוּ מִכָּל צָרָה וְצוּקָה
וּמִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה
בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדָיו וְיִקַּבֵּל תַּפְלוֹתֵיהֶם
וְיַאֲזִין שַׁוְעוֹתֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל
אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן:

כשמברכין כה"ג יאמר כס"ן ומתחיל ובנותיה יאבר וכו' חס"ק:

מוסף לשבת

מתפללין שמ"ע עד האל הקדוש ואתי עד תומרים זה:

תִּבָּנֶה שַׁבָּת רָצִית קָרְבְּנוֹתֶיהָ ·
צִוִּיתָ פְּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסִכֶּיהָ ·
מַעֲנִיגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יַחֲלֹקוּ ·
מוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ · וְגַם הָאוֹהֲבִים
דְּבָרֶיהָ גָּדְלָה בָּרְכוּ · אָז מִפִּיךָ
נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ · וְתִצַּוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת
כָּרָאוּי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְּשִׂמְחָה
לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ · וְשָׁם
נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת
חוֹבוֹתֵינוּ · הַתְּמִידִים כְּסִדְרָם
וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם · וְאֶת מוּסַף
יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב
לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ
כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ
עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ
כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
תְּמִימִים וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עוֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עוֹלַת
הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי
עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ
מִטּוּבֶךָ וּבִשְׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת
יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ
קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ
שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר
לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בָהּ
יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: (ולא ופודים וט'

(כ"ב"ן חוב' כפ"פ תומרים זה:

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שָׂרְפֵי
קֹדֶשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים שִׁמְךָ בְּקָדֹשׁ · כַּכָּתוּב
עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קו"ח
קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ: חן כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו
שׁוֹאֲלִים זֶה לְזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ · לְעֻמָּתָם
בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:
חן מִמְּקוֹמוֹ הוּא יֵפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחֹן עַם
הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד
פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָת שְׁמַע אוֹמְרִים: קו"ח שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: חן הוּא אֱלֹהֵינוּ
הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ וְהוּא
יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָל חַי לִהְיוֹת
לָכֶם לֵאלֹהִים: קו"ח אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

וּכְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר: קס"ג יִמְלֹךְ
יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

סס"ן גושר כפ"פ פר' כפ"פ תת עמו' ישמח
כפ"פ: ק"ס:

קח אל יי חוק ויאמץ לבך וקוה אל
יי: אין קדוש כיי כי אין בלתך ואין צור

לשבת

כאלהינו: כי מי אלוה מבלעדי יי ומי
צור זולתי אלהינו:

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ · אֵין כַּאדוֹנֵינוּ ·
אֵין כְּמַלְכֵּנוּ · אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי
כֵאלֹהֵינוּ · מִי כַאדוֹנֵינוּ · מִי
כְמַלְכֵּנוּ · מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה
לֵאלֹהֵינוּ · נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ · נוֹדֶה
לְמַלְכֵּנוּ · נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ
אֱלֹהֵינוּ · בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ · בָּרוּךְ
מַלְכֵּנוּ · בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה
הוּא אֱלֹהֵינוּ · אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ ·
אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ · אַתָּה הוּא
מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ
אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת
הַסַּמִּים:

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הָצֳרִי וְהַצִּפֹּרֶן
הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים
מָנֶה · מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֳּלֶת נֵרְד וְכַרְכֹּם
מִשְׁקַל שְׁשָׁה עָשָׂר שְׁשָׁה עָשָׂר מָנֶה ·
הַקְּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן
תְּשִׁעָה בְּרִית כַּרְשִׁינָה תְּשִׁעָה קַבִּין · יַיִן
קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא · וְאִם אֵין
לוֹ יַיִן קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין שָׁתִיק ·
מֶלַח סְדוֹמִית רُבַע הַקַּב · מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל
שֶׁהוּא · רַבִּי נָתָן הַבַּבְלִי אוֹמֵר אַף כִּפַּת
הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ
וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב כָּרֵת:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ
אֶלָּא שְׁרָף הַנִּטָּף מֵעֲצֵי הַקְּטָפָה בְּרֵירַת בָּרֶשִׁינָה
שֶׁיִּשָּׁרֵין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה · יַיִן
קַפְרִיסִין שֶׁיִּשָּׁרֵין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא
עַזָּה · וְאִלּוּ מֵי רַגְלַיִם יַיִן לָהּ אֵינָא שָׁאנֵי

מַכְנִיסִין לוֹ רַגְלָיִם בְּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים לַיְיָ
הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: בַּשֵּׁנִי הָיוּ
אוֹמְרִים גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ
הַר קָדְשׁוֹ: בַּשְּׁלִשִׁי הָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהִים
נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוֹט:
בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת
הוֹפִיעַ: בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים הָרְנִינוּ
לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּשִּׁשִּׁי
הָיוּ אוֹמְרִים יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז
הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: בַּשַּׁבָּת הָיוּ
אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת · מִזְמוֹר
שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה
לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות
בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא
שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי
הליכות אלא הלכות:

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא
תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם
שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום
בניך · אל תקרי בניך אלא בוניך:
שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו
מכשול: יהי שלום בחילך שלוה
בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה
טוב לך: יי עוז לעמו יתן יי יברך
את עמו בשלום:

יתגדל וכו' עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן
(תת"כ תומרים זה:

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן · וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן
וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן · וְעַל כָּל מָן
דְּיַסְקִין בְּאוֹרַיְתָא · דִּי בְאַתְרָא הָדֵין וְדִי
בְכָל אֲתַר וַאֲתַר · יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא
רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין
וּמְזוֹנָא רְוִיחֵי וּפוּרְקָנָא קֳדָם אֲבוּהוֹן
דְּבִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: (יח אמת ו'ס

(תומרים ע"ג: קדיש יתום:

שיר היחוד ליום השבת:

מן אָז בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָחָתָ · וְיוֹם הַשַּׁבָּת
עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ:

קכו וְעַל כָּל תְּהִלָּה עָרוֹכָה · חֶמְדַּתְךָ
בְּכָל עֵת יָרַטְתָּ:

מ וְיוֹם יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם · אֱלֹהִים חַיִּים
וּמֶלֶךְ עוֹלָם:

ק כִּי מֻשְׁלָם עַל עֲבָדֶיךָ · רוֹב הַמְתָּקָה
וַהֲחִסָּדֶךָ:

מ וּכְמִצְרַיִם הַחֻלּוֹת · לְהוֹדִיעַ כִּי מְאֹד
נַעֲלֵיתָ:

ק עַל כָּל אֱלֹהִים בְּעֲשׂוֹתְךָ בָהֶם · שְׁפָטִים
גְּדוֹלִים וּבְאֵלֹהֵיהֶם:

מ בְּבָקְעֲךָ יַם סוּף עַמְּךָ רָאוּ · זֶה יָרְדוּלָה
וַיְיָרְאוּ:

ק נַחְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לָךְ · שֵׁם תִּפְאֶרֶת
לְהַרְאוֹת נְגָלֶךָ:

מ וְרִבַּרְתָּ עִמָּם מִן הַשָּׁמָיִם · יָם הָעֲבִים
נָמַטּוּ מָיִם:

ק יָרְאוּךָ לְכָתָם בַּמִּדְבָּר · בְּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ
לֹא עָבָר:

מ תַּתָּה לָעֲמָּךְ דֶּגֶן שָׁמָיִם · וְלָעֵפֶר שֶׁאֵר
וּמְצוּר מָיִם:

ק תִּגְרַשׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים · יֵרְשׁוּ אַרְצָם
וַעֲמָל לְאֻמִּים:

מ בַּעֲבוֹר יִשְׁמְרוּ הֻקִּים וְתוֹרוֹת · אִמְרוֹת
יי אִמְרוֹת מְהוֹרוֹת:

ק וְיִתְעַדְּנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן · וּמֵחֲלָבִים שׂוֹר
פַּלֵּנִי שְׁמֵן:

מ בְּנוֹתֵם בְּנוֹ עִיר קָדְשֶׁךָ · וְיִפְאֲרוּ בֵּית
מִקְדָּשֶׁךָ:

ק וְתֹאמַר פּ"א אֹשֶׁר לְאָרְחָךְ יָמִים · צִיָּה
בְּרוֹן אֲפָרְחָ:

מ כִּי שֵׁם יְיָ זָכִיתָ צֶדֶק · אַף כִּתְרָךְ
וְלִבְשׁוֹ צֶדֶק:

ק וְכֵית הַלֵּוִי נְעִימוֹת יִשְׁרוּ · קֹד יִתְרוֹצָצוּ

ח בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ · יַבְּדוּ וְיֹדוּ
שְׁמָךְ יְיָ :
ט אֱלֹהֵינוּ לְהַרְבּוֹת וְלֵהִיטִיב · וְנִידָה לְךָ
לְשׁוֹלָם כִּי תֵיטִיב :
י יְיָ תִּבָּנֶה עִירְךָ מְהֵרָה · כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ
נִקְרָא :
יא וְנֹאמַר דָּוִד תְּצַמְּתֵם בָּהּ · וְתִשְׁבּוֹן לְשׁוֹלָם
יְיָ בְּקִרְבָּהּ :
יב וְנֹאמַר צֶדֶק שָׁמָּה נוֹזְנָתָה · וְכִיסֵּי קֶדֶם
תַּעֲבֹר מְנֻחָה :
יג יִבְרַךְ אֶת עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ · כִּי חָפַצְתָּ
לְעַשּׂוֹתוּ רָצוֹנֶךָ :
יד וּבְרָצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חָפְצֵנוּ · הַבֵּט נָא
עַמְּךָ קְלֵנוּ :
טו בְּחַרְתָּנוּ לְחַיּוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה · וְעַל
עַמְּךָ בְרַכְתָּךְ סֶלָה :
טז וְתָבֵיד נָפֶשׁ תְּהִלָּתֶךָ · וְנַהֲלַל לְשֵׁם
תִּפְאַרְתֶּךָ :
יז וְתִבָּרְכֶךָּ עַמְּךָ יְבוֹרָךְ · כִּי אֶת כָּל
אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבוֹרָךְ :
יח וַאֲנִי בְעוֹדִי אֲהַלְלָה בוֹרְאִי · וְאֵבָרְכֵהוּ
כָּל יְמֵי צְבָאִי :
יט יְהִי שֵׁם יְיָ מְבוֹרָךְ לְעוֹלָם · מִן הָעוֹלָם
וְעַד הָעוֹלָם :
כ כַּכָּתוּב בְּרִיךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם
וְעַד הָעוֹלָם: וְנֹאמְרוּ כָל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לְיָ׳:
כא עֹנֶג דָּנִיֵּאל וְאָמַר לְעָגָא שְׁמֵהּ דִּי אֱלָהָא
מְבָרַךְ מִן עָלְמָא וְעַד עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא
וּגְבוּרְתָא דִּי לֵהּ הִיא: וְנֹאמַר וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם
יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה הוֹדִיָּה
שְׁבַנְיָה פְּתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ

שיר הכבוד

פיוטו של הגאון
מז אֲנָעִים זְמִרוֹת יָשִׁירִים אֶעֱרֹג · כִּי אֵלֶיךָ
נַפְשִׁי תַּעֲרֹג :
מא נַפְשִׁי חָמְדָה בְצֵל יָדֶךָ · לָדַעַת כָּל רָז
סִתְרֶךָ :
מב מְדֵי דַבְּרִי בְּכְבוֹדֶךָ · הוֹמָה לִבִּי אֶל
הוֹדֶךָ :
מג עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת · וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד
בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת :
מד אֶאֱהָבְךָ כְּבוֹדִי וְלֹא רֵאִיתִיךָ · אֶדְמֶה
אֲנִנְךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ :
מה בְּיָד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ · דִּמִּיתָ הֲדַר
כְּבוֹד הוֹדֶךָ :
מו נֶהְדָּרְתָּ וּגְבִיהָתָּ · כְּנִי לְתַקֵּף פְּעֻלָּתֶךָ :
מז דִּמּוּי אוֹתְךָ וְלֹא כָּפִי יָשָׂךְ · נַיְשִׁיווּךָ לְפִי
מַעֲשֶׂיךָ :
מח הֻכְשַׁלְתָּ בְּרוֹב חֲיוֹנוֹת · הִנֵּךְ אֶחָד בְּכָל
דְּמָיוֹנוֹת :
מט נֶחְזֶה בְךָ וְקָטֶנְתָּ וּבָחָרוֹת · וּשְׁעֵי רֹאשְׁךָ
בָּשְׁיבָה וְשָׁחֳרוּת :
נ וְקָטֶנְתָּ בְּיוֹם דִּין וּבָחָרוֹת בְּיוֹם קְרָב · כְּאִישׁ
מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב :
נא חֲבַשׁ כְּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ · הוֹשִׁיעָה לוֹ
יְמִינוֹ וְזֵרוֹעַ קָדְשׁוֹ :
נב טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא · קְוֻצּוֹתָיו
רְסִיסֵי לָיְלָה :
נג וַתֶּאֱצַר בּוֹ כִּי חֵפֶץ בּוֹ · וְהוּא יִהְיֶה לִי
לְעֲטֶרֶת צְבִי :
נד בְּתֶם טָהוֹר סְוֻ דִּמּוּת רֹאשׁוֹ · וְזֶהֶב עַל
קְצַת כְּתֹר שֵׁם קָדְשׁוֹ :

לְךָ יְיָ הַגְּדוּלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת
וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ
יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: מִי
יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ : פ״
תומרים (מזמור ע״ה ויש פסוקים · תהלים קמ״ה) וכו׳ :

לְךָ חָכְמַי לְבָבִי צְבִי תִפְאַרְתִּי אִמְּתוֹ לִי
עִטְרָה עֲטָרָה :
מ מַחֲלִיפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת קְוֻצּוֹתָיו
תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת :
מא עָנָה הַצַּדִּיק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ · נַעֲלָה נָא עַל
רֹאשׁ שְׁכֶתְתּוֹ :
מב סַגְלָתוֹ תְּתִי בְיָדוֹ עֲטֶרֶת · תְּנוּחַ מְלוּכָה
צְבִי תִפְאֶרֶת :
מג בְּרוּכִים נֶעֱלָמִים · בַּמַּרְאֶה עִנְגָם · מַאֲשֶׁר
קָרוּ בְעֵינֵי כְּבוֹדָם :
מד פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו · וְקָרוֹב אֵלַי
בְּקָרְאִי אֵלָיו :
מה צַח וְאָדֹם לְלִבְשׁוֹ אָדוֹם · פְּזָרָה בְּדִרְטוֹ
בְּבוֹאוֹ מֵאֲדוֹם :
מו קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֲרָאָה לָעֲנָיו · תְּמִיהַת יְיָ
לְנֶגֶד עֵינָיו :
מז רוֹצָה בְעַמּוֹ עֲנָיִים יְפָאֵר · יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
בָּם לְהִתְפָּאֵר :

סדר הלל

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת הַהַלֵּל :

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת
שֵׁם יְיָ : יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד
מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ : רָם עַל כָּל
גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיְיָ
אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת :
הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת
יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים
עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ : מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת

חַסְדּוֹ׃ עַל אֶמְתּוֹ׃ לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה
נָא אֱלֹהֵיהֶם׃ וֵאלֹהֵינוּ בַּשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ
עָשָׂה׃ עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃
פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃
אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן׃
יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא
יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר
בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם
הוּא׃ בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם
הוּא׃ יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית
יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ
יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים׃ יוֹסֵף
יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם׃
בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם
וָאָרֶץ׃ הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ
נָתַן לִבְנֵי אָדָם׃ לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ
יָהּ וְלֹא כָּל יוֹרְדֵי דוּמָה׃ וַאֲנַחְנוּ
נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם
הַלְלוּיָהּ׃

(מחזור לומברס אתבתי)

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי׃
כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא׃ אֲפָפוּנִי
חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן
אֶמְצָא׃ וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי׃
חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר
פְּתָאיִם יְיָ דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי נַפְשִׁי
לְמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי
מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי׃
אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי
כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי אָמַרְתִּי
בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב׃

מָה אָשִׁיב לַיְיָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי
עָלָי׃ כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ

אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה נָּא
לְכָל עַמּוֹ׃ יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו׃ אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ
אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ
לְמוֹסֵרָי׃ לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה
וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם
נֶגְדָּה נָּא לְכָל עַמּוֹ׃ בְּחַצְרוֹת בֵּית
יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ׃

הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל
הָאֻמִּים׃ כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת
לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמְרוּ נָא בֵית אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמְרוּ נָא יְרֵאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ׃
יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃ יְיָ לִי
בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃ טוֹב לַחֲסוֹת
בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ
בִּנְדִיבִים׃ כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי
אֲמִילֵם׃ סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי
אֲמִילֵם׃ סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דּוֹעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים
בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילֵם׃ דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיְיָ
עֲזָרָנִי׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה׃
קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ
עֹשָׂה חָיִל׃ יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה
חָיִל׃ לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃
יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃ פִּתְחוּ לִי
שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אודֶה יָהּ׃ זֶה הַשַּׁעַר
לַיְיָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ׃ אודְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי
לִי לִישׁוּעָה׃ אוֹדְךָ מֵאֲשֶׁר הִכְנַסְתָּנִי וְלֹא
לְרָאשׁ פִּנָּה׃ מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא
נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃ מֵאֵת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ

נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃ אָנָּא
אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא׃
אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא׃
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא׃
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא׃

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ׃
כֹּה אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד
קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ׃ אֵלִי הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ הודוּ

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ (עַל) כָּל מַעֲשֶׂיךָ
וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עַמְּךָ בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וְיָפְאֲרוּ
וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ
אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ
נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת׃

(מחזור מנהג פרובינצא ומחזור"מ קרוס נוסח הקבלה
וכתובים מ"ק׃)

(ר"ח קורין ד' גמרי כפ' פינחס׃ וחוה קס"ח
לומברס חברי ובנ"ע מ"ק ומקפלין מוסף׃)

מוסף לראש חודש

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃
אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל
חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת
וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃
מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
מָגֵן אַבְרָהָם׃
אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה
אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃
(מנהג פרובינצא ומחזור"מ) מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם׃
בְּכָל יוֹם חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים

רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר
אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי
כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ
מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃
וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת כֵּתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

(מחזור כה"ר תומריס נתן (קהיר)׃)

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל
יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל
הַקָּדוֹשׁ׃

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּ׳
זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם׳
בְּהִיוֹתָם כְּקְרִיבִים לְפָנֶיךָ וְכִהֵי
רָצוֹן וְשִׁיעֵרֵי חַטֹּאת לְכַפֵּר בְּעַדָם
זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ׳ וְתִשׁוּעָה נַפְשָׁם
מֵיד שׁוֹנֵא׳ מִזְּבַח חָדֵשׁ בְּצִיּוֹן
תְּכִין׳ וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה
עָלֶיוִ וְשִׁעֵירֵי עִזִּים נַעֲשֶׂה בְרָצוֹן׳
וּבַעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נְשִׁיטַת
כֶּלְנוּ׳ וּבְשִׁירֵי דָוִד עֲבָדֶךָ
הַנִּשְׁמָעִים בְּעִירֶךָ הָאֲמוּרִים לְפָנֶיךָ
מְזַבְּחֲךָ אַהֲבַת עוֹלָם הָבִיא לְהֶם
וּבְרִית אָבוֹת לְבָנִים תִּזְכּוֹר׃
וְהָבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה
וּלְיִרוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ
בְּשִׂמְחַת עוֹלָם׃ וְשָׁם נַעֲשֶׂה
לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ
הַמְכִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים
כְּהִלָּכָתָם׃ וְאֶת מוּסַף יוֹם רֹאשׁ
הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ
בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ׃ כְּמוֹ

שָׁפַכְתָּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי
מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כִּפִּי כְבוֹדְךָ כָּאָמוּר:
וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עוֹלָה לַיְיָ
פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי
שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִדְבָּר · שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר · וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל · וְעִשָּׂרוֹן
לַכֶּבֶשׂ · וְיַיִן בְּנִסְכּוֹ · וְשָׂעִיר לְכַפֵּר · וּשְׁנֵי
תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:
וְאֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ
אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה ·
לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה · לִישׁוּעָה
וּלְנֶחָמָה · לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה ·
לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם · לִמְחִילַת חֵטְא
וְלִסְלִיחַת עָוֹן · (נוסח הספרדים וּלְכַפָּרַת
פֶּשַׁע) · כִּי בְעֵינֶיךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַרְתָּ
מִכָּל הָאֻמּוֹת וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים
לָהֶם קָבַעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:
רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם ·
וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ · וְאִשֵּׁי
יִשְׂרָאֵל · וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן ·
וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:
וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מודים ומנחם

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד · צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן
יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר
תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל
נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִפֶּיךָ שֶׁבְּכָל
יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל
עֵת · עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם · הַטּוֹב כִּי לֹא

כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ
מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

כתובה תורגים כאן עמ' כנסיה

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ
תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ פֶּלָה וְיַהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ
בֶּאֱמֶת הָאֵל · יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

(נוסח הספרדים)

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד
וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ
אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ
נָתַתָּ לָנוּ · יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד ·
וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם ·
וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל
עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם: (נוסח הספרדים ועל
כן נוהגין ואומרים)

מוסף לשבת וראש חודש

מנהגים שונים מה שכתוב בסדור וחומר זה:

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כְּלִית
מַלְאַכְתֶּךָ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי · אָהַבְתָּ
אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל
הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁכְךָ
הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ ·
וַתִּתֶּן לָנוּ · יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים
לְכַפָּרָה · וְלִבְלִי שֶׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ
אֲנַחְנוּ נֶאֱבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ
וְשֶׁכֶם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יְקָרֵנוּ
וְגָמַל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ · וְאֵין

אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ
בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בְּבֵית הַגָּדוֹל
וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁכְךָ עָלָיו כְּפָנֵי
הַיָּד הַמְשׁוֹחָה בְּקִרְקְעֵךְ: יְהִי
רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ · יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְּשִׂמְחָה
לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ וְשָׁם
נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת
חוֹבוֹתֵינוּ הַתְּמִידִים כְּסִדְרָם
וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת מוּסְפֵי
יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה · נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ
בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ
שֶׁפָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי
מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כִּפִּי כְבוֹדְךָ כָּאָמוּר:
וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בַּשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת
הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:
זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן תָּמִיד כְּאָמוּר:
וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עוֹלָה לַיְיָ
פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי
שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִדְבָּר · שְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים לַפָּר · וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל · וְעִשָּׂרוֹן
לַכֶּבֶשׂ · וְיַיִן בְּנִסְכּוֹ · וְשָׂעִיר לְכַפֵּר · וּשְׁנֵי
תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:
וְאֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה
בִּמְנוּחָתֵנוּ וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה
לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה · לְשָׂשׂוֹן
וּלְשִׂמְחָה · לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה ·
לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה · לְחַיִּים
וּלְשָׁלוֹם · לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת
עָוֹן · (נוסח הספרדים וּלְכַפָּרַת פֶּשַׁע) · כִּי
בְעַמֶּךָ · יִשְׂרָאֵל בְּחַרְתָּ מִכָּל
הָאֻמּוֹת · וְשִׁבַּת קָדְשְׁךָ לָהֶם
הוֹדַעְתָּ וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם
קָבַעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה · יְיָ מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

נוסח ומנהגים · עניני · קדיש · שיר של שבת:

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם
וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ:
יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ
לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ
וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ
אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי
יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ
לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַת
אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ
אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים
לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָ וְאֵת
שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל
בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת
שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ
עַל בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאֲוַת גִּבְעֹת
עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד
נְזִיר אֶחָיו: וְאֶחָיךָ יְבָרְכוּךָ וּבְרֵכְךָ
וּבְרֵךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ
דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר
אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לָתֵת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל
הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה
וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל
חֳלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר
יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בְּךָ וּנְתָנָם בְּכָל
שֹׂנְאֶיךָ:
הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע
יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם
שְׁמִי וְשֵׁם אֲבוֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק
וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יְיָ
אֱלֹהֵיכֶם תְּרַבֶּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם
הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְיָ
אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר
דִּבֶּר לָכֶם:

בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה
בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה
בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֶךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ
פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ
שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: יְצִי יְיָ אִתְּךָ
אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ
וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:
יְפַתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם
לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה
יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: כִּי
יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ
גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם
רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ: אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי
כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיְיָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב
גַּאֲוָתֶךָ וְכַחֶשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל
בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ:

מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן
חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ:
רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ
תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה
יַעַר וְכָל עֵץ בּוֹ כִּי גָאַל יְיָ יַעֲקֹב
וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר: גְּאָלָנוּ יְיָ
צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיְיָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא
תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד: וַאֲכַלְתֶּם
אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם

אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי
לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי
יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם:
כִּי בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים
וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי
הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח
וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי לִי
לִישׁוּעָה: וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי
הַיְשׁוּעָה: וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיְיָ
קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו הַזְכִּירוּ
כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: זַמְּרוּ יְיָ כִּי גֵאוּת עָשָׂה
מוּדַעַת זֹאת בְּכָל הָאָרֶץ: צַהֲלִי וְרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת
צִיּוֹן כִּי גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר
בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ
זֶה יְיָ קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ:
בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ: וְהָיָה
אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעוֹת חָכְמַת וְדַעַת
יִרְאַת יְיָ הִיא אוֹצָרוֹ: וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכָיו
מַשְׂכִּיל וַיְיָ עִמּוֹ: פָּרָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי כִּקְרָב
לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל
שְׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה
הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי יְיָ אִם
יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי עִם אֱלֹהִים
עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא
מֵת: וּפָדֵיתִי יְיָ יָשְׁבוּ וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה
וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה
יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: הַכְפֵּר כְּסָפְּרֵי
לְהַחוֹל לִי פַּתְחֵת שַׁקַּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: וְלֹא
אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ
אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ
אֱלֹהֶיךָ: אִם תְּשִׂמַּח בְּתֵילָה בְּהָחוֹל וּבְהַדְּרִים
וּנְקִיִּים יְחַדָּו וְהָפְכְּתִי אֲבֵלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים
וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם:

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתַיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם
לָרָחוֹק וְלַקָּרֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

תרע"ג חש"נ

תשרי	יום ד'	בשבת	40	6	13
חשון	יום ו'	בבוקר	24	7	14
כסליו	יום ז'	בערב	8	8	15
טבת	יום ב'	בבוקר	52	1	8
שבט	יום ג'	בערב	36	9	17
אדר	יום ה'	בבוקר	21	—	10
אדר ב	יום ה'	בחצות	5	11	11
ניסן	יום ו'	בחצות	49	2	11
אייר	יום ז'	בחצות	33	3	12
סיון	יום ב'	בחצות	17	4	1
תמוז	יום ד'	בחצות	1	5	2
אב	יום ה'	בחצות	45	6	2
אלול	יום ו'	בחצות	29	7	3

תרע"ד (הכ"ו)

תשרי	יום ג'	בחצות	13	4	8
חשון	יום ה'	בחצות	57	4	9
כסליו	יום ה'	בערב	41	5	10
טבת	יום ו'	בבוקר	25	6	11
שבט	יום ז'	בערב	9	7	12
אדר	יום ב'	בבוקר	53	7	13
ניסן	יום ד'	בערב	37	8	14
אייר	יום ה'	בבוקר	21	9	15
סיון	יום ה'	בערב	5	10	16
תמוז	יום ו'	בבוקר	49	10	17
אב	יום ז'	בערב	34	11	—
אלול	יום ב'	בחצות	18	12	1

תרע"ה (פח"ג)

תשרי	יום ה'	בחצות	2	1	2
חשון	יום ו'	בבוקר	46	2	3
כסליו	יום ו'	בחצות	30	2	4
טבת	יום ז'	בבוקר	14	3	5
שבט	יום ב'	בחצות	58	3	6
אדר	יום ג'	בחצות	42	4	7
ניסן	יום ה'	בבוקר	26	5	8
אייר	יום ה'	בחצות	9	6	8
סיון	יום ו'	בבוקר	53	6	9
תמוז	יום ז'	בחצות	37	7	10
אב	יום ב'	בבוקר	21	8	11
אלול	יום ג'	בבוקר	5	8	12

תרע"ג (פח"ג)

תשרי	יום ה'	בחצות	50	14	9
חשון	יום ו'	בבוקר	34	15	10
כסליו	יום ז'	בבוקר	18	16	11
טבת	יום ב'	בבוקר	2	17	12
שבט	יום ג'	בבוקר	47	—	12
אדר	יום ד'	בבוקר	31	1	1
אדר ב	יום ה'	בבוקר	15	2	2
ניסן	יום ו'	בבוקר	59	3	3
אייר	יום ז'	בבוקר	43	3	4
סיון	יום ב'	בבוקר	28	4	5
תמוז	יום ג'	בבוקר	12	5	6
אב	יום ד'	בבוקר	56	6	7
אלול	יום ה'	בבוקר	40	7	8

תרע"ד (בש"ן)

תשרי	יום ו'	בבוקר	23	7	9
חשון	יום ז'	בערב	7	8	10
כסליו	יום ז'	בבוקר	51	8	11
טבת	יום ב'	בבוקר	35	9	12
שבט	יום ג'	בבוקר	19	10	13
אדר	יום ד'	בבוקר	3	11	14
אדר ב	יום ד'	בערב	47	11	15
ניסן	יום ה'	בבוקר	31	12	16
אייר	יום ו'	בבוקר	15	13	17
סיון	יום ז'	בבוקר	—	1	—
תמוז	יום ב'	בבוקר	14	2	1
אב	יום ג'	בבוקר	28	2	2
אלול	יום ד'	בבוקר			

תרע"ג (בש"ן)

תשרי	יום ג'	בבוקר	12	3	4
חשון	יום ד'	בבוקר	50	4	4
כסליו	יום ה'	בבוקר	40	5	5
טבת	יום ו'	בבוקר	24	6	6
שבט	יום ז'	בבוקר	8	7	7
אדר	יום ז'	בבוקר	52	7	8
ניסן	יום ב'	בבוקר	36	8	9
אייר	יום ג'	בבוקר	20	9	10
סיון	יום ד'	בבוקר	4	10	11
תמוז	יום ה'	בבוקר	48	10	12
אב	יום ה'	בבוקר	32	11	13
אלול	יום ו'	בבוקר	16	12	14

תרע"ן (חש"ג)

תשרי	יום ה'	בבוקר	30	14	9
חשון	יום ז'	בבוקר	14	15	10
כסליו	יום ז'	בבוקר	18	16	11
טבת	יום ב'	בבוקר	2	17	12
שבט	יום ג'	בבוקר	47	—	12
אדר	יום ד'	בבוקר	31	1	1
אדר ב	יום ה'	בבוקר	15	2	2
ניסן	יום ו'	בבוקר	59	3	3
אייר	יום ז'	בבוקר	43	3	4
סיון	יום ב'	בבוקר	28	4	5
תמוז	יום ג'	בבוקר	12	5	6
אב	יום ד'	בבוקר	56	6	7
אלול	יום ה'	בבוקר	40	7	8

תרע"ן (חש"ג)

תשרי	יום ו'	בבוקר	23	7	9
חשון	יום ז'	בערב	7	8	10
כסליו	יום ז'	בבוקר	51	8	11
טבת	יום ב'	בבוקר	35	9	12
שבט	יום ג'	בבוקר	19	10	13
אדר	יום ד'	בבוקר	3	11	14
אדר ב	יום ד'	בערב	47	11	15
ניסן	יום ה'	בבוקר	31	12	16
אייר	יום ו'	בבוקר	15	13	17
סיון	יום ז'	בבוקר	—	1	—
תמוז	יום ב'	בבוקר	14	2	1
אב	יום ג'	בבוקר	28	2	2
אלול	יום ד'	בבוקר			

תרע"ח (בש"ן)

תשרי	יום ה'	בחצות	12	3	4
חשון	יום ו'	בבוקר	50	4	4
כסליו	יום ו'	בחצות	40	5	5
טבת	יום ז'	בבוקר	24	6	6
שבט	יום ב'	בחצות	8	7	7
אדר	יום ג'	בחצות	52	7	8
ניסן	יום ד'	בבוקר	36	8	9
אייר	יום ה'	בבוקר	20	9	10
סיון	יום ה'	בערב	4	10	11
תמוז	יום ו'	בבוקר	48	10	12
אב	יום ז'	בבוקר	32	11	13
אלול	יום ב'	בבוקר	16	12	14

תרע"ח (בש"ח)

תשרי	יום ב'	בבוקר	2	1	2
חשון	יום ג'	בבוקר	46	1	3
כסליו	יום ד'	בבוקר	30	2	4
טבת	יום ה'	בבוקר	14	3	5
שבט	יום ה'	בחצות	58	3	6
אדר	יום ו'	בחצות	42	4	7
ניסן	יום ז'	בבוקר	26	5	8
אייר	יום ז'	בחצות	9	6	8
סיון	יום ב'	בבוקר	53	6	9
תמוז	יום ג'	בחצות	37	7	10
אב	יום ד'	בבוקר	21	8	11
אלול	יום ד'	בבוקר	5	8	12

סימן לקביעת המועדים מימות חשבון

א"ת ע' ניסן ח' ע' אסרו חג בחו"ל	קריאת התורה בימות החמה:
ב"ש ע' ניסן ב' ע' אסרו חג בארצות מזרחיות:	ה"ן ע' ניסן ה' ע' אסרו חג בארצות מערביות:
ג"ר ע' ניסן ג' ע' אסרו חג בארצות האמצעיות:	ו"ם ע' ניסן ו' ע' אסרו חג בארצות צפוניות:
ד"ק ע' ניסן ד' ע' אסרו חג בארצות הקרובות לשמש:	ז"ש ע' ניסן ז' ע' אסרו חג בארצות הרחוקות מן השמש:

פזחיון (סוכן ערב) פר (ובועז לחם הכנן) ותמ"ל
מתחילין כאן:

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים ׀ אוֹרוֹת מֵאֹפֶל אֱמַר נִיהִי:

אֵל מִתְנַשֵּׂא לְכָל לְרֹאשׁ · בָּתַר בְּאוּם
דַּלַּת רֹאשׁ · כְּבִכּוּרָה בְּתֵימָנֵה בְּרֵאשׁ · בִּיטָה
אֶל וְאוֹתָהּ דְּרוּשׁ · מְכֻבָּד אוֹם אוֹתָהּ לְפָרוּשׁ ·
לְנַשֵּׂאתָהּ עַל כָּל רֹאשׁ · גּוֹלָלָה תְּשִׁית
לְמִנּוֹד רֹאשׁ · וְהִיא תְּרִים רֹאשׁ · בְּכַפָּא
כְּבִיד מֵרֹאשׁ: כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי · עֲתָּה
יַעֲבוֹר בְּרֹאשִׁי · וְיִדְרְשׁוּ וִיבַקְּשׁוּ · קָדוֹשׁ:

דִּבֶּר בּוֹזֶה סֵפֶר · וְקוֹם בְּאַמְּרֵי שֵׁפֶר ·
לְמַשְׁלֵי עֶשֶׂר וַאֲפֶר · הֱיוֹתָם נוֹתְנִים כּוֹפֶר ·
כְּלִי דוֹפִי וְחֶסֶר · בְּעֵד עֲוֹנָם לְכַפֵּר ·
וְצִדְקָתָם תְּכִתוֹב בְּסֵפֶר · בְּזוֹכְרָן הַסֵּפֶר ·
לְמַעַנְהֶם עִם נָם אֲנִי עֶשֶׂר וַאֲפֶר: זֶה אֵלִי ·
גַּם לְאָבִי חוֹזֶה · וְהֶרְאָהוּ כְּמִין מַבְּבֵּעַ אֵשׁ
בְּמַחֲזֶה · וְגַם הַבֵּל יָתְנוּ כָּזֶה: חֲמָדָם יוֹשֶׁת
בָּזֶה · וְאֶחָד מֵהֶם אֶל יִתְבָּזֶה · וְיוֹזְרֵם
יְהֵא · מוֹטוֹת יִשְׁבְּרוּ עֹל וָהּ · וְשִׁכְיָנָה יִכְבּוּ
לְחֻוָּה · וְעָשִׂים רַבִּים זְכוּת · וְיָחִיד שׁוֹכֵן
רוּמָה · הִתְנָה בְּתוֹרָה תְּמִימָה · לְיוֹנָה
שֶׁהִיא תַּמָּה · כָּל הַעֹבֵר בְּיָמָּה · יִשְׁקְלוּ
שֶׁקֶל בְּלִי מְהוּמָה · מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה ·
לְכִיבָּרָם בְּלִי עֲלָמָה · וְתִהְיֶה לָהּ כַּתְּרוּמָה ·
תּוֹלַת אֶרֶץ עַל בְּלִימָה · יְכִין עֲשָׂרִים שָׁנָה ·
יִתְגַּדַּל בְּחַיֵּינָה · פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנָה ·
נְשִׂיאִים וְדַיָּם בְּמִשְׁנָה · כֻּלָּם · יִשְׁוּ
כְּנִתְּנָה · בְּלִי עוֹד לְהַתְמַתְּנָה · סֶלָה יַסְבִּית
תְּחִנָּה · בְּכָל עֵת וּבְכָל עוֹנָה · וְיִתְמַנְּמוּ
בְּרָכָנָה · עַל נַפְשׁוֹתֵיהֶם יְכַפֵּרוּ · וְחַטֹּאתָם
יִסְּרוּ · וּבְחֶלֶק טוֹב יִפְקְדוּ · פְּאֵרִם הַכֹּל
יִסְּפְרוּ · וְשֶׁבַח יִתֵּנוּ וְיִגְמְרוּ · וְחוֹדֶשׁ
לְצוּר · יְשׁוֹרְרוּ · וּבְזִמְרִיוֹת יַעֲשׂוּ וְיַחְסְרוּ ·
עַל צְיוּרִים נִכְבָּדוּ · וּבְשׁוֹבַע שִׂמְחוֹת יְחַבְּרוּ ·
קְהָלָם לְהִתְחַזֵּק בְּתְעוּדָה · בְּלִי עוֹד לְמַעֲרָה ·
בְּהַקְרִיבָם וָהּ לְעֵבְדָה · רֵם עִפָּם הַעֲדָת ·
בְּאַהֲבָה · וּבְחֶמְדָּה · בִּישִׁבָה · וּבְעַמִּידָה ·
שֶׁעָם בְּחַיִּים תַּתְמִידָה · בְּכָל פְּלוֹל הַשְּׁדָה ·
לָזֶר בְּלִי לְעָבְדָה: מִן תָּמִיד תִּהְיֶה · בְּיָד
לַחֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן · בְּכַפּוֹר וְיָתְרוֹן · בְּיָד
סָרוֹם וְקָדוֹשׁ: הַכֹּל יוֹדוּךָ

תּוֹדָן כְּבוֹדוֹ · יִתְרוֹמַם · וְיִתְנַשֵּׂא · בְּיָד
אֲשֶׁר לְפָנָיו מַתְמִידִים · וְהוּא לָהֶם מְחַכֶּה ·
וְעַל פְּשָׁעֵיהֶם אֲהָבָה יְכַפֶּה · וְתִכְלֶה
יְרוֹמְמוּהוּ כְּסֵ"בְּכִים כַּפָּא · וְהַהוּיוֹת:

שׁוֹם אַתָּה אֲהֻבָתְךָ עָמָּךְ · בְּעֲבוּרְךָ · דַּרְתָּ
מְמֹרוֹמֶךָ · גִּוַּרְתָּ לָהֶם יִקַּח · דְּבֵקִים בְּאַהֲב
לִשְׁמֶךָ · הֵם נֶהֱלָתָךְ וַעֲמָּךְ · וּמַתְמִידִים
לְרוֹמְמָךְ · זְכוּר בְּרִית נַאֲמָּךְ · חֲסוֹל וְקָרֵב
לָהֶם יוֹקֶר: טוֹב נַמָּתָּ לַאֲדִירִים · יְשַׁלְּחוּ
סֶסֶק כְּפוּרִים · כִּיסֵּר עָוֹן מְכַפְּרִים · לְעֵד
יְהוּ מְשַׁמְּרִים · מְנֵן מְשׁוֹת עֲשָׂרִים · נְתִינַת
עֲנִיִּים וַעֲשִׂירִים · סְמִיכַת כָּל הַנִּסְפָּרִים ·
עוֹלְצִים בְּכָל עֲבָרִים: פְּקֻדֵּיהֶם וּשְׁמוֹתָם ·
צְבָאָם וְרִבְבוֹתָם · קוֹמָם בְּמַחֲנוֹתָם · רָם
חֲשׁוֹבָן אִתָּם · שִׁבְטֵי שְׁאֵרֵיהֶם · תְּהֵא
תִּקְוָה לְאַחֲרִיתָם · תֵּקֶן לְבִרְכָתָם · בְּקֶרְבַּת
יָם סוּף וְכִבְמַת כְּבוּרִים שׁוֹנְאֵיהֶם לְהַכּוֹתָם:

עזרת ומשוה עשרה וכו'

סימן מתחיל (כסוך חסה) עבד (ומושע ומנן)
ותמ"ל מתחילין כאן:

**כִּסּוּד חֲכָמִים וּבִינוֹנִים · וּמְלַמֵּד דַּעַת
מְבִינִים · אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים · לְהוֹדוֹת
וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים ·**

אִי מָצָא זְמָרָה · בְּכָל פִּיּוֹעַל · בְּמִסְפָּר
בְּמִשְׁקָל כֹּל לְךָ לְהַעֲלוֹת · גְּרֹד בְּכֵן לְמִשְׁוֹשׁ מְמַּי
שֶׁעָלָה · דַּעַת כְּמַפְתֵּחַ וּמִי · מַעֲנֵי נָעָל: הַעֲל
הֲכִירוּ כְּבוֹד לַי בְּעָל · וָהּ לְלֹא וָהּ פְּצוּחוֹ
בְּעָל · זְעֵה בְּחֹרֶן אַף וְנָגַף וְנָעַל · חֲל
בְּעָם חֶבֶר וְהָצֵרִי תָּעַל · טוֹרַח כִּישְׁאֵם חָנֵד
לִי שֵׁאת · יְשָׁרִים לְחֶלְיוֹן תְּלוּי רֹאשׁ לְשָׁאת ·
חֵן כְּקֶרֶם פֵּן תֵּת לָאֻמִּים כִּשְׁאֵת · לְנַפְשָׁם
לנשאם

לְיִשְׂרָאֵם בְּכִי תִשָּׂא אֹתָ׃

רֹאשִׁי עַל כָּל רֹאשׁ נָשָׂאתָ, נָנִי עַל מֵרוֹמַי
קָרַת תַּחַת שָׂאתָ׃ מן אֲהָבָה עַל כָּל פֶּשַׁע כִּפִּיתָ,
בְּנִי עַל יְסוֹדֶיךָ לְטוֹנֵנִי תְּחַנַּשְׁאתָ׃ בָּרִיךְ אַתָּה
יי מָגֵן אַבְרָהָם׃ (תמס נסגר) פר לכמוים מפים .

כִּי אֶתְקִיק פְּלוּסִים צָר וּבְרֹא רוּחַ, מְמַגֵּד
זְשֶׁשֶׁקֶל עָנֶל עִם רוּחַ, נָגָף לְכָל זַיִן לְנַרְבֵּנִי
רוּחַ נוֹבְבָתָם תֵּת פְּדָיוֹן לְכָל רוּחַ׃ שָׁרֵיג
יד שִׁעוּר פְּרֹם עִמָּד, מֻקְרָתָ כִּי לְמוֹנֵקֵשׁ
וְלַצְנִין תֵּימָד, עֲצַת זֶה לוֹחַ שְׁמַע בְּמַעֲמָד׃
עִתּוּר שְׁקָלִים מֵרֹאשׁ חֻדֶּשׁ לְלַמֵּד׃ פְּרָשָׁה
זֹאת לַחֲמֵשׁ בְּמֶן יָה׃ פְּלֵסְיָה לַחֲקָקִים לְפֶלֶס
צַד וּבוּזָה׃ מן צוֹרַת מַטְבֵּעַ כְּחָז אֲבֵי חוֹזֶה׃

צִוֵּה צוּר לְעִיר בֵּן תֵּת מַתַּן יָה׃

שְׁמוֹ מְשֻׁקָּף בְּיֹם לוֹ עִטּוּתִים, וְעָלָיו כָּל
חַיִּים הֵם מוּתָתִים׃ מן עָיַר וְיַחְשׁוֹף זְרוֹעַ
יַד מְתִים׃ בְּוִיל נַפְשִׁי לָקַח לְחַתִּיוֹת
מַתִּים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יי מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

קָצוּבָה הִיא וְאֵת לְשׁוֹעִים וַחֲלָיִם, קְצִינִים
וְיָרְשִׁים יַחַד בָּהּ שְׁקוּלִים, קָצִין לְבֵל יָעוֹז מוֹל
פְּקֻדָּיִם׃ קְרָא וּוֹכֵר לִנִי עָרֵנִי מַעֲקוֹלִים,
רוּב עָם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר׃ רָב עִם צָעִיר
מַעֲשִׂירִים לְהִסָּפֵר׃ רָאִים לְעוֹנֶשׁ וְנָהָר בְּסֵדֶר
לְהִתָּפֵר׃ רֶשַׁע וְכָל פֶּשַׁע לְכַפֵּר וּלְהַפֵּר׃
שְׁעִירִים נָזֶה שְׂעַר בְּמִקְדָּשׁ לְחַנֵּבֵר׃
שְׁתֵּילִימוֹ לְנִשְׂיֵאת רֹאשׁ אוֹתָם לְחַנֵּבֵר׃
מן שְׁקָלֵי קֶבֶל בְּפוּרִים בְּעָרֵם לְחַנֵּבֵר׃
שְׁמוּרִים לְזָכְרוֹן תֵּת לְכָל הַשְּׁטֵר׃

תְּמִדִּי מֵאוֹ כָּל עֵדֶת כְּלוּשִׁים׃ תְּרוּם
בְּשָׁלֹשָׁה פְּרָקִים תְּרוּמַת קָדָשִׁים׃ מן תְּכוּנָה
לְבֶדֶק הַבַּיִת וְכָל אֲשָׁיו׃ תֵּת בְּיַד הַמְּמֻנִּים
כֶּסֶף הַמְּקֻדָּשִׁים׃

תְּפֵן בְּאוֹן פְּיד טִים רַפְּשֵׁנִי׃ תַּבִּים
בְּרָכֵינִי וְעוֹד בַּל תַּכְשִׁישֵׁנִי׃ מן תִּקְרָא דְרוֹר
בְּמֵאוֹ בּוֹ לְהַחֲשִׁישֵׁנִי׃ תֵּת הַכּוֹן עֲרִיצִים
תִּקְרֵת נַפְשֵׁנִי׃

תְּזוֹר לְהַעֲלוֹת נְשׂוֹאֵי חֵטֶם מְדֻכָּיִם׃
תְּמוּכִים נְזוּרִים בְּחוֹד מוֹב עֲדָיִם׃ מן תְּקֻף
שׁוֹ אֲדִירֵיךְ עַל יָם׃ תְּזוֹר לְעֻם מְסֻפָּרִם
כְּחוֹל הַיָּם׃

יִמְלֹךְ יי לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן
לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
יִשְׂרָאֵל אֵל נָא׃

מִי יוּכַל לְשַׁעֵר כָּל הַפְּקוּדִים, אֲשֶׁר
בְּחֶבֶל וּבְחֵלֶשׁ לֹא נִפְקָדִים׃ גְּזִירַת כְּרוּעָה
לָמוֹ מֵאָז בִּפְקוּדִים׃ לְבַל יֵחָסֵר הַמְּזֹג
מֵרְוּמָשׁ פְּקוּדִים׃ אִם בְּתוֹדֶן וְכֶסֶף יִשְׁרְרוּ
מְפֻקָּדִים׃ לֹא יִמְעֲטוּ מִשִּׁשִּׁים רְבוֹא
מִבְּקוּדִים׃ וְאִם לְנֶגַע וְאֹנֶת בָּאָת מְפֻקָּדִים׃ כְּפֶה
תֵּת כֹּפֶר הֵם מְפֻקָּדִים׃ וּבְכָל עֶרֶב נִשְׁמְטֶם
בְּיָדֵךְ מְפֻקָּדִים׃ וּבְכָל רִגְעֵי בֹּקֶר נִבְחָנִים
וְנִפְקָדִים׃ וְלֵי מָה יִקָּרוּ עָלַי הַפְּקוּדִים׃ אֵלֶּה
הַפְּקוּדִים וְהַמְּפֻקָּדִים׃ שְׁמוֹר פְּקוּדִים
וְנִפְקָדִים וְשׁוֹקְדִים׃ לְחַיּוֹת מְשֻׁקָּדִים׃
וְלָךְ קוֹדִים׃

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וְמָרוֹם וְקָדוֹשׁ׃

אֹמֶן בְּשִׁמְךָ כִּי תְּשָׂא אֶת רֹאשׁ׃ חָל
וַיְהִי אֵיךְ אִיתָם דְּרוּשׁ׃ לְעֹם אֲשֶׁר לֹא יִמְדּ
וְלֹא יִסָּפֵר׃ אֵיכָכָה אֶסְפְּרֵם וְלֹא נִתְּנוּ
לְהִסָּפֵר׃ עִקָּרָם כְּנֶאֱמַר לוֹ תִּסַּם וְיִסְפּוֹר׃
שָׁב וַיּוֹשֵׁב אִם תּוּכַל לְסַפּוֹר׃ וְרַעַם כְּחוֹל
יַמִּים וְכִטְבָּעִים כְּעוֹרִים׃ וַאֲנִי אֵיךְ אֶסְפְּרֵם
וְלֵעֵל פְּרִים׃ דָּם חַוָּה לוֹ אוֹת מִסְפָּרִם׃
אֵיךְ לְמִנוֹתָם וְלַעֲמוֹד עַל סִפְרָם׃ בְּקִיר
רָאשֵׁי שִׁמּוֹתָם לְחֶשְׁבּוֹן תַּעֲלֶה׃ וּמִדַּת מִנְיָנָם
בְּיָדֵךְ יי תַּעֲלֶה׃ יָקָר שְׁלִישֵׁי בְּתוֹכָם לֹא
תִּמְצָא׃ כִּי לִבֵּן מֶלֶךְ לִבְּרוֹ נָפֵךְ׃ רָשִׁים
סְבִיבוֹ לְהַפְקֵד וּמִשְׁמֶרֶת מִשְׁמֶרֶת׃ וּצְבָא
וְיִפְקְדֵיהוּ וְנִמְנִים מִנְיָן תֵּרֶשׁ׃ בְּשִׁמְעוֹ
אֵשֶׁר אִישׁ לְפִי׃ זֶה נָתַן יְהוָה

אֶשְׁכּוֹל הַכֹּפֶר׃ יְצִיר מַה יִּתֵּן פְּדִיוֹן נַפְשׁוֹ׃
וַיְהִי בְּצֵאת הַנֵּינָה פְּנֵי שָׁם נָשׂוֹ׃ קָדוֹשׁ כְּחֻפַּת
לְחַצְדִיק עַם זֶה׃ כְּמִין כְּמִבְצַע אֵשׁ הֶרְאָהוּ
בַּמַּחֲזֶה לְמַדּוֹ זֶה יִתְּנוּ וְלֹא יְהַמְּתֵנוּ׃ וְלַכֹּל
יִתְּנוּ אֶת אֲשֶׁר נָתְנוּ׃ יָהּ לֹא כְּצָאנְיךָ שַׁגִּיא
כְּחַ׃ כַּאֲשֶׁר נְקִיקֵךְ חָטָא נִבְזְרֵי כְּחַ׃ מן רַחֵם
כְּרַחֲמַת נְשׁוּאֵיךְ בְּכֶסֶף כְּפוּרִים׃ כֵּן שָׁעָה
שְׁפַחֵינוּ בְּשָׁלוֹם פָּרִים׃

אֵל נָא לְעוֹלָם תַּעֲיֵר׃ וּלְעוֹלָם תְּקַדֵּשׁ
וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים תְּכַלֵּךְ וְתַחְנַשֵּׂא׃ כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ
מֶלֶךְ נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ׃ כִּי אַתָּה הוּא מֹלֵךְ
מַלְכֵי הַמְּלָכִים׃ מַלְכוּתוֹ נָצַח׃ נוֹרְאוֹתָיו
שָׁיחוּ׃ סִפְרוּ עוֹז׃ פְּאֵרוּהוּ צְבָאָיו׃
קְדֻשָּׁתוֹ רוֹמְמוּהוּ׃ רוֹן שִׁיר יָשָׁבַח׃ תִּקְעָה
תְּהִלּוֹת תְּפָאַרְתּוֹ׃

חו״ק **עַד אֶשְׁא רֹאשׁ׃ כְּמוֹ**
מֵרֹאשׁ׃ לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ׃
חו״ק **עַד כְּמֹאנֵי צֶדֶק׃ יַכְרִיעֵנִי**
לְצֶדֶק׃ נוֹרָא וְקָדוֹשׁ׃

אֵלֶּה אוֹמְרָה אֵת אֲשֶׁר נָעֲשָׂה׃ בְּהִיוֹתִי
בְּמֵטֶה יְשֻׁקַּם בְּנֵמוֹן וְנִשָּׂא׃ נוֹעַלְתִּי בְּעֵבֶר
וּשְׁקָלַי אֵיךְ אֶשָּׂא׃ דַּי שִׁקְלִי עַד לֹא
שָׁקַלְתִּי׃ חָנֵם לְמֶם עוֹבֵד הַיּוֹם שְׁקַלְתִּי׃
וּבְחֻמְאָה עִוֵּל שֶׁקֶל לְרֶשַׁע נִשְׁקַלְתִּי׃
זוּזִי לְלֹא תַּתִּי לְשָׁכְנִי בְּנִילָה׃ חֲבִיתִי
לְתַשְׁלוּם דְּרָכְמוֹן לְעוֹלֵי נוֹלָה׃ מְבָשָׂם
גַּם הֵם וּמְעֹרָתִי מְגִלָּה׃ יוֹשֵׁר שָׁלֹשׁ
קָפוֹת מְשֻׁלָּשׁוֹת מְאֹם׃ כְּנוּסוֹת לְמַקַּח
שֵׁי מְרִיאִים יְשָׁיִם׃ לְקֶדֶת וְאַיִן עוֹד בְּצִעְיָי
נוֹשְׂאִים׃ מִדַּת שׁוּפְרוֹת תְּקֻלִּין חֲרִתִּין
וְשִׁתִּיקִין׃ נְדָבוֹת אֲשֶׁר בָּם הָיוּ שִׁיעוּרָן׃
מְרוּ כַּסָּה מֵנִי וְהַדְּבָרִים עֵיתִיקִין׃ יוֹצֵם
חֲמוֹן חוֹנֵן שׁוֹמֵף הַנֶּהֱדָר׃ פְּזֵר וּנוֹתֵרְתִּי
פְּתוֹרֵן בְּרֹאשׁ חֲתַר׃ קֶדֶת מְלוֹנִי שִׁעֲבַד
אֶלֶף רַב׃ מן זְהַר עֲרֹב לְקוֹרֵם עֲדָיִם׃ רֹאשׁ
נְשׂוֹאֵךְ בְּמִנְיָן בּוֹ קְהָרִים׃ שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה
עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ תְּרִים׃ מן עַד אֶשָּׂא רֹאשׁ
כְּמוֹ מֵרֹאשׁ׃ לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ׃

וּבְכֵן וּלְךָ תַּעֲלֶה קֶרֶשׁוֹנָה כִּי
אַתָּה קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ׃

אַז רָאִית וְסָפַרְתָּ׃ וְהִכַּנְתָּ וְהִקַּרְתָּ וְשָׁרַרְתָּ
וְכָלַלְתָּ וְשָׁקַלְתָּ׃ וְאָמַדְתָּ וְצָבַרְתָּ׃ וְסָפַרְתָּ
וְחָשַׁבְתָּ וְסָכַמְתָּ׃ וּמָנִיתָ וְסָפַרְתָּ׃ וְמָנִיתָ
וְהָרַצְתָּ וְגוֹרַלְתָּ׃ וְשָׁפַחְתָּ וְשָׁעַרְתָּ וְהִבַּטְתָּ
וְהִבַּנְתָּ וְהִשְׁבַּלְתָּ וְשָׁרַרְתָּ וְסָקַרְתָּ׃ וְכִרְכַּרְתָּ
וְחָרַמְתָּ וְחָקַקְתָּ וְצִינַתְ וְחָרַטְתָּ׃ וְלִמַּדְתָּ
וְהוֹדַעְתָּ׃ וְחִוִּיתָ וְהוֹדֵיתָ וְגוֹרַרְתָּ׃ וְנִיצַּיתָ
וְקָרָאתָ וְעָנִיתָ׃ וְדִבַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ׃ כָּל מְנָיָן
וּמִסְפָּר וְחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּרָיו׃ כָּל מִשְׁקָל וְמֶכֶס
וְכִיס וּגוּזְרָיו׃ כָּל כֶּיֶל לַח וְיָבֵשׁ וּמִשׁוּרָיו׃
כָּל קַן וְקַנְקַב מֶדֶד וְשִׁעוּרָיו׃ תֵּיאַר לְדַקְדֵּק
חֶשְׁבּוֹן לְכָל דָּבָר׃ לְבַל יִגְלֹם חֶשְׁבּוֹן וְיִשָּׁפַח
וְיֵעָבֵר׃ מַתְחִיל בְּמִדָּה מֵחֻמֶּשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה׃ עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בָּאֲצַבַּע הַקְּטַנָּה׃
דֶּרֶךְ יוֹם הוּא בְּעֶשֶׂר פַּרְסָה׃ וְאַרְבָּעִים כֵּיל
הִיא כָּל פַּרְסָה׃ וּמֵאָה מִקְלוֹת שִׁבְעָה וְעֶחָצָה
רִיס׃ וּבִשְׁלֹשִׁים קָנִים הוּא מֶקֶב הָרִיס׃
וְשִׁשִּׁיעִר הַמְּנָה שֵׁשׁ אַמּוֹת וָוֵדֶת׃ וְכָל אַמָּה
כּוֹדֶדֶת שְׁלִישׁ בְּזֶרֶת׃ וְחֻזֶּרֶת סִיתֶרֶת עַד
שְׁנֵים בַּסִּיס׃ וְאַרְבַּע אֲצַבְּעוֹת הוּא הַטֶּפַח
וְהַסִּיס׃ וּכְמוֹ נָתַנּוּ תּוֹדָה לְיִרְדֵּת הָאָרֶץ׃
כֵּן נָתַן כָּל לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ׃ כַּתְּחִיל מִמַּאָה
וְשִׁשִּׁים שֵׁשׁ אַמָּה׃ עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה
בְּשִׁשִּׁית אֲצַבַּע קְטַנָּה׃ זֶה הַיָּם הַגָּדוֹל
בְּשָׁלִישׁ יוֹשֵׁב׃ בְּמֵאָה וְשִׁשִּׁים עֶשֶׂר וְעוֹד
מֵרְחַשׁ׃ וְעַמְקוֹ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לְמֵרְחַשׁ
סוֹף׃ וְסוֹף כְּשִׁבְעִים וְשִׁבְעָה לְעֻגֹל גִּיחוֹן׃
וְגִיחוֹן מַכְפִּיל שִׁשִּׁים כְּמִדַּת פְּרָת׃ וְתִפְרָת
תַּקִּיפָה בְּנֶגֶד שְׁנֵי הַנְּהָרוֹת׃ וּשְׁנֵי הַנְּהָרוֹת
מַיְדִּימִים בְּאֹרֶךְ תֵּירָגֵן׃ וְהַיַּרְדֵּן מְרַנֵּיב
נְשִׁיאָה גַּם מַקְבִּיל מַמָּה

וְחַמִּשִּׁים מִקְוָאוֹת · וּמִדַּת חֻפְקָהּ כְּשִׁבְעִי
חֻפְּרִים בְּיָבֵשׁ · וְשִׁעוּר כָּל חוֹטֵר כְּשִׁבְעִי
לְחָכִים · וְכָל לֶחֶךְ יָכִיל חֲמִשָּׁה אֵיפוֹת ·
וְכָל אֵיפָה עֲשָׂרָה עֶמָרִים · וְכָל עֹמֶר
עֶשֶׂר רְבָעִים · וְכָלָה · וְהַכְּלָה אֶחָד מֵמֵאָה
וְעֹז בְּמֵאָה · וּמֵאַת יֶבֶשׁ חֲמָרָה שְׁלִישׁ בַּלַּח ·
וּמֵאַת הַלַּח אֶחָד מִשְּׁלִשָּׁה בַּבַּת · וְכָל בַּת
מְתֻקָּן שִׁשָּׁה בְּהִין · וְהַהִין כְּלוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר
לוֹג · וְעֹזר הַלּוֹג מְחֻלָּק לְאַרְבַּעַת רְבָעִים ·
וְרֶבַע כּוֹכָן לְרֶבַע כּוֹס יְשׁוּעוֹת · וְהַכּוֹס
סוֹבֵב אַרְבָּעִים עַל אַרְבָּעִים · וְעַל גּוֹבַהּ חֲמֵר
שְׁתוּת מֵאַרְבָּעִים : וְכֻמּוֹ נָתַן כָּיֵל לְתוֹלְדוֹת
הָאָרֶץ · בֵּן נָתַן קֶן לִימֵי הָאָרֶץ · מַתְחִיל
לִמְנוֹת מִשֶּׁשֶׁת אַלְפֵי עֶרֶץ · עַד שֶׁהוּא
מְכַלֶּה בְּרִבּוּי אָרֶץ · כִּי כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ שִׁשֶּׁת
אֲלָפִים · עֲשִׂים חֲמִשָּׁה וְשִׁתֵּי יְדֵים
מֻחְזוֹרוֹת · וּמִנְיַן הַמֵּחְזוֹר בְּעֶשְׂרִים וְשָׁנִים
יוֹבְלוֹת · וְשָׁנָה תְּיוֹבֵל שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים ·
וְשַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעִנָה תְּקוּפוֹת ·
וִימוֹת הַחַמָּה תְּשָׁעִים וְאֶחָד יוֹם וְשָׁלִישׁ ·
וְעוֹנוֹת הַיּוֹם חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְשֵׁשׁ ·
וְרֶגַע הָעוֹנָה בְּעוֹנוֹת כָּל הַיּוֹם · וְהַמְרַקְּדִק
מְחֻלָּק לְרֶגַע לְכַשָּׁה רְגָעִים : וְכֻמּוֹ נָתַן
חֶשְׁבּוֹן עַל כֹּל · בֵּן נָתַן מִשְׁקָל וְשֶׁלֶם לַכֹּל ·
מֵהַתְחִיל מִטִּבּוּר עַד פְּרוּשָׁה הַקְּטַנָּה · מִכָּאן
הַגָּדוֹל כָּגָדוֹל שְׁנֵי פָּנִים (ניסא הגר"ח מכאן
הַגָּדוֹל כָּגָדוֹל שִׁשִּׁים פָּנִים וְהַקְּטַנָּה מֵהַתְחַשֵּׁב
בְּעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ סֶלַע · וְהַסֶּלַע וכו' כי בקע
ופלג סלע תחנ) וְהַמָּנֶה עוֹלֶה עַד שִׁשִּׁים
שֶׁקֶל · וְהַשֶּׁקֶל מֵהִתְחַשֵּׁב בְּעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ
סֶלַע · וְהַסֶּלַע חֲצִי בֶּקַע יְרֵבִּיעַ וּ · וְכָזוּז
מִתְחַלֵּק לְשֶׁלֶשׁ · וְחוֹמֶשׁ מָעָה · נִמְצָא חֲמֵשׁ
חֲמֵשׁ מֵאוֹת כְּסָף · וְהַמָּעָה שְׁנֵי פוּנְדְיוֹנוֹת ·
בְּאַפֵּר דָּת · וְהָאֵפֵר עוֹלֶה עֵר שְׁמוֹנָה
פְּרוּטוֹת · נִמְצָא חֲמֵשׁ מֵאוֹת
פְּרוּטוֹת · וְכָל מֵהֶם מְחֻלָּק לִשְׁתַּיִם · וּבְכָל

טִיט וְרֶפֶשׁ . חֹזֶן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ
אָדוֹן נִשְׂא · וְשֶׁקֶל אִשָּׁה בְּבֵית
נְכוֹן וְנִשָּׂא · וּבְצִדָּק הֻגָּה עֶרֶךְ כִּי
תִּשָּׂא · נוֹגְנֵנוּ בְּמִנְגִּן אֵל רָם וְנִשָּׂא :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם :

(תהב נסור) עד (בחיות מתים) :

הַכּוֹפֵר · דְּעוּ דְרִשׁוּ מֵעַל סֵפֶר ·
כְּמוֹ הוּא חֲרוּת בְּאִמְרֵי שֵׁפֶר ·
תַּתְשִׁירוּ בוֹ פְּנֵי נַדְמָה לָעוֹפֵר ·
וְיִזְכּוֹר לָכֶם זְכוּת נָם אוֹכֵי עָפָר ·
וְאֶפֶר · וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם נֶגַף וָחֶפֶר ·
בְּתִתְּכֶם כֹּפֶר · זֶה לְשֵׁם כּוֹפֵר :
חֹזֶן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא ·
וְשֶׁקֶל אִשָּׁה בְּבֵית נְכוֹן וְנִשָּׂא ·
וּבְצִדָּק הֻגָּה עֶרֶךְ כִּי תִּשָּׂא ·
הַחֲיֵינוּ בְּגִשְׁמֵי אֵל רָם וְנִשָּׂא ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

(נשריך · נדור ונזור) עד (וקדוש תמסו) :

הוֹדִי · זְכוֹר לִי שִׁקְלֵי עֶפְרוֹן ·
אֲשֶׁר שָׁקַל אַב בְּבִכְפֶל חֶבְרוֹן ·
חֻקַּר שִׁקְלֵי יְבוּסִי מִשְׁבִּיתִי חֲרוֹן ·
זְכָרָה לִי עֵד דּוֹר אַחֲרוֹן · טַעַם
חִנּוּן אֲשֶׁר אֶקְרָא בְּגָרוֹן · שֶׁעֵה
מֵנִי אֵל שׁוּבִי לִבְצָרוֹן : חֹזֶן אוֹר
פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא · וְשֶׁקֶל
אִשָּׁה בְּבֵית נְכוֹן וְנִשָּׂא · וּבְצִדָּק
הֻגָּה עֶרֶךְ כִּי תִּשָּׂא · וְנִקְדּוֹשְׁךָ
קָדוֹשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא : בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ :

לי

מוסף לפרשת שקלים

פט"ן תיא התפ"ס עד (מלך עוזר ומושיע ומגן)

אֶשְׁכּוֹל · אִוִּוי הָאֲוֹת כָּל נֶפֶשׁ ·
בְּצִלּוֹ חָמַדְתִּי שָׁבַת מָצָא נֹפֶשׁ ·
בִּקַּשְׁתִּיו · וְלֹא מְצָאתִיו וּפָצַעְתִּי
בְּטַפְּשִׁי · חֲמֹק רְעֵבִי מִלְּהַדְרִיר
לִי חֹפֶשׁ · גּוֹלְתִי שִׁקְלִי מֵהֵת
כְּסֹף נַפְשִׁי · וְטַבַּעְתִּי בְּמֵי גוֹל
אֲצֻרוֹת : וְיֵא חִקְרָה חִכְּוֹן מְפֻקָּד תַּחְתּוֹנִים ·
וְהֵיא נָתְנָה מִסְפָּר גְּדִידֵי עֶלְיוֹנִים · וְהֵיא
שֶׁעֲרָה קוֹבַת אַלְפֵי שְׁנָאנִים · אֲשֶׁר זֶה מִזֶּה
בְּקוֹמָתָם מִשְׁתַּנִּים · יֵשׁ כְּמִדַּת הַיָּם הַגָּדוֹל
קוֹמָתָם · וְיֵשׁ כַּחֲלָלוֹ שֶׁל עוֹלָם הַמָּמְתָּם ·
יֵשׁ בְּמִלֹּא כָּל הָעוֹלָם תְּקוּמָתָם · יֵשׁ לְשִׁבְתֵּי
מִיסוֹת קְטַנִּים עוֹלָם · וְיֵשׁ לְטִיסָה אַחַת
עִפִּים עוֹלָם · וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּמַחֲנֵהוּ נֶעֱלָם ·
וּבְמִדְיָנָתוֹ צָנַח וְחָשׁ וְדוּמָם וְנֶאֱלָם · עַד יִתֵּן
רְשׁוּת מֶלֶךְ הָעוֹלָם · וְחָשִׁים עַד יַמְלִיכוּהוּ עַם
עוֹלָם · וְאָז יִפָּצְחוּ לְפָאֵר אֱלֹהֵי עוֹלָם ·
וּמְשֻׁבָּחִים מְפֹאָרִים עוֹד לֹא שׁוֹנִים · כִּי בְנֵהֶד
דִּינוֹר שְׁחִים וְנִתָּנִים · וְעוֹד מֻגָּז נֶחְצָבִים
וּמְתֻחָדְשִׁים כָּרִאשׁוֹנִים · שֶׁבַח וְהַלֵּל רֹן
לָאֵל מְשֻׁבָּחִים · וְכִפֵּי קֶשֶׁת עִם פְּנֵהּ רְנָנִים ·
זֶמֶר יְשָׁר וְעוֹז וְנֵזֶן מְרֻנָּנִים · וְשָׂרָפִים
הַמְּעֻפִּים עַל כָּל שְׁנָאנִים · שֵׁשׁ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם
בְּנֵיהֶם תְּנוּכִים · מְמֻעָל לְיוֹשֵׁב עֲרֻבוֹת לָכֶם
נִתְּנוּם · וְלִיוֹשֵׁב עַל כִּפֵּא בְּחִילָה מְנֻגָּנִים ·
מְצוּא חֵן בְּנֻגְּנִם הֵם מְחֻנָּנִים · וְקוֹדֶם
לְכָל צְבָא מַעַל עוֹנִים · וְשָׁלוֹשׁ קְדֻשָּׁה לָהֶם
וְנִשָּׂא נוֹתְנִים · כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים הַמּוֹנִים
הַמּוֹנִים · לְנַעֲרָץ בְּסוֹד אַלְפֵי רְבָבוֹת
עֶלְיוֹנִים · וְנִקְדָּשׁ בְּאַלְפֵי רְבָבוֹת
תַּחְתּוֹנִים : (מכוב וט)

(סלוס קטנה ופ') עד (מקובלי שמן) (ובשר"ח תוספ
ילוחם עד קטנה) :

לְי׳ יִשָּׂא עַל אֲבִרַת נָשֶׁר ׀
גּ גִּיד מֵלִיץ עָלַי שִׂיחַ וּוֹשֶׁר ׀
בּוֹקֵר מִשְׁלוֹ אֶתֶן לוֹ תֶּשֶׁר ׀ כִּי
מִכְפָּנָיו הוֹן וְכָבוֹד וָעוֹשֶׁר ׀
לְהַצְרִיק אֲנוֹשׁ לְהַכְצִיא לוֹ
כּוֹשֶׁר ׀ שֵׁת לוֹ פְּדִיוֹן לְמִצְוֹא
אוֹשֶׁר ׀ חֹזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן
נְשָׂא ׀ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן
וְנִשָּׂא ׀ וּבְצֶדֶק הָגֵה עֶרֶךְ כִּי
תִשָּׂא ׀ עַנְּגֵנוּ בְנוֹשָׂא אַל רָם
וְנִשָּׂא : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת (לשר"ח וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי
חֳדָשִׁים) : (לוֹ עד לנוֹן בריחמים)

בְּכַרְמִי כְּנוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׁדֵי ׀
אַרְבַּע כְּאוֹת וְעֶשֶׂר הֲלִינוֹתִי ׀
שַׁדַּי ׀ נְתַ בְּשָׂכְנֵם וְנָם יֵשׁ דַּי ׀
וּבְכֵם וְהַדּוֹם לֹא נָם שַׁדַּי ׀ סַע
וְעַף בְּבֶצַע שִׁקְמֵנוּ חִשְׁדֵי ׀ וְנִשָּׂאוּ
אֶת רַדְיֵדִי כְּעֵלִי שַׁדַּי : חֹזן אוֹר
פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נְשָׂא ׀ וְשֶׁקֶל
אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא ׀ וּבְצֶדֶק
הָגֵה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא ׀ רְצֵה כְּשֵׁי
אַל רָם וְנִשָּׂא : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן :

בּוֹדֵם עַד וּמְזַמְּנוֹ כּוֹס :

עַיִן ׀ עוֹצֶם הַמּוֹן מִסְפָּר שָׁנֵי
עֲפָרִים ׀ מִי מָנָה וּפְקֹד בְּחֶלֶשׁ
וּפוּרִים ׀ פְּקֻדָּם פּוֹקֵד בְּחֲמוּשׁ
סָפָרִים ׀ וְגַם עוֹד חֲמֵשׁ בְּכֹל
הַסְּפָרִים ׀ צְוֹחוֹת נִיב שְׁפָתֵינוּ
יְשֻׁלַּם פָּרִים ׀ כִּי אֶפֶס כֶּסֶף שִׁקְלֵי
כְּפוּרִים: חֹזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן
נְשָׂא ׀ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן
וְנִשָּׂא ׀ וּבְצֶדֶק הָגֵה עֶרֶךְ כִּי
תִשָּׂא ׀ וְתֵיטִיב לָנוּ בְּטוּבְךָ אֵל
רָם וְנִשָּׂא : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב
שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת :

(לשלוש וכו') (כיס טוב) עד (בכל עת וכל
שעה כשלשון)

גְּדִי ׀ קְשׁוּר יְרֵים בְּרָכוֹת לְשֵׂא ׀
בְּאַהֲב עוֹר גְּדְיוֹ שְׁכִינָה נִתְעַלְּסָה ׀
רְעֵה גְּדִיוֹתָיו עַל אֶבֶן מַעֲמָסָה ׀
צֹאנוֹ עַל שָׁכֶם וְחוֹצֵן נַעֲמָסָה ׀
שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעֻנֶּיהָ בְּאַף מַעֲשָׂה ׀
תִּלְבּוֹשֶׁת הוֹד עֲדֵי עֲדָיִים
טְכוּסָה : חֹזן אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ
אֲדוֹן נְשָׂא ׀ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית
נָכוֹן וְנִשָּׂא ׀ וּבְצֶדֶק הָגֵה עֶרֶךְ כִּי
תִשָּׂא ׀ בָּרְכֵנוּ בְּשָׁלוֹם אֵל
רָם וְנִשָּׂא : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ
אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם :

(קדיש שלם) (לה מלכיהו) (שלום)

פסוקין סיון עד סד וכולה לחת כסל וחס"ע פסוקין סלח:

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים אוֹרוֹת
כִּיאֵפֶל אָמַר וַיְהִי :

זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ׀ וַיְהִי לָבֶן וְלִמְשָׁפָה ׀
וְגִזְעוֹ יֶעְקֹר בְּעֵיטָה ׀ בִּיטָה אֵל וְחָמְאוֹ אַל
תִּשָּׂא ׀ כִּי קָהָלְךָ עָפָה ׀ בְּכָל צָרָה וְדְרֵיסָה ׀
גַּם בָּךְ לֹא חָסָה ׀ וּבְעוּזּוֹת הַדָּלִיל עֲמוּסָה ׀
דְּרוֹךְ אֱגֶן מַעֲמָסָה : אַתָּה וּוֹכֵר נִשְׁכָּחִים ׀
זְכוֹר אוֹם לְךָ מְשֻׁבָּחִים ׀ וְקָרְשָׁה לְךָ
כַּיְּצִיחִים ׀ קָדוֹשׁ : זְכוֹר דָּבָר עָתָק בְּכָל
עֵרֶךְ ׀ עַל חַמֵּיכֵי יֶרֶךְ ׀ לְדִרְעֵי מִפְרָךְ ׀
הַקְּדִים וְיָצָא בְּדַרְכָּךְ ׀ לְוֵנֵב כָּל בֶּרֶךְ ׀ לְרֹוּשׁ
בְּנֵאוֹת וְלַהֲרָךְ ׀ וּכְבוֹדְךָ צֵין בַּיִתֶךָ ׀ בְּכָל
רוֹחַב וְאָרֶךְ ׀ וְעָמְדָ בְּמוּכָךְ לְהַאֲרֵךְ : זְכוֹר
זְעוֹרָה שֶׁהִשְׁלִיכְלְטַעֲלָה־יְאֹהוּבֶיךָ אֵין לְחֻלְלָה
עֲשׂוֹתָם כְּמֵעִי מַפָּלָה ׀ חֲזַק לְשִׁיחָם כָּלָה ׀
אוֹתָם לְהַפִּילָה ׀ בְּהַכְנָעָה וּבְהַשְׁפָּלָה ׀ טוֹב
שִׁבְעָה תְּפִלָּה ׀ רַפְּתָה בְּהָלָה ׀ וְאַחֲרִיתוֹ
לְקַלְקָלָה: זָטוֹר יָהִיר רָשָׁע ׀ כִּי לְמֵאד פָּשַׁע ׀
וְהִצִּיק בֶּן כִּשְׁעָשָׁע ׀ בָּבֵד חָמָא וְרָשָׁע ׀
וְאָנִינוּ הַכְבֵּד וַעֲנִינוּ הָשֵׁע ׀ וְלִירְאָתְךָ לֹא
שָׁע ׀ לְמַעַנְךָ צַדִּיק וְנוֹשַׁע ׀ חִישׁ לַנּוֹשָׁעִים
יֵשַׁע ׀ עוֹבֵר עַל פֶּשַׁע : זְכוֹר לְמִוּגוֹ לְטוּלְךָ ׀
וּמְאֹס בְּפָעֳלָךְ ׀ לְבָזִיוֵי קְהָלָךְ ׀ נָא זְכוֹר
יוֹם זְבוּלָךְ ׀ וְיִשָּׁלֵם לוֹ כְּשֶׁלָּךְ ׀ גְּמוֹל רַע
מַחֲלָךְ ׀ סְעָרָתוֹ בְּשַׁצַּף עָלָךְ ׀ וְכָל פֶּה
יְהַלָּלָךְ ׀ עַל פֶּלֶא מַפְעָלָךְ : זְכוֹר עַמְּךָ
נַחֲלָתֶךָ ׀ אֲשֶׁר הֵם בְּאַהֲבָתֶךָ ׀ וּמְקֻוִּים
לִישׁוּעָתֶךָ ׀ פְּנֵה בְּתִהְלָתֶךָ ׀ וְתֻחַם עַל
עֲדָתֶךָ ׀ הוֹגֵי בְּשַׁעֲשֻׁעֶיךָ ׀ צַהֲלֵם
בְּיִרְאָתֶךָ ׀ וְתָפֵשׂ בְּקֶרֶנְךָ ׀ וְשָׂם
תְּצַמְּתֵם שְׁכִינָתֶךָ : זָטוֹר קֶרֶן לְעַד ׀ וַעֲרַת
מִי מָנָה ׀ הַמְאֻזֶּרֶת בְּכָל ׀ פְּנֵה ׀ רוֹמְמָה
בַּחֲנִינָה ׀ כִּי נֶגֶה עֹנָה ׀ וְעֵת לְחָנְנָהּ ׀
שִׁבַּח שֵׁם עֲדִינָה ׀ מִכֹּל צַד וּמִכָּל פְּנֵה ׀
וְהַמְלוּכוֹת לְבִלְתִּי הָשֵׁב נָא : תְּפִלּוֹד עַתָּה
בְּרָדָמִים ׀ וְתוֹעֵךְ מְפֹרוֹמִים ׀ לְהוֹשִׁיעַ
מְשׁוֹטֵי עַמִּים ׀ קָדוֹשׁ : (כל יחודו
חוזן כְּבוֹדוֹ יְתָרוֹמֵם בְּעֵי כָּל הַנְּשָׁמוֹת
וְיָשָׁטְיַע לְמַקְדִּישָׁיו הַמַּקְדִּישִׁים שִׁבְטֵי
בְּנֵעִיטָה ׀ וְיִתְפָּאֵר לְהִתְרוֹמְמָה ׀ בְּטַעֲלָה
וּבְמַפָּאֵר שׁוֹכֵן רוֹמָה : (ומחיות
עוֹשֶׂה אַתָּה כָּלָא רַחֲמִים ׀ בָּרְחֲמֵיךָ שְׁמַח
עֲנוּמִים ׀ נְאֻמֵּם כִּי הֵם יְתוֹמִים ׀ דְּחֵךְ
בְּחִנְּיָן נוֹאֲמִים ׀ הֵם מְבֻדָּלִים מֵעֲמִים ׀
וְאוֹתְךָ בְּהַתְמֵד מְרוֹמְמִים ׀ זְכוֹר שְׁלוּשֶׁת
קְדוֹשִׁים ׀ הֲמוֹן בְּבָנֶיךָ כְּמוֹ רָמִים : טוֹב
זְכוֹר יְדִידֶךָ ׀ יָחֵד שְׁמֵהֶם חַסְדֶּךָ ׀
כִּי הֵם עֲבָדֶיךָ ׀ לְמוּדִים לְעָבְדֶךָ ׀ מְהֵרָה
קוֹמֵם עֲגֻמֵּיךָ ׀ נַהֲלֵם בְּיָחוּז יָדֶךָ ׀
סְמֵכֵם בְּשֵׁם יְחִידֶךָ ׀ עָנֵם בְּכִאוּבָם : פְּדֵה
תְּפִלָּה מַזְכִּירֶיךָ ׀ צוֹעֲקִים בְּכָל לֵב לְשַׁחֲרֶךָ ׀
קִנֵּם עֲלֵימוֹ דְּבָרֶיךָ ׀ רַבְּצֵם בְּבֵית בְּחִירֶךָ ׀
שׁוֹבְבֵם לְחַדְּרֶיךָ ׀ שַׁכְּנֵם בְּעֵיבֶךָ ׀ תְּשַׁתַּבַּח
בַּהֲדָרֶךָ ׀ תְּפָאֵם בְּקִרְעֵית מֶלֶךְ עֲדָרֶךָ :

מעלה : (מוכה פרשה ומפ') :

מחצן מתתיב (בזהר חסר) עד : (ופוסיבא ופנן) :

מִפִּי הַכְּתָבִים וּבְכוֹנִים ׀ וּמִלֶּמֶד דַּעַת
מְבִינִים ׀ אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים ׀ לְהוֹדוֹת
וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְשֻׁנִּים :

אֲזַכִּיר סֵלָה זִכְרוֹן מַעֲשִׂים ׀ בֵּיטִים
הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים ׀ גִּזּוֹן נְתַ סְבִיוֹן
עֲכָסִים ׀ דְּרָאוֹנוֹ לְהַזְכִּיר לָרֹכֵב בָּעֲכָסִים :
הַחוֹחַ תַּעַן מְגֻלְגַּל וְדַרְדַּר ׀ וּמְזוֹר לְזוֹר
גִּלְגַּל וְדַרְדַּר ׀ זֵכֶר עֵין אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדַר ׀
הַמַּאֵת אִמּוֹ בְּלִי לְהַעְדֵּר : טָרַף אַף יַעֲשֵׂת
רַחֵם ׀ יְחוּסָתוֹ כִּסְלוּט בְּהֵרְיוֹן יָחֵם ׀
כְּיוֹשֵׁב לִשְׁלִישׁוֹ חֲמָא נוֹחֵם ׀ לְגֹם לְהַלֵּחֵם
בְּלוּחֵי לְחֵם: מְהַלֵּךְ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה ׀
נָע וָנָד מְכֻמֶּנֶת לְפַרְסָה ׀ סָע יְשַׁעֵר
וְהַכְּמִין פְּרוֹסָה ׀ עַיִן וְנָגַע מְבִישָׁיו לְפַרְסָה :

עוֹל שִׁשִּׁיתֹת בְּטוֹרָה לְעַבֵּד ׀ עֲמִיתוֹת

צוֹן קְדֵשִׁים לְמִכּוֹר · קְלוֹנוֹ הוּחֲרַם בְּעֵט
לְעֻמָּר · רֹאשִׁית גּוֹיִם לַגֶּלַע בְּזוֹכֹר : שַׁדֵּי
עָכָר לְיָרֵחַ חוֹלֵק · שְׁוֹרֵשׁ וְעָנָף בְּהַלְקָלֵק
לְהַחֲלִיק · חֵן תְּמוּר כִּי חָשְׁלָיו הִטְלִיק · תְּבַע
לְהִזָּכֵר · מַעַט עָכְלִיק :

לְאַרְוָנָה יִסְנוּ שָׁבָם שָׁלַשׁ · כִּי הֶעָנָן
כָּלָם פָּלַשׁ : חֵן לֵאת יָמָחָה לֹא יִמְלַט ·
גּוֹגֵן עַם גָּנָן וּמְפָלָט : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן
אַבְרָהָם : חתם גאולה עד נהחיית מתים :

תְּמִימִים בְּעִדָּם בְּקֵן רְפוּדִים · שְׁבוּץ
עֲדֵי עֲרָיִם אִפּוּדִים · רְצוּ שְׁלוּל נְתָנָן
לַפּוּדִים · כְּפָצוּ יְדֵיהֶם רָפוּת בְּרָפִידִים :
צוֹרֵר אַפֵּק כָּל אֲסֻפְסוֹף · פּוֹשֵׁעַ סְכִיבוֹת
מִרְצַם אַכְזוֹף · עֲלוֹת פָּעֲלֵיהֶם מִמְּצוּלוֹת סוּף ·
סָבַר לְהַכְלִים בְּקִנְאָה וְסוּף : נָדַד וַיִּצַּע שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים · מְהַזֵּר בְּעִנְיֵי חֲמִשָּׁה עֲמָמִים · לֵץ
הִכָּה וּפִתְאֹם הָעָמִים · כְּלֹל לְהַחֲחִם נְדִיבֵי
עַמִּים : יְהִי לֵץ וְהָעָמִיד סֶלָה · סְכוּם
בְּחִצֵּי בִיטּוּחַ סֶלָה · חַמּוּנֵי יְרֵכֵי בֶּם לְפַלֵּלָה ·
זֶרַע לְהַרְבִּיעַ וּלְהַתְעִיב סֶגֻלָּה : וַיְשַׁסּוּם
שִׁסְעֵיהֶם יְשִׁישׁוּ הַמְחַבְּא · לַהֵל לָבֹא מֵרֹאשׁ
בַּמַּחֲבֹא · דָּנֵר שַׁעֲרֵי בְּחֶרֶב לְהוּבָה · נָשׂ
בַּשְּׁלִישִׁי בָּעֲלִיל בְּחוּבָה : בְּכוֹשְׁלוֹ שֶׁשְּׁכֵי
בְּאִים מוֹשְׁלִים : בְּפֶרֶק עֶמֶד מִסֹּר נְשׁוּלִים :
חֵן אֲמָרוּ לְכוּ וְנָכִיחָה נִכְשָׁלִים · אֵז מֵאָז
וָגֵב כָּל חֲנֻפֵי שְׁלָלִים :

שׁוֹנְאֶיךָ הֵם יִלְבְּשׁוּ בֹשֶׁת · כְּמוֹ בְצַלְמֵי
שָׁמְרוּ בְיָבֶשֶׁת : חֵן בְּעִמּוּתָךְ עֶשְׂרֵת עֲדָיו ·
חֶלְבּוֹשֶׁת · לְהַגִּישִׁים תְּהִי לְצוֹלֶלֶת תַּחְבּוּשֶׁת :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

אֲצִילֵי מַרְעֵי נֶכֶד שָׂעִיר · גְּוִילוֹת אֵלֶּה
בְּנֵי שָׂעִיר · בְּקֶשֶׁם אֵיזֶה אִשֵּׁי לְחַבֵּעִיר ·
שְׁאוֹנָם חָרְשׁוּ כְּשֹׁדֵה עִיר : גּוּי גְּדוֹל שֶׁלֹּא
הוּזְרַע · רְשִׁיוֹנוֹתָיו לְמָה אִזְכְּרַע · דְּגָלִים
בְּלֹא הוֹן מָכְרַע · חֲרוּשִׁים בְּזִיגָה · וּבְיֵינָן
הָכְנְרָתָ : הַגֶּבֶר לָאֱדוֹמִים נָזָה נִגְאָרוּ · צָרִים

בָּרֹאשׁ · יְחִידִים מִנּוּ גְרוּשׁ · חֵל יֵילֵךְ
וְיִפָּרוּשׁ · וְיָשֵׁב עַל גַּבֵּי חֲרוּשׁ · זָמַן וְהִנְקִבָּהוּ
לְרֹאשׁ · רֹאשֵׁת גּוֹיִם לְזֶרַע לְדָרוּשׁ · הָיוֹת
לְכָל בּוֹגְדִים רֹאשׁ · וְצָפְעוֹנִי תְּלוֹת בְּמִבְטָחַר
בְּרוּשׁ · רָץ וְהִקְרָה בְּדַרְכָּךְ · עֲקֵבֵי סַרְתָּה
הֲרָכָּךְ · וְפָץ לֹא זו הַדַּרְכָּךְ · תְּפֹשׁ בְּמִדְבָּר
בְּיִשִׁימוֹן דַּרְכָּךְ · כְּנָחָשׁ עֲלֵי דַּרְכָּךְ · שְׁלַח יָד
בְּחַמִּוּצֵי יָרֵךְ · וַעַל כָּל רֹאשׁ דַּרְכָּךְ · וְגֵב כָּל
עִבְרֵי דַּרְכָּךְ : יָגֵף וְנָגַף וְחָשׁ · וּמֵחֹר פָּתַן
רָחַשׁ · וְנוֹדַע כִּי הוּחַשׁ · מְשׁוֹרֵשׁ נָחָשׁ :
רָגַשׁ וְלָחַשׁ · וְעֵת לָדַחוֹ נֶחְשׁ · וּבְכִשָּׁפָיו
הוֹכִיחַ · וְהָחֵלָּשׁ נֶחְלַשׁ וְלֹא חָשׁ : בִּכְשָׁפָיו
הֵלִּוּ · וּבְקָסָמָיו חִלְּלוּ · יוֹם הֶעֱמִיד וְזִלְּלוּ ·
שִׁמְשׁ הַדְּמִים וְזוֹלְלוּ : רָגַע וְלֹא הִינַח לוֹ ·
וְלַחֲרָפוֹת נָחְלוּ · עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ הֵיחִילוּ ·
לְהַמְחוֹת הוּא וְכָל חֵילוֹ : קָם וְשָׁן חָרַק ·
וְנָאֲצוֹת שָׁרַק · זְמוֹרָה בְּאַפֵּי הָרַק · וְחָרְבוֹ
הִבְרַק · לַמְּלָה פָּרַק · וּכְלֵפֵי מַעֲלָה זָרַק ·
וְלִישָׁם שָׂבַן תּוּרָק · בְּעִוּוֹת יָרוֹק יָרַק · יְהִי
אִשְׁכּוֹל חַכּוֹפֶר · צִי אֵל מְשׁוֹל עוֹפֶר · וְכִרְיוֹן
מְשֻׁלֵּי אֵפֶר · כְּתוֹב וְאֵת נְכִרְיוֹן בַּסֵּפֶר · רֶשֶׁם
בְּזֶה סֵפֶר · בִּיתְרָה וּבְנְבָיאִים וּבַכְּתוּבִים
לְהַחֲבֵר · לְהַמְחוֹת מִסֵּפֶר · וְלֹא יָכָתֵב עִם
כָּל הַכָּתוּב לְחַיִּים בַּסֵּפֶר : (תל נח וכו')

וּבְכֵן זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק :
(חן וקכו) וּמַה שְׁמוֹ וְזָכְרוֹ · וְנִמְצָה זְכִירוֹ
מִלְּהִזָּכִירוֹ · בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ :
(חן וקכו) וַיָּן אֲשֶׁר לֹא זָכָר · וְנִחְשַׁב
כְּנֵבֶר · מִלְּהִזָּכֵר · בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ :

זְכוֹר אִישׁ אֲשֶׁר הִגְזִיעַ אָב לְלֹא עִתּוֹ ·
בְּרִצּוֹחַ וְגָנוֹב וְנֹאֵף בְּעָתּוֹ · גָּרַע חֲמֵשׁ שִׁנַּיִם
מִמֵּחִיתוֹ : זְכוֹר בְּזוֹה עַל נְטוּשַׁת חֶמֶד ·
נוֹעַל אֶת עֵשׂ לְאָבִיו חָמֶד · דִּימָה לָמֶת
מֵרֶחֶם : הוּ חֶסֶד : זְכוֹר גְּלֵה עֶרְוַת מְצוֹאַת שַׁדַּהוּ ·
דָּם שָׁפַךְ בְּבוֹאוֹ מִן הַשָּׂדֶה · חָפַשׂ לְבּ אָב
שָׁח בַּשֶּׂרֶה : זָכוֹר דָּחוּי בְּאֹזֶן הָעֵרֶלָה ·

הַבּוּזֶה בְּכוֹרָה בְּכוֹס הַתַּרְעֵלָה · וְפָרַק מֵנִי
עוֹל וְנִמְשַׁךְ לִי עֲרֵלָה : זְכוֹר הַפַּכְפֵּךְ דַּרְכּוֹ
אִישׁ וָעֶר · וְהִבְרָה מְאוֹר אָב בְּעֶשֶׂן עֲבוֹדַת
זָר · וְזִמָּם בְּלֵב הָיוֹת לְאָח לְאָבוֹר : זְכוֹר
וְנָתְעַלֵּל לְרַבַּע כְּאִשָּׁה · וְדִין לְבוֹ הִיא
בְּאִשָּׁה · חָתַי גְּבוּרָיו הָיוֹת כְּלֵב אִשָּׁה :
זְכוֹר זָרַע מְרֵעִים נִתְעַב וְנֶאֱלָח · חֶלֶק
לְחַיְשְׁחִית וְלוּטֵר הָאַח · מִמֶּנּוּ נֵאִים פֶּה
לְחַבֵּל אָח : זְכוֹר חָנַט מֶנּוּ עֲמָלֵק · מֵם
בַּיְלֵק לְאַבֵּד חֶלְקִי · יָרוֹעַ כַּיְּרִים לָשׁוֹן כֹּל
לְלוֹקְקִי : זְכוֹר פָּשַׁט מְתַעֲרִימָה · יָרַד וְכִתֵּת
עַפְעִי יַד חֲרִיטָה · כְּמוֹ בֶן חַיִל לְהַחֲרִימָה :
זְכוֹר יוֹשֵׁב נֶגֶב בְּלִי עוֹל כְּעֵרָה · כְּסוּת
וְלִשּׁוֹן שְׁנָה הָיוֹת מֶלֶךְ עֵרָה · לְשִׁבּוֹת שִׁבְעִי
מָרַד וְתָרַר : זְכוֹר כְּסִיל שׁוֹנֵה בְּאִוַּלְתּוֹ ·
לְתַעֲרוּבַת מִדְיָן בְּעֲלוֹתוֹ · מֵחֵר יִרְשֶׁה
וְגִלְגֻּלוֹתוֹ : זְכוֹר לְקַ עֲקַע בְּצָתוֹ מְשׁוֹרֵשׁ ·
כִּלְעֲוֹב לוֹ עֲנָף וְגֶם שׁוֹרֵשׁ · נֶעְנַשׁ קְשִׁי
כִּי הִשְׁאִיר לוֹ שְׁרֵשׁ : זְכוֹר מַעֲשֵׂה אֲנָב
בְּעַדְנוֹת · נָשִׁים כִּשְׁבָלָה חֵרְפוּ לְעֻנּוֹת ·
סוֹרֵם שְׁאֵרוּ לְיִשְׁפּוֹךְ יְעֻנּוֹת : זְכוֹר נְגִיד
לְחַמּוֹלוֹ הַכְּסִים · קָר מִסְּוֹכָה מִבֵּן נְסִיכִים ·
עוֹלֵל הַנּוֹתָר עֶמֶד לְיִשְׁבִים · זְכוֹר סֵבֶב צְקָלַג
וְנֶגֶב · עִמָּלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב · פְּנֵה
מוֹב רוֹאִי מְנַשֵּׁחַ בְּעֶנֶב : זְכוֹר עָרִיץ בְּעַמִּינִים
נַחְבָּא · פֶּרֶץ בְּרֵמֵי עֵין גֶּדִי כְּחוֹבָא · צִוִּיתָ
אִישׁ בְּאָחִיו בְּתֹרֶב לְהוֹדִיעַ : זְכוֹר פְּלִישִׁים
אֲשֶׁר בְּאַף הִסְעִיר · עֲבָרָי בְּלֵילָתָם אֶל הַר
שְׂעִיר · קָנָא לְמָקוֹם עֲרָיוֹת שְׂעִיר : זְכוֹר
צָנַ בְּפֶרֶק לְהַסְעִיר שְׂרִירִי · קָם בְּרֹאשׁ
דְּבָרִים לְטָעוֹ אֶת רוּדִי · דָּרַךְ וּמִסַּךְ בְּיָדָם
פְּרוּדֵי רְפִידִי : זְכוֹר קָפַץ לְשַׁעַר הַשְּׁעָרִים ·
דָּעַשׁ וְשָׁאַג מִי לִי בַּשְּׁעָרִים · שָׁלַם וְיִגְדַּל
עַד לַיְּשִׁמִּים : זְכוֹר רַד אֶל חֲגַף לְהַחֲנִיף
מַמְלֶכֶת · שִׁמְשֵׁי אֲשֶׁר שִׁמְשׁוֹ מֵאֲשֶׁת
וְהוֹלֶכֶת · תַּמָּה הַלְשֹׁן לְרַפּוֹתָה מַמְלָכָה ·

זָכוֹר שֶׁקֹּדֶם אֲלָפִים עֲשָׂרָה, שְׁתֵּילִים מֵאָח
הִתְנַיְתָ לְסִבָּרָה, שְׁעִיר כַּתִּים עֲשָׂרָה לְשַׁרְרָה:
זְכוֹר תִּכְבֹּשׁ לְהַפֵּר חֲמִימָה רְקִיעָה קָצֵב
לַיְלִית חֲמִשִּׁים, תַּכְלִית שִׁבְעִים נִחְלָה
עַל חֲמִשִּׁים:

וְכֵן וֹלְךָ תַּעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי
אַתָּה קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אֱלֹהִים אַל דֶּמִי לָךְ, כְּקוֹל מַיִם רַבִּים
נַשְׂאֶת קוֹלֶךָ, מַשְׁמִיעַ וּמַצְדִּיק בְּקִנְיָן
פְּעָלֶךָ: זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ, אֵשֶׁר
קָרְךָ וַיְחַשֵּׁל לָךְ, וְהָיָה בְּהַנְחֵיל יְיָ אֶלְחָיִךְ
לָךְ, תִּמְחֶה זִכְרוֹ מִכָּל גְּבוּלֶךָ, וְהֵם יָשִׁיבוּ
וְיֹאמְרוּ לָךְ, וּמִשָּׁלָךְ עוֹד נָהֲנוּ לָךְ, אָנָּא
הָקֵם אֶת דְּבַר מְלוּלֶךָ, עַד שֶׁאַתָּה מְצַוֵּנוּ
הִזָּכֵר לָךְ, אֵיכָה זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ,
זְכוֹר יְיָ אֶת יוֹם זְבוּלֶךָ, הַמִּתְגָּאִים וְנֹאמְיִם
מָה נָּוָה לָךְ, הַשּׁוֹלְחִים זְמוֹרוֹת בְּאַף
לְחֻלָּתֶךָ, זְכוֹר כַּפֵּא כְּבוֹד גְּדֻלָּתֶךָ, אֲשֶׁר
מִגְרָן וְנֹאצוּ לְמוּלֶךָ, וְשָׁלְחוּ בָּאֵשׁ הֵיכָלֶךָ,
וַיְשַׁמְּטוּ כָּל בְּלוּלֶךָ, וְשָׁדְדוּ וְנִתְּקוּ יְרִישַׁת
אַהֲלֶךָ, אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא יָבֹאוּ בְקָהָל לָךְ,
אֲרוּרוֹ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי בְּגִלְלֶךָ, וְלֹא
יִזָּכֵר שֵׁם הֲלוּלֶךָ, עָלֶיךָ יַעֲוֹב חֵילֶךָ, יוֹתֵר
מֵאֲשֶׁר עָשׂוּ לָנוּ עָשֵׂי לָךְ, אוֹתָנוּ בְּמִדְבָּר
נִלְחֲמוּ, וְאוֹתָךְ בְּיָשׁוּב נִתְלַחֲמוּ, אוֹתָנוּ
חוּץ לַמַּחֲנֶה חָמוּ, וְאוֹתָךְ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה
נָחֲמוּ, אוֹתָנוּ פִּלֵּיתָ עָנָן וְעַמּוּד, וְאוֹתָךְ
כְּפוּרַת עָנָן גָּמְמוּ, אוֹתָנוּ לְחַשְׁוִילִי
עֵב דִּמּוּ, וְאוֹתָךְ עֲלוֹת עַל בָּמְתֵי
עֵב דִּמְּמוּ, אוֹתָנוּ חוּץ לִמְרִיצַת קְצוּ,
וְאוֹתָךְ לִפְנֵי וּלְפָנִים קָדְמוּ, אוֹתָנוּ
בְּרֹחַק מָקוֹם אִשְּׁמוּ, וְאוֹתָךְ בְּיָרֵב קִלְקְלָךְ
שִׁמְּמוּ, אוֹתָנוּ חוּץ מְיִשָּׁב בָּטְנוּ, וְאוֹתָךְ
בְּמִכְוַן שִׁבְתְּךָ דָּמּוּ, אוֹתָנוּ אֵת בְּרִית
מִילָה הֵרִימוּ, וְאוֹתָךְ עֶשֶׂרֶת אֲבִירֵי בְּרִית
הֵרִימוּ, אוֹתָנוּ בְּהַנְחִיל בְּנֵי הַבְּרִיוֹת

הַלְּשׁוֹנוֹת, עַל עִוֶּר וְעִוֵּר יָשָׂא קִינוֹת,
וְכִשֵּׁל עֹחַר וְנָפַל עָוֹר מִקְּנִנּוֹת: וְיָדַע כָּל
פְּעִיל כִּי לֹא שְׁכֵחָתָךְ, וְיָבִין כָּל יְצִיר כִּי שִׁמְךָ
שָׁבַחְתָּ, וְשִׁמְעֵיהוּ וְשָׁרָיו עָנָו וְבָחָתָ, וַעֲמָלֵק
וְסִפְסָירָיו הוֹכַחְתָּ, וְאַתָּם בְּמִשְׁפַּט נְעָוַיְתֶם,
וַיִּזְכְּרוּ עַם אֲשֶׁר זְכַרְתָּ, כִּי לְמוֹבָה אוֹתָם
בֵּרַכְתָּ, וּבְנִכְרוֹן טוֹב אֶתְּם נִזְכַּרְתָּ:
חֹ וְהַמַּזְקִירִים אֶת יְיָ, יֹאמְרוּ תָּמִיד יִגְדַּל
יְיָ, וְיֹאמְרוּ נְאוֹנֵי יְיָ, בֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֶיךָ
יְיָ, וְהָעוֹמְדִים בְּבֵית יְיָ, וְהַבּוֹטְחִים בְּיָי,
וְהַשְּׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ, יַחֲזִיוּ בְּנָעֳמָם יְיָ, וַיַּגִּידוּ
כִּי אֵין קָדוֹשׁ כַּיָי, כִּי אֵל רַחוּם יְיָ, אֲשֶׁרֵי
כָּל יְרֵא יְיָ, טוֹב לְהוֹדוֹת לַיְיָ, טוֹב לַחֲסוֹת
בַּיְיָ, רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיָי, קוֹל אוֹמְרִים הוֹדוּ
אֶת יְיָ, כִּי הֵם זֶרַע בָּרוּךְ יְיָ, זֶה הַיּוֹם עָשָׂה
יְיָ, כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ, בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ,
שׁוּשׁ אָשִׁישׁ בַּיְיָ: ס"פ וְאִם כָּל הַמּוֹעֲדִים
יִהְיוּ בְּטֵלִים, יְמֵי הַפֻּרִים לֹא נְבָטֵלִים,
וְזִכָּרָם לֹא יָסוּף מִנְּטֵלִים, וְיִזְכְּרוּ לָעַד
גְּאוּלִים, לְשָׁשׁוֹן וּלְשִׂמְחַת גִּילִים, מִפְּעֻלּוֹת
אֱלֹהִים מְגֻלִּים, וְעַוּוּ נִרְאוֹתָיו מְגַדִּילִים,
וְשָׁרִים בְּחוּלִלִים, בְּעֶשְׂרֵת מֵינֵי עָשׂוֹר
מְסֻלְסָלִים, בְּכִנּוֹרוֹת וּבְנֵבָלִים, בַּעֲשֶׂרֶת
מִינֵי הַלֵּל מְהֻלָּלִים, בְּעֶשְׂרֶת מִינֵי שִׂמְחָה
צוֹהֲלִים, וְשַׂרְפֵי הַקֹּדֶשׁ הַמְּעֻלִּים, בְּתַלְמִיד
לָרַב יִהְיוּ לָמוֹ שְׁאֵלִים, מַה פָּעַל אֵל אֵלִים:
כִּי אֵלֶּה יְהִי מְכַפְּנִים, וְאֵלֶּה מִלְּפָנֵיהֶם
מְפַנִּים, וְאֵלֶּה חִצָּה לָמוֹ פּוֹנִים, וְאֵלֶּה
לְפָנֵי וְלִפְנִים, בְּצֵל שַׁדַּי מְחֻלְּנָנִים,
וּבְחַמְשָׁה קוֹלוֹת דְּאָגִינוּם, קוֹל רִנָּה
וִישׁוּעָה מַצְפִּינִים, בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים צְפוּנִים,
הַהוֹגִים בְּיִקְרַת כִּסְּנִינִים, וְקִדְּשׁוּ שָׂרִים
אֲחַר נוֹגְנִים, לְרַגֵּשׁ צַיַּר הֵם מְנֻגָּנִים,
בְּגֵאוּת אֶפְיוֹן מְנֻגָּנִים, בְּעֶלֶם חַיּוֹת נְגִינִים,
וּבְאַבְרֵךְ בְּמִדּוֹת נוֹגְנִים, עַל הַזְּמִירוֹת מְחֻמָּנִים,
לַשְּׁעָרִים שׁוֹלְטִים מְמֻנִּים, עַל הַיּוֹם וְעַל

יוצר לפרשת פרה

מחתילין (שוכן עד) עד (ונורא תהא כולך) ואח"כ מחתילין כאן:

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים,
אוֹרוֹת מֵאֵפֶל אָמַר וַיְהִי:

אוֹם אֲשֶׁר בְּךָ דְּבִיקָה, חָפַצְתָּ וְרָצִיתָ
לְצַדְּקָה, לָהֲנַחִילָהּ מְדֻבָּשׁ מְתֻקָּה, בְּאֵיר
אֲרָכָה וַעֲמוּקָה, בָּהֶם בְּאַהֲב לְהַשְׁקָה,
כְּרֵבִיר לְצִיא־ לְחַבְּקָה, גַּם הִיא בְּמְאֹד
מְחֻזְקָה, בְּתוֹקֶף וּבְתָנְאֵי נֶחְקָקָה, מֵעֵמוֹ
בְּלִי לְמַלְקָה: אַשְׁרֵי מִי זֹאת, בְּרִתְחַזְּקָם
בַּתּוֹרָה זֹאת, בְּפִתְחֵי מְזוּזוֹת, קָדוֹשׁ:
דָּרַשׁ בְּעֵד נוֹטָרָה, וְגַם לְהַבִּיא פָּרָה, בְּעֵדָם
עֲבוּר לְכַפָּרָה, הֲלֹא כְּחַשְׁאוֹ בְּנֵן פָּרָה,
חֻקַּת עֲלֵיהֶם גְּזָרָה, וְהֵנָּם בְּאֵמִירָה סוֹרָרָה,
וְזֶה הַמַּכְבֵּל עֲהִירָה, חֶשְׁקָ מֵהֶם עֲבָרָה,
וְכָל צוּקָה וְצָרָה: וְכֵרֶן פָּרָה אֲדֻמָּה, בְּפִי
יוֹנָה תַּמָּה, לְעֵד בְּלִי לְעֶלְמָה, חֻמַּד דַּת
תְּמִימָה, יַעֲטֶה בָּהּ לְהַתְרוֹמְמָה, לְפָנֵי יוֹצֵר
נְשָׁמָה, מוֹעֲפִיהָ בְּשׁוּב נְעִימָה, בְּלִי הָיוֹת
לְשַׁפָּה, בְּהוֹשִׁיבָךְ הָאָרֶץ הַנִּשְׁמָה:
וְאֵת חֻקַּת תּוֹרָה, עֲרוּכָה בְּכָל
וְשִׁוְיוֹרָה, בְּהִ לְהַקְדִּישׁ לְנוֹרָא קָדוֹשׁ:
וְקָרְבָה וְהָרְבָּה תְּמִימָה, מִכָּל מוּם שְׁלֵמָה,
וְנִטְהֶרֶת וְנִטְמֶרֶת מְסֻיֶּמֶת, נְחֹשֶׁת חֹקֶק

רִשׁוּמָה · לְמַשַּׁח נֶפֶשׁ עִנּוּמָה · לְמַעֲלָה
דִּיקוּף וּרְמוּמָה · לְמַחַר הַמָּא וְאַשָּׁמָה ·
וְלִפְרֹזֶל עָוֹן וְעִוְמָה · עֵד בְּלִי לְהַאֲשִׁימָה ·
מְשׁוּרֶרֶת גּוֹ אֶחָד · לְרָצוֹת שָׁם הַמְיֻחָד ·
אֲשֶׁר בְּכָל פֶּה מְתְיַחֵד · נֶפֶשׁ תּוֹדָה תְּשַׁבֵּחַ ·
מְפֻאָר · וְהַגְיוֹנָם כָּל יִתְפַּחַד · בְּהִתְפַּלְּלָם
כְּיֵב אֶחָד · שׁוֹנְאֵיהֶם יִדְשׁוּ כְאֶחָד · בְּפֶתַח
פֶּה וָאֶחָד · בְּעֶבְרָם לְצוּר שְׁכֶם אֶחָד · עַל
כֵּן נְתַתָּה · לְכֻבּוּדוֹ מַתָּנָה · דִּיקוּק בְּכָל פְּעָלָה · וְהַרְבָּתָה ·
הוּא יַקְרִיב אוֹתָהּ · וְהוּא יוֹצִיא
אוֹתָהּ · צוֹפִים הַכֹּל בְּמִבְטָהּ · וּמְחַנִּים
אֶת בְּרָכָתָהּ · כָּל קְהַל רַעְיָתָהּ · קְדוּשָׁה וְלֹא
פְסוּלָה · בְּלֹא מוּם וְעֵלָה · בְּקַרְנָן כְּלִיל
וְעוֹלָה · בְּחֶפֶץ וְלֹא בְּגִיעֵלָה ·
קְהָלוֹ בָהּ לְהוֹעִילָה · שׁוֹמְרֵיהָ יְצָרְרוּ
מְהֻלָּלָה · מִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה · בְּשׁוֹרָרָם
שִׁיר וְתִהְלָּה · תֵּעָן בְּכָלָם בְּרוּרִים · אֲשֶׁר
שִׁבַּח מוֹכִירִים · וּזְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים ·
קָדוֹשׁ · (כמנ' יחזק' ומ')

לוֹמַן כְּבוֹדוֹ יִתְרוֹמַם · וְיִתְחַדֵּר · וְהוּא
בְּעַרְבוֹת דָּר · עִמּוֹ הוֹד וְהָדָר · וְהַכֹּל
יְגַדְּלוּהוּ בְּתֹקֶף וּבְהָדָר · (ובמוס')

שׁוֹלֵם אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בָךְ · בְּאַחַב וְאָהֳבָךְ ·
גּוֹי אֲשֶׁר אֱהֹבָךְ · דַּבְּקֵהוּ בָךְ · הֲלֹא אַתָּה
תָּרִיב רִיבָךְ · וְתִיחֵד אֶת נָוֶךְ · זְכוֹר בְּנָךְ
וַאֲהוּבָךְ · חְתוּמֵי עַל לִבָּךְ : טַהֲרֵם מִכָּל
טֻמְאוֹתָם · יָהּ כְּפֹר נָא אַשְׁמָתָם · כּוֹשֵׁר
תְּהֵא אֶתְרֵיהֶם · לְעֵדֶר יִתְקַבְּצוּ שְׁבוּתָם ·
מַהֵר עֲקֹת תְּשִׁיעֵם · נָאוֹר כִּי אַתָּה תְקוֹמֵם ·
שִׂמְחֵם בְּשׁוּבָם שִׂמְחָתֵם · שַׁוֵּה תְּפָאֵר אוֹיְבֵם ·
פְּנֵה אוֹתָם לְצִדְקָתֶם · צִמְחֵי צֶמַח לַחֲבִיבֵם ·
קָדוֹשׁ מִכָּל שֵׁן נֶגַע · רָם בְּטוּב זִוְּעָם ·
שִׁמְרֵם וּבְנֵי לְבָבָם · שִׁכְנָם וְכָאוֹר
תַּדְרִיכֵם · תֹּאמַר בְּרָכָה לְחַטִּיבֵי קְרָקַע ·
יָם טוֹף וּכְמֶכֶת בְּכוֹרֵי שׁוֹנְאֵיךָ לְהַבְרִיחָם ·

חן סָהוּרִים וְרוֹק בְּמַכְתֵּן · תָּמִיר דַּם מִקְחָ
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן :

יְמִלֹּךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן
לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ :

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
יִשְׂרָאֵל אֵל נָא :

אֲמַרְתִּי אֶחְכְּמָה וְהִיא רְחוֹקָה · שָׁה
אִישׁ יִשְׂרָאֵל עֲדֵי זֹאת חָקָה · כְּלֹא נִפְלָאת חִיא
וְלֹא רְחוֹקָה · זֹאת פְּלִיאָה הִיא וּמְרֻחָקָה ·
מִלְּפָנַיִךְ מִשְׁפָּט וְחָקָה · וּמֵאֲחֲרַיִךְ תּוֹרָה
וְחִקָּה · בְּהֹרוֹת חֻקָּה · וּבְלוּחַ לֵב מְחֻקָּה ·
בִּדּוֹק תְּלוּלָה וּמִשְׁאוֹל עֲמוּקָה · מִדְּרֵי
אֶרֶץ · בְּיִסְלָדָה חֲמִיקָה : בְּכֵן אֵין לְעָמוֹד
בְּסִדָּה · וְאֵין לְהַגִּיעַ יְסוֹדָה · וְאֵין לַחֲקֹר
חֻקָּה יְיִאֵין לְהַחֲלִישׁ חֻלָּקָה · וְיֵאוֹן לְיַדֵּעַ עֲרֻכָּה ·
וְאֵין לְהָבִין דְּרֻכָּה · אֱלֹהִים חֲבִין דַּרְכָּה :

הַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמְרוֹם וְקָדוֹשׁ :

אֲצִירָה וְיִמְפּוֹשָׁה · עֲצוּרָה וְלֹא מְפֻשָּׁרָה ·
זֹאת חֻקַּת הַפָּרָשָׁה · בְּכָל שָׁנָה מְחֻפָּרָשָׁה :
לְבַעֲלֵי אֲסוּפוֹת · חִיחוֹתֶיהָ חֲשׁוּפוֹת · וְכָל
צְרוּרוֹת כְּסוּפוֹת · דְּקִדּוּקֶיהָ סְפוּפוֹת : עֲרוּכָה
וּשְׁמוּרָה · קְצוּבָה וּגְמוּרָה · דְּרוּשָׁה
וַאֲמוּרָה · בְּקִלָּה וַחֲמוּרָה : וְיָנָהּ לָעֲנִיו ·
בְּפִנְיַנֵי מִעְנִיו · וְהִגֵּיהַּ עֵינָיו · בְּפִנּוּן
מַעְנִיו : דְּבַר כָּהֳכִיַּת שָׁנָם תְּחִלַּת מִשְׁנָתָהּ ·
פָּרָה בַּת שְׁתַּיִם עֻגְלָה בַּת שְׁנָתָהּ : בְּצַר
צִיר תַּהַן בְּקֶשֶׁב שְׁמוּעָתָהּ · נָא מְנִי יִפְרֶה
מוֹרֶה הֲלָכָה לְשִׁעְתָּהּ : יְדִיעוּ בָהּ הֲלִיכוֹת
וְשָׁנִין הֲלָכוֹת · אֵלֶּה הַנֶּעֱרָכוֹת · וְאֵלֶּה
הַמְּהֻלְכוֹת : רְאִיָּתָהּ אֵיךְ לַהֲווֹת · דְּמָמָה
אֵיךְ לְהַוּוֹת · בְּאוּרָהּ מִלְּהַבְהִיל · לְהַיּוֹת
לְמִי וְאֵת : בְּדִבּוּר אֲמִירָה אֶל חֲבֵרִים שְׁנֵה
עִוֵּן פָּנִיו · שֵׁב יַעֲרִיךְ וְאֶת לְבָנִיו וְהָאִיר
עֵינָיו · וְשָׁן לְמֵאִי · וְיַקְרִיחַ לְטַבֵּא פְּלָגוֹת
בְּעֶתְתִּי וְשָׁן · וְאֵן מְהֵרוּ לְטַמֵּא · תְּכֵשׁ

אֲמִירֵי פָרָה · כָּל טָהוֹר מְטַמֵּאָה · וְאֵיךְ הִיא
תַּעֲבִיר רוּחַ הַטְּמֵאָה : לוֹ תַּגִּיד אֶל חֻקָּה
חֻקָּתִי · וּמֵה תְּיַגֵּעַ לְיַדֵּעַ · עָמוּקָה מִשְּׁאוֹל
מַה תֵּדַע · בָּא אַפֵּר פָּרָה · לְהַלְבִּין טְמֵאָה
בֶּן פָּרָה · הָיוֹת כְּפָרָה · לְטַהֲרָה כְּפָרָה :
מִן רָמַז בְּוַיִּקְרָא אֱלֹהֵךְ פָּרָה · הָיוֹת פָּרָתִי
מְתֻמֶּדֶת · שֶׁכָּל הַפָּרוֹת כָּלוֹת וְשָׁלֵךְ לְעֵד
עוֹמֶדֶת · (לא נא וט')

לְטַהֵר טְמֵאִים · לְטַמֵּא
טְהוֹרִים · בְּאוֹמֶר קָדוֹשׁ :

אֲבֻרָה סְגֻלָּה וִצְרוּפָה · בְּדוּלָה כְּרֻיָּה
מְעֻרְיֻפָּה · גְּדֵלָה כְּרַעְיָן לְתְרוּפָה : דְּרוּשָׁה
בְּזִקּוּק שִׁבְעָה מְשֻׁבָּעָה · הָיוֹת מְבֻלּוֹת
וְכִבּוּסִים שִׁבְעָה · וּפְרוֹת וְכֹתָנִים פְּרוּרִים
וּמְאִים שִׁבְעָה · זְקֵנִי נְזִית תְּמִימִים
מְמוּם · חֲבוּאֵיהָ יַבְקִירוּ לְבַל הָיוֹת בָּהּ מוּם ·
טְהוֹרָה תִּהְיֶה לְאַדְמוֹת כְּמוֹטָם · יְעֻשָּׂה
מֵהֵן כֹּהֵן כְּבֵשׂ פָּרָה · כַּפָּה מוּל אֶסֶם
בְּהוֹד תִּפְאָרָה · לְחוּצֶיהָ בָהּ תְּמִימָה חֻמָּה
תָּמָה כְּעֵירָה : מְעֻדָּיו אֹתוֹ וְצָאוּ לְחַד
הַמִּשְׁחָה · נָחֵן מְכוֹל שְׁעוֹת עָבוֹר כּוֹרָה
שׁוּחָה · סְדֵר כְּעֲרֻכָּת וְלֹא שָׁהָה : עָמַד
מְקֻדָּם וּפָנָיו לְמַעֲרָב · פָּרָה שָׁחַט יָדֵם לֹא
עֵרֶב · צֶת בָּהּ חֲיוֹת וּמוֹקְדָהּ חָרֵב · קֹם
בּוֹל שַׁעַר אִיהַן יָדֵם שֶׁבַע יָהּ · רֵעֵנוּ אֵרַז
וְאוֹב וְשָׁנִי יְהוָה · שִׁמְעוּ לְכָל עֵץ אֵרֶז זֶה
וְאוֹב זֶה : תְּרַגְּלָה וְחִלְּקָה לְשָׁלֹשָׁה חֲלָקִים ·
כָּל מִשְׁמֶרֶת מַנָּה מְחֻלָּקִים · תְּכוּנָה
לְמִשְׁמֶרֶת עַד בְּקוּקִים · יָקִים : (נשמה וט')

וּבְכֵן וְלֵךְ תַּעֲלֶה קְדוֹשָׁה כִּי אַתָּה
קְרוֹבִי יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ :

אֵין לִשְׁוֹחֵחַ שׁוֹבֵב · אֵיךְ אֵין לְהַגִּיד
חֶבֶר דְּתוֹרָתֵךְ · אֵין לְהַרְחִיק מִפַּעֲלוֹתֶיךָ ·
אֵין לְפַעֲנֵחַ שִׁכֵּחַ · אֵיךְ אֵין לְעָמוֹד
עַל מַכְאוֹבוֹתֶיךָ · אֵין לְהַקְדִּיר סוֹד חִידוֹתֶיךָ ·

פתרון מחתין (בנוסח לחתן) עד (ימים ע"ג ואין)
ותמ"ב מחתילין לחן :

נִיסּוּד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים · וּמְלֻמָּד דַּעַת
מְבִינִים · אֲפִתָּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים · לְהוֹדוֹת
וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים :

אֲצִילָה אֹיֶבֶן בְּצֵרוּף זְקוּקָה · בְּנִבְכֵיהָ
זֹאת בְּלֹא פְקוּקָה · גְּלוּמָה עֲלוּמָה וְנִקְרָקָה ·
דְּבוּרָה עַל אוֹפָן חֲקוּקָה · הַמְסֻקָּלָה
וְהַמְעֻקָּרָה · וְרָשׁוּגָה דְּשׁוּנָה לְמִשְׁמֶרֶת חֲקוּקָה ·
זֵר שִׁבְעָתַיִם כְּזִקּוּקָה · חוֹק מְדֹרֹר מְפֻתֶּחָה
מְחֻקָּקָה · טְבוּעָה בְּלֹא רְחוֹקָה · וְהִיא
רְחוּקָה · יְרוּמָה אֲמִירָה וּדְחוּקָה : כֹּתֶבֶת
חֲמִשָּׁה בָּהּ מְחוּקָה · לְמֻדֶּרֶת חֲשׁוּקָה ·
נֶחְקָקָה זֹאת חֻקַּת

מְקֻלְקֶלֶת בְּמַעֲקִיהָ יְדֵלָה : מִן לֶעֶת
יִגְלֶה · גְּנוּזָיו יַעֲלֶה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן
אַבְרָהָם : (תפס גמור עד להמתים מפסיק

מְמֻרָּה חֻקַּת נֵר · מְנֻבְּנֶת אִמְרָה נְגוֹר ·
נֶאֱמָן לְאוֹגָה נִתְאַזֵּר · נָצַח עֲדֵי בֵן בְּנוֹרָה
נָזִיר · סְלוּל צְפִוּנֶיהָ חֵלֶץ אָזוֹר · סָכָר בְּאֵבְיָה
וְנֶחְשָׁב לְמוֹ עֵר · עֲרֹךְ בָּהּ חוֹק לְעָם מְפֻזָּר ·
עָבוּר כִּילְפָּתֵל עֻקַּשׁ בְּמִין חָרֵי · פָּאֵר בְּקִוּרֶיהָ
בְּאֹנֶד מְשֻׁזָּר · פְּעֻלָּתָהּ בְּסֵגֶן בְּעֻדֵּי מְשֻׁעָר ·
מִן צְפוּנָה לְמַהֲרַת עַם אֵל עָזָר · צִיָּה צוּר
לְצִיר · צוּר צְרוּרָה לְאֶלְעָזָר :

עוֹלָם וּמְלוֹא שָׁלָךְ · חֻפַּצְתָּ לְהַצְדִּיק
קְהָלָךְ : מִן עַל כֵּן אוֹחִיל לָךְ · לְהַנְשִׁים
תַּחַי אֲשׁוּמֵי פְּעָלָךְ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

קְפָאוֹן חוֹק אֶלֶפֶת חֵיכָךְ · לוּטַת בְּאוֹר
יָקָר · חֲשׁוּף לָעַם מֵיכָךְ · לְעָמוֹד עַל עֹקֶר :
רְעֵבִים לְפַעֲנֵחַ דְּתֵיהָ · פְּעֻנַּח מְדוּתֵיהָ ·
צְמֵאִים גְּמוּת חִדּוּתֵיהָ · גֹּלֶה לָהֶם עֲדוּתֵיהָ ·
שְׁמֵיהָ רְגוּמֵי סֵתֶר · מְצֻנָּף וּמְסֻתָּר · חָדֵד
לְכָכֶם הַטָּהֵר · כָּרוּיִם אוֹתָם לְמָחֵר ·
חֻקָּה כֵּן · בְּמַאֲמַר בְּאוּשׁ מְחֻקָּק ·

וְאֵין לְהַשְׁמִיעַ כָּל תְּחִלּוֹתֶיךָ · אֵין לְגָלוֹת
סֹד עֲרוּכָתֶךָ : הַמְסֻרְסוֹת סְתוּמוֹת ·
הַגְלוּיוֹת עֲלוּמוֹת · הַמְבוּאָרוֹת תְּתוּמוֹת ·
הַמְשֻׁנּוֹת עֲצוּמוֹת · הַחֲקוּקוֹת רְשׁוּמוֹת ·
הַחֲסֵרוֹת מְיֻתָּרוֹת · הָאֲסוּרוֹת מְתֻּרוֹת ·
הַשְּׁתוּרוֹת צְחוּרוֹת · הַחֲשׁוּפוֹת אֲטוּרוֹת ·
הַפְּשׁוּטוֹת אֲצוּרוֹת · הַחֲלוּלוֹת עֲצוּרוֹת ·
חֲקֻלַּאי חֲשׁוּרוֹת · טוֹעִים מְזֻלּוֹת יְקָרוֹת ·
כַּיָּתִיר מַאֲסוּרוֹת מְתֻּרוֹת · נוֹתֵן מְסֻבָּאוֹת
מְרֻוּחוֹת : מַן הַחֵלֶב שׁוּמָן הַלֵּב · מִן הַדָּם
סָהוּל הַדָּם · וּמִבָּשָׂר בָּחֵלֶב כָּחֵל הַחֵלֶב ·
מְכֻלָּאי בְּגָדִים תְּכֵלֶת בְּפַדָּן · מְאֻשָּׁר אָח
יְבוּם הָאֵת · מְאֻשָּׁר אִישׁ יָפֵת תּוֹאַר לְאִישׁ ·
מְמֻאָס נָדָה · מְחֻדֶּרֶת בְּתוּלֵי אִשָּׁה : מְהֻתָּר
אִסּוּר · וּמְאִסּוּר הַתֵּר · מְטֻמָּא טָהוֹר ·
וּמְטָהוֹר טָמֵא · בְּהֶרֶת מְטוּעָם תְּמֵמָא ·
פָּרְחָה בִּכְלוּי עוֹר בַּי תְּמֵמָא · הַמַּת בְּבֵית
אִינוֹ מְמֵא · יָצָא מְמֵנּוּ אוֹתוֹ מְמֵא · שְׁעִיר
יוֹם כִּפּוּר בְּיָדָיו עַל כָּל מְמֵא · וְכָל מַעֲסִיקָיו
בְּנָדִים מְמֵאִים · אַדְמָה עוֹשִׂיתָ
מְמֵאת · וְהִיא שֶׁיֵּשׁ [illegible] טָהֵר כָּל מְמֵאת ·
וְאַדְרַבָּה נֶעֱשָׂה אֵב הַ[illegible] · וְהִיא מְטַהֶרֶת
אֲבִי אָבוֹת הַטֻּמְאָה · בֵּן זִוְּגָן לְהַבְנִין סֹד
תּוֹרָתֶךָ · וְלֹא [illegible] · גְּוִילוֹתֶיךָ · בֵּכֵן אֵין לְהַרְבּוֹת · וְלֹא תְּהֵא תּוֹרָה
אֵין לְהַרְבּוֹת · וְלֹא לְהַרְחִיב · אֵין לְיַדֵּעַ · נָלֹא
לְיַדֵּעַ · עֲטוּקָה מְשׁוּאֶלֶת · תּוֹרָה תְּדִירָה · נָעִי
מַעֲנֻלּוֹתֶיךָ לֹא תֵדֵעַ · וּ[illegible] · וְחִי
בְּגוּרָה · וּ בַּאֲסִיפָה · בַּחֲסִיפָה · וּ
בְּגִשְׁקָה · וּ בְּתִשְׁקָה · וּ בְּבִרְיָשָׁה · וּ
בְּחִפְרָשָׁה · וּ בְּרִרְיָשָׁה · וּ בְּחִרְיָשָׁה · וְכָל
אִמְרַת הַחָקוּק בָּהּ חָקָה · אֵין לְהַרְחִיב
וְלוֹטֵר עַל מַה נֶּחְקְקָה · שֶׁכָּךְ נִתְּנָה בִּנְשִׁיקָה ·
וְכֻלָּם נִכְתָּבִים לְמַטָּה · וְכָל הַמַּשְׂכִּיל יָבִין ·
חוּץ מִשְּׁמֹנֶה פָּרָה · [illegible] · וְכָל חָכָם
לֵב יְדֵל מִבֵּין · [illegible] · וְשִׁמְשׁוֹת

בְּקֹדֶשׁ · נֶאֱלָתָם עַתָּה תְּחוֹשׁ · וְצוֹרְרֵיהֶם
פִּתְאֹם לְהַבְעִישׁ · וְכָל פֶּה יְרוֹמֵם וְיַקְדֵּשׁ :
מְחֻדָּשׁ הַזֶּה לָכֶם · בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם ·
נַחֲלָה בְּכָל קַהֲלָכֶם · קָדוֹשׁ : דְּרָשָׁתוֹ מִכָּל
חֳדָשִׁים · וְהִנְחִילָתוֹ לִקְדוֹשִׁים · הַיּוֹת בּוֹ
מְקֻדָּשִׁים · הַזְמִנָתוֹ לַשְּׁלִישִׁים · לְאַשְׁרַת
מִגְלָשִׁים · לְמָנוֹת בּוֹ עַד שְׁלִישִׁים · וּבוֹ תַּעִיל
קְדֵשִׁים · וְהַבְטֵל עַל צֹאן קָדָשִׁים · בְּיוֹת
קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים : וְקָרוֹן שְׁבוּעַת בְּרִיכִים ·
הַנֶּחֱלָף לְמֻכֹּרָכִים לְחוֹשְׁשִׁים מִיַּד מַפְרִיכִים ·
חוֹגֵן דַּלִּים וְרַכִּים · חֻמְלַת עַל נְמוּכִים ·
אֲשֶׁר אַחֲרֵיךָ מְשׁוּכִים · טוֹב טַעַם
מַאֲרִיכִים · וּלְפָנֶיךָ לֵב שׁוֹכְנִים · בְּרֹאשׁ
יָרַח מַמְלִיכִים : יְקֻבְּצוּ עַתָּה מַקְהֵלִים ·
בְּיוֹפִי תֹּאַר מְכֻלָּלִים · וְשָׁם תִּשְׁמַע
פְּלוּלִים · כְּבוֹד שְׁכוּנַת מַעֲלִים · בְּשִׁיר וְבִתֻּחַן
מְתֻפַּלְלִים · בְּחִשְׁבּוֹן רֹאשׁ רִנָּלִים · לְפָנֶיךָ
יְהוּ מְתֻגָּלִים · כָּל גְּוִיֵּי דְגָלִים · מְשׁוֹרְרִים
וּמְהֻלָּלִים : וְשָׁה נְדֻלּוֹ מַעֲשִׂים · לְעַשֵּׂה
נִפְלָאוֹת וְנִפִּים · לְכָבֵּס אֲרוּכִים וְעֻמּוּסִים ·
וְהוֹעֲדָתוֹ הָיְתָה עֲשׂוּיִם · שׁוֹנְאֵיהֶם בְּנֵי
דוֹרָסִים · וְכָל רְשָׁעִים רוֹפְסִים · כִּי
בְנוֹחֵם הוּא [illegible] · וּלְמֹצֵי בְּשָׂמוֹת ·
יָשִׁישׁ בְּרֹב [illegible] · וְתַחֲמֹל מִכָּל
אֲנוּשָׁה · מִדֵּי אֵלֶיךָ תְּרוּחוֹת · תְּמַעֲלֶה
בְּכָל שְׁעוֹת · וְשָׁה אֹזֶן לְשִׂיחוֹת · צוֹרְרֵיהֶם
תַּפִּיל בְּשִׁעוֹת · נַפְשׁוֹתָם שְׁחוֹת ·
בְּכָל רַע מִרְבָּץ · קָדוֹשׁ יְקַבֵּץ עֲדָרִים ·
וְיִזְכּוֹר בְּרִית אָבִירִים · אֲשֶׁר לְפָנָיו חָיוּ
כְרוּבִים · וְרָצָה בְּבָנִים מוּבְחָרִים · מִכָּל צֹאן
מַעֲרִים · לְפָנָיו הָיוּת מְשַׁמְּרִים · שֶׁקֶד
עֲלֵיהֶם בְּלֵיל שְׁמוּרִים · וְקֶטֶל לְמוֹעֲדָם
מְכוּרִים · וְחִיצוֹנִים [illegible] מוּדָרִים :
[illegible] · קָדוֹשׁ

כבודו

וְאִם לֹא יִשְׁפּוֹךְ לֵב כַּמַּיִם · לֹא יָפֻהַר
בְּזוּרַת מַיִם · וּמַה יִּתְנָאֶה חָצִיר יָבֵשׁ ·
נוֹכַח אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ · וּמַה יָּעוּז צִיץ נָאֶה ·
נוֹכַח אֵל נָאֶה נָאֶה : וְהוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים
בְּנָאֶה · נָאֶה עַל נָאִים · מְתֻנַּשֵּׂא עַל
נְשָׂאִים · וּמִתְנַאֶה כְּאֵרז עַל מְתֻנָּאִים ·
וְעָנִיו כְּאָוֵב עַל נְדֻכָּאִים · וְצַר בְּעוֹלְמוֹ
חֲמִשָּׁה מִינֵי נְאָמִים · שׁוּר בַּבְּהֵמָה · אַרְיֵה
כַּחַיָּה · נֶשֶׁר בְּמִשְׁפָּפִים · אֶרֶז בָּעֵצִים ·
וְאָדָם בְּכֻלָּם · וּמֶלֶךְ מְתֻנָּאֶה עַל כֻּלָּם ·
לְבַשׁ גְּאוּת כְּכֻלָּם · חֻקְקָם בָּכֶם שִׁבְיֵי אַשּׁ ·
אַרְבָּעָה בָּכֶם מַעֲלָה · וְאֶחָד בָּכֶם מַטָּה ·
כִּי כֻּם מַעֲלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כֻּם מַטָּה · וְכָל
אֲשֶׁר יֵשׁ בְּמַעֲלָה יֵשׁ בְּמַטָּה · כְּפֹא טוּל
כִּפֹּא · הֵיכָל טוּל הֵיכָל · מִקְדָּשׁ טוּל
מִקְדָּשׁ · זְבוּל טוּל זְבוּל · מִזְבֵּחַ טוּל
מִזְבֵּחַ · בָּנִים טוּל בָּנִים · עֲבָדִים טוּל
עֲבָדִים · מַלְאָכִים טוּל מַלְאָכִים · מְשָׁרְתִים
טוּל מְשָׁרְתִים · צְבָאוֹת טוּל צְבָאוֹת · כְּרוּבִים
טוּל כְּרוּבִים · אֲלָפִים טוּל אֲלָפִים · רְבָבוֹת
טוּל רְבָבוֹת · קְדוֹשִׁים טוּל קְדוֹשִׁים ·
מַחֲנוֹת טוּל מַחֲנוֹת · כְּעָרִיצִים טוּל
עֲרִיצִים · מַקְדִּישִׁים טוּל מַקְדִּישִׁים ·
וְקָדְשָׁה לְקָדוֹשׁ מְשַׁלְּשִׁים : כנשוב וכו׳

ואומרים ג׳ פ׳׳א בלחש קורין בסלוב פיוט וכנ׳ קורין
בפפד״ נפ׳ **חקת** עד **חטמא עור הערב**
ומפטירין ביחזקאל כ״ו :

יוצר לפרשת החודש

פזמונין (שוק עד) מנ (ונוהג לום ככל) ותתיר
מפזמונין כתן :

אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים ·
אוֹרוֹת כְּיָאֲפֵל אֲבִי נִיחוּ :

אוֹת זֶה הַחֹדֶשׁ · אַתֶּם מִכֹּל לְקֹדֶשׁ ·
וּבוֹ יֶשַׁע לְמַרְחִיב · בְּחֹדֶשׁ תְּמוּנִים אִתְּךָ
לְקַדֵּשׁ · וְאַתָּה אוֹתָם מְקַדֵּשׁ · אֵל נֶעֱרָץ

מוּפָן כְּבוֹדוֹ מְשֻׁבָּחִים בְּכָל הָעוֹלָם · וְהוּא
מְיֻחָן לְכָל נָעֳלָם · וְנָאוֶה בְּפִתְחֵי אוּלָם · וְהַכֹּל
יְרוֹמְמוּהוּ בְּאוֹפָנִים לְעוֹלָם : וכתיב וכו׳

שֹׁלֵא אֲשֶׁר עָשָׂה נִפְלָאוֹת · בְּעֲבוּרָם עָשְׂתָ
פְּלָאוֹת · גָּלִיתָ בִּרְבָבֵי צְבָאוֹת · דְּגָלֶיהָ
לְהוֹצִיא מַתְלָאוֹת · הֵם כְּנִשָּׂרִים נְשׂוֹאוֹת ·
וּכְשֶׁאֵרוֹתָם נוֹשְׂאוֹת · זְבַד טוּב מְלֵאוֹת ·
חָבַד בְּעֵינֵיהֶם רוֹאוֹת : טוּב בָּנִים כְּלֻלָּם ·
יְדֵי פְּרִי מַעֲלָלָם · כָּל הַדֶּרֶךְ נֶחֱלָם : לְפָנֶי
כִּסֵּא הַלִּילָם · מְלֵא כָּל מַשְׁאֲלָם · נוֹאֲמֵי
רְעָיִם הַפַּיִם · שְׁבַע טֶן הָאֲכִילָם · עַל כָּל
אוֹם עֻלָּם : פְּצוּ פֶּה בְּשִׁירָה · צְדָקִי לָאֵיתָן
וְנוֹרָא · קוֹל תּוֹדָה וְזִמְרָה · רִנְנִי לְשַׁוְּרָה ·
שֵׁם הַגֶּבֶר וְהַנּוֹרָא · שָׁבְתִּי לְהָעִיד בְּמִוְרָא ·
תִּקְפִּי כֻלָּם לְהִתְאַזְּרָה · תַּנּוֹת בְּקַרְנַיִם יַם
סוּף וְכִמְצַפְצְפֵי בְּכוֹרִים לְהַגְבִּירָה :

פרוש · שמונה עשרה וכו׳ :

פִּרְזוֹן מְחֻתָּל (כמוך למקח) עַד (ומוזגיו ומגן) :
מְשׁוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים · וּמְלֻמָּד דַּעַת
מֵבִינִים · אֶפְתָּחָה פִּי בְּשִׁיר וְרִנָּנִים · לְהוֹדוֹת
וְלַהֲלֵל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים :

אֹתוֹת עֵת הַזְּרִיזִים כְּגַעַת · בְּאַחַת וְעָשָׂר
פּוּרֵשׁ נִגְעָה · גְּאֻלַּת צִקְלֵן מְכֻבָּל בְּפָגְעָה · דְּלֶת
עַמִּים וְוֹאת רָגְעָה : הִשְׁגִּיחַ שִׁפְרִי מַחֲרֶךָ
אֲבוֹת · וְהַחֵל אֶרֶךְ בְּחֹבֶם תַּעֲרוֹכוֹת · זְמַן
קֵצִץ עֲשׂוֹת רְבוֹת · חֲדָשִׁים וְגַם יָשָׁנִים
לְהַרְבּוֹת : שֵׁם נִבְדָּא וְעַדְנָן שָׁנָה · יָקִץ בָּיְשָׁן
וְעֵר כְּמִשְׁנָה : כִּסֵּא וְרָקִיעַ בְּפִתְחֵי יְשָׁנָה ·
לְהַפְשִׁיר בָּרִאשׁוֹן לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה :

לִי עוֹד תִּגּוֹנָן · בְּמַסְוֹת וְגִנּוֹן : בְּנוֹנֶךָ
לְבָנוֹן · בְּמִנְגִּנֵי יְנוֹן : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן
אַבְרָהָם : מגן אבות עד לתחיית המתים

מְדֻיָּקִי עוֹל עֲנָגָה לְהַלְאוֹת · מְכֻוָּנִי חֹק
לְחַרְאוֹת · נִצְּבוּ לְהַחֲזִיקָה קֶן הַפְּלָאוֹת ·
נִחְבִּי לְמַאֲתַיִם · עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת : שָׂה
הַמְסֻבָּךְ לְעִקֵּד · [illegible] בְּסִבְכָּךְ נְצוּר ·
עֲטוּפִים בְּאַדַּרְתּוֹ · [illegible] עֲרוּכִים לְשֵׁם

יְהֵא עָצוּר : פְּלֵא עֲשׂוֹת נֶגֶד אָבוֹת · קֶץ
מַכְשׁוֹר לְאַסְרוֹ בָּעֲבוֹת : מן צְלִיחַ יָרַדְנוּ
בוֹ לְהַתָּוֹת · צְפִיָּה שָׂה לְבֵית אָבוֹת :

לְךָ עוֹד נַקְשִׁיבָה · מַמְעֲנֵי הַיְשׁוּעָה
נַשְׂאֵבָה : מן שְׁשׂוֹן יָשָׂשׂ לָנוּ הָשִׁיבָה ·
וּבְתַחֲנַת גָּשֶׁם נַחֲשֹׁבָה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

קִיטַת עֲלִיַּת עֶקֶד · הֵיא נִצְבָה בְּפֶקֶד ·
תְּוִיכַת בְּתֵרֵי שָׁקֶד · רְשָׁפֵי לוּד לְיֶקֶד :
רַחַשׁ יְשָׁנִים כְּעֶרֶב · דַּם תְּבוּסָה כְּעֶרֶב ·
קֶץ חָשׁ וְקָרַב · לְעוֹרֵר בְּתַנִּין קָרֵב : שַׁמַּע
מִכְבַּת פְּסָחִים · אֲשֶׁר כָּסוּ פְּסוּחִים · הֵיא
צַמָּתָה כְּסֻלּוּתִים · לְהַצִּיתָם כְּקוֹנְצִים כְּסוּחִים :
תְּרָפִים כְּרֵי לַמָּעֵט · מְנוּיֵי מֹתֵי מָעֵט :
מן תְּוֹקֵף הֵרִית מֶלֶךְ טַלְהַמָּעֵט · הוּרַשׁ
לְהַמָּנוֹת בְּיָאֵם וְיִמְעֵט :

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לְשֵׁמוֹר · בְּסֵכֶם אֶסְיֹפֵי
חֲר מוֹר · וְאַתֶּם אֵל יְנֻמּוֹר · שְׁלֹשָׁה אוֹתוֹת
בּוֹ לְשָׁמוֹר : הוֹרֵשׁ זֶה חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ · לְאוֹת
וּלְמוֹפֵת קָדְשׁוֹ : מן יְדִידַי עַם קְדוּשׁוֹ ·
הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ :

הֲדוֹם מְנֵר נְזוּד עֶדֶשׁ · כְּהֵיוֹם הַזֶּה
יֶחֱדַשׁ בְּגוּדֶשׁ : מן וְנוֹכִיל שֵׁי בַּקְּדֶשׁ ·
בְּרֹאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ :

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן
לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת
יִשְׂרָאֵל אֵל נָא :

רַבּוֹת עָשִׂיתָ וְהָשְׁבֹתָ · וְסָפַרְתָּ · מְפֻעָלוֹתֶיךָ
פְּעוֹל בְּסֵתֶר סָפַרְתָּ · לְאוֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים
חָבַלְתָּ שָׁפַרְתָּ · לְתִקּוּפוֹת וּמַחֲזוֹרוֹת קְצוּ
עֲפָרֶךָ · לְאַלְפִּים וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים
יִשְׁמוֹנָה זְמַנּוֹ בָּאָרְתָּ · וּבְתֵשַׁע מֵאוֹת
וְכוּרִים עָרִיתָ עָבַרְתָּ · וְהֵיוֹם הוֹרֵיתָ לָעָם
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ · לָכֵן עַל כֵּן חֹדֶשׁ חָדָשׁ

הגברת

תורת אלהים

ספר

שמות

עם

תרגום אונקלוס. פי' רש"י.
פי' רשב"ם. בעל הטורים.
ושפתי חכמים השלם.
ומנין תרי"ג מצות להרמב"ם ז"ל:

ווילנא
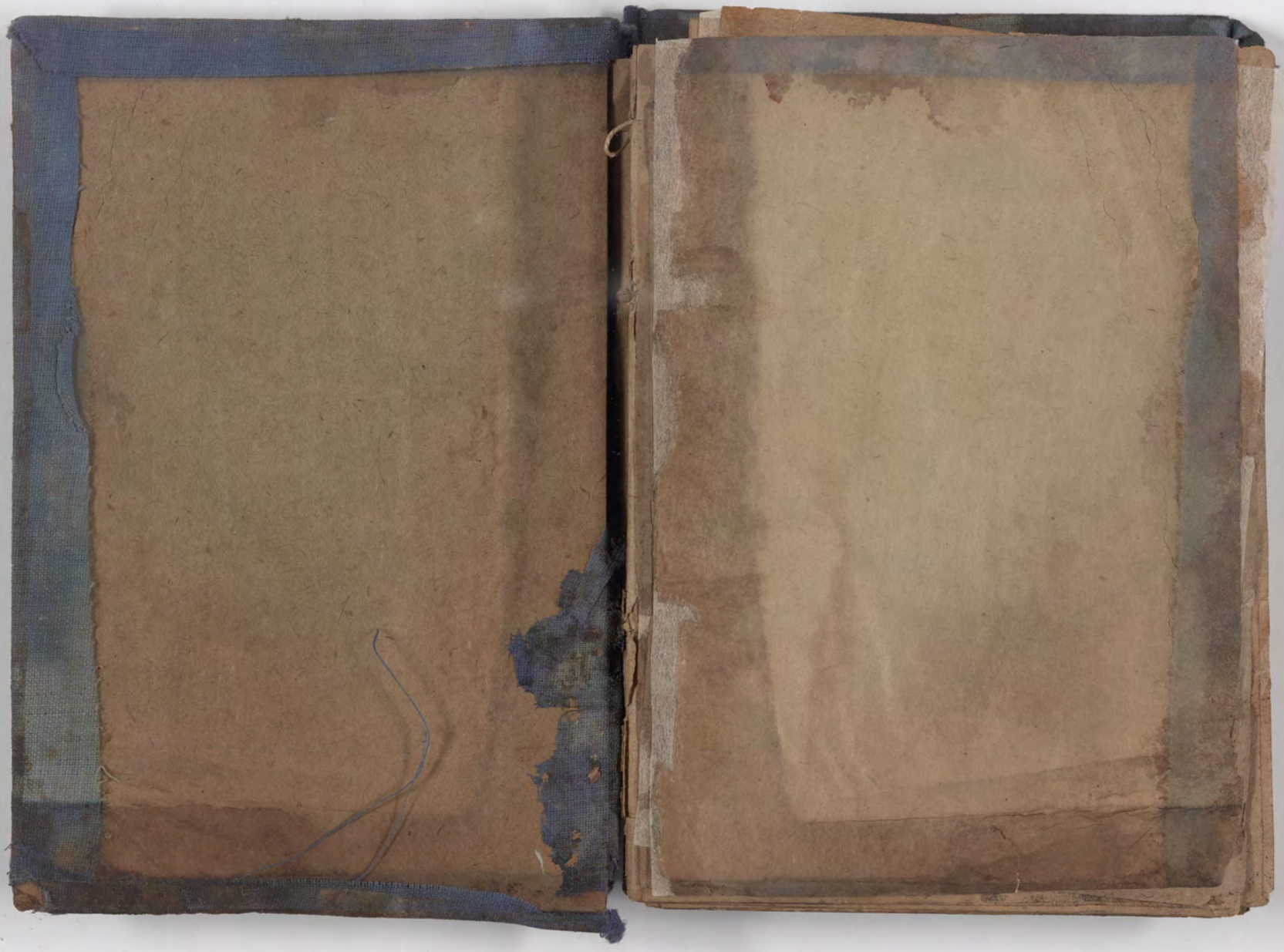
בדפוס ראזענקראנץ. ושריפסזוהנסצער.